FYODOR
MİHAYLOVİÇ
DOSTOYEVSKİ

BUDALA

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ

BUDALA

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:

ERGİN ALTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ
BUDALA
özgün adı
Идиот
rusça aslından çeviren
ERGİN ALTAY

editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
redaksiyon
KORAY KARASULU
düzelti
NEBİYE ÇAVUŞ
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
1. basım, ocak 2012, istanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, meşelik sokak no: 2/4 beyoğlu 34433 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Romanın Başlıca Kahramanları

ADELAİDA İVANOVNA YEPANÇİNA: General İvan Fyodoroviç Yepançin'in ortanca kızı.

AFANASİY İVANOVİÇ TOTSKİY: Zengin bir toprak sahibi, Nastasya Filippovna'nın eski velinimeti.

AGLAYA İVANOVNA YEPANÇİNA: General İvan Fyodoroviç Yepançin'in küçük kızı.

ALEKSANDRA İVANOVNA YEPANÇİNA: General İvan Fyodoroviç Yepançin'in büyük kızı.

ANTİP BURDOVSKİY: Pavlişçev'in oğlu olduğunu iddia eden delikanlı.

ARDALİON ALEKSANDROVİÇ İVOLGİN: Emekli general, Nina Aleksandrovna'nın kocası, Gavrila, Varvara ve Kolya'nın babası.

FERDIŞÇENKO: İvolginler'de yaşayan bir memur.

GAVRİLA ARDALİONOVİÇ İVOLGİN: General İvolgin'in oğlu.

GENERAL YEPANÇİN: Yelizaveta Prokofyevna'nın kocası, Aglaya, Adelaida ve Aleksandra'nın babası.

İPPOLİT TERENTYEV: Kolya'nın arkadaşı.

İVAN PETROVİÇ PTİTSIN: Varvara'nın kocası, tefeci.

İVAN PETROVİÇ: Pavlişçev'in akrabası.

KELLER: Emekli teğmen, “boksör”.

KOLYA (NİKOLAY) ARDALİONOVİÇ İVOLGİN: General İvolgin'in küçük oğlu.

LİZAVETA PROKOFYEVNA YEPANÇİNA: General Yepançin'in karısı, Aglaya, Adelaida ve Aleksandra'nın annesi.

LUKYAN TİMOFEYEVİÇ LEBEDEV: Vera'nın babası, Doktorenko'nun dayısı.

NASTASYA FİLİPPOVNA BARAŞKOVA: Prens Mışkin'in sevgilisi, Rogojin'in metresi.

NİKOLAY ANDREYEVİÇ PAVLİŞÇEV: Prens Mışkin'i evlat edinmiş soylu bir toprak sahibi.

NİNA ALEKSANDROVNA İVOLGİNA: General İvolgin'in karısı. Gavrila, Varvara ve Kolya'nın annesi.

PARFYON SEMYONOVİÇ ROGOJİN: Milyoner bir tüccarın oğlu.

PRENS LEV NİKOLAYEVİÇ MIŞKİN: Yelizaveta Prokofyevna'nın uzaktan akrabası, Pavlişçev'in evlatlığı.

PRENS Ş.: Adelaida İvanovna'nın nişanlısı, Yevgeniy Pavloviç'in akrabası.

PRENSES BELOKONSKAYA: Yelizaveta Prokofyevna'nın yakın arkadaşı, Aglaya'nın vaftiz

annesi.

VARVARA ARDALİONOVNA İVOLGİNA (PTİTSINA): General İvolgin’in kızı, sonra Ptitsın’ın karısı.

VERA LUKYANOVNA LEBEDEVA: Lebedev’in kızı.

YEVGENİY PAVLOVİÇ RADOMSKİY: Zengin bir yaver, Prens Ş.’nin akrabası.

Birinci Bölüm

I

Kasım sonlarında, karların eridiği bir sabahın saat dokuzunda Varşova-Petersburg treni hızla Petersburg'a yaklaşmaktaydı. Hava öylesine nemli, öylesine sisliydi ki, şafak bile güçlükle söküyordu; vagonların pencerelerinden rayların sağında solunda on adım ötesi zor görünüyordu. Yolcular arasında yurtdışından dönenler de vardı, ama daha çok üçüncü mevki vagonları kalabalıktı ve buradaki yolcuların hepsi de trene kısa süre önce binmiş küçük esnafla işçilerdi. Her zaman olduğu gibi herkes yorgundu, gece yolculuğu gözkapaklarını ağırlaştırmıştı, üşümüşlerdi, yüzler sisin altında soluk sarıydı.

Ortalığın ağarmaya başlamasıyla birlikte üçüncü mevki vagonlarından birinde pencere kenarında karşılıklı oturan iki yolcu seçilir olmuştu: İkisi de gençti, ikisinin de hemen hiç bagajı yoktu, ikisi de şık giyimli değildi, ikisinin de epey ilginç yüzleri vardı ve nihayet, ikisinin de birbiriyle sohbet etmek istediği belliydi. Birbirlerinin özellikle o anda neyiyle ilginç olduğunu bilselerdi, kaderin onları Varşova-Petersburg treninin üçüncü mevkiinde böylesine tuhaf bir rastlantıyla karşı karşıya oturtmasına kuşkusuz ikisi de şaşardı. Biri kısa boylu, kıvırcık saçları neredeyse kapkara, gri, ufak gözleri ateşli bakan, yirmi yedi yaşlarında bir gençti. Burnu iri, yassı, elmacık kemikleri çıkıktı; ince dudaklarında küstah, alaycı, hatta hain bir gülümseme dolaşıyordu. Ancak alnı geniş, biçimliydi ve yüzünün pek gösterişli olmayan alt bölümünün çirkinliğini örtüyordu. Bu yüzde, genç adamın oldukça sağlam yapısına karşın, ona bitkin bir görünüm veren bir ölüm solukluğu ile küstah ve kaba gülümseyişine de, ateşli, kendini beğenmiş bakışına da ters düşen, tutku dolu, neredeyse azap verici bir şey özellikle dikkati çekiyordu. Sıkı giyinmişti. Kuzu kürkü, önü kapalı, bol, siyah bir gocuk vardı üzerinde, bu yüzden gece hiç üşümemişti. Oysa karşısında oturan, rutubetli Rus kasım gecesine hazırlıksız olduğu belli olan yolcu, gecenin tüm nemini gece boyu sırtında hissetmek zorunda kalmıştı. Onun üzerinde ise genellikle yurtdışında uzak bir yerlere, sözgelimi İsviçre'ye, Kuzey İtalya'ya gidenlerin, dönüş yolunun Eydtkuhnen'den Petersburg'a kadar olan bölümünü kuşkusuz hesaba katmadan, kışları giydiklerinin tıpatıp aynısı, kocaman kukuletalı, çok bol, kolsuz, kalın bir yağmurluk vardı. Ne var ki İtalya'da epeyce işe yarayan ve yararlı olan bu yağmurluğun Rusya'da bir işe yaramadığı anlaşılıyordu. Kukuletalı yağmurluğun sahibi de yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında, ortadan biraz uzun boylu, açık sarı saçları gür, yanakları çökük, neredeyse beyaza çalan sarı, sivri sakalı seyrek bir gençti. Gözleri iri, mavi, sabit bakışlıydı. Bakışlarında sakin, ama ağır, bazı kimselerin daha ilk bakışta karşısındakinin saralı olduğunu anlamasına neden olan o tuhaf şey vardı. Bununla birlikte yüzü hoş, zarif, kuru, ama soluk, şimdi ise soğuktan morarmıştı. Elinde rengi atmış eski bir fulara sarılı küçük bir çıkın vardı, bütün yol eşyası oydu herhalde. Ayağında Rus stili olmayan, tozluklu kalın tabanlı potinler vardı. Karşısındaki önü kapalı gocuklu, siyah saçlı genç, biraz da yapacak başka bir şey bulamadığından olacak, onu uzun uzun inceledikten sonra nihayet, bazı kimselerin yakınlarının başarısızlıkları karşısında haz duyduklarını belli eden o kaba, önemsemez, küçümser gülümsemesiyle sordu:

— Üşüdünüz mü?

Sonra omuzlarını kaldırdı.

Karşısında oturan genç hemen cevap verdi:

— Çok. Düşünün ki, havalar soğumadı daha. Ya bir de ayaz olsaydı? Bizim buraların bu kadar soğuk olduğunu düşünmüyordum. Unutmuşum.

— Yurtdışından mı geliyorsunuz?

— Evet, İsviçre'den.

Siyah saçlı genç şöyle bir ıslık çalıp güldü.

— Vay! Demek öyle!..

Sohbet başlamıştı. İsviçre işi yağmurluklu sarışın gencin, esmer yol arkadaşının bazılarının kaba, yersiz ve anlamsız olduklarından kuşku duyulmayacak sorularına istekle cevap vermesi şaşırtıcıydı. Onun sorularını cevaplarken söz arasında, gerçekten de uzun süre, dört yıldan fazla yurtdışında olduğunu, saraya veya titremeli, kasılmalı kora hastalığına benzer tuhaf bir sinirsel rahatsızlık nedeniyle oraya gönderildiğini açıklamıştı. Onu dinlerken birkaç kez hafifçe gülümsemişti esmer genç; "Ee, iyileştiniz mi bari?" sorusuna sarışın genç, "Hayır, iyileşmedim" cevabını verince de açıkça gülmüştü.

— He, he! Boşuna gitti paracıklarınız desenize. (Alaylı bir tavırla eklemişti:) Pek güveniriz yabancı doktorlara.

Hemen yanlarında oturan, küçük memur olsa gerek, kötü giyimli, ense kulak yerinde, kırmızı burunlu, çopur yüzlü, kırk yaşlarında biri söze karıştı:

— Çok doğru buyurdunuz efendim! Evet, Rusları ülkelerine çekmeyi iyi bilirler!

İsviçre'den dönen hasta genç sakin, yatıştırıcı bir sesle,

— Yo, benim durumumda yanılıyorsunuz, dedi. Sizinle tartışacak değilim kuşkusuz, çünkü başkalarının durumundan haberim yok, ama benim doktorum ülkeme dönebilmem için elinde avucundaki son parayı verdi bana, yaklaşık iki yıl da ücret almadan ilgilendi benimle.

Esmer genç sordu:

— Ne yani, hiç para ödemediniz mi?

— Hayır. Orada bakımımı üstlenen Bay Pavlişçev iki yıl önce ölünce buraya, uzaktan akrabam general eşi Yepançina'ya bir mektup yazdım, ama yanıt alamadım. Bu yüzden dönüyorum işte.

— Peki, nereye dönüyorsunuz?

— Yani nerede kalacağımı mı soruyorsunuz?.. Henüz bilmiyorum nerede kalacağımı. Aslında... şöyle...

— Demek henüz kararınızı vermiş değilsiniz?

Esmer gençle memur kılıklı yolcu tekrar güldü. Esmer genç sordu:

— Demek neyiniz var neyiniz yok, hepsi şu çıkınınızın içinde... öyle mi?

Kırmızı burunlu memur pek keyifli bir tavırla,

— Öyle olduğuna bahse girerim, dedi. Gerçi fakirlik ayıp değildir ya, bagaj vagonunda da bir şeyi olduğunu sanmıyorum.

Memurun bu söylediğinin de gerçek olduğu hemen anlaşıldı: Sarışın genç olağandışı bir acelecilikle itiraf etti bunu.

Esmer gençle memur doyasıya güldükten sonra (işin ilginç yanı, çıkın sahibi de onlara bakarak sonunda gülmeye başlamış, bunun üzerine gülenlerin neşesi daha da artmıştı) memur konuşmasını sürdürdü:

— Bu çıkınınızın anlamı büyük olmalı; gerçi, en azından şu İsviçre işi potinlerinizden anlaşıldığı kadarıyla, içinde paketlenmiş avuç avuç Napolyon, Friedrich altınları, değeri daha düşük Hollanda gümüşleri olmasa da... sözde akrabanız olan general eşi Yepançina'yı düşünecek olursak, yine de önemli olabilir bu çıkınınız. Elbette general eşi Yepançina gerçekten akrabanızsa... ve her insanda olabileceği gibi, dalgınlığınızdan ya da hiç değilse hayal gücünüzün fazlalığından öyle sanmıyorsanız...

Hemen karşılık verdi sarışın genç:

— Yine çok doğru buyurdunuz. Gerçekten de kimi zaman yanıldığım oluyor, yani akrabam falan değildir belki; hatta mektubuma cevap vermemesini de hiç yadırgamamıştım. Oysa nasıl beklemiştim mektubunu...

— Demek boş yere posta parası vermişsiniz. Hım... En azından, çok saf, çok iyi niyetlisiniz, bu da çok güzel bir şey doğrusu! Hım... Evet efendim, General Yepançin'i tanırız, ünlü biridir çünkü. İsviçre'de bakımınızı üstlenen Bay Pavlişçev'i de tanırız, yalnız sözünü ettiğiniz Nikolay Andreyeviç Pavlişçev ise tabii; iki kuzendirler çünkü. Öteki hâlâ Kırım'da yaşıyor. Nikolay Andreyeviç ise öldü; yüksek çevrelerde ilişkileri olan saygın bir insandı. Toprağa bağlı dört bin kölesi vardı bir zamanlar...

— Evet ta kendisi, Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'den söz ediyorum.

Sarışın genç böyle dedikten sonra meraklı bakışını her şeyi bilen ukala memurun yüzüne dikti.

Bu tür ukala insanlara toplumun belli kesimlerinde kimi zaman, hatta çoğu zaman rastlanır. Her şeyi bilirler. Zamanımızın bir düşünürünün dediği gibi, yaşamda ilgi duydukları daha önemli şeyler ve görüşleri olmadığından, zekâlarının, yeteneklerinin tüm ilgisi tek bir yöndedir. Gelgelelim, "her şeyi bilirler" derken burada oldukça sınırlı bir alanın kastedildiğini bilmek gerek: Falanca nerede çalışıyor, kimleri tanır, malı mülkü ne kadardır, vali olarak nerelerde görev yapmıştır, karısı kimlerdendir, ne kadar drahoma getirmiştir, kuzeni kimdir, uzak akrabaları kimlerdir, vb. vb... Hep bu çeşit şeylerle ilgilenirler. Her şeyi bilen bu kişilerin çoğu dirsekleri aşınmış, yırtılmış giysilerle dolaşır, ayda on yedi ruble maaş alır. En küçük ayrıntısına varana kadar her şeylerini bildikleri insanlarsa, onları buna hangi sebeplerin yönlendirdiğini elbette bilmezler; oysa bu çokbilmişlerin çoğu, handiyse bütün bir bilimsel çalışma düzeyinde olan bu bilgileriyle pek rahattır, bu bilgileri nedeniyle kendilerine saygı duyar, hatta en yüksek düzeyde ruhsal doyum içinde olurlar. Hem epey de çekici bir bilim dalıdır. Bu bilimde kişisel huzurunu da, ülküsünü de en yüksek düzeyde bulmuş ve hatta bütün kariyerini yalnızca bu alanda yapmış çok bilim adamı, edebiyatçı, ozan, politikacı gördüm ben. Esmer genç bütün bu konuşma süresince esnemiş durmuş, amaçsızca pencereden dışarı bakmış, yolculuğun bitmesini sabırsızlıkla beklemişti. Sanki dalgındı, hatta çok dalgındı; neredeyse endişeli görünüyordu, hatta tuhaf bir hali vardı: Kimi zaman dinliyor, ama duymuyor, bakıyor ama görmüyordu. Ara sıra gülüyor, ama gülerken neye güldüğünü bilmiyor, hatırlamıyordu sanki.

Çopur yüzlü yolcu, çıkınlı sarışın gence döndü birden:

— Affedersiniz, kiminle tanışmak mutluluğunu tattığımı sorabilir miyim?

Sarışın genç hemen cevap verdi:

— Prens Lev Nikolayeviç Mışkin...

— Prens Mışkin mi? Lev Nikolayeviç Mışkin mi? (Düşünüyormuş gibi ekledi memur:) Tanışmadık sizinle efendim. Hatta adınızı hiç duymadım efendim. Yani soyadınızı demiyorum, tarihe geçmiş bir soyadıdır çünkü. Bakılacak olursa, Karamzin'in "Tarih"inde kesin vardır. Ben kişilerden söz ediyorum efendim... günümüzde Prens Mışkinler'e hiçbir yerde rastlanmıyor artık, hatta adları dahi duyulmuyor efendim.

Hemen karşılık verdi prens:

— Evet, haklısınız! Prens Mışkinler'den kimse kalmadı artık, benden başka yani; yanılmıyorsam ben sonuncuyum. Atalarımıza gelince, onlar yüksek devlet görevlilerinin yanında çalışan köylülermiş. Ama babam askeri okulu bitirdikten sonra orduda üsteğmen olarak görev yaptı. Doğrusu, general eşi Yepançina'nın Mışkinler'le yakınlığının nereden geldiğini tam bilmiyorum, o da kadın olarak son Mışkin'dir...

Memur kıs kıs güldü:

— He-he-he! Demek, kadın olarak son Mışkin ha? He-he! Çok güzel söylediniz bunu!

Esmer genç de gülümsedi. Sarışın genç, epeyce kötü bir kelime oyunu yaptığına kendi de biraz şaşırmıştı. Neden sonra şaşkınlık içinde açıklamaya çalıştı:

— İnanın, hiç düşünmeden öylesine söyledim bunu...

Memur keyifli bir tavırla onayladı onu:

— Haklısınız, anlaşılıyor efendim, anlaşılıyor...

Esmer genç sordu birden:

— Peki, orada bilimsel çalışmalarınız oldu mu prens? Bir profesörün yanında falan?

— Evet... oldu...

— Oysa benim böyle bir çalışmam hiç olmadı.

Prens neredeyse özür diler gibi karşılık verdi:

— Benim de pek az oldu zaten... Hastalığım nedeniyle sürekli çalışmama izin vermediler.

Esmer genç çabucak:

— Rogojinler'i duymuşluğunuz var mıdır? diye sordu.

— Hayır, hiç duymadım. Hem Rusya'da çok az kişiyi tanıyorum zaten. Siz bir Rogojin misiniz yoksa?

— Evet. Bir Rogojinim. Parfyon Rogojin...

Memur, yüzünde zorlamalı mağrur bir ifadeyle atılacak oldu:

— Parfyon mu dediniz? Şu Rogojinler' den olmayasınız...

Ama konuşmanın başından beri ona bir kez bile olsun dönüp bakmayan, yalnızca prensle konuşan esmer genç kaba bir tavırla kesti sözünü:

— Evet, onlardanım.

— İyi ama... nasıl olur? (Şaşkınlıktan donup kalmış gibi gözleri dışarı uğramıştı memurun; yüzünü saygıyı, yaltaklanmayı, hatta korkuyu andıran bir ifade kaplamıştı.) Şu yedi göbekten soylu Semyon Parfyonoviç Rogojin'in... Bir ay önce ölen, arkasında iki buçuk milyon rublelik bir servet bırakan Semyon Parfyonoviç Rogojin'in oğlusunuz demek?

Esmer genç yine kesti sözünü:

— Onun iki buçuk milyonluk servet bıraktığını nereden öğrendin sen? (Bu kez de memuru yüzüne bakmaya değer bulmadan söylemişti bunu. Memuru göstererek prense göz kırpıp ekledi:) Hayret doğrusu! Görüyorsunuz, hemen nasıl yaltaklanmaya başladı! Ama doğrudur, babam öldü ve ben bir ay sonra Pskov'dan neredeyse çıplak ayakla dönüyorum eve. Ne aşağılık kardeşim, ne annem para yolladı bana. Babamın öldüğünü bile haber vermediler! Ben bir köpeğim sanki! Ateşler içinde tam bir ay yattım Pskov'da.

— Şimdiyse bir milyondan fazla paranız olacak; Tanrım, ne büyük para bu! diyerek el çırptı memur.

Rogojin sinirli, kötücül bir tavırla, tekrar başıyla memuru işaret etti.

— Peki ama, söyler misiniz, şuna ne oluyor? Amuda kalkıp önümde dolaşsan bile kapik koklatmam sana.

— Dolaşacağım da efendim, dolaşacağım...

— Vay canına! Karşımda bir hafta dans et, yine vermeyeceğim, yine vermeyeceğim!

— Vermezsen verme! İstemiyorum, verme! Yine dans edip oynayacağım karşında. Karımı, küçücük çocuklarımı terk edeceğim, karşında oynayacağım. Öveceğim seni, göklere çıkaracağım!

Yana tükürdü esmer genç.

— Tüh sana! (Prense döndü.) Bundan beş hafta önce ben de sizin gibi, elimde bir çıkınla baba evimden Pskov'a, halamın yanına kaçmıştım. Ateşler içinde yattım Pskov'da, bu arada babam ölmüş. Beyin kanamasından... Toprağı bol olsun. Ama öldüresiye dövmüştü beni! İnanır mısınız prens, yemin ederim, doğrudur bu söylediğim! Evden kaçmasaydım, öldürecekti beni.

Prens gocuklu milyonere değişik bir merakla bakarak,

— Bir şey için kızdırmış olmayasınız onu? dedi.

Bir milyonluk mirasa konmak gayet dikkate değer bir şey olsa da, prensi ilgilendiren, şaşırtan başka

bir şeydi. Evet, Rogojin de bu sohbeti içtenlikten, açıkkalplilikten çok dağınık, gayriihtiyari bir tavırla, sırf içindeki endişeden, korkudan kurtulmak için birilerine bakmak, birileriyle konuşmak gereksinimi duyduğundan sürdürüyormuş gibi görünmesine karşın, aslında pek istekli sohbet ediyordu onunla. Sanki hâlâ sıtmalı, en azından ateşi var gibiydi. Memura gelince, gözlerini Rogojin'e dikmiş, soluğunu tutmuş, onun ağzından çıkan her sözcüğü elmasmış gibi yakalıyor, ölçüp biçiyordu.

Rogojin,

— Kızmıştı işte, çok kızmıştı, diye karşılık verdi. Evet, kızmakta belki haklıydı da, ama ben en çok ağabeyime içerliyorum. Annem için bir şey söylemeyeceğim. Yaşlı kadın... Ortodoks almanağı türünden şeyler okur, yaşlı kadınlarla oturup çene çalar, ağabeyim Semyon ne derse inanır. Peki ama, o neden zamanında haber vermedi bana? Anlıyoruz herhalde efendim! Gerçi o sıralar kendimi bilmeden yatıyordum. Bir telgrafın geldiğini de söylüyorlardı. Telgrafı halam almış. Ama o da otuz yıldır dul yaşayan bir kadın, sabahtan gece yarılarına kadar birtakım divanelerle oturur. Rahibe desem, değil... Telgrafı görünce korkmuş, açmadan götürüp karakola teslim etmiş. Bu zamana kadar orada beklemiş telgraf. Neyse ki, Konev'in, Vasiliy Vasilyeviç Konev'in bana yazdığı mektuptan öğrendim durumu. Ağabeyim "Bunlar çok para eder" diyerek, babamın tabutunun üzerine örtülen örtünün altın püsküllerini bile gece kesmiş. İstersem, yalnızca bunun için Sibirya'ya yollatırım onu. Çünkü kâfirliktir bu... (Memura döndü:) Hey sen, bostan korkuluğu! Yasalarca kâfirlik değil midir bu?

Hemen karşılık verdi memur:

— Evet efendim, kâfirliktir!

— Cezası Sibirya'ya sürgün müdür?

— Evet, Sibirya'ya sürgündür. Hem de hemen!

Prense dönüp konuşmasını sürdürdü Rogojin:

— Hâlâ yatakta yattığımı sanıyorlar. Oysa ben, hasta olmama karşın, kimseye bir şey söylemeden trene atladığım gibi yola çıktım. Geliyorum işte. Kapıyı açıp beni karşında görünce ne yapacaksın bakalım sevgili ağabeyim Semyon Semyonıç! Biliyorum, çok çekiştirdin beni toprağı bol olsun babama. Evet, biliyorum, Nastasya Filippovna olayında gerçekten de çok kızdırdım babamı. Bütün suç bendeydi. Yanlış yaptım.

Memur, bir şeyi anlamaya çalışıyormuş gibi, yaltaklanarak sordu:

— Nastasya Filippovna olayında mı?

Rogojin katlanamıyormuş gibi bağırdı ona:

— Tanımıyorsun ki onu, sana ne!

Memur mağrur bir tavırla,

— Niçin tanımayacakmışım, tanıyorum! diye karşılık verdi.

— Şuna bak! Dünyada yalnızca bir Nastasya Filippovna mı var? Hem ne yüzsüz adamsın sen öyle! Sana söylüyorum, pislik! (Prense dönüp sürdürdü konuşmasını:) Böyle bir pisliğin hemen yakama

yapışacağı içime doğmuştu sanki!

Memur ısrar ediyordu:

— Belki de tanıyorumdur efendim! Lebedev'in tanımadığı yoktur! İsterseniz beni azarlayın ekselans, ama ya kanıtlarsam tanıdığımı? Aynı Nastasya Filippovna'nın yüzünden babanız kızılcık sopasıyla haşlamıştı sizi. Soyadı Baraşkova'dır. Doğrusu, ünlü bir hanımefendidir kendileri. Bir çeşit prensestir de. Aynı zamanda Totskiy, Afanasiy İvanoviç Totskiy isminde, birtakım şirketlerin, derneklerin yönetim kurulu üyesi olduğundan General Yepançin'le yakın dostluk kurmuş, zengin bir toprak sahibiyle beraberdir...

Rogojin sonunda gerçekten şaşırmıştı.

— Vay be! dedi. Sen neymişsin! Tüh! Gerçekten de her şeyi biliyor adam.

— Bilir! Her şeyi bilir Lebedev! Aleksey Lihaçov ile iki ay dolaşmış adamım ben beyefendiciğim. O da babasını kaybetmişti... Anlayacağınız, her yere birlikte gidiyorduk. Sonunda Lebedev olmadan bir yere adımını atmaz olmuştu. Kendisi şu anda bir borç yüzünden içeride, ama o zamanlar Armance'ı da, Coralie'yi de, prenses Patskaya'yı da, Nastasya Filippovna'yı da, daha birçok kimseyi de tanıyordu.

Rogojin kötü kötü baktı memurun yüzüne; öfkeden dudakları bile bembeyaz olmuş, titriyordu.

— Nastasya Filippovna'yı mı dedin? Yoksa Lihaçov'la aralarında...

Memur aceleyle karşılık verdi:

— Hayır, hayır bir şey olmadı aralarında! Hiçbir şey olmadı! Asla olmadı! Onca para harcamasına karşın amacına ulaşamadı Lihaçov! Armance'a benzemez Nastasya Filippovna. Yalnızca Totskiy vardı onun için. Akşamları Bolşoy Tiyatrosu'na veya Fransız Tiyatrosu'na gider, Totskiy'in özel locasında otururlardı. Tiyatroda subaylar onunla ilgili bol bol konuşurlardı aralarında, ama konuştukları yalnızca şu kadarla kalırdı: "Bak, Nastasya Filippovna dedikleri kadın şu işte..." Başka herhangi bir şey söyleyemezlerdi, hiçbir şey! Söyleyebilecekleri başka bir şey yoktu çünkü.

Rogojin asık suratla doğruladı memuru:

— Çok doğru. O zaman aynı şeyi Zalyojev de söylemişti bana. Prens, bir gün sırtımda babamın üç yıllık eski redingotu, Nevskiy Caddesi'ni koşarak karşıdan karşıya geçiyordum, tam o anda Nastasya Filippovna da bir mağazadan çıkmış, arabasına biniyordu. Şurama bir ateş düştü sanki. Tam o sırada Zalyojev'le karşılaştım. Benim gibi biri değildir Zalyojev. Güzelce tıraş olmuş, berberden çıkıyordu. Saplı gözlüğü de gözündeydi. Oysa biz ucuz çizmelerle dolaşıyor, etsiz lahana çorbası ile karnımızı doyuruyorduk. Zalyojev şöyle dedi bana: "Sana göre biri değildir o... Bir prensestir. Adı Nastasya Filippovna, soyadı Baraşkova'dır ve Totskiy ile yaşıyor. Totskiy ise ondan nasıl kurtulacağını bilemiyor. Adam hayli yaşlandı, neredeyse elli beş oldu ve Petersburg'un en güzel kızıyla evlenmeye çalışıyor. Bugün Bolşoy'a bale izlemeye gidersen Nastasya Filippovna'yı parterdeki locasında görebilirsin. Locasında olacaktır." Babama bale izlemeye gitmek istediğimi söyleyecek olsam öldüresiye döverdi beni! Yine de gizlice evden kaçtım ve bir kez daha gördüm Nastasya Filippovna'yı. O gece hiç uyumadım. Sabahleyin, toprağı bol olsun babam her biri beş bin ruble, yüzde beş faizli iki tahvil verdi bana. "Git bunları bozdur," dedi. "Yedi bin beş yüz rublesini

Andreyev'in bürosuna götür, kendisine ver, on binden geri kalanı bir yere takılmadan, doğru bana getir. Bekliyorum." Tahvilleri sattım, parayı aldım, ama Andreyev'in bürosuna uğramadım, sağıma soluma bakmadan, doğru İngiliz mağazasına gittim, her birinin ucunda fındık iriliğinde birer pırlanta sallanan bir çift küpe aldım. Dört yüz ruble borçlu kaldım. Kim olduğumu söyledim, güvenip küpeleri verdiler. Küpelerle doğru Zalyojev'e gittim: Böyle iken böyle kardeşim, hadi Nastasya Filippovna'ya gidelim... Gittik. Oraya kadar nasıl gittiğimi bilmiyorum. Doğrudan konuk salonuna aldılar bizi. Nastasya Filippovna yanımıza çıktı. O anda kim olduğumu söyleyemedim, benim yerime Zalyojev söyledi: "Parfyon'dan... Parfyon Rogojin'den dünkü karşılaşmanızın anısına küçük bir armağan hanımefendi. Lütfen kabul buyurunuz." Paketi açıp baktı Nastasya Filippovna, gülümsedi, "Bu inceliği için arkadaşınız Bay Rogojin'e teşekkürlerimi bildiriniz lütfen," dedikten sonra selam verip çıktı. O anda nasıl oldu da ölmedim, bilmiyorum! Oradan çıkabildiysem, şöyle düşündüğümdendir: "Nasıl olsa öldüm ben! Kurtuluş yok..." Ama en ağırıma giden, şu şeytan Zalyojev'in olaydan yararlanmasıydı. Boyum kısaydı, kıyafetim berbattı, bir şey söylemeden öyle dikilip duruyor, aptal aptal kadının yüzüne bakıyordum. Utanıyordum çünkü. Oysa Zalyojev'in üzerinde son moda çok şık bir giysi vardı. Boynuna damalı bir kravat bağlamış, yüzüne kremler, pudralar sürmüş, saçlarını kıvırtmıştı. Öylesine ezilip büzülüyor, öylesine yaltaklanıyordu ki, Nastasya Filippovna'nın onu ben sandığından kuşkum yoktu! Dışarı çıkınca şöyle dedim Zalyojev'e: "Bana bak, sakın ola bir daha buraya benimle birlikte gelmeyi düşüneyim deme, duydun mu beni?" Güldü: "Sen şimdi Semyon Parfyonıç'a nasıl hesap vereceksin, onu düşün!" Ne yalan söyleyeyim, eve gitmektense kendimi oracıkta nehre atmayı düşünmüyor da değildim... Sonra "Aman, battı balık yan gider!" dedim kendi kendime ve her şeyi göze almış bir günahkâr gibi gittim eve.

Memur yüzünü ekşiterek (titremişti bile) şöyle dedi:

— Vah vah! (Prense döndü:) Toprağı bol olsun, babası değil on bin ruble için, on ruble için bile insanı dünyaya geldiğine pişman edecek biriydi.

Prens dikkatle bakıyordu Rogojin'e. Yüzü şimdi daha da beyazlaşmış gibiydi.

Memurun söylediğini tekrarladı Rogojin:

— Dünyaya geldiğine pişman edermiş! Sen ne bilirsin? (Prense dönüp sürdürdü konuşmasını:) Babam hemen öğrenmişti durumu. Zalyojev önüne gelene anlatmıştı olayı çünkü. Babam kolumdan tuttuğu gibi üst kata çıkardı beni, bir odaya kapadı, tam bir saat patakladı. "Bu daha başlangıç," dedi, "asıl akşama görüşeceğim seninle." Ne yapsa beğenirsiniz? O yaşta kalkıp Nastasya Filippovna'nın evine gitmiş, önünde yerlere kadar eğilip yalvarmış yakarmış, ağlamış... Kadın sonunda getirip kutuyu suratına fırlatmış. "Al işte, küpelerin moruk," demiş. "Parfyon onları böylesine büyük bir tehlikeyi göze alıp bana getirdiğine göre, şimdi bu küpeler benim için on kat daha değerlidir. Selamlarımı, teşekkürlerimi ilet Parfyon Semyonıç'a." Bu arada ben anacığımın hayır duasını alıp, Seryoja Protuşin'den borç aldığım yirmi rubleyle trene atladığım gibi Pskov'un yolunu tuttum. Eve vardığımda sıtmadan tir tir titriyordum. Yaşlı kadınlar hemen dualar okumaya başladılar. Sarhoştum. Sonra meyhane meyhane dolaşıp cebimdeki paranın hepsini içkiye verdim, zilzurna sarhoş, kendimi bilmeden sokaklarda yattım... Sabaha karşı zangır zangır titremeye başladım, bu arada köpekler de saldırmıştı üzerime. Kendime zor geldim.

Memur ellerini ovuşturarak kikirdedi.

— Öyle ama efendim, şimdi Nastasya Filippovna ile güzel günler başlayacak! Artık küpelerin sözü

mü olur beyefendi! Daha ne küpeler armağan ederiz biz ona, değil mi?

Rogojin memuru kolundan kuvvetlice yakalayıp, bağırdı:

— Nastasya Filippovna'nın adını bir daha ağzına alırsan, Tanrı tanığım olsun, kırbaçlarım seni! Lihaçov'la çok gezip tozduğun belli!

— Kırbaçlayacaksan, beni kabul ediyorsun demektir! Kırbaçla öyleyse! Böylece kırbacının izi kalır üzerimde... A! Gelmişiz.

Gerçekten de tren gara giriyordu. Rogojin kimseye haber vermeden yola çıktığını söylemişti, ama yine de birkaç kişi karşılamaya gelmişti onu.

Ona şapkalarını sallıyor, sesleniyorlardı.

Rogojin kendisini karşılamaya gelenlere mağrur, hatta sanki biraz da kindar bir gülümsemeyle bakarak,

— Vay canına, Zalyojev de burada! diye mırıldandı. (Birden prense döndü:) Seni neden çok sevdiğimi bilmiyorum prens. Belki de böyle bir zamanda karşılaştığımızdandır; hoş aynı zamanda bununla da (başıyla Lebedev'i gösterdi) karşılaştım, ama hiç sevmedim onu. Uğra bana prens. Önce şu ayağındaki tuhaf şeyleri çıkarıp atalım. En kalitelisinden bir sansar kürkü alırım sana; birinci sınıf bir frak, beyaz ya da hangi renk istersen bir yelek diktiririm sana, ceplerini tıka basa para doldururum ve... sonra Nastasya Filippovna'ya gideriz! Geleceksin, değil mi?

Lebedev etkileyici, mağrur bir tavırla atıldı:

— Kabul edin Prens Lev Nikolayeviç! Sakın kaçırmayın bu fırsatı! Sakın ha!..

Prens Mışkin ayağa kalktı, kibarca elini uzattı Rogojin'e ve sevecen bir tavırla,

— Büyük bir zevkle geleceğim ziyaretinize, dedi, ayrıca beni sevdiğiniz için de çok teşekkür ederim. Gelebilirsem, bakarsınız bugün bile uğrarım size. Çünkü bütün içtenliğimle söylüyorum, ben de çok sevdim sizi. Özellikle de pırlantalı küpelerle ilgili anlattıklarınızdan sonra... Aslında yüzünüzün biraz asık olmasına karşın, daha önce de hoşlanmıştım sizden. Sözünü verdiğiniz giysiler ve kürk için de teşekkür ederim. Çünkü gerçekten de giysiye ve bir kürke acilen ihtiyacım var. Şu anda tek kapik bile yok cebimde.

— Akşama param olacak, çok param olacak, gel, bekleyeceğim seni!

Memur girdi araya:

— Olacak, olacak, akşama parası olacak!

— Peki, kadınlar konusunda usta mısın prens? Önceden söyleyin şunu!

— Ben mi? Yo, hayır! Aslında ben... Belki de bilmiyorsunuzdur... Doğuştan olan hastalığım nedeniyle kadınları hiç tanımam.

— Öyleyse, diye haykırdı Rogojin, prens sen gerçek bir meczupsun. Öylelerini sever Tanrı.

Memur tekrar karıştı söze:

— Evet, öylelerini Tanrı sever.

Rogojin memura döndü.

— Hadi bakalım yalaka, arkamdan gel!

Hep birlikte indiler trenden.

Lebedev amacına ulaşmıştı. Biraz sonra, Rogojin'i karşılamaya gelmiş gürültülü kalabalık Voznesenskiy Bulvarı'na doğru uzaklaştı. Prensin Liteynaya'ya gitmesi gerekiyordu. Hava rutubetli, ıslaktı. Gelen geçene sordu prens, üç versta yolu olduğunu öğrenince bir arabaya binmeye karar verdi.

II

General Yepançin, Liteynaya'nın biraz uzağında, Preobrajeniye Kilisesi'ne yakın kendi evinde oturuyordu. Altı dairesinin beşi kirada olan bu harika evden başka, generalin Sadovaya'da yine çok iyi kira getiren büyük bir evi daha vardı. Bu iki evin dışında, Petersburg'un hemen yakınında epeyce iyi geliri olan geniş bir çiftliği ile yine Petersburg civarında bir fabrikası vardı. General Yepançin'in eskiden vergi toplama görevinde bulunduğu biliniyordu. Şimdilerde ise önemli birkaç şirketin yönetimde sözü geçen önemli ortaklarındandı. Büyük paralar, büyük işler sahibi ve büyük ilişkileri olan biri olarak tanınıyordu. Bazı çevrelerde, bu arada kendi alanında da vazgeçilmez biri olmayı başarmıştı. Öte yandan İvan Fyodoroviç Yepançin'in öğrenimsiz biri olduğu ve bir er ailesinden geldiği de biliniyordu. Bir er ailesinden gelmesi hiç kuşku yok ki onun için yalnızca gurur verici bir şeydi; ne var ki kafası çalışan biri olmasına karşın, generalin birtakım küçük, hoş görülebilecek zayıflıkları da yok değildi; ayrıca bazı imalardan hoşlanmazdı. Ama zeki, becerikli biri olduğu kuşkusuzdu. Sözgelimi, öne atılmamak, geride kalmak gibi bir ilkesi vardı ki çoğu kimse onun bu sadeliğine, özellikle de her zaman yerini bilmesine değer verirdi. Ama yerini öylesine bilen bu İvan Fyodoroviç'in ruhunda kimi zaman nelerin olup bittiğinden insanlarının haberi olsaydı kim bilir ne düşünürlerdi! Gerçi gerçekten hem becerikli, hem yaşam deneyimi olan biriydi, son derece önemli birtakım yeteneklere de sahipti, ama kafasındaki "gerçek sadık" insandan çok, başkalarının düşüncelerini uygulayan ve "çağımız nereye gidiyor?" diye soran biri, hatta dürüst bir Rus olarak görünmeyi severdi. Bu son özelliği nedeniyle komik birkaç olay da geçmişti başından. Ama general hiç üzülmüyordu bunlara, en komiklerine bile... Bununla birlikte şansı yerindeydi. Kâğıt oyununda bile iyiydi şansı. Kâğıt oyununu aşırı büyük meblağlarla oynar ve bu sözde küçük, ama çoğu zaman işine pek yarayan zayıflığını kasıtlı olarak gizlemez, hatta tam tersine, öne çıkarırdı. Anlaşılacağı üzere, bulunduğu çevreler değişik, ama her zaman "birinci sınıf"tı. Ama her şey ilerideydi, zaman vardı, daima zaman olurdu ve her şeyin sırası vardı. Generalin yaşı da, nasıl derler, tam kıvamındaydı. Elli altı yaşındaydı, fazla değil, yani gerçek yaşamın yeni başladığı, çiçeklendiği yaşta. Sağlığı yerindeydi, yanakları al aldı, dişleri hafif kararsa da sağlamdı. Tıknaz, şişmancaydı. Sabahları görevde endişeli, telaşlı olan yüz ifadesi akşamları oyun masasında veya ekselanslarının evinde aydınlık, ışıl ışıldı... Her şey şimdiki ve gelecekteki başarıları için el ele vermiş, yoluna güller sermişti.

Çiçek bahçesi gibi bir ailesi vardı. Kuşkusuz, her şey güllük gülistanlık değildi. Generalin en büyük hedeflerinin, umutlarının uzun zamandır büyük bir ciddiyet ve içtenlikle yoğunlaştığı birçok şey daha vardı. Öyle ya, yaşamda ana baba olmak hedefinden önemli, kutsal ne olabilir? Ailesinden daha sıkı neye sarılabilir insan? Generalin ailesi eşi ve üç kızından oluşuyordu. General uzun zaman önce, daha teğmenken, kendisiyle hemen hemen aynı yaşta, güzelliği de, öğrenimi de olmayan, ona drahoma olarak topu topu, toprağa bağlı elli köle getiren bir kızla evlenmişti. Generalin sonraki servetinin temelini bu elli köle oluşturmuştu. Ne var ki gençlik heyecanıyla erken evlenmiş olmasından hiçbir zaman yakınmamıştı general, bunu gençliğinin bir hatası olarak görmemiş ve karısına her zaman saygılı davranmış, kimi zaman ondan çekinmişti. Sevmişti bile onu. Karısı Prens Mışkinler soyundandı. Generalin eşi, önemli olmasa da eski bir prens soyu olan Mışkinler soyundan olmakla gurur duyardı, kendini önemserdi. Prensesin koruyuculuğunu yapanlardan (aslında bir anlamı da yoktu ya bu koruyuculuğun) zamanının etkili kişilerinden biri genç prensesin evlenmesiyle ilgilenmeyi üzerine almıştı. Genç subaya o açmıştı kapıyı, içeri itmişti onu. Oysa itmek değil, bir bakış yeter de artardı bile buna. Küçük birkaç istisna dışında karıkoca uzun yıllar uyumlu bir yaşam

sürmüşlerdi. General karısı henüz çok gençken, doğuştan bir prenses ve soyunun son temsilcisi olduğu için, belki biraz da kişisel özellikleri nedeniyle yüksek çevrelerde kendisine birkaç koruyucu edinmişti. Daha sonra zenginleşince, kocasının rütbesi de yükselince iyice alıştı bu çevreye, orada benimsendi bile.

Generalin üç kızı (Aleksandra, Adelaida ve Aglaya) son yıllarda büyümüş, gelişmiş, yetişkin birer genç kız olmuşlardı. Baba tarafından birer Yepançina olsalar da, anne tarafından birer prensestiler, dahası ileride belki de çok yüksek yerlere çıkma iddiasındaki bir babanın yüklü drahomaları olan kızlarıydılar. Epeyce önemli olan bir şey daha vardı: Yirmi beş yaşına basmış olan en büyük kız kardeş Aleksandra da dahil, üçü de çok güzeldi. Ortanca yirmi üç yaşındaydı, en küçüğü Aglaya ise yirmisine yeni basmıştı. Çok güzeldi Aglaya ve sosyetenin ilgisini çekmeye başlamıştı. Hepsi bu kadar da değildi: Üç kız kardeş öğrenimleriyle de, zekâlarıyla da, yetenekleriyle de dikkat çekiyorlardı. Birbirlerini çok sevdiklerini, desteklediklerini bilmeyen yoktu. Evin gözbebeği en küçük kız kardeş için iki ablanın da çok kez özveride bulunduğu bile dillerdeydi. Kız kardeşler toplum içinde öne çıkmak, sivrilmek istemedikleri gibi, aşırı ölçüde alçakgönüllüydüler. Kimse burnu büyüklükle, kendini beğenmişlikle suçlayamazdı onları, ama gururlu ve kendi değerlerinin farkında olduklarını herkes bilirdi. En büyükleri müzikle ilgileniyordu. Ortancanın ise resme büyük yeteneği vardı. Ne var ki yıllarca kimse farkına varmamıştı bu yeteneğinin. Ancak son zamanlarda, o da bir rastlantı sonucu anlaşılmıştı. Sözün kısası, üç kız kardeşten herkes büyük övgüyle söz ediyordu. Ama onlara iyi gözle bakmayan kötü niyetliler de yok değildi. Çok kitap okumalarından dehşetle söz ediyorlardı. Kızların evlenmek için hiç acele ettikleri yoktu. Toplumun belli kesimine değer vermesine veriyorlardı ama, pek o kadar çok da değil... Ne var ki babalarının kişilik yapısını, hedeflerini herkes bildiği için bu daha da önem kazanıyordu.

Prens, generalin oturduğu dairenin kapısını çaldığında saat on bire geliyordu. General ikinci katta, toplumdaki yerine uygun, ama olabildiğince sade bir evde oturuyordu. Prense kapıyı resmi giysili bir uşak açtı. Kapıyı açıp onu karşısında görünce yüzüne ve elindeki çıkına kuşkulu kuşkulu bakan bu uşağa derdini anlatabilmesi oldukça uzun sürdü. Gerçekten Prens Mışkin olduğunu, önemli bir iş için generali kesinlikle görmesi gerektiğini ısrarla birkaç kez yineledikten sonra kuşkulu uşak nihayet yanı sıra yürüyerek onu generalin çalışma odasına bitişik bekleme odasının holüne götürüp prensi orada, sabahları holde nöbet tutan, gelen ziyaretçileri generale haber veren görevliye teslim etti. Nöbetçinin üzerinde frak vardı. Kırkını geçkindi, yüz ifadesi ciddi, kaygılıydı. Generalin özel hizmetlisi olduğu, gelenleri generale haber verdiği için kendisini pek önemsediği belliydi.

Ağır, kibirli bir tavırla koltuğuna otururken prense pek bir şaşkın bakarak (o sırada prens de elinde çıkınıyla hemen yanındaki sandalyeye ilişmişti) şöyle dedi:

— Çıkınınızı burada bırakıp kabul odasına geçin.

— İzin verirseniz, dedi prens, burada sizin yanınızda kalayım, orada yalnız başıma ne yapacağım?

— Burada oturamazsınız, ziyaretçisiniz siz, yani konuk. Generalin kendisiyle mi görüşeceksiniz?

Uşağın böyle bir konuğu generalle görüştürmekte tereddüt ettiği belliydi. Bu yüzden bir kez daha sormuştu aynı soruyu.

— Evet, kendisiyle bir iş... diye başlamıştı prens.

Ama uşak kesti sözünü:

— Size generalle ne işiniz olduğunu sormuyorum. Benim görevim yalnızca kimin geldiğini haber vermektir. Ama sekreter olmadan generale geldiğinizi haber veremem, bunu söylüyorum.

Generalin oda hizmetçisi uşağın kuşkuları giderek artıyor gibiydi. Prens her günkü ziyaretçilere hiç de benzemiyordu. Oysa generale oldukça sık, hemen her gün belirli saatte, kimi zaman özellikle iş için çok değişik insanlar gelirdi. Ne var ki her zamanki alışkanlığın ve oldukça geniş ziyaretçi kabul talimatının tersine görevli büyük bir kararsızlık içindeydi. Sekretere haber vermesinin gerekli olduğunu düşünüyordu.

Sormadan edemedi sonunda:

— Siz gerçekten de... yurtdışından mı geliyorsunuz?

Ama şaşırdı. Aslında belki de şöyle sormak istiyordu: “Sahi, gerçekten Prens Mışkin misiniz?”

— Evet, trenden yeni indim. Sanırım gerçek Prens Mışkin olup olmadığımı sormak istediniz, ama kibarlığınızdan sormadınız.

Generalin oda hizmetçisi şaşırmıştı.

— Hım... diye mırıldandı.

— İnanın, size yalan söylemedim ve hiç çekinmeyin, benim yüzümden hesap sormayacaklardır size. Ama benim bu kıyafetle, elimde çıkınımla gelmemde yadırganacak bir şey yok: Bu aralar durumum pek iyi değil de...

— Biliyor musunuz, benim çekindiğim bu değil. Geldiğinizi haber vermek zorundayım. Ayrıca sekreter gelip görüşecektir sizinle, eğer... O da var işte. Sormamdan alınmayacaksanız, durumunuz kötü olduğu için generalden bir şey mi isteyeceksiniz yoksa?

— Ah hayır, bu konuda içiniz rahat olsun. Başka bir işim var kendisiyle.

— Bağışlayın ama, kıyafetinize bakarak sormuştum öyle. Sekreteri bekleyin. General şu anda albayla görüşüyor... Sohbeti çok sever de...

— Bu durumda uzun beklemem gerekecekse rica etsem, burada bir köşede pipo içebilir miydim acaba? Pipomla tütünüm yanımda.

Generalin oda hizmetçisi kulaklarına inanamıyormuş gibi, küçümser bir tavırla baktı prensin yüzüne.

— Pipo... mu içeceksiniz?.. dedi. Pipo ha? Olmaz, burada pipo içemezsiniz. Bunu düşünebilmeniz bile doğrusu çok tuhaf. He-he... Çok tuhaf!

— Bu odada demek istememiştim. Bu odada içilmeyeceğini biliyorum. Dışarı çıkar, uygun göreceğiniz bir yerde içerdim... Tiryakiyim... Üç saattir de içmedim. Hem bildiğiniz gibi, ne derler, yabancısı olduğun manastıra...

Uşak, handiyse elinde olmadan mırıldandı:

— Peki, bu durumda nasıl haber vereceğim geldiğinizi? Öyle ya, bir kere burada olmayacaksınız, ayrıca bekleme odasında oturmalısınız, çünkü konuksunuz. Orada olmazsanız, bana sorarlar sonra... (Prensin onu rahatsız ettiği belli olan çıkınına yan gözle bir kez daha baktıktan sonra ekledi:) Burada kalmaya niyetlisiniz galiba?

— Hayır, öyle bir niyetim yok. Kalmamı isteseler bile kalmayacağım. Yalnızca tanışmak için uğradım, hepsi o kadar.

Generalin oda hizmetçisi şaşırmıştı, kuşkulu bir tavırla,

— Nasıl? diye sordu. Tanışmak için mi? Oysa demin bir iş için geldiğinizi söylememiş miydiniz?

— Aslında pek iş için sayılmaz! Yani doğrusunu isterseniz, bir işim de yok değil. Bir şey danışacağım kendilerine. Ama gelişimin asıl nedeni aileyle tanışmak istemem, çünkü Prens Mışkinler'denim ben, generalin eşi de benim gibi Prens Mışkinler soyunun son temsilcisidir. Prens Mışkinler soyundan ikimizden başka kimse kalmadı.

Artık iyice çekinmeye başlayan uşak şöyle bir silkinip,

— Demek akrabasınız da? dedi.

— Tam sayılmaz. Bununla birlikte, derinine inecek olursanız akraba sayılırız, ama o kadar uzaktan ki, akraba sayılmayabiliriz de. Yurtdışından bir mektup yazmıştım generalin eşine, ama cevap vermedi... Ben dönünce yine de kendileriyle görüşmeyi uygun buldum. Bütün bunları size içiniz rahat olsun diye anlattım, çünkü farkındayım, hâlâ huzursuzsunuz. Prens Mışkin'in geldiğini söyleyin, ziyaretimin nedenini o anda anlayacaklardır. Kabul ederlerse ne âlâ, kabul etmezlerse, yine ne âlâ... Belki daha da iyi olacaktır o zaman. Ama sanırım kabul etmezlik yapamayacaklardır: Generalin eşi soyunun son temsilcisini görmek isteyecektir. Duyduğuma göre, soyuna çok değer veriyormuş.

Görünüşte prensin konuşması son derece sadeydi. Ne var ki sade olduğu ölçüde o anda anlamsız da kaçıyordu. Gelgelelim, generalin deneyimli oda hizmetçisinin iki uşağın aralarında böyle bir konuşmanın olağan olduğunu, ama bir konuğun bir uşakla böyle konuşmasının çok uygunsuz olduğunu bilmemesi olanaksızdı. Öte yandan, uşaklar genellikle efendilerinin sandığından daha zeki oldukları için, bu uşak da ortada iki durumun olduğunu düşünmeye başlamıştı: Ya prens dilencinin tekiydi ve dilenmeye gelmişti ya da bir aptaldı, gururu yoktu. Çünkü gururu olan bir prens sofada oturup bir uşağa işlerinden söz etmezdi. Yani öyle ya da böyle, hesabını vermeyecek miydi bunun?..

Olabildiğince ısrarlı, şöyle dedi:

— Yine de rica etsem, bekleme odasına buyurur musunuz?..

Prens gülümsedi.

— Ama orada otursaydım bütün bu açıklamaları yapamayacaktım size. Yağmurluğuma, çıkınıma bakarak telaşlanıp duracaktınız. Oysa şimdi sekreteri beklemenize bile gerek kalmadı. Doğrudan gidip geldiğimi haber verebilirsiniz.

— Sekretere haber vermeden, sizin gibi bir konuğun geldiğini içeri bildiremem. Kaldı ki, general demin, albay içerideyken kim gelmiş olursa olsun, rahatsız edilmemesini emretti. Gavrila Ardalionoviç ise haber verilmeden girer generalin yanına.

— Memur falan mıdır?

— Gavrila Ardalionoviç mi? Hayır. Şirkette görevlidir. Hiç değilse çıkınınızı şuraya bıraksaydınız.

— Ben de öyle düşünmüştüm; izniniz olursa kuşkusuz. Bakın ne diyeceğim, yağmurluğumu da çıkarsam mı?

— Elbette. Generalin yanına yağmurlukla girmeyin.

Prens ayağa kalktı, aceleyle çıkardı yağmurluğunu. Eski de olsa, dikimi güzel ceketiyle şimdi çok daha iyi görünüyordu. Yeleğinin cebinden çelik bir zincir sarkıyordu. Zincirin ucunda da Cenevre yapımı gümüş bir saat vardı. Her ne kadar prens aptal biri olsa da (uşak öyle karar vermişti), generalin oda hizmetçisi ondan nedense (elbette bir ölçüde) hoşlanmış bile olsa, konuşmayı sürdürmesinin artık uygunsuz kaçmaya başladığını düşünüyordu. Öte yandan kesin, kaba bir duygu da uyanmıştı şimdi içinde ona karşı.

Prens eski yerine tekrar otururken,

— Peki, generalin eşi ne zaman konuk kabul ediyor? diye sordu.

— Orası benim işim değil artık efendim. Hanımefendi adamına göre değişik saatlerde kabul ediyorlar. Şapkacılarını saat on birde kabul ediyorlar. Gavrila Ardalionoviç'i de herkesten önce kabul ederler, sabah kahvaltısına bile alırlar kendilerini.

Prens,

— Burada evler yurtdışındakinden daha sıcak, dedi. Dışarısı ise buradakinden ılık, ama evlerin içi biz Rusların alışık olmadığı kadar soğuk.

— Soba yakmıyorlar mı?

— Yakmasına yakıyorlar da, evlerinin planı değişik, yani sobalar, pencereler...

— Hım! Uzun süre mi dolaştınız oralarda?

— Evet, dört yıl. Ama hep aynı yerde kaldım, bir köyde...

— Belki de bizim buraların her şeyini unutmuşsunuzdur?

— Çok doğru. İnanır mısınız, Rusçayı nasıl unutmadığıma hayret ediyorum doğrusu. Şu anda sizinle konuşurken kendi kendime şöyle diyorum: "Evet, hiç de fena konuşmuyorum." Belki de bunun için çok konuşuyorum. Doğrusu, dünden beri durmadan Rusça konuşmak geliyor içimden.

Uşak kendini ne kadar tutmaya çalışıyorduysa da, böylesine soylu, kibar bir konuşmayı sürdürmemek elinde değildi.

— Hım! Anlaşılıyor! dedi. Yurtdışına gitmeden önce Petersburg'da mı oturuyordunuz?

— Petersburg'da mı? Sürekli sayılmaz, geçerken uğruyordum, o kadar. Eskiden de hiç bilmiyordum kenti, şimdi ise duyduğum kadarıyla biliyorum. Bilenler bile yeniden tanımaya çalışıyorlarmış Petersburg'u. O kadar değişmiş... Kentin mahkemeleri üzerine çok şey anlatıyorlar.

— Hım!.. Mahkemeler. Evet, haklısınız. Peki, oralardaki mahkemeler bizimkilere göre daha mı adil?

— Bilmiyorum. Ama bizimkilerle ilgili çok iyi şeyler duydum. Örneğin, ölüm cezası kaldırılmış.

— Orada var mı?

— Var. Fransa'da, Lyon'da gördüm. Şneyder götürmüştü beni oraya.

— Nasıl, asarak mı idam ediyorlar?

— Hayır, Fransa'da hep kafa kesiyorlar.

— Nasıl, adam bağırmıyor mu?

— Nasıl bağıracak! Her şey bir anda olup bitiyor. Adamın başını giyotin denen bir makineye yerleştiriyorlar, büyük, ağır ve yassı bir bıçak yukarıdan aşağı hızla düşüyor... Kafa göz açıp kapayıncaya dek bedenden kopup uzağa fırlıyor. Ama olayın hazırlık dönemi çok kötü. İdam edilecek kişiye karar okunuyor, sonra özel bir giysi giydiriyorlar, gözlerini bağlıyorlar ve idam sehpasına çıkarıyorlar. Asıl korkunç olanı da burası! İnsanlar seyretmek için toplanıyor. Kadınlar da... Ama kadınların seyretmeye gelmesini pek istemiyorlar.

— Öyle ya, ne işleri var kadınların orada?

— Elbette! Elbette! O korkunç acıya neden tanık olsunlar!.. İdam edilen kişi soyadı Legro olan orta yaşlı, zeki, korkusuz, güçlü biriydi. Ama bu söylediğime ister inanın, ister inanmayın, o korkusuz, güçlü kuvvetli adamın yüzü idam sehpasına çıkarken kâğıt gibi bembeyazdı. Ağlıyordu. Olacak şey mi? Korkunç bir şey değil miydi bu? Peki ama, korkudan kim ağlar? Hiç de çocuk olmayan, ömründe bir kez bile ağlamamış kırk beş yaşında bir insanın korkudan ağlayabileceğini düşünemezdim. O anda ruhunda neler olmaktadır, ruhu nasıl kıvranmakta, sarsılmaktadır? Ruhun küçük düşürülmesi, aşağılanmasıdır bu, başka bir şey değil! Kutsal kitapta "Öldürmeyeceksin" yazar. O birini öldürdü diye şimdi onu öldürüyorlardı. Olacak şey miydi bu? Bir ay önce tanık oldum bu olaya, hâlâ gözümün önünden gitmiyor. Beş kez de rüyama girdi.

Konuşurken heyecanlanmıştı prens. Başlangıçta olduğu gibi yine sakin konuşuyordu, ama soluk yüzü hafifçe kızarmıştı. Generalin odacısı içten bir ilgiyle dinliyordu onu. Öyle ki yanından ayrılmak istemiyor gibiydi. Belki o da hayal gücü olan, düşünmeyi seven biriydi.

— Başı bedeninden ayrılırken çok acı çekmemesi yine de iyi, dedi.

Prens heyecanla kesti sözünü:

— Bakın ne diyeceğim? Siz de aynı şeyi düşündünüz, herkes öyle düşünüyor... Giyotin denen makine de bunun için icat edilmiş. O zaman bir fikir gelmişti aklıma: Ya böylesi daha kötüyse? Komik geliyordur bu size, tuhafınıza gidiyordur. Ama bazen böyle şeyler geliyor insanın aklına işte. Düşünsenize: Ya işkence etseler? O zaman acı çekersin, yara bere içinde kalırsın, bedenin acıyla kıvranır. Ama bütün bunlar ruhsal ıstıraptan uzaklaştırır seni. Ölünceye kadar yalnızca yaralarının acısını hissedersin. Ama asıl ve en büyük acı belki de yaralarının acısı değildir. En önemli olan, bir saat sonra, az sonra, on dakika sonra, biraz sonra, yarım dakika sonra, biraz sonra, o anda ruhunun bedeninden ayrılacağını, artık bir insan olmayacağını, bunun kesin olduğunu, en önemlisi de kesin

olduğunu bilmendir. İşte başını giyotinin altına koyuyorsun, kocaman bıçağın yukarıdan aşağı nasıl kayarak geldiğini duyuyorsun... işte saniyenin o dörtte biri olan süre en korkuncudur... Biliyor musunuz, benim hayal gücümün ürünü değil bunlar. Çoğu kimse aynı şeyi söylemiyor mu? Buna o kadar inanıyorum ki, doğrudan açtım size düşüncemi. Cinayet işlediği için bir insanı öldürmek, cinayetin kendisinden de büyük bir suçtur. Mahkeme kararıyla öldürmek, eşkıyanın öldürmesiyle karşılaştırılamayacak kadar korkunçtur. Haydutların gece ormanda veya başka bir yerde boğazına bıçak dayadıkları insanın içinde hâlâ bir kurtulma umudu vardır. Son ana kadar kaçıp ya da yalvarıp kurtulabileceğini umar. Oysa burada, bu umutla ölmek on kez daha kolayken, o son umudu da kesinlikle alırlar elinden. Bir karar söz konusudur burada, kaçıp kurtulabilme olasılığı olmayan bir karar. İçinde korkunç bir ıstırabın, dünyada eşi olmayan bir ıstırabın bulunduğu bir karar. Savaşta bir eri getirip, topun namlusunun önüne koyup üzerine ateş edin. Erin içinde hâlâ bir kurtulma umudu vardır. Ama aynı ere ölüm cezasına çarptırıldığı kararını okuyun, ya aklını yitirir ya da ağlamaya başlar. İnsan doğasının buna aklını yitirmeden katlanabileceğini kim söylemiş? Böylesine çirkin, yersiz, anlamsız bir hakarete ne gerek var? Kendisine ölüm kararı okunup acı çektirildikten sonra "Hadi git, bağışlandın" denen biri vardır belki. İşte o anlatabilir bize bunu... Bu acıyı da, dehşeti de İsa anlatmıştır. Hayır, bir insana yapılacak şey değildir bu!

Generalin odacısı bunların tümünü, yani hemen hemen tümünü böyle anlatamayacak olsa da, hepsini anladığı duygulu yüzünden bile belliydi.

— Canınız çok pipo içmek istediyse, olabilir belki, ama biraz çabuk olun, diye mırıldandı. Bakarsınız birden çağırır sizi, ortalarda yoksunuz. Bakın, şurada merdivenin altında bir kapı var, gördünüz mü? O kapıdan girin, sağda küçük bir oda göreceksiniz. Orada içebilirsiniz piponuzu. Yalnız pencereyi açın, çünkü yasaktır...

Ama prens pipo içmek için henüz çıkmamıştı ki, kapıdan elinde kâğıtlarla genç bir adam girdi. Generalin odacısı hemen kalkıp gencin kürkünü almaya davrandı. Genç adam yan gözle şöyle bir baktı prense.

Uşak neredeyse senlibenli, samimi bir tavırla,

— Gavrila Ardalionoviç, dedi, bu bay Prens Mışkin olduğunu söylüyor, hanımefendinin akrabasıymış. Çıkını elinde, trenle yurtdışından gelmiş, yalnız...

Generalin odacısı konuşmayı fısıldayarak sürdürdüğü için prens bundan sonrasını duyamadı. Gavrila Ardalionoviç dikkatle dinliyor, arada prense de büyük bir merakla bakıyordu. Sonunda uşağı dinlemeyi bırakıp hemen prensin yanına gitti.

Aşırı sevecen, kibar bir tavırla sordu:

— Demek Prens Mışkin'siniz?

Prens gibi yirmi sekiz yaşlarında, sağlam yapılı, sarışın, ortadan uzun boylu, hoş bir gençti Gavrila Ardalionoviç. Küçük bir Napolyon sakalı, zeki ve çok güzel bir yüzü vardı. Bütün bu sevimliliğinin yanında, gülümsemesinde aşırı bir kurnazlık da dikkati çekiyordu. Dişleri düzgün, inci gibiydi. Bakışı, bütün neşesine ve belirgin saflığına karşın, sabit ve araştırıcıydı.

Şöyle geçirdi içinden prens: "Tek başınayken böyle bakmıyordur, belki hiç gülmüyordur bile."

Prens, generalin oda hizmetlisine ve daha önce Rogojin'e anlattıklarının hemen hepsini çabucak bir kez de ona anlattı. Bu arada Gavrila Ardalionoviç bir şeyler hatırlamaya çalışıyordu sanki.

— Bundan bir yıl önce, hatta daha kısa bir zaman önce galiba İsviçre'den Yelizaveta Prokofyevna'ya mektup yazan siz miydiniz? diye sordu.

— Evet, bendim.

— Öyleyse sizi tanıyorlar burada, sanırım hatırlıyorlar da. Generalle mi görüşecektiniz? Hemen şimdi haber veririm kendilerine... Biraz sonra bitecek görüşmesi. Ancak siz... bekleme odasına geçseydiniz... (Sert bir tavırla uşağa döndü:) Neden burada beklettin prensi?

— Söyledim kendilerine, ama oraya geçmek istemediler...

O anda generalin çalışma odasının kapısı birden açıldı, elinde çantayla bir subay yüksek sesle konuşarak, vedalaşarak çıktı.

Çalışma odasından seslendi general:

— Orada mısın Gavrilacığım? Gelsene!

Gavrila Ardalionoviç başını eğerek prense selam verdi, çabuk adımlarla çalışma odasına girdi.

İki dakika sonra tekrar açıldı çalışma odasının kapısı, Gavrila Ardalionoviç'in çın çın öten dost sesi duyuldu:

— Buyurun lütfen prens!

III

General İvan Fyodoroviç Yepançin çalışma odasının orta yerinde ayakta durmuş, kapıdan giren prense büyük bir merakla bakıyordu. Ona doğru iki adım bile atmıştı. Prens yaklaşıp tanıttı kendini.

— Evet efendim, dedi general. Sizin için ne yapabilirim?

— Acil bir işim yok. Sizinle tanışmak için uğramıştım. Rahatsız etmek istemezdim sizi, ama kabul gününüzü de, ne koşullarla ziyaretçi kabul ettiğinizi de bilmiyordum... Üstelik trenden yeni indim... İsviçre'den geliyorum...

Gavrila çalışma odasının öte ucunda yazı masasının yanında ayakta duruyor, kâğıtları karıştırıyordu.

General gülümseyecek oldu, ama bir an düşünüp gülümsemedi; sonra bir kez daha düşündü, gözlerini kıstı, konuğunu bir kez daha yukarıdan aşağı süzdü, sonra hemen bir sandalye gösterdi ona, kendi de onun hafif çaprazına oturdu ve sabırsız bir bekleyiş içinde prense döndü.

— Tanışma törenleri için genellikle pek zamanım olmaz, dedi general, ama elbette bir amacınız vardı buraya gelirken, dolayısıyla...

Generalin sözünü kesti prens:

— Tahmin etmiştim, dedi, kesinlikle, sizi ziyarete gelmemin bir amacı olduğunu düşüneceğinizi tahmin etmiştim. Ama yemin ederim, sizinle tanışmak mutluluğuna kavuşmaktan başka özel bir amacım yok.

— Kuşkusuz, benim için de büyük bir mutluluk bu. Ama eğlenmek olmuyor her zaman, bildiğiniz gibi, bir şeyler yapmak da gerekiyor... Bununla birlikte, aramızda ortak... yani ziyaretinizin nedeni olabilecek ortak neyin olduğunu hâlâ anlayabilmiş değilim...

— Evet, bir neden yok ortada, elbette ortak şey de çok az. Doğrusunu isterseniz, benim Prens Mışkin olmam, sayın eşinizin de bizim soyumuzdan olması bir neden olamaz. Bunu çok iyi anlıyorum. Ama ne var ki sizi ziyarete gelmemin tek nedeni de bu. Dört yılı aşkın bir süredir yurtdışındaydım. Oraya giderken aklım pek başımda değildi! Bir şey bilmiyordum, şimdi de öyle... İyi insanlara ihtiyacım var. Evet tek bir işim var şimdi, nereye başvuracağımı bilmiyorum. Daha Berlin'de şöyle düşünüyordum: "Hiç değilse akrabam sayılırlar, önce onlara giderim. Bakarsın birbirimize yararlı oluruz, onlar bana, ben onlara... İyi insanlarsa, kuşkusuz..." Sizlerin iyi insanlar olduğunuzu duymuştum.

General şaşırmıştı.

— Çok teşekkür ederim efendim... Sormama izin verir misiniz, nerede kalacaksınız?

— Henüz bilmiyorum.

— Demek trenden inince doğru buraya geldiniz? Ve... eşyanızla?

— Bütün eşyam çamaşırlarımın olduğu çıkınım zaten. Başkaca bir eşyam yok. Genellikle her zaman yanımda taşırım onu. Akşam otelde bir oda bulabilirim.

— Yani hâlâ otelde kalmak niyetindesiniz?

— Ah evet, elbette.

— Oysa sözlerinizden, bizde kalmayı düşündüğünüzü anlamıştım.

— Bu ancak sizde kalmamı önerirseniz olabilir. Ne yalan söyleyeyim, bunu önerseniz bile kalmayabilirim, sizde kalmamın bir nedeni yok... yapım öyle...

— Kalmanızı önermemekle iyi etmişim demek... önermeyeceğim de... İzninizle prens, bir an önce her şey açıklığa kavuşsun: Şu anda anlaştığımız gibi, akrabalık diye bir şey söz konusu olamaz aramızda –olsaydı, kuşkusuz bir onur olurdu bu benim için– bu durumda...

— Bu durumda kalkıp gidin mi? dedi prens. (Ayağa kalkmıştı. İçinde bulunduğu durumun zorluğuna karşın, neşeyle gülümsüyordu.) Biliyor musunuz general, buranın kurallarını, genellikle burada insanların nasıl yaşadıklarını bilmeyişime karşın, aramızdaki ilişkinin böyle gelişeceğini tahmin ediyordum. Evet, belki böyle olması da gerekiyordu... Öyle ya, yazdığım mektuba bile cevap alamamıştım... Neyse, hoşça kalın. Rahatsız ettiğim için özür dilerim.

Bunu söylerken prensin bakışı öylesine sevecen, gülümsemesi de gizli bir kırgınlık duygusunun her türlü gölgesinden bile olsun öylesine uzaktı ki, birden duraladı general, değişik bir biçimde baktı konuğuna. Bakışındaki bu değişiklik bir anda olmuştu.

Bambaşka bir sesle,

— Bakın ne diyeceğim prens, dedi, doğrusunu isterseniz, tanımıyorum ben sizi, ama Yelizaveta Prokofyevna kendisiyle aynı soydan gelen birini belki görmek isteyebilir... Zamanınız varsa, isterseniz biraz bekleyiniz.

— Elbette var. Her zaman zamanım vardır. (Yuvarlak, yumuşak şapkasını hemen masanın üzerine koydu prens.) Doğrusunu isterseniz, Yelizaveta Prokofyevna'nın kendisine mektup yazdığımı belki hatırlayacağını da düşünmüştüm. Demin sofada beklerken uşağınız benim yardım istemeye gelmiş bir yoksul olduğumdan kuşkulandı. Gözümden kaçmadı. Bu konuda kesin kurallarınızın olduğunu sanıyorum. Ama inanın, bu amaçla gelmedim ben buraya, yalnızca insanlarla bir arada olmak için geldim. Ama görüyorum ki, biraz rahatsız ettim sizi. Bu üzüyor beni işte...

General neşeyle gülümsedi.

— Bakın ne diyeceğim prens, gerçekten de göründüğünüz gibi bir insansanız, sanırım tanışmak çok hoş olacak sizinle. Ama gördüğünüz gibi, çok meşgul biriyim ben. Şimdi yine birtakım evrakları incelemem, imzalamam gerekiyor, sonra da ekselanslarının yanına gideceğim, daha sonra da görevimin başına. Anlayacağınız, ziyaretçilerimin olmasından hoşnutluk duysam da... elbette iyilerinin... ama... Ama sizin görgülü biri olduğunuza inanıyorum ve... Sahi, kaç yaşındasınız prens?

— Yirmi altı.

— Ya! Oysa ben çok daha genç olduğunuzu sanmıştım.

— Evet, yüzden küçük gösterdiğimi söylerler. Ama sizi rahatsız etmemeyi çabucak öğrenecek ve buradan hemen gideceğim, çünkü insanları rahatsız etmeyi hiç sevmem... Ayrıca anladığım kadarıyla,

birçok bakımdan oldukça farklı insanlarız da... ortak yanımız belki de hiç yok. Ama biliyor musunuz, bu son söylediğime kendim de inanmıyorum. Çünkü çok sık böyle gelir insanlara, ortak yanlarının olmadığını sanırlar. Oysa çok ortak yanları vardır... İnsanların tembelliğinden, bir de birbirlerini nasıl görünüyorlarsa öyle değerlendirdiklerinden, onlarda başka bir şeyler bulamadıkları için oluyor bu... Ne var ki biraz sıkıcı olmaya başladım galiba? Sanki siz...

— Bir şey soracağım size efendim, az da olsa biraz paranız var mı? Ya da bir şeyler yapmak niyetinizde misiniz? Böyle sorduğum için bağışlayın beni...

— Rica ederim, bu sorunuz benim için çok değerli ve anlaşılır. Şimdilik param da, işim de yok, ama olsaydı çok iyi olurdu. Yabancı para vardı yanımda. İsviçre'de yanında hem tedavi olduğum, hem öğrenim gördüğüm profesör Şneyder yol parası olarak vermişti. Yolda yetecek kadardı param, öyle ki buraya geldiğimde ancak birkaç kapik kalmıştı cebimde. Aslında bir işim var ve birisine akıl danışmak istiyorum, ama...

General sözünü kesti:

— Söyler misiniz, şimdi nasıl geçinmeyi düşünüyorsunuz, niyetiniz nedir?

— Çalışmak isterdim...

— Hımm, evet; gerçi bir filozofsunuz... yeteneklerinizin, becerilerinizin farkındasınız, ama onların arasında size ekmek parası kazandırabilecek olanları var mıdır? Yine bağışlayın...

— Özür dilemeyin. Hayır efendim, yeteneklerimin de, özel birtakım becerilerimin de olduğunu sanmıyorum. Hatta tersine, hasta bir insanım ben, doğru dürüst bir öğrenim de görmedim: Ekmek parasına gelince, öyle sanıyorum ki...

General yine kesti prensin sözünü, tekrar sorular sormaya başladı. Prens daha önce anlattığı her şeyi bir kez daha anlattı. Bu arada generalin ölen Pavlişçev'in adını duyduğu, hatta onunla tanıştığı anlaşılmıştı. Pavlişçev onun öğrenimiyle neden ilgilenmişti, bunu prensin kendi de bilmiyordu. Belki, toprağı bol olsun babasıyla eski dostluğunun hatırına yapmıştı bunu. Anne babası öldüğünde prens küçücük bir bebekmiş. Hep köylerde büyümüş. Çünkü sağlık durumu köylerde yaşamasını gerektiriyormuş. Pavlişçev köyde yaşaması için akrabası, eski dostu birtakım toprak sahiplerinin yanına göndermişti onu. Başlangıçta bir mürebbiye tutmuştu ona, sonra bir erkek öğretmen. Prens her şeyi hatırladığını söylese de, ne olup bittiğini pek anlaşılır biçimde açıklayamıyordu. Çünkü çoğu olayı yarım yamalak hatırlıyordu. Sık gelen nöbetler neredeyse bir budala yapmıştı onu. (Prens tam böyle "budala" diyordu.) Sonra Pavlişçev bir gün Berlin'de özellikle bu tür hastalıklarla ilgilenen, İsviçre'nin Valais Kantonu'nda bir sağlık kurumu bulunan Profesör Şneyder ile karşılaşmış. Profesör budalalık, delilik gibi hastalıkları kendince bir metotla, soğuk su ve jimnastikle iyi ediyormuş; bu arada hastalarının öğrenimleriyle, ruhsal gelişimleriyle de yakından ilgileniyormuş. Bundan yaklaşık beş yıl önce Pavlişçev onu İsviçre'ye, Şneyder'in yanına yollamış ve bundan iki yıl önce de herhangi bir vasiyet bırakmadan ansızın ölüvermiş. Şneyder iki yıl daha bakmış ona, tedavisini sürdürmüş. Prens bütünüyle iyileşmemiş. Profesörün tedavi yöntemi çok yararlı olmuş prens için. Sonunda, onun pek istemesi ve ortaya çıkan bir gelişme nedeniyle profesör Rusya'ya yollamış onu.

General şaşırmıştı.

— Ve Rusya'da kimseniz, hiç kimseniz yokken mi? diye sordu.

— Şimdilik öyle, ama umarım olacak... bir mektup aldım...

Prensin sözünü kesti general:

— Hiç değilse oralarda bir meslek edinseydiniz kendinize, dedi. (Onun bir mektuptan söz ettiğini duymamıştı.) Peki, hastalığınız bir şeyle, sözgelimi memurluk gibi hafif bir işle ilgilenmenize engel midir?

— Yo, sanmam. Böyle bir işe girmeyi çok isterdim. Çünkü ne yapabileceğimi görmek istiyorum. Düzenli olmasa da, orada sürekli dört yıl öğrenim gördüm. Boş zamanlarımda Rusça pek çok kitap okuma fırsatım da oldu.

— Rusça kitap mı? Öyleyse okumanız iyidir, yanlışsız yazıyorsunuzdur da umarım?

— Elbette.

— Çok güzel! Ya el yazınız?

— El yazım mükemmeldir. Sanırım özel bir yeteneğim var bu konuda, tam bir hattatım. (Heyecanlanmıştı prens.) İsterseniz deneme için bir şeyler yazayım size.

— Lütfen. Bir açıdan gerekli de bu... Hem böyle her şeye hazır olmanız hoşuma gitti prens. Doğrusu, gerçekten çok sevimli, hoş bir insansınız.

— Yazı takımlarınız ne güzel, ne kadar çok kurşun kaleminiz var, mürekkep kalemleriniz de ne kadar çok, kâğıtlarınız kalın ve çok güzel... Çalışma odanız da harika! Bakın, şu resimdeki yeri biliyorum ben. İsviçre'den bir manzara... Hiç kuşkum yok, ressam oraya bakarak yapmıştır bu tabloyu. Uri Kantonu'nda bir yerdir...

— Bu tabloyu burada satın almış olsam da olabilir. Gavrila, prense bir kâğıt verin. İşte size bir divit ve kâğıt. Şu küçük masaya geçin lütfen... (General, çantasından büyük boy bir fotoğraf çıkarıp ona uzatan Gavrila Ardalionoviç'e döndü.) Nedir bu? Vay! Nastasya Filippovna! (Heyecanla, büyük bir merakla ekledi general:) Bunu kendi, kendi mi yolladı sana?

— Demin kendisini kutlamaya gittiğimde verdi. Uzun zamandır istiyordum ondan bunu. (Buruk bir gülümsemeyle ekledi Gavrila Ardalionoviç:) Bilmiyorum, böyle bir günde eli boş uğradığım, bir armağan getirmediğim için bir sitem miydi bana bu?

General inandırıcı bir tavırla,

— Yo, hayır, diye kesti sözünü. Ne tuhaf şeyler düşünürsün öyle! Sitem etmek içinmiş... böyle şeylere bakmaz Nastasya Filippovna. Hem binler harcamadan ona nasıl armağan vereceksin ki? Portreye gelince... Sahi, aklıma gelmişken, o senin bir resmini istemedi mi?

— Hayır, henüz istemedi. Belki de hiç istemeyecek. Bu akşamı unutmadınız değil mi İvan Fyodoroviç? Özel davetli olanlardansınız çünkü...

— Unutmadım, unutmadım, elbette geleceğim. Hem onun yirmi beşinci doğum günü yemeğini nasıl unuturum! Hım... Bak Gavrila, açıkça söyleyeyim sana, hazırlıklı ol. Afanasiy İvanoviç'e de, bana da söz verdi, bu akşam "evet veya hayır" kesin kararını söyleyecek. Bunu bilesin.

Birden tedirginleşmişti Gavrila Ardalionoviç, öyle ki yüzünün rengi bile biraz atmıştı. Titrek bir sesle,

— Gerçekten öyle mi dedi? diye sordu.

— Önceki gün söz verdi. İkimiz birlikte o kadar üzerine düştük ki, sonunda söz vermek zorunda kaldı. Yalnız zamanı gelene kadar sana bir şey söylememizi rica etti.

General gözlerini ayırmadan Gavrila Ardalionoviç'e bakıyordu. Tedirginleşmesinden hoşlanmadığı belliydi.

Gavrila Ardalionoviç ürkek, ikircikli bir tavırla,

— Unutmayın İvan Fyodoroviç, dedi. Kendisi son kararını verene kadar, karar vermekte benim de tam anlamıyla özgür olduğumu söylemişti. Öyleyse benim de söz hakkım var...

Birden ürkmüştü general:

— Yoksa sen... yoksa sen...

— Hayır, bir şey yok.

— Söyler misin, bize ne yapmak niyetindesin sen?

— Yo, vazgeçmiş değilim. Belki de anlatamadım...

General canı sıkkın bir tavırla (can sıkıntısını gizlemeyi bile gerekli görmemişti) mırıldandı:

— Bir de sen vazgeçseydin! Hayır kardeş, sorun senin vazgeçip vazgeçmemende değil, onun sözünü sevinçle, mutlulukla karşılamaya hazır olmandadır... Senin evde durum nasıl?

— Nasıl olacak? Evde her şey benim istediğim gibi. Yalnızca babam her zamanki gibi saçmalıyor. Tam anlamıyla sapıttı. Artık konuşmuyorum onunla, ama üzerinde baskımı sürdürüyorum. Annem olmasa çoktan kapıyı göstermiştim ona. Kuşkusuz, durmadan ağlıyor annem. Kız kardeşim küplere biniyor. Sonunda onlara kendimle ilgili kararları almakta özgür olduğumu ve evde... beni anlamalarını istediğimi ekledim. En azından, annemin yanında açık açık söyledim bunları kız kardeşime.

General, omuzlarını hafifçe kaldırıp, kollarını yine hafifçe iki yana açarak dalgın,

— Ben hâlâ anlayamıyorum kardeş, dedi. Geçenlerde bize geldiğinde Nina Aleksandrovna da aynı şeyi söylemişti, hatırlıyorsun, değil mi? Ah vah edip duruyordu. "Neyiniz var?" diye sorduğumda anladım ki, onlar bunu kendileri için bir ayıp sayıyorlar. Söyler misiniz, ayıp neresinde bunun? Kim Nastasya Filippovna'yı ayıplayabilir ya da herhangi bir şeyle suçlayabilir ki? Totskiy ile birlikte olmasını mı? Ama büyük bir saçmalık bu, hem de bu malum koşullarda kuşkusuz! "Kızlarınızın yanına sokmuyorsunuz onu, değil mi?" diyor. Eh! Saçmalık! Ah be Nina Aleksandrovna! Yani nasıl anlayamazsınız bunu, bunu...

Uygun sözcüğü bulmakta zorlanan generale yardım etti Gavrila:

— Kendi durumunu?.. Anlamasına anlıyor. Lütfen kızmayın ona. Daha o zaman başkalarının işine burnunu soktuğu için haşlamıştım onu. Ama evde yine de bir değişiklik yok. Son söz söylenmiş

olmasa da fırtına koptu kopacak. Bugün son söz söylenirse, demek her şey söylenecek.

Prens köşede yazı denemesini tamamlamaya çalışırken onların bu konuşmasını dinliyordu. İşini bitirdikten sonra masanın yanına geldi, elindeki kâğıdı generale uzatırken portreye dikkatli dikkatli bakıp,

— Nastasya Filippovna bu demek? diye mırıldadı ve hemen heyecanla ekledi: İnanılmaz bir güzellik!

Portredeki gerçekten olağanüstü güzel bir kadındı. Üzerinde son derece sade, şık, siyah ipek bir giysiyle fotoğraf çektirmişti. Besbelli koyu kumral olan saçları evdeymiş gibi güzelce toplanmıştı. Derin bakışlı gözleri koyu renk, alnı düşünceliydi. Yüz ifadesi tutkulu, sanki mağrurdu. Yüzü hafif zayıf, belki de soluktu...

Gavrila ile general şaşkınlık içinde baktılar prense...

General,

— Nasıl, Nastasya Filippovna mı? diye sordu. Nastasya Filippovna'yı tanıyor musunuz yoksa?

— Tanıyorum. Daha bir gün olmadı Rusya'ya ayak basalı ve böylesine bir güzeller güzelini tanıyorum... diye karşılık verdi prens ve hemen Rogojin'le karşılaşmasını, konuştuklarını anlattı.

Prensin anlattıklarını büyük bir dikkatle dinleyen general yine telaşlandı, Gavrila'nın yüzüne heyecanla bakarak:

— Al sana yeni haberler! dedi.

Gavrila da biraz telaşlanmıştı.

— Pek çirkin bir şey bu! diye mırıldandı. Bir tüccar çocuğu hovardalık ediyor... Onunla ilgili bir şeyler gelmişti kulağıma...

— Benim de dostum, benim de... Küpe olayından sonra Nastasya Filippovna her şeyi önüne gelene anlatmıştı. Ama şimdi durum farklı. Sanırım bir milyon gibi bir para ve... tutku var ortada... Tutalım ki gerçekten çirkin bir tutkudur bu, ama yine de bir tutkudur. Ayrıca bu bayların neler yapabilecekleri de bilinen bir şey... hele kafayı çekmişlerse!.. (Endişeli bitirdi sözünü general:) Hım!.. Bir olay çıkmasa bari!

Gavrila sırıttı.

— Milyonu tehlikeli mi buluyorsunuz?

— Sanırım siz bulmuyorsunuz?

Birden prense döndü Gavrila:

— Peki, sizce nasıl biri o prens? Ciddi biri mi, yoksa serserinin teki mi? Kişisel görüşünüz nedir?

Bunu sorarken Gavrila'nın içinde bir şeyler oluyor gibiydi. Sanki yepyeni, özel bir düşünce doğmuştu beyninde ve gözlerinde sabırsızca parlıyordu. Gerçekten huzursuz olan general de yan gözle bakıyordu prense. Ama onun vereceği yanıttan pek bir şey beklemediği belliydi.

— Size nasıl söylesem, bilemiyorum, dedi prens. Yalnızca çok tutkulu, hatta hastalıklı derecede tutkulu biri gibi geldi bana. Üstelik kendisi de hasta gibi. Çok olasıdır, Petersburg'da ilk günlerinden sonra tekrar yatağa düşecektir, özellikle de içmeye başlayınca.

Bu düşünceye takılmıştı general.

— Gerçekten mi? dedi. Öyle mi geldi size?

— Evet, öyle geldi.

Generale bakarak gülümsedi Gavrila.

— Bu çeşit rezaletlerin patlak vermesi için birkaç gün bile beklemeye gerek kalmayabilir... dedi. Bu akşama kadar bile bir şeyler olabilir.

General,

— Hım!.. Elbette... dedi. Olabilir, ama bu durumda her şey Nastasya Filippovna'nın ne düşüneceğine bağlı.

— Öyle ama, onun bazen nasıl olduğunu da biliyorsunuz.

İyice telaşlanan general tekrar yükseltti sesini:

— Nasıl oluyormuş? Bak ne diyeceğim sana Gavrila, bugün pek ters davranma ona, öyle ol ki, bilirsin ya... sözün kısası, onun istediği gibi... Hım!.. Ne diye dudak büküyorsun? Dinle beni Gavrila Ardalionoviç, aklıma gelmişken, bunu söylemenin de tam zamanı zaten: Ne diye telaş edip duruyoruz ki? Şunu bilmeni isterim, bu işteki kişisel çıkarım konusunda bir endişem yoktur. Öyle veya böyle, işi kendi çıkarıma çevireceğim. Totskiy kesin kararını verdi, kesinlikle öyle ve benim de herhangi bir kuşkum yok. Şimdi benim bütün çabam senin için. Kendin karar ver. Bana güveniyor musun, güvenmiyor musun? Öte yandan sen... sen... tek kelimeyle kafası çalışan bir insansın ve senden umutluyum... bu olayda da, bu... bu...

Sözcük bulmakta zorlanan generale yine yardım etti Gavrila:

— Asıl önemli olandır...

Bunu söylerken, artık gizlemeye gerek görmediği zehirli bir gülümseme dolaşmıştı dudaklarında. Bakışının ifade ettiği şeyi anlamasını istiyor gibi ateşli bakışını generalin gözlerine dikmişti.

Generalin yüzü kıpkırmızı oldu. Öfkeyle Gavrila'nın gözlerinin içine bakarak karşılık verdi:

— Evet, çok doğru, en önemli olan akıldır! Gerçekten çok komik bir insansın Gavrila Ardalionoviç! Farkındayım, kendin için bir kurtuluş olduğunu düşündüğün için bu tüccar çocuğunun ortaya çıkmasına seviniyorsun. Evet, burada en başta akıllı olmak gerekir. Özellikle... iki tarafı da düşünmek gerek: Dürüst ve açıkyürekli olman, başkalarını incitmiş olmamak için önceden uyarman gerekirdi... bunun için yeterli zaman vardı, şimdi bile var... (General anlamlı anlamlı kaldırdı kaşlarını) Önünde yalnızca birkaç saat kalmış olmasına karşın, zamanın var... Anladın mı beni? Anladın mı? Gerçekten istiyor musun, istemiyor musun? İstemiyorsan açık açık söyle olsun bitsin... Hiç kimse tutmuyor sizi Gavrila Ardalionoviç, kimse zorla kapana sokmaya çalışmıyor sizi... bunda bir kapan görüyorsanız eğer...

Gavrila alçak sesle, kararlı,

— İstiyorum, diye mırıldandı.

Bakışlarını yere indirip üzgün, sustu.

General rahatlamıştı. Biraz önce heyecanlandığı, çok ileri gittiği için şimdi pişmanlık duyduğu belliydi. Birden prense döndü. Prens orada olduğu ve her şeyi duymuş olabileceği için kaygılı bir ifade belirdi yüzünde. Ama bir anda geçti kaygısı. Prense bir bakışta insanın bütünüyle rahatlaması olasıydı.

Prensin uzattığı yazı örneğine bakınca,

— Ooo! diye haykırdı general. Yazı dediğin böyle olur işte! Böylesini herkes yazamaz! Baksana Gavrila, bu ne yetenek böyle!

Prens kalın, perdahlı bir kâğıda ortaçağ Rus harfleriyle şu cümleyi yazmıştı:

“Alçakgönüllü başrahip Pafnutiy imzasını attı.”

Prens olağanüstü bir hazla ve heyecanla açıkladı:

— Başrahip Pafnutiy’in on dördüncü yüzyıldan kalma bir belgedeki imzasıdır bu. Eski başrahiplerimizin, metropolitlerimizin hepsi belgelere enfes imzalar atarlarmış; kimi zaman büyük bir özenle, titizlikle koyarlarmış imzalarını! Hiç değilse bir Pogodin baskınız var mı general? Sonra bir deneme daha yaptım şurada: Geçen yüzyılın iri, yuvarlak Fransız yazı stilidir bu. Hatta harflerin bazıları değişik biçimde yazılıyordu. Aralıklı, birtakım yazarların benimsedikleri bir türdü. Böyle yazılmış bir kitap vardı bende. Kabul edersiniz ki pek çirkin bir yazı türü de değildi. Şu yuvarlak “d”lere, “a”lara bakınız. Ben burada Fransız yazı stilini Rus harflerine uyarladım. Çok zor oldu, ama başardım. Buyurun size pek hoş ve ilginç bir örnek daha: “Azim, her zorluğu yener.” Rus yazıcılarının veya daha doğrusu, asker yazıcılarının kullandığı bir yazı stilidir bu. Önemli kişilere sunulan resmi yazılarda bu stil kullanılırdı. Burada da harfler iri, nefistir, siyahtır, siyah yazılır, ama pek güzeldir. Yazı ustası şu tamamlanmamış, yarım kuyrukları kesmeseydi ya da şöyle dersek daha iyi olacak, harfleri kısaltmaya kalkışmasaydı –dikkat buyurun– her harfi tam olarak yazsaydı, bütününe baktığımızda yazı stilinin özelliğini, asker yazıcının ruhunu görecektik burada. Şöyle bir bırakmak isteseydi kendini, yeteneğini göstermek gelseydi içinden, yakası kancayla sımsıkı kapalı olduğu bu disiplinde yazısı harika olurdu! Geçenlerde bir rastlantı sonucu elime böyle bir örnek geçince, hem de nerede? İsviçre’de!.. çok şaşırdım. Sade, olağan, su katılmamış bir İngiliz yazı stiliydi bu: Zarafette bunun ötesi olamazdı. Her şey vardı orada. İnci gibi, mücevher gibi bir yazıydı! Bitmişti artık orada her şey. İşte yine Fransız stili değişik bir yazı örneği daha. İsviçre’ye gelmiş seyyar satıcı bir Fransız’dan öğrenmiştim onu: İngiliz yazı stili bu, ama daha siyah; çizgiler biraz daha koyu ve kalın. Yalnızca oranlar biraz değişik. Şunu da unutmayın: Harflerin oval bölümleri biraz daha yuvarlak, üstelik yazıda harflerin uzatılmasına da izin var. Bu onların ulusal bir özelliği! Harflerin uzatılması olağanüstü bir yetenek ister. Ama başarılı olmuşsa, oran tutturulmuşsa böylesi bir yazının üzerine yazı olamaz. İnsan âşık bile olabilir öyle bir yazıya.

General güldü.

— Ohoo! İşin ne inceliklerini biliyormuşsunuz! Siz yalnızca bir hattat değil, aynı zamanda bir

sanatçıymışsınız dostum. Öyle değil mi Gavrila?

— Hayret, dedi Gavrila. (Alaylı bir tavırla gülerek ekledi:) Bunun kendisine bir Tanrı vergisi olduğunun da farkında.

General,

— Gül sen, gül, dedi. Biz burada bir meslekten söz ediyoruz. Prens, şimdi biz bu yazdıklarınızı kime göstereceğiz, biliyor musunuz? Başlangıçta ayda otuz beş ruble kazanabilirsiniz. (Saatine bakarak ekledi:) Ama saat yarım olmuş. Hadi iş başına prens. Acelem var çünkü... Bugün bir daha görüşemeyiz belki! Bir dakika oturunuz. Söylediğim gibi, sizi çok sık kabul etmeyebilirim. Az da olsa, yani en acil gereksinimlerinizi karşılamanız için size yardımcı olmayı yürekten istiyorum. Gerisini bildiğiniz gibi yapabilirsiniz. Kalemde küçük bir iş bulmaya çalışacağım size. Şöyle pek ağır olmayan, ama özen isteyen bir görev. Şimdi gelelim öteki ayrıntılara: Evde, yani size ancak şimdi tanıttığım bu genç dostum Gavrila Ardalionoviç İvolgin'in evinde, annesi ile kız kardeşi kullanılmayan iki üç odayı temizleyip döşediler, güvenilir kişilerin tavsiye ettikleri kişilere yemekli ve hizmetçili olarak kiraya veriyorlar. Nina Aleksandrovna benim tavsiyemi kabul edecektir, bundan kuşkum yok. Sizin için büyük bir şans bu prens. Önce yalnız yaşamayacaksınız, bir aile ortamında olacaksınız; sonra bana sorarsanız, Petersburg gibi bir kentte daha ilk adımda yalnız kalmanız doğru olmaz. Gavrila Ardalionoviç'in anneciği Nina Aleksandrovna ve kız kardeşi Varvara Ardalionovna benim çok saygı duyduğum iki hanımefendidir. Nina Aleksandrovna, meslek hayatına birlikte başladığım, ama sonraları birtakım nedenlerle ilişkimi kestiğim, yine de saygı duyduğum eski arkadaşım, emekli general Ardalion Aleksandroviç'in eşidir. Prens, bütün bunları size anlatmamın nedeni sizi kişisel olarak tavsiye edeceğimi ve dolayısıyla size kefil olacağımı bilmenizi istememdir. Kira çok düşük ve öyle sanıyorum ki, alacağınız aylık ücret kiranızı rahat karşılayacaktır. Evet, insanın cebinde az da olsa bir miktar harçlık bulunmalı. Ama sizi cep harçlığından uzak durmanız, genellikle iyisi mi cebinizde para bulundurmaktan kaçınmanız için uyarırsam gücenmeyin bana prens. Sizinle ilgili ilk izlenimim üzerine söylüyorum bunu. Ama cebiniz şu anda bomboş olduğu için, izin verin, başlangıç için şu yirmi beş rubleyi takdim edeyim size. Sonra hesaplaşacağız kuşkusuz. Göründüğünüz gibi içten, temiz yürekli bir insansanız, ileride aramızda herhangi bir tatsızlık çıkmayacaktır. Sizinle böylesine yakından ilgileniyorsam, ikimizle ilgili bazı düşüncelerim olduğundandır. İleride anlayacaksınız bunu. Farkındaysanız, son derece açıkyürekliyim size karşı. Gavrilacığım umarım, prensin sizin evde kalmasına bir itirazın yoktur?

Gavrila kibar, nazik bir tavırla karşılık verdi:

— Yo, hayır! Annem buna çok sevinecektir hatta...

— Yanılmıyorsam yalnızca bir odanız kiradaydı. Neydi orada kalanın adı? Ferd mi... Fer...

— Ferdışçenko.

— Evet, evet... Sizin o Ferdışçenko'nuzdan hiç hoşlanmıyorum. Yılışık bir palyaçonun teki. Nastasya Filippovna'nın ona bu kadar arka çıkmasını da aklım almıyor doğrusu. Yoksa gerçekten akrabası mı oluyor?

— Yok canım, hepsi şaka bunların! Akrabası falan değil.

— Neyse, boş verin onu şimdi! Ne diyorsunuz prens, memnun oldunuz mu buna?

— Teşekkür ederim general. Gerçekten çok iyisiniz. Oysa böyle bir şey istememiştim bile sizden. Gururumdan söylemiyorum bunu, başımı nereye sokacağımı gerçekten bilmiyordum. Gerçi bugün Rogojin evine çağırmıştı beni ama...

— Rogojin mi? Yo, olmaz. Bir baba ya da daha hoşunuza gidecekse bir dost olarak size tavsiyem, Bay Rogojin'i kafanızdan çıkarıp atmanızdır. Ayrıca gireceğiniz aile ortamına bağlı kalmanızı öneririm.

— Öylesine iyi birisiniz ki, diye başladı prens, şu işimden de söz etmek istiyorum size. Bir ihbarname aldım...

General,

— Ama bağışlayın, diye kesti prensin sözünü. Hiç zamanım kalmadı. Lizaveta Prokofyevna'ya sizden söz edeceğim. Sizi hemen kabul etmek isterse (bunu önereceğim de ona) fırsatı değerlendirin, beğendirin kendinizi ona. Çünkü Lizaveta Prokofyevna'nın çok yardımı dokunabilir size. Öyle ya, aynı soydan geliyorsunuz. Sizi kabul etmek istemezse ısrar etmeyin, başka bir zaman olur... Gavrila bu arada sen de şu hesaplara bir bakıver. Demin Fedoseyev'le çok uğraştık, ama içinden çıkamadık. Zamanında deftere işlenmeleri gerekiyor...

General çıktı. Prens, handiyse dördüncü kez anlatmaya başladığı işini yine anlatamamıştı. Gavrila bir puro yaktı, bir tane de prense uzattı. Prens onun uzattığı puroyu aldı, Gavrila'nın çalışmasına engel olmamak için konuşmadan çalışma odasını incelemeye koyuldu. Gavrila, generalin ona gösterdiği rakamlarla dolu kâğıda şöyle bir göz attı. Dalgındı; onun gülümseyişi, bakışı, düşünceli duruşu, çalışma odasında yalnız kaldıklarında prense daha da ağır gelmişti. Birden prensin yanına gitti Gavrila. O sırada prens tekrar Nastasya Filippovna'nın resminin üzerine eğilmiş, inceliyordu.

Gavrila prensin gözlerinin içine bakarak birden sordu:

— Böyle kadınlardan hoşlanıyor musunuz prens?

Bunu sorarken gizli bir amacı vardı sanki.

— Harika bir yüzü var! dedi prens. Yazgısının da sıradışı olduğundan kuşkum yok. Neşeli bir yüzü var, ama çok acı çekmiş, öyle değil mi? Gözleri söylüyor bunu. İşte şu iki küçük kemik çıkıntısı, gözlerinin hemen altında yanaklarındaki şu iki nokta. Mağrur, çok mağrur bir yüz bu, ama iyi olup olmadığını bilmiyorum. Ah, bir de iyi olsaydı! Her şey harika olurdu!

Gavrila dikkatli bakışını prensin yüzünden ayırmadan,

— Peki, siz böyle bir kadınla evlenir miydiniz? diye sordu.

— Ben hiçbir kadınla evlenemem, dedi prens. Hastayım çünkü.

— Ya Rogojin evlenir miydi? Ne dersiniz?

— Evlenmez olur mu; bence hemen yarın evlenir, bir hafta sonra da boğazını keserdi.

Prens böyle der demez Gavrila birden öyle ürpermişti ki, az kalsın bir çığlık atacaktı. Gavrila'yı kolundan tutup,

— Neyiniz var? dedi.

Kapıda beliren uşak,

— Ekselansları! diye seslendi. General hazretlerinin eşleri sizi rica ediyorlar.

Prens uşağın arkasından çıktı.

IV

Generalin üç kızı da sağlıklı, zinde, uzun boyluydu. Omuzları son derece güzel, göğüsleri iri, kolları neredeyse erkeklerinki gibi güçlüydü. Güçlü, sağlıklı olmalarının sonucu olarak da, kimi zaman elbette güzel yemekler yemeyi sever ve bunu saklamayı da hiç istemezlerdi. Anneleri Lizaveta Prokofyevna kızlarının yemeğe düşkünlüğünü gizlememelerine kimi zaman içerlese bile, tepkisini dile getiremiyordu, çünkü kızları ona son derece saygılı olsalar da, üzerlerinde başlangıçtaki o tartışılmaz otoritesi aslında uzun zamandır zayıflamıştı. Hem öylesine zayıflamıştı ki, üç kız kardeş annelerine karşı çıkmaya bile başlamışlardı. Lizaveta Prokofyevna da küçük düşmemek için onlarla tartışmamayı, geri adım atmayı daha uygun buluyordu. Evet, çoğu zaman tutamıyordu kendini, tedbirsiz davrandığı da oluyordu. Zamanla daha bir kaprisli ve sabırsız olmuştu. Hatta tuhaf şeyler yapıyordu. Ne var ki elinin altında hâlâ söz dinler, uysal, iyi eğittiği bir koca vardı ve öfkesini ondan çıkarıyordu... O zaman ailede hava süt liman oluyordu yine, yaşam olabileceğince huzur içinde devam ediyordu.

Öte yandan, generalin eşinin de iştahı yerindeydi. Genellikle saat on iki buçukta, kızlarıyla birlikte akşam yemeğinden aşağı kalmayacak zengin bir kahvaltı masasına otururdu. Daha önce, saat tam onda kızları uyandıklarında yatakta birer fincan kahve içmiş olurlardı. Bundan pek hoşlanmış, alışkanlık haline getirmişlerdi. Saat on iki buçukta Lizaveta Prokofyevna'nın odasının hemen yanındaki küçük yemek salonunda masa kurulur, bu samimi aile kahvaltısına zamanı olursa general de katılırdı. Çaydan, kahveden, peynirden, baldan, yağdan, generalin eşinin çok sevdiği çeşit çeşit çöreklerden, köfteden başka, koyu et suyuna sıcak çorba da oluyordu masada. Öykümüzün başladığı sabah bütün aile masada toplanmış, saat on iki buçukta masada olacağına söz vermiş generali bekliyordu. Bir dakika olsun geç kalacak olursa hemen adam yollarlardı ona. Ama tam zamanında gelmişti general. Selamlaşmak, elini öpmek için karısının yanına vardığında onun yüzünde çok değişik bir ifade olduğunu fark etti. Gerçi bir olay nedeniyle (genellikle "olay" sözcüğünü kullanırdı) karısının yüz ifadesinin böyle olacağını daha dünden biliyordu ve dün akşam yatağa girdiğinde böyle olacağından kuşkusu yoktu, ama şimdi yine de korkmuştu. Kızları onunla öpüşmek için yaklaştı. Ona dargın olmasalar da, yine de bir tuhaflık vardı davranışlarında. Evet, bazı nedenlerle general o aralar aşırı derecede kuşkuluydu. Ne var ki deneyimli, işini bilen bir baba ve bir eş olması nedeniyle önlemini hemen almıştı.

Şimdi burada durur, General Yepançin'in ailesinin öykümüzün başladığı sıralarda ne durumda ve ne gibi ilişkiler içinde olduğunu birtakım açıklamaların yardımıyla anlatırsak, öykümüzün akıcılığını aksatmış olmayız sanırım.

Biraz önce de söyledik, general pekiyi öğrenimli değil, tam tersine, kendi deyimiyle "kendini yetiştirmiş" biri olsa da, aslında iyi bir eş, işini bilen bir babaydı. Evlenmemiş yetişkin kızların çoğalmaya başladığı en oturaklı, aklı başında ailelerde bile ister istemez ve doğal olarak görüldüğü gibi, anne baba sevgisiyle kızlarının evlenip bir aile kurmaları, mutlu olmaları için onlara aşırı baskı yapmıyor, onları bunaltmıyordu general. Evlenmeleri konusunda kızlarına baskı yapmamayı, yani onları "sıkıştırmamayı" ilke edinmişti. Öyle ki bunu yapmak çok zor olsa da (zordu, çünkü doğal değildi), Lizaveta Prokofyevna'ya bile benimsetmişti onun ilkesini. Ancak generalin kanıtları son derece anlamlıydı, yadsınamayacak gerçeklere dayanıyordu. Evet, bu konuda kendilerine tanınan sınırsız özgürlük, karar verme serbestliği sonucu, kızlar doğal olarak kendilerini bir karar vermeye zorunlu hissedecek, sonunda akıllanacak, kaprisi, gereksiz seçiciliği bir kenara bırakıp işe istekle

koyulacaklar, sonunda da olaylar gelişecekti... O zaman anne babaya da tuhaf bir seçimi veya doğal olmayan bir eğilimi engellemek için uyanık olmak ve sonra da uygun zamanı yakalayıp, var güçleriyle kızlarına yardım etmek, olayın doğru yönde gelişmesi için olanca güçlerini kullanmak kalacaktı. Nihayet, ailenin durumu, toplum içindeki yeri yıldan yıla, sözgelimi geometrik diziyle gelişiyor olduğuna göre, zaman ilerledikçe generalin kızlarının gelin adayı olarak değerleri de artmaktaydı. Ne var ki bütün bu yadsınamaz gerçeklerin arasında bir gerçek daha çıkmıştı ortaya: En büyük kız Aleksandra neredeyse hiç beklenmedik bir anda (hep öyle olur ya) birden yirmi beş yaşına girmişti. Tam o sırada da yüksek sosyetenin bir üyesi, önemli bağları olan ve olağanüstü varlıklı Afanasiy İvanoviç Totskiy daha önceleri de dile getirdiği evlenme isteğinden yeniden söz etmeye başlamıştı. Kişilik sahibi, ince zevkleri olan elli beş yaşlarında biriydi Afanasiy İvanoviç. Düzeyli bir evlilik yapmak istiyordu. Güzelliğe olağanüstü düşkün biriydi. Bir zamandır General Yepançin'le ortak birtakım finans işleri olduğundan bir dost olarak, nasıl söylemeli, sormuştu generale: Onun kızlarından biriyle evlenmesine ne derdi? Bunun üzerine General Yepançin'in sakin, huzurlu aile yaşamında belirgin bir dalgalanma olmuştu.

Daha önce de söylendiği gibi, ailenin tartışmasız en güzel kızı en küçükleri Aglaya idi. Son derece bencil biri olan Totskiy bile bunu aklına getirmemesi gerektiğini, Aglaya'nın onun için uygun olmadığını düşünüyordu. Belki de aralarındaki biraz tutkulu sevgiden, aşırı yakın dostluktan olsa gerek, kız kardeşler olayı büyütüyorlardı ya, Aglaya'nın geleceği onların gözünde çok parlak, hatta olabilecek en ideal yeryüzü cennetiydi. Aglaya'nın kocası, zenginliği bir yana, her bakımdan kusursuz, başarılı bir erkek olmalıydı. Kız kardeşler aralarında uzun uzadıya konuşmadan, Aglaya'nın drahoması için gerektiğinde, ellerinden geldiğince kendi drahomalarından özveride bulunmaya bile karar vermişlerdi. Öyle ki Aglaya'nın drahomasının çok büyük olacağı umuluyordu. Anne baba da ablaların bu planından haberdardı. Dolayısıyla, Totskiy generalle görüşmek istediğinde, Afanasiy İvanoviç drahoma konusunda herhangi bir zorluk çıkarmayacağı için, büyük kızlardan birinin onun evlenme önerisini geri çevirmeyeceğinden anne babanın hemen hiç kuşkusu yoktu. Totskiy'in önerisini general kendisine özgü üstün yaşam bilgisiyle en yüksek düzeyde hemen değerlendirdi. Totskiy, birtakım nedenlerden ötürü adımlarını büyük bir ihtiyatla atmakta, yalnızca nabız yoklamakta olduğu için generalle karısı onun bu önerisini kızlarına son derece üstü kapalı açmışlardı. Kızlardan aldıkları karşılık pek belirsiz olmakla birlikte, onların yüreğine su serpecek kadar rahatlatıcıydı. Öyle ki en büyük kız Aleksandra bu öneriyi sanki reddetmeyecek gibiydi. Pek ciddi olsa da, iyi yürekli, aklı başında ve son derece uyumlu bir kızdı Aleksandra. Totskiy ile isteyerek bile evlenebilirdi ve bir kez söz verdikten sonra verdiği sözü dürüstçe yerine getirirdi de. Şatafattan hoşlanmazdı Aleksandra, yalnızca gürültü patırtıya, büyük değişikliklere neden olmayacağı gibi, huzur içinde bir yuva da kurabilirdi. Çarpıcı bir güzelliği yoktu, ama yine de çok hoş, etkileyici bir kızdı. Totskiy için bundan daha iyisi ne olabilirdi?

Gelgelelim, olay pek yavaş, el yordamıyla ilerliyordu. Totskiy ile general, zamanı gelene kadar geriye dönüşü olamayacak resmi bir adım atmamaya aralarında dostça karar vermişlerdi. Anne baba kızlarına henüz tam bir açıklama bile yapmış değillerdi. Bu yüzden ufak tefek tatsızlıklar da başlamıştı: Generalin eşi, ailenin annesi olarak bu olaydan nedense hoşnutsuzluk duyuyordu ki, bu da çok önemliydi. Her şeyi bir daha düzelmeyecek biçimde bozabilecek endişe verici, karışık bir olay vardı ortada.

Bu endişe verici, karışık "olay" (Totskiy'in kendi ifadesiydi bu) çok eskiden, on sekiz yıl önce başlamıştı. Afanasiy İvanoviç'in orta Rusya illerinden birindeki çok zengin çiftliğine komşu küçük

toprak sahibi, sürekli tuhaf, talihsiz aksilikler yaşayan, ilginç, son derece yoksul, ama soylu (hatta bu açıdan Totskiy'den bile soylu) Filipp Aleksandroviç Baraşkov adında emekli bir subay vardı. Borç batağında, haciz kıskacında kıvranırken yıllarca kürek mahkûmları, handiyse köylüler gibi çalışarak küçük çiftliğini sonunda düze çıkarmıştı. En küçük bir başarı bile olağanüstü heyecanlandırıyordu onu. Kendisini biraz toparladığı, büyük umutlara kapıldığı bir sırada, ona kredi verenlerin en önemlilerinden biriyle görüşmek, bu arada olabilirse, ondan yeni kredi almak umuduyla çiftliğinden birkaç günlüğüne ayrılmış, il merkezine gitmişti. Kente gelişinin üçüncü günü köyün muhtarı, yüzü gözü yanık içinde, dörtnala yanına gelmiş ve çiftliğinin dün, gün ortasında yandığını, eşinin hayatını kaybettiğini, çocukların kurtulduğunu bildirmiş. "Kaderin sillesini yemeye" alışık Baraşkov bu kadarını kaldıramamış artık, aklını yitirmiş, bir ay sonra da ateşler içinde ölmüş. Yanan çiftlik sağa sola dağılan köylüleriyle birlikte borçlarına karşılık satılmış. Afanasiy İvanoviç Totskiy büyük bir yüce gönüllülük gösterip Baraşkov'un biri altı, biri yedi yaşında iki kızının bakımını ve öğrenimini üstlenmiş. Çocuklar Afanasiy İvanoviç'in emekli memur, üstelik Alman olan kâhyasının kalabalık ailesinde, çocuklarıyla birlikte öğrenimlerini sürdürmüşler. Kısa zaman sonra yalnızca bir kız, küçük Nastasya kalmış, küçük kardeşi ise boğmacadan ölmüş.

Totskiy yurtdışına çıktıktan sonra çok geçmeden bu iki kızı unutmuş. Beş yıl sonra bir gün yakınından geçerken çiftliğini görmek istemiş ve Alman kâhyasının evinde on iki yaşlarında cin gibi, sevimli, zeki ve ileride olağanüstü güzel olacağı belli (bu konuda yanılmazdı Afanasiy İvanoviç) şirin bir kız dikkatini çekmiş. O gelişinde birkaç gün kalmış köyde, ama gereken şeyleri yapmış. Çocuğun eğitiminde önemli bir değişiklik olmuş: Kız çocukların eğitiminde en üst düzeyde deneyimli, orta yaşlı, çok saygıdeğer, Fransızca'dan başka çeşitli konularda da ders verebilecek İsviçreli bir mürebbiye getirtilip Totskiy'in köydeki evine yerleştirilmiş ve böylece küçük Nastasya'nın eğitiminde yepyeni bir dönem başlamış. Bu eğitim süreci tam dört yıl sürmüş. Sonra mürebbiye evine dönmüş, arkasından küçük Nastasya için, (bu kez uzak başka bir ilden) yine Totskiy'in çiftlik komşusu, yine toprak sahibi bir hanımefendi gelmiş ve Afanasiy İvanoviç'in verdiği talimat ve yetki üzerine Nastasya'yı alıp kendi çiftliğine götürmüş. Totskiy'in oradaki çiftliğinde de çok şık döşeli, küçük, ama ahşap bir evi vardı ve köyün adı da sanki özellikleymiş gibi "Mutluköy"dü. Toprak sahibi kadın Nastasya'yı doğrudan bu huzur dolu eve götürmüş; dul ve çocuksuz olduğu ve çiftliği en çok bir versta uzakta olduğu için kendisi de Nastasya'nın yanına yerleşmiş. Nastasya'ya bakmak için yaşlı bir kâhya kadınla genç, ama deneyimli bir oda hizmetçisi kız verilmiş. Evde müzik aletleri, zengin bir genç kız kitaplığı, yağlıboya, baskı tablolar, kalemler, fırçalar, boyalar, harika bir fino varmış. Aradan iki hafta geçtikten sonra Afanasiy İvanoviç de gelmiş... Bu gelişinden sonra bu ıssız bozkır köyünü çok sevmiş ve her yaz buraya gelmeye, iki hatta üç ay kalmaya başlamış. Böylece mutlu, huzur dolu, güzel oldukça uzun bir zaman, dört yıl geçmiş...

Afanasiy İvanoviç'in yalnızca iki hafta kaldığı bir yaz ziyaretinden dört ay sonra kış başında "Mutluköy"de Afanasiy İvanoviç'in Petersburg'da çok güzel, çok zengin ve soylu bir kızla evlenmeye hazırlandığı, yani sözün kısası, turnayı gözünden vurduğu söylentisi duyulmuş ya da şöyle söylersek daha iyi olacak: Nastasya Filippovna'nın kulağına ulaşmış. Sonra bu söylentinin tamamıyla doğru olmadığı, Afanasiy İvanoviç'in yalnızca böyle bir plan yaptığı anlaşılmış. Ne var ki bu olay Nastasya Filippovna'nın yaşamında olağanüstü bir değişikliğe neden oldu. Ansızın, ondan hiç beklenmeyen bir kararlılık ve irade gösterdi. Bir an bile düşünmeden köydeki evi terk etti, Petersburg'a geldi, tek başına doğru Totskiy'in evine gitti. Totskiy şaşırdı, onunla konuşmaya başladı, ama daha ilk sözcükten Nastasya Filippovna ile konuşma şeklini, o güne kadar onunla öylesine güzel giden eski hoş, güzel konuşmaların ses tonunu da, konusunu da, mantığını da, her şeyi, her şeyi, her şeyi de

değiştirmesinin gerektiğini fark etmekte gecikmedi. Karşısında şimdi, o güne kadar tanıdığı ve daha yakında, temmuzda "Mutluköy"de bıraktığı kadından bambaşka bir kadın oturuyordu.

Bu yeni kadının çok şey (öyle çok şey ki, onun bunca bilgiyi nereden öğrendiğine, böylesine kesin fikirleri nereden edindiğine şaşmamak elde değildi) bildiği ve anladığı apaçık ortadaydı. (Köydeki genç kız kitaplığından öğrenmiş olabilir miydi bunları?) Üstelik hukuk bilgisi de olağanüstüydü. Ayrıca pozitif bilimlerden de anlıyordu. Dünyayı bilmese de en azından dünyada birtakım olayların nasıl geliştiğinden haberdardı. Sonra eski kişiliğinden bambaşka bir kadın vardı şimdi karşısında: İlginç zekâsıyla, saflığıyla kimi zaman anlaşılmaz, hüzünlü, düşünceli, şaşkın, kuşkucu, ağlayan ve huzursuz halleriyle kimi zaman büyüleyici o ürkek yatılı okul öğrencisi değildi artık karşısındaki.

Hayır, şimdi karşısında kahkahalar atan, onu alaycı, acı sözlerle iğneleyen, gözünün içine bakarak, ilk karşılaştıkları andan beri ona karşı kalbinde küçümsemeden, midesini bulandıran büyük bir küçümsemeden başka hiçbir zaman, hiçbir şey hissetmediğini söyleyen çok değişik biri vardı. Bu yeni kadın onun şu anda istediği kadınla evlenmekte bütünüyle serbest olduğunu, bunun umurunda olmadığını, ama kendisinin buraya evlenmesine engel olmak için geldiğini, bunu da hıncından değil, yalnızca canı öyle istediği için yapacağını, bunu "sırf sana kahkahalarla gülmek için, artık içimden kahkahalarla gülmek geldiği için" yapacağını söylüyordu.

En azından söyledikleri bu kadardı, ama kafasının içinde olanların hepsi bu kadar olmayabilirdi. Yeni Nastasya Filippovna kahkahalar atarken, içindeki her şeyi dışa vururken Afanasiy İvanoviç bu yeni durumu düşünüp kırık dökük düşüncelerini toparlamaya, bir düzene koymaya çalıştı. Bu da uzun sürmüş, neredeyse iki haftasını almıştı. Ama iki haftanın sonunda kararını vermişti. Sorun, Afanasiy İvanoviç'in o sıralar yaklaşık elli yaşında olmasıydı. Son derece saygın ve ciddi biriydi. Yüksek çevrelerde, toplum içinde eskiden beri önemli yeri vardı. En üst düzeyde dürüst bir insan olarak dünyada en çok değer verdiği şey huzuru ve rahatıydı. Bir ömür çalışarak böylesine kusursuz bir biçimde oluşturduğu bu düzeninin en küçük bir aksamayla, en küçük bir sarsıntıyla bozulmasına izin veremezdi. Öte yandan, Totskiy'in yaşam deneyimi, olayları derinlemesine gözlemleme gücü ona şimdi çok değişik bir insanla karşı karşıya olduğunu, bu insanın yalnızca gözdağı vermekle kalmayacağını, dediğini kesinlikle yapacağını ve en önemlisi de hiçbir şeyin karşısında durmayacağını, dahası dünyada hiçbir şeye değer vermediğini, öyle ki onun hiçbir şeyle yolundan çevrilemeyeceğini söylüyordu. Ortada bambaşka şeylerin olduğu aşikârdı. Sanki gönül işleriyle ilgili bir şeyler... Kime karşı ve niçin olduğunu kimsenin bilmediği, aşk romanlarında rastlanan cinsten, sınırları aşmış doyumsuz bir öfke, aşağılama... Sözün kısası, ciddi bir toplumda izin verilemeyecek, olabildiğince komik, ciddi her insanın karşılaşmayı kendisi için Tanrı'nın bir cezası sayacağı bir şeyler... Hiç kuşku yok ki, Totskiy'in toplum içindeki yeri, parasal gücü bu tatsızlıktan kurtulmak için küçük ve bütünüyle masum bir şeyler yapmaya yeterdi. Öte yandan, Nastasya Filippovna'nın bir kötülük, sözgelimi hukuksal anlamda bir kötülük yapacak durumda olmadığı da belliydi. Dişe dokunacak bir skandal da çıkaramazdı, çünkü o anda kolayca dışlanabilirdi. Ama bütün bunlar, böyle durumlarda çoğu kimsenin yaptığı gibi, Nastasya Filippovna'nın da sınırı aşmayacağı, aşırı davranışlarda bulunmayacağı düşünüldüğünde söz konusuydu. Totskiy'in gözlem gücü burada da onun işine yaramıştı: Nastasya Filippovna'nın hukuk yoluyla bir şey elde edemeyeceğini çok iyi bildiğini, aklında ve... ışıldayan gözlerinde bambaşka şeylerin olduğunu sezinlemişti. Hiçbir şeyi, en çok da kendini önemsemeyen Nastasya Filippovna (onun uzun zamandır kendini önemsemediğini kavrayabilmek için, Totskiy gibi son derece akıllı, sezgileri güçlü, kuşkucu bir sosyete insanı olmak gerekliydi) öylesine nefret ettiği insanı küçük düşürmek için kendini felakete sürüklemeyi, Sibirya'da

kürek cezasına çarptırılmayı göze alabilirdi. Afanasiy İvanoviç biraz korkak, daha doğrusu son derece tutucu biri olduğunu hiçbir zaman gizlemezdi. Sözgelimi, evlenme töreninde onu öldüreceklerini veya buna benzer çok yakışıksız, gülünç, toplum içinde yadırganacak tatsız bir şeyin olacağını bilse elbette korkardı. Yalnız onu öldüreceklerinden, yaralayacaklarından, kanını akıtacaklarından, yüzüne tüküreceklerinden falan değil... olayın böylesine doğallıktan uzak, tatsız bir biçimde gelişmesinden korkardı. Bunun farkındaydı Nastasya Filippovna, ama şimdilik susuyordu. Onun her şeyi çok iyi bildiğinin, anladığının, dolayısıyla ona neyle vuracağını planladığının farkındaydı Afanasiy İvanoviç. Evlilik şimdilik yalnızca bir tasarı olduğu için içi rahattı Afanasiy İvanoviç'in ve bu nedenle Nastasya Filippovna'ya boyun eğmişti.

Bu kararı vermesine bir şeyin daha yardımı olmuştu: Yeni Nastasya Filippovna'nın yüzünden eskisine göre ne kadar değiştiğini kestirmek zordu. Eskiden hoş, sevimli bir küçük kızdı, şimdi ise... Totskiy ona dört yıl baktığı, ama bir şey göremediği için bağışlayamıyordu kendini. Evet, karşılıklı olarak iki tarafta da hem ruhsal, hem de fiziksel değişiklikler olacaktı elbette. Ama geçmişten hatırladığı bazı anlar da vardı Totskiy'in. Nastasya Filippovna'nın gözlerine baktığında kimi zaman değişik şeyler geldiği oluyordu aklına. Sözgelimi, sanki derin, gizemli bir şey vardı genç kızın bakışında. Bir şey sorar gibi bakıyordu onun yüzüne... Son iki yıldır Nastasya Filippovna'nın yüzünün rengindeki değişikliğe sık sık şaştığı oluyordu. Bembeyazdı yüzü ve tuhaftır, sanki daha da güzelleştirmişti onu bu. Gençlik yıllarında çok gezmiş tozmuş kibar her erkek gibi Totskiy de bu ölgün genç kızla yakınlığını yok pahasına elde etmiş olmasını başlangıçta pek önemsemiyordu, ama son zamanlarda bu görüşünden kuşku duymaya başlamıştı. Öte yandan, daha geçen ilkbaharda dolgun bir drahomayla Nastasya Filippovna'yı komşu ilde memur, aklı başında, dürüst biriyle evlendirmeyi düşünüyordu. (Ah, Nastasya Filippovna şimdi ne büyük bir dehşetle, hınçla gülüyordu onun bu düşüncesine!) Ama yeni Nastasya Filippovna'dan etkilenen Afanasiy İvanoviç şimdi yararlanabilirdi de ondan. Petersburg'a yerleştirip, lüks içinde yaşatmaya karar verdi onu. Böylece Nastasya Filippovna'nın çarpıcı güzelliğinin yardımıyla belirli çevrelerde kendi yerini sağlamlaştırabilir, etkili olabilirdi. Bu çevrelerdeki yeri öylesine önemliydi onun için.

Nastasya Filippovna'nı Petersburg'a yerleşmesinin üzerinden beş yıl geçmiş, elbette bu arada çok şey değişmişti. Afanasiy İvanoviç'in durumu kötüydü. En kötüsü de, bir kez korktuktan sonra bir türlü rahatlayamıyordu. Korkuyordu, ama neden korktuğunu da bilmiyordu. Düpedüz Nastasya Filippovna'dan korkuyordu. İlk iki yıl Nastasya Filippovna'nın onunla evlenmek istediğinden, ama aşırı gururundan sesini çıkarmadığından, ısrarla Afanasiy İvanoviç'in ona evlenme önerisinde bulunmasını beklediğinden kuşkulanıyordu. Tuhaf bir beklentiydi bu. Afanasiy İvanoviç surat asıyor, kara kara düşünüyordu. Büyük ve biraz da tatsız bir şaşkınlıkla (insan kalbi böyledir işte!) bir olay üzerine birden anladı ki, ona evlenme önerisinde bulunacak olsaydı bile, bu önerisi kabul edilmeyecekti. Uzun süre anlayamamıştı bunu. Yalnızca şöyle bir açıklaması olabileceğini düşünüyordu: "Gururu incinen bu inanılmaz kadın" çılgınlığı öylesine ileri götürebilirdi ki, rahat bir geleceğe konmaktansa, toplum içinde yükseklere çıkmaktansa, kendisine yapılan bu öneriyi geri çevirerek, karşısındakine duyduğu küçümsemeyi büyük bir hazla açığa vururdu. En kötüsüyse, Nastasya Filippovna'nın büyük üstünlük elde etmiş olmasıydı. Kendisine sunulan konforu, lüksü kabul etmiş olsa da, çeşitli olanaklara, çok büyük olanlarına bile başını çevirip bakmadı. Bununla birlikte, son derece sade bir yaşam sürdü ve bu beş yılda kenara hiç para koymadı. Afanasiy İvanoviç zincirlerini kırmak için çok tehlikeli bir adım atmayı göze almıştı: Kurnazlıkla, ustaca onu hoş tutmaya, prensler, atlı muhafız alayı subayları, elçilik sekreterleri, ozanlar, roman yazarları, hatta sosyalistlerin şahsında vücut bulmuş parlak ayartmalarla kandırmaya çalışmıştı... Ne var ki kalbinin

yerinde bir taş varmış, duyguları temelli kurumuş, ölmüş gibi, hiçbirinin en küçük bir etkisi olmamıştı Nastasya Filippovna'nın üzerinde. Çoğunlukla yalnız yaşıyordu evinde, kitap okuyor, hatta bir şeyler öğrenmeye çalışıyor, bol bol müzik dinliyordu. Az insanla görüşüyordu. Daha çok birtakım yoksul insanlarla, sıradan memur karılarıyla, tanıdığı birkaç aktrisle, yaşlı birkaç kadınla görüşüyor, saygıdeğer bir öğretmenin kalabalık ailesini pek seviyor, bu ailede de onu çok seviyor ve onu büyük bir hazla evlerinde konuk ediyordu. Akşamları oldukça sıklıkla ziyaretçisi oluyordu, ama beş altı kişiden fazla değil. Totskiy çok sık ve düzenli olarak uğruyordu ona. Son zamanlarda General Yepançin zor da olsa tanışmıştı Nastasya Filippovna ile. O sıralar son derece kolaylıkla ve hiç zorluk çekmeden Ferdışçenko adında pek uygunsuz, çirkin davranışları olan, eğlence düşkünü, durmadan içen genç bir memur da tanışmıştı onunla. Ptitsın adında alçakgönüllü, düzgün tavırlı, temiz pak, yoksulluktan buralara gelmiş, tefecilik yapan bir genç tanıdığı daha vardı. Sonunda Gavrila Ardalionoviç de tanışmıştı onunla... Öyle ki tuhaf bir ün sahibi olmuştu Nastasya Filippovna: Güzelliği herkesin dilindeydi, ama hepsi o kadar. Hiç kimse hiçbir şeyle övünemezdi; hiç kimse hiçbir şey söyleyemezdi... Bu ünü, eğitimi, ince davranışları, zekâsı... bütün bunlar Afanasiy İvanoviç'in aklındaki planı güçlendiriyordu. General Yepançin'in bu olaya öylesine etkin ve olağanüstü katılışı da işte o sıralarda başladı.

Totskiy, kızlarından biriyle ilgili düşüncesini generale dostça açtığı konuşmasında ona son derece açıkyüreklilikle her şeyi de itiraf etmişti. Generale özgürlüğüne kavuşmak için hiçbir engelin karşısında duraklamamaya karar verdiğini, Nastasya Filippovna onu ileride bütünüyle özgür bırakacağına söz verse bile içinin rahat etmeyeceğini, sözcüklerin onun için yeterli olmadığını, tam garanti istediğini söylemişti. Karşılıklı konuşup birlikte hareket etmeye karar vermişlerdi. Önce en yumuşak yöntemleri kullanacaklar, Nastasya Filippovna'nın, nasıl demeli, "kalbinin en ince tellerine" dokunacaklardı. Birlikte onun evine gittiler ve Totskiy doğrudan durumunun berbat olduğunu anlatmaya başladı Nastasya Filippovna'ya: Bütün suçun kendisinde olduğunu söyledi. Başlangıçta Nastasya Filippovna için yaptıklarından pişman olmadığını, çünkü kendisinin bedensel hazlara düşkün, uslanmaz biri olduğu, kendini tutamadığını, ama şimdi evlenmek istediğini ve arzuladığı toplum içinde saygın bir evliliğinin büyük ölçüde Nastasya Filippovna'ya bağlı olduğunu, sözün kısası, her şeyi onun yüce gönüllülüğünden beklediğini söyledi. Arkasından, baba olarak General Yepançin konuşmaya başladı. Mantıklı konuşuyordu, duygululuktan kaçınıyordu. Afanasiy İvanoviç'in vereceği kararda Nastasya Filippovna'nın hakkı olduğunu bütünüyle kabul ettiğini hatırlattı; pek uysal bir tavırla, kızının, belki iki kızının da kaderinin şimdi onun elinde olduğunu anlattı. Nastasya Filippovna'nın "Benden özellikle istediğiniz nedir?" sorusuna Totskiy, biraz önceki aynı içtenliğiyle, beş yıl önce ondan bir kez korkmuş olduğunu, o korkusunu Nastasya Filippovna biriyle evleninceye kadar da üzerinden atamayacağını söyledi. Hemen arkasından da, bunun kendisince bazı nedenleri olmasaydı, Nastasya Filippovna'dan böyle bir şeyi istemesinin gerçekte çok saçma olacağını ekledi. Totskiy, çok iyi ve saygın bir aileden olan, Nastasya Filippovna'nın da tanıdığı ve evinde konuk ettiği genç Gavrila Ardalionoviç İvolgin'in onu eskiden beri büyük bir tutkuyla sevdiğini fark etmişti ve sırf onun sempatisini kazanma umuduna karşılık ömrünün yarısını vermeye kuşkusuz hazır olduğunu çok iyi biliyordu. Afanasiy İvanoviç'e bunu büyük bir içtenlikle Gavrila Ardalionoviç kendi itiraf etmişti. Ayrıca onun bu duygusundan, ona her konuda yardımcı olan İvan Fyodoroviç'in de haberi olduğunu eklemişti. Nihayet, Afanasiy İvanoviç yanılmıyorduysa, gencin bu sevgisinden Nastasya Filippovna da uzun zamandır haberdardı ve Afanasiy İvanoviç, Nastasya Filippovna'nın bu sevgiye hoşgörüyle baktığını sanıyordu. Kuşkusuz, bu konuda konuşmak en çok Afanasiy İvanoviç için zordu. Ama Nastasya Filippovna onda, yani Totskiy'de bencillikten, kendi kaderini belirlemek isteğinden

başka, biraz da ona karşı iyi duygular olduğunu kabul edecek olsaydı, Afanasiy İvanoviç'in uzun zamandır onun yalnızlığını üzülerek izlediğini de fark ederdi. Ayrıca bu yalnızlıkta sadece belirsiz bir karanlık olduğunu fark etmeli, sevgiyle dolu mutlu bir yaşamın doğabileceğine inançsızlığı bırakıp mutlu bir aile için yepyeni bir amacın peşinden gitmeliydi. Parlak yeteneklerinin yok oluşuna, kendi hüznüne bile isteye seyirci kalmak, bir parça romantizmdi ve sağlıklı bir akla da, Nastasya Filippovna'nın soylu yüreğine de ters düşen bir şeydi. Afanasiy İvanoviç burada kendisinin bir şey söylemesinin başkalarına oranla daha zor olduğunu tekrarladıktan sonra, Nastasya Filippovna'nın geleceğini içtenlikle düşünerek ona yetmiş beş bin ruble önermeyi arzuladığını açıklarsa Nastasya Filippovna'nın onu aşağılamayacağını ummaktan kendini alamadığını sözlerine ekledi. Arkasından, bu yetmiş beş rublenin vasiyetnamesinde Nastasya Filippovna için ayrıldığını söyledi; kısacası, bunun hiç de bir ödül olmadığını açıkladı... hem kendisi de iyi, soylu duyguları olan biriydi ve vicdanını rahatlatmak gibi gayet insani bir arzusunun olması da mazur görülebilirdi vb., yani böyle bir durumda söylenebilecek her şeyi söyledi. Afanasiy İvanoviç böyle heyecanla uzun uzun konuşurken, bu arada o yetmiş beş bin rubleden ilk kez burada söz ettiğini, o güne kadar bundan, şu anda yanlarında oturan İvan Fyodoroviç'in bile haberi olmadığını, yani bunu hiç kimsenin bilmediğini de eklemişti.

Nastasya Filippovna'nın cevabı iki dostu şaşırtmıştı. Aklına geldiğinde Totskiy'in sırtından soğuk terler boşanmasına neden olan o eski alaycılığı, eski düşmanca ve nefret dolu tavrı, kahkahaları yoktu şimdi konuşmasında. Tersine, sonunda birisiyle açıkyüreklilikle ve dostça konuşabildiğine seviniyor gibiydi. Uzun zamandır Totskiy'e dostça akıl danışmak istediğini, ama gururunun buna engel olduğunu, şimdiyse aradaki buzlar eridikten sonra bundan daha iyisinin olamayacağını itiraf etti. Önce hüzünlü bir gülümseyişle, daha sonra neşeyle, kahkahalar atarak eski soğuk rüzgârların aralarında bir daha kesinlikle esmeyeceğini, dünyaya bakışının artık çok değiştiğini, kalbi değişmemiş olsa da yaşamda olup bitmiş birçok şeyi kabullenmek zorunda kaldığını; olanın olduğunu, geçmişin geçmişte kaldığını, hatta Afanasiy İvanoviç'in o korkusunu üzerinden hâlâ atamamış olmasını yadırgadığını itiraf etti. Sonra İvan Fyodoroviç'e döndü ve son derece saygılı bir tavırla, onun kızlarından söz edildiğini çok duyduğunu ve uzun zamandır onlara derin bir saygı beslediğini söyledi. Küçük de olsa onlar için yararlı bir şey yapabilmenin yalnızca düşüncesinin bile ona büyük mutluluk ve gurur vereceğini ekledi. Şimdi ağır, sıkıcı, çok sıkıcı bir yaşam sürdüğü doğruymuş. Afanasiy İvanoviç onun hayallerini iyi sezinlemişti. Aşkta olmasa da, bir aile içinde yeni bir amaç edinip yeniden doğmak istiyormuş. Ama Gavrila Ardalionoviç'le ilgi hemen hiçbir şey söyleyemezmiş. Gavrila Ardalionoviç'in onu sevdiği belliymiş, onun kişiliğine ve bağlılığına inanabilecek olsa, kendisinin de onu sevebileceğini hissediyormuş. Ama sevgisinde içten, hatta dürüst olsa bile, henüz çok gençmiş Gavrila Ardalionoviç. Bu yüzden karar vermek kolay değilmiş. Bununla birlikte en çok hoşlandığı yanı, onun çalışması, bir şeyler yapması, bütün aileye tek başına bakmasıymış. Onun çalışkan, kişilik sahibi biri olduğunu, mesleğinde ilerlemek, kendini göstermek istediğini çok duymuş. Ayrıca Gavrila Ardalionoviç'in annesi Nina Aleksandrovna İvolgina'nın çok iyi, çok saygın bir kadın; kız kardeşi Varvara Ardalionovna'nın ise harika, cıvıl cıvıl bir kız olduğunu da duymuş. Kız kardeşi ile ilgili çok şey anlatmış ona Ptitsın. Uğradıkları felakete bütün ailenin cesaretle göğüs gerdiğini de duymuştu. Onlarla tanışmayı çok isterdi, ama bir sorun vardı ortada: Aralarına severek alırlar mıydı onu? Aslında bu evliliğe hiç de karşı değilmiş, ama daha çok düşünmesi gerekiyormuş. Onu sıkıştırmamalarını istermiş. Yetmiş beş bin rubleye gelince, Afanasiy İvanoviç bunu açıklamak için boşuna öyle zorlamış kendini. Paranın ne kadar değerli olduğunu bilirmiş, elbette alacakmış bu parayı. Bundan yalnızca Gavrila Ardalionoviç'e değil, generale bile söz etmemekle gösterdiği

inceliğinden ötürü minnettarmış Afanasiy İvanoviç'e. Peki ama, daha önce neden söylememiş bunu ona? Onların ailesine girerken bu parayı almaktan hiç de utanması gerekmiyormuş. Ne olursa olsun, hiç kimseden hiçbir şey için özür dilemek niyetinde değilmiş ve herkesin bunu bilmesini istiyormuş. Gavrila Ardalionoviç'in de, ailesinin de kendisiyle ilgili gizli herhangi bir düşüncelerinin olmadığına inanmadığı sürece Gavrila Ardalionoviç'le evlenmeyecekmiş. Öte yandan kendisinin hiçbir konuda suçlu olduğunu düşünmüyormuş. Onun bütün bu beş yıl süresince Petersburg'da nasıl yaşadığını, Afanasiy İvanoviç'le arasındaki ilişkinin ne olduğunu, ne kadar bir birikimi olduğunu Gavrila Ardalionoviç'in bilmesi iyi olurmuş. Ve nihayet, şimdi yetmiş beş bin rubleyi alıyorduysa, bu onun hiçbir suçu olmadan kırılan genç kızlık gururunun bedeli değil, düpedüz, berbat edilmiş yaşamının karşılığıymış.

Nastasya Filippovna bütün bunları söylerken sonunda öylesine coşmuş, heyecanlanmıştı ki, (son derece doğaldı da bu) General Yepançin pek mutlu olmuş, olayın bittiğini düşün-müştü. Ne var ki bir kez korkmuş olan Totskiy kulaklarına inanamıyordu ve bu çiçek demetinin içinde bir yılan var mı diye uzun süre endişe etmişti. Ama görüşmeler başlamıştı artık. İki arkadaşın manevralarının tümünün dayandığı nokta, özellikle Nastasya Filippovna'nın Gavrila'ya duyduğu ilgi yavaş yavaş açığa çıkıyor, doğrulanıyordu; öyle ki Totskiy bile başarıya ulaşabileceklerine inanmaya başlamıştı. Bu arada Nastasya Filippovna Gavrila Ardalionoviç'le de konuşmuştu. Sözcükler Nastasya Filippovna'nın gururuna dokunuyormuş gibi, çok kısa sürmüştü konuşmaları. Nastasya Filippovna, Gavrila'nın onu sevmesine sesini çıkarmamış, ama ısrarla bu konuda kendini sıkmayacağını, düğüne kadar (eğer düğün olacaksa) son saatte bile olsa, "hayır" deme hakkını saklı tutacağını, aynı hakkı Gavrila'ya da tanıdığını açıklamıştı. Çok geçmeden bir rastlantı sonucu Gavrila, aile içinde olaylara neden olan bu evliliğe ve kişi olarak Nastasya Filippovna'ya bütün ailesinin karşı olduğundan Nastasya Filippovna'nın ayrıntılarıyla haberdar olduğunu öğrenmişti. Oysa Gavrila, Nastasya Filippovna'nın onunla konuşmasını her gün beklemesine karşın, Nastasya Filippovna bu konuyu hiç açmamıştı. Ne var ki bu evliliğin, görüşmelerin neden olduğu olaylarla, durumlarla ilgili daha çok şey söylenebilirdi. Oysa bu arada biz olaylardan bazıları belirsiz söylentiler olarak kalmış olsa da birçok şeyin sırasını atlayıp oldukça ilerilere gittik. Örneğin Totskiy, nereden duymuşsa, sözde Nastasya Filippovna'nın Yepançinler'in kızlarıyla belirsiz, gizli bir ilişkiye girdiğini öğrenmiş. Oysa aslı astarı yoktu bu söylentinin. Sonra başka bir söylentiye ister istemez inanmış ve dehşete düşmüştü: Sözüne inandığı birinden Gavrila'nın Nastasya Filippovna ile yalnızca parası için evlenmeyi düşündüğünü, Gavrila'nın kötü niyetli, açgözlü, çekilmez, kıskanç, kendini akıl almaz derecede beğenen biri olduğunu Nastasya Filippovna'nın sözde çok iyi bildiğini duymuştu. Yine sözüne güvendiği o kişiden duyduğuna göre, daha önce Nastasya Filippovna'yı etkilemeye, onu büyük bir tutkuyla elde etmeye çok çalışmış olmasına karşın, iki dostun iki yanda da başlayan tutkuyu kendi çıkarlarına kullanmaya kalkışmaları, Nastasya Filippovna'yı Gavrila'ya karı olarak satarak onu satın almaya kalkışmaları üzerine, sözde Nastasya Filippovna'dan nefret ediyormuş Gavrila. Sözde onun ruhunda nefretle tutku tuhaf bir biçimde bir arada bulunuyormuş ve nihayet, yine onun deyimiyle, o "iğrenç kadınla" evlenmeye karar vermiş olmasına karşın, için için sonra ondan intikamını almaya yeminler ediyormuş. Sözde bütün bunları biliyormuş Nastasya Filippovna ve kendi kendine bir şeyler hazırlıyormuş. Totskiy öylesine büyük bir korku içindeydi ki, huzursuzluğunu Yepançin'e bile açmıyordu artık. Ama her zayıf yaradılışlı insan gibi, onun da cesaretini birden toparladığı anlar oluyordu. Sözgelimi, Nastasya Filippovna iki dosta doğum gününde son kararını açıklayacağına söz verdiğinde bütün korkusu geçmiş, kendini toparlamıştı. Ayrıca en tuhaf, en inanılmaz söylenti de heyhat! saygıdeğer İvan Fyodoroviç'le ilgili, bir zaman sonra gerçek olduğu anlaşılan söylentiydi.

İlk bakışta her şey tam anlamıyla akıl almaz, tuhaftı. Son derece zeki, toplum içinde üstün bir yeri olan, vb. vb... saygıdeğer İvan Fyodoroviç'in o yaşta kendini Nastasya Filippovna'ya kaptırmasına (hem de neredeyse tutkuyla kaptırmasına) inanmak çok zordu. Onun bu konuda beklentisini, hatta Gavrila'ya yardımcı olmasının nedenini anlamak çok zordu. Totskiy, Gavrila ile general arasında sessiz bir anlaşma olmasından kuşkulanıyordu. Ne var ki bilindiği gibi, kendini tutkuya fazlasıyla kaptırmış bir insan, hele bir de yaşlı ise, tam anlamıyla kör olur, ortada umutlanabileceği bir şey yokken, umutlanmaya hazırdır. Ayrıca sağduyusunu yitirir, alnında yedi kat kırışık olmasına karşın, aptal bir çocuk gibi davranır. Generalin doğum günü hediyesi olarak Nastasya Filippovna'ya çok pahalı bir inci kolye hazırladığı; Nastasya Filippovna'nın pahalı şeylere pek değer vermediğini bilmesine karşın, generalin bu hediyeyi pek önemsediği biliniyordu. Nastasya Filippovna'nın doğum gününden bir gün önce, belli etmiyordu ama, sıtma nöbetine yakalanmış gibiydi general. Bu inci kolye olayı generalin eşinin kulağına kadar gitmişti. Evet, Lizaveta Prokofyevna çok eskiden beri biliyordu kocasının uçarılığını. Bir ölçüde alışmıştı bile buna. Gelgelelim, bu kadarı da olmazdı artık: İnci kolye söylentisi çok ilgilendiriyordu onu. Lizaveta Prokofyevna bu kolyeyle ilgili düşündüklerini kocasına birkaç sözcükle çıtlatmıştı da. General, karısının onunla açıkça konuşacağını hissediyor, korkuyla bunu bekliyordu. Öykümüze başladığımız o sabah da sıcak aile ortamında kahvaltı yapmayı hiç istememesinin nedeni buydu işte. Prens gelmeden önce de işi olduğunu, kurtulmayı düşünüyordu. Kurtulmak, general için kimi zaman düpedüz kaçmak anlamına gelirdi. Şimdi onun tek istediği o günü, daha önemlisi de akşamı bir tatsızlık çıkmadan atlatmaktı. İşte öyle bir anda da prens çıkagelmişti. Karısının yanına girerken "Tanrı gönderdi onu sanki!" diye düşünüyordu.

V

Lizaveta Prokofyevna soyadı konusunda çok hassastı. Hiç hazırlıklı olmadığı bir anda, Mışkin soyunun son temsilcisinin (daha önce onunla ilgili bir şeyler duymuşluğu vardı) acınacak bir budala, neredeyse sadaka dilenen bir yoksul gibi ortaya çıkıvermesi ne çok sarsmıştı onu. Karısını hemen etkilemek, inci kolye konusuna girmesini engellemek amacıyla general üzerine basa basa anlatıyordu bunları.

Olağanüstü durumlar karşısında Lizaveta Prokofyevna alışkanlığı üzerine, bedenini biraz geri atıp gözlerini fal taşı gibi açar, tek sözcük söylemeden dalgın dalgın önüne bakardı. Kocasıyla aynı yaşlarda, uzun boylu bir kadındı. Yer yer ağarmış, ama gür saçları siyah, burnu hafif kemerli, yanakları soluk ve çökük, dudakları inceydi. Alnı açık, ama dardı. Kül rengi, oldukça iri gözlerinin çok değişik bir ifadesi vardı. Bir zamanlar, bakışının olağanüstü etkileyici olduğuna inanmak gibi bir zayıflığı vardı. Bu inancı bir daha çıkmamak üzere yer etmişti içinde.

Lizaveta Prokofyevna, karşısında telaşlanan generale gözlerini patlatıp bakarak,

— Kabul mü edeyim onu? diye sordu. Hemen şimdi kabul etmemi mi söylüyorsunuz?

General telaşlı, karşılık verdi:

— Ah! Onu görmek istiyorsan, bunun için herhangi merasime gerek yok dostum... Tam bir çocuk kendisi, hem de zavallı bir çocuk. Hastalıklı, arada nöbet gelen bir çocuk... İsviçre'den gelmiş, trenden yeni inmiş. Kıyafeti biraz tuhaf. Sanki Almanlar gibi giyinmiş. Üstelik tek kapik yok cebinde, tek kapik yok... Dokunsan ağlayacak gibi zavallı. Yirmi beş ruble verdim ona. Bizim kalem odasında da küçük bir yer ayarlamak istiyorum onun için. Sizden de rica ediyorum hanımlar, bir şeyler verin ona, yesin, sanırım karnı da aç...

Lizaveta Prokofyevna biraz önceki tavrıyla,

— Şaşırtıyorsunuz beni, dedi. Karnı açmış, nöbetler geliyormuş! Ne nöbetiymiş bunlar?

— Yo, o kadar sık gelmiyor. Hem tıpkı bir çocuk... ama eğitimli bir çocuk... (Yine kızlarına döndü) Sizlerden de rica edeceğim mesdames, şöyle bir sınavdan geçirin onu. Ne gibi yetenekleri olduğunu bilmemiz iyi olacaktır.

Lizaveta Prokofyevna sözcüğü uzatarak,

— Sı-nav-dan mı? dedi.

Sonra derin bir şaşkınlık içinde tekrar gözlerini patlatıp bir kızlarına, bir kocasına bakmaya başladı.

— Ah dostum, aklına bir şey gelmesin... Neyse, nasıl istersen öyle olsun. Amacım prense yakınlık göstermek, onu evimize kabul etmekti. Çünkü iyilik yapmak istedim ona.

— Evimize kabul etmek mi? İsviçre'den geliyor ha?

— Nereden geldiğinin önemi yok. Tekrar söylüyorum, istediğin gibi olsun. Önce aynı aileden geldiğiniz, belki yakın akraba bile olduğunuz; sonra başını sokacak bir yeri olmadığı için söylemiştim

öyle. Hatta bakarsın seversin onu diye düşündüm, çünkü ne de olsa aileden sayılır.

Kızların en büyüğü Aleksandra söze karıştı:

— Maman, merasime falan gerek yoksa, yoldan geldiğine göre karnı açsa, gidecek yeri de yoksa neden masamıza davet etmeyelim onu?

— Üstelik çocuk gibi olduğu için körebe bile oynarsınız onunla.

— Körebe mi? Nasıl yani?

Aglaya canı sıkkın, araya girdi:

— Ah maman, bırakın bu tavrınızı, ne olur...

Şakacı ortanca kız kardeş Adelaida tutamadı kendini, gülmeye başladı.

— Çağırın gelsin papa, dedi Aglaya, maman izin veriyor.

General çıngırağı çaldı, gelen uşağa prensi çağırmasını söyledi.

Lizaveta Prokofyevna:

— Yalnız masaya oturduğunda boynuna bir peçete bağlamak koşuluyla, dedi. Yemek yemeye başladığında arkasında dikilip onunla ilgilenmesi için Fyodor'u ya da Mavra'yı çağırın... Nöbet geldiğinde sakin olabiliyor mu bari? El kol hareketleri yapıyor mu?

— Tersine, hatta çok terbiyeli bir genç, son derece kibar da. Yalnız bazı konularda aşırı derecede saf... İşte kendisi! Evet efendim, soyunun son temsilcisi, aynı soyadını taşıdığınız, hatta akrabanız Prens Mışkin! Hemen şimdi kahvaltıya oturacaklar prens, siz de onurlandırın masalarını... Bense, bağışlayın, geç kaldım...

Lizaveta Prokofyevna pek anlamlı,

— Nereye geç kaldığınızı biliyorum, dedi.

— Evet, evet dostum, geç kaldım! Mesdames, anı defterlerinizi verin ona, bir şeyler yazsın sizin için. Az rastlanır bir yazı ustası kendisi! Büyük bir yetenek. Demin çalışma odamda eski yazı stiliyle öyle güzel "Başrahip Pafnutiy imzasını attı" diye yazdı ki... Neyse, hoşça kalın.

Lizaveta Prokofyevna, kapıya doğru koşarcasına giden kocasının arkasından canı sıkkın, seslendi:

— Pafnutiy mi? Başrahip Pafnutiy mi? Durun hele, durun nereye gidiyorsunuz, Pafnutiy de kim oluyor?

— Evet, evet dostum, geçmişte yaşamış bir başrahip Pafnutiy... Benim hemen kontun yanına gitmem gerekiyor, bekliyor beni, hem de ne zamandır... Üstelik zamanını da kendi belirlemişti... Hoşça kalın prens!

Çabuk adımlarla çıktı general.

Lizaveta Prokofyevna,

— Onun hangi konta gittiğini biliyorum ben! diye söylendi. (Sert bakışını prense çevirdi. Karşısındakini önemsemez, canı sıkkın bir tavırla sürdürdü konuşmasını:) Evet!.. ne diyorduk? Ah, evet, kimin nesiymiş şu başrahip?

— Maman, diye başlayacak oldu Aleksandra.

Aglaya ise ayaklarını yere vurmuştu.

Konuşturmadı onu Lizaveta Prokofyevna, sertçe,

— Sözümü kesmeyiniz Aleksandra İvanovna, dedi. Ben de bilmek istiyorum. Şuraya oturunuz prens, işte şu koltuğa, karşıma... Yo, güneşe gelin, biraz daha ışığa doğru gelin ki yüzünüzü göreyim. Evet, kimmiş o başrahip?

Prens ciddi, dikkatli bir tavırla,

— Başrahip Pafnutiy, dedi.

— Pafnutiy ha? İlginç, kimin nesiymiş bu Pafnutiy?

Lizaveta Prokofyevna bakışını prensin yüzünden ayırmadan sabırsız, çabuk çabuk, sert konuşuyordu. Prensin cevabını dinlerken de, onun her sözcüğünün arkasından başını sallıyordu.

Prens,

— Başrahip Pafnutiy, diye başladı, on dördüncü yüzyılda Volga boyunda, bugünkü bizim Kostroma ilinde bir manastırın başrahibiymiş. Sürdürdüğü kutsal yaşamıyla ünlüymüş. Sık sık Orda'ya gider, kentte gereken işlerin yapılmasına yardım eder, her belgenin altına aynı imzayı atarmış. İmzalarından birinin kopyasını görmüştüm. Yazı stili çok hoşuma gitmişti, öyle yazmayı öğrenmiştim. Demin general benim için bir yer bulmak amacıyla nasıl yazdığımı öğrenmek isteyince değişik stillerde birkaç cümle yazdım, o arada başrahibin yazısını taklit ederek "Başrahip Pafnutiy imzasını attı" diye yazdım. generalin çok hoşuna gitti, size de bunun için söylemiş olacak.

— Aglaya unutma, dedi Lizaveta Prokofyevna, Pafnutiy ya da iyisi mi bir yere not et, bilirsin çok unutkanımdır... Oysa daha ilginç bir şey olduğunu ummuştum ben. Nerede şimdi o yazı?

— Sanırım generalin çalışma odasında masanın üzerindedir.

— Hemen birini gönderelim, buraya getirsin onu.

— Uygun görürseniz sonra sizin için yenisini yazarım.

— Evet maman, dedi Aleksandra. Şimdi iyisi mi, kahvaltımızı yapalım. Acıktık.

— Pekâlâ, dedi Lizaveta Prokofyevna. Hadi yemek odasına geçelim prens. Çok mu acıktınız?

— Evet, çok acıktım, minnettarım size.

— Böyle kibar olmanız çok iyi. Hiç de... sizin için söyledikleri gibi... tuhaf biri olmamanız çok güzel. Gidelim. (Yemek odasına geçtiklerinde yakın bir ilgiyle yer gösterdi prense:) Şuraya oturun, karşıma... Yüzünüzü görmek istiyorum. Aleksandra, Adelaida, ilgilenin prensle... Hiç de dedikleri gibi... hasta falan değilmiş. Sanırım peçeteye de gerek yok... Yemeklerde boynunuza peçete

bağlıyorlar mıydı prens?

— Çok önceleri, sanırım yedi yaşımdayken bağlıyorlardı. Ama şimdilerde yemek yerken peçeteyi dizlerime koyuyorum.

— Öylesi de gerekir. Ya nöbetleriniz?

Prens biraz şaşırmış gibi,

— Nöbetlerim mi? diye sordu. Artık çok seyrek nöbet geliyor. Doğrusunu isterseniz, bilmiyorum... Buranın ikliminin bana iyi gelmeyeceğini söylüyorlar.

Lizaveta Prokofyevna kızlarına döndü, her sözcüğünün arkasından prense başını sallamayı sürdürerek,

— Konuşması çok güzel, diye başladı. Bu kadarını beklemiyordum doğrusu. Demek her zaman olduğu gibi söylenenlerin hepsi boş, yalanmış. Yemeğinizi yiyin prens, bir yandan da anlatın: Nerede doğdunuz, öğreniminizi nerede tamamladınız? Her şeyi öğrenmek istiyorum. Çok ilgimi çektiniz.

Prens teşekkür etti Lizaveta Prokofyevna'ya. Yemeğini büyük bir iştahla yerken, o sabah birkaç kez anlattığı şeyleri bir kez daha anlatması gerekti. Lizaveta Prokofyevna giderek daha çok hoşlanıyordu ondan. Kızlar da oldukça dikkatle dinliyorlardı. Akrabalar sayılıp dökülmeye başlandı. Prensin akrabalarını epeyce iyi bildiği anlaşılıyordu. Ama ne kadar isim sayıldıysa, prensle Lizaveta Prokofyevna arasında ortak bir akraba bulunamadı. Büyük dedeler, büyük nineler arasında araştırma yapılacak olsaydı, uzak akrabalar bulunabilirdi belki. Bu cılız olasılık bile çok istemesine karşın, kendi soyundan insanlarla hemen hiçbir zaman konuşma fırsatı bulamayan Lizaveta Prokofyevna'nın çok hoşuna gitmişti. Öyle ki pek keyifli kalktı masadan.

— Hep birlikte oturma odamıza geçelim, dedi. Kahvemizi oraya getirirler. (Prense yol gösterirken ekledi:) Hep birlikte oturduğumuz ortak bir oturma odamız vardır. Aslında benim küçük konuk salonumdur orası. Biz bize olduğumuz zamanlar orada toplanırız, herkes bir şeyler yapar: Aleksandra, yani şu, en büyük kızım piyano çalar veya kitap okur, dikiş diker. Adelaida resim yapar (ama hiçbirini bitiremez), Aglaya ise boş boş oturur, bir şey yapmaz. Benim elimden de bir şey gelmez: Bir şeyi bitiremem. İşte geldik. Lütfen şuraya, şöminenin yanına oturun prens ve bir şeyler anlatın bakalım. Nasıl anlatacağınızı merak ediyorum. Her şeyi öğrenmek istiyorum. Yaşlı prenses Belokonskaya ile görüştüğümde sizinle ilgili her şeyi anlatacağım ona. Herkesin ilgisini çekmenizi istiyorum. Hadi anlatın.

O arada resim sehpasını hazırlayan, fırçalarını, paletini eline alıp, taşbaskı bir manzara resmine bakarak çalıştığı resmin başına oturan Adelaida,

— Maman, çok tuhaf olmayacak mı bu? dedi.

Aleksandra ile Aglaya birlikte küçük kanepeye oturdular, kollarını kavuşturup dinlemeye hazırlandılar.

Prens herkesin onu dikkatle izlediğinin farkındaydı.

Aglaya,

— Birisi bana böyle emretseydi, kesinlikle hiçbir şey anlatmazdım, dedi.

— Nedenmiş o? Tuhaf olan ne var bunda? Neden anlatmayacakmış? Dili var ya. Nasıl konuştuğunu görmek istiyorum. Neyse, bir şeyler söyleyin. İsviçre'yi sevdiniz mi, ilk izleniminizi anlatın. Göreceksiniz şimdi kızlar, hemen anlatmaya başlayacak, hem çok güzel anlatacak.

— İlk izlenimim çok güçlüydü... diye başladı prens.

Sabırsız Lizaveta Prokofyevna kızlarına dönüp,

— Bakın, bakın, anlatmaya başladı, dedi.

Aleksandra kesti annesinin sözünü:

— İzin verin konuşsun, maman... (Aglaya'nın kulağına eğilip fısıldadı:) Bence bu prens budala falan değil, düpedüz bir düzenbaz.

— Galiba öyle, dedi Aglaya, deminden beri farkındayım. Rol yapıyorsa alçağın tekidir. Bununla ne elde etmeye çalışıyor olabilir?

— İlk izlenimim çok güçlüydü, diye tekrarladı prens. Beni Rusya'dan oraya Almanya'nın çeşitli kentlerinden geçirerek götürürlerken sesimi çıkarmadan yalnızca çevreme bakıyordum, hatta kimseye hiçbir şey de sormadığımı hatırlıyorum. Hastalığımın peş peşe tekrarlanan nöbetlerinden hemen sonraydı. O zamanlar hastalığım şiddetlenince, nöbetlerim arka arkaya birkaç kez tekrarlanınca aptal gibi oluyordum, belleğimi tümüyle yitiriyordum, beynim çalışıyordu, ama düşünce akışımın mantık zinciri kopuyordu. İki veya üç düşünceyi birbirine bağlayamıyordum. Yani öyle sanıyorum. Nöbetlerim geçince yine şimdiki gibi sağlıklı ve güçlü oluyordum. Hatırlıyorum: Dayanılmaz bir hüzün vardı içimde. Hatta ağlamak istiyordum. Her şeyi yadırgıyordum, huzursuzdum: Her şeyin bana yabancı olması çok etkiliyordu beni, bunu anlayabiliyordum. Yabancı her şey boğuyordu beni, öldürüyordu. Hatırlıyorum, beni bu karanlıktan bir akşam vakti İsviçre'ye girerken Basel'de kent pazarında bir eşeğin anırtısı uyandırdı. Onun bu anırtısı şaşırtmıştı beni, nedense olağanüstü hoşuma gitmişti ve o anda kafamın içinde her şey birden aydınlanıvermişti.

Lizaveta Prokofyevna,

— Eşek mi? Çok tuhaf, dedi. (Gülüşen kızlarına sert sert bakıp söylendi:) Aslında pek o kadar tuhaf da değil ya... Eşeğe âşık olanlarımız da oluyor çünkü. Mitolojide bile var bu... Devam edin prens.

— O günden beri eşekleri çok severim. İçimde onlara karşı bir sempati bile vardır. Eşeklerle ilgili sorular sormaya başladım, daha önce hiç eşek görmemiştim çünkü. Kısa süre sonra anladım ki, eşekler son derece yararlı canlılardır, çalışkandırlar, güçlüdürler, sabırlıdırlar, pahalı değillerdir, dayanıklıdırlar. İşte o eşeğin yüzünden bütün İsviçre'yi sevmeye başladım. Öyle ki içimdeki hüzün de dağılıp gitti.

— Gerçekten çok tuhaf, ama o eşeği geçelim şimdi, başka bir konuya gelelim. Niçin durmadan gülüyorsun Aglaya? Ya sen Adelaida? Eşeği gayet güzel anlattı prens. Görmüş işte, peki sen ne gördün? Yurtdışına çıktın mı ki hiç?

— Ben eşek gördüm maman, dedi Adelaida.

— Ben de anırtısını duydum, diye ekledi Aglaya.

Üç kız kardeş tekrar gülüştüler. Prens de onlarla birlikte güldü.

Lizaveta Prokofyevna,

— Bu yaptığınız çok ayıp, dedi. Onların kusurlarına bakmayın prens, aslında temiz yüreklidirler. Sürekli çekişirim onlarla, ama severim de. Biraz uçarıdırlar, deli doludurlar, havaidirler, o kadar.

Prens hâlâ gülüyordu.

— Ne oldu ki? dedi. Onların yerinde olsaydım, bu fırsatı kaçırmaz, ben de gülerdim. Ama yine aynı şeyi söyleyeceğim: Eşek çok iyi yürekli, çok yararlı bir canlıdır.

— Siz de iyi yürekli misiniz prens? diye sordu Lizaveta Prokofyevna.

Kızlar yine gülmeye başladılar.

Lizaveta Prokofyevna sesini yükseltti:

— Yine şu lanet olasıca eşekten söz ettik. Oysa onu unutmuştum bile! Lütfen inanın bana prens, öyle bir niyetim yoktu...

— Dokundurmak gibi mi? Ah, elbette inanıyorum size!

Yine gülmeye başlamıştı prens. Lizaveta Prokofyevna,

— Gülüyorsunuz, bu çok iyi, dedi. Son derece temiz yürekli bir insan olduğunuz belli.

— Bazen de kötü yürekli, diye karşılık verdi prens.

Lizaveta Prokofyevna hiç beklenmedik bir biçimde,

— Ama ben iyi yürekliyim, dedi. Doğrusunu isterseniz, her zaman iyi yürekliyimdir ve en önemli eksikliğim budur, çünkü her zaman gerekmez iyi yürekli olmak. Çok sık kızarım şunlara, yani kızlarıma ve özellikle İvan Fyodoroviç'e... ama işin en fena yanı, en çok iyi yürekli olduğum zamanlar kızgın olduğum zamanlardır. Demin, siz gelmeden önce çok kızgındım, ama anlamazlıktan geldim, farkında değilmişim gibi yaptım. Sık sık yaparım bunu, tıpkı bir çocuk gibi... İyi bir ders verdi bana Aglaya. Teşekkürler Aglaya. Ama hepsi saçma bunların. Aslında göründüğüm kadar da, kızlarımın beni göstermek istedikleri kadar da aptal değilimdir. Sağlam karakterli ve hiç de çekingen olmayan biriyim. Ben kızgınlıkla söylüyorum bunu. Buraya gel Aglaya, öp anneni bakalım... (Aglaya annesinin elini, dudaklarını sevgiyle öpünce durdurdu onu:) Tamam... yeter, fazla sevgi gösterisine gerek yok. Devam edin prens. Eşekle ilgili başka ilginç şeyler daha hatırlarsınız belki.

Adelaida tekrar araya girdi:

— Hâlâ aklım almıyor, nasıl böyle şeyler anlatılabiliyor? Ben olsam anlatacak bir şey bulamazdım.

— Ama prens buluyor, çünkü çok zeki, en azından senden on kat daha zeki, belki de yirmi kat. Umarım şimdi anlayacaksın bunu. Kanıtlayın bunu ona prens, devam edin. Ama eşeği geçsek iyi olacak artık. Peki, eşekten başka ne gördünüz yurtdışında?

— Evet, eşek öyküsü akıllıcaydı, dedi Aleksandra. Prens hastalığını da, bir dış etkenle her şeyden hoşlanmaya başladığını da çok ilginç bir biçimde anlattı. İnsanların akıllarını yitirmeleri, sonra yeniden sağlıklarına kavuşmaları her zaman ilgimi çekmiştir. Özellikle de bunun birdenbire olması...

Lizaveta Prokofyevna Aleksandra'nın sözünü kesti:

— Gerçekten de öyle değil mi? Gerçekten... Farkındayım, arada bir sen de akıllı oluyorsun. Neyse, güldüğünüz yeter artık! Yanılmıyorsam İsviçre'nin doğal güzelliklerinde kalmıştınız prens!

— Luzern'e geldik, diye başladı prens. Göle götürdüler beni. Gölün harika olduğunu hissediyordum, ama yine de müthiş sıkılıyordu canım.

— Neden? diye sordu Aleksandra.

— Bilmiyorum. Böyle yerleri gördüğümde ilk anda hep sıkılırım. Hem bir hoşluk vardır içimde, hem bir huzursuzluk. Aslında hastayken öyleydim.

— Bense çok isterdim oraları görmeyi, dedi Adelaida. Bilmiyorum ki ne zaman gidebileceğiz yurtdışına... Yapmak istediğim tablo için iki yıldır bir konu bulamadım:

"Doğu ile batı çoktan resmedildi..."[1]

Tablom için bir konu bulun bana prens.

— Resimden hiç anlamam. Ressam bakar, gördüğünü tuvaline çizer, sanırım.

— Görmeyi beceremiyorum ben.

Lizaveta Prokofyevna kızının sözünü kesti:

— Ne tuhaf konuşuyorsun öyle? Hiçbir şey anlamadım! Görmeyi beceremiyorum da ne demek? Gözlerin var, bak ve gör. Burada göremiyorsan yurtdışında da göremezsin. İyisi mi siz bize oralarda gördüklerinizi anlatın prens.

— Böylesi daha güzel işte, dedi Adelaida. Yurtdışında görmeyi öğrenmiştir prens.

— Bilmiyorum. Ama sağlığıma kavuştuğumu biliyorum. Görmeyi öğrenip öğrenmediğimi bilmiyorum. Bununla birlikte hemen her zaman çok mutluydum orada.

— Mutluydunuz demek! diye haykırdı Aglaya. Mutlu olmayı biliyor musunuz? Öyleyse görmeyi öğrenemediğinizi nasıl söyleyebiliyorsunuz? Bize de öğretin görmeyi.

Adelaida güldü.

— Öğretin lütfen.

Prens de güldü.

— Kimseye bir şey öğretemem ben. Yurtdışında hemen bütün zamanım o İsviçre köyünde geçti. Seyrek olarak yakın bir yerlere gittiğim oldu, o kadar. Ne anlatabilirim ben size? Önce sıkıntım dağıldı, kısa zaman sonra sağlığıma kavuşmaya başladım. Arkasından her günüm biraz daha değerli olmaya başladı benim için, giderek daha değerli olmaya başladı. Hissediyordum bunu. Akşam çok

mutlu giriyordum yatağa, sabah daha da mutlu kalkıyordum. Neden öyleydi, anlatmak çok zor.

— Hiçbir yere gitmek istemiyor muydunuz? diye sordu Aleksandra. Hiçbir yer çekmiyor muydu sizi?

— Aslında evet, en başta çekiyordu; hem son derece huzursuzdum da. Hep orada nasıl yaşayacağımı düşünüyor, kaderimin ne olduğunu merak ediyordum. Bazı dakikalar bir tedirginlik oluyordu içimde. Bilirsiniz, özellikle yalnızsa bir tedirginlik olur insanın içinde. Dağda yüksekten incecik bir ip gibi, neredeyse dimdik, köpük köpük, çağlayarak dökülen küçük bir çağlayan vardı orada. Oldukça yüksekten dökülüyordu, ama çok alçaktan dökülüyor gibi görünüyordu. Yarım versta uzaktaydı, ama sanki elli adım ötedeymiş gibi görünüyordu. Geceleri onun sesini dinlemeyi çok seviyordum. İşte öyle anlarda kimi zaman büyük bir huzursuzluk duyuyordum içimde. Bazen gün ortasında dağlara çıkıyor, ormanda yürüyordum. Reçineli, kocaman, yaşlı çamların arasında yapayalnız hissediyordum kendimi. Yukarıda bir kayanın tepesinde ortaçağdan kalma bir kale harabesi vardı. Küçük köy aşağılarda zar zor görünüyordu oradan. Güneş ışıl ışıl, gökyüzü masmavidir, her yanda korkunç bir sessizlik vardır... İşte öyle anlarda bir yerlerin özlemi çökerdi içime ve dümdüz gidecek olursam, uzun süre yürürsem, ta gökyüzüyle yerin birleştiği yere kadar gidersem yaşamın gizemini orada bulacağımı, bir anda bizimkinden bin kez daha güçlü, gürültülü, yepyeni bir yaşamla tanışacağımı düşünür, orada içinde saraylarıyla, gürültüsüyle, kalabalığıyla, canlı yaşamıyla Napoli gibi büyük bir kent hayal ederdim... Böyle ne çok şeyler hayal ediyordum! Sonra insanın cezaevinde bile kocaman bir yaşam bulabileceğini düşünüyordum.

Aglaya,

— Övgüye değer bu son düşünceyi on iki yaşımdayken Seçme Düşünceler kitabımda okumuştum, dedi.

Adelaida,

— Hepsi felsefe bunların, diye karşılık verdi. Bir filozofsunuz siz prens ve buraya bizlere bir şeyler öğretmeye geldiniz.

Prens gülümsedi.

— Belki haklısınızdır. Gerçekten bir filozof olabilirim, hem kim bilir, belki insanlara öğretecek bir fikrim de vardır... Olabilir, gerçekten olabilir.

Tekrar atıldı Aglaya:

— Sizin felsefeniz de tıpkı Yevlampiya Nikolayevna'nınki... Yevlampiya Nikolayevna diye dul bir memur karısı gelir, sığıntı gibi kalır bizde. Onun için en önemli sorun ucuzluktur. Yeter ki her şeyi ucuza kapatsın. Aklı fikri kapiklerdedir. Ama unutmayın, parası da vardır... Tam bir sahtekârdır. Tıpkı cezaevinde geçtiğini söylediğiniz o görkemli yaşam gibi; belki de uğruna Napoli'nizi, hem de kapik edecekken, pahalıya sattığınız köyünüzde geçirdiğiniz o dört yıllık mutluluğunuz gibi...

Prens,

— Cezaevindeki yaşam konusunda benimle aynı görüşte olmayabilirsiniz. Cezaevinde on iki yıl kalmış birinin öyküsünü dinlemiştim. Benim profesörün hastalarından biriydi. Sık sık nöbetler geliyordu. Kimi zaman karamsarlığa kapılıyor, ağlamaya başlıyordu. Bir gün intihara bile kalkışmıştı.

Cezaevinde yaşamı çok kötüydü. Ama inanın, yine de kapik etmez bir yaşam değildi. Tek tanıdığı, bir örümcekle penceresinin önündeki bir ağaçmış... Ama iyisi mi ben size geçen yıl tanıştığım başka birinin öyküsünü anlatayım. Çok tuhaf, sık rastlanmayan bir olay geçmişti başından. İdam edilecek öteki mahkûmlarla birlikte onu da idam sehpasına çıkarmışlar. Siyasi bir suçu nedeniyle kurşuna dizilerek idam edileceği kararı okunmuş kendisine. Yirmi dakika sonra da bağışlandığı, ölüm cezasının başka bir cezaya çevrildiğinin karar yazısı... İki karar arasındaki yirmi dakikayı ya da en azından bir çeyrek saati birkaç dakika sonra kesinlikle öleceğini düşünerek yaşamış. O anda yaşadıklarını anlatırken büyük bir merakla dinliyordum onu. Aynı şeyleri tekrar tekrar soruyordum kendisine. Yaşadıklarını olağanüstü bir açıklıkla hatırlıyor, o dakikalarda yaşadıklarını hiç unutamadığını söylüyordu. Çevresinde askerlerin ve halkın toplandığı idam sehpasının yirmi adım ötesinde, idam edilecekler çok olduğu için üç direk daha dikilmiş. İdam edilecek ilk üç kişiyi götürüp direklere bağlamışlar, idam giysilerini (uzun, beyaz gömlekleri) giydirmişler, tüfekleri görmesinler diye başlarına beyaz başlıklar geçirmişler; sonra her direğin karşısında birkaç asker geçmiş. Benim tanıdığım sekizinciymiş. Yani üçüncü grupta yer alacakmış. Papaz elinde haçla her birini dolaşmış. Demek en çok beş dakika daha yaşayacakmış. Bu beş dakikanın ona sonsuz bir zaman dilimi, büyük bir servet gibi geldiğini söylüyordu. Bu beş dakikada birçok yaşamı olacağını düşünerek, son dakikayı düşünmeyi bile gerekli görmüyor, önündeki zamanın planlamasını yapıyormuş: Arkadaşlarıyla vedalaşmaya iki dakika ayırmış, iki dakika da kendini son bir kez düşünmeye... Geri kalan zamanda ise çevresine son kez bakınacakmış. Önündeki zamanı böyle üçe ayırıp kullanmayı planladığını çok iyi hatırlıyordu. Yirmi yedi yaşındaydı, sağlıklıydı, güçlü kuvvetliydi, ama ölecekti. Arkadaşlarıyla vedalaşırken, birine hayli tuhaf bir soru sorduğunu, aldığı cevabı da çok ilginç bulduğunu hatırlıyordu. Daha sonra, kendini düşünmek için ayırdığı iki dakika başlamış. Ne düşüneceğini önceden biliyormuş: Bir an önce öğrenmek, açıkça cevaplamak istediği soru şuydu: “Şimdi varım ve yaşıyorum, ama üç dakika sonra bir cansız madde, cansız biri veya bir şey olacağım. Nasıl olacak bu? Nerede olacağım?” O iki dakika içinde hep bunu anlamaya çalışmış! Hemen yakında bir kilise varmış, kilisenin altın kaplı kubbesi güneşin parlak ışığı altında parlıyormuş. Kilisenin kubbesinden ve ondan yansıyan parıltıdan gözlerini ayıramadığını hatırlıyordu. O parlak ışıklara takılıp kalmış bakışı. Bu ışıklar onun yeni kaderiymiş, üç dakika sonra onlara karışacakmış gibi geliyormuş ona... Bu bilinmezlik ve beklediği değişikliğe duyduğu nefret korkunçmuş. Ne var ki o anda ona asıl ağır gelen şu düşünceymiş: “Ya ölmezsem! Ya tekrar yaşamaya başlarsam! Upuzun bir hayat olursa önümde! Her dakikasıyla benim olan bir hayat!.. Her dakikasını yüzyıl yapardım, bir anını boşa harcamazdım, her dakikasını hesaplı kullanırdım, bir dakikasının bile değerini bilirdim!” Bu düşüncenin onu sonunda sinirlendirdiğini, öyle ki bir an önce onu idam etmeleri için sabırsızlanmaya başladığını söylüyordu.

Birden sustu prens. Herkes anlatmayı sürdüreceğini, öyküyü bir sonuca bağlayacağını sanıyordu.

— Bitti mi? diye sordu Aglaya.

Prens, bir an süren dalgınlığından sıyrılıp,

— Efendim? dedi. Evet, bitti.

— Peki, neden anlattınız bize bunları?

— Öylesine anlattım işte... Aklıma geldi, anlattım.. Konuşmuş olmak için...

Aleksandra,

— Çok karışık anlatıyorsunuz prens, dedi. Yanılmıyorsam, hayatın bir dakikasının bile parayla ölçülemeyecek kadar değerli olduğunu, kimi zaman beş dakikanın bir hazineden bile çok değerli olduğunu anlatmak istediniz. Çok güzel, övgüye değer bir şey bu. Ama izninizle sorabilir miyim, size bütün bunları anlatan o arkadaşınız... ölümden kurtulmuş, yani “sonsuz bir hayat” bağışlamışlar ona. Peki, kavuştuğu o büyük zenginliği ne yapmış sonra? Her dakikasını “değerini bilerek” yaşamış mı?

— Yo, hayır! Bana anlattığına göre –sordum ona bunu çünkü– hiç de öyle yaşamamış, çok dakikasını, çok zamanını boşa harcamış.

— İşte size bir yaşam deneyimi... Demek tam gerektiği gibi, her anın değerini bilerek yaşamak olanaksızmış. Nedense olanaksız...

— Evet, nedense olanaksız, diye tekrarladı prens. Ben de öyle sanıyorum... Ama yine de inanmak gelmiyor içimden...

Aglaya araya girdi:

— Yani siz herkesten daha akıllıca yaşadığınızı düşünüyorsunuz, öyle mi?

— Evet, zaman zaman öyle düşündüğüm oluyordu.

— Şimdi de öyle mi düşünüyorsunuz?

Prens, biraz önce olduğu gibi yine uysal, hatta ürkek bir gülümsemeyle Aglaya’ya bakarak karşılık verdi:

— Evet, şimdi de öyle düşünüyorum.

Arkasından hemen gülmeye başladı, neşeyle baktı genç kızın yüzüne.

Aglaya handiyse öfkeli,

— Çok alçakgönüllüsünüz! dedi.

— Sizler de çok cesursunuz! Bakın, gülüyorsunuz, oysa bu anlattıklarım beni öylesine etkilemişti ki, daha sonra rüyalarıma girdiler, özellikle o son beş dakika...

Prens heyecanlı, ciddi bakışını bir kez daha dolaştırdı dinleyicilerinin üzerinde. Sonra birden, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi, ama herkesin gözünün içine bakarak sordu:

— Bir şey için kızmıyorsunuz bana, değil mi?

Üç kız kardeş şaşkınlık içinde hep bir ağızdan,

— Ne için? diye haykırdı.

— Sanki size bir şeyler öğretmeye çalışıyormuşum gibi oldu da...

Herkes gülmeye başladı.

— Gücenmeyin bana, gücenmeyin, diye sürdürdü konuşmasını prens. Evet, başkalarından daha az şey yaşadığımı, yaşamı herkesten daha az tanıdığımı ben de biliyorum. Bazen saçmaladığımın, çok tuhaf şeyler söylediğimin de farkındayım...

Sözünün sonunu nasıl getireceğini bilemediği için şaşırdı, sustu.

Aglaya sert, ısrarcı bir tavırla şöyle dedi:

— Mutlu olduğunuzu söylediğinize göre, herkesten daha az değil, daha çok yaşamışsınız demektir. Hem bizlere ders verir gibi olduğunuz için tedirgin olmayın, üzülmeyin lütfen. Bize karşı bir üstünlük taslamış değilsiniz. Yaşama bu mistik, ilgisiz bakışınızla yüz yıl mutlu olabilirsiz. Bir idam olayı veya bir parmak gösterseler size, ikisinden de aynı övgü dolu düşünceyi çıkarırsınız, üstelik mutluluk duyarsınız bundan. Böyle mutlu olabilir insan işte.

Konuşanların yüzüne uzun süredir sesini çıkarmadan bakan Lizaveta Prokofyevna da,

— Neden hep kızıyorsun, anlayamıyorum, dedi. Neden söz ettiğinizi de anlayabilmiş değilim. Ne parmağıymış? Saçmalık... prens çok güzel, ama biraz hüzünlü konuşuyor. Neden cesaretini kırıyorsun? Konuşmaya başladığınızda gülüyordu, oysa şimdi gözleri donuk donuk bakıyor.

— Bir şey yok maman. Ama ne yazık ki prens, hiç idam cezasının uygulanmasına tanık olmamışsınız. Bu konuda size bir şeyler sormak isterdim.

— Tanık oldum, dedi prens.

— Tanık oldunuz mu? diye haykırdı Aglaya. Tahmin etmeliydim! Her şeyi açıklıyor bu işte! Öyle bir olayı görmüşseniz, nasıl oluyor da mutlu olduğunuzu söyleyebiliyorsunuz? Haklı değil miyim?

Adelaida sordu:

— Yaşadığınız o köyde insanları idam ediyorlar mıydı yani?

— Lyon'da tanık oldum böyle bir olaya. Şneyder'le gitmiştim Lyon'a. Beni de götürmüştü. Oraya gittiğimiz gün kentte birini idam edeceklerdi.

Aglaya,

— Nasıl, çok hoşunuza gitti mi bari? diye sordu. Eğitici çok şey var mıydı olayda? Yararlı?

— Gördüklerimden hiç de hoşlanmadım, sonra biraz hastalandım bile. Ama ne yalan söyleyeyim, kıpırdamadan, gözümü bir an ayırmadan izledim her şeyi.

— Ben de gözümü ayırmadan izlerdim, dedi Aglaya.

— Orada kadınların idamları izlemelerinden hiç hoşlanmıyorlar. Hatta bunu yapan kadınları ertesi gün gazeteler dillerine doluyor.

— Demek bunun kadın işi olmadığını düşünüyorlar ve böylece erkek işi olduğunu söylemiş (yani anlayacağınız, kanıtlamış) oluyorlar. Kutluyorum böyle düşünenleri. Sanırım siz de öyle düşünüyorsunuzdur, değil mi?

Adelaida araya girdi:

— Orada neler gördüğünüzü anlatın bize lütfen.

Prens ne söyleyeceğini şaşırdı, yüzünü astı.

— Şimdi anlatmak istemiyorum bunu... dedi.

Aglaya iğneleyici bir tavırla,

— Bizi anlatmaya değer bulmuyorsunuz anlaşılan, dedi.

— Hayır, onun için değil, orada gördüklerimi daha demin anlattım da ondan...

— Kime anlattınız?

— Kabul edilmemi beklerken, uşağınıza...

Hanımlar hep bir ağızdan sordular:

— Hangi uşağa?

— Girişte bekleyen, saçlarına ak düşmüş, kırmızı yüzlü uşağa. İvan Fyodoroviç'in yanına girmek için beklerken...

— Çok tuhaf, dedi Lizaveta Prokofyevna.

Aglaya annesinin sözünü kesti.

— Demokrat prens! dedi. Aleksey'e anlattığınıza göre, bize de anlatmak zorundasınız.

Adelaida,

— Anlatmanızı ısrarla istiyorum, diye diretti.

Prens, Adelaida'ya döndü.

— Demin gerçekten de... dedi. (Biraz heyecanlanmıştı. Çok çabuk ve safça heyecanlandığı anlaşılıyordu.) Gerçekten de, tablonuz için benden bir konu istediğinizde şöyle bir öneride bulunmayı düşünmüştüm size: İdam sehpasında ayakta duran bir idam mahkûmunun başını giyotinin altına koymadan bir dakika önceki yüzünü...

— Nasıl yani, yüzünü mü? Yalnızca yüzünü mü? diye sordu Adelaida. Tuhaf bir konu, nasıl bir tablo olur ki bu?

Prens ısrar etti:

— Nasıl olacağını bilmiyorum, dedi. (Heyecanlıydı.) Geçenlerde Basel'de böyle bir tablo gördüm. Onu size anlatmayı çok istiyorum... Bir gün anlatırım... Çok şaşırtmıştı beni.

— Basel'deki o tabloyu sonra anlatırsınız, dedi Adelaida. Şimdi siz bana o idam tablosunu anlatın. O anı kafanızda nasıl canlandırdığınızı açıklayabilir misiniz bana? Tabloda nasıl vermeliyim o yüzü? Yalnızca yüz mü olacak tabloda? Nasıl bir yüz?

Prens, anlatmaya dünden hazırmış gibi,

— Ölümden tam bir dakika önceki o an, diye başladı. (Kendini hatıralara kaptırmış, her şeyi unutmuş gibiydi.) Merdivenden çıkarken, tam idam sehpasına ayağını bastığı an... O anda dönüp benden yana baktı. Yüzünü gördüm ve o anda her şeyi anladım... Çok zor bunu anlatmak! Sizin veya

başka birinin bunun resmini yapmasını öylesine çok, öylesine çok isterdim ki... En çok da sizin yapmanızı! Böyle bir tablonun yararlı bile olacağını düşünüyordum. Biliyor musunuz, her şeyi ayrıntılarıyla vermek gerekir bu tabloda. Her şeyi, her şeyi... Zindanda yatıyordu, en azından bir hafta sonra idam edileceğini düşünüyordu. Olağan işlemlerin tamamlanmasının, yazının gerekli yerlere gidip gelmesinin en azından bir hafta süreceğini hesaplıyordu. Ama nedense birden kısalmıştı süre. Sabaha karşı saat beşte uyuyordu idam mahkûmu. Ekimin sonlarıydı. Sabahın saat beşinde hava soğuk, ortalık karanlıktı. Cezaevi görevlilerinden biri yanında gardiyanla hücresine girdi ve usulca dokundu omzuna. İdam mahkûmu yattığı yerde dirseğine dayanarak hafifçe doğruldu. Işık yanıyordu. "Ne oluyor?" diye sordu. "Saat onda idam cezan uygulanacak." Uyku sersemliğiyle inanmadı buna mahkûm. İtiraz etmeye, yazının ancak bir hafta sonra geleceğini söylemeye çalıştı. Ama iyice ayılınca itiraz etmeyi kesti, sustu. Neden sonra şöyle dediğini anlatıyorlardı: "Birden çok ağır geldi..." Sonra yine susmuş, ağzını açıp bir şey söylemek istememiş. Bilinen hazırlıklar üç dört saat sürmüş: Papaz gelmiş, kahvaltısını getirip önüne koymuşlar. Kahvaltıda şarap, kahve ve sığır eti varmış. (Bir şaka mıydı bu? Ne acımasızlıktı bu öyle! Öte yandan, bu iyi niyetli insanlar bir kötülük düşünmeden yapıyorlardı bunu. İnsan sevgisinden böyle davrandıklarına inanıyorlardı) Sonra gömlek (İdam gömleğinin nasıl olduğunu bilir misiniz?). Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra nihayet üstü açık bir arabaya bindirip kentin sokaklarında idam sehpasının olduğu alana doğru yola çıkarmışlar onu... Öyle sanıyorum ki, arabada giderken de önünde uzun bir hayatın olduğunu düşünüyordu. Yolda belki de şöyle geçiriyordu içinden: "Önümde uzun bir hayat var, üç sokak geçeceğiz. İşte birinciyi geçtik, sonra şu sokak var. Arkasından sağ yanında fırın olan sokak gelecek... Daha fırına çok var!" Sokaklarda büyük bir kalabalık toplanmıştı. Bağırıp çağırıyorlardı. "On bin insan, on bin çift göz... Bütün bunlara katlanması gerekiyordu. Şöyle geçiriyordu içinden: On bin insan, ama kimse idam etmiyor onları, oysa beni ediyorlar!" Bütün bunlar daha önce olmuştu. İdam sehpasına küçük bir merdivenle çıkılıyordu. Merdivenin önüne gelince birden ağlamaya başladı mahkûm. Oysa güçlü kuvvetli, acımasız bir adamdı, öyle diyorlardı. Papaz bir an ayrılmıyordu yanından. Arabada da yanındaydı. Durmadan bir şeyler söylüyordu ona, ama mahkûmun onu duyduğu kuşkuluydu. Önce dinlemeye başlıyor, ama üçüncü sözcükten sonrasını duymuyor, anlamıyordu. Öyle olsa gerekti. Sonunda merdiveni çıkmaya başladı. Ayakları bağlı olduğu için küçük adımlar atabiliyordu. Papaz zeki biri olsa gerekti. Konuşmuyordu şimdi. Durmadan haçı öptürüyordu mahkûma. Merdivenin ilk basamaklarında mahkûmun yüzünde renk yoktu, basamaklarda yükselip sehpaya çıktığında birden kâğıt gibi bembeyaz kesildi yüzü. Bacaklarında derman kalmamış olmalıydı; tıkanıyormuş, soluk alamıyormuş, bu yüzden içi bulanıyormuş gibiydi. Korktuğunuz veya çok kötü olduğunuz, beyninizin durduğu, elinizden hiçbir şey gelmediği bir anda kendinizi öyle hissettiğiniz oldu mu hiç? Öyle sanıyorum ki, sözgelimi kaçınılmaz bir felaket karşısında, üzerine bir ev yıkılırken falan insan birden yere çömelip, ne olacaksa olsun! diye gözlerini kapayıp beklemek ister. İşte idam mahkûmu gücünü yitirmeye başladığında papaz bir şey söylemeden, çabuk bir hareketle elindeki gümüş küçük haçı hemen onun dudaklarına götürüyordu. Haç dudaklarına dokunur dokunmaz gözlerini açıyordu mahkûm, birkaç saniye için kendine geliyor, adım atmaya başlıyordu. Tedbir almayı unutmaktan korkar gibi, ne olur ne olmaz diye acele ederek, hırsla, çabuk çabuk öpüyordu haçı. Ne var ki o anda dinsel bir amacı olduğu kuşku götürürdü. Ve başını giyotinin altına koyuncaya kadar böyle sürdü... Bu son saniyelerde bayılanın seyrek görülmesi çok şaşırtıcıdır! Tersine, o anda beyin korkunç derecede güçlüdür, çok iyi çalışmaktadır. Çok güçlü olsa gerektir, çalışan bir makine gibi çok güçlü, çok güçlü... Hiçbir sonuca varmayan, ilgisiz, hatta komik birçok düşünce üşüşür kafasına: "Şu adama bak, kocaman bir siğil var alnında. Celladın gömleğinin en alt düğmesi paslanmış..." Ama bu arada her şeyin farkındadır, her şeyi hatırlar. Unutmasının olanaksız olduğu bir nokta vardır. Bu yüzden

bayılamaz... Her şey onun, bu noktanın çevresinde döner durur. Başı giyotinin altındayken son çeyrek saniyeye kadar düşünür mahkûm, bekler ve... bilir, başının üzerinde giyotinin bıçağının ansızın kaymaya başladığını duyar! Kesinlikle duyar bunu! Onun yerinde ben olsam, özellikle dinlerdim o sesi ve duyardım! Belki de saniyenin onda biri kadar bir zaman dilimidir o an, ama yine de duyulur! Ayrıca unutmayın ki, bedenden koptuktan sonra başın bir saniye daha bedenden koptuğunu bildiğinin tartışması hâlâ yapılmaktadır. Nelerle uğraşıyorlar şu insanlar! Peki, ya beş saniye biliyorsa bedenden koptuğunu!.. Öyle bir tablo yapın ki, idam sehpasına çıkan merdivenin son basamağı görünsün. Mahkûm ayağını o basamağa atmış olsun. Başı, kâğıt gibi bembeyaz yüzü görünsün. Papaz haçı uzatsın mahkûma, mahkûm mosmor dudaklarını hırsla uzatsın haça. Her şeyin farkındaymış gibi baksın... Haç ile mahkûmun başı, bütün tablo bu işte... İkinci planda papazla celladın yüzleri, celladın iki yardımcısı ve aşağıda birkaç yüz ve göz... onlar da aksesuar olarak ikinci planda belirsiz, sanki bir sis içinde... İşte böyle bir tablo...

Prens susup tek tek herkesin yüzüne baktı.

Aleksandra mırıldandı kendi kendine:

— Kimse bunun yaşama ilgisiz, mistik bir bakış olduğunu söyleyemez.

Adelaida,

— Şimdi de bize nasıl âşık olduğunuzu anlatın prens, dedi.

Prens şaşkın şaşkın baktı Adelaida'nın yüzüne.

Adelaida aceleci bir tavırla ekledi:

— Bakın ne diyeceğim, Basel'deki tabloyu sonra anlatırsınız; şimdi nasıl âşık olduğunuzu anlatmanızı istiyorum. İnkâr etmeyin, âşık olduğunuzu biliyorum. Üstelik bunu anlatmaya başladığınızda filozofluğu da bırakacaksınız.

Birden Aglaya karıştı söze:

— Bir şey anlatmayı bitirdiğinizde hemen utanıyorsunuz. Neden?

Lizaveta Prokofyevna, Aglaya'nın yüzüne canı sıkkın bakarak kesti sözünü:

— Ne aptalca şeyler söylüyorsun öyle!

Annesini onayladı Aleksandra:

— Akılsızca.

Lizaveta Prokofyevna prense döndü.

— Ona bakmayın siz prens. İnadına öyle söylüyor. Aslında iyi yetiştirilmiş bir kızdır. Sizi böyle sıkıştırdıkları için kötü olduklarını düşünmeyin. Sanırım takılmak istemiş olacaklar size, ama hoşlandılar sizden. Yüzlerinden anlıyorum bunu.

Prens sözcüklerin üzerine basa basa,

— Yüzlerinden ben de anlıyorum bunu, dedi.

Adelaida merakla sordu:

— Nasıl yani?

Öteki iki kız kardeş de merakla sordular:

— Yüzümüzden ne anlıyorsunuz?

Prens susuyordu. Ciddileşmişti. Herkes onun vereceği cevabı bekliyordu.

Bir süre sonra sakin, ciddi bir tavırla,

— Sonra söyleyeceğim bunu size, dedi.

Aglaya,

— Meraklandırmak istiyorsunuz bizi! diye haykırdı. Ne çok beğeniyorsunuz kendinizi!

Adelaida yine telaşlı,

— Neyse, tamam, dedi. İnsanları yüzlerinden tanımakta o kadar uzmansanız, kesin âşık da olmuşsunuzdur. Yanılıyor olamam. Hadi anlatın.

Prens yine öyle sakin, ciddi karşılık verdi:

— Âşık olmadım. Ama... mutlu oldum.

— Nasıl yani? Neyle?

Prens dalgın, derin düşüncelere dalmış gibi mırıldandı:

— Pekâlâ, anlatacağım.

VI

— Şu anda, diye başladı prens, hepiniz yüzüme öylesine merakla bakıyorsunuz ki, bu merakınızı gideremezsem belki de kırılacaksınız bana. (Gülümseyerek hemen ekledi arkasından:) Yok, şaka ediyorum. Orada... orada çok çocuk vardı ve ben hep çocuklarla bir aradaydım, yalnızca çocuklarla. Kaldığım köyün çocuklarıydı bunlar. Okula giden bir sürü çocuk. Ders falan verdiğim yoktu onlara. Hayır, bu iş için bir öğretmen vardı köyde, Jül Tibo... Belki bir şeyler öğretmesine öğretiyordum çocuklara, ama daha çok onlarla bir arada oluyordum ve dört yılım da öyle geçti. Başka bir istediğim yoktu. Her şeyi anlatıyordum onlara, hiçbir şeyi saklamıyordum. Anne babaları hep kızıyorlardı bana. Çünkü sonunda çocuklar bensiz yapamaz olmuşlardı, hep benim çevremde oluyorlardı. Hele okulun öğretmeni sonunda baş düşmanım kesilmişti... Köyde çok düşmanım vardı, hepsi de çocukların yüzünden. Şneyder bile benim adıma utanıyordu. Peki ama, neden korkuyorlardı o kadar? Her şey anlatılabilir çocuklara, her şey... Büyüklerin çocukları hiç tanımamaları her zaman şaşırtmıştır beni. Anne babalar kendi çocuklarını bile doğru dürüst tanımıyor. Küçük oldukları, bazı şeyleri öğrenmelerinin zamanı henüz gelmediği gerekçesiyle çocuklardan hiçbir şeyin gizlenmemesi gerekir. Ne üzücü ve talihsiz bir düşünce bu! Çocuklar her şeyi anlamalarına karşın, babalarının onları çok küçük, hiçbir şeyi anlamaz saydıklarını ne kadar iyi fark eder! Bir küçüğün çok zor bir durumda bile son derece önemli çözüm yolu üretebileceğini büyükler bilemez. Ah Tanrım! O sevimli küçük kuş güven ve mutluluk dolu bakışını size dikmişken aldatmaktan utanırsınız onu! Kuş diyorum onlar için, çünkü kuşlardan daha sevimli bir şey yoktur yeryüzünde. Bununla birlikte köyde herkes daha çok başka bir şey için kızıyordu bana... Tibo ise düpedüz çekemiyordu beni. Başlangıçta durmadan başını sallıyor, çocukların beni öylesine iyi anlamalarına, oysa onu hiç anlamamalarına akıl erdiremiyordu. Daha sonra ona ikimizin de çocuklara bir şey öğretmediğimizi, aslında onların bize çok şey öğrettiğini söylediğimde alay etti benimle. Kendisi de çocukların arasında yaşarken nasıl oluyor da beni çekemiyor, iftira ediyordu!? Çocuklar insanın ruhunu hafifletir... Şneyder'in sağlık kurumunda bir hasta vardı. Çok mutsuz bir adamdı. Onunki eşine çok seyrek rastlanır bir mutsuzluktu. Deli olduğu için yatırılmıştı oraya. Bence deli falan değildi, yalnızca büyük acılar çekiyordu, o kadar, bütün hastalığı buydu işte. Bizim çocukların sonunda onun için ne anlam ifade ettiğini bilseydiniz... Ama iyisi mi o hastadan sonra söz edeyim size. Şimdi her şeyin nasıl başladığını anlatacağım. Çocuklar beni sevmemişti önceleri. Çünkü onların yanında pek iriyarı ve hantaldım. Çirkin biri olduğumu biliyorum... ayrıca bir yabancıydım. İlk zamanlar alay ediyorlardı benimle. Daha sonra Mari'yi öptüğümü gördükten sonra taş bile atmaya başlamışlardı. Oysa bir kez öpmüştüm Mari'yi... (Dinleyicilerinin gülümsemesini kesmek için acele etti prens:) Hayır, gülmeyin. Aşk falan söz konusu değildi burada. Mari'nin nasıl zavallı bir kızcağız olduğunu bilseydiniz, benim acıdığım gibi siz de acırdınız ona. Bizim köyde yaşıyordu. Annesi çok yaşlı bir kadındı. Köy yönetimi harap, küçük evlerinin iki penceresinden birinde çok yaşlı kadının ayakkabı bağı, iplik, sabun, tütün gibi ufak tefek şeyler satmasına izin vermişti. Yaşlı kadın oradan kazandığı az bir parayla karnını doyuruyordu. Hastaydı, ayakları şişmişti, öyle ki evden çıkamıyordu. Mari onun kızıydı. Yirmi yaşında sıska, cılız bir kızdı. Uzun zamandan beri veremliydi. Ama öyleyken evlere gündelikçi gidiyor, ağır işler yapıyordu. Yerleri sabunluyor, çamaşır yıkıyor, avluları süpürüyor, hayvanlara bakıyordu. Köye uğrayan Fransız bir satıcı, kızcağızı ayartıp yanında götürmüş, bir hafta sonra da zavallıyı yolda yapayalnız bırakıp kayıplara karışmış. Mari bütün bir hafta yürüyerek, dilenerek, geceleri yol kenarlarında uyuyarak kir pas içinde, üstü başı paramparça, yırtık ayakkabılarla dönmüş köye. Bu arada da üşütmüş. Ayakları yara bere içinde, elleri şiş, çatlak çatlakmış. Aslında eskiden de güzel bir kız değilmiş: Yalnız bakışı pek bir sakin, iyilik dolu, masumdu. Sesi soluğu çıkmazdı. Çok iyi

hatırlıyorum, başına o olay gelmezden önce bir gün iş yaparken birden şarkı söylemeye başladığı için herkes şaşırmış, alay etmeye başlamış onunla: “Mari şarkı söyledi! Nasıl? Mari şarkı söylemeye başladı artık!” Çok utanıyordu Mari. Bir daha şarkı söylediğini duyan olmamıştı. Önceleri yakınlık gösterenler vardı ona, ama satıcıyla gidip de köye hasta ve üstü başı yırtık dönmesinden sonra acıyan kimse kalmamıştı. Bu konuda çok acımasızdı köylüler! Çok katıydılar! En başta annesi nefretle, aşağılamayla karşılamıştı onu: “Beni rezil ettin!” Önce annesi aşağıladı onu: Mari’nin döndüğü duyulunca herkes onu görmeye koştu, neredeyse bütün köy yaşlı kadının evine doluştu: Yaşlılar, çocuklar, kadınlar, genç kızlar, herkes... Mari annesinin ayaklarının dibinde aç, üstü başı yırtık, yerde yatıyor, ağlıyordu. Köylüler eve doluşunca Mari dağınık saçlarıyla yüzünü kapayıp yüzüstü yere kapandı. Herkes başına toplanmış, iğrenç bir şeye bakar gibi bakıyordu ona. Yaşlılar onu suçluyor, ağızlarına geleni söylüyordu. Gençler alay bile ediyor, kadınlar aşağılıyor, hakaretler ediyor, bir örümceğe bakar gibi küçümseyerek bakıyordu. Annesi bütün bunlara sesini çıkarmıyordu, öyle oturuyor, başını sallayarak söylenenleri onaylıyordu. Yaşlı kadın o aralar ağır hastaydı, ölmek üzereydi. Gerçekten iki ay sonra da öldü. Yakında öleceğini biliyordu zaten. Ama ölünceye kadar barışmayı düşünmedi bile kızıyla. Bir sözcük bile konuşmadı onunla. Uyuması için samanlığa yolladı kızcağızı, hatta neredeyse yemek bile vermedi ona. Yaşlı kadının şiş ayaklarını sık sık ılık suya sokması gerekiyordu. Mari her gün ılık suyla annesinin ayaklarını yıkıyor, her türlü hizmetine koşuyordu. Onun bütün bu yaptıklarına karşılık annesi tatlı tek sözcük söylemiyordu kızına. Hepsine katlanıyordu Mari. Ve ben onunla tanışmamdan sonra Mari’nin de bütün bunları onayladığını, kendisini iğrenç bir yaratık olarak gördüğünü fark ettim. Annesi iyice yatağa düştükten sonra oranın geleneklerine göre hizmetini görmek için köyün yaşlı kadınları sırayla eve gelmeye başladı. O zaman bütünüyle aç kaldı Mari. Köyde herkes uzak duruyordu ondan. Artık kimse iş vermiyordu ona. Herkes yüzüne tükürüyordu. Erkekler bile kadından saymamaya başlamışlardı onu, yüzüne karşı iğrenç şeyler söylüyorlardı. Çok seyrek de olsa sarhoşlar bazen pazar günleri eğlence olsun diye önüne, doğrudan yere ufak paralar atıyorlardı. Atılan paraları yerden alıyordu Mari. O sıralar öksürmeye, kan tükürmeye başlamıştı. Üzerindeki yırtık pırtık giysi artık iyice paçavraya dönmüş, köy içine çıkamaz olmuştu. Köye dönüşünden beri yalınayak dolaşıyordu. O ara özellikle çocuklar hep birlikte (kırk kişiyi aşkın bir öğrenci çetesiydi bu) peşine takılıyor, onunla alay ediyor, hatta üzerine çamur atıyorlardı. Köyün çobanına ineklere bakmasına izin vermesi için yalvarmıştı. Ama kovmuştu onu çoban. Bunun üzerine o da, çobanın izin vermemiş olmasına karşın, bütün gün sürünün peşinde dolaşmaya başlamıştı. Çoban, Mari’nin böyle yaparak ona çok yararlı olduğunu fark ettiği için olacak, bir daha kovmadı onu, hatta yemeğinden artan peyniri, ekmeği ona vermeye bile başladı. Bu yaptığının kendisi için büyük bir yüce gönüllülük olduğunu düşünüyordu. Annesi öldüğünde papaz kilisede Mari’yi herkesin içinde hiç utanmadan aşağıladı. Mari öylece, üzerinde yırtık pırtık giysisiyle tabutun başında durmuş ağlıyordu. Onun nasıl ağlayacağını, sonra tabutun arkasından nasıl yürüyeceğini görmek için büyük bir kalabalık toplanmıştı. Ünlü bir din adamı olma hayalleri kuran genç papaz kilisede toplananlara dönüp Mari’yi gösterdi. “Bu saygıdeğer kadının ölümüne neden olan kişi bu işte! (Oysa doğru değildi bu, yaşlı kadın iki yıldır hastaydı çünkü.) İşte karşınızda dikiliyor, yüzünüze bakamıyor... Çünkü Tanrı utanç içinde yaşamaya mahkûm etti onu. Bakın, erdemini yitiren herkes gibi, üstü başı perişan, yalınayak... Kimdir o? Ölen kadının kızı!” Böyle bir sürü şey daha saydı... Düşünebiliyor musunuz, bu rezillik orada toplananların hepsinin hoşuna gitmişti, ama... o andan sonra önemli bir şey oldu. Çocuklar ortaya çıktı, çünkü benden yanaydılar ve Mari’yi sevmeye başlamışlardı. Bu da şöyle olmuştu: Mari için bir şey yapmak istiyordum. Para vermeliydim ona, ama orada tek kapik olmuyordu cebimde. Pırlanta başlı küçük bir iğnem vardı; köy köy dolaşıp eski giysiler alıp satan bir vurguncuya sattım onu. Sekiz frank verdi bana. Oysa çok daha

fazlasını ederdi. Uzun süre Mari'yi yalnız yakalamaya çalıştım. Sonunda köy dışında, dağa giden patikalardan birinde bir ağacın altında karşılaştık. Orada sekiz frankı verdim ona ve bu parayı dikkatli kullanmasını, çünkü başka paramın olmadığını söyledim, sonra öptüm onu. Kötü bir niyetimin olduğunu düşünmemesini, kendisine âşık falan olduğum için değil, çok acıdığım için, ta baştan beri suçlu değil, yalnızca şanssız olduğunu düşündüğüm için ona bu parayı verdiğimi söyledim. Hemen orada teselli etmek istiyordum onu, herkesin karşısında kendisini öyle küçük görmesinin gerekmediğini anlatmaya çalıştım. Ama sanırım anlamıyordu beni. Hep susmasına, bir şey söylememesine, karşımda başı önünde, utangaç, öyle durmasına karşın, hemen fark etmiştim bunu. Konuşmam bitince elimi öptü. O anda ben de tutup onun elini öpmek istedim, ama hemen çekti elini. Meğer o sırada kalabalık bir çocuk grubu bizi gözetliyormuş. Uzun süredir beni izlediklerini daha sonra öğrendim. Islık çalmaya, alkışlamaya, kahkahalarla gülmeye başlamışlardı. Mari koşarak uzaklaştı yanımdan. Çocuklarla konuşmak istedim, ama taşlamaya başladılar beni. O gün köyde öğrenmeyen kalmadı bu olayı. Herkes tekrar Mari'ye saldırmaya başladı: Bu kez daha çok nefret ediyorlardı ondan. Kızcağızı cezalandırmayı bile düşündüklerini duydum. Neyse ki gerçekleşmedi bu düşünce. Ama çocuklar çok sıkıştırıyorlardı onu. Şimdi eskisinden daha çok takılıyor, üstüne başına çamur atıyor, onu kovalıyorlardı. Zayıf ciğerleriyle kaçmaya çalışıyordu zavallı, tıkanıyordu, ama çocuklar peşini bırakmıyor, bağırıp çağırıyor, küfürler ediyorlardı. Bir gün söylenmiştim bile onlara. Sonra konuşmaya başladım çocuklarla. Fırsat buldukça hemen her gün konuşuyordum onlarla. Mari'ye küfür etmeyi sürdürseler de, bazen durup dinliyorlardı beni. Mari'nin ne zavallı bir kız olduğunu anlatıyordum onlara. Bir süre sonra ona küfür etmeyi kestiler, peşini bıraktılar. Yavaş yavaş konuşmaya başladık. Hiçbir şeyi gizlemiyordum onlardan. Her şeyi anlatıyordum. Büyük bir dikkatle dinliyorlardı beni. Çok geçmeden Mari'ye acımaya başladılar. Bazıları Mari ile karşılaştıklarında artık gülümseyerek selamlaşıyordu onunla. Orada âdettendir, yolda karşılaşan (tanıdık olsun olmasın) herkes "merhaba" diyerek selamlaşır. Mari'nin bu değişikliğe nasıl şaşırdığını tahmin ediyordum. Bir gün iki kız çocuk tabaklarla yemek götürdüler ona, sonra bunu gelip bana anlattılar. Mari'nin ağladığını, artık onu çok sevdiklerini söylüyorlardı. Bir süre sonra çocukların hepsi sevmeye başlamıştı Mari'yi. Bu arada birden beni de sevmeye başlamışlardı. Sık sık beni görmeye geliyor, onlara bir şeyler anlatmamı istiyorlardı. Güzel anlatıyor olmalıydım ki, beni dinlemeyi seviyorlardı. Bu arada onlara anlatmak için birçok şey öğrenmeye, okumaya çalışıyordum. Üç yıl sürekli olarak bir şeyler anlattım onlara. Daha sonraları köyde herkes (Şneyder bile) beni çocuklarla büyüklerle konuştuğum gibi konuşmakla, onlardan hiçbir şeyi gizlememekle suçlarken, çocuklara yalan söylemenin utanılacak bir şey olduğunu, aslında onlardan saklamaya ne kadar çalışırsanız çalışın, çocukların iğrenç şeyleri çok iyi bildiklerini, oysa benim onlara kötü bir şey öğretmediğimi söylüyordum. "Herkesin bir zamanlar kendisinin de nasıl bir çocuk olduğunu hatırlaması yeter," diyordum. Ama kabul etmiyorlardı... Mari'yi annesinin ölümünden iki hafta önce öpmüştüm. Papaz kilisede bu olaydan söz ettiğinde çocuklar çoktan benim yanımdaydılar. Hemen o gün papazın sözlerini açıkladım onlara, ne anlama geldiklerini anlattım. Hepsi papaza çok kızdı, bazıları öylesine öfkelendi ki, taş atıp evinin camlarını kırdı. Durdurmaya çalıştım onları, bu yaptıkları hiç iyi bir şey değildi çünkü. Ama çok geçmeden herkes her şeyi öğrendi kentte. Çocukların ahlakını bozduğum için yine beni suçlamaya başladılar. Sonra çocukların Mari'yi sevdiğini öğrenince büyük bir korkuya kapıldılar. Mutluydu artık Mari. Anne babalar çocuklarına onunla karşılaşmalarını bile yasakladı. Ama çocuklar köyün hayli dışında, neredeyse yarım versta uzağında sürünün olduğu yere, Mari'nin yanına onunla görüşmek, ona yiyecek götürmek, bazıları ise sırf onu kucaklamak, öpmek ve ona "Jes vous aime, Marie!"[2] demek için hep birlikte gizlice gidiyor, sonra koşarak dönüyorlardı. Ansızın bulduğu bu mutluluktan neredeyse aklını yitirecekti Mari. Bu kadarını hayal

bile edemezdi. Hem utanıyor, hem seviniyordu. En önemlisi de çocukların, özellikle kız çocukların koşarak yanına gelip ona benim onu sevdiğimi, onlara sürekli kendisinden söz ettiğimi söylemeleriydi. Onlara söylediğim her şeyi gidip ona anlatıyorlardı. Onu sevdiklerini, ona acıdıklarını, her zaman da seveceklerini, acıyacaklarını söylüyorlardı. Sonra küçücük yüzleri sevinçle apaydınlık, telaşlı, Mari'nin yanından koşarak bana geliyor, biraz önce Mari'yi gördüklerini, bana selam yolladığını söylüyorlardı. Akşamları çağlayana gidiyordum. Orada köyden görünmeyen, dört bir yanı kavak ağaçlarıyla kaplı küçük, kuytu bir yer vardı. Akşamları çocuklar beni görmek için orada toplanıyordu. Evden gizli gelenler bile vardı. Sanıyorum, benim Mari'ye âşık olmamdan büyük haz duyuyorlardı. Orada kaldığım sürece yalnızca bu konuda gerçeği sakladım onlardan. Mari'yi sevmediğimi, yani ona âşık falan olmadığımı, yalnızca ona çok acıdığımı söylemedim onlara. Yüzlerinden kendi aralarında benim Mari'ye âşık olduğuma karar verdiklerini, bunu hayal ettiklerini fark ettiğim için bu konuda susuyordum, gerçeği anlamışlar gibi yapıyordum. O küçücük yürekler ne denli duyarlıydı, sevgi doluydu! Bir yandan da sevgili Léon'larının Mari'yi böyle kötü giyinip yalınayak dolaştığı için sevmesinin olanaksız olduğunu düşünmüşlerdi sanki. Düşünebiliyor musunuz, bir yerlerden ayakkabı, çorap, iç çamaşırı, hatta elbise bile buldular ona. Bunu nasıl başardılar, bilemiyorum. Bir çete gibi çalışmışlardı. Sorduğumda yalnızca neşeyle gülüyorlardı. Kız çocuklar ise ellerini çırpıyor, beni yanaklarımdan öpüyordu. Gizliden arada bir ben de gidiyordum Mari'yi görmeye. Hastalığı iyice ilerlemişti. Güçlükle yürüyebiliyordu. Çobana yardım edemiyordu artık. Ama yine de her sabah sürünün arkasından gidiyordu. Otlakta oldukça dik, yüksekçe bir kaya vardı, kayanın altında kimsenin göremeyeceği çukur bir yerde bir taşın üzerine çöküyor, neredeyse kıpırdamadan, sürü köye dönene kadar bütün gün orada öylece oturuyordu. Verem öylesine güçsüz düşürmüştü ki onu, başını bir kayaya dayayıp gözleri çoğunlukla kapalı, sık sık soluyarak uyukluyordu. Yüzü çok zayıflamış, iskelet yüzü gibi olmuştu. Alnı, şakakları sürekli boncuk bocuk terliyordu. Oraya her gittiğimde öyle buluyordum onu. Bir dakika duruyordum yanında. Kimsenin beni onun yanında görmesini ben de istemiyordum. Benim geldiğimi fark edince irkiliyor, gözlerini iri iri açıyor, ellerimi öpmek için atılıyordu. Elimi çekmiyordum artık, çünkü elimi öpünce mutlu oluyordu. Yanında oturduğum sürece durmadan titriyor, ağlıyordu. Evet, birkaç kez konuşacak olmuştu benimle, ama söylediklerini anlamam hiç kolay olmamıştı. Aklı başında değildi sanki. Çok heyecanlı, coşkulu konuşuyordu. Arada çocuklar da geliyordu benimle. Genellikle biraz uzakta duruyor, gelen giden var mı diye gözcülük ediyorlardı. Büyük haz veriyordu onlara bu. Biz yanından ayrıldıktan sonra yine yalnız kalıyordu Mari; yine başını kayaya dayayıp gözlerini kapıyor, kıpırdamadan oturmayı sürdürüyordu. Belki de bir şeylerin hayalini kuruyordu... Bir sabah sürünün arkasından gidemedi, bomboş evinde kaldı. Çocuklar o anda haberdar oldular bundan, hemen yanına koştular. Yatağında yapayalnız yatıyordu Mari. İki gün yalnızca çocuklar sırayla ilgilendi onunla. Ama Mari'nin ölmek üzere olduğu köyde duyulunca köyün yaşlı kadınları gelip yanında oturmaya, nöbet tutmaya başladı. Köyde herkes acımaya başlamış gibiydi Mari'ye. En azından çocukların onu görmelerini artık yasaklamıyorlar, eskiden olduğu gibi onlara bağırıp çağırmıyorlardı. Mari sürekli uyukluyordu. Huzursuz bir uyuklamaydı onunki: Çok kötü öksürüyordu. Yaşlı kadınlar Mari'nin yanından kovalıyordu çocukları, onlar da içeriye yalnızca "Bonjour, notre bonne Marie"[3] diye seslenmek için pencerenin önünde toplanıyorlar, sonra hemen dağılıyorlardı. Mari onları görünce, seslerini duyunca birden canlanıyor, yaşlı kadınların söylediklerine kulak asmadan, kendini zorlayarak dirseğine dayanıp yattığı yerde doğruluyor, başını sallayarak onlara teşekkürlerini belirtiyordu. Önceleri olduğu gibi yine yiyecek getiriyorlardı ona, ama o hemen hemen hiçbirini yiyemiyordu. Çocukların bu yakın ilgisi nedeniyle, inanın, neredeyse mutlu öldü Mari. Başından geçen o felaketi onların yardımıyla unuttu, bağışlanmış olmayı onlarda tattı. Çünkü son ana kadar büyük bir günahkâr

sayıyordu kendini. Çocuklar kuşlar gibi kanat çırpıyorlardı penceresinin önünde, her sabah gelip şöyle sesleniyorlardı: “Nous t’aimons, Marie.”[4] Çok geçmeden öldü Mari. Biraz daha yaşayacağını umuyordum. Ölmeden bir gün önce güneş batmak üzereyken yanına gitmiştim: Sanırım tanıdı beni. Son kez sıktım elini. Nasıl da kupkuruydu eli! Ertesi sabah gelip Mari’nin öldüğünü söylediler. Çocukları sakinleştirmek olanaksızdı: Tabutunu çiçeklerle bezediler, başına çiçeklerden yaptıkları bir taç koydular. Papaz kilisede aşağılamıyordu onu artık. Cenazesinde çok az kimse vardı. Sırf meraktan birkaç kişi gelmişti sadece. Ama sıra tabutun götürülmesine geldiğinde, onu kendileri taşımak için çocuklar hemen öne atıldılar. Ama beceremediler bunu, yalnızca kenardan köşeden yardım edebiliyorlardı, o kadar. Tabutun arkasından koşuyor, ağlıyorlardı. O günden sonra çocuklar Mari’nin küçük mezarını sürekli ziyaret etmeye başladılar: Her yıl çiçeklerini yeniliyor, çevresine güller ekiyorlardı. Ancak o günden sonra çocukların yüzünden köyde herkes düşman oldu bana. Baş kışkırtıcılar papazla okulun öğretmeniydi. Çocuklara benimle sokakta karşılaşmayı bile yasaklamışlardı. Hatta bu görevi Şneyder kendi üzerine almıştı. Ama biz yine de görüşüyorduk. Uzaktan işaretle anlaşıyorduk. Küçücük pusulalar yolluyorlardı bana. Bir süre sonra her şey yoluna girdi. Ama yasak sürerken de durum çok iyiydi: O zaman çocuklarla daha yakındık. Köydeki son yılımda Tibo ile de, papazla da neredeyse barışmıştık. Oysa Şneyder çocuklar konusunda zararlı “sistem”imi uzun uzun anlatmaya çalıştı bana, benimle tartıştı. Ne sistemiydi benimki! Sonunda çok tuhaf bir düşüncesini açıkladı bana Şneyder... (Tam köyden ayrılacağım sıradaydı) Benim bir çocuk, gerçekten bir çocuk olduğumdan artık kuşkusu kalmadığını; görünüşümle yetişkin, kişilik yönünden de, ruhsal yönden de, hatta akıl yönünden de gelişmiş birine benzesem bile hiç de yetişkin biri olmadığımı, altmış yaşına kadar yaşasam, yine çocuk kalacağımı söyledi. Çok güldüm onun bu söylediklerine: Yanılıyordu kuşkusuz. Öyle ya, nerem çocuktu benim? Ama bir konuda haklıydı Şneyder: Gerçekten de yetişkinlerle, insanlarla, büyüklerle bir arada olmayı sevmiyordum. Uzun zaman önce fark etmiştim bunu. Sevmiyordum, çünkü beceremiyordum onlarla bir arada olmayı. Benimle ne konuşurlarsa konuşsunlar, bana ne kadar iyi davranırlarsa davransınlar yine de nedense sıkılıyordum onların yanında. Arkadaşlarımın yanına gidebileceğim zaman çok mutlu oluyordum. Arkadaşlarım ise hep çocuklardı... Ama ben de bir çocuk olduğum için değil, beni onlara çeken bir şey vardı... Köyde ilk günlerimde (içimdeki kasvetten tek başıma dağlara çıktığım zamanlar) köyün sokaklarında boş boş dolaşırken bazı günler, özellikle gün ortasında bağrışarak, ellerinde küçük torbalarıyla, yazı tahtalarıyla çığlıklar atarak, gülüşerek, oynayarak okuldan boşalan öğrencilerle karşılaşıyordum, birden içim ısınıyordu, bir şey çekiyordu beni onlara... Nedenini bilmiyorum, ama onlarla her karşılaştığımda güçlü, hoş bir duygu doluyordu içime. Durup o küçük, kıpır kıpır ayakları, hep birlikte koşan kızlı erkekli çocukları, onların kahkahalarını, gözyaşlarını (çünkü çoğu okul çıkışı koşarak eve gidene kadar kavga etmeyi, ağlamayı, tekrar barışıp oynamaya başlamayı başarmış oluyorlardı) izlerken bütün sıkıntımı unutuyordum. Daha sonra, orada kaldığım üç yıl süresince, insanların nasıl ve neden üzüldüklerini hiç anlayamaz oldum. Her şeyim çocuklardı artık. O köyden ayrılmayı hiç istemiyordum. Bir gün Rusya’ya döneceğim aklımın ucundan bile geçmiyordu. Hep orada yaşayacağım sanıyordum. Ama sonunda Şneyder’in artık geçimimi sağlayamayacağını anladım. Öte yandan burada herhalde önemli bir gelişme olmuş ve Şneyder benim adıma buraya cevap vermişti, Rusya’ya dönmem için beni sıkıştırıyordu. Şimdi de bu olayla ilgilenecek, birileriyle görüşecek, tavsiye alacağım. Belki de bütün kaderim değişecek, ama bu o kadar önemli değil. Önemli olan, bütün yaşamımın değişmiş olması. Çok şeyimi bıraktım orada, çok şeyimi... Her şey yok oldu. Trende gelirken şöyle düşünüyordum: “Şimdi insanların yanına gidiyorum: Belki de farkında değilim, ama yeni bir hayat başlıyor benim için.” Yapmam gerekeni dürüstçe ve sağlam yapmaya kararlıydım. İnsanlar arasında belki sıkılacak, zorluklarla karşılaşacaktım. İlk olarak herkese karşı kibar ve içten

olmaya karar vermiştim. Fazlasını da kimse isteyemezdi benden. Belki burada da çocuk sayacaklardı beni... Olsun varsın! Herkes nedense bir budala olduğumu düşünüyor. Evet, bir zamanlar çok hastaydım, bir budaladan farksızdım. Peki ama, şimdi, herkesin beni budala olarak gördüğünün farkındaysam nasıl bir budala olabilirim? Bir yere girerken hep şöyle düşünüyorum: "İçeride bir budala olduğumu sanacaklar, ama akıllıyım ben, bunu anlayamayacaklar..." Sık sık böyle düşündüğüm oluyor. Berlin'deyken küçük birkaç mektup aldım köyden. Hemen arkamdan yazmışlardı bu mektupları. O anda anladım onları ne çok sevdiğimi... Alınan ilk mektup her zaman sarsar insanı! Beni yolcu ederlerken de ne üzgündüler! Bir ay öncesinden başlamışlardı "Léon s'en va, Léon s'en va pour toujours!"[5] demeye. Önceleri olduğu gibi her akşam çağlayanda toplanıyor, hep nasıl ayrılacağımızı konuşuyorduk. Kimi zaman, yine önceleri olduğu gibi neşelendiğimiz oluyordu. Ancak gece dağılırken, daha önce hiç olmadığı kadar sıkıca, heyecanla sarılıyorduk birbirimize. Bazıları sırf yanımızda kimse olmadan bana sarılmak, beni öpmek için ötekilerden gizli, tek başlarına geliyorlardı. Yola çıkacağım gün hepsi birlikte tren istasyonuna götürdü beni. Tren istasyonu bizim köye yaklaşık bir versta uzaktaydı. Ağlamamak için zor tutuyorlardı kendilerini. Ama çoğu, özellikle kızlar tutamıyorlardı kendilerini, hüngür hüngür ağlıyorlardı. Geç kalmamak için acele ediyorduk. Oysa bazı çocuklar yolun ortasında birden üzerime atılıp incecik kollarını boynuma doluyor, yüzümü gözümü öpüyor, sırf bunun için hepimizi durduruyorlardı. Acele ediyorduysak da, durup onların benimle vedalaşmasını beklemek zorunda kalıyorduk. Trene bindim, tren hareket edince hep bir ağızdan "Hurra!" diye bağırmaya başladılar ve gözden kayboluncaya kadar da oldukları yerden kıpırdamadılar, trenin arkasından baktılar. Ben de onlara bakıyordum... İnanın, demin yanınıza girip de sizlerin sevimli yüzlerinize bakınca (artık insanların yüzüne çok dikkat ediyorum), ilk sözcüklerinizi duyunca o günden bu yana ilk kez yüreğimde bir hafiflik, sıcaklık hissettim. Buraya geldim geleli mutlu insanlardan olduğumu düşünüyorum: Hemen sevebileceğiniz insanlarla pek sık karşılaşamazsınız. Oysa ben trenden iner inmez karşılaştım sizlerle. İnsanın her önüne gelene duygularından söz etmesinin utanılacak bir şey olduğunu bilmez değilim, ama bakın, ben duygularımdan söz ediyorum size ve hiç de utanmıyorum. İnsanlara yakın olamayan biriyim ben, belki uzun süre de bir daha uğramayacağım size. Ama bu sözümü kötüye yormayın lütfen. Size değer vermediğim için söylemedim bunu, herhangi bir nedenle size gücendiğimi de düşünmeyin. Demin yüzleriniz konusunda düşüncemi, yüzlerinizde neler fark ettiğimi sordunuz. Büyük bir zevkle anlatacağım size bunu. Sizin, Adelaida İvanovna, mutluluk okunan bir yüzünüz var, üçünüzün içinde en sempatik yüz sizinki. Ayrıca çok da güzelsiniz. Size bakarken şöyle geçiriyor içinden insan: "İyi yürekli bir kız kardeş yüzü var onda!" İnsanlara karşı sade ve neşelisiniz, öte yandan karşınızdakinin yüreğini de okuyabiliyorsunuz. Yüzünüzü böyle görüyorum işte. Aleksandra İvanovna, sizin yüzünüz de harika, çok sevimli, ama sanırım gizli bir hüznünüz var sizin; hiç kuşku yok ki yüreğiniz çok iyi, çok temiz, ama neşeli değilsiniz. Yüzünüzde Holbein'in Dresden'deki Madonna'sının yüzündekini andıran bir gölge var. Yüzünüzle ilgili yalnızca bunu söyleyebilirim. Nasıl, doğru mu anlamışım? Sanırım siz de benim gibi düşünüyorsunuz... Sizin yüzünüze gelince Lizaveta Prokofyevna (birden kızların annesine dönmüştü), yüzünüzle ilgili, yalnızca "şöyle düşüyorum" demeyeceğim, "kesinlikle eminim" diyeceğim, bu yaşınıza karşın tam bir çocuksunuz siz Lizaveta Prokofyevna. Hem her bakımdan iyi ve her bakımdan kötü... Ama böyle söylediğim için gücenmeyin bana. Öyle ya, benim kimleri çocuk saydığımı biliyorsunuz. Yüzlerinizle ilgili bütün bunları şu anda saflığımdan açık açık söylediğimi düşünmeyin. Yo, hayır, hiç de öyle değil! Belki benim de bir düşündüğüm vardır...

VII

Prens sözünü bitirdiğinde herkes, Aglaya bile neşeyle ona bakıyordu, ama en çok da Lizaveta Prokofyevna.

— Sınavdan geçirdiniz onu işte! diye haykırdı Lizaveta Prokofyevna. Evet, sevgili hanımefendiler, bir garibanmış gibi korumanız altına alacağınızı düşünüyordunuz onu, oysa ziyaretinize seyrek geleceğini söyleyerek size tenezzül eden o oldu... Hepimiz aptalız, en aptalımız da İvan Fyodoroviç. Yaşayın prens. Demin sizi sınavdan geçirmelerini söylemişti İvan Fyodoroviç. Ayrıca benim yüzüm için söyledikleriniz tam anlamıyla doğru: Bir çocuğum ben, biliyorum. Siz söylemeden de biliyordum bunu. Tek sözcükle açıkladınız düşüncemi. Birbirimize çok benziyoruz. Sevindim buna. Bir elmanın iki yarısı gibi benziyoruz birbirimize. Yalnızca siz erkeksiniz, ben kadın... bir de İsviçre'ye hiç gitmedim. Aramızdaki bütün fark bu işte.

Aglaya kesti annesinin sözünü:

— Bir dakika maman, acele etmeyin, bütün bunları anlatırken kendine göre bir düşündüğü olduğunu söylüyor prens.

Öteki kız kardeşler güldüler.

— Evet, evet...

— Hemen gülmeyin bakalım sevgili kızlarım, prens üçünüzden de kurnazdır belki. Görürsünüz. Peki ama, Aglaya için bir şey söylemediniz prens... Bekliyor Aglaya, ben de bekliyorum.

— Şu anda bir şey söyleyemem. Sonra söyleyeceğim.

— Neden? Onun yüzünden de bir şeyler anlamış olmalısınız.

— Evet, anladım. Çok güzelsiniz Aglaya İvanovna. O kadar güzelsiniz ki, yüzünüze bakınca korkuyor insan.

Lizaveta Prokofyevna ısrar etti:

— Hepsi o kadar mı? Ya özellikleri?

— Güzelliği anlatmak zordur, henüz hazır değilim. Güzellik bir gizemdir.

Adelaida,

— Demek Aglaya'nın bir gizem olduğunu söylüyorsunuz, dedi. Gizemli Aglaya! Ama çok güzel, değil mi prens, çok güzel?

Prens, Aglaya'ya hayran hayran bakarak heyecanlı bir tavırla karşılık verdi:

— Harika! Yüzü biraz değişik olsa da, Nastasya Filippovna'nınki gibi harika!..

Herkes şaşkınlık içinde birbirinin yüzüne baktı.

Lizaveta Prokofyevna uzatarak sordu:

— Ki-i-mi-in ki gibi? Hangi Nastasya Filippovna'dan söz ediyorsunuz? Nastasya Filippovna'yı nerede gördünüz siz? Hangi Nastasya Filippovna bu?

— Az önce Gavrila Ardalionoviç resmini İvan Fyodoroviç'e gösteriyordu.

— Nasıl? Resmini İvan Fyodoroviç'e mi getirmiş?

— Göstermek için. Nastasya Filippovna bugün bir resmini hediye etmiş Gavrila Ardalionoviç'e, o da göstermek için getirmiş.

Lizaveta Prokofyevna sesini yükseltip,

— Görmek istiyorum o resmi! dedi. Nerede o resim? Gavrila Ardalionoviç'e hediye ettiğine göre, şu anda yanında olmalı. Sanırım kendisi hâlâ generalin çalışma odasındadır. Her çarşamba gelir, çalışır orada ve dörtten önce gitmez. Hemen Gavrila Ardalionoviç'i çağırın bana! Hayır, onun yüzünü görmek heveslisi değilim. Lütfen, sevgili prens, çalışma odasına gidiverin, resmi alın ve bana getirin. Benim görmek istediğimi söyleyin. Lütfen...

Prens çıkınca Adelaida arkasından,

— İyi biri, ama biraz fazla saf.

Aleksandra onayladı:

— Evet, biraz fazla. Biraz komik bile.

Adelaida da, Aleksandra da prens konusunda düşündüklerinin tümünü açıklamamışlardı sanki.

Aglaya,

— Ama yüzlerimizi anlatma işinden iyi sıyrıldı, dedi. Hepimizin gönlünü hoş etti, mamanın bile.

Lizaveta Prokofyevna,

— Ukalalık etme lütfen, dedi. O hoş etmedi benim gönlümü, kendim hoş ettim.

Adelaida,

— Sen sıyrıldığını mı sanıyorsun? diye sordu.

— Onun pek saf olduğunu sanmıyorum.

Lizaveta Prokofyevna öfkeli,

— Yeter ama! dedi. Bana sorarsanız, siz ondan daha komiksiniz. Biraz saf ama akıllı, iyi anlamda kuşkusuz... Benim gibi.

Çalışma odasına giderken kendi kendine söyleniyordu prens: "Resimden söz etmem kötü oldu... Ama... belki de iyi oldu..." Tuhaf bir düşünce belirmeye başlamıştı kafasında. Ama henüz pek belirsiz bir düşünceydi bu.

Gavrila Ardalionoviç hâlâ çalışma odasındaydı, kâğıtlarla uğraşıyordu. Besbelli şirket ona boşuna maaş bağlamamıştı. Prens ona resmi sorduğunda çok şaşırdı Gavrila Ardalionoviç ve içeridekilerin

resimden nasıl haberdar olduklarını sordu. Öfkeli,

— E-e-eh! dedi. Ne diye boşboğazlık ettiniz ki orada? Bir şey bilmeden gevezelik ediyorsunuz... (Kendi kendine söylendi:) Budala!

— Suçluyum. Öyle kaçıverdi ağzımdan. Aglaya'nın neredeyse Nastasya Filippovna kadar güzel olduğunu söyleyiverdim.

Gavrila Ardalionoviç prensin durumu ayrıntılı anlatmasını istedi. Prens anlattı. Gavrila Ardalionoviç tekrar alaylı alaylı gülümsedi.

— Takmışsınız Nastasya Filippovna'ya... diye mırıldandı, ama sözünün sonunu getirmeden düşünceye daldı. (Bir kaygısı olduğu belliydi. Prens içeride resmi beklediklerini hatırlatınca, aklına bir şey gelmiş gibi birden şöyle ekledi:) Büyük bir ricam olacak sizden... Ama nasıl diyeceğimi bilemiyorum...

Ne söyleyeceğini şaşırdı Gavrila Ardalionoviç, sözünün arkasını getiremedi. Bir karar vermeye çalışıyor, kendi kendiyle savaşıyor gibiydi. Bir şey söylemeden bekliyordu onu prens. Gavrila Ardalionoviç soru dolu, dikkatli bakışını prensin yüzüne doğrultup, tekrar,

— Prens, diye başladı, şimdi orada bana... hiç de suçlu olmadığım... çok tuhaf... hem de gülünç bir olay yüzünden... kızıyorlar, sözün kısası, neyse, önemli değil... sanırım biraz kızıyorlar bana orada, öyle ki çağrılmadan bir süredir gitmek istemiyorum oraya... Oysa Aglaya İvanovna ile konuşmam gerekiyor. Ne olur ne olmaz diye birkaç satır yazdım (katlı küçük bir kâğıt belirmişti elinde), ama bunu ona nasıl ulaştıracağımı bilemiyorum. Şu kâğıdı Aglaya İvanovna'ya ulaştırabilir misiniz prens? Ama yalnızca Aglaya İvanovna'ya... yani kimse görmeden, anlatabildim mi? Öyle gizli bir şey değil, öylesine... ama... yapar mısınız bunu?

— Hiç hoşuma gitmedi bu, dedi prens.

Gavrila Ardalionoviç yalvarmaya başladı:

— Ah prens, çok önemli bu benim için! Bakarsınız cevap yazar... İnanın, bu kadar çaresiz olmasaydım yardımınızı istemezdim... Başka kiminle göndereyim?.. Çok önemli... Benim için çok çok önemli...

Prensin "hayır" diyeceğinden çok korkuyordu Gavrila Ardalionoviç. Onun gözlerinin içine yalvarırcasına, ürkek bakıyordu.

Prens,

— Olur, veririm, dedi.

Buna çok sevinen Gavrila Ardalionoviç yalvardı:

— Ama kimsenin fark etmemesi gerekiyor... Size güvenebilirim, değil mi prens?

— Kimse görmeden vereceğim pusulanızı Aglaya İvanovna'ya.

— Pusula kapalı değil... diye başlayacak oldu Gavrila Ardalionoviç, söylediğinden utanıp sustu.

Prens mektubu alırken son derece rahat,

— Yo, korkmayın, okumam, dedi.

Yalnız kalınca başını ellerinin arasına aldı Gavrila Ardalionoviç.

— Bir sözcük söylesin ve ben... ve ben belki kesinlikle koparıp atarım!..

Heyecanından, sabırsızlığından tekrar kâğıtların başına oturamamış, çalışma odasının içinde bir köşeden ötekine dolaşmaya başlamıştı.

Prens konuk salonuna doğru dalgın dalgın yürüyordu. Üzerine aldığı görev de, Gavrila Ardalionoviç'in Aglaya İvanovna'ya yazdığı mektup da canını sıkıyordu. Konuk salonuna varması için önünde daha iki oda vardı ki, bir şey hatırlamış gibi ansızın durdu, çevresine bakındı, ışığa, pencereye gitti ve orada Nastasya Filippovna'nın resmine bakmaya başladı.

Biraz önce onu öylesine etkileyen bu yüzde gizli bir şeyi anlamaya çalışıyor gibiydi. Resmi ilk gördüğünde hissettikleri hemen hiç değişmemişti, şimdi ise daha değişik bir şey arıyordu bu yüzde. Olağanüstü güzelliğinin yanı sıra, daha değişik, daha güçlü bir şeyler şimdi daha çok şaşırtmıştı onu. Bu yüzde sınırsız bir gurur, küçümseme, neredeyse nefret, aynı zamanda da güven veren şaşırtıcı bir saflık vardı sanki. Bu yüze bakınca ondaki bu karşıtlık insanda hüzne benzer bir duygu bile uyandırıyordu sanki. Bu soluk yüzün, hafifçe çökük yanakların ve ışıl ışıl gözlerin göz kamaştırıcı güzelliği neredeyse dayanılmazdı: Tuhaf bir güzellikti bu! Bir dakika kadar baktı bu yüze prens, sonra birden kendine gelmiş gibi silkinip çevresine bakındı, aceleyle dudaklarına götürdü resmi ve öptü. Bir dakika sonra konuk salonuna girdiğinde son derece sakindi.

Ama konuk salonundan bir önceki yemek odasının kapısında Aglaya ile burun buruna geldi. Yalnızdı Aglaya.

Prens elindeki pusulayı Aglaya'ya verirken,

— Gavrila Ardalionoviç bunu size vermemi rica etti, dedi.

Aglaya durdu, kâğıdı aldı ve tuhaf tuhaf baktı prensin yüzüne. Bakışında en küçük bir sıkılma yoktu. Sanki yalnızca biraz şaşkınlık vardı, bu da yalnızca prensle ilgili gibiydi. Bakışıyla prensten onun bu işte nasıl olup da Gavrila Ardalionoviç'le birlikte hareket ettiğinin cevabını bekliyordu sanki. Hem de son derece sakin ve yukarıdan bakarak... Birbirlerinin karşısında birkaç saniye durdular; sonra alaycı bir ifade belirdi Aglaya'nın yüzünde ve hafifçe gülümseyerek yürüyüp uzaklaştı.

Lizaveta Prokofyevna kolunu uzatarak oldukça uzağında tuttuğu Nastasya Filippovna'nın resmine bir süre sessizce, sanki küçümseyerek baktıktan sonra mırıldandı:

— Evet, güzelmiş, dedi, hatta çok... İki kez gördüm onu, ama uzaktan. (Birden prense döndü.) Böyle bir güzelliğe değer veriyorsunuz demek, öyle mi?

Prens kendini zorlayarak karşılık verdi:

— Evet... veriyorum...

— Yani böylesine mi?

— Özellikle böylesine...

— Neden?

Prens, soruya isteksiz cevap veriyormuş gibi değil de, kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Bu yüzde... çok acı var... dedi.

Lizaveta Prokofyevna,

— Sayıklıyorsunuz sanki, dedi.

Önemsemez bir tavırla resmi masanın üzerine attı. Aleksandra aldı masanın üzerinden resmi. Adelaida Aleksandra'nın yanına geldi, ikisi birlikte resme bakmaya başladılar. Tam o sırada Aglaya konuk salonuna döndü.

Adelaida kız kardeşinin omzunun üzerinden resme büyük bir ilgiyle bakarak,

— Bu ne güç öyle! diye haykırdı.

Lizaveta Prokofyevna sert bir tavırla sordu:

— Ne gücü? Ne gücünden söz ediyorsun sen?

Adelaida heyecanla karşılık verdi:

— Böyle bir güzellik güçtür... Böyle bir güzellikle dünyanın altını üstüne getirmek olasıdır!

Dalgın, düşünceliydi. Sehpasının başına geçti. Aglaya resme göz ucuyla şöyle bir bakmış, dudak bükmüş, köşeye çekilip oturmuş, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuştu.

Lizaveta Prokofyevna çıngırağın kordonunu çekti. Gelen uşağa,

— Gavrila Ardalionoviç buraya gelsin, dedi.

Aleksandra pek anlamlı,

— Maman! diye yükseltti sesini.

Lizaveta Prokofyevna hemen kesti kızının itirazını:

— İki kelime söyleyeceğim ona, o kadar! (Öfkeli olduğu belliydi.) Gördüğünüz gibi prens, şimdilerde burada her şey pek gizemli... Her şeyde bir gizem var! Böyle işte, aptalca şeyler. Oysa durum daha çok içtenlik, açıklık, dürüstlük gerektiriyor. Evlenmeyi düşünenler var, oysa hiç hoşlanmam bu tür evliliklerden...

Yine susturmaya çalıştı onu Aleksandra:

— Maman, neler söylüyorsun?

— Sana ne oluyor tatlım? Sen hoşlanıyor musun ortada dönen bütün bu olanlardan? Varsın duysun prens. Yabancı değil. En azından benim yabancım değil. Tanrı elbette iyi insanları sever, kötüleri, kaprislileri sevmez. Özellikle de bugün böyle, yarın başka türlü söyleyen kaprislileri... Anlayabiliyor musun beni Aleksandra İvanovna? Bunlar benim tuhaf bir kadın olduğumu söylerler prens. Ama iyiyi kötüden ayırmayı bilirim ben. Çünkü yürektir önemli olan, gerisi boştur. Akıl da gereklidir

kuşkusuz... belki en önemli olan da akıldır. Gülme Aglaya, kendimle çelişen bir şey söylemiyorum: İyi kalpli ama akılsız bir aptal da, akıllı ama kötü kalpli bir aptal kadar mutsuzdur. Eski bir gerçektir bu. İşte ben iyi yürekli, ama akılsız bir aptal, sense akıllı ama kötü kalpli bir aptalsın. İkimiz de mutsuzuz, ikimiz de acı çekiyoruz.

Neşesini kaybetmemiş tek kişi gibi görünen Adelaida tutamadı kendini,

— Neden o kadar mutsuzsunuz maman? diye sordu.

Lizaveta Prokofyevna kesti kızının sözünü:

— Önce her şeyi bilen kızlarımın yüzünden. Aslında yalnızca bu bile yeter mutsuz olmama. Gerisini söylememe gerek bile yok... Fazla söze ne gerek! Bakalım siz ikiniz (Aglaya'yı saymıyorum) aklınızla, o dilbazlığınızla ne yapacaksınız? Evet, pek saygıdeğer Aleksandra İvanovna, bakalım pek saygıdeğer eşinizle mutlu olabilecek misiniz?... (O anda konuk salonuna giren Gavrila Ardalionoviç'i görünce haykırdı:) A!.. İşte size evlilik kampından biri daha! (Gavrila Ardalionoviç'in selamına karşılık verdi, oturmasını söyledi.) Merhabalar! Evleniyormuşsunuz, öyle mi?

— Evlenmek mi?.. Nasıl yani?.. Ne evlenmesi?.. diye mırıldandı Gavrila Ardalionoviç.

Şaşırmıştı, ne söyleyeceğini bilemiyordu.

— O ifadeyi sevmiyorsanız, şöyle sorayım, dünya evine giriyormuşsunuz, öyle mi?

Gavrila Ardalionoviç'in yüzü kıpkırmızı olmuştu. Yalan söyledi:

— Hayır... ben... yo, hayır...

Bir kenarda oturan Aglaya'dan yana çabucak bir göz attı, hemen kaçırdı bakışını. Aglaya soğuk, sakin bakışını dikmiş ona bakıyor, şaşkınlığını izliyordu. Acımasız Lizaveta Prokofyevna ısrarla sürdürüyordu sormayı:

— Hayır mı? Hayır mı dediniz? Tamam, unutmayacağım bunu, bugün, çarşamba günü soruma "hayır" diye cevap verdiniz. Sahi, bugün çarşamba mıydı?

— Sanırım çarşamba maman, dedi Adelaida.

— Günleri bile bilmezler... Ayın kaçı?

Gavrila Ardalionoviç karşılık verdi:

— Yirmi yedisi.

— Yirmi yedisi mi? Bazı nedenlerle çok iyi bu. Size iyi günler, sanırım çok işiniz vardır. Benim de şimdi gidip giyinmem gerekiyor. Şu resminizi de alın. Talihsiz Nina Aleksandrovna'ya selamlarımı iletin. Hoşça kal sevgili prens! Sık sık uğra bize. Özellikle gidip, yaşlı prenses Belokonskaya sizden söz edeceğim. Hem bakın ne diyeceğim canım: Tanrı'nın sizi İsviçre'den Petersburg'a sırf benim için yolladığına inanıyorum. Bu arada belki başka işleriniz de vardır. Ama özellikle benim için buradasınız. Tanrı böyle karar verdi. Hoşça kalın canlarım. Aleksandra, sen odama gel yavrum.

Lizaveta Prokofyevna konuk salonundan çıktı. Gavrila Ardalionoviç yıkılmış, perişan bir durumdaydı. Ne yapacağını bilmeden öfkeyle aldı masanın üzerinden resmi ve dudaklarında acı bir

gülümseme, prense döndü.

— Ben eve gidiyorum prens. Bizim eve yerleşme kararınızı değiştirmediyseniz, götüreyim sizi. Adresi bilmediğinize göre...

Aglaya birden kalktı oturduğu koltuktan.

— Bir dakika prens. Hatıra defterime bir şeyler yazmanızı istiyorum. Babam yazınızın çok güzel olduğunu söylüyordu. Hemen getiriyorum...

Ve çıktı.

— Hoşça kalın prens, ben de çıkıyorum, dedi Adelaida.

Kuvvetlice sıktı prensin elini. Ona içtenlikle tatlı tatlı gülümsedi ve çıktı. Gavrila Ardalionoviç'e dönüp bakmamıştı bile.

Herkes çıkınca Gavrila Ardalionoviç dişlerini gıcırdatarak yürüdü prensin üzerine. Sesini alçaltıp yüzünde çılgın bir ifade, gözlerinde nefret dolu bir öfke parıltısıyla,

— Siz, evet siz yumurtladınız onlara evleneceğimi! dedi. Utanmaz geveze!

Prens sakin, kibar bir tavırla karşılık verdi:

— İnanın, yanılıyorsunuz. Sizin evleneceğinizden haberim bile yoktu.

— İvan Fyodoroviç bu akşam Nastasya Filippovna'nın evinde her şeyin kararının verileceğini söylerken yanımızdaydınız, haberi gelip buraya yetiştirdiniz! Yalan söylüyorsunuz! Başka kimden öğrenmiş olabilirler? Sizden başka kim söylemiş olabilir onlara bunu? Demin kocakarı laf dokundurmadı mı bana?

— Lizaveta Prokofyevna'nın size laf dokundurduğunu düşünüyorsanız, bunu ona kimin yetiştirdiğini de bilmeniz gerekir. Ben bu konuda tek kelime etmedim burada.

Gavrila Ardalionoviç heyecanlı bir sabırsızlıkla kesti prensin sözünü:

— Pusulayı verdiniz mi? Cevap?

Ama tam o anda Aglaya girdi salona. Dolayısıyla Gavrila Ardalionoviç'in sorusuna cevap veremedi prens.

Aglaya hatıra defterini masanın üzerine koyarken,

— Buyurun prens, dedi. İstediğiniz sayfaya bir şeyler yazın benim için. Alın size yepyeni bir divit. Çelik divit olmasının sakıncası yok, değil mi? Kaligrafi ustaları çelik uçla yazmazlar diye duymuştum da...

Prensle konuşurken Gavrila Ardalionoviç'in orada olduğunun farkında değilmiş gibi yapıyordu. Prens divit ucunu ayarlayıp hatıra defterinde boş bir sayfaya yazmaya hazırlanırken Gavrila Ardalionoviç prensin hemen sağındaki şöminenin önünde duran Aglaya'nın yanına gitmiş ve titrek bir sesle kesik kesik konuşarak neredeyse kulağına fısıldamıştı:

— Bir sözcük, yalnızca tek bir sözcük söyleyin bana, kurtulacağım...

Prens birden dönüp baktı onlara. Gavrila Ardalionoviç'in yüzünde tam bir umutsuzluk vardı. Bu sözlerini bir şey düşünmeden, heyecandan ne söylediğini bilmeden söylediği belliydi. Aglaya, biraz önce prense baktığı o son derece sakin, şaşkın bakışıyla birkaç saniye baktı Gavrila Ardalionoviç'in yüzüne. Onun bu sakin şaşkınlığı, kendisine söylenenden hiçbir şey anlayamamış gibi hayreti o anda Gavrila Ardalionoviç için en ağır aşağılanmadan da ağır, korkunç olmalıydı.

— Ne yazayım? diye sordu prens.

Prense döndü Aglaya.

— Söyleyeyim, yazın, dedi. Hazır mısınız? Yazın bakalım: "Ben pazarlık etmem." Şimdi tarih atın altına. Görebilir miyim?

Prens defteri kaldırıp gösterdi ona.

— Çok güzel! Harika olmuş. Yazınız inanılmayacak kadar güzel! Teşekkür ederim. Güle güle prens... (Ansızın bir şeyi hatırlamış gibi ekledi:) Durun... Benimle gelin, hatıra olarak bir şey vermek istiyorum size.

Prens Aglaya'nın arkasından yürüdü. Yemek odasına girdiklerinde Aglaya durdu. Gavrila Ardalionoviç'in pusulasını prense uzatıp,

— Okuyun şunu, dedi.

Prens kâğıdı aldı, anlayamamış gibi baktı Aglaya'nın yüzüne.

— Bunu okumadığınızı biliyorum, dedi Aglaya, o adamın sırdaşı olamazsınız siz... Okuyun hadi. Okumanızı istiyorum.

Pusulanın aceleyle yazıldı belliydi:

"Bugün kaderim belli olacak, nasıl olacağını biliyorsunuz... Bugün bir daha dönmemek üzere son sözümü söyleyeceğim. Sizin ilginizi beklemeye hiç hakkım yok, herhangi bir umut beslemeye cesaret de edemiyorum. Ama bir zamanlar bir sözcük söylemiştiniz bana... yalnızca bir sözcük... ve o sözcük yaşamımın karanlık gecesini aydınlatmış, benim için bir deniz feneri olmuştu. Şimdi öyle bir sözcük daha söyleyin... ve felaketten kurtarın beni! Yalnızca "Her şeyi kes at" deyin, bugün kesip atayım... Ah, bu sözcüğü söylemek çok mu zor sizin için? Bu sözcükten durumla ilgilendiğiniz, bana acıdığınız anlamını çıkaracağım. Yalnızca bunu bekliyorum, yalnızca! Başka hiçbir şey, hiçbir şey! Bir umut beslemeye cesaret edemiyorum. Çünkü değmiyorum buna. Ama o sözcüğünüzden sonra tekrar yoksul yaşamıma döneceğim, umutsuz durumuma neşeyle katlanacağım. Savaşacağım, savaşmak mutluluk verecek bana, savaşın içinden yepyeni güçlerle yeniden doğacağım!

O merhamet dolu sözcüğü gönderin bana lütfen (yalnızca merhamet yemin ederim)! Kendini felaketten kurtarmak için son çabasını harcayan bu çılgının, batmak üzere olan zavallının küstahlığını bağışlayın.

G. İ."

Prens okumayı bitirince Aglaya sert bir tavırla,

— Bu adam “her şeyi kes at” sözünün beni küçük düşürmeyeceğini ve hiçbir şekilde bağlamayacağını düşünüyor. Gördüğünüz gibi, bunun güvencesini de bu pusulayla yazılı olarak veriyor bana. Dikkat edin, bazı sözcükleri ne acemi bir acelecilikle yazmış ve gizli niyeti nasıl kabaca sırıtıyor aradan. Öte yandan, benim ne diyeceğimi beklemeden, hatta bunu bana söylemeden, benden hiçbir umudu olmadan o ilişkisine son verirse, ona karşı olan duygularımın değişeceğini, belki onunla dost bile olacağımı çok iyi biliyor. Kesinlikle biliyor bunu! Ama ruhu kirli adamın: Bunu bilmesine karşın kararını veremiyor. Biliyor, ama yine de güvence istiyor. İnandığı şeye karar verecek durumda değil. Yüz bin rubleye karşılık benim kendisine umut vermemi istiyor. Pusulasında sözünü ettiği, sözde yaşamını aydınlatacak sözüm konusunda alçakça yalan söylüyor. Bir gün acımıştım ona. Ama çok küstah ve utanmazdır: Hemen bir umudun olabileceği düşüncesini çıkarmıştı bundan. Hemen anlamıştım niyetini. O günden beri avlamaya çalışıyor beni. Şimdi de aynı şeyi yapıyor. Ama yeter artık. Alın şu pusulasını, geri verin ona. Hemen, evden çıktıktan sonra kuşkusuz, daha önce değil...

— Peki, cevap olarak ne diyeyim kendisine?

— Elbette hiçbir şey. En iyi cevap bu olacaktır. Sahi, onların evinde kalmayı düşünüyorsunuz, değil mi?

Prens,

— Demin İvan Fyodoroviç bunu salık verdi bana.

— Uyarıyorum sizi, sakının ondan. Pusulasını ona geri vermenizi bağışlamayacaktır.

Aglaya hafifçe sıktı prensin elini ve çıktı. Yüzü ciddi, hatta asıktı. Başını eğerek “hoşça kalın” derken bile gülümsememişti.

Prens, Gavrila Ardalionoviç’e,

— Çıkınımı alayım, hemen çıkalım, dedi.

Gavrila Ardalionoviç’in içi içine sığmıyordu. Öfkeden yüzü bile mosmordu. Prens çıkınını aldı, çıktılar.

Hemen sordu Gavrila:

— Cevap? Cevap? Ne söyledi size? Mektubumu verdiniz mi kendisine?

Prens bir şey söylemeden uzattı ona pusulasını. Gavrila Ardalionoviç donup kalmıştı sanki.

— Nasıl? diye haykırdı. Benim pusulam bu! Adam vermemiş bile onu! Ah, anlamam gerekirdi! Ah, lanet olasıca... Deminki sakin duruşundan belliydi zaten! Peki ama, nasıl, nasıl, nasıl vermemiş olabilirsiniz? Kahrolası...

— Bağışlayın, ama tersine, pusulanızı bir fırsatını bulup, dediğiniz gibi kimse görmeden verdim kendisine. Şimdi yine bende olmasının nedeni ise Aglaya İvanovna’nın biraz önce onu bana geri vermesidir.

— Ne zaman? Ne zaman?

— Hatıra defterine yazacağımı yazdıktan sonra beni yemek odasına çağırdığında. (Duymadınız mı?) Yemek odasında pusulanızı geri verdi bana. Okumamı istedi ve onu size geri vermemi söyledi.

Gavrila Ardalionoviç neredeyse avazı çıktığınca bağırdı:

— O-ku-ma-nı-zı mı? Okumanızı ha! Peki, okudunuz mu?

Yine donup kalmış gibi durmuştu yaya kaldırımının ortasında. Ama öylesine şaşkındı ki, ağzını bile açmıştı.

— Evet, okudum.

— Ve kendisi, okumanız için kendisi verdi onu size, öyle mi?

— Evet, kendisi... ve inanın, benden bunu istemeseydi kesinlikle okumazdım.

Bir dakika kadar sessiz kaldı Gavrila Ardalionoviç, ona acı veren bir gerginlik içinde düşünüyordu. Sonra birden yükseltti sesini:

— Olamaz! Okumanızı söylemiş olamaz! Yalan söylüyorsunuz! Kendiliğinizden okudunuz onu!

Prens yine o sakin tavrıyla,

— Yalan söylemiyorum, dedi. İnanın, bunun canınızı bu kadar sıkmasına çok üzüldüm.

— Peki, zavallı insan, kâğıdı verirken bir şey söyledi mi size bari? Cevap olarak bir şey?

— Söyledi elbette.

— Hadi söyleyin, söylesenize be adam!..

Gavrila Ardalionoviç galoşlu sağ ayağını iki kez vurdu kaldırıma.

— Ben okumayı bitirince sizin onu avlamaya çalıştığınızı söyledi. Ondan koparacağınız bir umuda dayanarak yüz bin rublelik başka bir umutla ilginizi kesmeyi, böylece onu küçük düşürmeyi düşündüğünüzü söyledi. Bunu onunla pazarlığa girişmeden yapmış olsaymışsınız, ondan güvence istemeden öteki ilişkinizi bitirseymişsiniz, belki de dost olabilirmiş sizinle. Sanırım hepsi bu kadar. Yok, bir şey daha var: Pusulanızı aldıktan sonra cevabınızın ne olduğunu sordum. En iyi cevabın cevap vermemek olduğunu söyledi. Sanırım tam böyle söyledi. Cevabını sözcüğü sözcüğüne anımsayamadıysam bağışlayın, nasıl anladıysam öyle iletiyorum size.

Sınırsız bir öfkeye kapılmıştı Gavrila Ardalionoviç. Dişlerini gıcırdatarak,

— Ya! Demek öyle! dedi. Pusulamı pencereden fırlatıp atıyorlar! Vay! Pazarlığa yokmuş! Ama ben varım! Görüşürüz! Yapacağım çok şey var daha... Görüşeceğiz!.. Ne yapacağımı biliyorum ben!..

Yüzü bembeyaz, gergindi, ağzı köpürmüştü. Gözdağı verir gibi sallıyordu yumruğunu. Böyle birkaç dakika yürüdüler. Gavrila Ardalionoviç prense karşı kabaydı. Yanında prens yoktu sanki. Adam yerine koymuyormuş gibiydi onu.

Birden döndü prense.

— Nasıl oluyor da, nasıl oluyor da siz (içinden "budala!" diye eklemişti) siz tanıştıktan iki saat sonra böylesine kazanabildiniz güvenini? Nasıl, nasıl?

İçine dolmuş acılara şimdi bir de kıskançlık eklenmiş, yüreğine saplanmıştı.

Prens,

— Ben açıklayamam bunu size, dedi.

Gavrila Ardalionoviç hınçla baktı ona.

— Hediye vermek için sizi yemek odasına çağırması güven göstergesi değil midir? Öyle ya, bir hediye vermeyi düşünüyordu size, değil mi?

— Doğrusu, ben de öyle düşünmüştüm.

— Kahretsin! Ne yaptınız siz orada? Neyinizden hoşlandılar? Beni dinleyin (iyice telaşlanmıştı Gavrila Ardalionoviç. Kafası karmakarışıktı, ne düşüneceğini bilemiyordu.) Beni dinleyin, orada neler konuştuğunuzu sırasıyla hatırlayıp anlatamaz mısınız bana? Her sözcüğü ta baştan? Dikkatinizi çeken bir şey hatırlıyor musunuz?

— Evet, çok iyi hatırlıyorum, dedi prens. En başta, tanışmak için yanlarına girdiğimde İsviçre'den söz etmeye başlamıştık.

— Bırakın şimdi İsviçre'yi!

— Arkasından idam cezasından...

— İdam cezasından mı?

— Evet. Bir nedenden ötürü... Sonra orada üç yıl boyunca yaşadıklarımı, oralı yoksul bir kızın öyküsünü anlattım...

— Boş verin oralı yoksul kızı falan... Başka?

Çok sabırsızdı Gavrila Ardalionoviç.

— Başka... Şneyder'in kişiliğimle ilgili düşüncelerini söylemesi, beni zora sokması...

— Yerin dibine batsın Şneyder... Onun düşüncelerinin içine tüküreyim! Daha başka?

— Daha başka... sonra bir nedenle yüzlerden, yani yüzlerdeki ifadelerden söz etmeye başladım ve Aglaya İvanovna'nın neredeyse Nastasya Filippovna kadar güzel olduğunu söyledim. İşte o sırada da resmini gördüğümü kaçırdım ağzımdan...

— Peki, biraz önce çalışma odasında duyduklarınızı anlatmadınız, değil mi? Değil mi? Anlatmadınız değil mi, ha?

— Söylüyorum size, anlatmadım.

— Öyleyse, kahretsin... Vay canına! Aglaya annesine göstermedi pusulayı, değil mi?

— Göstermediğinden emin olabilirsiniz. Hep yanlarındaydım. Zamanı da olmadı buna zaten.

— Evet ama, o arada bir şey fark etmiş olabilirsiniz... Ah! Kahrolası budala!(Kendinde değilmiş gibi öfkeyle bağırmıştı Gavrila Ardalionoviç.) Doğru dürüst bir şey anlatamıyor!

Kimi zaman bazı kişilerin yaptığı gibi, Gavrila Ardalionoviç de ağzını bozduğunda karşılık görmeyince iyice ileri gitmeye başlamıştı. Biraz sonra belki de tükürecekti prensin yüzüne, öylesine öfkeliydi. Ne var ki öfkesi söyleneni anlamasına da engel oluyordu. Yoksa öylesine küçümsediği bu “budala”nın her şeyi çok iyi anladığını ve yeterince iyi anlattığını fark ederdi. Ama birden hiç beklenmedik bir şey oldu.

Prens,

— Size şunu söylemek zorundayım Gavrila Ardalionoviç, dedi, eskiden çok hastaydım, o zamanlar gerçekten bir budalaydım, ama iyileştim artık; bu nedenle yüzüme karşı bir budala olduğumu söylediklerinde hiç hoşlanmıyorum bundan. Gerçi başarısızlıklarınız göz önüne alınırsa hoş görülebilirsiniz, ama ne yazık ki öfkenizden iki kez hakaret ettiniz bana. Hiç hoşlanmadım bundan, özellikle yeni tanıştığımız için... Dolayısıyla şu anda bir yolağzında olduğumuza göre, burada yollarımızı ayırsak daha iyi olmaz mı? Siz sağa, evinize gidin, bense sola.. Yirmi beş rublem var cebimde, sanırım geceyi geçirebileceğim bir otel bulabilirim kendime.

Gavrila Ardalionoviç müthiş bozuldu. Yüzü bile kıpkırmızı olmuştu. Aşağılayıcı ses tonunu birden değiştirdi, aşırı derecede kibar bir tavırla,

— Affedersiniz prens, diye haykırdı. Tanrı aşkına bağışlayın! Başımın ne büyük bir dertte olduğunu görüyorsunuz! Gerçi henüz her şeyi bilmiyorsunuz. Olanları bilseydiniz, hiç değilse biraz bağışlardınız beni. Yani hiç değilse suçsuz olduğumu...

Hemen karşılık verdi prens:

— Yo, benden böyle özür dilemenize gerek yok. Durumunuzun hiç de iyi olmadığını, bunun için bana hakaret ettiğinizi biliyorum. Neyse, hadi size gidelim. Severek geleceğim sizinle...

Yürürken canı sıkkın, prense bakarken içinden şöyle geçiriyordu Gavrila Ardalionoviç: “Hayır, şimdi böyle bırakmak olmaz onu. Aşağılık adam her şeyimi öğrendi, sonra da birden çıkardı maskesini... Bir anlamı vardır bunun. Zamanı gelince anlayacağız! Her şey anlaşılacak, her şey, hem de bugün!”

Bu arada eve varmışlardı.

VIII

Gavrila Ardalionoviç'in ailesinin oturduğu daire üçüncü kattaydı. Daireye oldukça temiz, aydınlık, geniş bir merdivenle çıkılıyordu. Son derece sıradan, küçüklü büyüklü altı yedi odası olan daire, iki bin ruble maaşlı bir memur ailesi için yine de fazla pahalıydı. Bu daireyi Gavrila Ardalionoviç ile ailesi bundan iki ay önce tutmuştu ve Gavrila Ardalionoviç'in ısrarla itiraz etmesine karşın, aile bütçesine katkı olsun diye, Nina Aleksandrovna'nın da, Varvara Ardalionovna'nın da diretmesi sonucunda odalar yemekli ve hizmetçili olarak kiraya verilmişti. Gavrila Ardalionoviç buna surat asıyor, odaların kiraya verilmesinin çok çirkin olduğunu söylüyordu. Dikkati çeken, geleceği parlak bir genç olarak tanınmaya alışık olduğu çevrelerde bu durumdan utanır olmaya başlamıştı sanki. Kaderine bu razı oluş, bu can sıkıcı sıkışıklık, bütün bunlar onun ruhunda derin yaralar açmıştı. Uzun zamandır en küçük bir şeye aşırı sinirleniyordu. Bir süre için sesini çıkarmaması, sabretmesi, kısa bir zaman sonra her şeyi değiştirmeye karar vermiş olmasındandı. Bununla birlikte bu değişikliğin kendisi, karar verdiği çıkış yolu hiç de küçük bir sorun değildi. Çözümü önceki sorunundan daha da zor, acı olmaya adaydı.

Hemen antreden başlayan bir koridor daireyi ikiye bölüyordu. Koridorun bir yanında "özel tavsiyeli" kişilere kiralanan üç oda vardı. Ayrıca aynı sırada, koridorun en sonunda, mutfağın yanında, ailenin babası emekli general İvolgin'in kaldığı, öteki odalara oranla çok daha dar dördüncü bir oda daha vardı. Orada geniş bir divanda yatardı general, eve girip çıkarken mutfaktan geçip arka merdiveni kullanmak zorundaydı. Gavrila Ardalionoviç'in lise öğrencisi küçük kardeşi Kolya da aynı odada kalıyordu. Onu da oraya sıkıştırmışlardı. Orada derslerine çalışıyor, yırtık pırtık bir çarşaf serili çok eski, daracık, kısa ikinci bir divanda yatıyor, en önemlisi de giderek bakıma daha çok ihtiyacı olan babasıyla ilgileniyor, ona bakıyordu. Prense üç odadan ortadakini vermişlerdi. Sağdaki birinci oda (burası sabahları konuk salonu olarak kullanılıyordu, akşamları ise Gavrila Ardalionoviç'in çalışma ve yatak odası oluyordu) ve kapısı sürekli kapalı duran, dar, üçüncü bir oda daha vardı. Orası ise Nina Aleksandrovna ile Varvara Ardalionovna'nın yatak odasıydı. Sözün kısası her şey, herkes sıkış tepişti burada. Gavrila Ardalionoviç dişlerini gıcırdatıp duruyordu. Gerçi annesine karşı saygılıydı, öyle de olmak istiyordu, ama onun aile içinde bir zorba olduğu daha ilk bakışta belliydi.

Nina Aleksandrovna odasında yalnız değildi. Varvara Ardalionovna yanındaydı. İkisi de bir şeyler örüyor, konukları İvan Petroviç Ptitsın'la sohbet ediyorlardı. Nina Aleksandrovna elli yaşlarında gösteriyordu. Yüzü zayıf, yanakları çökük, gözlerinin altı mordu. Hastalıklı, biraz kederli görünüyordu, ama yüzü ve bakışı oldukça hoştu. Daha ilk sözcüklerinden ciddi yaradılışlı, gerçek bir hanımefendi olduğu anlaşılıyordu. Kederli görünümüne karşın sağlam, hatta kararlı bir kişiliği olduğu hissediliyordu. Yaşlı kadınların giydiği türden koyu renk, son derece sade bir giysi vardı üzerinde. Ama davranışları, konuşması, hareketleri görmüş geçirmiş, seçkin çevrelerde bulunmuş biri olduğunu gösteriyordu.

Varvara Ardalionovna orta boylu, epeyce zayıf, pek güzel yüzlü sayılamayacak, ama güzel olmadan hoşa gitme, insanları kendine tutkuyla bağlama sırrına sahip yirmi üç yaşlarında bir kızdı. Annesine çok benziyordu. Giyinişi bile annesininkiyle hemen hemen aynıydı; süslenmeye hiç meraklı olmadığı anlaşılıyordu. Çoğu zaman ciddi ve dalgın (hatta özellikle son zamanlarda fazlasıyla ciddi ve dalgın) olmasa, gri gözlerinin bakışı arada bir neşeli ve hoş da olabilirdi. Annesininki gibi onun yüzünden de sağlam ve kararlı bir kişiliği olduğu anlaşılıyordu. Hatta bu açıdan annesinden daha güçlü, atak

olduğu hissediliyordu. Çabuk parlardı Varvara Ardalionovna, onun bu huyu ağabeyini bile korkuturdu. Şimdi evlerinde konuk olan İvan Petroviç Ptitsın da çekinirdi ondan. Ptitsın alçakgönüllü, şık giyimli, hoş tavırları olan, aynı zamanda ağırbaşlı, otuz yaşın altında bir gençti. Koyu kumral sakalı devlet hizmetinde olmadığını gösteriyordu. Zekice ve ilginç konuşuyordu, ama çoğu zaman da suskundu. Genellikle çevresinde hoş bir izlenim bırakırdı. Varvara Ardalionovna'ya karşı ilgisiz olmadığı belliydi ve duygularını gizlemiyordu. Varvara Ardalionovna dostça davranıyordu ona karşı, ama kimi sorularına cevap vermekte şimdilik ağırdan alıyordu, hoşlanmıyordu bile bu tür sorulardan. Bununla birlikte yılmıyordu Ptitsın. Nina Aleksandrovna ona karşı sevecen davranıyordu, son zamanlarda çok güvenmeye bile başlamıştı ona. Öte yandan tefecilik yaptığı, rehin karşılığı faizle para verdiği de biliniyordu. Gavrila Ardalionoviç'in yakın dostuydu.

Gavrila Ardalionoviç, annesiyle epeyce soğuk selamlaştıktan (kız kardeşinin yüzüne ise bakmamıştı bile) sonra Ptitsın'ı alıp hemen bir yere götürmüştü. Nina Aleksandrovna prense tatlı birkaç söz söyledi, o sırada kapıdan başını uzatan Kolya'ya prensi orta odaya götürmesini söyledi. Kolya güleç, pek sevimli yüzlü, davranışları güven veren, saf görünümlü bir çocuktu.

Prensi odasına götürdüğünde,

— Eşyanız nerede? diye sordu.

— Bir çıkınım var, onu da antrede bıraktım.

— Şimdi getiririm. Bütün hizmetçimiz aşçı kadınla bir de Matryona... Öyle ki işlere ben de yardım ediyorum. Varvara hepimizi denetler, hepimize de kızar. Gavrila sizin İsviçre'den geldiğinizi söyledi, öyle mi?

— Evet.

— Peki, güzel mi oralar?

— Çok.

— Ya dağları?

— Dağları da çok güzel.

— Şimdi getiririm çıkınınızı.

Varvara Ardalionovna girdi odaya.

— Matryona şimdi yapacak yatağınızı, dedi. Valiziniz var mı?

— Yok, yalnızca bir çıkınım var, o kadar. Kardeşiniz getirmeye gitti. Antrede bırakmıştım da...

Odaya geri gelen Kolya,

— Şundan başka çıkın falan yok antrede, dedi. Nerede bırakmıştınız?

Prens çıkınını Kolya'nın elinden alırken,

— Bundan başka bir şeyim yok zaten, dedi.

— Vay! Ben de Ferdışçenko aşırdı onu sandım.

Prensle epeyce soğuk ve zorlama kibar bir tavırla konuşmakta olan Varvara,

— Saçmalama! dedi.

— Chère Babette[6], benimle konuşurken biraz kibar ol, Ptitsın değilim ben.

— Kırbaçlamak gerek seni Kolya, öylesine aptalsın. Bir şeye ihtiyacınız olursa, Matryona'ya söyleyebilirsiniz prens. Yemek dört buçuktadır. Bizimle birlikte de, odanızda yalnız da yiyebilirsiniz. Nasıl isterseniz. Hadi çıkalım Kolya, rahatsız etmeyelim prensi.

— Gidelim, sert kız!

Kapıda Gavrila ile karşılaştılar.

Gavrila sordu Kolya'ya:

— Babam evde mi?

Olumlu yanıt alınca onun kulağına bir şey fısıldadı.

Kolya "tamam" anlamında salladı başını ve Varvara Ardalionovna'nın arkasından çıktı.

— İki sözcük söyleyeceğim prens, bir konuda... uyarmayı unuttum sizi. Rica edeceğim: Sizin için çok zor olmayacaksa, demin orada Aglaya ile aramızda olanlardan burada, burada tanık olacaklarınızdan da orada söz etmeyiniz. Çünkü burada da yeterince saçmalık var. Hepsine lanet olsun... Hiç değilse bugünlük tutun dilinizi.

Prens, Gavrila'nın serzenişine biraz alınmış gibi,

— İnanın, sizin sandığınızdan çok daha az şey söyledim bugün, dedi.

Görünüşe bakılırsa, aralarındaki ilişki giderek kötüleşiyordu.

— Öyle ama, bugün sizin yüzünüzden çok çektim... Neyse, kısaca rica ediyorum...

— Ayrıca dikkatinizi çekerim Gavrila Ardalionoviç, demin sizinle herhangi bir bağım ve resimden söz etmemek için de bir nedenim yoktu. Benden böyle bir ricada bile bulunmamıştınız.

Gavrila odanın içinde tiksinir gibi göz gezdirdikten sonra,

— Öf, ne iğrenç bir oda bu, dedi. Karanlık ve pencereler avluya bakıyor. Kim ne derse desin, çok ters bir zamanda katıldınız aramıza prens... Neyse, beni ilgilendirmez. Odaları kiralayan ben değilim.

Ptitsın kapıdan başını uzatıp seslendi Gavrila'ya. Gavrila prensi hemen bırakıp çıktı odadan. Oysa daha bir şeyler söylemek istiyordu prense, ama besbelli başlamaktan utanıyor, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Odayı kötülemesi de bundandı.

Prens daha yeni yıkanmış, üstüne başına yeni çekidüzen vermişti ki, tekrar açıldı odasının kapısı, yeni biri uzattı başını.

Uzunca boylu, geniş omuzlu, kıvırcık, kabarık sarı saçlı, otuz yaşlarında biriydi. Ablak yüzü

kırmızı, dudakları iri, kocaman burnu yassı, sanki durmadan kırpıştırdığı alaylı bakan yarı kapalı gözleri ufaktı. Bütün bunlar onun küstah biri olduğu izlenimini veriyordu. Üstü başı da pek temiz sayılmazdı.

Kapıyı önce ancak başını sokabileceği kadar açmıştı. Aradan uzattığı başı beş saniye kadar kolaçan etti odayı; sonra yavaş yavaş açılmaya başladı kapı ve konuk bütün bedeniyle göründü eşikte. Ama içeri girmiyordu, eşikte durmuş, gözlerini kırpıştırarak prense bakmaya başlamıştı. Sonunda arkasından kapadı kapıyı, yaklaşıp bir sandalyeye oturdu, kuvvetlice tuttu prensi kolundan ve çapraz karşısındaki divana oturttu.

Soran bakışını prensin yüzüne dikip,

— Ferdışçenko, dedi.

Prens neredeyse gülerek,

— Evet? diye karşılık verdi.

Ferdışçenko prensin yüzüne yine öyle bakarak,

— Burada oturuyorum, dedi.

— Benimle tanışmak mı istiyorsunuz?

Konuk saçlarını karıştırdıktan sonra derinden bir göğüs geçirdi, karşı köşeye bakmaya başladı.

— E-eh! diye mırıldandı. (Birden prense dönüp ekledi:) Paranız var mı?

— Biraz var.

— Tam ne kadar?

— Yirmi beş ruble.

— Gösterin bakayım.

Prens yeleğinin cebinden yirmi beş rublelik banknotu çıkarıp Ferdışçenko'ya verdi. Ferdışçenko şöyle bir baktı banknota, sonra çevirip öteki yüzüne baktı, daha sonra ışığa tuttu.

Düşüncelere dalmış gibi,

— Çok tuhaf, dedi, neden koyulaşır bunlar? Yirmi beş rublelik banknotların bazıları çok koyulaşıyor, bazıları da tersine, soluklaşıyor. Buyurun.

Prens banknotunu geri aldı. Ferdışçenko ayağa kalktı.

— Sizi uyarmak için geldim buraya, dedi, ilk olarak bana borç para vermeyin, çünkü kesinlikle isterim.

— Tamam.

— Bu odaya kira ödemek niyetinde misiniz?

— Evet.

— Benimse hiç öyle bir niyetim yok. Teşekkürlerimi sunarım. Sağınızdaki ilk odadayım, görmüş olmalısınız... Bana pek sık uğramamaya çalışın. Merak etmeyin, ben size gelirim. Generali gördünüz mü?

— Hayır.

— Sesini de mi duymadınız?

— Duymadım.

— Yakında hem görürsünüz, hem sesini duyarsınız. Benden bile borç para ister! Avis au lecteur. [7] Hoşça kalın. Ferdışçenko diye bir soyadıyla yaşanabilir mi dersiniz? Ha?

— Neden olmasın?

— Hoşça kalın.

Kapıya yürüdü Ferdışçenko. Daha sonra prens onun orijinalliği ve neşesiyle herkesi şaşırtmayı kendine görev edinmiş, ama bunu hiçbir zaman becerememiş biri olduğunu öğrenecekti. Bazı kimselerin üzerinde tatsız bir izlenim bile bırakıyor, bunun için üzülüyor, ama yine de edindiği bu görevden vazgeçmiyordu. Tam çıkarken kapıda biriyle karşılaşması ona bu başarısızlığını düzeltme fırsatı vermişti sanki. Prensin tanımadığı bu yeni konuğa içeri girmesi için yol verirken, konuğun arkasından prensi uyarır gibi göz kırpmış, böylece yine de başarısız olarak gitmekten kurtulmuştu.

Yeni gelen uzun boylu, elli beş yaşlarında (hatta daha fazla gösteriyordu), epeyce şişman biriydi. Kırlaşmış kabarık favorilerinin çevrelediği ablak yüzü kıpkırmızıydı. Bıyığı kalın, iri gözleri patlaktı. Kendini salıvermişliğe, yıpranmışlığa, hatta pisliğe bırakmış gibi görünmese, duruşu heybetli bile olabilirdi. Üzerinde dirsekleri neredeyse delinecek eski bir redingot vardı. Evde giydiği gömleği de yağlıydı. Yakından hafif votka kokuyordu, ama duruşu etkileyiciydi. Karşısındakini etkilemek için bu tavrı takınmaya çalıştığı belliydi. Prensin yanına yaklaştı; hiç acele etmeden, hoş bir gülümsemeyle, sessizce elini tuttu, avucunda tutarak, tanıdık çizgiler bulmaya çalışıyormuş gibi bir süre baktı prensin yüzüne.

Sakin ama mağrur bir tavırla,

— Ta kendisi! Evet, ta kendisi! dedi. Canlı gibi karşımda! Benim için değerli, tanıdık bir isimden söz edildiğini duydum ve bir daha geri gelmeyecek geçmişi hatırladım... Prens Mışkin mi oluyorsunuz?

— Evet efendim.

— General İvolgin, emekli ve şanssız General İvolgin... İzninizle adınızı, baba adınızı sorabilir miyim?

— Lev Nikolayeviç.

— Evet, evet! Yakın dostum, çocukluk arkadaşım Nikolay Petroviç'in oğlusunuz diyebilir miyim?

— Babamın adı Nikolay Lvoviç'di.

Yanlışını düzeltti general:

— Evet, Lvoviç.

Ama hiç acele etmeden, aslında bu ismi unutmamış da, dalgınlığından öyle söyleyivermiş gibi büyük bir kendine güvenle söylemişti bunu. Prensin elini tutup hemen yanına oturttu.

— Elimde büyüdünüz, diye ekledi.

— Gerçekten mi? dedi prens. Babam öleli yirmi yıl oluyor.

— Evet, yirmi yıl... Yirmi yıl ve üç ay. Okulda beraberdik, okuldan sonra da hemen orduya yazıldık...

— Evet, babam askerdi. Vasilyevski Alayı'nda üsteğmen.

— Yok, Belomirski'de... Ölmeden önce atanmıştı Belomirski Alayı'na. O sırada ben de oradaydım ve sonsuzluğa ben yolcu ettim onu. Anneciğiniz...

Hüzünlü anıları hatırlayınca üzülmüş gibi sustu general. Prens,

— Soğuk algınlığından altı ay sonra o da öldü, dedi.

— Hayır, soğuk algınlığından ölmedi. Soğuk algınlığından değil, inanın bu ihtiyara. Ben oradaydım. Toprağa ben verdim annenizi. Babanızın hasretine dayanamadı, soğuk algınlığından ölmedi. Evet efendim, prensesi de çok iyi hatırlıyorum! Gençlik işte! İki çocukluk arkadaşı prensle ben annenizin yüzünden az kaldı öldürecektik birbirimizi.

Prens generali biraz inanmadan dinlemeye başlamıştı.

— Daha babanızın, dostumun nişanlısıyken sırılsıklam âşıktım annenize. Prens bunu fark edince çok etkilendi. Bir gün sabah saat altı gibi gelip uyandırdı beni. Şaşkınlık içinde kalkıp giyindim. İkimiz de susuyorduk. Her şeyi anlamıştım. Cebinden iki tabanca çıkardı. Ortaya bir mendil koydu. Düello tanığımız bile yoktu. Beş dakika sonra birbirimizi sonsuzluğa yolcu edecektiysek tanık nemize gerekti? Tabancaları doldurduk, mendilden iki yana açıldık, tabancaları birbirimizin kalbine doğrulttuk... birbirimizin yüzüne bakıyorduk. Ansızın ikimizin de gözlerinden yaşlar boşaldı, ellerimiz titremeye başladı. İkimizin de, ansızın ikimizin de! Aynı anda ikimiz de birbirimizin boynuna atıldık, kucaklaştık, aramızda bu kez bir yüce gönüllülük savaşı başladı. Prens kız senindir diye haykırıyordu; ben, hayır senindir! diye. Anlayacağınız... anlayacağınız... Siz burada... bizim evde mi kalacaksınız?

Prens hafifçe kekeleyerek,

— Belki bir süre için, dedi.

Kolya kapıdan başını uzatıp,

— Prens, annem sizi çağırıyor, diye seslendi.

Prens gitmek için kalkmıştı ki, general sağ elini onun omzuna koyup dostça tekrar divana oturttu.

— Babanızın gerçek bir dostu olarak uyarmak istiyorum sizi, dedi. Gördüğünüz gibi, acı bir olayın yargısız kurbanıyım! Yargısız! Nina Aleksandrovna eşi az bulunur bir kadındır. Varvara Ardalionovna, kızım Varvara Ardalionovna da eşi az bulunur bir kızdır. Durumumuz öyle gerektirdiği

için odalarımızı kiraya veriyoruz. İnanılmaz bir düşüş bizimki! Oysa general-vali olmama şunun şurasında ne kalmıştı!.. Ama burada olduğunuz için mutluyuz. Gelgelelim, bir trajedi yaşıyoruz evimde!

Prens soru dolu bakışlarla ve büyük bir merakla bakıyordu ona.

— Bir evlilik, hem de benzeri az görülür bir evlilik hazırlanmakta burada. Neyin nesi olduğu bilinmeyen bir kadınla, ileride çarın maiyet subayı olabilecek bir delikanlının evliliği... Karımla kızımın bulunduğu eve getirecekler bu kadını! Ama ben hayatta olduğum sürece buraya giremez o kadın! Kapının eşiğine yatıp uzanacağım, üzerimden geçip girsin bakalım eve, nasıl girecek!.. Bu aralar Gavrila ile konuşmuyorum, onunla karşılaşmaktan bile kaçıyorum. Özellikle uyarmak istiyorum sizi, burada kalacaksanız, nasıl olsa her şeye tanık olacaksınız. Ama arkadaşımın oğlusunuz siz, bu nedenle sizden beklemek hakkım var...

— Prens, lütfen konuk salonuna, yanıma gelir misiniz?

Bu kez Nina Aleksandrovna kendi gelmişti kapıya. General seslendi ona:

— Düşünebiliyor musun dostum, küçükken prensi kucağımda gezdirmişim!

Nina Aleksandrovna generale sitemli, prense meraklı bir göz attı, ama bir şey söylemedi. Prens kalkıp arkasından gitti. Ama konuk salonuna gelip de oturduklarında Nina Aleksandrovna çok acele, alçak sesle prense bir şey anlatmaya tam başlamıştı ki birden general girdi içeri. Hemen sustu Nina Aleksandrovna ve gözle görülür bir can sıkıntısıyla elişinin üzerine eğildi. Belki de generalin gözünden kaçmamıştı onun bu can sıkıntısı, ama aldırmadı. Neşesi yerindeydi.

Nina Aleksandrovna'ya seslendi:

— Arkadaşımın oğlu! Rastlantıya bak! Hiç aklıma gelir miydi? Toprağı bol olsun, Nikolay Lvoviç'i hatırlamıyor musun yoksa dostum? Tanışmıştın onunla... Tver'de miydi?

— Nikolay Lvoviç diye birini hatırlamıyorum. (Prense döndü Nina Aleksandrovna.) Babanız mıydı?

— Evet, babamdı, dedi prens; (sonra generale dönüp ürkek bir tavırla ekledi:) ama sanırım Tver'de değil, Yelisavetgrad'da öldü. Pavlişçev öyle söylemişti bana...

General ısrar ediyordu:

— Hayır, Tver'de öldü. Ölümünden hemen önce Tver'e atanmıştı, hatta hastalığı tam ilerlememişti o zaman. Siz çok küçüktünüz, babanızın Tver'e atanmasını da, oraya gidişinizi de hatırlamazsınız. Çok iyi bir insandı Pavlişçev, ama yanılmış olabilir.

— Pavlişçev'i tanıyor muydunuz?

— Harika bir insandı, babanız öldüğünde ben yanındaydım. Ölüm döşeğinde dualar okudum onun için...

— Yargılanırken ölmüş babam, dedi prens. Ne için yargılandığını hiçbir zaman öğrenemediysem de, hastanede öldüğünü biliyorum.

— Ha, Kolpakov adında bir er yüzünden yargılandı, ama hiç kuşku yok, yargılanması sonuçlansaydı prensin suçsuz olduğu anlaşılacaktı.

Prens büyük bir merakla sordu:

— Öyle mi? Emin misiniz?

— Elbette! diye haykırdı general. Mahkeme kesin bir karara varamadan dağıldı. İnanılmaz bir davaydı! Hatta gizemli bile diyebilirim... Bölük komutanı Kurmay Yüzbaşı Larionov ölünce yerine prensi belirli bir süre için atamışlardı. Olağan bir şey... O arada er Kolpakov bir arkadaşının çizmesini çalmış, gidip satmış, parasıyla içki içmiş. Bu da olağan bir şey... Prens de (dikkat ediniz, olay bir başçavuşla bir onbaşının yanında oluyor), Kolpakov'u biraz haşlamış ve onu kırbaçlatacağını söyleyerek gözdağı vermiş. Bu da olağan... Kolpakov yatakhaneye gitmiş, ranzasına uzanmış, on beş dakika sonra da ölüvermiş. Tamam, ama hiç beklenmedik, neredeyse olmayacak bir şey. Neyse, gömmüşler Kolpakov'u. Prens olayı yukarıya rapor etmiş, sonra da mevcuttan düşmüşler Kolpakov'u. Bundan daha olağan ne olabilir, değil mi? Ama tam altı ay sonra tugayı teftişe geldiklerinde bakmışlar ki er Kolpakov hiçbir şey olmamış gibi aynı tümen aynı tugayın Novozemlyanski Piyade Alayı'nın ikinci tabur üçüncü bölüğünde mevcut!

Prens büyük bir şaşkınlık içinde,

— Nasıl olur! diye haykırdı.

Nina Aleksandrovna birden ona döndü, neredeyse üzgün, yüzüne bakarak,

— Öyle değil, yanlışı var! dedi. Mon mari se trompe.[8]

— Ama dostum, se trompe demek kolay, hadi sen anlat bakalım ne olup bittiğini, çık işin içinden! Herkes şaşırıp kalmıştı. Önce ben qu'on se trompe[9] derdim... Ama ne yazık ki olayın tanığıydım, kurulan komisyonda da vardım. Olayın bütün tanıkları komisyonda verdikleri ifadelerde bu Kolpakov'un altı ay önce olağan bir törenle, trampetler çalınarak toprağa verilen er Kolpakov olduğunu doğruladı. Gerçekten de görülmemiş, neredeyse inanılmaz bir olaydı, kabul ediyorum, ama...

O sırada Varvara Ardalionovna girdi içeri.

— Babacığım, yemeğiniz hazır.

— Bu güzel işte, harika! Çok acıkmıştım... Aslında o olayın psikolojik bir yanının daha olduğunu söyleyebilirim...

Varvara sabırsızca,

— Çorbanız yine soğuyacak, dedi.

General kapıdan çıkarken mırıldandı:

— Şimdi, hemen gidiyorum... (Sonra koridordan geldi sesi:) Bütün raporlara karşın...

Nina Aleksandrovna,

— Kiracımız olacaksanız Ardalion Aleksandroviç'in birçok şeyini hoş görmeniz gerekecek, dedi. Ama çok rahatsız etmez sizi; yemeğini de odasında yalnız yer. Kabul edersiniz ki herkesin birtakım kusurları vardır... Birçok kimsede, hatta parmakla gösterilmeye alışmış insanlarda bile daha fazla kusur vardır. Yalnız çok önemli bir ricam olacak sizden: Kocam bir gün sizden kirayı isterse, bana ödediğinizi söyleyin. Yani Ardalion Aleksandroviç'e yaptığınız ödeme elbette geçerli olacaktır, ama ödemelerin düzenli olması için rica ediyorum... Ne var Varvara?

Varvara odaya geri dönmüş ve bir şey söylemeden Nastasya Filippovna'nın resmini annesine uzatmıştı. İlk anda korkmuş gibi ürpermişti Nina Aleksandrovna, sonra sanki içi sızlıyormuş gibi büyük bir acıyla uzun uzun bakmıştı resme. Soru dolu bakışlarla bakmıştı Varvara'nın yüzüne.

Varvara,

— Bugün Gavrila'ya vermiş, dedi, akşama da her şey bitiyormuş.

Nina Aleksandrovna umutsuzca,

— Bu akşam ha! diye haykırdı. Ne diyorsun? Hiç kuşku yok demek, umut da kalmadı... Resmini verdiğine göre, her şey tamamdır... (Şaşırmış gibi ekledi:) Bunu kendisi mi gösterdi sana?

— Neredeyse bir aydır konuşmadığımızı biliyorsunuz. Ptitsın anlattı bana her şeyi. Bu resim de masanın altında yerlerde sürünüyordu, orada buldum.

Nina Aleksandrovna birden prense döndü.

— Bir şey sormak istiyorum size prens (buraya da sırf bunun için rica ettim sizi), oğlumu uzun zamandır mı tanıyorsunuz? Sanki bir yerlerden yeni geldiğinizi söylüyordu da...

Prens yarısını atlayarak kendisiyle ilgili kısaca bilgi verdi. Nina Aleksandrovna ile Varvara dikkatle dinledi anlattıklarını.

Nina Aleksandrovna,

— Sizden Gavrila Ardalionoviç'le ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışmıyorum prens, dedi. Yanlış anlayabilirsiniz beni. Bana açamadığı bir şey varsa, bunu ondan gizli öğrenmeye çalışmak istemem. Özellikle şunun için soruyorum: Gavrila demin sizin yanınızda da, sonra siz gittikten sonra da sizi sorduğumda şöyle cevap verdi bana: "Her şeyi biliyor, açık konuşabilirsiniz kendisiyle, rahat olun!" Ne demek oluyor bu? Yani şunu öğrenmek isterdim, ne ölçüde...

Birden Gavrila ile Ptitsın girdi kapıdan. Nina Aleksandrovna hemen sustu. Varvara odanın bir köşesine çekildi, prens Nina Aleksandrovna'nın yanındaki sandalyede kaldı. Nastasya Filippovna'nın resmi Nina Aleksandrovna'nın masasının üzerinde, en görülen yerde, tam önünde duruyordu. Resmi orada görünce yüzünü buruşturdu Gavrila, canı sıkkın bir tavırla aldı, odanın öteki köşesindeki kendi çalışma masasının üzerine fırlattı.

Birden sordu ona Nina Aleksandrovna:

— Demek bugün, ha Gavrila?

Şöyle bir silkindi Gavrila,

— Ne bugün? dedi. (Sonra birden prense çullandı:) Evet, anlaşılıyor! Yani burada da yaptınız yapacağınızı!.. Neyiniz var sizin yahu, bir hastalık falan mı bu? Dilinizi tutamıyor musunuz? Bana bakın ekselansları...

Ptitsın araya girdi:

— Burada suçlu olan benim Gavrila, başka kimse değil.

Gavrila dönüp sorar gibi baktı ona.

Ptitsın,

— Her şey bir bakıma bittiğine göre, böylesi daha iyi oldu Gavrila... dedi.

Sonra odanın bir köşesine çekildi, oradaki masanın başına oturdu, cebinden kurşunkalemle yazılı küçük bir kâğıt parçası çıkardı, kâğıdı dikkatle incelemeye başladı. Gavrila yüzü asık, bir aile içi kavganın çıkmasını bekliyordu. Prensten özür dilemeyi ise düşündüğü yoktu.

Nina Aleksandrovna,

— Bittiğine göre, İvan Petroviç haklı, dedi. Surat asma lütfen Gavrila, kızma da. Anlatmak istemiyorsan, hiçbir şey sormayacağım sana. Ve inan, her şey kabulüm, canını sıkma lütfen.

Başını elişinden kaldırmadan konuşuyordu. Gerçekten de sakindi sanki. Gavrila şaşırmıştı, ama ne olur ne olmaz diye sesini çıkarmadan annesine bakıyor, onun daha açık konuşmasını bekliyordu. Aile içi kavgalar artık pahalıya patlamaya başlamıştı ona. Nina Aleksandrovna onun çekingenliğini fark etmişti. Acı bir gülümsemeyle ekledi:

— Hâlâ kuşkulusun, inanmıyorsun bana. İçin rahat olsun, daha önce olduğu gibi gözyaşı dökmeyeceğim, yalvarıp yakarmayacağım, en azından kendi adıma. Tek istediğim senin mutlu olman, sen de biliyorsun bunu. Kaderime katlanacağım, ama bir arada olsak da, ayrılsak da kalbim her zaman seninle olacak. Elbette yalnızca kendim için söylüyorum bunu. Kız kardeşinden aynı şeyi isteyemezsin...

Gavrila kız kardeşine bakıp alaycı, öfke dolu bir tavırla bağırdı:

— Ah, yine o! Anneciğim! Size daha önce verdiğim sözü yemin ederek tekrarlıyorum: Ben burada olduğum sürece, yaşadığım sürece hiç kimse saygısızlık edemeyecek size. Evimize giren herkes, bu kim olursa olsun, size saygı gösterecek...

Gavrila o anda öyle neşelenmişti ki, neredeyse uysal ve sevecen bakıyordu annesine.

— Kendimle ilgili bir korkum olmadığını biliyorsun Gavrila. Bu arada hiç kendim için endişelenmedim, acı çekmedim. Duyduğuma göre bugün her şey bitiyormuş, öyle mi? Gerçekten öyle mi?

Gavrila cevap verdi:

— Nastasya Filippovna kabul edip etmeyeceğini bu akşam açıklayacağına söz verdi...

— Neredeyse üç haftadır bu konuyu açmaktan kaçınıyorduk. İyi de ediyorduk. Şimdi her şey bittiğine göre tek sorum olacak sana: Onu sevmediğine göre, nasıl oluyor da “evet” demeyi

düşünüyor sana, resmini veriyor? Yoksa sen onu, öyle bir... öyle bir...

— Görmüş geçirmişi mi demek istiyorsunuz?

— Öyle demek istememiştim. Yoksa o kadar mı döndürdün onun başını?

Nina Aleksandrovna'nın bu sorusunda ansızın bir sinirlilik belirmişti. Gavrila durdu, bir dakika kadar düşündü ve alaycı tavrını gizlemeden şöyle dedi:

— Yine heyecanlandınız anneciğim, tutamadınız kendinizi. Hep bu yüzden başlıyor kavgalarımız. Hiçbir şey sormayacağınızı, sitem etmeyeceğinizi söylediniz, oysa hemen başladınız... İyisi mi kapatalım bu konuyu. Gerçekten, kapatalım daha iyi. Hiç değilse niyetlendiniz ya... Hiçbir zaman, hiçbir şey için bırakmayacağım sizi. Benim yerimde başkası olsaydı, en azından böyle bir kız kardeşten kaçar giderdi. Görüyor musunuz, nasıl bakıyor bana oradan? Burada keselim anneciğim! Oysa nasıl sevinmiştim... Hem Nastasya Filippovna'yı aldattığımı nereden çıkardınız? Varvara'ya gelince, ne isterse yapsın... Yeter! Umurumda değil artık!

Konuştukça sinirleniyordu Gavrila, odanın içinde amaçsız dolaşıp duruyordu. Bu tür konuşmalar her zaman hemen gelir, aile üyelerinin en duyarlı oldukları konulara dayanırdı.

Varvara olduğu yerden seslendi:

— O bu eve gelirse buradan çıkıp gideceğimi söyledim, dediğimi de yapacağım.

— İnadından! diye bağırdı Gavrila. İnadından da evlenmiyorsun! Ne diye? Ne o, gözdağı mı veriyorsun bana? Umurumda değil Varvara Ardalionovna, isterseniz şu anda gerçekleştirin niyetinizi. Artık bıktım sizden. (Prensin kalktığını görünce seslendi ona:) Ne o prens, sonunda bizi terk etmeye mi karar verdiniz?

Gavrila'nın sesinde handiyse çileden çıkmanın eşiğindeymiş gibi bir ton vardı. Böyle sinirlenen insan öfkesinden neredeyse haz duymaya başlar, artarak güçlenen bu duygusuna gittiği yere kadar bütünüyle bırakır kendini. Gavrila'ya herhangi bir cevap vermek için prens kapıda durup arkasına baktı, ama onu aşağılayan Gavrila'nın allak bullak yüzündeki o ifadeyi görünce (bardağı taşıracak son damla eksikti o anda), bir şey söylemeden dönüp çıktı odadan. Birkaç dakika sonra konuk salonundan gelen seslerden, onun arkasından içerideki konuşmaların şiddetinin ve gürültüsünün arttığını anladı.

Koridora çıkmak, oradan da odasına gitmek için salondan antreye geçmişti ki, dış kapının yanından geçerken dışarıdan birinin kapının çıngırağını var gücüyle çekiştirmeye çalıştığını fark etti. Ama çıngırakta bir bozukluk olmalıydı: Titreşiyor ama ses çıkarmıyordu. Prens sürgüyü çekip kapıyı açtı, açar açmaz şaşkınlıkla bir adım geri çekildi, ürpermişti bile: Karşısında Nastasya Filippovna duruyordu. Resminden hemen tanımıştı onu. Prensi görünce öfkeyle parladı Nastasya Filippovna'nın gözleri. Bir omuz vurup onu kenara ittikten sonra hızla antreye daldı, kürkünü çıkarırken hiddetle,

— Çıngırağı onarmaya üşeniyorsan, hiç değilse antrede otur da, kapıyı çaldıklarında duy... Öf, şimdi de kürkümü yere düşürdün, salak!

Kürkü gerçekten de yerdeydi. Nastasya Filippovna, yardım etmesini beklemeden kürkünü çıkarıp arkasına bakmadan ona doğru atmış, ama prens yakalayamamıştı onu.

— Kovmak gerek seni. Hadi koş, geldiğimi haber ver içeri.

Bir şey söylemek istiyordu prens, ama öylesine şaşkın bir durumdaydı ki, ağzını açıp bir şey söyleyememiş, yerden kaldırdığı kürk elinde, konuk salonuna doğru yürümüştü.

— Şuna bakın, şimdi de kürkümle gidiyor! Ne diye götürüyorsun kürkümü? Ha-ha-ha! Deli misin nesin?

Prens durmuş aval aval bakıyordu Nastasya Filippovna'nın yüzüne. Nastasya Filippovna gülmeye başlayınca o da gülümsemişti. Ama hâlâ ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Nastasya Filippovna'ya kapıyı açtığı ilk anda yüzü bembeyazdı, oysa şimdi birden kıpkırmızı olmuştu.

Nastasya Filippovna ayaklarını yere vurarak nefretle bağırdı:

— Ne budala şey bu! Nereye gidiyorsun? Kim geldi diyeceksin?

Prens,

— Nastasya Filippovna, diye mırıldandı.

Hemen sordu Nastasya Filippovna:

— Nereden tanıyorsun beni? Daha önce hiç görmedim seni! Hadi git, haber ver... O bağrışmalar da ne oluyor?

— Kavga ediyorlar, dedi prens.

Konuk salonuna doğru yürüdü. Çok kritik bir anda girdi salona: Nina Aleksandrovna “her şeye razı olduğunu” unutmak üzereydi. Varvara'yı savunuyordu şimdi. Ptitsın, kurşunkalemle yazılı kâğıdı bırakmış, Varvara'nın yanında ayakta duruyordu. Varvara'nın korktuğu falan yoktu. Hiç de korkak bir kız değildi. Oysa ağabeyinin sözleri gittikçe kabalaşmakta, dayanılmaz olmaktaydı. Böyle durumlarda genellikle susardı Varvara, gözlerini ayırmadan alaylı alaylı bakardı ağabeyinin yüzüne. Bu taktiğin ağabeyini çileden çıkaracağını biliyordu. Tam o anda da prens kapıdan seslenmişti:

— Nastasya Filippovna!

IX

Bir anda sesler kesildi odada. Prensin ne dediğini anlayamamış, anlamak istemiyorlarmış gibi herkes ona bakıyordu. Gavrila korkudan donakalmıştı.

Nastasya Filippovna'nın gelişi, özellikle o anda gelişi herkes için son derece tuhaf, kötü bir sürprizdi. Nastasya Filippovna'nın buraya lütfedip ilk kez gelmiş olması bir yana, o güne kadar kendisini pek yüksekten satmış, Gavrila ile konuşmalarında onun ailesiyle tanışma isteğini bile dile getirmemiş, son zamanlarda ise dünyada öyle birileri yokmuş gibi onlardan hiç söz etmez olmuştu... Gavrila, kendisi için tatsız olan aile konusuna Nastasya Filippovna'nın son zamanlarda hiç girmemesinden bir bakıma hoşnuttu, ama yine de ailesini böylesine küçümsemesini hazmedemiyor, bunun hesabını ileride görmeyi düşünüyordu. Nastasya Filippovna'nın onun ailesini alaya almasını, iğnelemesini beklerdi, ama evlerine gelmesini hiç beklemezdi... Evlenmeleri konusunda ailesinde neler olduğunu, ailede ona ne gözle baktıklarını Nastasya Filippovna'nın çok iyi bildiğinden Gavrila'nın kuşkusu yoktu. Resmini verdikten sonra Nastasya Filippovna'nın şimdi de evine gelmesi, hem de doğum gününde, Gavrila'nın kaderi konusunda kesin kararını vereceği günde gelmesi bu kararın ne olacağını gösteriyor olabilirdi.

Herkesin şaşkın şaşkın prense bakması uzun sürmedi: Nastasya Filippovna konuk salonunun kapısında belirmiş, prensi hafifçe tekrar kenara iterek odaya girmişti. Ona doğru atılan Gavrila'ya elini uzatıp neşeli,

— Nihayet içeri girebildim, dedi... Kapınıza ne diye çıngırak takarsınız ki? Yüzünüzün hali ne öyle? Tanıştırsanıza beni...

Ne yapacağını şaşıran Gavrila, önce Varvara ile tanıştırdı Nastasya Filippovna'yı. Varvara ile Nastasya Filippovna birbirine el uzatmadan önce bir süre tuhaf bakışlarla süzdüler birbirlerini. Bununla birlikte Nastasya Filippovna gülümsüyor, neşeli görünmeye çalışıyordu. Varvara ise neşeli görünmeye çalışmıyor, Nastasya Filippovna'nın yüzüne canı sıkkın bir tavırla dik dik bakıyordu. En olağan bir nezaket gereği olan hafif bir gülümsemeden bile iz yoktu yüzünde. Gavrila donup kalmıştı. Ricada bulunabileceği, yapılmasını isteyebileceği bir şey yoktu, buna zaman da kalmamıştı. Ve Varvara'ya öyle tehditkâr bir bakış attı ki, Varvara bu bakışın gücünden o anın ağabeyi için ne anlama geldiğini anlamakta gecikmedi. Bu yüzden Gavrila'nın karşısında geri çekilmeye karar vermiş olacak, Nastasya Filippovna'ya belli belirsiz gülümsedi (ailede herkes birbirini hâlâ çok seviyordu). Bu arada ne yapacağını iyice şaşıran Gavrila konukla önce annesini tanıştırması gerekirken, annesinden önce kız kardeşini tanıştırdıktan sonra, bu yetmiyormuş gibi, bu kez de tanıştırmak için konuğunu annesinin yanına götürecek yerde, annesini konuğunun yanına götürmüş, ama annesi yine de durumu kurtarmıştı. Ne var ki Nina Aleksandrovna "çok sevindiğini" anlatmaya yeni başlamışken Nastasya Filippovna onun sözünü bitirmesini beklememiş, hemen Gavrila'ya dönmüş, (kendisine yer gösterilmesini bile beklemeden) onun yanına, pencerenin hemen önündeki küçük divana oturmuş, yüksek sesle şöyle demişti:

— Çalışma odanız nerede sizin? Ve... ve kiracılarınız? Kiracılarınız vardı, değil mi?

Gavrila'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Cevap olarak bir şeyler mırıldanacak oldu, ama Nastasya Filippovna sözünü kesti:

— Kiracı nasıl alabiliyorsunuz bu eve? Çalışma odanız bile yok. (Birden Nina Aleksandrovna'ya

döndü.) Kârlı bir şey mi bu bari?

— Biraz zahmetli... dedi Nina Aleksandrovna. Ama kârlı olması gerek. Ne var ki biz daha yeni yeni...

Nastasya Filippovna yine sözünü bitirmesini beklemedi Nina Aleksandrovna'nın. Gülümseyerek bakıyordu Gavrila'nın yüzüne. Birden bağırdı ona:

— Neden asıyorsunuz suratınızı? Aman Tanrım, şu anda yüzünüzü görseniz!

Ama gülüşü kısa sürdü. Gavrila'nın yüzü gerçekten de çok kötüydü. Yüzündeki donakalmışlık, komik ürkeklik, hüzünlü şaşkınlık kaybolmuştu. Şimdi bembeyazdı yüzü, dudakları kasılmıştı. Gülmeyi sürdüren Nastasya Filippovna'nın gözlerinin içine bir şey söylemeden kötü kötü bakıyordu.

Nastasya Filippovna'yı gördüğü anda şaşırıp kalmış ve bu şaşkınlığını üzerinden hâlâ atamamış biri daha vardı odada. Gerçi o önceki yerinde, konuk salonunun kapısında dikilmeyi sürdürüyordu, ama Gavrila'nın yüzündeki korkunç değişikliği, beyazlığı o da görmüştü. Prensti bu. Neredeyse korku içinde, kendini bilmeden öne atıldı. Gavrila'nın kulağına fısıldadı:

— Su için. Öyle de bakmayın...

Onun bunu ilk anda herhangi bir özel amaçla söylemediği belliydi. Ne var ki söylediğinin olağanüstü bir sonucu oldu. Gavrila'nın bütün öfkesi bir anda prense yönelmişti. Omuzlarından yakaladı onu, nefretle, öfkeyle, söyleyecek bir şey bulamıyormuş gibi uzun uzun baktı yüzüne. Herkes heyecanlanmıştı. Nina Aleksandrovna hafifçe bir çığlık bile atmıştı. Ptitsın huzursuzca bir adım öne çıkmış, kapının yanında beliren Kolya ile Ferdışçenko şaşkınlık içinde öyle kalakalmışlardı. Yalnızca Varvara önce olduğu gibi kaşlarının altından dikkatle izliyordu olan biteni. Oturmuyor, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, annesinin yanında ayakta duruyordu.

Ama birden toparladı kendini Gavrila, sinirli kahkahalar atmaya başladı. Tam anlamıyla kendindeydi şimdi.

Olabildiğince neşeli, içten bir tavırla,

— Ne o prens, doktor falan mısınız yoksa? diye haykırdı. Korkuttun beni... Nastasya Filippovna izninizle, kendisini daha bu sabah tanımış olsam da, bu çok değerli kişiyi takdim edebilir miyim size.

Nastasya Filippovna şaşırmış gibi baktı prense.

— Prens mi? Prens ha? Düşünebiliyor musunuz, demin antrede uşak sandım onu ve geldiğimi haber vermesi için buraya yolladım! Ha-ha-ha!

Odada gülmeye başlamalarına sevinen Ferdışçenko hemen yaklaştı,

— Hiç önemi yok, hiç önemli değil! dedi. Önemli değil: Se non é vero...[10]

Nastasya Filippovna,

— Az kaldı bir kez daha kabalaşacaktım size karşı prens, dedi. Bağışlayın lütfen... Ferdışçenko, bu saatte işiniz ne sizin burada? En azından, sizinle karşılaşmayı beklemiyordum burada. (Bu arada onunla tanıştırmak için omzuna elini koyduğu prensin omzundan elini hâlâ çekmemiş olan Gavrila'ya

döndü.) Kim? Hangi prens? Prens Mışkin mi?

— Kiracımız, diye tekrar etti Gavrila.

Besbelli prensi herkes (onları içinde bulundukları zor durumdan kurtaracak) az bulunur biri olarak görüyordu. Bu yüzden Nastasya Filippovna'nın önüne sürüyorlardı onu. Bu arada prens hemen arkasından, galiba Ferdışçenko'nun Nastasya Filippovna'ya açıklama yaparken açık açık "budala" diye fısıldadığını bile duymuştu.

Nastasya Filippovna, prensi yukarıdan aşağı son derece senlibenli bir tavırla süzerken sürdürdü konuşmasını:

— Söyler misiniz, demin sizinle ilgili öylesine feci... yanıldığımda neden uyarmadınız beni?

Sabırsızca prensin cevabını bekliyor, bu cevabın kesinlikle yine kahkahalarla gülmesini gerektirecek aptalca bir cevap olacağından emin görünüyordu.

— Sizi birden karşımda görünce... diye başlayacak oldu prens.

— Peki, karşınızdakinin ben olduğunu nasıl anladınız? Daha önce nerede görmüştünüz beni? Aslında ben de daha önce görmüş gibiyim onu sanki... İzninizle sorabilir miyim, karşınızda beni görünce neden öyle donakaldınız? Donakalacak ne var bende?

Ferdışçenko yüzünü buruşturarak,

— Hadi bakalım! diye sürdürdü konuşmasını. Hadi! Aman Tanrım, senin yerinde olsaydım bu soruya karşılık neler söylerdim neler! Hadisene prens... odun gibi durma hadi!

Prens gülümseyerek baktı Ferdışçenko'ya.

— Sizin yerinizde olsaydım ben de çok şey söylerdim... dedi. (Nastasya Filippovna'ya dönüp sürdürdü konuşmasını:) Bugün resminiz çok etkilemişti beni... Daha o anda sizi düşünüyordum, birden karşımda görünce...

— Peki, ben olduğumu nasıl anladınız?

— Resminizden.

— Başka?

— Başka, tam hayal ettiğim gibiydiniz... Sanki ben de bir yerde görmüş gibiydim sizi.

— Peki, nerede? Nerede?

— Gözlerinizi bir yerde gördüm sanki... Ama mümkün değil! Ben hiç burada bulunmadım. Belki rüyalarımda...

— Haydaa, prens! diye haykırdı Ferdışçenko. Hayır, se non é vero sözümü geri alıyorum. Bununla birlikte... (Üzgün bir tavırla ekledi:) Bununla birlikte, yüreğinin temizliğinden böyle söylüyor!

Prens birkaç cümlesini kesik kesik soluk alarak, tedirgin bir tavırla söylemişti. Çok heyecanlı olduğu her halinden belliydi. Nastasya Filippovna merakla bakıyordu ona. Gülmüyordu artık. Tam o

anda prensle Nastasya Filippovna'yı çevreleyen kalabalığın arkasından yeni, gür bir ses yükseldi (öyle ki kalabalık iki yana ayrılmıştı), ailenin babası General İvolgin gelip Nastasya Filippovna'nın karşısına dikildi. Frak giymiş, temiz bir yakalık takmış, bıyıklarını boyamıştı...

Bu kadarına dayanamazdı artık Gavrila.

Hastalık, evham derecesine varan onuruna düşkünlüğü ve kibriyle son iki aydır hiç değilse daha bir yakışık alır biçimde dayanabileceği, kendini daha bir soylu gösterebileceği bir nokta arayan Gavrila, seçtiği bu yolda kendisinin henüz pek acemi olduğunu, muhtemelen sonunu getiremeyeceğini hissettiğinden, zaten bir despot olduğu evinde işi umutsuzca tam bir küstahlığa vurmuştu, ama onu son ana kadar şaşırtan, ona acımasızca üstünlük sağlayan Nastasya Filippovna'ya karşı bu tavrı kullanmaya cesaret edemediği için, Nastasya Filippovna'nın kendi deyimiyle "sabırsız dilenci" (Nastasya Filippovna'nın bu sözü kulağına gelmişti ve bunun acısını daha sonra ondan çok kötü çıkaracağına yeminler etmişti) kimi zaman çocukça, durumu toparlamayı, terslikleri düzeltmeyi hayal ediyordu ve şimdi bu korkunç kadehi, hem de böyle bir anda içmek zorundaydı! Şimdi de hiç beklenmedik, gururuna düşkün biri için çok ağır bir işkence (kendi evinde ailesi adına utanmak işkencesi) düşmüştü payına. O anda "Bütün bunlara değer mi elde edeceklerim?" diye geçirdi içinden.

Tam o anda da yalnızca geceleri rüyalarına kabus gibi giren, kanının donmasına, içinin utanç ateşiyle yanmasına neden olan şey gerçekleşmişti: Babası ile Nastasya Filippovna sonunda karşılaşmıştı. Gavrila generali kimi zaman nikâh töreninde düşünmeye çalışır, ama o korkunç sahneyi düşünmeye hiçbir zaman sonuna kadar dayanamaz, bu düşünceyi kafasından hemen kovardı. Belki de aşırı abartıyordu o kötü sahneyi. Gururuna pek düşkün insanlarda çok görülen bir durumdur bu. Son iki ayda çok düşünüp taşınmış ve sonunda ne pahasına olursa olsun, babasını hiç değilse bir süreliğine Nastasya Filippovna'dan uzak tutmaya, hatta (annesi istese de, istemese de) mümkünse Petersburg'dan uzaklaştırmaya karar vermişti. On dakika önce Nastasya Filippovna geldiğinde öylesine şaşırmış, öylesine allak bullak olmuştu ki, Ardalion Aleksandroviç'in ortaya çıkabileceğini düşünememiş, bunun için herhangi bir önlem de almamıştı. Gelgelelim, işte çıkmıştı ortaya general. Hem de büyük bir titizlikle hazırlanmış, frakını giymiş olarak ve tam da Nastasya Filippovna'nın "onu da, onun ailesini de aşağılamak için fırsat kolladığı" bir anda girmişti odaya... (Bundan kuşkusu yoktu Gavrila'nın.) Öyle ya, onun ailesini aşağılamaktan başka ne amaçla gelmiş olabilirdi buraya? Annesiyle, kız kardeşiyle ahbaplık etmek için mi, yoksa onun evinde onları küçük düşürmek için mi? Aslında iki tarafın tavırlarından her şey kuşku duyulmayacak şekilde ortadaydı: Annesiyle kız kardeşi gururları incinmiş gibi bir kenara çekilmiş, oturuyorlardı, Nastasya Filippovna ise onların varlıklarını bile unutmuşa benziyordu... Böyle davrandığına göre, demek belli bir amacı vardı!

Ferdışçenko hemen kolundan yakaladı generali, Nastasya Filippovna'nın yanına götürdü.

General mağrur bir tavırla öne eğilip gülümseyerek,

— Ardalion Aleksandroviç İvolgin, dedi. Yaşlı, mutsuz, eski bir asker ve böylesine harika bir insanı arasına almak umuduyla mutlu bir ailenin babası...

Sözünün sonunu getiremedi. Ferdışçenko oturması için hemen ona bir sandalye çekti. Yemek sonrası dakikalarda bacaklarını güçsüz hisseden general hemen çöktü, daha doğrusu yığılıverdi sandalyeye. Ama hiç de mahcup olmadı bundan. Nastasya Filippovna'nın tam karşısında oturmuş ve onun zarif parmaklarını yapmacık, hoş bir incelikle yavaşça, etkileyici bir biçimde dudaklarına

götürmüştü. Aslında generali mahcup etmek çok zordu. Kıyafetinin az da olsa özensizliğinden başka dış görünüşü oldukça düzgündü. Kendisi de farkındaydı bunun. Önceleri yüksek düzeyli çevrelerde bulunmuştu. İki üç yıl önce ise dışlanmıştı oralardan. O zamandan bu yana kişiliğindeki birtakım zayıflıklara bırakmıştı kendini. Ama o çevrelerden kalma kimi ince tavırları vardı hâlâ. Ardalion Aleksandroviç'in ortaya çıkmasına Nastasya Filippovna'nın pek sevindiği belliydi. Onunla ilgili çok şey duymuştu çünkü.

— Duyduğuma göre, oğlum... diye başlayacak oldu Ardalion Aleksandroviç.

— Evet, oğlunuz! dedi Nastasya Filippovna. Doğrusu, siz de çok iyi bir babaymışsınız! Neden hiç gelmiyorsunuz bana? Siz kendiniz mi gizleniyorsunuz, yoksa oğlunuz mu gizliyor sizi? Kimsenin küçük düşmesine neden olmadan gelebilirsiniz bana.

Tekrar başlayacak oldu general:

— On dokuzuncu yüzyılın çocukları ve anne babaları...

Nina Aleksandrovna yüksek sesle girdi araya:

— Nastasya Filippovna! Lütfen Ardalion Aleksandroviç'e izin verin, içeride bekliyorlar onu.

— İzin vermek mi! Rica ederim, onunla ilgili öyle çok şey duydum, onunla görüşmeyi öylesine uzun zamandan beri istiyordum ki! Hem ne işi olabilir? Emekli değil mi? Bırakmayacaksınız beni general, gitmeyeceksiniz, değil mi?

— Söz veriyorum, general ziyaretinize gelecek, ama şimdi dinlenmesi gerekiyor.

Nastasya Filippovna, tıpkı oyuncağı elinden alınmış şımarık, aptal bir kız çocuk gibi yüzünü buruşturarak bağırdı:

— Ardalion Aleksandroviç, dinlenmeniz gerektiğini söylüyorlar!

General kendini daha da küçük düşürmeye çalışıyor gibiydi. Mağrur bir tavırla karısına döndü, elini kalbinin üzerine koyup, sitem edercesine,

— Dostum! diye bağırdı. Dostum benim!

Varvara yüksek sesle,

— Anneciğim, dedi, hâlâ çıkmıyor musunuz odadan?

— Hayır Varvara, sonuna kadar oturacağım.

Nastasya Filippovna Varvara'nın sorusunu da, annesinin cevabını da duymamış olamazdı, ama neşesini bu daha da arttırmıştı sanki. Tekrar tekrar sorular sormaya başlamıştı generale. Beş dakika sonra, odadakilerin kahkahaları arasında son derece mağrur tavırlarla anlatıyor, anlatıyordu general.

Prensi eteğinden çekeledi Kolya.

— Hiç değilse siz bir şeyler yapıp götürün onu buradan! dedi. Yapamaz mısınız bunu? Lütfen! (Çocukcağızın gözlerinden yaşlar akıyordu, gözlerinde nefret parıltıları vardı. Kendi kendine mırıldandı:) Ah kahrolası Gavrila, ah!

Nastasya Filippovna'nın sorularını cevaplarken açıldıkça açılıyordu general:

— İvan Fyodoroviç Yepançin'le çok yakın dosttuk. Ben, o ve yirmi yıllık ayrılıktan sonra oğlunu bugün kucakladığım toprağı bol olsun, Prens Lev Nikolayeviç Mışkin... ayrılmaz bir üçlüydük, yani üç silahşorlar: Atos, Portos ve Aramis. Ama ne yazık ki iftiralara, mermilere yenik düşmüş birimiz mezarda; iftiralarla, mermilerle hâlâ savaşan birimiz karşınızda...

— Mermilerle ha! diye haykırdı Nastasya Filippovna.

— Mermiler şuramda, göğsümde. Kars kuşatmasında aldım bu kurşunları. Kötü havalarda hep hissediyorum onları buramda. Geri kalan konularda tam bir filozofumdur. Gezer, dolaşırım, işlerinden uzaklaşmış burjuvalar gibi kahve içer, dama oynar, "Indépendance" okurum. Ama bizim Portos'u, yani Yepançin'i üç yıl önce trende bir fino yüzünden çıkan olaydan sonra silmiştim.

Nastasya Filippovna büyük bir merakla sordu:

— Fino mu? Bir fino yüzünden ha! Bir fino yüzünden. (Hatırlamış gibi ekledi:) Hem de trende!..

— Saçma bir olaydı, anlatmaya değmez: Prenses Belokonskaya'nın mürebbiyesi Ms. Şmidt yüzünden, ama... anlatmaya değmez.

Nastasya Filippovna neşeyle bağırdı:

— Anlatmalısınız! Kesinlikle anlatmalısınız!

Ferdışçenko araya girdi:

— Ben duymadım o olayınızı! C'est du nouveau.[11]

Tekrar Nina Aleksandrovna'nın yalvaran sesi duyuldu:

— Ardalion Aleksandroviç!

Kolya seslendi:

— Babacığım, sizi çağırıyorlar.

General kendinden pek hoşnut bir tavırla anlatmaya başladı:

— Kısaca söylemek gerekirse, aptalca bir olaydı. İki yıl önce, evet, eksiksiz iki yıl önceydi! Yeni X...ski demiryolu daha yeni açılmıştı. Görevimle ilgili çok önemli bir iş için birinci sınıf biletimi almış (sivil palto vardı üzerimde), yerime oturmuş, puromu içiyordum. Daha doğrusu, puromu içmeye devam ediyordum, çünkü daha trene binmeden yakmıştım puromu. Kompartımanda yalnızdım. Trende sigara içmek yasak da, serbest de değildi. Yani genellikle yarı yasak, yarı serbestti. Adamına göre yani... Kompartımanın penceresi inikti. Tam tren kalkacağı sırada, son düdük çalmadan hemen önce iki hanım, yanlarında bir finoyla gelip tam karşıma oturdu. Geç kalmışlardı. Birinin üzerinde pek gösterişli açık mavi, şık bir giysi vardı. Öteki daha sade giyimliydi. Üzerinde siyah ipek bir pelerin vardı. İkisi de hiç fena sayılmazdı. Pek kibirli bakıyorlar, aralarında İngilizce konuşuyorlardı. Elbette umursadığım yoktu onları, puromu tüttürmeyi sürdürüyordum. Bir ara söndüreyim mi diye düşünecek olmuştum, ama baktım pencere açık, dumanı pencereden dışarı üfleyerek içmeye devam ettim. Fino açık mavili kadının kucağında yatmış uyuyordu. Ufacık, yumruğum kadar, simsiyah bir şeydi. Patileri

bembeyazdı. Çok sevimli bir köpekti. Boynunda bir şey yazılı gümüş bir tasması vardı. Hiç ilgilendiğim yoktu onunla. Yalnız farkındaydım, hanımlar puro içtiğim için kızıyorlardı bana. Hanımlardan biri kaplumbağa kabuğundan saplı gözlüğünü gözüne götürmüş, bana bakıyordu. Ama ben yine ilgilenmiyordum. Bir şey söylemiyorlardı çünkü! Söyleyecek, beni uyaracak olsalardı, rica etselerdi, öyle ya, dilleri vardı! Oysa susuyorlardı... sonra ansızın, inanın bir uyarı yapmadan, yani en küçük bir uyarıda bulunmadan, sanki çıldırmış gibi fırladı yerinden açık mavili kadın, elimdeki puromu kaptığı gibi pencereden dışarı fırlattı. Tren uçarcasına gidiyordu, bense aptal aptal bakıyordum. Yabani kadın, gerçekten çıldırmış gibiydi... İriyarı, şişman, uzun boylu, sarışın, kırmızı yüzlü (hem de çok kırmızı yüzlü), bir kadındı. Parlayan bakışlarını yüzüme dikmişti. Bir şey söylemeden kalktım yerimden, olağanüstü kibar, son derece saygılı ve nasıl söylesem, çok nazik bir tavırla gittim, iki parmağımla yumuşakça, hiç incitmeden ensesinden yakaladım finoyu ve pencereden dışarı, puromun arkasından gönderiverdim! Yalnızca bir kez ciyaklamıştı, o kadar! Tren uçarcasına gitmeyi sürdürüyordu...

Nastasya Filippovna kahkahalarla gülüyor, küçük bir kız gibi ellerini çırpıyordu.

— Çok acımasızsınız! diye bağırdı.

Ferdışçenko bağırıyordu:

— Bravo, Bravo!

Ptitsın (o da çok rahatsızdı generalin orada bulunmasından) gülümsedi. Kolya bile gülmeye başlamış, hatta “Bravo!” diye bağırmıştı.

General coşkuyla sürdürüyordu konuşmasını:

— Haklıydım da, evet haklıydım, üç kez haklıydım! Çünkü trende sigara içmek yasaktıysa, köpek çok daha yasaktı.

Heyecanla haykırdı Kolya:

— Yaşa babacığım! Harikasın! Senin yerinde olsaydım, ben de aynı şeyi yapardım!

Nastasya Filippovna sabırsız,

— Kadın ne yaptı? diye sordu.

General kaşlarını çatıp devam etti:

— Ne mi yaptı? İşin en tatsız yanı da burası işte... Tek kelime söylemeden, kalkıp bir tokat attı yüzüme! Yabani şey! Çıldırmış gibiydi!

— Ya siz ne yaptınız?

General bakışını önüne indirdi, kaşlarını kaldırdı, omuzlarını kaldırdı, kollarını iki yana açtı ve birden şöyle dedi:

— Tutamadım kendimi!

— Çok mu yaktınız canını? Çok mu?

— İnanın, çok hafif... Bir skandal patlak verdi, ama çok hafif vurmuştum Yalnızca bir kez vurdum... Ama gel gör ki, şeytan girdi işin içine: Açık mavili kadın bir İngiliz mürebbiyeymiş... ya da Prenses Belokonskaya'nın bir tanıdığı mı ne... Siyah giysili olan da Prenses Belokonskaya'ların en büyük kızı, otuz beşinde olduğu halde hâlâ evlenememiş küçük prenses Belokonskaya... General Yepançin'in eşinin Belokonskiler'le arasının nasıl olduğunu herkes bilir. Küçük prenseslerin hepsi pek sevgili finoları için ayılıp bayılıyor, gözyaşı döküyor, yas tutuyorlardı. Altı küçük prensesin, İngiliz mürebbiyenin hıçkırıkları göklere yükseliyordu! Elbette birkaç kez gittim onlara, özürler diledim, mektuplar yazdım... Eve almadılar beni, mektuplarımı da geri çevirdiler, sonra Yepançin'le aramız bozuldu, o çevreden uzaklaştırıldım, kovuldum!

Birden sordu Nastasya Filippovna:

— Peki ama, nasıl olur? Üç beş gün önce "Indépendance"i okuyordum (sürekli "Indépendance"i okurum), tıpkı böyle bir öykü vardı orada! Ama bütünüyle aynı! Ren nehri boyunda işleyen trenlerden birinde bir Fransız erkekle bir İngiliz kadın arasında aynı olayın geçtiği yazıyordu: Yine öyle, purosunu elinden alıp pencereden dışarı atmıştı kadın, adam da kadının finosunu alıp purosunun arkasından atmıştı. Olay aynı sizinki gibi sonuçlanmıştı... Kadının giysisi bile açık maviydi!

General kulaklarına kadar kızardı. Kolya da kıpkırmızı oldu, başını ellerinin arasına aldı. Ptitsın birden öte yana dönmüştü. Yalnızca Ferdışçenko biraz önce olduğu gibi yine kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Gavrila için söylenebilecek bir şey yoktu: Sessiz, dayanılmaz acılar içinde kıpırdamadan ayakta duruyordu.

— İnanın, diye mırıldandı general, aynı olay benim başımdan da geçti...

Kolya sesini yükseltip,

— Gerçekten de, Belokonskiler'in mürebbiyesiyle babamın arasında bir tatsızlık olmuştu, hatırlıyorum, dedi.

Acımasız Nastasya Filippovna ısrar ediyordu:

— Yapma! Tıpatıp aynı mı yani? Avrupa'nın iki ucunda açık mavi giysiye kadar her ayrıntısıyla birbirinin tıpatıp aynı iki olay oluyor! "Indépedance Belge"yi göndereceğim size.

General hâlâ direniyordu:

— Yalnız dikkatinizi çekerim, bu olay benim başımdan iki yıl önce geçmişti.

— Bir bu fark var işte!

Nastasya Filippovna sinir krizi gelmiş gibi kahkahalar atıyordu.

Gavrila babasını omzundan yakaladı, can sıkıntısından, acıdan sesi titreyerek,

— Babacığım, dedi, bir şey söyleyeceğim size, benimle dışarı gelir misiniz lütfen.

Bakışında sınırsız bir nefret vardı.

Tam o sırada birilerinin antrede kapı çıngırağının ipine büyük bir hırsla asıldığı duyuldu. Neredeyse koparacaklardı ipini. Olağanüstü bir ziyaretin işaretiydi bu. Kolya kapıyı açmaya koştu.

X

Bir gürültü kopmuştu antrede. Kalabalıktı. Konuk salonundan anlaşıldığı kadarıyla birkaç kişi girmişti kapıdan, daha girenler de vardı. Birkaç kişi hep bir ağızdan bağırarak konuşuyordu. Henüz kapanmadığı anlaşılan kapının dışında, merdivenlerde bağıranlar vardı. Herkes birbirine baktı. Gavrila salona koştu. Gelenlerden birkaçı ondan önce varmışlardı oraya.

Prensin tanıdığı bir ses duyuldu:

— Hah, işte burada Yahuda! Selam Gavrila alçağı!

Başka bir ses onayladı:

— Evet, evet, ta kendisi!

Prens yanılmış olamazdı: Konuşanlardan biri Rogojin, öteki Lebedev'di.

Gavrila konuk salonunun kapısında kalakalmış, Parfyon Rogojin'in arkasından peş peşe salona giren on, on iki kişiye, girişlerine engel olmadan, şaşkın, bir şey söylemeden bakıyordu. Grupta son derece değişik tipler vardı; üstelik yalnızca değişik değil, kaba sabaydılar da. Bazıları sokakta oldukları gibi üzerlerinde paltolarıyla, kürkleriyle girmişlerdi salona. Aralarında zilzurna sarhoş olan yoktu, ama hepsinin çakırkeyif olduğu belliydi. Salona girerken birbirinin desteğine gereksinim duyuyorlardı. Hiçbirinde tek başına hareket edecek cesaret yoktu, bu yüzden birbirlerini sanki dürterek giriyorlardı salona. Grubun en önündeki Rogojin bile dikkatli adım atıyordu, ama gelişinin bir amacı olduğu belliydi. Asık suratında huzursuz, telaşlı bir ifade vardı. Diğerleriyse yalnızca bir koronun ya da daha doğrusu bir çetenin üyeleri gibi, Rogojin'i desteklemek için oradaydı. Lebedev'den başka, kürkünü antrede çıkarmış kabarık saçlı Zalyojev de aralarındaydı. Yılışık bir tavırla, pek cakalı girmişti odaya. Tüccar takımından olsa gerek, ona benzeyen bir iki kişi daha vardı. Yarı asker paltolu biri, sürekli gülen, son derece şişman, kısa boylu biri, yine aşırı şişman, asık mı asık suratlı, hiç konuşmayan, görünüşte yumruklarına pek güvenen iriyarı biri daha... Bir tıp fakültesi öğrencisiyle, bir de çevresindekilere sırnaşıp duran bir Polonyalı da vardı. İki de kadın merdivenin başında durmuş antreye bakıyor, içeri girmeye cesaret edemiyordu. Kolya yüzlerine kapadı kapıyı, sürgüsünü çekti.

Rogojin konuk salonunun kapısına gelip, orada duran Gavrila'nın karşısına dikildi.

— Selam aşağılık Gavrila! dedi. Ne o, Parfyon Rogojin'i beklemiyor muydun yoksa?

O anda içeriye bakınca tam karşıda Nastasya Filippovna'yı gördü. Onu burada göreceğini aklının ucundan geçirmiyor olmalıydı, çünkü olağanüstü etkilenmişti. Yüzü bembeyaz oldu, öyle ki dudakları bile mosmor kesildi.

Tükenmiş gibi mırıldandı kendi kendine:

— Demek doğruymuş! Nihayet!... Evet... (Gavrila'nın yüzüne bakarak büyük bir kinle, dişlerini gıcırdatarak sürdürdü konuşmasını:) Bunun hesabını soracağım sana!.. Evet... göreceksin, ah!..

Tıkanır gibiydi, hatta güçlükle konuşuyordu. Ne yaptığını bilmeden ansızın konuk salonuna doğru yürüdü, ama kapının eşiğini geçince birden Nina Aleksandrovna ile Varvara'yı gördü, bütün heyecanına karşın, utanıp durdu. Arkasından onu bir gölge gibi izleyen, oldukça sarhoş Lebedev girdi

konuk salonuna, onun arkasından tıp öğrencisi, sonra yumrukları güçlü adam ve öne eğilerek sağa sola selamlar veren Zalyojev ve nihayet, kısa boylu şişko sokuldu aradan... Hanımların olması besbelli biraz duraklatmıştı hepsini, elbette hayli kısıtlamıştı davranışlarını; kuşkusuz, yalnızca başlangıç içindi bu, taşkınlık yapmaya, başlamaya fırsat çıkıncaya kadar... O zaman kadın falan vız gelirdi.

Prensi karşısında görünce şaşırdı Rogojin, dalgın,

— Nasıl? dedi. Sen de buradasın ha prens? Yine o potinler ayağında, ah-ah!

İçini çekti. O anda prensi unutup bakışını yine Nastasya Filippovna'ya çevirdi. Çekimine kapılmış gibi yavaş yavaş ona doğru yürümeye başladı.

Nastasya Filippovna da huzursuz, meraklı bakışlarla konukları izliyordu. Sonunda toparladı kendini Gavrila.

Gelenlere, özellikle Rogojin'e sert sert bakarak yükseltti sesini:

— Söyler misiniz beyler, ne oluyoruz? Ahıra girdiğinizi mi sanıyorsunuz? Annem ve kız kardeşim var burada...

Rogojin dişlerinin arasından mırıldandı:

— Anneni de, kız kardeşini de görüyoruz...

Lebedev sert bir tavırla onayladı Rogojin'i:

— Anneni de, kız kardeşini de görüyoruz...

Yumrukları güçlü genç, besbelli sıranın kendisine geldiğini düşündüğü için olacak, bir şeyler homurdanmaya başladı.

Gavrila birden yükseltti sesini:

— Yeter artık! Önce burayı boşaltıp salona geçmenizi rica ediyorum, sonra da kim olduğunuzu öğrenelim...

Rogojin yerinden kıpırdamadan kötü kötü sırıttı.

— Vay, tanıyamamış beni! Rogojin'i tanıyamadın demek?

— Tutalım ki bir yerde karşılaştık, ama...

— Vay, bir yerde karşılaşmışız!.. Oysa şunun şurasında

üç ay önce babamın iki yüz rublesini kumarda iç etmiştin. Adamcağız olayı öğrenemeden göçüp gitti... Sen götürüyordun beni oraya, Knif de yoluyordu. Tanıyamadın demek? Ptitsın da tanıktır. Şu anda cebimden çıkarıp bir üç rublelik göstersem sana Vasilyevski'ye dört ayak üstünde gidersin. O kadarlık adamsın sen işte! Öyle bir ruhun var! Şimdi de buraya seni parayla satın almaya geldim. Böyle çizmelerle dolaştığıma bakma, param var dostum, çok param var, her şeyinle satın alabilirim seni... istersem hepinizi de... Hepinizi satın alabilirim! (gittikçe coşuyordu Rogojin, giderek daha sarhoş oluyordu sanki. Birden yükseltti sesini:) E-eh! Nastasya Filippovna! Kovmayın beni lütfen, bir tek sözcük söyleyin: Onunla evlenecek misiniz, evlenmeyecek misiniz?

Rogojin sorusunu perişan bir durumda, tapınırcasına, ama aynı zamanda kaybedecek bir şeyi olmayan, idam edilmeye hazır bir mahkûmun cesaretiyle sormuştu. Ölümcül bir keder içinde bekliyordu cevabı.

Nastasya Filippovna alaylı, mağrur bakışlarla yukarıdan aşağı süzdü onu. Sonra Varvara'ya, Nina Aleksandrovna'ya şöyle bir göz atıp Gavrila'ya baktı ve birden değiştirdi tavrını; sakin, ciddi bir ses tonuyla ve biraz şaşırmış gibi karşılık verdi:

— Hiç de değil, bundan size ne? Hem neden soruyorsunuz bunu bana?

Rogojin neşeden neredeyse coşmuş gibi,

— Değil mi? Değil ha! diye haykırdı. Demek yok öyle bir şey? Oysa bana dediklerine göre... Ah! Evet!.. Nastasya Filippovna! Gavrila ile söz kestiğinizi söylüyorlar! Onunla! Olacak şey mi bu? (Bana bunu söyleyenlere böyle diyorum!) İnanın, yüz rubleye satın alırım onu, geri çekilmesi için bin ruble veririm, olmazsa üç bin veririm, üç bin ruble için düğününüzden bir gün önce gelini bana bırakır kaçar. Evet, böyle bir alçaktır işte Gavrila! Üç bin rubleye kesin razı olur! İşte üç bin ruble burada! Senden imzalı bir kâğıt almak için geldim buraya. Satın alırım onu dedim size, alacağım da!

Yüzü bir kıpkırmızı, bir bembeyaz kesilen Gavrila,

— Defol buradan! diye haykırdı! Sarhoşsun sen!

Onun bu haykırışının arkasından odada ansızın birkaç ses birden yükseldi; Rogojin'in çetesi uzun süredir bu ilk daveti bekliyordu. Lebedev büyük bir ciddiyetle bir şeyler fısıldadı Rogojin'in kulağına.

— Haklısın memur! diye karşılık verdi Rogojin. Haklısın, seni sarhoş! Sonu nereye varırsa varsın! (Nastasya Filippovna'ya dönüp, aklı başında değilmiş gibi, ürkek, bağırdı:) Nastasya Filippovna! (Sonra birden kendini toparlayıp küstah bir tavır takındı. Küçük masanın üzerine, Nastasya Filippovna'nın önüne beyaz kâğıda sarılı, iple bağlı bir paket attı.) Buyurun on sekiz bin var burada! Alın! Ve... gerisi de gelecek!

Lebedev çok korkmuş gibi tekrar fısıldadı kulağına:

— Sakın-sakın-sakın!

Rogojin'in masanın üzerine attığı paranın büyüklüğünden heyecanlandığı, daha küçük bir meblağ vermesini istediği belliydi.

— Hayır canım, bu konularda aptalın tekisin sen, dedi Rogojin. (Nastasya Filippovna'nın yakıcı bakışı karşısında birden ürperdi, ne diyeceğini şaşırdı. Büyük bir umutsuzluk içinde ekledi:) E-eh! Seni dinlemekle yanlış yaptım!

Nastasya Filippovna Rogojin'in allak bullak yüzüne bakıp birden gülmeye başladı.

— On sekiz bin ha, bana? dedi. (Gitmeye hazırlanıyormuş gibi divandan kalkarken küstah bir laubalilikle ekledi:) Köylülüğünü gösterdi işte...

Gavrila soluğunu tutmuş, olayı heyecanla izliyordu.

— Öyleyse on sekiz değil, kırk bin! diye haykırdı Rogojin. Hayır, on sekiz değil. Vanka Ptitsın ile Biskup saat yediye kadar kırk bin bulup getireceklerine söz verdiler. Tam kırk bin! Hepsi masanın üzerinde olacak.

Sahne son derece çirkindi. Ama Nastasya Filippovna gülmeyi sürdürüyordu. Gitmiyordu, sanki isteyerek sürdürüyordu bu sahneyi. Nina Aleksandrovna ile Varvara da ayağa kalkmış, korku içinde, ses çıkarmadan olayın nereye varacağını bekliyordu. Varvara'nın gözleri çakmak çakmaktı. Bütün bu olanlar Nina Aleksandrovna'yı ise çok etkilemişti. Zangır zangır titriyordu, her an düşüp bayılacağa benziyordu.

— Peki, o zaman yüz bin! Hemen bugün yüz bin veriyorum! Ptitsın, bu görev senin. Aradan payını da alacaksın!

Ptitsın hemen sokuldu Rogojin'in yanına, kolundan tutup fısıldadı ona:

— Delirmişsin sen! Sarhoşsun, şimdi polis çağıracaklar. Nerede olduğunu sanıyorsun sen?

Nastasya Filippovna Rogojin'i kızıştırmaya çalışıyor gibi,

— Sarhoş palavrası bunlar, dedi.

— Palavra değil! Akşama para hazır. Hey Ptitsın, faizci, akşama kadar bul bu parayı! Ne kadar istersen al, akşama yüz bin hazır olsun!

Çok heyecanlıydı Rogojin.

Ardalion Aleksandroviç birden öfkelendi, Rogojin'in yanına gidip gözdağı verir gibi yükseltti sesini:

— Neler oluyor burada?

O dakikaya kadar sessiz duran ihtiyarın bu beklenmedik çıkışı ortama çok komik bir hava verdi. Gülenler oldu.

Rogojin de bir kahkaha attı.

— Bu da nereden çıktı? Hadi gidelim ihtiyar, kafaları çekelim.

Kolya utancından, üzüntüsünden ağlayarak,

— Bu ne alçaklık! diye bağırdı.

Varvara öfkesinden titreyerek birden haykırdı:

— Bu utanmaz kadını dışarı atacak bir kişi yok mu burada?

Nastasya Filippovna küçümser bir neşeyle karşılık verdi:

— Bana utanmaz kadın diyorlar! Oysa aptal ben, kendilerini bu akşam evimdeki toplantıya davet etmek için gelmiştim! Görüyorsunuz Gavrila Ardalionoviç, nasıl aşağılıyor beni kız kardeşiniz!

Gavrila kız kardeşinin bu çıkışı karşısında birkaç dakika yıldırım çarpmış gibi kalakaldı; ama Nastasya Filippovna'nın bu kez gerçekten gitmeye davrandığını fark edince çıldırmış gibi saldırdı Varvara'nın üzerine, öfkeyle kolundan yakaladı. Onu hemen orada yok etmek istiyor gibi yüzüne bakarak,

— Ne yaptın sen? diye bağırdı.

Gerçekten kaybetmişti kendini, bir şey düşünemiyordu... Varvara ağabeyinin yüzüne meydan okurcasına, mağrur bir tavırla bakarak haykırdı:

— Ne yaptım? Nereye götürüyorsun beni? Annene hakaret ettiği, aileni küçük düşürdüğü için ondan özür dilememi mi istiyorsun? Çok alçak bir insansın!

Birkaç dakika birbirinin karşısında dikilip gözlerinin içine baktılar. Gavrila hâlâ bırakmamıştı Varvara'nın kolunu. Varvara bir kez çekmek istedi kolunu, var gücüyle bir kez daha, ama başaramadı. Kendini bilmeden birden tükürdü ağabeyinin yüzüne.

Nastasya Filippovna,

— Şu kıza bakın! diye haykırdı. Bravo size Ptitsın, kutluyorum sizi!

Gavrila'nın gözü döndü, kendini kaybedip kız kardeşine vurmak için hızla kaldırdı kolunu. Tokat kesinlikle yüzüne gelecekti ki, bir el havada yakaladı Gavrila'nın kolunu.

Varvara ile Gavrila'nın arasında prens duruyordu. Kararlı bir tavırla,

— Yeter, bırakın artık! dedi.

Olanlardan etkilenmiş, titriyordu.

Gavrila birden bıraktı Varvara'nın kolunu, boşta kalan eliyle, çılgın bir öfke içinde kudurmuş gibi bağırarak bu kez prense bir tokat attı.

— Hep böyle karşıma mı çıkacaksın sen!

Kolya ellerini çırptı.

— Ah! Aman Tanrım!

Her yandan sesler yükseldi. Prensin yüzü bembeyaz olmuştu. Tuhaf, sitemli bakışını dikmiş, Gavrila'nın gözlerinin içine bakıyordu. Bir şey söylemeye hazırlanmış gibi duran dudakları tuhaf, yüzüne hiç gitmeyen bir gülümsemeyle kıvrılmış, titriyordu. Bir süre sonra alçak sesle,

— Varsın bana olsun... diye mırıldandı. Ama ona... ne pahasına olursa olsun, ona yapmanıza izin

vermem!..

Ama dayanamadı, Gavrila’nın yanından ayrıldı, ellerini yüzüne kapayıp gitti, odanın bir köşesinde yüzü duvara dönük durdu, kısık bir sesle,

— Ah, dedi, bu yaptığınızdan ne çok utanacaksınız!

Gerçekten de Gavrila mahvolmuş gibi ayakta duruyordu. Kolya koşup kucakladı prensi. Rogojin, Varvara, Ptitsın, Nina Aleksandrovna, hepsi, yaşlı Ardalion Aleksandroviç bile aynı şeyi yaptılar.

Prens, yüzünde hep o tuhaf gülümseme, her yana mırıldanıyordu:

— Önemli değil, önemli değil!

— Evet, pişman olacak! diye bağırdı Rogojin. Gavrila, böyle bir kuzuya... (o anda başka bir sözcük gelmemişti aklına) bu yaptığın için pişman olacaksın! Prens, canım benim, bırak onları; tükür hepsine! Bizimle gel de Rogojin’in sevgisini gör!

Gavrila’nın bu yaptığı da, prensin verdiği karşılık da Nastasya Filippovna’yı çok etkilemişti. Deminki yapmacık kahkahalarına hiç uygun düşmeyen her zamanki soluk, dalgın yüzü şimdi yepyeni bir duyguyla dalgalanmıştı; ama yine de bunu göstermek istemiyordu sanki. Alaycı ifadesi yüzünde durmayı sürdürüyordu.

Birden biraz önceki sorusunu hatırlayıp ciddi bir tavırla,

— Evet, gerçekten bir yerde gördüm ben bu yüzü! dedi.

Prens yürekten, derin bir sitemle,

— Siz de utanmıyorsunuz bile! diye haykırdı. Hiç de şu anda görünmeye çalıştığınız insan değilsiniz siz!

Nastasya Filippovna şaşırdı, gülümsedi, ama gülümsemesinin altında başka bir şeyi saklamaya çalışıyormuş gibi biraz şaşkın, Gavrila’ya baktı ve çıktı konuk salonundan. Ama antreye varmadan birden geri döndü, çabuk adımlarla Nina Aleksandrovna’nın yanına gitti, elini alıp dudaklarına götürdü. Çabuk çabuk konuşarak, heyecanla, yüzü kıpkırmızı, fısıldadı ona:

— Prens doğru söyledi, gerçekte hiç de böyle biri değilim...

Sonra döndü, hemen çıktı konuk salonundan. Bu kez öylesine çabuk çıkmıştı ki, onun neden geri geldiğini kimse anlayamamıştı. Yalnızca onun Nina Aleksandrovna’ya bir şeyler fısıldadığını ve galiba elini de öptüğünü görmüşlerdi, o kadar. Ama Varvara her şeyi görmüş, duymuştu; hayretle Nastasya Filippovna’nın arkasından bakıyordu.

Gavrila Nastasya Filippovna’yı geçirmek için arkasından koştu, ama o bu arada dış kapıdan çoktan çıkmıştı. Merdivende yetişti ona Gavrila.

— Hayır, geçirmeyin beni! diye haykırdı Nastasya Filippovna. Hoşça kalın, akşama görüşürüz! Mutlaka bekliyorum, duydunuz beni, değil mi?

Gavrila şaşkın, dalgın döndü konuk salonuna. Ağır bir soru öncekinden daha da ağır olarak taş gibi oturmuştu yüreğine. Prens de hayal gibi geçmişti önünden... Öylesine kendinde değildi ki, Rogojin’in

arkasından koşturan çetesindekilerin onu evin kapısında sıkıştırarak yanından geçtiklerini bile zorlukla fark etmişti. Hepsi bir ağızdan yüksek sesle bir şeyler konuşuyorlardı. Rogojin en önde Ptitsın'la yan yana yürüyor, ona ısrarla, besbelli önemli ve acil bir konuda bir şeyler söylüyordu.

Gavrila'nın yanından geçerken,

— Kaybettin Gavrilacık! diye haykırmıştı.

Gavrila endişeli bakmıştı arkasından.

XI

Prens konuk salonundan çıkıp odasına gitti, kapısını kapadı. Onu teselli etmek için Kolya hemen koşmuştu arkasından. Zavallı çocuk şimdi ondan ayrılamayacak gibiydi.

— Orada kalmamakla iyi ettiniz, dedi. Şimdi deminkinden de büyük bir fırtına kopacak orada. Şu Nastasya Filippovna yüzünden her gün aynı şey oluyor...

Prens,

— Gerçekten de çok sorunlu bir eviniz var Kolya, dedi.

— Evet, öyle. Bizden söz etmeye değmez. Bütün suç kendimizde. Oysa çok iyi bir dostum var, o daha da talihsiz. İster misiniz, tanıştırayım sizi onunla?

— Çok isterim. Arkadaşınız mı?

— Evet, neredeyse arkadaşım. Sonra her şeyi anlatacağım size... Ne dersiniz, Nastasya Filippovna çok güzel, değil mi? Çok istediğim halde daha önce hiç görmemiştim onu. Doğrusu gözlerim kamaştı. Sevdiği için onunla evlenmek isteseydi her şeyini bağışlardım Gavrila'nın. Ama parası için evlenecek onunla. Peki ama, neden parası için? Bu çok kötü!

— Evet, pek hoşlanmadım senin ağabeyinden.

— Şüphesiz! Size şey yaptıktan sonra... Biliyor musunuz, bu çeşit değişik davranışlardan hiç hoşlanmıyorum ben. Delinin veya salağın biri veya zorbanın... kendini kaybedip karşısındakine bir tokat atıyor. Tokadı yiyen ne yapacak? Bu yüz karasını ömür boyu taşıyacaktır, ya kanla temizleyecektir bu yüz karasını ya da ona tokat atan ayaklarına kapanıp özür dileyecektir... Bence saçmalık, zorbalık bu. Lermontov'un Maskeli Balo dramı da bu konuyu işler ve bence aptalca bir şeydir. Yani şunu söylemek istiyorum, doğal değildir. Ama Lermontov neredeyse çocukken yazmış o dramı.

— Ablanızı çok sevdim.

— Nasıl tükürdü Gavrila'nın suratına! Çok cesur bir kızdır! Ama siz tükürmediniz... Cesaretiniz olmadığı için değil ama, buna eminim. İşte lafının üzerine de geldi. Buraya geleceğini biliyordum zaten. Birtakım eksiklikleri olsa da çok iyi bir kızdır.

Varvara önce Kolya'ya çattı:

— Burada ne işin var senin? Hemen babamın yanına git. Canınızı sıktı mı prens?

— Hiç de, tersine.

Kolya,

— Yine aynı şey! dedi. İşte bu huyunu hiç sevmiyorum. Ayrıca babamın Rogojin'le gideceğini sanıyordum. Gitmediğine üzülüyordur şimdi. (Kapıdan çıkarken ekledi:) Gidip bakayım ne yapıyor?

— Şükürler olsun, yeni bir bağrış çağrış olmadan annemi götürüp yatırdım. Gavrila çok üzgün, çok dalgın. Nedensiz de değil hani... İyi bir ders verdiniz ona!.. Prens, size bir kez daha teşekkür etmek

için geldim buraya. Sahi, daha önce hiç karşılaşmadınız mı Nastasya Filippovna ile?

— Hayır, karşılaşmadım.

— Peki, yüzüne bakarak onun “öyle biri” olmadığını nasıl söyleyebildiniz? Sanırım yanılmadınız da bunda. Belki gerçekten de öyle biri olmayabilir. Ama yine de anlayabilmiş değilim onu! Elbette bizi aşağılamak niyetiyle gelmişti buraya. Apaçık ortadaydı bu. Daha önce de onunla ilgili çok tuhaf şeyler duymuştum. Peki, gerçekten bizi davet etmeye geldiyse, anneme karşı davranışı neydi öyle? Ptitsın çok iyi tanıyor onu, o bile demin yaptıklarını anlayamadığını söylüyor. Hele Rogojin’le konuşması? Kendine saygısı olan bir insan öyle konuşur mu? Hem de kimin evinde? Annem de sizin için çok kaygılanıyor.

Prens elini sallayarak,

— Önemli değil! dedi.

— Nasıl dinledi sözünüzü...

— Ne dinlemesi?

— Utanması gerektiğini söylediniz, birden değişti, bambaşka bir insan oluverdi. (Varvara belli belirsiz gülümseyerek ekledi:) Üzerinde büyük etkiniz var prens.

Kapı açıldı, hiç beklenmedik bir anda Gavrila girdi odaya. Varvara’yı orada görünce hiç şaşırmadı bile. Kapıda bir an durdu, sonra kararlı adımlarla prensin yanına gitti. Çok duyguluydu.

— Büyük alçaklık ettim prens, dedi, bağışlayın beni dostum. (Yüzünde büyük bir acı ifadesi vardı. Prens şaşkınlıkla ona bakıyordu; hemen cevap vermedi. Gavrila sabırsızca ısrar etti:) Hadi bağışlayın, bağışlayın! İster misiniz, şu anda öpeyim elinizi?

Prens büyük şaşkınlık içindeydi. Bir şey söylemeden sarıldı Gavrila’nın boynuna. İçtenlikle öpüştüler.

Güçlükle soluk alan prens nihayet şöyle dedi:

— Sizin böyle olduğunuzu hiç, hiç düşünemezdim! Sanıyordum ki siz... bunu yapabilecek...

— Özür dileyebilecek mi?.. Sizin budala olduğunuzu da nereden çıkardım ki? Başkalarının hiç fark edemediği şeyleri fark ediyorsunuz. Sizinle oturup konuşabilir insan ama... konuşmamak daha iyi!

Prens, Varvara’yı göstererek,

— Özür dilemeniz gereken biri daha var burada... dedi.

Gavrila heyecanla karşılık verdi:

— Hayır, onların hepsi düşmanımdır prens. Emin olun, çok denedim. (Varvara’dan öte yana döndü Gavrila.) Burada kimse içtenlikle bağışlamaz kimseyi!

Birden atıldı Varvara:

— Hayır, ben bağışlarım!

— Öyleyse, akşam Nastasya Filippovna'nın davetine gidecek misin?

— Git dersen giderim... ama sen bir düşün bakalım: Demin olanlardan sonra oraya gitmem için en küçük olsun bir neden var mı?

— Öyle bir kadın değildir Nastasya Filippovna... Görüyorsun, nasıl şaşırtıyor insanı! Numara yapıyor!

Kötü kötü gülümsedi Gavrila. Varvara,

— Onun öyle olmadığını biliyorum, dedi. Ama yaptığı numaralara bir baksana. Hem dikkatli ol Gavrila, seni ne yerine koyuyor, farkında mısın? Annemin elini öpmüş olsa da, birtakım numaralar yapmış olsa da, bilesin ki alay ediyor seninle! İnan, yetmiş beş bin ruble değmez buna ağabeyciğim! Daha soylu duygulara değersin sen, bunun için söylüyorum bunu sana. Akşam sen de gitme oraya! Koru kendini ondan! Bu işin sonu kötü olacak!

Varvara böyle dedikten sonra heyecan içinde, koşar adımlarla çıktı odadan...

Gavrila gülümsedi.

— Bunların hepsi böyle işte! Onların bildiğini ben bilmiyorum muyum sanıyorlar? Hem onların bildiğinden çoğunu biliyorum.

Gavrila böyle dedikten sonra, besbelli ziyaretini uzatmak amacıyla divana oturdu.

Prens oldukça ürkek bir tavırla sordu:

— Bunu kendiniz de biliyorsanız, onun yetmiş beş bin ruble etmeyeceğini bile bile ne diye işkence ediyorsunuz kendinize?

— Benim söylediğim bu değil, dedi Gavrila. Ama aklıma gelmişken sorayım, söyler misiniz, ne düşünüyorsunuz siz, özellikle sizin ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyorum: Bu "işkence" yetmiş beş bin rubleye değer mi, değmez mi?

— Bence değmez.

— Anlıyorum. Bu evliliği de utanç verici buluyorsunuz, öyle mi?

— Çok.

— Ama şunu bilin ki, evleneceğim onunla, hem de artık kesinlikle. Az önce kararsızdım, ama artık kararlıyım! Bir şey söylemeyin! Ne söyleyeceğinizi biliyorum...

— Hayır, sizin sandığınız şeyi söylemeyeceğim. Ama doğrusu kendinize bu aşırı güveniniz şaşırtıyor beni...

— Hangi konuda? Ne güveninden söz ediyorsunuz?

— Nastasya Filippovna'nın sizinle kesin evleneceğine, işin bittiğine, sonra sizinle evlense bile, yetmiş beş bini cebe indireceğinize olan güveninizden. Ama elbette çok şey bilmiyorum bu konuda...

Gavrila birden prense doğru uzandı.

— Kuşkusuz, her şeyi bilmiyorsunuz, dedi. Yoksa ne diye bu yükün altına girecektim?

— Sanırım, çok görülen bir şeydir bu: Adam para için evlenir, ama para yine karısının elindedir.

Gavrila endişeli, düşünceli bir tavırla mırıldandı:

— Yo, hayır, bizde öyle olmayacak... Burada... burada başka bir durum var... Nastasya Filippovna'nın cevabına gelince, (çabucak ekledi:) bunda bir kuşku söz konusu değildir... Neye dayanarak onun cevabının olumsuz olabileceğini söylüyorsunuz?

— Gördüklerimden başka bildiğim bir şey yok. Demin Varvara Ardalionovna'nın dediğine bakarsanız...

— Eh! Ne dediklerini bilmeden konuşuyorlar işte! Rogojin'le de düpedüz alay etti, inanın öyle, gözümden kaçmadı. Apaçık ortadaydı bu... Daha önce az da olsa bir korku vardı içimde, ama şimdi rahatım, gördüm çünkü. Belki anneme, babama ve Varvara'ya karşı davranışını yadırgamış olabilirsiniz?

— Ve size karşı...

— Belki... Ama kadınlara özgü eski bir öç alma biçimi bu, o kadar... Korkunç derecede sinirli, kuşkucu, gururuna çok düşkün bir kadındır. Tıpkı rütbe verilmeyen bir memur gibi! Kendini göstermek, bizimkileri küçümsediğini göstermek istedi... beni de... Doğrudur bu, itiraz etmiyorum... Ama yine de evlenecek benimle. İnsan gururunun ne numaralar yapabileceğini bilemezsiniz: Bakın, başkasının sevgilisi olduğunu bile bile onunla açıkça parası için evlendiğimi bildiği için benim alçağın teki olduğumu düşünüyor. Ama öte yandan bir başkasının onu daha kötü aldatacağından haberi yok: Takılırdı peşine adam, birtakım liberal-ilerici söylemlerden girer, kadın hakları sorunundan çıkar, gözünü boyardı... O kendini beğenmiş aptalı onunla "kalbinin soyluluğu ve mutsuz olduğu" için evlendiğine (hem de kolayca!) inandırır, paraya da konardı... Ben böyle kuyruk sallamadığım için beğenilmiyorum, ama gerekiyormuş. Peki, hanımefendi kendi ne yapıyor? Onun yaptığı da aynı şey değil mi? Öyleyse ne diye küçümsüyor beni, neden bu oyunları oynuyor? Teslim olmadığım, onurlu olduğum için. Neyse, göreceğiz!

— Peki, daha önce seviyor muydunuz onu?

— Başlangıçta seviyordum. Ama yeter artık... bazı kadınlar yalnızca metres olmaya yarar, başka bir şey olmaz onlardan. Bununla onun metresim olduğunu söylemek istemiyorum. Sessiz sakin bir yaşam sürmek isterse ben de öyle olacağım. Başkaldırırsa hemen bırakırım onu, para da bende kalır. Komik olmak istemem; her şeyden önce komik olmak istemem.

Prens sakıngan bir tavırla,

— Nastasya Filippovna'nın zeki bir kadın olduğunu sanıyorum, dedi. Kendisini böyle bir işkencenin beklediğini bile bile ne diye girsin o kapana? Öyle ya, başka biriyle evlenebilir. Benim şaştığım da bu işte.

— Bir hesap var ortada! Her şeyi bilmiyorsunuz prens... başka hesap var ortada... ayrıca onu çıldırasıya sevdiğimden de emin inanın, hem biliyor musunuz, onun da beni sevdiğinden kuşkum yok, elbette kendine göre... atasözünü bilirsiniz: "Tabak beğendiği deriyi yere çalar." Ömür boyu karo valesi[12] yerine koyacak beni (belki de onun için gerekli olan budur) ve yine de kendine göre sevecek

beni... Buna hazırlanıyor, yapısı öyle. Bakın şu kadarını söyleyeyim size: O tam bir Rus kadınıdır... Ama bir sürprizim olacak ona. Demin Varvara ile aramda geçen olay istemeden oldu, ama işime de yaramadı değil: Nastasya Filippovna kendisine ne kadar bağlı olduğumu, uğruna herkesle bağımı koparabileceğimi gördü. Demek biz de o kadar aptal değiliz, bundan emin olabilirsiniz... Sırası gelmişken, benim pek boşboğaz olduğumu düşünmüyorsunuz, değil mi? Evet dostum prens, size her şeyi anlatmakla belki de gerçekten yanlışlık yapıyorum. Ama özellikle şunun için yapıyorum bunu: Karşıma çıkan ilk dürüst insan sizsiniz. Ayrıca saldırdım üzerinize, ama "saldırdım" sözcüğünü başka bir anlamda kullandığımı sanmayın. Deminki olay için kızmıyorsunuz bana, değil mi? Tam iki yıldır birine ilk kez açıyorum kalbimi. Burada dürüst insan çok az: En dürüstü Ptitsın... Ne o, gülüyor musunuz yoksa? Alçaklar dürüstleri sever. Bunu biliyor muydunuz? Hem aslında ben... Dürüstçe söyleyin bana lütfen, neden bir alçak oluyorum ben? Nastasya Filippovna'dan sonra herkes bir alçak olduğumu söylemeye başladığı için mi? Hem biliyor musunuz, onlardan ve Nastasya Filippovna'dan sonra ben de kendimin bir alçak olduğunu söylüyorum! Evet, alçaklıksa, alçaklık!

— Bundan böyle alçak olarak görmeyeceğim sizi, dedi prens. Biraz öncesine kadar tam bir zorba olduğunuzu düşünüyordum, birden öyle sevindirdiniz ki beni. Bir ders oldu bana bu: Bilmeden kimseyi yargılamayacaksın. Şimdi görüyorum ki, sizi değil zorba, yoldan çıkmış biri bile saymak olmaz. Bence son derece olağan bir insansınız, belki biraz zayıf, orijinal hiçbir yanı olmayan sıradan bir insan...

Gavrila acı acı gülümsedi. Ama bir şey söylemedi. Prens söylediklerinden Gavrila'nın hoşlanmadığının farkındaydı, mahcup oldu, o da sustu.

Birden sordu Gavrila:

— Babam sizden para istedi mi?

— Hayır.

— İsteyecek ama sakın vermeyin. Hatırlıyorum, bir zamanlar akıllı uslu biriydi. Yüksek çevreden insanlar aralarına alıyordu onu. O eski efendi insanların nesli ne çabuk tükendi! Koşullar birazcık değişti, eskilerden eser kalmadı, yok olup gittiler. İnanın, o zamanlar bu kadar yalan söylemezdi. Eskiden yalnızca aşırı derecede heyecanlıydı, o kadar. Sonunda nasıl oldu, görüyorsunuz! Ebette içkiden! Bir metresi olduğunu biliyor muydunuz? Şimdilik yalnızca masum bir yalancı, o kadar. Yalnız annemin uzun yıllar süren sabrını anlayamıyorum. Kars kuşatmasından söz etti mi size? Ya da troykasına koşulu üç atından yandakinin konuşmaya başladığından? O kadar ölçüsüz atar ki...

Birden kahkahalarla gülmeye başladı Gavrila. Prense sordu:

— Neden öyle bakıyorsunuz yüzüme?

— Gülüşünüzdeki içtenlik şaşırttı beni de ondan. Doğrusu bir çocuk gibi gülüyorsunuz. Barışmak için demin buraya geldiğinizde "İster misiniz, elinizi öpeyim?" dediniz. Barışmak isteyen çocuklar da öyle der. Demek, hâlâ bu çeşit söylemlere, davranışlara meyliniz var. Sonra birden uzun uzun şu karanlık işlerden, yetmiş beş bin rubleden söz etmeye başladınız. İnanın, bir anlamı vardır bütün bunların.

— Bundan ne anlam çıkarmaya çalışıyorsunuz?

— Acaba biraz fazla düşüncesizce davranmıyor musunuz? Etraflıca düşünmeden bir şey yapmamanız gerekmez mi? Belki de doğru söylüyor Varvara Ardalionovna...

Gavrila heyecanla kesti prensin sözünü:

— Vay, ahlak dersi veriyorsunuz bana! Hâlâ bir çocuk olduğumu ben de biliyorum. Sadece sizinle böyle bir konuşmaya girmem bile kanıtlar bunu. (Gururu incinmiş bir genç gibi sürdürdü konuşmasını:) Prens, para için evlenmiyorum ben. Birtakım hesaplarım olsaydı, kesin yanılırdım. Çünkü kafam da, kişiliğim de henüz o kadar güçlü değil. Tutkularıma, heveslerime bırakıyorum kendimi, çünkü parasal bir amacım var. Sanırım, o yetmiş beş ruble elime geçince hemen kendime güzel bir kupa arabası satın alacağımı düşünüyorsunuzdur. Hayır efendim, o zaman da üzerimdeki şu üç yıllık redingotumu giymeyi sürdüreceğim. Kulüpten tanıdıklarımın tümüyle ilişkimi keseceğim. Bizde hepsi birer tefeci olsa da kendini tutmayı, isteklerini frenlemeyi becerebilen çok azdır, ama ben kendimi tutmak niyetindeyim. Burada önemli olan, işi sonuna kadar götürmektir. Bütün sorun bu! Ptitsın on yedi yaşında sokaklarda yatar, çakı satardı; işe de bir kapikle başladı. Şimdi altmış bin rublesi var, ama ne uğraşlar sonunda! Bense hiç uğraşmayacağım, doğrudan büyük bir sermayeyle girişeceğim işe... On beş yıl sonra şöyle diyecekler: "İşte Yahudilerin kralı İvolgin!" Orijinalliği olmayan biri olduğumu söylüyorsunuz. Şunu unutmayın sevgili prens, çağdaş toplumumuzdan bir insana zayıf karakterli, özel bir yeteneğini ve orijinalliği bulunmayan, sıradan biri olduğunu söylemekten daha onur kırıcı bir şey yoktur. Sizse biraz önce beni iyi bir alçak olmakla bile onurlandırmadınız. Biliyor musunuz, o anda çiğ çiğ yiyebilirdim sizi! Yepançin'den bile, (hem de dikkat edin uzun uzadıya konuşmaya, ikna etmeye gerek bile görmeden, sırf saflığından) karımı ona satacak yapıda biri olduğumu söyleyen Yepançin'den bile daha çok aşağıladınız beni! Bu beni uzun zamandır deli ediyor azizim ve çok param olsun istiyorum! Bilesiniz ki, çok param olduğunda son derece orijinal biri olacağım. Aslında para insana yetenek bile kazandırdığı için aşağılık, nefret edilecek bir şeydir. Dünyanın sonuna kadar da bu böyle sürüp gidecektir. Bütün bu dediklerimin çocukluk, belki duygusallık bile olduğunu söyleyeceksiniz. Hoşuma da gider bu, çünkü gerçeği değiştiremezsiniz... Ben de sonuna kadar direneceğim. Rira bien qui rira le dernier![13] Neden öyle aşağılıyor beni Yepançin? Hıncından olabilir mi? Hayır efendim... Düpedüz bir hiç olduğum için. Ama param olduğu zaman... Neyse, bırakalım şimdi bunları, gitmem gerekiyor. Kolya iki kez kapı aralığından burnunu gösterdi bile: Yemeğe çağırıyor sizi. Ben de çıkmalıyım. Arada uğrarım size. Evimizde canınız sıkılmayacaktır. Aileden biri gibi alacaklardır sizi aralarına. Konuştuklarımız aramızda kalsın. Öyle sanıyorum ki, sizinle ya dost olacağız, ya düşman. Ne dersiniz prens, (içtenlikle söylediğim şeyi yapıp) demin elinizi öpseydim, bunun için daha sonra düşmanınız olur muydum?

Prens bir an düşündükten sonra gülümsedi.

— Kesinlikle olurdunuz, ama sürekli değil, sonra dayanamazdınız, bağışlardınız...

— Vay! Sizin yanınızda dikkatli olmak gerekiyor. Lanet olsun, siz de zehirlendiniz burada. Kim bilir, belki siz de düşmanımsınızdır? Neden olmasın, ha-ha-ha! Sahi, sormayı unuttum: Nastasya Filippovna'dan pek hoşlandınız gibi geldi bana, yanılıyor muyum?

— Evet... hoşlandım.

— Âşık mısınız ona?

— Ha-hayır.

— Ama birden kıpkırmızı oldunuz, acı çekiyor gibisiniz. Neyse canım, önemli değil, önemli değil, gülmeyeceğim. Hoşça kalın. Ama biliyor musunuz, iyi yürekli bir kadındır... Buna inanabiliyor musunuz? Onun şu adamla, Totskiy ile birlikte olduğunu düşünüyorsunuz, değil mi? Hayır, kesinlikle hayır! Hem de uzun zamandır... Ayrıca fark ettiniz mi bilmem, son derece çekingen de, demin arada bir ne diyeceğini şaşırdığı da oldu. Gerçekten... İşte böyleleri başkaları üzerinde egemenlik kurmak ister. Neyse, hoşça kalın!

Gavrila odaya girdiğindeki ruhsal durumdan çok daha rahatlamış olarak çıktı odadan. Prens on dakika kıpırdamadan kaldı olduğu yerde, düşünüyordu.

Kolya bir kez daha uzattı başını kapıdan.

— Yemek yemeyeceğim ben Kolya. Yepançinler’de sıkı bir kahvaltı yapmıştım.

Kolya odaya girdi, bir pusula uzattı prense. Pusula generaldendi. Katlanmış, mühürlenmişti. Kolya’nın yüzünden pusulayı prense vermenin onun için ne kadar zor olduğu belliydi. Prens okudu pusulayı, kalkıp şapkasını aldı.

Kolya mahcup,

— İki adımlık yer, dedi. İçiyor orada. Parayı nereden buldu, bilmiyorum. Prens, ne olur, size bu pusulayı getirdiğimden bizimkilere söz etmeyin! Bin kez onun bu çeşit pusulalarını ona buna vermeyeceğime yemin ettim, ama ne yapayım, acıyorum. Lütfen oturup sohbet etmeyin onunla: Birkaç kapik verin, yeter.

— Kolya, benim de kafamda bir şey vardı; bir konuda... babanızla görüşmem gerekiyor... Gidelim...

XII

Kolya prensi Liteynaya yakınlarında, kapısı sokağa açılan giriş katında, bilardo da oynanan bir kahveye götürdü. Ardalion Aleksandroviç buranın sürekli müşterilerinden biri olduğu için hemen sağdaki küçük odada, köşede küçük bir masada, önünde bir şişe, elinde de gerçekten Indépendance Belge, oturuyordu. Prensi bekliyordu. Onu görür görmez bıraktı elinden gazeteyi, heyecan içinde durmadan konuşarak bir şeyler anlatmaya başladı. Ama prens hemen hiçbir şey anlamıyordu anlattıklarından. Çünkü general hayli sarhoştu.

Prens kesti sözünü:

— On ruble yok bende. Şu yirmi beşliği buyurun, bozdurun, on rublesini kendinize alın, on beş rublesini bana geri verin. Başka param yok çünkü.

— A, elbette, kuşkunuz olmasın, hemen şimdi...

— Ayrıca bir ricam olacak sizden general. Nastasya Filippovna'nın evine gitmişliğiniz var mıdır?

General kendinden pek hoşnut, mağrur bir tavırla bağırdı:

— Benim mi? Benim ha? Birkaç kez gittim dostum, birkaç kez gittim! Ama sonra gitmez oldum, çünkü çirkin bir birlikteliği desteklemek istemedim. Kendiniz de gördünüz, bu sabah siz de tanık oldunuz: Bir babanın yapabileceği her şeyi yaptım. Yumuşak yürekli, hoşgörülü bir babanın, kuşkusuz... Ama şimdi bambaşka bir baba çıkacak sahneye. O zaman neler olacağını göreceğiz: Emektar, yaşlı bir asker mi boşa çıkaracak bu entrikayı, yoksa utanmaz arlanmaz kamelyalı bir kadın mı soylu bir ailenin içine girecek...

— Ben de size bir tanıdığı olarak bu akşam beni Nastasya Filippovna'nın evine götürüp götüremeyeceğinizi soracaktım. Bu akşam kesinlikle gitmem gerekiyor oraya. Bir işim var orada, ama içeri nasıl gireceğimi bilmiyorum. Bugün tanıştırıldım kendisiyle, ama davet etmedi beni. Bu akşam bir toplantı var evinde. Aslında kimi nezaket kurallarını çiğneyerek oraya gitmeye hazırım, isterlerse bana gülsünler, nasıl olursa olsun, yeter ki içeri gireyim...

General mağrur bir tavırla bağırdı yine:

— Siz de aynı benim gibi düşünüyorsunuz genç dostum, aynı... (Bu arada parayı alıp cebine indirirken ekledi:) Ben bu önemsiz para için çağırmamıştım sizi! Nastasya Filippovna'ya doğru çıkacağım seferde ya da daha doğrusu, Nastasya Filippovna'ya yapacağım saldırıda yanımda olmanız için çağırmıştım! General İvolgin ve Prens Mışkin! Ne düşünecektir acaba? Doğum gününde kibarca açıklayacağım ona son kararımı! Doğrudan değil de dolaylı olarak, ama sonuçta doğrudan gibi olacak. O zaman Gavrila da anlayacak ne yapması gerektiğini: Emektar babasını ve... nasıl desem... neyse işte, babasını mı, yoksa... Ama ne olacaksa olsun varsın! Çok iyi düşünmüşsünüz. Saat dokuzda gideriz. Daha zamanımız var.

— Nerede oturuyor?

— Buraya uzak. Bolşoy Tiyatrosu'nun yakınlarında, Mıtovtsova'nın evinde, hemen oracıkta, meydanda, ikinci katta... Bu akşam pek kalabalık olmayacak evi, doğum günü de boşuna yapılacak, herkes erken kalkacak...

Çoktan akşam olmuştu. Prens hâlâ oturuyor, generalin anlatmaya başladığı, ama hiçbirinin sonunu getiremediği sayısız öyküyü dinlemeyi sürdürüyor, bekliyordu. Prens geldiğinde yeni bir şişe ısmarlamış, on beş dakikada onu bitirmiş, arkasından bir tane daha istemiş, onu da bitirmişti. Onun bu arada yaşamöyküsünü baştan sona anlattığı düşünülebilirdi. Nihayet ayağa kalktı prens, daha fazla bekleyemeyeceğini söyledi. Şişenin dibindeki son damlaları da içtikten sonra general de kalktı ve yalpalayarak çıktı odadan. Prens umutsuzluğa düş-müştü. Böylesine aptalca nasıl güvenebilmişti generale, aklı almıyordu. Aslında güvendiği falan yoktu da, biraz olaylı da olsa, büyük bir skandal çıkmadan Nastasya Filippovna'nın evine bir şekilde girmesine generalin yardımcı olabileceğini düşün-müştü. Oysa körkütük sarhoştu general. Büyük bir heyecan içinde, duygulu, gözlerinden yaşlar akarak durmadan anlatıyordu. Konu sürekli olarak aile üyelerinin kötü davranışları nedeniyle her şeyin altüst olduğu ve artık buna bir son verilmesinin gerektiğiydi. Sonunda Liteynaya'ya gelmişlerdi. Hava hâlâ yumuşaktı; hüzün yüklü, ılık, pis bir rüzgar ıslık çalıyordu sokaklarda. Arabalar çamurlara bata çıka ilerliyor, besili atların, sıska atların nalları kaldırım taşlarını tok sesler çıkararak dövüyor, sırılsıklam, bezgin yayalar kalabalığı kaldırımlarda yürüyordu. Yer yer sarhoşlarla karşılaşıyorlardı.

General,

— Işıklar içinde şu lüks daireleri görüyor musunuz? dedi. Oralarda oturanların hepsi arkadaşımdır. Ben onların hepsinden daha çok hizmet ettim yurduma ve daha çok acı çektim. Şu anda çamurlara bata çıka, yayan, Bolşoy yakınlarında oturan kuşkulu bir kadının evine doğru yürüyorum! Ben, göğsünde on üç kurşun olan ben... İnanmıyor musunuz? Pirogov sırf benim için Paris'e telgraf çekmek amacıyla kuşatma altındaki Sivastopol'den bir süre için ayrılmış, Parisli Doktor Nélaton da bilim adına aldığı serbest giriş izniyle kuşatma altındaki Sivas-topol'e beni muayene etmeye gelmişti. En üst komutanlarımızın da bildiği bir şeydir bu. "Göğsünde on üç kurşun olan İvolgin budur işte!.." Evet, böyle derler işte! Şu evi görüyor musunuz prens? Eski arkadaşım General Sokoloviç kalabalık, soylu ailesiyle bu lüks dairede oturuyor. İşte bu ev de, Nevskiy'de üç, Morskaya Caddesi'nde iki ev daha... benim kişisel dostlarımın oturdukları evlerdir. Nina Aleksandrovna koşulları çoktandır kabullenmiş durumda. Ama ben hâlâ hatırlamayı sürdürüyorum... yani daha doğrusu, bugüne kadar beni taparcasına sevip sayan eski arkadaşlarımın, astlarımın kültürlü çevresinde dinlenmeyi sürdürüyorum. Şu General Sokoloviç (ama uzun zamandır uğramıyorum ona, Anna Fyodorovna'yı da görmedim)... biliyor musunuz sevgili prens, insan kimseyi evine konuk edemiyorsa, ister istemez kimseye konuk da gidemiyor. Ama bununla birlikte... hım... sanırım inanmıyorsunuz bana... Peki, en iyi dostumun, çocukluk arkadaşımın oğlunu neden bu harika aileyle tanıştırmayayım? General İvolgin ve Prens Mışkin! Olağanüstü güzel bir kız göreceksiniz orada, hayır, bir değil iki, hatta üç... Başkentimizin ve sosyetemizin süsü üç harika kız: Güzellik, kültür, eğitim... kadın sorunlarına ilgi, şiir, sanat, ne ararsa her şeyin kusursuz birer karışımı her biri; her kız kardeş için, kadın ve toplumsal sorunlara ilgiye hiç engel olmayacak, en azından seksen bin rublelik nakit drahomayı hiç saymıyorum bile... sözün kısası, sizi kesinlikle, kesinlikle götürmeliyim oraya. General İvolgin ve Prens Mışkin!

— Şimdi mi? diye sordu prens. Hemen şimdi mi? Ama unuttunuz mu...

— Önemli bir şey değil canım, önemli değil, unutmadım, gidelim! Şuradan, şu harika merdivenden çıkacağız. Şaşırdım doğrusu, kapıcı yok, ama... tatil bugün, bir yerlere sıvışmıştır. Hâlâ kovmadılar şu ayyaşı. Bu Sokoloviç yaşamındaki mutluluğunu da, askerlik hayatındaki başarılarını da bana borçludur. Yalnızca bana, başka hiç kimseye değil, ama... hah geldik işte.

Prens bu ziyarete itiraz etmiyordu artık, generali kızdırmamak için uysalca izliyordu onu. Sağlam

bir umut vardı içinde: General Sokoloviç'in de, ailesinin de bir serap gibi yavaş yavaş gözden kaybolacağını, yok olacağını, öyle ki biraz sonra merdivenlerden sakin sakin ineceklerini umuyordu. Ne var ki dehşet içinde kaybetmeye başlamıştı bu umudunu: General gerçekten de burada tanıdıkları varmış gibi çıkıyordu merdivenleri. Bir yandan da durmadan matematik bir kesinlikle biyografik ve topografik bilgiler veriyordu. Nihayet ikinci kata çıktıklarında sağda zengin bir dairenin kapısının önünde durdular. General çıngırağın kolunu tuttuğu anda prens kaçmaya kesin kararını vermişti. Ama tuhaf bir şey durdurdu onu.

— Yanılmışsınız general, dedi. Kapıda Kulakov yazıyor, Sokoloviç'in kapısını çalacaktınız.

— Kulakov... Neyi kanıtlar ki kapıda Kulakov yazması... Sokoloviç'in dairesi burası, ben de onun kapısının çıngırağını çalıyorum. Boş verin Kulakov'u... Açıyorlar işte...

Gerçekten de açıldı kapı. Bir uşak çıkıp "beyefendinin evde olmadığını" söyledi.

Ardalion Aleksandroviç derin bir üzüntü içinde birkaç kez,

— Çok yazık! Çok yazık! diye tekrarladı. Şu tersliğe bakın! Söylersin canım, General İvolgin ile Prens Mışkin en derin saygılarını sunmak için uğradılar ve çok teessüf ettiler dersin...

O anda içeride bir kapı aralandı, evin kâhya kadını olsa gerek, (belki de mürebbiyeydi) kırk yaşlarında, koyu renk giysili bir kadın göründü. General İvolgin ve Prens Mışkin adlarını duyunca merakla, kuşkulu yaklaştı.

Özellikle generalin yüzüne bakarak,

— Marie Aleksandrovna evde yok, dedi. Küçük hanımla, Aleksandra Mihaylovna ile büyükanneye gittiler.

— Aleksandra Mihaylovna da onunla gitti ha, aman Tanrım, ne büyük bir şanssızlık bu! Düşünebiliyor musunuz hanımefendi, her zaman böyle şanssızımdır ben! Kendilerine saygılarımı iletin lütfen, Aleksandra Mihaylovna'ya ise... kısacası, perşembe akşamı Chopin'in baladını dinlerken dile getirdikleri dileklerinin gerçekleşmesini yürekten istediğimi söyleyin; hatırlayacaktır... Bunu yürekten dilediğimi söyleyin! General İvolgin Prens Mışkin'le uğradı deyin!

Kadının kuşkusu biraz dağılmış gibiydi.

— Söyleyeceğim efendim, dedi.

Merdivenlerden inerlerken general ev sahiplerini evde bulamadıkları, prens "öylesine harika bir aileyle tanışmaktan" yoksun kaldığı için yakınmayı hâlâ sürdürüyordu.

— Biliyor musunuz dostum, biraz şair ruhluyum ben... Fark ettiniz mi? (Birden aklına gelmiş gibi ekledi:) Ama yine de... sanırım, yanlış yere gittik biz dostum... Şimdi hatırladım, Sokoloviçler başka bir evde oturuyor, hem sanırım şu anda Moskova'dalar. Evet, biraz şaşırdım ama... o kadar önemli değil.

Prens canı sıkkın,

— Yalnız bir şeyi bilmek isterdim, dedi, sizin yardımınızdan umudumu temelli kesip, oraya yalnız gitmeyi mi denemeliyim, ne dersiniz?

— Kesmek mi dediniz? Umudunuzu mu? Yalnız gideceksiniz oraya ha? Ben bütün ailemin kaderini böylesine ilgilendiren çok önemli bir girişimde bulunacakken mi? Ama İvolgin'i henüz tanımıyorsunuz siz genç dostum. "İvolgin" demek "duvar" demektir: Göreve başladığım süvari bölüğünde "Duvara güvendiğin gibi güvenebilirsin İvolgin'e," derlerdi. Yalnız yolumuzun üzerinde bir eve, onca çektiklerimden sonra birkaç yıldır huzur bulduğum eve bir dakikalığına uğramam gerekiyor...

— Eve mi uğramak istiyorsunuz?

— Hayır! Benim istediğim... bir zamanlar komutanı... hatta dostu... olduğum Yüzbaşı Terentyev'in dul eşi Terentyeva'ya uğramak... Orada ruhum hafifliyor. Sıkıntılarımı, sorunlarımı atıyorum üzerimden... Bugün de çok üzgün olduğum için...

— Sanıyorum büyük bir aptallık ettim, diye mırıldandı prens. Sizi de boşuna rahatsız ettim. Neyse, şimdilik... Hoşça kalın!

General,

— Hayır, hayır genç dostum, bırakmam sizi! diye haykırdı. Ailenin annesi o dul kadıncağızın yüreğinde titreşen teller, benim tüm varlığımda yankılanıyor. Beş dakikacık kalacağım yanında. Aileden biri gibiyimdir orada. Sanki orada yaşıyorum... Elimi yüzümü yıkayacağım, üstüme başıma bir çekidüzen vereceğim, sonra arabaya biner, doğru Bolşoy Tiyatrosu'nun oraya gideriz. İnanın, bu akşam çok gereklisiniz bana... İşte geldik bile eve... A, Kolya, burada mıydın? Marfa Borisovna evde mi? Yoksa sen de yeni mi geldin?

Onlarla kapıda karşılaşan Kolya,

— Yo, hayır, diye karşılık verdi. Uzun zamandır burada İppolit'in yanındayım. Bu sabah fenalaşıp yattı. Ben de oyun kâğıdı almak için dükkâna inmiştim. Marfa Borisovna sizi bekliyor. (Kolya generalin duruşuna ve yürüyüşüne uzun uzun baktıktan sonra ekledi:) Ama babacığım, durumunuz biraz!.. Neyse, hadi yukarı çıkalım!

Kolya ile karşılaşmaları prenste Marfa Borisovna'nın yanına giderken generale eşlik etmek isteği uyandırmıştı. Ama yalnızca bir an için... Prense gerekli olan Kolya idi. Ne olursa olsun generalden ayrılmaya kararlıydı, daha önce ona güvenebileceğini düşündüğü için kendini affedemiyordu şimdi. Arka merdivenden dördüncü kata uzun sürede çıkabildiler.

Yolda sordu Kolya:

— Prensi tanıştıracak mısınız?

— Evet canım, tanıştıracağım: General İvolgin ve Prens Mışkin, ama sahi... Marfa Borisovna... nasıl?

— Bir şey söyleyeyim mi babacığım, bence yukarı çıkmasanız daha iyi edersiniz! Öldürecek sizi! Üç gündür ortalarda yoksunuz, oysa para bekliyor kadıncağız... Neden para sözü verdiniz ona? Her zaman böyle yapıyorsunuz! Gelin çıkın şimdi işin içinden bakalım.

Dördüncü katta alçak bir kapının önünde durdular... General korkuyor, prensi öne sürmeye çalışıyor gibiydi.

— Ben burada kalacağım, diye mırıldandı, sürpriz yapmak istiyorum...

Kolya önden girdi. Saçları örgülü, kırk yaşlarında, sürmüş sürüştürmüş bir kadın, ayaklarında terlikler, üzerinde yelek, kapıdan bakmış, generalin sürprizi de böylece suya düşmüştü. Generali görünce birden bağırmaya başladı kadın:

— İşte geldi sonunda alçak, hain! Geleceği içime doğmuştu zaten!

General masumca gülümsemeyi sürdürerek prense döndü.

— Girelim, tamam, diye mırıldandı.

Ama tamam değildi. Basık ve karanlık antreyi geçip, yarım düzine hasır iskemle ile çuha kaplı iki masanın olduğu dar salona girdiklerinde ev sahibesi kendisine özgü ağlamaklı sesiyle ezbere konuşur gibi bağırmaya başladı:

— Hiç utanmaz mısın sen, hiç utanmaz mısın ailemin zorbası, barbar, canavar? Soyup soğana çevirdin bizi, kanımızı emdin, hâlâ doymadı gözün! Daha ne kadar çekeceğim senden utanmaz, onursuz adam?

General titrek, bitik bir sesle,

— Marfa Borisovna, Marfa Borisovna! diye mırıldanıyordu. Bu... Prens Mışkin...

Yüzbaşının dul karısı birden prense döndü.

— İnanır mısınız, dedi, inanır mısınız, bu utanmaz adam yetimlerime hiç acımadı! Her şeyimizi çaldı, alıp götürdü, sattı, rehin verdi, bir şey bırakmadı bize... Ne yapacağım ben senin o borç senetlerini, alçak, üçkâğıtçı herif? Cevap ver dolandırıcı, cevap ver bana kalpsiz adam! Yetim çocuklarımın karınlarını nasıl doyuracağım, söyle bana? Bir de küfelik olup geliyorsun buraya, ayakta duracak hali yok, baksanıza... Ne günahım vardı ki, Tanrım başıma sardı senin gibi bir rezili? Cevap ver!

Oysa general hiç oralı değildi. Salonun ortasında dikilip öne eğilerek dört bir yana selamlar vererek şöyle dedi:

— Marfa Borisovna, buyurun size yirmi beş ruble... Soylu bir arkadaşımdan alabildiğimin hepsi bu kadar. Prens! Çok kötü yanılmışım. Böyle işte... hayat... Ama şimdi... bağışlayın, çok bitkinim... Çok bitkinim, bağışlayın! Lenacığım! Bir yastık getir bana... canım!

Sekiz yaşlarında bir kız olan Lenacık hemen yastık getirmeye koştu. Getirip muşamba kaplı, yırtık pırtık, sert divana koydu. General bir şeyler daha söylemek amacıyla divana oturdu, ama oturur oturmaz uzandı, yüzünü duvara dönüp içi tertemiz insanlara özgü derin bir uykuya daldı. Marfa Borisovna resmi bir tavırla, üzgün, çuha kaplı masanın yanında bir sandalye gösterdi prense. Kendi de geçip onun karşısına oturdu, elini sağ yanağına koyup prensin yüzüne bakarak sessiz sessiz iç çekmeye başladı. Üç küçük çocuk (iki kız, bir oğlan, en büyükleri Lena idi) masanın yanına geldi, üçü de ellerini masaya koyup dik dik prense bakmaya başladı. Bitişikteki odanın kapısında Kolya göründü.

Prens seslendi ona:

— Sizi burada bulduğuma çok sevindim Kolya... Yardım edebilir misiniz bana? Bu akşam Nastasya Filippovna'nın evine gitmek zorundayım. Demin Ardalion Aleksandroviç'ten rica etmiştim, ama uyuyakaldı. Götürür müsünüz beni oraya? Çünkü ne oturduğu sokağı biliyorum, ne de yolu... Ama adres var bende: Bolşoy Tiyatrosu'nun yakınları, Mıtovtsova'nın evi...

— Kim? Nastasya Filippovna mı oturuyormuş orada? İyi ama Nastasya Filippovna hiçbir zaman Bolşoy Tiyatrosu'nun yakınında oturmadı ki. Doğrusunu isterseniz, babam da hiçbir zaman gitmemiştir onun evine. Ondan bir şeyler beklemeniz de gerçekten çok tuhaf... Nastasya Filippovna Vladimirskaya'da, Beş Yol'da oturuyor. Buraya çok yakındır... Hemen mi gitmeniz gerekiyor? Şu anda saat dokuz buçuk. Buyurun, götüreyim sizi.

Prensle Kolya hemen çıktı. Ne yazık ki araba tutacak kadar bile para yoktu prenste. Yürümek zorundaydılar.

Kolya,

— İppolit'le tanıştırmak isterdim sizi, dedi. Deminki kadının büyük oğludur. Öteki odadaydı. Hasta, sabahtan beri yatıyor. Ama çok tuhaf bir çocuktur. İnanılmaz derecede sıkılgandır. Evlerine böyle bir anda geldiğiniz için sanırım utanıp karşınıza çıkmak istemedi... Aslını isterseniz, onun gibi ben de utanıyorum sizden. Ben babamın yüzünden, İppolit ise annesinin... Arada fark var kuşkusuz. Çünkü erkekler için pek o kadar utanılacak bir şey değildir bu... Öte yandan, erkeklerle, kadınlarla ilgili bu görüş farkı bence önyargıdan başka bir şey değildir. Çok iyi bir çocuktur İppolit, ama birtakım önyargıların tutsağı olmuştur.

— Verem olduğunu mu söylemiştiniz?

— Evet, ölüp kurtulsa daha iyi sanırım. Onun yerinde olsaydım, kesinlikle ölmek isterdim. Kardeşleri, demin gördüğünüz küçükler için üzülüyor. Olanak bulsak, biraz paramız olsa birlikte ayrı bir daire kiralar, ailelerimizden ayrı orada yaşardık. Bütün hayalimiz bu. Biliyor musunuz, demin ona sizin olayınızı anlatınca tepesi attı. Yediği tokadın karşılığını vermeyen, tokat atanı düelloya davet etmeyen insan alçaktır dedi. Bu aralar sinirleri çok bozuk, bu yüzden hiç tartışmıyorum onunla. Demek Nastasya Filippovna daha ilk görüşünde evine davet etti sizi ha?

— Aslında etmedi.

Kolya sokağın ortasında birden durup haykırdı:

— O zaman neden gidiyorsunuz oraya? Ve... ve... bu kıyafetle... Çağrılı bir toplantı değil mi bu?

— İnanın, içeri nasıl gireceğimi bilmiyorum. İçeri alırlarsa iyi... almazlarsa iş yatar... Kıyafetim konusuna gelince, ne yapabilirim?

— Bir işiniz mi var orada? Yoksa yalnızca "soylu bir çevrede" pour passer le temps[14] için mi?

— Hayır, ben özellikle... yani bir iş için... anlatabilmem zor bunu, ama...

— Neyse, oraya ne için gittiğiniz sizin bileceğiniz şey, ama beni asıl ilgilendiren, sizin oraya, kamelyalıların, generallerin, tefecilerin o parlak çevresine bir iş için girmek istemeniz. Öyle olmasaydı, bağışlayın beni prens, gülerdim size, küçük görürdüm sizi. Böyle yerlerde dürüst insan çok azdır, saygı duyabileceğiniz tek insan bulamazsınız. İster istemez yüksekten bakmaya başlarsınız

onlara, onlarsa senden kendilerine saygı duymanı beklerler. En başta da Varvara... Hiç fark ettiniz mi prens, çağımızda herkes serüven peşinde! Özellikle de Rusya'da, bizim pek sevgili anayurdumuzda... Nasıl böyle oldu, aklım almıyor. Bir zamanlar durum iyi gibiydi, bir de şimdi bakın! Herkesin dilinde bu, herkes aynı şeyi yazıyor. Aynı şeyi anlatıyor. Herkesin kirli çamaşırlarını döküyorlar ortaya... En başta da anne babalar eski ahlaki değerlerinden utanıyor. Sözgelimi, gazetelerin yazdığına göre Moskova'da bir baba oğluna paraya giden yolda hiçbir engel tanımamasını öğütlüyormuş. Benim generale bakın... Ne duruma düştü? Bununla birlikte bana soracak olursanız, dürüst bir insandır benim general. İnanın öyle! Her şey düzensiz bir yaşam ve içki yüzünden... Yemin ederim öyle! Hatta ona acıyorum da, ama bunu söylemeye korkuyorum, çünkü sonra herkes alay eder benimle. Ama inanın, çok acıyorum ona. Peki, ya akıllı geçinenlere ne demeli? Hepsi tepeden tırnağa tefeci! İppolit tefeciliği doğru buluyor, ekonomik sarsıntıların, birtakım yükselmelerin ve düşüşlerin (hepsinin canı cehenneme) gerekli olduğunu söylüyor. Onun bu sözlerine canım çok sıkılıyor, ama bu konuda acısı var. Düşünebiliyor musunuz, dul yüzbaşı karısı annesi generalden para alıyor, sonra o parayı ona, oğluna yüksek faizle veriyor. Korkunç çirkin bir şey!.. Öte yandan annem, yani general eşi Nina Aleksandrovna para veriyor İppolit'e, giysi, iç çamaşırı veriyor... İppolit aracılığıyla hepsine, çocuklara bile yardım ediyor. Çünkü kadının çocuklarıyla ilgilendiği yok. Onlar için Varvara da bir şeyler yapıyor.

— Gördünüz mü ya, bir de dürüst, sağlam kişilikli insan kalmadı, herkes tefeci oldu diyordunuz. İşte iyi, güçlü insanlar da varmış demek: Anneniz, Varvara... Bu durumdaki insanlara yardım etmek sağlam ahlaklılığın kanıtı değil de nedir?

— Varvara övünmek, annemden geri kalmamak için yapıyor bunu, ama annemin içinden geliyor... saygı duyarım. Evet, buna saygı duyar ve onaylarım. İppolit de benim gibi düşünüyor. Ama öte yandan kızıyor da. Başlangıçta alay edecek olmuş, annemin bu yaptığının aşağılık bir davranış olduğunu söylemişti. Ama şimdi kimi zaman duygulandığı da oluyor. Hım! Demek siz buna sağlamlık, güç diyorsunuz? Bunu unutmayacağım. Annemin yaptığı bu yardımlardan Gavrila'nın haberi yok, olsaydı "gösteriş" derdi.

Prens dalgın,

— Gavrila'nın haberi yok demek? dedi. Sanırım çok şeyden haberi yok onun...

— Size bir şey söyleyeyim mi prens, çok hoşlanıyorum sizden. Sabahki olayınız aklımdan çıkmıyor.

— Ben de sizden çok hoşlanıyorum Kolya.

— Bakın ne diyeceğim, burada ne yapmak niyetindesiniz? Yakında bir iş edineceğim ben kendime, bir şeyler kazanmaya başlayacağım... Gelin siz, ben ve İppolit üçümüz bir daire kiralayalım, generali de yanımıza alalım.

— Çok mutlu olurum. Ama sonra düşünürüz bunu. Şimdilik kafam çok... karışık. Ne o? Geldik mi? Bu evde mi... Ne gösterişli bir girişi var! Kapıcısı bile var... Eh, Kolya, bakalım sonu ne olacak bu işin...

Prens şaşkın bir durumdaydı.

— Yarın anlatırsınız bana! O kadar korkmayın. Tanrı yardımcınız olsun. Her konuda düşüncenizi paylaşıyorum çünkü! Hoşça kalın. Şimdi oraya döneceğim, her şeyi anlatacağım İppolit'e. Sizi kabul

edeceklerinden ise kuşkum yok, içiniz rahat olsun! Çok değişik bir kadındır Nastasya Filippovna. Şu merdivenden birinci kata çıkacaksınız, kapıcı yolu gösterir!

XIII

Çok tedirgindi prens. Merdivenleri çıkarken kendini cesaretlendirmeye çalışıyordu: “En fazla, kabul etmezler beni,” diye geçiriyordu içinden, “Kötü bir şeyler düşünürler benimle ilgili veya kabul edip yüzüme bakarak alay ederler... Eh, umurumda değil!” Gerçekten de bu o kadar korkutmuyordu onu şimdi. Ne var ki “içeride ne yapacağı, oraya neden geldiği” sorularına içini rahatlatacak bir cevap bulamıyordu. Bir fırsatını bulur da Nastasya Filippovna’ya “O adamla evlenmeyin, kendinizi mahvetmeyin, sizi sevmiyor, paranızı seviyor, kendisi söyledi bunu bana, Aglaya Yepançina’dan da duydum aynı şeyi, buraya size bunu söylemek için geldim,” diyebilirse... bunun bile her açıdan doğru bir şey olacağından kuşkusu vardı. Bundan başka çözemediği bir sorun daha vardı. Bu öylesine büyük bir sorundu ki, onu düşünmekten bile korkuyordu. Hatta onu sözcüklere dökmeye cesaret edemiyor, aklına geldikçe kıpkırmızı oluyor, titremeye başlıyordu. Ama bütün endişesine, kuşkularına karşın, yine de girmişti kapıdan ve Nastasya Filippovna’yı sormuştu.

Nastasya Filippovna büyük sayılamayacak, ama gerçekten son derece güzel döşenmiş bir dairede oturuyordu. Bu beş yıllık Petersburg yaşamının başları, Afanasiy İvanoviç’in onun için parayı acımadan bol bol harcadığı bir zaman dilimi olmuştu. O zamanlar onun aşkını kazanabileceğine dair hâlâ bir umudu vardı Afanasiy İvanoviç’in. Bu yüzden de, insanın lükse çok kolay alıştığını, ama zamanla edindiği ve yavaş yavaş bir gereksinim olan bu alışkanlığı sonra çok zor bıraktığını bildiği için Nastasya Filippovna’yı lükse ve konfora alıştırmayı düşün-müştü. Bu olayda Totskiy eski güzel geleneklere sadık kalmış, duygularının yenilmez gücüne duyduğu sınırsız saygıyla bu geleneklerin hiçbirini değiştirmemişti. Nastasya Filippovna kendisine sunulan bu lüksü geri çevirmemiş, hatta sevmişti. Ama (çok tuhaftır) onsuz her zaman yapabilecekmiş gibi, hiçbir zaman esiri olmamıştı lüksün. Hatta birkaç kez bunu açıklayarak Totskiy’i hiç hoş olmayacak biçimde şaşırtmıştı. Bununla birlikte Nastasya Filippovna’nın yaptıkları arasında (sonraları Afanasiy İvanoviç’i neredeyse aşağılanmış kadar şaşırtan) hoş olmayan bir sürü şey daha vardı. Onun kendisine yakın olmalarına ara sıra izin verdiği veya kendisinin yakın olmaya çalıştığı birçok insanın çirkin davranışları bir yana, Nastasya Filippovna’da garip birtakım eğilimler de dikkati çekiyordu: İki ayrı zevkin bir araya gelmesi, dürüst ve iyi yetişmiş bir insanda bulunması, belki de yadırganacak tuhaf birtakım şeylerle ilgilenmek ve yetinmek yeteneği gibi... Gerçekten de Nastasya Filippovna birden hoş ve sevimli bir bilgisizlikle, sözgelimi köylü kadınların onun giydiği gibi patiska iç çamaşırı giyemeyeceklerini söyleyecek olsa, Afanasiy İvanoviç buna pek sevinirdi herhalde. Bu konularda bilgili olan Totskiy’in isteğiyle Nastasya Filippovna’ya uygulanan eğitim programının sonucu başlangıçtan beri böyle tuhaf sonuçlara yol açmıştı maalesef! Yine de o eğitimden bir şeyler kalmıştı Nastasya Filippovna’da. Öyle ki olağanüstü, çekici orijinalliğiyle kimi zaman Afanasiy İvanoviç’i bile şaşırttığı oluyordu.

Prensi hizmetçi bir kız karşıladı (Nastasya Filippovna her zaman kadın hizmetçi kullanırdı) ve prens ona kendisinin geldiğini Nastasya Filippovna’ya haber vermesini söylediğinde kızın onu son derece sakin dinlemesine pek şaştı. Ne çamurlu çizmeleri, ne geniş kenarlı şapkası, ne kolsuz yağmurluğu, ne de çekingen duruşu en küçük bir kararsızlığa düşürmüştü kızı. Hizmetçi kız prensin yağmurluğunu aldı, bekleme odasında beklemesini söyleyip, geldiğini haber vermek için hemen içeri gitti.

Nastasya Filippovna’nın konukları her zamanki dostlarıydı. Geçmiş yıllardaki bu tür toplantılara oranla daha az kalabalık olduğu da söylenebilirdi. En önemli konuklar olarak önce Afanasiy İvanoviç Totskiy ile İvan Fyodoroviç Yepançin vardı. İkisi de pek cana yakındı, ama Gavrila ile ilgili

yapılacak açıklamanın pek saklayamadıkları beklentisiyle içten içe huzursuzdular. Anlaşılacağı üzere, onların dışında Gavrila vardı. O da somurtkan ve çok dalgındı, hatta hiç “cana yakın” da değildi. Uzak bir köşede dikiliyor, hiç konuşmuyordu. Varvara’yı getirmemişti. Zaten Nastasya Filippovna da neden gelmediğini sormamıştı. Yalnızca selamlaşmış, sonra da gündüz prensle arasında geçen olayı hatırlatmıştı. Olaydan haberi olmayan general konuyla ilgilenince Gavrila o gün olan her şeyi, olaydan sonra prensten özür dilemek için odasına gittiğini soğuk, ölçülü, ama oldukça açıkyüreklilikle anlattı. Bu arada heyecanla, prense birilerinin tuhaf bir biçimde neden budala dediğini anlayamadığını, kendisinin hiç de öyle düşünmediğini, prensin çok aklı başında biri olduğuna inandığını söyledi. Nastasya Filippovna onun prensle ilgili söylediklerini büyük bir dikkatle dinliyor, Gavrila’yı merakla izliyordu. Hemen arkasından konu sabahki olaya öylesine çok katkıda bulunan Rogojin’e geldi. Afanasiy İvanoviç ile İvan Fyodoroviç aynı büyük ilgiyi Rogojin üzerine anlatılanlara da gösterdiler. Rogojin’le ilgili en doğru bilginin akşam saat dokuza kadar onunla koşturup duran Ptitsın’da olduğu anlaşılmıştı. Rogojin ondan ısrarla akşama dek yüz bin ruble bulmasını istiyormuş. Şöyle anlatıyordu Ptitsın: “Sarhoştu... ama yüz bin ruble, bu kadar parayı bulmak her ne kadar kolay olmasa da, sanırım bulacaklar, ama bugün mü, yarın mı, orasını bilmiyorum. Birçok kişi bunun için çalışıyor: Kinder, Trepalov, Biskup... Faizi ne olursa olsun önemli değilmiş, öyle diyor... elbette sarhoş olduğu için... Bir de ilk anlık sevincinden...” Sözlerini böyle bitirmişti Ptitsın. Bütün bu haberleri herkes ilgiyle, biraz da can sıkıntısıyla dinlemişti. Nastasya Filippovna, düşüncelerini açıklamak istemiyor gibi sessizce dinliyordu. Gavrila da öyle. En çok heyecanlanan General Yepançin’di: Daha sabahtan hazırladığı inci kolye aşırı soğuk bir nezaketle, hatta pek değişik bir gülümsemeyle kabul edilmişti. Konuklar arasında yalnızca Ferdışçenko pek neşeli, keyifliydi ve arada bir (topluluğun soytarısı görevini üstlendiği için olacak) neye olduğu bilinmeyen şen kahkahalar atıyordu. İnce, zarif bir söz ustası olarak isim yapmış olan, önceleri bu çeşit toplantılarda genellikle sohbeti yöneten Afanasiy İvanoviç’in bu akşam keyifsiz, hatta her zamankinin aksine, sanki kafasının karışık olduğu belliydi. Pek kalabalık olmayan öteki konuklar (Tanrı bilir neden çağrılmış pek zavallı, ihtiyar bir öğretmen; son derece ürkek, söze hiç karışmayan, kimsenin tanımadığı bir genç; aktrislerden, kırk yaşlarında delidolu bir kadın ve olağanüstü hoş, olağanüstü güzel, çok şık giyimli, son derece sessiz, genç bir kadın) konuşmalara katılmadıkları gibi, bazen neden söz edildiğini bile anlayamıyor gibiydi.

Böylece prens tam zamanında gelmiş gibi oldu. Hizmetçi kız geldiğini bildirdiğinde herkes şaşırmış, özellikle Nastasya Filippovna’nın şaşkınlık okunan yüzünden onu davet etmeyi aklından bile geçirmediği anlaşılınca da birkaç kişi anlamlı anlamlı gülümsemişti. Ama Nastasya Filippovna ilk şaşkınlığı geçtikten sonra karşısında birden onu gördüğüne öylesine sevinmişti ki, konukların büyük çoğunluğu beklenmeyen bu konuğu neşeyle, gülümseyerek karşılamaya hazırlanmıştı.

İvan Fyodoroviç Yepançin şöyle dedi:

— Tutalım ki saflığından oldu bu, ama bu tür olayların desteklenmesi tehlikelidir. Ne var ki şu anda böylesine değişik bir biçimde buraya gelmesi hiç de fena olmadı: Onu tanıdığım kadarıyla bizi neşelendirebileceğini dahi düşünüyorum.

Hemen Ferdışçenko girdi araya:

— Üstelik kendi kendine de geldi!

General soğuk bir tavırla (hiç sevmezdi Ferdışçenko’yu) kesti sözünü:

— Bundan ne çıkar?

Ferdışçenko açıkladı:

— İçeri alınmasının karşılığını ödemesi gerekir...

Ferdışçenko ile aynı ortamda, eşit koşullarda bulunmayı uzun süredir içine sindiremeyen general sabredemedi,

— Ama o Prens Mışkin'dir, bir Ferdışçenko değil, dedi.

Ferdışçenko gülümseyerek karşılık verdi:

— Hey general, acıyın bu Ferdışçenko'ya. Hem özel haklarım vardır benim.

— Ne gibi özel haklarınız varmış?

— Geçen sefer herkese ayrıntılarıyla anlatmıştım... Saygıdeğer ekselansları için bir kez daha anlatayım. Bildiğiniz gibi efendim, herkesin bir nükte yeteneği vardır, ama öyle bir yetenek bende yok. Buna karşılık ben de gerçekleri söylemek hakkını kazandım, bilindiği gibi, gerçeği yalnızca nükte yeteneği olmayanlar dile getirir. Ayrıca nükte yeteneğim olmadığı için çok kindarımdır da. Her türlü hakareti uysallıkla kabullenirim, ama bana hakaret edenin en küçük başarısızlığına kadar... Onun ilk başarısızlığında hemen hatırlarım bana yaptığı hakareti ve intikamımı bir türlü alırım; benden söz ederken İvan Petroviç Ptitsın'ın söylediği gibi "tekmeyi atarım". Oysa kendisi hiç kimseye tekme atmamıştır... Krılov'un "Aslan ile Eşek" fablını biliyor musunuz ekselansları? Sizinle ben tıpkı öyleyiz işte. Sanki bizim için yazmış bu fablı Krılov.

General öfkelenmişti.

— Yine saçmalamaya başladınız Ferdışçenko, dedi.

— Ne oldu ki ekselansları? dedi Ferdışçenko (Sözü daha da uzatabileceğini düşünüyordu). Telaşlanmayın ekselansları, haddimi bilirim ben: İkimizin Krılov'un fablındaki aslanla eşek olduğumuzu söylediysem, elbette eşek rolünü ben kendi üzerime alıyorum, siz ekselansları da Krılov'un fablında anlattığı gibi, aslan oluyorsunuz:

Güçlü aslan, ormanların kralı,

Kocamış, güçten düşmüştü.

Bense eşeğim, ekselansları.

General bir şey düşünmeden,

— Bu son söylediğinize katılıyorum, dedi.

Generalin ağzından kaçırdığı bu kaba ve kasıtlı söz, Ferdışçenko'nun bir soytarı olduğu herkesçe kabul edildiğinden pek yadırganmamıştı kuşkusuz.

Sesini yükseltti Ferdışçenko:

— Beni de bunun için alıyorlar böyle yerlere zaten. Böyle şeyler söyleyeyim diye. Yoksa böyle

yerlere kabul edilecek biri miyim ben? Biliyorum bunu. Beni, Ferdışçenko'yu Afanasiy İvanoviç gibi bir centilmenle yan yana oturtmak olur mu hiç? İster istemez bir tek açıklaması kalıyor bunun: İkimizi bir arada düşünmek olanaksız olduğu için yapıyorlar bunu...

Ferdışçenko'nun sözleri kaba olmakla birlikte iğneleyiciydi de, hatta bazen çok iğneleyiciydi. Nastasya Filippovna'nın hoşlandığı da galiba buydu. Onun evine konuk olmak isteyenler Ferdışçenko'nun varlığına katlanmak zorundaydı. Ferdışçenko, orada bulunmasının Totskiy'e baştan beri dayanılmaz geldiği için davetli olduğunu düşünmekte belki de haklıydı. Gavrila'ya da çok çektiriyordu. Bu açıdan Nastasya Filippovna için epey yararlıydı.

Ferdışçenko ne diyeceğini anlamak istiyormuş gibi Nastasya Filippovna'nın yüzüne bakarak,

— Prens gelir gelmez moda bir romans söyleyecektir bize, dedi.

Nastasya Filippovna soğuk bir tavırla,

— Sanmıyorum Ferdışçenko, dedi, heyecanlanmayın lütfen.

— A-a! Kendileri özel korumanız altındaysa, ben de susuyorum...

Ama onun sözünü bitirmesini beklemeden kalktı yerinden Nastasya Filippovna, prensi karşılamak için yürüdü. Prensle karşılaşınca,

— Bugün o telaş arasında sizi davet etmeyi unutmuşum prens, dedi, çok üzgünüm. Ama bu kararlılığınızdan ötürü size teşekkür etmek, takdirlerimi sunmak fırsatını bana verdiğiniz için de çok mutluyum.

Konuşurken prensin buraya gelişinin nedenini anlamaya çalışıyormuş gibi onun gözlerinin içine bakıyordu.

Prens Nastasya Filippovna'nın bu hoş sözlerine belki bir karşılık verirdi, ama gözleri öylesine kamaşmıştı, öylesine şaşkın bir durumdaydı ki, ağzını açıp bir şey söyleyemedi. Nastasya Filippovna da bunu fark etti ve bu durum pek hoşuna gitti. Nastasya Filippovna o akşam üzerindeki kıyafetle göz kamaştırıyor, çevresinde olağanüstü bir etki yaratıyordu. Elinden tutup konuklarının yanına götürdü prensi. Tam konuk salonunun kapısında birden durdu prens, büyük bir heyecan içinde aceleyle fısıldadı Nastasya Filippovna'ya.

— Kusursuz bir insansınız... zayıflığınız, yüzünüzün solukluğu bile... Başka türlü düşünmek gelmiyor sizi insanın içinden... Buraya gelmeyi çok istedim... ben... özür dilerim...

Gülümsedi Nastasya Filippovna.

— Özür dilemeyin. Böyle çıkagelmenizin ilginçliği, orijinalliği kaybolur sonra. Anlaşılan, çok tuhaf biri olduğunuzu söyleyenler haklıymış. Demek beni kusursuz buluyorsunuz, ha?

— Evet.

— Pek yerinde tahminleriniz var, ama bu kez yanıldınız. Bu akşam hatırlatacağım bunu size...

Nastasya Filippovna konuklarına tanıttı prensi. Konukların yarısından fazlası zaten tanıyordu onu. Totskiy hemen hoş bir şeyler söyledi ona. Sanki herkes biraz canlanmış, hep birden konuşmaya,

gülüşmeye başlamıştı. Nastasya Filippovna hemen yanına oturttu prensi.

Ferdışçenko'nun sesi herkesinkinden yüksek çıktı:

— Peki ama, prensin buraya gelmesinde ne gibi bir gariplik var? Onun açısından son derece anlaşılır bir şey bu!

Söze pek karışmayan Gavrila birden destekledi onu,

— Onun açısından son derece anlaşılır bir şey. İvan Fyodoroviç'in masasında Nastasya Filippovna'nın resmini gördüğünden bu yana bütün gün inceledim prensi. Çok iyi hatırlıyorum, sabahleyin "acaba mı?" diye düşündüğüm şeyden ve prensin bana bir ara itiraf ettiği şeyden şimdi kuşkum yok.

Gavrila çok ciddiydi; sözcüklerinde en küçük bir şaka belirtisi yoktu, hatta yadırganacak derecede ciddiydi.

Kıpkırmızı kesilen prens,

— Herhangi bir itirafta bulunmadım ben size, dedi. Yalnızca sorunuza cevap verdim.

— Bravo, bravo! diye haykırdı Ferdışçenko. En azından içtenlikle söylüyor; hem kurnazca, hem de içtenlikle!

Herkes kahkahalarla gülmeye başladı.

Ptitsın nefretle çıkıştı ona:

— Bağırmayın Ferdışçenko!

İvan Fyodoroviç,

— Sizden böyle bir cesaret beklemiyordum prens, dedi. Kimlere yakışır bu, biliyor musunuz? Bense sizi bir filozof sanmıştım! Ah siz mülayimler!

O ana kadar ağzından tek sözcük çıkmayan, bir şeyler söyleyeceğini de kimsenin beklemediği, dişleri dökük, yetmişlik emekli öğretmen, beklenmedik bir biçimde konuşmaya ya da daha doğrusu homurdanmaya başladı:

— Prensin masum bir şaka karşısında bile tertemiz bir genç kız gibi kızardığına bakılırsa, bence dürüst bir genç olarak onun kalbinde son derece soylu, övülesi duygular yer etmiştir.

Herkes daha çok gülmeye başlamıştı. Onun nüktesine güldüklerini sandığı için olacak, ihtiyarcık herkesin yüzüne bakıyor, (arada sert sert öksürerek) kendi daha yüksek sesle gülüyordu. Öyle ki bu çeşit orijinal, hatta tuhaf ihtiyarları nedense pek seven Nastasya Filippovna hemen okşamaya, öpmeye başladı onu ve ona bir çay daha getirmelerini söyledi.

Çayı getiren hizmetçiden şalını istedi, sıkıca sarındı şalına, şömineye daha odun atmalarını söyledi. Saatin kaç olduğu sorusuna hizmetçi kız on buçuk olduğu karşılığını verdi.

Birden sordu Nastasya Filippovna:

— Baylar, şampanya ister misiniz? Hazırlatmıştım. Belki daha bir neşelenirsiniz. Çekinmeyin, resmiyeti bırakın lütfen...

Nastasya Filippovna'nın konuklara (hem de böylesine içten bir tavırla) içki teklif etmesi çok tuhaftı. Önceki davetlerinde onun olağanüstü resmi olduğunu herkes biliyordu. Ne var ki toplantı her zamankinden daha neşeli geçiyordu. İçki teklifini kimse geri çevirmedi. En başta da general, sonra pek hareketli kadın, ihtiyarcık, Ferdışçenko, onların arkasından da herkes. Oluşan yeni havaya uyum sağlamak, bu havaya küçük bir şakayla elinden geldiğince katkıda bulunmak umuduyla Totskiy de bir kadeh almıştı. Yalnızca Gavrila içmiyordu. Nastasya Filippovna'nın (o da şarap içiyordu ve bu akşam üç kadehten fazla içmeyeceğini söylüyordu) ansızın susan, hüzünlü bir dalgınlıkla kesilen, tuhaf, isterik ve nedensiz kahkahalarından da, bazen pek keskin ve hızlı çıkışlarından da bir şey anlaşılamıyordu. Kimileri sinir krizi geçirdiğini düşünüyordu. Bir süre sonra onun bir şey beklediğini, sık sık saate baktığını, giderek daha sabırsız ve dalgın olduğunu fark etmişlerdi.

Hareketli kadın,

— Sanki küçük bir nöbet geçiriyorsunuz? dedi.

— Küçük değil, büyük, diye karşılık verdi Nastasya Filippovna. Şalıma da onun için sarındım.

Gerçekten de yüzü bembeyaz olmuştu, zaman zaman titremesine engel olmaya çalışıyordu.

Salonda herkes telaşlanmış, kıpırdanmaya başlamıştı.

Totskiy, İvan Fyodoroviç'e bakıp,

— Hanımefendiyi artık rahatsız etmesek iyi olmaz mıydı? dedi.

Nastasya Filippovna birden ısrarcı ve anlamlı bir tavırla yükseltti sesini:

— Kesinlikle olmaz baylar! Çok rica ediyorum, oturun. Burada bulunmanız bu akşam özellikle gerekli benim için.

Hemen bütün konuklar bu toplantının verilecek çok önemli bir karar için düzenlendiğini bildiğinden, Nastasya Filippovna'nın bu son söylediği olağanüstü etkili olmuştu. Generalle Totskiy bir kez daha bakıştı, Gavrila huzursuzca şöyle bir kıpırdadı olduğu yerde.

Hareketli kadın,

— Küçük bir oyun oynayalım mı? dedi.

Ferdışçenko atıldı:

— Yeni, harika bir oyun biliyorum... En azından dünyada bir kez oynanmış ve başarısız olmuş bir oyun...

Hareketli kadın sordu:

— Nasıl bir oyun bu?

— Bir gün arkadaşlarla toplanmıştık. Evet, içmiştik de kuşkusuz... Biri ansızın bir öneri attı ortaya: Sırayla herkes, masadan kalkmadan, hayatında kötü davranışlarının en kötüsü olduğunu düşündüğü

bir davranışını yüksek sesle, içtenlikle anlatacaktı. Ama içtenlikle, önemli olan içtenlikle anlatmasıydı, yalan söylemeyecekti!

— Garip bir düşünce, dedi general.

— Evet ekselansları, garip olduğu kadar da güzel.

— Komik bir düşünce, dedi Totskiy, ama anlaşılır da: Bir çeşit övünme...

— Belki amaç da buydu Afanasiy İvanoviç.

Hareketli kadın araya girdi:

— Böyle oyunlarda gülecek yerde ağlarsınız.

Ptitsın,

— Olmayacak, anlamsız bir şey, dedi.

— Sonuç başarılı oldu mu? diye sordu Nastasya Filippovna.

— Olmasına olmadı, iğrenç bir sonuç çıktı ortaya. Herkes bir şeyler anlattı elbette, çoğunun anlattığı da gerçekti, ama düşünün ki, bazıları bundan haz bile duyarak anlattı; sonundaysa hepsi utandı, oyunu sürdüremediler! Ama genellikle neşeliydik, yani değişik bir neşeydi bizimki...

Nastasya Filippovna birden heyecanlandı.

— Evet, gerçekten hoş bir oyun!.. Biz de bir deneyelim baylar! Nasıl olsa neşemiz pek yerinde değil. Herkes bir şey anlatmayı kabul ediyorsa... öyle bir şey yani... yani isterse kuşkusuz, herkesin kendi isteğine bağlı, öyle değil mi? Belki biz sonuna kadar sürdürebiliriz oyunu! En azından çok orijinal bir oyun...

— Harika bir fikir! diye haykırdı Ferdışçenko. Ama hanımları ayrı tutalım, önce erkekler başlasın. O zaman yaptığımız gibi, sırayı kura ile belirleyeceğiz! Evet, kesinlikle öyle yapacağız, kesinlikle! Anlatmak istemeyen doğal olarak, anlatmayacak, ama bu çok sevimsiz kaçacaktır kuşkusuz. İsimlerinizi birer kâğıda yazıp verin baylar. Onları şuraya, şapkanın içine atalım. Çekilişi prens yapacak. Oyun çok basit, hayatımızda yaptığımız en kötü şeyi anlatacağız. Çok kolay bir oyun bu baylar! Göreceksiniz!.. İçinizden biri unutacak olursa, ben hemen anlatırım nasıl olacağını!

Bu fikir hiç kimsenin hoşuna gitmemişti. Bazıları yüzünü ekşitmişti, bazıları kurnaz kurnaz gülümsüyordu. İtiraz edenler bile çıktı ama pek sert değil... Sözgelimi, Nastasya Filippovna'nın bu tuhaf düşünceye nasıl sarıldığını gören ve ona itiraz etmek istemeyen İvan Fyodoroviç bunlardandı. Nastasya Filippovna, istekleri kendisi için yararsız, hatta basbayağı kapris olsa bile, onları açığa vurmaya karar vermişse daima acımasız olur ve durdurulamazdı. Şimdi de sinir krizine tutulmuş gibiydi. Telaşlanıyor, özellikle de iyice tedirgin olan Totskiy'in itirazlarına karşılık kesik kesik, isterik kahkahalar atıyordu. Simsiyah gözleri kıvılcım saçıyordu, solgun yanaklarında kırmızı iki leke belirmişti. Konukların birkaçının yüzünde beliren bezgin ve alıngan ifade alay etme isteğini daha da kışkırtıyordu besbelli. Belki de bu düşüncenin özellikle hayasızlığı, acımasızlığıydı onun hoşuna giden. Konuklar arasında onun bu işte özel bir hesabının olduğunu düşünenler bile vardı. Ama yine de tek tek kabul etmeye başladılar. Çünkü ne de olsa, merak uyandıran bir şeydi bu, birçok kimse içinse

çok çekici. Herkesten çok da Ferdışçenko telaşlıydı.

Sesi pek çıkmayan genç, ürkek bir tavırla,

— Ya... hanımların yanında anlatılamayacak bir şeyse? diye sordu.

Ferdışçenko karşılık verdi:

— O zaman siz de onu anlatmazsınız. Sanki yaptığınız iğrenç başka bir şey yok mu hayatınızda. Ah, şu gençler!

Hareketli kadın,

— Ama ben yaptıklarımdan hangisinin en kötü olduğunu bilmiyorum ki! dedi.

— Kadınlar anlatıp anlatmamakta serbestler, diye tekrarladı Ferdışçenko. Ama yalnızca serbestler, anlatmak isteyenler saygıyla dinlenir. Anlatmak istemeyen baylar da anlatmamakta serbesttir.

— Peki, anlatanın yalan söylemediğini nereden bileceğiz? diye sordu Gavrila. Öyle ya, yalan söylüyorsa oyunun hiçbir anlamı kalmaz. Hem kim yalan söylemeyecek ki? Kesinlikle herkes yalan söyleyecektir.

— Evet ama, aramızda yalan söyleyeni dinlemenin de bir çekiciliği olacak. Bu konuda senin çekineceğin bir şey yok Gavrila. Çünkü en iğrenç davranışını bilmeyen yok senin. (Ferdışçenko heyecanla birden yükseltti sesini:) Düşünün baylar, yalnızca şunu düşünün: Burada anlatacaklarımızdan sonra yarın birbirimizin yüzüne nasıl bakacağımızı düşünün!

Totskiy pek ciddi,

— Çok doğru, olacak şey mi bu? dedi. Bu konuda gerçekten kararlı mısınız Nastasya Filippovna?

Nastasya Filippovna alaylı alaylı gülümseyerek,

— Kurttan korkan ormana girmez! dedi.

Giderek daha çok kaygılanan Totskiy,

— Ama izninizle, Bay Ferdışçenko, böyle oyun olur mu? dedi. İnanın, böyle şeyler iyi sonuç vermez. Kendiniz de söylüyorsunuz, bir kez denemişsiniz, iyi sonuç alamamışsınız.

— Alamadık olur mu? Geçen sefer nasıl üç ruble çaldığımı anlatmıştım. Nasıl çaldıysam, öyle olduğu gibi anlatmıştım!

— Tutalım ki öyle. Ama gerçekte olduğu gibi anlatmış olamazsınız, size inanmış da olamazlar. Gavrila Ardalionoviç çok doğru söyledi: Anlatılanlarda küçücük de olsa bir yalanın olduğu hissedilirse oyun bozulur. Gerçek yalnızca rastlantı sonucu anlatılabilir burada, biraz övünür bir tavırla, son derece kötü, anlamsız ve uygunsuz bir biçimde.

Ferdışçenko,

— Ama ne zarif bir insansınız siz Afanasiy İvanoviç! diye haykırdı. Şaşırttınız beni! Düşünebiliyor musunuz baylar, hırsızlığımdan gerçekmiş gibi söz edemeyeceğimi söylemekle Afanasiy İvanoviç

benim hırsızlık yapmış olamayacağımı (çünkü bundan yüksek sesle söz etmek yakışık almaz) büyük bir incelikle söylerken, öte yandan Ferdışçenko'nun hırsızlık yapmasının da gayet mümkün olduğunu söylemektedir! Ama başlayalım artık baylar, başlayalım. Kâğıtlar hazır. Evet Afanasiy İvanoviç, siz de koydunuz şapkaya adınız yazılı kâğıdı! Demek oyuna katılmak istemeyen yok! Çekilişe başlayın prens.

Prens bir şey söylemeden elini şapkanın içine soktu ve ilk adı çekti: Ferdışçenko, ikinci Ptitsın, üçüncü general, dördüncü Afanasiy İvanoviç, beşinci prens, altıncı Gavrila ve sonra ötekiler... Kadınlardan çekilişe katılan olmamıştı.

Ferdışçenko,

— Aman Tanrım, şu şansa bakın! diye haykırdı. Oysa ben birinci prens, ikinci general çıkacak diye bekliyordum. Neyse, hiç değilse İvan Petroviç benden sonra. Onu dinlediğinizde ödüllendireceksiniz beni. Evet baylar, elbette soylu bir örnek olmak zorundayım size. Ama şu anda en çok üzüldüğüm, aranızda çok önemsiz biri olmamdır. Hiçbir özelliğim yok, toplum içinde yerim de yok denecek kadar küçük. Peki ama, Ferdışçenko'nun iğrenç bir şey yapmış olmasının ilginç ne yanı olabilir? Evet, nedir benim yaptığım en kötü şey? Burada embarras de richesse[15] söz konusudur. İnsanın hırsız olmadan da çalabileceğine Afanasiy İvanoviç'i inandırmak için tekrar o hırsızlık olayımı mı anlatmalıyım?

— İnsanın kendisine sorulmadan bile aşağılık davranışlarını anlatmaktan büyük haz duyabileceğine inandırıyorsunuz beni Bay Ferdışçenko... Ama... Bağışlayın Bay Ferdışçenko.

Nastasya Filippovna sinirli, sabırsız bir tavırla emreder gibi,

— Başlayın hadi Ferdışçenko, dedi. Çok gereksiz konuşuyorsunuz, susmasını da bilmiyorsunuz!

Nastasya Filippovna'nın biraz önceki nöbet geri gelmiş gibi kahkahalarından sonra birden asık suratlı, huysuz ve sinirli olduğunu herkes fark etmişti. Üstelik bu saçma kaprisinde inatla ve zorbaca ısrar ediyordu. Afanasiy İvanoviç büyük acılar içindeydi. Öte yandan İvan Fyodoroviç'e de sinir oluyordu: General hiçbir şey olmamış gibi şampanya şişesinin başında oturuyor, hatta belki de sırası geldiğinde ne anlatacağını tasarlıyordu.

XIV

Öyküsüne başlarken yüksek sesle şöyle dedi Ferdışçenko:

— Nükte yeteneğim yok da onun için gereksiz konuşuyorum Nastasya Filippovna. Afanasiy İvanoviç veya İvan Petroviç gibi bir nükte yeteneğim olsaydı, bütün akşam Afanasiy İvanoviç veya İvan Petroviç gibi hep oturur, ağzımı açmazdım. Bir şey sorabilir miyim size prens, ne dersiniz, dünyada hırsız olmayanlardan çok hırsız olduğunu, bir kez olsun çalmayan dürüst bir insanın olmadığını düşünürken yanılıyor muyum? Benim düşüncem bu, ama bundan tüm insanlar hırsızdır sonucuna da varmıyorum elbet... Aslında kimi zaman bu sonuca varmayı çok isterdim ya, neyse... Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz prens?

Darya Alekseyevna girdi araya:

— Öf, ne aptalca konuşuyorsunuz! Saçmalıyorsunuz! Herkesin bir şey çalmış olması olacak şey mi? Örneğin, ben hiçbir zaman hiçbir şey çalmadım,.

— Siz hiçbir zaman hiçbir şey çalmadınız Darya Alekseyevna; ama yüzü birden kıpkırmızı olan prens ne diyecek bakalım?

Her nedense yüzü gerçekten kıpkırmızı kesilen prens,

— Sanırım doğru söylüyorsunuz, dedi, yalnız biraz abartıyorsunuz.

— Peki, prens, siz hiçbir şey çalmadınız mı?

General araya girdi:

— Öf! Çok komiksiniz! Kendinize gelin Bay Ferdışçenko!

Darya Alekseyevna üzerine basa basa,

— İş ciddiye binince anlatmaktan çekinmeye başladınız, dedi. Prensi yanınıza çekmeye çalışıyorsunuz, neyse ki susuyor prens, bir şey söylemiyor.

Nastasya Filippovna sert, canı sıkkın bir tavırla söylendi:

— Ferdışçenko, ya anlatın ya da kesin sesinizi; hem kendi işinize bakın. Sıktınız ama!

— Hemen Nastasya Filippovna, hemen şimdi başlıyorum. Ama prens itiraf ederse, çünkü benim için önemli onun itiraf etmesi, o zaman örneğin (ismi gerekli değil) başka biri gerçeği anlatacak olursa neler söyler? Benim öyküme gelince baylar, anlatmaya değecek bir şey yok ortada: Son derece basit, aptalca ve iğrenç bir olay... Ama inanın, bir hırsız değilim ben. Evet, çaldım, ama bunu nasıl yaptığımı bilmiyorum. Üç yıl önce bir pazar günü Semyon İvanoviç İşçenk'in yazlığında oldu olay. Yemeğe konukları vardı. Yemekten sonra erkekler şarap içmek için masadan kalkmamışlardı. Evin genç kızı Marya Semyonovna'ya piyanoda benim için bir şeyler çalmasını rica etmek esti aklıma. Bitişik odadan geçerken Marya İvanovna'nın çalışma masasında üç rublelik yeşil bir banknot ilişti gözüme. Marya İvanovna evle ilgili bir harcama için çıkarıp koymuş olmalıydı onu oraya. Odada kimsecikler yoktu. Alıp cebime attım banknotu, nedenini bilmiyorum... O anda ne olmuştu bana, farkında değildim. Hemen yemek odasına dönüp masaya oturdum. Oldukça büyük bir heyecan içinde

oturuyor, durmadan konuşuyor, fıkralar anlatıyor, gülüyor, bekliyordum... Sonra geçip hanımların yanına oturdum. Aradan yaklaşık yarım saat geçmişti ki, paranın olmadığı fark edildi, hizmetçi kızları sorguya çekmeye başladılar. Darya adında bir hizmetçi kızdan kuşkulanıyorlardı. Olayı büyük bir merak ve ilgiyle izliyordum. Hatta hatırlıyorum, Darya ne diyeceğini, ne yapacağını iyice şaşırınca araya girdim, yüksek sesle kızcağıza suçunu itiraf etmesini, Marya İvanovna'nın çok iyi yürekli biri olduğuna, onu bağışlayacağına her şeyimle kefil olduğumu söyledim. Herkes bana bakıyordu, bense kızcağıza akıl verirken banknot cebimde olduğu için olağanüstü bir haz duyuyordum. O üç rubleyi hemen o akşam bir restoranda içkiye verdim. İçeri girip bir şişe Lafite şarabı söyledim kendime. Oysa o güne kadar bu şaraptan yanında bir şey olmadan hiç öyle bütün bir şişe söylediğim olmamıştı. O üç rubleyi bir an önce harcayıp bitirmek istiyordum. Bu olay yüzünden vicdanım o zaman da, daha sonra da pek o kadar sızlamamıştır. Sanırım bir kez daha yapmam aynı şeyi. İnanın ya da inanmayın, umurumda değil. Hepsi bu kadar işte.

Darya Alekseyevna nefretle,

— Elbette en kötü davranışınız bu değildir, dedi.

Afanasiy İvanoviç ekledi:

— Bu bir davranış değil, psikolojik bir olay.

Nastasya Filippovna tiksintisini saklamaya gerek görmeden,

— Ya hizmetçi kız ne oldu? diye sordu.

— Hizmetçi kızı ertesi gün kovdular elbette. Sıkı kurallar vardı o evde.

— Siz de izin verdiniz buna?

Kıs kıs güldü Ferdışçenko.

— Bundan iyisi ne olabilirdi? Gidip suçu üzerime mi alacaktım yani?

Ama öyküsünün salonda neden olduğu aşırı tatsız havadan biraz etkilenmiş gibiydi.

Sesini yükseltti Nastasya Filippovna:

— Ne iğrenç bir şey bu!

— Hah! İnsandan hayatında yaptığı en iğrenç şeyi anlatmasını istiyorsunuz, sonra da bunun güzel bir şey olmasını bekliyorsunuz! En kötü davranışlar her zaman iğrenç olanlardır. Biraz sonra İvan Petroviç'in anlatacaklarında göreceğiz bunu. Dışarıdan bakınca ışıl ışıl, soylu görünmek ister, çünkü bir kupa arabası vardır. Kupa arabası sahibi olan az mıdır? Hem de ne yollarla!..

Sözün kısası, Ferdışçenko sonunda dayanamamış, birden öfkelenmiş, hatta kendini kaybetmiş, haddini aşmıştı. Yüzünü bile ekşitmişti. Tuhaftı, ama büyük ihtimalle öyküsünden bambaşka bir başarı bekliyordu. Ferdışçenko, Totskiy'in deyişiyle "bir tür övünme" yüzünden sıklıkla bu türden "falsolar" yapardı.

Öfkesinden neredeyse titremeye başlayan Nastasya Filippovna dik dik Ferdışçenko'nun yüzüne bakıyordu. Ferdışçenko'ysa bir anda ürküp sustu; hatta korkudan buz kesti: Fazla ileri gitmişti.

Afanasiy İvanoviç kurnazca gülümseyerek,

— Ne dersiniz, bıraksak mı bu saçmalığı artık? dedi.

Ptitsın kararlı,

— Sıra bende, dedi, ama anlatmama hakkımı kullanacağım.

— Anlatmak istemiyor musunuz?

— Yapamam Nastasya Filippovna. Hem bu çeşit oyunları genellikle doğru bulmam ben.

Nastasya Filippovna generale döndü.

— Sıra sizde sanırım general, dedi. Siz de anlatmayacaksanız korkarım oyun bozulacak ve ben çok üzüleceğim. Çünkü en sonunda “kendi hayatımdan” bir olayı anlatmayı düşünüyordum. Ama sizden ve Afanasiy İvanoviç’ten sonra yapacaktım bunu. Çünkü ikinizden cesaret alacaktım.

Nastasya Filippovna sözünün sonunu gülümseyerek getirmişti.

General heyecanla haykırdı:

— Ah, söz veriyorsanız, ben bütün hayatımı anlatmaya hazırım. Doğrusunu isterseniz, sıramı beklerken anlatacağım öykümü de hazırlamıştım...

Kendini henüz bütünüyle toplayamamış olan Ferdışçenko acı bir gülümsemeyle,

— Bu öyküyü ne büyük bir edebi zevkle hazırladıkları ekselanslarının yüzünden anlaşılıyor, dedi.

Nastasya Filippovna şöyle bir baktı generale, Ferdışçenko gibi o da gülümsedi. Ama can sıkıntısının, gerginliğinin giderek arttığı belliydi. Nastasya Filippovna’nın bir öykü anlatacağını söylemesi üzerine Afanasiy İvanoviç’in korkusu bir kat daha artmıştı.

— Baylar, diye başladı general, herkes gibi benim de hayatımda pek hoş olmayan birtakım şeyler yaptığım oldu. Ancak şimdi size anlatacağım bu küçük, tuhaf olayı ben hayatımın en iğrenç olayı sayıyorum. Üzerinden neredeyse otuz beş yıl geçti, ama her hatırladığımda içim sızlar. Aslında son derece saçma bir şeydi: Orduya yeni girmiştim. Asteğmendim. Asteğmenlik nasıldır, bilirsiniz: Kanın kaynıyordur, eline geçen de çok az bir paradır... Bir emir erim vardı, Nikifor. Ev işlerimi çok iyi yapardı. Yemek pişirir, sökük diker, siler süpürür, hatta evin bir eksiğini gidermek için çalıp çırpardı. Son derece sadık, temiz yürekli bir çocuktu. Elbette ona karşı serttim, ama hakça davranıyordum. Kimi zaman birlikte kente gidiyorduk. Emekli bir üsteğmenin eşinin (aynı zamanda duldu kadın) kent dışındaki evine yerleştirmişlerdi beni. Kadın seksen ya da ona yakın yaşlardaydı. Evi çok eski, ahşap ve küçüktü. Yoksulluktan hizmetçisi bile yoktu. En önemlisi de bir zamanlar kalabalık olan ailesinden ayrı düşmesiydi. Zaman içinde bazıları ölmüş, bazıları sağa sola dağılmış, yaşlı kadının kapısını çalmaz olmuşlardı. Kocasını ise kırk beş yıl önce toprağa vermişti. Birkaç yıl öncesine kadar yeğeniyle birlikte yaşıyormuş; anlatılanlara bakılırsa kambur, kötü niyetli bir kızmış yeğeni, cadının tekiymiş. Hatta bir gün yaşlı kadının parmağını ısırmış. Ama sonra o da ölmüş, öyle ki üç yıldır yapayalnız yaşıyordu yaşlı kadın. Onun evinde canım çok sıkılıyordu. Kafası bomboş bir kadıncağızdı, konuşamıyordum bile onunla. Sonra günün birinde horozumu çaldı. Aslında horozumu kimin çaldığını hâlâ bilmiyorum, ama çevrede ondan başka kimse yoktu. Horoz yüzünden tartıştık

onunla. Ama büyük bir tartışmaydı bu. Sonra ilk başvurum üzerine kentin öbür yanında başka bir eve aldılar beni. Bugünkü gibi hatırlıyorum, kalabalık bir ailesi olan, kocaman sakallı bir tüccarın eviydi yeni taşındığım. Yaşlı kadını nefretle yalnız bırakıp, Nikifor'la birlikte sevinç içinde yeni evimize taşındık. Aradan iki üç gün geçti, talimden eve döndüğümde Nikifor rapor verdi: "Çorba kâsemizi eski ev sahibenize bırakmamız hiç iyi olmadı komutanım. Çorbanızı koyabileceğim kabımız yok." Şaşırdım kuşkusuz. "Çorba kâsemiz neden eski ev sahibemizde kaldı?" dedim. Şaşıran Nikifor anlatmayı sürdürdü: Eşyalarımız arabaya yüklenirken kâseyi Nikifor'a vermemiş, kırdığım bir çömleğine karşılık kâsemize el koyduğunu söylemiş, sözde bunu ben önermişim ona. Yaşlı kadının bu alçaklığı karşısında kuşkusuz çok sinirlendim, tepem attı, fırladım çıktım evden, doğruca yaşlı kadının evine gittim. Karşısına dikildiğimde sinirimden kendimde değildim. Baktım, güneşten kaçmış gibi holün bir köşesine sinmiş, eli yanağında, yapayalnız oturuyor. İnanır mısınız, birden ağzıma geleni söylemeye, bağırıp çağırmaya başladım: "Ne aşağılık şeymişsin sen!" gibi şeyler işte... Anlayacağınız, tam bir Rus gibi... Ama baktım, bir tuhaflık var kadında: Oturduğu yerden gözlerini bana dikmiş, bir şey söylemeden tuhaf tuhaf gözlerimin içine bakıyordu. Sanki hafifçe sallanıyor gibiydi de. Sonunda sakinleştim, yüzüne baktım, bir şeyler sordum, ama cevap alamadım. Kararsız, bir süre bekledim. Sinekler vızıldıyordu. Güneş batmak üzereydi, etraf sessizdi. Şaşkın bir durumda uzaklaştım oradan. Eve varmamıştım ki, binbaşının beni çağırdığını söylediler, sonra bölüğe uğramam gerekti, öyle ki eve gittiğimde hava iyice kararmıştı. Beni görünce Nikifor'un ilk söylediği şu oldu: "Duydunuz mu efendim, bizim eski ev sahibemiz ölmüş." – "Ne zaman?" – "Bugün akşam üzeri, bir buçuk saat önce." Yani tam ben ona bağırıp çağırırken... kadıncağız ölüyormuş. İnanın, derinden etkilenmiştim. Bir an kendimi kaybettim sandım. Bir an rüyadaydım sanki. Kör inançları olan biri değilimdir, ama iki gün sonra kiliseye, yaşlı kadının cenaze törenine gittim. Sonrasındaysa zaman geçtikçe daha çok düşünmeye başlamıştım onu. Öyle değil de, hani bazen bir şey aklınıza gelince fena olursunuz ya... Sonunda neyim olduğunu anladım. Öncelikle o kadın da bir insan, günümüzün deyimiyle, duyguları olan bir varlıktı, yaşamıştı, çok uzun süre yaşamış, hatta dünyaya kazık çakmıştı. Bir zamanlar çocukları, kocası, bir ailesi, akrabaları vardı, kısacası çevresi kalabalıktı, çevresinde herkesin yüzü gülüyordu, sonra birden hepsi yok oldu, uçup gitti, kadın yapayalnız kaldı... yüz yılın lanetini üzerinde taşıyan bir sinek gibi... İşte şimdi de ölüm çalmıştı kapısını. Sakin sessiz bir yaz akşamı günbatımıyla birlikte benim ihtiyarcık da uçup gitmişti. Bunda insanın öğreneceği çok şey var kuşkusuz. Kadıncağızın gözyaşlarıyla uğurlanması gerekirken, kendini bilmez genç bir asteğmen kaybolan kâsesi için karşısına dikilmiş, elleri belinde, kaba küfürlerle toprağın üstünden altına yolcu ediyordu zavallıyı! Hiç kuşkusuz suçluyum. Çok eskiden yapmış olduğum bu davranışıma şimdi yılların ardından, bu arada çok değiştiğim için bir yabancı gibi bakıyor olsam da, elimde olmadan yine de üzülüyorum. Tekrar söylüyorum, suçlu olmasına suçluyum, ama kendimi tam suçlu hissetmiyor olmam tuhaf geliyor bana: Yaşlı kadın neden tam da o anda tutup ölüvermişti sanki? Sanırım bu davranışımı aklamak için de –bir bakıma psikolojik bir olay tabii– şunu yaptım: Bundan on beş yıl önce yatalak iki yaşlı kadını bu dünyada son günlerini biraz olsun rahatlatmak amacıyla ücretlerini cebimden ödeyerek bir bakımevine yatırdım ve ancak o zaman biraz huzur buldum. Belli bir para ayırarak bu işin sürekli olmasını sağlamak istiyorum. Hepsi bu kadar işte. Tekrar söylüyorum, hayatımda belki de çok yanlış yaptım, ama bu olay benim gözümde en iğrenç davranışımdır.

Ferdışçenko,

— Ekselansları, dedi, hayatınızda en iğrenç davranışınız yerine en iyi davranışlarınızdan birini anlatarak alt ettiniz Ferdışçenko'yu!

Nastasya Filippovna pek hafifser bir tavırla,

— Sizin bu kadar iyi kalpli olduğunu tahmin etmiyordum general, dedi. Doğrusu çok yazık!

General tatlı tatlı gülümseyerek,

— Yazık mı? Nedenmiş? dedi.

Ve kendinden hoşnut bir tavırla kadehindeki şampanyayı yudumladı.

Sıra anlatmaya hazır olduğu belli Afanasiy İvanoviç'e gelmişti. Onun İvan Petroviç gibi anlatmaktan vazgeçeceğini hiç kimse düşünmüyordu. Ayrıca bazı nedenlerden ötürü öyküsünü özel bir merakla bekliyorlardı. Bu arada herkesin gözü Nastasya Filippovna'nın üzerindeydi. Afanasiy İvanoviç gösterişli dış görünümüyle tam uyumlu sakin, sevecen ses tonuyla olağanüstü mağrur, "sevimli öykücükleri"nden birini anlatmaya başladı. (Sırası gelmişken belirtmeli: Etkileyici bir havası vardı Afanasiy İvanoviç'in, uzun boyluydu, saçları hafif kırlaşmış, tepesi açılmıştı. Epeyce şişmandı. Biraz sarkık, yumuşak yanakları kırmızı, dişlerinin çoğu takmaydı. Çok zengin, şık giyinirdi. Gömlekleri de her zaman gözalıcıydı. Tombul, bembeyaz ellerinden gözünü ayıramazdı insan. Sağ elinin işaretparmağında her zaman pahalı pırlanta bir yüzük olurdu.) Afanasiy İvanoviç öyküsünü anlattığı sürece Nastasya Filippovna giysisinin kol ağzındaki dantelli süslemelerden gözünü ayırmamış, sol elinin iki parmağıyla danteli didikleyip durmuş, başını bir kez olsun kaldırıp Afanasiy İvanoviç'e bakmamıştı.

Afanasiy İvanoviç,

— Görevimi yerine getirmemi en çok kolaylaştıran, başka bir şey değil de hayatımda yaptığım en kötü şeyi anlatmak zorunda olmam diye başladı. Bu konuda herhangi bir kuşku söz konusu olamaz çünkü: Vicdanım da, kalbim de özellikle neyi anlatmam gerektiğini söylüyor bana. Hayatımda yaptığım düşüncesizce, saçma belki de sayısız davranışım arasında biri var ki, her hatırladığımda içim sızlar. Yaklaşık yirmi yıl öncesinin olayıdır bu. Platon Ordıntsev'in köyüne uğramıştım. Başkanlığa yeni seçilmiş ve genç karısıyla kış tatilini geçirmek için köyüne gelmişti. Anfisa Alekseyevna'nın doğum günü yaklaşmıştı, iki balo için hazırlıklar yapılıyordu. O sıralar Dumas Fils'in harika romanı La dame aux camélias yüksek sosyetede pek modaydı. Bence hiçbir zaman ölmeyecek, eskimeyecek bir yapıttır bu. Taşrada bütün kadınlar, en azından bu yapıtı okumuş olanlar büyük heyecan içindeydiler. Öykünün büyüsü, başkahramanın anlatılışının orijinalliği, her türlü inceliğiyle anlatılan o çok çekici dünya ve nihayet kitabın içine serpiştirilmiş bütün o büyüleyici ayrıntılar (örneğin beyaz ve kırmızı kamelyaların yerine göre kullanılmasının gerektiği durumların sıralanışı), kısacası bütün bu harika ayrıntılar, hepsi birlikte sosyetenin neredeyse tümünü sarsmıştı. Kamelya en gözde, en moda çiçek olmuştu. Herkes kamelya istiyor, herkes kamelya arıyordu. Sorarım size: Balolar için (düzenlenen balo sayısı çok olmasa da) herkes kamelya arıyorsa, taşrada yeterince kamelya bulmak mümkün olur mu? Petya Vorhovskiy o sıralar Anfisa Alekseyevna'ya fena tutulmuştu. Doğrusu aralarında bir şey var mıydı, bilmiyorum, yani şunu söylemek istiyorum, Petya'nın küçücük olsun bir umudu olup olmadığından haberim bile yoktu. Zavallıcık balo için Anfisa Alekseyevna'ya kamelya bulacağım diye çıldırıyordu. Petersburg'dan valinin eşine konuk gelmiş Kontes Sotskaya ile Sofya Bespalova'nın baloya beyaz kamelyalarla geleceğini herkes biliyordu. Anfisa Alekseyevna değişik bir etki yaratsın diye baloya kırmızı kamelyalarla gitmek niyetindeydi. Anfisa Alekseyevna'nın zavallı kocası Platon da kırmızı kamelya bulmaya söz vermişti; kocaları bilirsiniz... Peki, ne oldu dersiniz? Anfisa Alekseyevna'nın her alanda kanlı bıçaklı rakibesi Katerina

Aleksandrovna Mıtişçeva, Anfisa Alekseyevna'nın doğum günü balosuna bir gün kala kentteki bütün kamelyaları toplatmasın mı? Anlaşılacağı gibi sinir krizleri, ayılıp bayılmalar... Platon'un durumu felaketti. Anlaşılacağı üzere bizim Petya, bu pek kritik zamanda bir yerlerden bir demet kamelya bulmayı başarırsa, Anfisa Alekseyevna konusunda hayli ilerleme kaydedebilirdi. Böyle durumlarda kadınların minnet duygusu sınırsızdır. Üstü başı tutuşmuş gibi sağa sola koşturup duruyordu, ama olacak gibi değildi, tek kamelya yoktu kentte. Doğum günü ve balodan bir gün önce, gece saat on birde Ordıntsev'in komşusu Bayan Marya Petrovna Zubkova'nın evinde karşılaşmayayım mı Petya'yla... Gözlerinin içi parlıyordu. "Ne bu sevinç?" – "Buldum, evreka!" – "Doğrusu şaşırttın beni kardeş! Nerede? Nasıl?" – "Yekşayska'da (yirmi versta uzakta, bizim kente bağlı olmayan bir kasabaydı burası), Trepalov adında bir tüccar var, yaşlı ve çok zengin biri. Yaşlı karısıyla yaşıyor, çocukları yok, onun yerine kanarya besliyorlar. Karıkoca çiçek yetiştirmeye merak sarmışlar, bahçelerinde kamelya varmış." – "Peki ama, garanti değil ki bu, ya vermezse adam?" – "Ayaklarına kapanacağım, verinceye kadar önünde yatıp yuvarlanacağım, buraya kamelyasız dönmeyeceğim!" – "Ne zaman gidiyorsun?" – "Yarın sabah ortalık aydınlanır aydınlanmaz, saat beşte yola çıkacağım." – "Neyse, Tanrı yardımcın olsun!" Biliyor musunuz, onun adına sevinmiştim. Ordıntsev'in evine döndüm. Saat biri geçiyordu. İnanır mısınız, aklımda hep Petya'nın söyledikleri vardı. Yatıp uyumak istiyordum ki, birden aklıma çok değişik bir şey geldi! Hemen mutfağa geçtim, arabacı Saveliy'i uyandırdım, on beş ruble sıkıştırdım eline, "Yarım saat sonra araba hazır olsun!" Anlayacağınız, yarım saat sonra araba kapıda hazırdı. Duyduğuma göre, Anfisa Alekseyevna'nın migren ağrısı tutmuş, ateşler içinde sayıklıyormuş. Arabaya atladığım gibi yola çıktım. Saat beşte Yekşayska'da oteldeydim. Ortalık aydınlanana kadar bekledim. Ortalık aydınlanır aydınlanmaz, saat yedide Trepalov'un yanındaydım. "Böyleyken böyle, babamsın, atamsın, yardım et, kurtar beni, ayaklarına kapanırım!" Bir yandan da süzüyordum onu. Uzun boylu, ak saçlı ve çok sert ihtiyardı. "Hayır, olmaz! Dünyada vermem!" dedi. Birden ayaklarına kapandım! Öylece yere uzandım önünde. "Neyiniz var, anam babam, neyiniz var?" diyordu. Korkmuştu bile. "Bir insanın hayatı söz konusu!" diye haykırdım. "Öyleyse alın, Tanrı yardımcınız olsun!" dedi. Küçük bir limonluğu vardı ihtiyarın. Harika kırmızı kamelyalar yetiştirmişti! Ben kamelyaları keserken ihtiyar iç geçiriyordu. Bir yüz rublelik çıkarıp uzattım ona. "Hayır, anam babam, bu davranışınızla küçük düşürmeyin beni lütfen." – "Öyleyse, çok saygıdeğer efendim, bu yüz rubleyi hastaların daha iyi bakımı ve beslenmesi için kasabanızın hastanesine bağışlayın." – "Bu başka anam babam, dedi, hayırlı, yararlı, Tanrı huzurunda iyi bir şey... Öyleyse sizin adınıza, sağlığınıza yatırırım parayı." Bu yaşlı ihtiyar Rus'u, nasıl desem, gerçek Rus'u, de la vraie souche[16] çok sevdim, biliyor musunuz? Yaptığım işin sevinciyle hemen arabaya atlayıp kente doğru yola çıktım. Petya'yla karşılaşmamak için arabacıya yan yollardan gitmesini söyledim. Eve gelince buketi uyanmasına yakın Anfisa Alekseyevna'ya yolladım. Nasıl heyecanlandığını, sevindiğini, minnet gözyaşları döktüğünü tahmin edersiniz! Platon, daha bir gün önce kendini bitmiş, ölmüş hisseden Platon başını göğsüme dayamış, hüngür hüngür ağlıyordu. Heyhat! Bütün kocalar böyledir... yani yasal evlilik icat edildi edileli! Başka bir şey söylemeyeceğim, ama zavallı Petya'nın bu olaydan sonra bütünüyle çöktüğünü eklemeliyim. Başlangıçta, yaptığımı öğrenince beni öldürür diye düşünüyordum, buna hazırlamıştım da kendimi, ama benim de inanamadığım bir şey oldu: Birden düşüp bayıldı, akşama sayıklamaya başladı, sabah ateşlendi... Nöbetlerden kasılarak çocuklar gibi yırtınırcasına ağlıyordu. Bir ay sonra düzelince Kafkasya'ya gönderilmesi için dilekçe verdi. Tam bir aşk romanı yani! Sonunda Kırım'da vurulup öldü. O sıralar alay komutanı olan ağabeyi Stepan Vorhovskiy da önde gelen bir subaydı. Ne yalan söyleyeyim, uzun yıllar vicdan azabı çektim: Neden öylesine üzmüştüm onu? Anfisa Alekseyevna'ya ben de âşık olsaydım, hadi neyse. Oysa benimki basit bir çapkınlık özleminden, şımarıklıktan başka

bir şey değildi. O buketi ondan önce alıp Anfisa Alekseyevna'ya vermeseydim, kim bilir, adamcağız şimdi hayatta, mutlu olacaktı, başarılar kazanacaktı ve belki de Türklerle savaşmaya gitmeyi aklının ucundan geçirmeyecekti.

Afanasiy İvanoviç başladığı gibi yine büyük bir ağırbaşlılıkla bitirdi öyküsünü. Sözleri bittiğinde konuklar, Nastasya Filippovna'nın gözlerinin tuhaf bir biçimde parladığını, hatta dudaklarının titrediğini fark ettiler. Herkes merakla ikisine bakıyordu.

Artık bir şeyler söylemesinin sırası geldiğini, buna zorunlu olduğunu düşünen Ferdışçenko ağlamaklı bir sesle,

— Kandırdınız Ferdışçenko'yu! diye haykırdı. Çok kötü kandırdınız! Evet, çok kötü kandırdınız!

Totskiy'in eski dostu, sırdaşı Darya Alekseyevna mağrur bir tavırla kesti Ferdışçenko'nun sözünü:

— Olayın buraya geleceğini neden düşünemediniz? Aklı başında insanlardan ders alın işte!

Nastasya Filippovna pek önemsemez bir tavırla,

— Haklısınız Afanasiy İvanoviç, dedi. Çok sıkıcı bir oyunmuş, hemen bitirelim bunu. Ama önce, söz verdiğim gibi ben de anlatacaklarımı anlatayım, bütün kartları açalım...

General heyecanlı,

— Evet, dedi, önce sözümüzü yerine getirelim!

Nastasya Filippovna yavaşça prense döndü, pek ağırbaşlı, ciddi bir tavırla ona birden şöyle dedi:

— Prens, işte size benim eski dostlarım general ile Afanasiy İvanoviç... İkisi de evlenmemi istiyor. Söyler misiniz, siz ne düşünüyorsunuz: Evleneyim mi, evlenmeyeyim mi? Siz ne derseniz, onu yapacağım.

Afanasiy İvanoviç'in yüzü çarşaf gibi bembeyaz olmuş, general donup kalmıştı. Herkes başını uzatmış, gözünü dikmiş, prense bakıyordu. Gavrila olduğu yerde taş kesilmiş gibiydi.

Prens ölgün bir sesle,

— Ki-kiminle? diye kekeledi

Nastasya Filippovna yine öyle ciddi, kararlı, açık bir biçimde karşılık verdi:

— Gavrila Ardalionoviç İvolgin'le.

Birkaç saniyelik sessizlik oldu. Prens bir şey söylemeye çalışıyor, göğsünün üzerinde korkunç bir ağırlık varmış gibi söyleyemiyordu. Sonunda,

— H-hayır... evlenmeyin! diye mırıldandı.

Ve derin bir soluk aldı.

Nastasya Filippovna buyurur bir tavırla, mağrur,

— Öyle olsun bakalım! Gavrila Ardalionoviç! dedi. Prensin kararını duydunuz. Size cevabım bu

işte. Bir daha açmamak üzere kapatalım artık bu konuyu!

Afanasiy İvanoviç sesi titreyerek,

— Nastasya Filippovna! diye mırıldandı.

General kesin, ama biraz tedirgin bir sesle,

— Nastasya Filippovna! dedi.

Herkes kaygılı, şöyle bir kıpırdandı oturduğu yerde.

Nastasya Filippovna konuklarına şaşkınlıkla bakarak sürdürdü konuşmasını:

— Ne oluyor size baylar? Neden telaşlandınız öyle? Yüzleriniz allak bullak!

— Ama... unutmayın Nastasya Filippovna, diye kekeledi Totskiy. Söz verdiniz... Hem kendiniz isteyerek, kimse sizi zorlamadan... İnsaf edin... Çok zor durumdayım ve... elbette... şaşkınım, ama... Kısacası, şimdi, böyle bir anda ve... ve... herkesin önünde... ve her şey böyle... böyle bir oyuna bu kadar önemli bir gönül ve gurur işini karıştırmak... her şey buna bağlıyken...

— Anlayamıyorum sizi Afanasiy İvanoviç. Gerçekten de iyice şaşırdınız. Önce "herkesin önünde" ne demek oluyor? Hepimiz yakın dost değil miyiz burada? Ayrıca neden "oyun"? Gerçekten, anlatmak istiyordum öykümü. Anlattım da işte. Hoşunuza gitmedi mi? Bunun ciddi bir şey olmadığını nereden çıkardınız? Ciddi değil mi yani? Prense "Siz nasıl derseniz öyle olacak" dediğimi duydunuz. Evet deseydi, evleneceğimi söyleyecektim, ama Hayır dedi, ben de reddettim. O anda bütün hayatım incecik bir pamuk ipliğine bağlıydı, bundan daha ciddi ne olabilir?

Artık öfkesine hâkim olamayan general prensi, itibarını falan hiç düşünmeden homurdandı,

— Prensin ne ilgisi var bununla? Hem kim oluyor prens?

— Prens benim için hayatımda güvenilirliğine, sadakatine inandığım ilk insandır. İlk görüşte inandı bana, ben de ona inanıyorum.

Nihayet söze karıştı Gavrila, yüzü bembeyaz, dudaklarını bükerek, titrek bir sesle,

— Bu durumda bana, şimdiye kadar... gösterdiği olağanüstü incelik için Nastasya Filippovna'ya teşekkür etmek kalıyor, dedi. Böyle olması da gerekiyordu zaten. Ama... prens... prens, bu işte...

Nastasya Filippovna birden sözünü kesti:

— Yetmiş beş bine o mu konacak? Bunu mu söylemek istiyorsunuz? Açık konuşun, kesinlikle bunu söylemek istiyordunuz, değil mi? Afanasiy İvanoviç, demin eklemeyi unuttum: O yetmiş beş bin ruble sizde kalsın ve şunu bilin, karşılıksız olarak özgür bırakıyorum sizi. Yeter artık! Siz de rahat bir soluk alın! Dokuz yıl ve üç ay! Yarın yeni bir gün olacak, bugün ise doğum günüm benim ve yarın hayatımda ilk kez özgür olacağım! General, siz de alın şu inci kolyenizi karınıza götürün. Buyurun... Yarın bu evi de boşaltacağım. Artık akşam toplantıları da olmayacak baylar!

Böyle söyledikten sonra odadan çıkıp gitmek istiyormuş gibi birden ayağa kalktı Nastasya Filippovna.

Her yandan sesler yükseldi:

— Nastasya Filippovna! Nastasya Filippovna!

Herkes heyecanla yerinden kalkmış, Nastasya Filippovna'nın çevresini almış, heyecan içinde onun kesik kesik, huzursuz, hummalı konuşmasını dinliyordu. Kalabalık, karışık şeyler duyuyor, söylediklerinden hiç kimse bir şey anlayamıyordu. O anda o sabah Gavrila'nın evindekinin aynı, güçlü bir çıngırak sesi duyuldu.

Heyecanla haykırdı Nastasya Filippovna:

— A! A-a-a! İşte de çözüm! Nihayet! Saat on iki buçuk! Rica ediyorum, oturunuz baylar, çözüm zamanı!

Böyle dedikten sonra tekrar oturdu Nastasya Filippovna. Tuhaf bir gülümseme dolaşıyordu dudaklarında. Sessizce oturuyor, heyecanlı bir bekleyiş içinde kapıya bakıyordu.

Ptitsın mırıldandı kendi kendine:

— Kesin, yüz bin rubleyle Rogojin.

XV

Hizmetçi kız Katya girdi odaya. Çok korkmuştu.

— Orada neler oluyor, bilemiyorum Nastasya Filippovna, on adam yığılmış kapıya, hepsi de sarhoş, buraya gelmek istiyorlar, dediklerine göre birinin adı Rogojin'miş, tanıyormuşsunuz kendisini.

— Tamam Katya, hemen içeri al onları.

— Gerçekten mi... hepsini mi Nastasya Filippovna? Ama içeri alınacak gibi değiller. Çok kötüler!

— Hepsini, hepsini al içeri Katya, korkma. Hepsini, yoksa seni dinlemez, girerler. Ne çok gürültü ediyorlar, tıpkı sabahki gibi. (Konuklarına döndü Nastasya Filippovna) Baylar, böyle birilerini siz buradayken içeri aldığım için güceneceksiniz belki. Çok üzgünüm ve sizlerden özür diliyorum. Ama öyle gerekiyor. Ayrıca bu çözüm olayında benim tanığım olmanızı öyle çok istiyorum, öyle çok istiyorum ki... ama yine de siz bilirsiniz...

Konukların şaşkınlığı sürüyordu. Aralarında fısıldaşıyor, bakışıyorlardı. Sonunda her şeyin önceden hesapladığı, hazırlandığı, Nastasya Filippovna'yı –şimdi çıldırmış gibi olsa da–kararından döndürmenin olanaksız olduğu anlaşılmıştı. Herkes büyük bir merak içindeydi. Öte yandan aralarında korkacak kimse de yoktu. Yalnızca iki kadın vardı: Feleğin çemberinden geçmiş, kolay kolay korkmayacak, hareketli bir kadın olan Darya Alekseyevna ile sesi soluğu pek çıkmayan güzel bir yabancı kadın. Ancak sessiz kadın ne olup bittiğini anlamıyor gibiydi: Almanya'dan gelmişti, Rusça hiç bilmiyordu. Ayrıca güzel olduğu kadar da aptal görünüyordu. Kente yeni gelmişti; kentte onu gösterişli giysileriyle, gözalıcı saç tuvaletiyle bazı önemli akşam toplantılarına davet etmek, toplantı salonunu "renklendirmek" için güzel bir tablo diye, tıpkı eşten dosttan bir akşam için alınan bir tablo, vazo veya pano gibi bir köşede oturtmak alışkanlık olmuştu. Erkeklere gelince, Ptitsın arkadaşıydı Rogojin'in, Ferdışçenko ise kendi havasındaydı, Gavrila hâlâ gelememişti kendine ve belirsiz de olsa, içinde bulunduğu bu rezilliğin sonuna kadar bekleme ihtiyacı hissediyordu. Ne olup bittiğini pek anlayamayan yaşlı öğretmen, salonda ve torunu gibi sevdiği Nastasya Filippovna'da kaygı verici bir olağanüstülüğün olduğunu fark ettiği için neredeyse ağlayacaktı, korkudan titriyordu. Nastasya Filippovna'yı böyle bir durumda bırakıp gitmektense ölmeyi yeğlerdi. Afanasiy İvanoviç'e gelince, kuşkusuz böyle serüvenlerle küçük düşürülmesine razı olamazdı. Üstelik böylesine çılgın bir hal alan olayın içine girmişti artık. Nastasya Filippovna da kendisi için öyle bir iki sözcük söylemişti ki, her şey iyice açıklığa kavuşmadan kalkıp gidemezdi. Yalnızca, kendisine yakışır biçimde ağzını açmadan ne olup bitiğini izleyerek sonuna kadar oturmaya karar vermişti. Bir tek General Yepançin (biraz önce armağanının ciddiyetten uzak ve komik bir biçimde kendisine geri verilmesinden sonra) bütün bu tuhaflıklar üzerine, sözgelimi Rogojin'in çıkagelmesi üzerine de elbette kendini küçük düşürülmüş sayabilirdi. Aslında Ptitsın ile, Ferdışçenko ile bir arada oturmaya razı olmakla da yeterince küçük düştüğü kanısındaydı. Ama tutkuların yaptırabildiğini nihayet sorumluluk, görev, rütbe, toplumsal konum ve genellikle kendine saygı gibi duygular da yaptırabilir insana. Bu durumda ekselansları ister istemez Rogojin ve çetesine katlanmak zorundaydı.

Tam bu konuda düşüncelerini söylemeye hazırlanıyordu ki, Nastasya Filippovna ondan önce davrandı:

— Ah, general, unuttum! İnanın, sizi düşünmemiş değilim. Bunu kendiniz için küçültücü

buluyorsanız, özellikle sizi yanımda görmeyi çok istiyorsam da ısrar etmeyeceğim, tutmayacağım da sizi. Dostluğunuz, gösterdiğiniz yakınlık için çok minnettarım size, ama korkuyorsanız...

General şövalyelere özgü bir yüce gönüllülükle

— Rica ederim Nastasya Filippovna! diye yükseltti sesini. Kime söylüyorsunuz bunu? Herhangi bir tehlike söz konusuysa, yalnızca size olan bağlılığımdan kalırım yanınızda... Öte yandan, ne yalan söyleyeyim, neler olacağını da merak etmiyor değilim hani. Ben halılarınızı kirletecekleri, belki bir şeylerinizi kırabilecekleri için düşünmüştüm ki... Bana sorarsanız, içeri almasaydınız onları daha iyi ederdiniz Nastasya Filippovna!

Ferdışçenko,

— İşte Rogojin! diye haykırdı.

General hemen Afanasiy İvanoviç'in kulağına eğilip fısıldadı:

— Ne dersiniz Afanasiy İvanoviç, aklını mı yitirdi Nastasya Filippovna? Yani sözün gelişi değil de, gerçekten... ne dersiniz?

Afanasiy İvanoviç sinsi sinsi gülümsedi.

— Onun her an aklını yitirmeye meyilli olduğunu söylemiştim size.

— Sanki ateşi de var...

Rogojin'in çetesinde aşağı yukarı yine sabahki kişiler vardı. Yalnızca bir zamanlar onun bunun kirli çamaşırlarını ortaya dökmekle uğraşan aşağılık bir gazetenin editörlüğünü yapmış, takma altın dişlerini rehine verip aldığı parayla içki içtiği söylenen berbat bir ihtiyar ile, yumruklarına güvenen sabahki gencin meslek yönünden de, görev yönünden de rakibi, onunla didişen, Rogojin'in çetesinde hiç kimsenin tanımadığı, Nevskiy Caddesi'nin güneşli yanında gelen geçeni durdurup, Marlinski[17] ağzıyla "kendisinin bir zamanlar dilencilere on beş ruble verdiğini" söyleyerek dilenen, sokakta gruba katılmış, ordudan ayrılmış bir asteğmen de vardı. İki rakip hemen düşmanca davranmaya başlamışlardı birbirine. Yumruklarına güvenen bay, gruba bir "dilenci"nin alınmasından sonra kendini aşağılanmış hissetmeye bile başlamıştı ve doğuştan pek konuşkan biri olmadığından kimi zaman ayı gibi homurdanıyordu yalnızca. Yüksek tabakadan, kurnaz biri olduğu anlaşılan "dilenci"nin ona yaltaklanmasına, sırnaşmasına tiksinerek bakıyordu. Görünüşte asteğmen "iş"te ustalığıyla, kıvraklığıyla güce oranla çok daha verimli olacağa benziyordu. Üstelik yumruğu kuvvetli baya oranla çok daha kısa boyluyken... Kibarca onunla tartışmaya girmeden, ama müthiş bir biçimde övünerek birkaç kez İngiliz boksunun üstün olduğunu ima ettiği için bir batı hayranı olduğu da anlaşılıyordu. Onun "boks"tan söz etmesine yumruğu kuvvetli bay küçümser, aşağılar bir tavırla gülümsüyordu yalnızca, ama rakibini açıkça küçümsemeyi kendine yediremiyor, onu buna değer görmüyor, kimi zaman sesini çıkarmadan, sanki bilmiyormuş gibi ya da daha doğrusu bilerek ulusal nesnesini (kalın damarlı, yumru yumru, sarı tüy kaplı kocaman yumruğunu) ortaya çıkarıyor, o anda herkes bu derin-ulusal nesnenin bir yere inecek olsa oranın suyunun çıkacağını düşünüyordu.

Bütün gün aklında hep Nastasya Filippovna'ya akşam yapacağı ziyaret olan Rogojin'in çabası sonucu, grupta sabahki gibi "kafayı bulmuş" kimse yoktu. Kendisi de neredeyse bütünüyle ayılmıştı. Ama hayatının bu en berbat, hiçbir şeye benzemeyen gününde başından geçenlerden aptallaşmış

gibiydi. Yalnızca bir şey gitmiyordu gözünün önünden, belleğinde de, kalbinde de her dakika, her saniye o şey vardı. Saat beşten gece yarısı saat on bire kadar bütün zamanını sonsuz kederler, endişeler içinde, onun işini görmek için kentte koştururken neredeyse akıllarını yitirecek Kinderler'le, Biskuplar'la dolaşarak o şey için harcamıştı. Ve biraz önce Nastasya Filippovna'nın şaka yollu, belli belirsiz sözünü ettiği nakit yüz bin ruble Biskup'un utancından Kinder'le ancak fısıldayarak konuşabildiği bir faizle sonunda toplanabilmişti.

Sabahleyin olduğu gibi Rogojin yine grubun en önünde girmişti kapıdan, ötekiler ise, üstünlüklerine güven duyarak olsa bile yine de biraz korkarak izlemişlerdi onu. Önemli olan onların Nastasya Filippovna'dan neden korktuklarıydı. Hatta bazıları şimdi onları "merdivenlerden aşağı yuvarlayacaklarından" korkuyordu. Böyle düşünenler arasında züppe, yürek yakan Zalyojev de vardı. Ama ötekiler, bu arada özellikle yumruğuna güvenen bay da, yüksek sesle olmasa bile içlerinden Nastasya Filippovna için son derece küçümseyerek, hatta nefretle bir şeyler söyleyerek, eve orayı işgal edeceklermiş gibi giriyorlardı. Ancak ilk iki odanın zengin görünümü, ömürlerinde görmedikleri, duymadıkları eşyası, nefis mobilyası, tabloları, kocaman Venüs heykeli... bütün bunlar ansızın karşı konulmaz bir saygı, hatta neredeyse bir korku uyandırmıştı onlarda. Bu onların Rogojin'in arkasından salona yavaş yavaş küstah tavırlarla girmelerine engel olmadı kuşkusuz. Ama yumruklarına güvenen bay, "dilenci" ve gruptan birkaç kişi daha konukların arasında General Yepançin'i görünce ilk anda öylesine şaşırmışlardı ki, bir an geri çekilmeyi, bitişik odaya geçmeyi bile düşünecek olmuşlardı. Daha bir yürekli, rahat olanların arasında yalnızca Lebedev vardı. Neredeyse Rogojin'in hemen yanında yürüyordu. Bir milyon dört yüz bin ruble nakit paranın, şimdi de eldeki hazır yüz bin rublenin gerçekte ne demek olduğunu bilir gibiydi. Ama bu arada şunu da belirtmek gerekir: Çokbilmiş Lebedev de dahil, güçlerinin sınırları, nereye kadar uzandığı, neleri yapıp neleri yapamayacakları konusunda hepsinin kafası biraz karışıktı. Lebedev bazen istedikleri her şeyi yapabileceklerine yeminler edebilirdi; öte yandan bazen de ne olur ne olmaz diyerek, daha çok yasaların insanları yüreklendiren, rahatlatan maddelerini düşünmek ihtiyacını duyuyordu.

Nastasya Filippovna'nın konuk salonu Rogojin'in üzerinde, arkadaşlarının üzerinde bıraktığı izlenimden değişik bir izlenim bırakmıştı. Kapının perdesi kalkıp da Nastasya Filippovna'yı gördüğü anda o sabah olduğu gibi, geri kalan her şey yok olmuştu gözünde, hatta şimdi sabah olduğundan bile güçlüydü bu duygusu. Ansızın bembeyaz kesildi yüzü, bir an duraladı; kalbinin duracak gibi çarptığı belliydi. Gözlerini ayırmadan, ürkek bir dalgınlıkla birkaç saniye baktı Nastasya Filippovna'ya. Sonra birden, kendini bilmiyormuş gibi neredeyse yalpalayarak masaya doğru yürüdü. Oraya giderken Ptitsın'ın sandalyesine takılmış, sessiz Alman güzelinin göz kamaştırıcı mavi giysisinin dantelli eteğine çamurlu kocaman çizmeleriyle basmıştı. Bayandan özür dilememiş, yaptığının farkına bile varmamıştı. Masaya varınca, salona girerken iki eliyle önünde tuttuğu tuhaf bir şeyi üzerine bıraktı. On dört-on beş santim yüksekliğinde, on yedi-on sekiz santim uzunluğunda, Borsa Haberleri gazetesine sıkı sıkı sarılı, kelle şekeri gibi sicimle iki kez çapraz yapılarak sıkı sıkı bağlanmış büyük bir paketti bu. Sonra kendisi için verilecek kararı bekliyor gibi bir şey söylemeden, kolları iki yana sarkık, beklemeye başladı. Boynundaki, üzerinde böcek biçiminde pırlanta bir iğne olan açık yeşilli kırmızılı, yepyeni ipek eşarbı, sağ elinin kirli parmağındaki kocaman pırlanta yüzüğü saymazsak, giysisi sabahki gibiydi. Lebedev masaya üç adım kala durdu. Ötekiler, söylediğimiz gibi arkadan yavaş yavaş giriyorlardı salona. Nastasya Filippovna'nın hizmetçileri Katya ile Paşa koşup gelmiş, kapının kalkık örtüsünün arkasından büyük bir şaşkınlık ve korku içinde neler olup bittiğine bakıyorlardı.

Nastasya Filippovna meraklı, dikkatli bakışlarla Rogojin'i bir süre süzdükten sonra, bakışıyla "tuhaf şey"i göstererek sordu:

— Nedir bu?

Rogojin neredeyse fısıldayarak,

— Yüz bin! dedi.

— Sözünüzü tuttunuz, vay canına! Şuraya oturun lütfen, işte şu sandalyeye. Sonra bir şey anlatacağım size. Kimler var yanınızda? Sabahkiler mi yine? Neyse, gelip otursunlar bakalım. Şu sedire oturabilirler, şurada bir sedir daha var. Alın size iki de koltuk... Ne o, oturmak istemiyorlar mı yoksa?

Gerçekten de Rogojin'in adamlarından birkaçı utanmış, geri çekilip öteki odada oturmuş, beklemeye başlamıştı; birkaçı ise kalmış, Nastasya Filippovna'nın gösterdiği yerlere, ama masadan biraz uzağa, çoğunlukla duvar diplerine oturmuştu. Bazıları hâlâ göze batmamaya çalışıyordu. Bazıları ise giderek daha çok ve sanki daha hızla cesaretleniyorlardı. Rogojin Nastasya Filippovna'nın gösterdiği sandalyeye oturmuştu. Ama uzun süre oturmadı orada, hemen kalktı, bir daha da oturmadı. Yavaş yavaş çevresine bakınmaya, salonda kimlerin olduğunu anlamaya başlamıştı. Gavrila'yı görünce kötü kötü gülümseyerek, kendi kendine "Vay!" diye mırıldandı. Generalle Afanasiy İvanoviç'e çok rahat, hatta pek ilgisiz baktı. Ama Nastasya Filippovna'nın yanında prensi görünce, büyük bir şaşkınlık içinde, bu rastlantıyı kendine açıklayamıyormuş gibi gözlerini uzun süre alamadı ondan. Zaman zaman kendinde değilmiş gibi görünüyordu. O günün bütün telaşı, kargaşası yanında, son geceyi de trende geçirmiş ve iki gündür hemen hiç uyumamıştı.

Nastasya Filippovna konuklarına dönüp, heyecanlı bir sabırsızlık içinde meydan okurcasına yüksek sesle,

— Burada, bu kirli paketin içinde yüz bin ruble var baylar, dedi. Bu sabah deliler gibi bağırarak akşama bana yüz bin ruble getireceğini söylemişti, ben de deminden beri onu bekliyordum. Beni satın almak istedi. On sekiz binden başladı, sonra birden kırk bine çıktı, sonra yüz bin dedi. Sözünü de tuttu! Öf, yüzü nasıl da bembeyaz oldu!.. Sabahleyin Gavrila'nın evinde oldu bütün bunlar: Gelecekteki ailemi, Gavrila'nın annesini ziyarete gitmiştim. Ama kız kardeşi yüzüme bakarak "Bu utanmaz kadını kovmayacak mısınız buradan!" diye bağırdı, sonra tutup Gavrila'nın yüzüne tükürdü. Yaman bir kız!

General sitemli,

— Nastasya Filippovna! dedi.

İşin nereye varacağını yavaş yavaş anlamaya başlamıştı.

— Ne var general? Yakışıksız mı kaçtı? Caka satmayı bırakalım artık! Bugüne kadar Fransız Tiyatrosu'nda locamda ulaşılmaz bir erdem örneği olarak oturdum, arkamdan koşanlardan beş yıl bir yabani gibi kaçtım, gururla, olanca temizliğimle baktım çevreme, öylesine ileri gittim ki... İşte şimdi beş yıllık el değmemişliğimin karşılığı, biri gelip masanın üzerine yüz bin ruble attı. Belki arabası da kapıda beni bekliyordur. Yüz bin ruble değer biçti bana! Gavrila, yanılmıyorsam hâlâ kızıyorsun bana, öyle mi? Sahi, gerçekten sokacak mıydın sen beni ailene? Rogojin'in Nastasya Filippovna'sını?

Biraz önce ne demişti prens?

Prens sesi titreyerek,

— Rogojin'in demedim ben, dedi. Rogojin'in değilsiniz siz!

Darya Alekseyevna sabredemedi.

— Nastasya Filippovna, yeter anacığım, yeter güvercinim. Onlara katlanmak o kadar zor gelmeye başladıysa sana, ne diye bakıyorsun yüzlerine? Ortada yüz bin ruble bile olsa, böyle biriyle nasıl gidersin! Evet, çok para yüz bin ruble! O zaman sen de al yüz bin rubleyi, sonra yolcu et, gitsin... Böylelerine öyle yapmak gerekir. Ah senin yerinde ben olacaktım ki... ne yapacağımı bilirdim!

Darya Alekseyevna öfkelenmişti bile. Aslında iyi yürekli, oldukça duygulu bir kadındı.

Nastasya Filippovna gülümsedi.

— Kızma Darya Alekseyevna, ben kızmadan söyledim bunu. Sitem ettiğimi mi sandın ona yoksa? Doğrusu nereden aklıma esti de temiz bir aileye katılmak istedim, aklım almıyor. Annesini gördüm, elini öptüm. Gavrila, senin evinde öyle alaycı bir tavırla bilerek konuştum, işi nereye kadar vardırabileceğini son bir kez daha görmek için yaptım bunu. Doğrusu çok şaşırttın beni. Çok şey bekliyordum senden, ama bu yaptığını beklemiyordum! Evlenmeye hazırlandığımız bir sırada onun bana böyle bir inci hediye etmesinden, benim bu hediyeyi almamdan sonra kabul edebilecek miydin beni? Ya Rogojin? Öyle ya, senin evinde, annenin, kız kardeşinin önünde satın almaya kalkıştı beni, öyleyken sen yine de bu akşam geldin buraya, benimle evlenmeyi düşünüyorsun, az kaldı kız kardeşini de getirecektin, öyle değil mi? Rogojin senin üç ruble için Vasilyevski Adası'na dört ayak üzerinde gideceğini söylerken haklı mıydı yoksa?

Rogojin birden alçak sesle, ama kendinden son derece emin bir tavırla,

— Gider, dedi.

— Açlıktan ölecek durumda olsan hadi neyse, oysa dediklerine göre iyi de maaş alıyormuşsun! Üstelik bütün bunların, işin rezaletinin yanında, nefret ettiğiniz bir kadını alacaksınız evinize!.. Benden nefret ediyorsun, biliyorum bunu! Evet, artık inanıyorum, senin gibi biri para için insan bile keser! Evinizde para hırsı herkesin gözünü döndürmüş, her şeyi parayla ölçüyorlar. Daha dünkü çocuk tefecilik etmeye hevesleniyor! Geçenlerde bir gazetede okudum, böyle bir çocuk usturayı ipeğe güzelce sarmış, arkadan usulca yaklaşmış arkadaşına, koyun keser gibi kesmiş gırtlağını. Ne utanmazsın sen! Ben utanmazım, ama sen benden de utanmazsın. O kamelyacıdan ise söz etmiyorum artık...

General gerçekten üzgün, ellerini çırparak,

— Siz mi, siz mi söylüyorsunuz bunları Nastasya Filippovna? dedi. Sizin gibi hassas, ince ruhlu biri mi söylüyor bunları? Nasıl söyleyebiliyorsunuz böyle bir şeyi? Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz?

Birden gülümsedi Nastasya Filippovna.

— Şu anda sarhoşum general. Dağıtmak istiyorum biraz! Bugün benim günüm, bayram günüm; uzun zamandır bekliyordum bu günü. Darya Alekseyevna, şu kamelyacıyı görüyor musun? İşte şu Monsieur

aux camélias[18] orada oturmuş, bize bakarak gülüyor...

Totskiy ağırbaşlı bir tavırla karşılık verdi:

— Gülmüyorum Nastasya Filippovna, büyük bir dikkatle sizi dinliyorum.

— İşte bunun için beş yıl acı çektirdim ona, benden uzaklaşmasına izin vermedim! Değer miydi buna? Her şey her zaman nasıl olması gerekiyorsa öyledir... Ayrıca benim kendisine karşı suçlu olduğumu düşünür: Eğitimimi tamamlattı, kontesler gibi yaşattı beni, ne paralar, ah ne büyük paralar harcadı benim için, daha köydeyken iyi bir koca adayı buldu bana, burada da Gavrila'yı... Ne dersin: Bu son beş yıldır ondan ayrı yaşıyorum, ama her zaman para aldım ondan, hem bunun benim hakkım olduğunu düşünerek aldım! Sanırım aklımı yitirdim ben! Şimdi sen bana diyorsun ki, adam iğrenç biriyse, al bu yüz bin rubleyi, sonra da kov onu yanından, gitsin. Evet, iğrenç biri... Şimdiye kadar çoktan evlenirdim ben, hem de Gavrila ile değil, ama bu da iğrenç bir şey olmaz mıydı? Ne diye nefret içinde geçirdim bu beş yılımı? İster inan, ister inanma bundan dört yıl önce, kimi zaman şu benim Afanasiy İvanoviç'le evlensem nasıl olur diye düşündüğüm oluyordu. O zamanlar öfkemden düşünüyordum öyle. Az şey mi düşünüyordum o zamanlar? Aslında benimle evlenmek zorunda bırakabilirdim de onu! İnanır mısın, kendisi de çok istiyordu bunu. Yalan söylüyordu, oysa çok düşkündü bana, dayanamıyordu. Neyse ki, Tanrı'ya şükürler olsun, sonra aklımı başıma topladım: Böylesine kin beslemek olur muydu? İşte o zaman birden tiksinmeye başladım ondan, öyle ki çok isteseydi bile evlenmezdim onunla. İşte ondan sonra tam beş yıl sağa sola caka sattım! Hayır, sokağa insem daha iyi olacak, oraya aidim çünkü! Ya Rogojin'le oynaşıp duracağım ya da yarın çamaşırcılık yapmaya başlayacağım!.. Çünkü benim olan hiçbir şeyim yok. Her şeyini ona geri verip gideceğim, son çaputunu da bırakacağım ona... Peki, öyle kim ister beni, sor bakalım Gavrila'ya, alır mı beni öyle? Evet, Ferdışçenko bile almaz...

Ferdışçenko sözünü kesti Nastasya Filippovna'nın:

— Ferdışçenko almaz belki Nastasya Filippovna... ama prens alır! Oturmuş ağlıyorsunuz, oysa dönüp prense baksanıza! Deminden beri onu izliyorum...

Nastasya Filippovna merakla dönüp baktı prense.

— Doğru mu? diye sordu.

— Doğru, diye fısıldadı prens.

— Yani öyle, olduğum gibi, hiçbir şeyim olmadan mı?

— Evet, Nastasya Filippovna. Alırım...

General,

— Buyurun size yeni bir hikâye! diye mırıldandı. Olacağı buydu!

Prens, kendisine bakmayı sürdüren Nastasya Filippovna'nın yüzüne acıklı, ciddi, büyük bir içtenlikle bakıyordu.

Nastasya Filippovna birden tekrar Darya Alekseyevna'ya döndü,

— İşte bir tane daha! dedi. Elbette iyi yürekliliğinden yapıyor bunu. Tanıyorum onu çünkü.

Kurtarıcımı, velinimetimi buldum işte! Bununla birlikte, belki de onun için söylenenler... yani şey olduğu... doğrudur... Peki, bir prens olarak Rogojin'inkini alacak kadar âşıksan, geçimini nasıl sağlayacaksın?..

— Ben temiz olan sizi alacağım Nastasya Filippovna, dedi prens, Rogojin'inkini değil.

— Yani o temiz olan ben miyim?

— Evet, siz.

— Sizin o dediğiniz... romanlarda olur! Eski uydurma hikâyelerdir onlar canım. Ama akıllandı artık insanlar, böyle saçmalıklar geçmişte kaldı! Ağzın süt kokuyor daha, evlenmek kim, sen kimsin...

Prens ayağa kalktı, ürkek, titrek bir sesle, ama aynı zamanda kendinden emin bir tavırla,

— Ben bir şey bilmiyorum Nastasya Filippovna, bir şey görmedim, çok haklısınız, ama ben... öyle düşünüyorum ki, evlenirsek ben size değil, siz bana onur vereceksiniz. Ben bir hiçim, oysa siz çok acı çektiniz ve böyle bir cehennemin içinden tertemiz çıktınız. Bu çok büyük bir şey! Ne için utanç duyuyor, Rogojin'le gitmek istiyorsunuz? Bir nöbet bu sizinki... Bay Totskiy'e yetmiş beş bin rubleyi geri verdiniz, ayrıca her şeyinizi bırakıp gideceğinizi söylüyorsunuz, burada hiç kimsenin yapabileceği şey değil bu. Ben sizi... Nastasya Filippovna... seviyorum. Sizin için ölürüm Nastasya Filippovna. Sizin için kimsenin kötü söz söylemesine izin vermem Nastasya Filippovna... Yoksul olursak, çalışırım Nastasya Filippovna...

Prensin son söylediklerine Ferdışçenko ile Lebedev'in kıs kıs güldükleri duyuldu. General bile büyük bir can sıkıntısıyla homurdanmıştı. Ptitsın ile Totskiy gülümsemeden edememişlerdi, ama öfkeli bir gülümsemeydi onlarınki. Geri kalan herkesin ise şaşkınlıktan ağzı açık kalmıştı.

Prens yine o ürkek, çekingen tavrıyla sürdürdü konuşmasını:

— Ama belki de yoksul değil, çok zengin olacağız. Aslında kesin bilmiyorum, ne yazık ki bugün bütün gün hâlâ bir şey öğrenebilmiş değilim... İsviçre'deyken Salazkin adında birinden bir mektup aldım. Çok büyük bir mirasın sahibi olabileceğimi yazıyordu. İşte burada o mektup...

Prens gerçekten de bir mektup çıkardı cebinden.

General,

— Evet, yanılmıyorsam sayıklıyor, diye mırıldandı. Tam bir tımarhaneye döndü burası!

Arkasından birkaç saniye süren bir sessizlik oldu.

Ptitsın,

— Galiba Salazkin'den bir mektup aldığınızı söylediniz prens? diye sordu. Çok tanınmış biridir Salazkin. İş takibi konusunda da ünlüdür. Mektubu yazan gerçekten Salazkin ise büyük bir mirasa konacağınıza inanabilirsiniz. Neyse ki el yazısını tanıyorum, geçenlerde bir işim oldu onunla çünkü... Bakmama izin verirseniz belki bir şey söyleyebilirim size.

Prens bir şey söylemeden, eli titreyerek uzattı Ptitsın'a mektubu.

General, herkesin yüzüne aklını yitirmiş gibi bakarak karıştı söze:

— Neymiş, ne oluyor? Miras mı?

Herkes mektubu okuyan Ptitsın'a bakıyordu. Genel merak yeni, olağanüstü bir itici güç kazanmıştı. Ferdışçenko oturduğu yerde duramıyordu. Rogojin şaşkındı, büyük bir huzursuzluk içinde bir prense, bir Ptitsın'a bakıyordu. Darya Alekseyevna diken üzerinde oturuyormuş gibi sabırsız bekliyordu. Lebedev bile sabırsızdı. Oturduğu köşeden kalkıp gelmiş, Ptitsın'ın arkasında iki büklüm eğilmiş, omzunun üzerinden, kafasına her an bir odunun indirileceğinden korkan bir insanın tedirginliğiyle mektuba bakıyordu.

XVI

Ptitsın bir süre sonra mektubu katlayıp prense verirken,

— Evet, dedi. Teyzenizin son derece açık vasiyetnamesi gereği, sıkıntısız bir şekilde çok büyük bir servet sahibi olacaksınız.

General tabancayla ateş edilmiş gibi gürledi birden:

— Olamaz!

Herkesin ağzı tekrar açık kalmıştı.

Ptitsın, özellikle İvan Fyodoroviç'e anlatıyormuş gibi, beş ay önce prensin hiç tanımadığı, iflas edip yoksulluk içinde ölmüş, Papuşin adında Moskovalı üçüncü sınıf bir tüccarın kızı olan teyzesinin, annesinin öz ablasının öldüğünü anlattı. Ama bu Papuşin'in yine kısa bir süre önce ölmüş ağabeyi zenginliğiyle ünlü bir tüccarmış. Bu tüccarın iki oğlu varmış, onlar da bundan bir yıl önce neredeyse bir ay içinde birbiri ardına ölmüşler. Yaşlı adam iki oğlunun ölümünden öylesine etkilenmiş ki, kısa bir süre sonra o da hastalanıp ölmüş. Zaten dulmuş adamcağız ve son derece yoksul, başka birinin evinde sığıntı yaşayan öz yeğeninden, yani prensin teyzesinden başka kimi kimsesi, bir varisi yokmuş. Mirasa sahip olduğunda siroz hastasıymış kadıncağız, ölmek üzereymiş. Salazkin'le anlaşıp hemen prensi aratmaya başlamış, bu arada bir de vasiyetname hazırlatmış. Anlaşıldığı kadarıyla prens de, İsviçre'de yanında kaldığı doktor da resmi yazıyı beklemeyi veya olayın doğruluğunu araştırmaya gerek görmemişler ve prens, Salazkin'in mektubu cebinde, yurda dönmüş...

Ptitsın prense dönüp ekledi:

— Yalnızca bütün bu anlattıklarımın ve Salazkin'in bu işinizin yasallığı ve kesinliği konusunda yazdıklarının tartışmasız gerçek olduğunu söyleyebilirim size. Bu parayı cebinizde bilin. Kutluyorum sizi prens! Aşağı yukarı bir buçuk milyon alırsınız, belki daha da fazla... Çünkü çok zengin bir tüccardı Papuşin.

Ferdışçenko haykırdı:

— Vay be, Prens Mışkinler'in son temsilcisine bak sen!

Lebedev sarhoş bir sesle,

— Yaşa! diye bağırdı.

General şaşkınlığından ne diyeceğini bilemiyordu.

— Ben de bu sabah zavallıcık diyerek yirmi beş ruble sıkıştırmıştım eline, dedi. Ha-ha-ha! Bu kadarı da olmaz yani! Neyse, kutlarım, kutlarım!

Yerinden kalkıp prensin yanına gitti, kucakladı onu. Generali ötekiler izledi. Kapının perdesinin arkasına çekilmiş olanlar bile konuk salonuna dönmeye başlamıştı. Uğultuyu andıran konuşmalar, haykırışlar, hatta şampanya istekleri duyuldu. Salonda bir dalgalanma, kargaşa oldu. Bir an için Nastasya Filippovna'yı, burada onun için toplandıklarını bile unutur gibi olmuşlardı. Ama çok geçmeden, bir anda herkes onun biraz önce Nastasya Filippovna'ya evlenme teklifinde bulunduğunu

hatırladı... Durum şimdi öncekine oranla üç kat daha çılgınca ve olağandışı görünüyordu. Büyük bir şaşkınlık içinde olan Totskiy omuzlarını kaldırmış, öylece duruyordu. Yalnızca o oturuyordu yerinde, onun dışında herkes masanın çevresinde toplanmıştı. Daha sonra herkesin anlattığına göre, Nastasya Filippovna o anda kaybetmişti kendini. Yerinde oturmayı sürdürüyordu. Ne olup bittiğini anlamadan, ama anlamaya büyük çaba harcıyormuş gibi tuhaf, şaşkınlık dolu bakışlarla herkesin yüzüne bir süre baktı. Sonra birden prense döndü ve gözdağı verircesine kaşlarını çattı, dikkatle baktı yüzüne. Ama yalnızca bir an sürdü bu. Belki de bütün bunlar şaka gibi gelmişti ona. Ama prensin yüzünün görünümü bir anda kendine getirdi onu. Şöyle bir düşündü, sonra neye gülümsediğini bilemeden tekrar gülümsedi...

Alay ediyormuş gibi mırıldandı kendi kendine:

— Demek prenses olacağım! (Farkında olmadan gözü Darya Alekseyevna'ya ilişince gülümseyerek ekledi:) Hiç beklenmedik bir çözüm oldu bu... ben... benim hiç beklemediğim bir şeydi bu... Ne diye ayakta duruyorsunuz baylar, oturun lütfen, kutlayın prensle beni! Biri şampanya istemişti galiba. Ferdışçenko gidin söyleyin, şampanya getirsinler. (Birden kapıda dikilen hizmetçi kızlarını gördü.) Katya, Paşa... buraya gelin, evleniyorum ben, duydunuz mu? Prensle evleniyorum. Bir buçuk milyon rublesi olan Prens Mışkin beni alıyor!

Olanlara çok duygulanan Darya Alekseyevna,

— Tanrı yardımcınız olsun anacığım, zamanı gelmişti! diye haykırdı. Sakın kaçırmayın bu fırsatı!

Nastasya Filippovna,

— Gel yanıma otur prens, dedi. İşte böyle, bak şarap da geldi... Hadi baylar, kutlayın bizi!

— Yaşasın! diye haykıranlar oldu.

Birçok kişi şarap şişelerinin başına toplandı. Bu arada Rogojin'in adamları da... Daha çok onlar bağırıyordu, bağırmaya da hazırdılar; ama olayların ve durumun tuhaflığına karşın, işlerin değişeceğini birçoğu hissediyordu. Öteki konuklar şaşkın, kuşku içinde bekliyordu. Çoğu bu durumun son derece olağan olduğunu, azımsanmayacak sayıda prensin Çingene obalarından kızlarla bile evlendiğini fısıldaşıyorlardı aralarında. Rogojin ayakta dikiliyor, dudaklarında kıpırtısız bir gülümsemeyle olan biteni izliyordu.

General, prense yandan yaklaşıp yeninden çekiştirerek dehşet içinde fısıldadı kulağına:

— Prens, dostum, kendine gel!

Bunu fark edince Nastasya Filippovna kahkahalarla gülmeye başladı.

— Yoo general! Şu anda ben de bir prensesim, duydunuz mu? Bana söz söyletmez prens! Afanasiy İvanoviç, siz de kutlayın beni! Artık karınızla her yerde yan yana oturacağım. Ne dersiniz, bir kadının böyle bir kocasının olması çok yararlı değil midir? Bir buçuk milyonu var, hem prens, hem de söylediklerine göre bir budala... Daha ne olsun? Gerçek yaşam şimdi başlıyor işte! Geç kaldın Rogojin! Al götür paketini, ben prens-le evleneceğim, senden de zenginim artık!

Ama anlamıştı durumu Rogojin. Yüzünde büyük bir acı ifadesi vardı. Ellerini çırptı, derin bir inilti koptu göğsünden.

— Vazgeç! diye bağırdı prense.

Salonda gülüşenler oldu.

Darya Alekseyevna mağrur bir tavırla,

— Senin için mi vazgeçecek? diye atıldı. Kaba köylü... masanın üzerine attın parayı... Prens evlenmek istiyor onunla, sense rezalet çıkarmak için gelmişsin buraya!

— Ben de evlenmek istiyorum Nastasya Filippovna'yla! Hemen şimdi, şu anda evlenirim! Her şeyimi vereceğim...

Darya Alekseyevna öfkeli,

— Pis sarhoş! diye bağırdı. Meyhaneden geldiğin belli! Hemen kapı dışarı etmeli seni buradan!

Gülüşmeler daha da arttı.

Nastasya Filippovna prense döndü.

— Duyuyor musun prens, dedi, bir köylü nişanlını satın almaya çalışıyor.

— Şu anda sarhoş, dedi prens. Sizi de çok seviyor.

— Peki, ileride nişanlının az kalsın Rogojin'le gidecek olduğunu hatırladıkça utanmayacak mısın?

— O zaman bunalım geçiriyordunuz, şimdi de bunalım geçiriyorsunuz, kendinizde değilsiniz.

— Peki, ileride sana karının bir zamanlar Totskiy'in kapatması olduğunu söylediklerinde utanmayacak mısın?

— Hayır, utanmayacağım... Totskiy'in yanında kendi isteğinizle kalmıyordunuz.

— Yani hiçbir zaman başıma kakmayacak mısın bunları?

— Hiçbir zaman kakmayacağım.

— Dikkat et, asla ömür boyu sürecek bir söz verme!

Prens, Nastasya Filippovna'ya acıyormuş gibi, alçak sesle,

— Nastasya Filippovna, dedi, demin söyledim size, teklifimi kabul etmeniz sizin için değil, benim için bir onurdur. Ben bunu söylediğimde gülümsemiştiniz, salonda herkesin güldüğünü de duymuştum. Belki pek komik bir biçimde söylemiştim bunu, kendim de komiktim o anda, ama öyle sanıyorum ki ben... onurun ne demek olduğunu biliyorum, gerçeği söylediğimden de eminim. Demin mahvetmek istiyordunuz kendinizi, hem de dönüşü olamayacak biçimde. Ondan sonra da bir daha affedemeyecektiniz kendinizi. Üstelik hiçbir suçunuz yokken. Hayatınızı henüz tümden mahvetmiş değilsiniz. Rogojin'in size gelmesinin, Gavrila Ardalionoviç'in sizi aldatmak istemiş olmasının ne anlamı olabilir? Neden hep bunlardan söz ediyorsunuz? Sizin yapmış olduğunuzu çok kişi yapmış olabilir, tekrar söylüyorum size, Rogojin'le gitmeyi düşündüğünüzde aklınız başınızda değildi, o anda bunalım geçiriyordunuz. Şimdi de kendinizde değilsiniz. Gidip yatsanız çok iyi edersiniz. Yarın Rogojin'in yanında kalmaktansa çamaşır yıkamaya gidersiniz... Çünkü siz onurlu bir insansınız

Nastasya Filippovna, ama sanırım o kadar şanssızsınız ki, gerçekten suçlu olduğunuzu düşünüyorsunuz. Yakından ilgilenmek gerekiyor sizinle Nastasya Filippovna. Ben ilgileneceğim sizinle. Resminizi gördüm bugün, yüzünüz hiç yabancı gelmedi bana. Sanki çağırıyordunuz beni... Ben... ben... ömrümün sonuna kadar saygı duyacağım size Nastasya Filippovna...

Prens, bunları insanların önünde söylediğini birden hatırlamış gibi kızararak sustu.

Ptitsın utanmış gibi başını önüne eğmiş, yere bakıyordu. Totskiy şöyle geçiriyordu içinden: "Budala olmasına budala, ama bir şey elde etmenin en iyi yolunun karşısındakini pohpohlamak olduğunu çok iyi biliyor; çok ilginç biri!" Prens bu arada Gavrila'nın köşeden kendisine dikilmiş, onu yakıp kül etmek ister gibi kıvılcımlar saçan bakışını da fark etmişti.

Duygulanan Darya Alekseyevna,

— Ne iyi bir insan! dedi.

General,

— Eğitimli, ama mahvolmuş biri! diye mırıldandı.

Totskiy, kimse fark etmeden çıkıp gitmek için şapkasını aldı, kalkmaya hazırlandı. Birlikte çıkmak için generalle bakıştılar.

Nastasya Filippovna,

— Teşekkür ederim prens, dedi, şimdiye kadar hiç kimse böyle konuşmadı benimle. Hep pazarlık ettiler benim için, doğru dürüst kimse evlenmek istemedi benimle. Duydunuz mu, Afanasiy İvanoviç? Prensin söyledikleri üzerine ne düşünüyorsunuz? Neredeyse yakışıksız, değil mi?.. Rogojin! Hemen gitme sen! Farkındayım, gitmeye niyetin yok zaten. Belki de seninle gelirim. Nereye götürmeyi düşünüyordun beni?

Lebedev seslendi oturduğu köşeden:

— Yekateringof'a.

Rogojin ürperdi, kulaklarına inanamıyormuş gibi gözleri yuvalarından uğramış, bakınıyordu. Başına korkunç bir darbe yemiş, sersemlemişti sanki.

Dehşete kapılan Darya Alekseyevna,

— Ne oluyorsun anacığım, ne oluyorsun? diye haykırdı. Gerçekten de bunalım geçiriyorsun sen! Aklını mı yitirdin?

Nastasya Filippovna bir kahkaha atıp kalktı sedirden.

— Ciddi mi söylüyorum sandın? dedi. Ağzı süt kokan böyle bir çocuğun hayatını nasıl mahvedebilirim? Afanasiy İvanoviç'e yakışır bir şey bu: Çocukları o sever! Hadi gidiyoruz Rogojin! Paketini hazırla! Evlenmek isteyip istememen önemli değil, parayı ver sen yeter! Belki evlenmem seninle. Evlendiğimizde paket sende mi kalacak sanıyorsun? Yanılıyorsun! Ben yüzsüzün tekiyimdir! Totskiy'in metresiydim ben... Prens! Şimdi sana Nastasya Filippovna değil, Aglaya Yepançina gerek. Yoksa Ferdışçenko diline dolar seni! Senin bundan korkun yok, ama ben seni mahvetmekten, sonra

bunu başıma kakmandan korkarım! Seni onurlandıracağımı söylüyorsun. Totskiy çok iyi bilir bunu... Sana gelince Gavrila, Aglaya Yepançina'yı da kaçırdın, biliyor musun? Onunla pazarlığa girmeseydin, kesin evlenirdi seninle! Siz erkekler hep bu hatayı yapıyorsunuz işte: Ya namussuz kadınlarla düşüp kalkmalısınız ya da namuslularla, birini seçmeli! Yoksa muhakkak karıştırırsın işleri... Bakın general nasıl ağzını açmış, dinliyor...

General omuzlarını kaldırmış,

— Felaket bu felaket! diyordu.

O da kalkmıştı sedirden. Şimdi herkes yine ayaktaydı. Nastasya Filippovna çıldırmış gibiydi.

Prens elini kolunu sallayarak inledi:

— Olamaz!

— Olamaz mı diyorsun? Belki ben de gururluyumdur, utanmazın hiçbir şeye ihtiyacı olmaz! Demin kusursuz olduğumu söylüyordun. Doğrusu çok hoş bir kusursuzluk benimki, sırf övünmek için milyonları da, prensesliği de elimin tersiyle ittiriyor bana! Bundan sonra nasıl karın olabilirim senin? Afanasiy İvanoviç, milyonları bile camdan fırlatıp atıyorum işte! Nasıl oldu da o yetmiş beş bininizin hatırı için Gavrila'yla evlenebileceğimi düşündünüz? Yetmiş beş bin rubleniz alın sizin olsun Afanasiy İvanoviç (yüz bin bile veremediniz, Rogojin çok gerilerde bıraktı sizi!); Gavrila'ya gelince, onu ben avutacağım... Bir fikir geldi aklıma. Şimdi biraz gezip tozmak, eğlenmek istiyorum. Sokakların kadınıyım ben çünkü! On yıldır zindanda yaşadım. Şimdi mutlu olacağım! Ne duruyorsun Rogojin? Hadi hazırlan, gidiyoruz!

Rogojin sevinçten çıldırmış gibi,

— Gidelim! diye böğürdü. Hey, çocuklar... hemen şarap içeceğiz... şarap! Oh be!..

— Şarap çok olsun! Sarhoş olmak istiyorum! Müzik de olacak mı?

— Olacak, olacak! (Rogojin Darya Alekseyevna'nın Nastasya Filippovna'nın yanına gelmekte olduğunu görünce çıldırmış gibi bağırdı:) Yaklaşma ona, uzak dur! Benimdir o! Her şeyiyle benim! Kraliçem! Bu iş burada biter!

Sevincinden tıkanacak gibi oluyordu: Nastasya Filippovna'nın çevresinde dönüp duruyor, herkese "Yaklaşma!" diye bağırıyordu. Adamları konuk salonuna doluşmuştu. Kimi içiyor, kimi kahkahalar atıyordu. Hepsi son derece neşeli, rahattı. Ferdışçenko usul usul, aralarına katılmanın yollarını aramaya başlamıştı. Totskiy ile general bir an önce oradan kaçmak için yine ayaklanmışlardı. Gavrila'nın da şapkası elindeydi, ama karşısındaki sahneden ayrılamıyor gibi, bir şey söylemeden olduğu yerde dikiliyor olanları izliyordu.

— Yaklaşma! diye bağırıyordu Rogojin.

Nastasya Filippovna onun böyle bağırmasına kahkahalarla gülerken şöyle diyordu:

— Ne diye böğürüp duruyorsun öyle! Hâlâ benim evimdesin, istersem tekme tokat dışarı atarım seni... Henüz parayı almadım, bak, orada duruyor. Buraya ver o paketi, olduğu gibi ver! Yüz bin ruble mi var şimdi bu paketin içinde? Of, ne iğrenç! Ne oluyorsun Darya Alekseyevna? (Başıyla prensi

gösterdi.) Evlenip de perişan mı etseydim onu? Evlenmek kim, o kim? Daha ağzı süt kokuyor... Bak, general dadılık edecek ona şimdi. Görüyor musun nasıl ilgileniyor onunla! Görüyor musun prens, nişanlın parayı aldı, çünkü kötü bir kadın, bir de evlenecektin onunla! Ne o, ağlıyor musun yoksa? Çok mu üzüldün? Hadi, sen de gül benim gibi (iki iri gözyaşı damlası belirmişti Nastasya Filippovna'nın yanaklarında). Zamana bırak, zamanla her şey unutulur! Sonra akıllanmaktansa şimdi akıllı olmak daha iyidir... Neden hep ağlıyorsunuz? Katya da ağlıyor! Neyin var Katyacığım, güzelim? Paşa'yla sana çok şey bırakıyorum. Her şeyi hazırladım... Şimdilik hoşça kalın! Senin gibi temiz bir kızı kendime, ahlaksız bir kadına hizmet etmek zorunda bıraktım... Evet prens, inan böylesi daha iyi oldu, sonra küçük görmeye başlayacaktın beni, mutlu olamazdık! Yemin etmeye kalkışma, inanmam! Hem ne kadar aptalca olurdu bu!.. Evet, iyisi mi güzel güzel vedalaşalım. Çünkü ben de bir hayalperestim, işler kötü olurdu!.. Ben de seninle ilgili hayaller kurmadım mı sanıyorsun? Haklısın, daha köyde, onun evinde yapayalnız, tek başıma yaşarken beş yıl hep hayal kurdum. Düşünüyordum, düşünüyordum, sonra hayal dünyasına dalıyordum. Hep senin gibi iyi yürekli, dürüst, temiz, hoş, ayrıca biraz aptal, birden gelip bana "Siz masumsunuz Nastasya Filippovna, taparcasına seviyorum sizi!" diyecek birinin gelmesini bekliyordum. Öylesine bırakıyordum ki kendimi hayallere, aklımı yitirecek gibi oluyordum... Sonra gele gele şu karşında gördüğün adam geliyordu yılda bir kez, iki ay kalıyor, onurumla oynuyor, bana yapmadığını bırakmıyor, ödemesini yapıyor, ahlaksızca davranışlarda bulunuyor ve çekip gidiyordu... Binlerce kez atmak istedim kendimi gölete, ama öylesine aşağılıktım ki, cesaret edemedim, oysa şimdi... Rogojin, hazır mısın?

— Hazırım! Yaklaşmayın!

Bağıranlar oldu:

— Hazırız!

— Çıngıraklı troykalar bekliyor!

Nastasya Filippovna paketi eline aldı.

— Gavrila, bir şey geldi aklıma: Ödüllendirmek istiyorum seni, neden her şeyi kaybedesin? Rogojin, onun üç ruble için Vasilyevski'ye sürünerek gideceğini söylemiştin, değil mi?

— Evet!

— Tamam, şimdi beni dinle Gavrila, son bir kez daha bakmak istiyorum nasıl bir ruhun olduğuna. Üç aydır çok eziyet ettin bana, şimdi sıra bende. Elimdeki şu paketi görüyor musun? Yüz bin ruble var içinde! Şimdi herkesin, tanıkların önünde şömineye, ateşin içine atacağım bu paketi! Paketi ateş sarınca elini şömineye sokup alacaksın, ama eldivensiz olarak, çıplak elle... kollarını da sıvayacaksın. Paketi alırsan içindeki yüz bin ruble senin olacak, tam yüz bin ruble! Birazcık yanacak parmakların o kadar, ama düşünebiliyor musun, yüz bin ruble senin olacak! Hemen yakalayıp alıvereceksin paketi ateşin içinden! Sen benim param için elini ateşe sokarken, ben de senin ruhunu seyredeceğim keyifle. Herkes tanık, ateşten alırsan paket senin olacak! Almazsan, yanıp kül olacak, kimsenin onu oradan almasına izin vermeyeceğim. Geri çekilin! Herkes geri çekilsin! Benim param bu! Bir gece karşılığında Rogojin'den aldım onu! Benim bu para, değil mi Rogojin?

— Senin canım! Senin kraliçem!

— Duydunuz mu? Hepiniz geri çekilin, ne dersem o olacak. Kimse engel olmaya kalkışmasın!

Ferdışçenko, ateşi canlandırın!

Sersemlemiş gibiydi Ferdışçenko.

— Elim varmıyor Nastasya Filippovna! diye karşılık verdi.

— Eh! diye haykırdı Nastasya Filippovna.

Maşayı kaptı, tüten iki odunu çevirdi, ateş parladı, paketi alevlerin arasına attı.

Her yandan çığlıklar yükseldi. Haç çıkaranlar bile olmuştu.

— Aklını yitirdi! Aklını yitirdi! diye bağıranlar vardı.

General, Ptitsın'a fısıldadı:

— Ne dersiniz, bağlasak mı onu? Ya da şeye göndersek... Aklını yitirdiği belli, evet, bence kesin aklını yitirdi, ne dersiniz? Aklını yitirmedi mi?

Ptitsın (yüzü çarşaf gibi bembeyazdı, titriyordu, alevler arasındaki paketten gözünü ayıracak gücü yoktu),

— Hayır, hayır, aklını yitirmiş falan değil, diye mırıldandı.

General, Totskiy'e ısrarla şöyle diyordu:

— Galiba aklını yitirdi, değil mi? Sizce de öyle değil mi?

Afanasiy İvanoviç'in yüzünde de renk kalmamıştı.

— Söyledim size, diyordu, renkli bir kişiliği var bu kadının.

— Öyle ama yüz bin ruble var ortada!..

Haykıranlar vardı:

— Aman Tanrım! Aman Tanrım!

Herkes şöminenin önünde toplanmıştı. Herkes daha yakından görmek için öne geçmeye çalışıyor, haykırıyordu... Öndekilerin başlarının üzerinden bakmak için sandalyelere çıkanlar bile vardı. Darya Alekseyevna öteki odaya koşmuş, Katya ile Paşa'ya korku içinde mırıldanarak bir şeyler anlatıyordu. Alman güzeli çoktan kaçıp gitmişti.

Lebedev, Nastasya Filippovna'nın önünde yere diz çökmüş, kollarını uzatarak şömineyi gösteriyor,

— Anacığım! Kraliçem! Tanrıçam! diye inliyordu. Yüz bin bu, dile kolay! Tam yüz bin! Gözlerimle gördüm, benim yanımda yaptılar o paketi! Anacığım! Merhamet et! Söyle, şöminenin içine gireyim. Olduğum gibi gireyim, şu kır saçlı başımı sokayım alevlerin içine! Evde kötürüm, hasta bir karım var, ayrıca on üç de çocuk... hepsi kimsesiz, babalarını geçen hafta toprağa verdim, hepsi aç... Nastasya Filippovna!

Dönüp şömineye doğru gidecek oldu.

Nastasya Filippovna onu iterek bağırdı:

— Sakın! Hepiniz geri çekilin! Gavrila, ne bekliyorsun? Utanma, hadi! Öne geç! Bu senin kısmetin!

Ne var ki o gün ve o akşam çok fazla sıkıntı çeken Gavrila bu beklenmedik son sınava hazır değildi. İkisinin arasındaki kalabalık iki yana açıldı ve Gavrila üç adım ötesindeki Nastasya Filippovna ile karşı karşıya kaldı. Nastasya Filippovna şöminenin hemen önünde ayakta duruyor, kor gibi yanan gözlerini Gavrila'ya dikmiş, bekliyordu. Gavrila'nın üzerinde frak vardı. Şapkası, eldivenleri elindeydi. Nastasya Filippovna'nın karşısında, bir şey söylemeden, kollarını kavuşturmuş, kıpırdamadan duruyor, ateşe bakıyordu. Çarşaf gibi bembeyaz yüzünde çılgın bir gülümseme dolaşıyordu. Evet, ateşten, paketi yavaş yavaş sarmakta olan ateşten gözlerini ayıramıyordu. Ama o anda yeni bir duygu dolmaktaydı sanki ruhuna. Bu işkenceye sonuna kadar dayanmaya kararlı gibiydi. Yerinden kıpırdamıyordu. Birkaç dakika sonra herkes onun paketi ateşten almayacağını anlamıştı.

Nastasya Filippovna seslendi ona:

— Hey, paralar yanıyor! Dalga geçecekler seninle! Sonra asacaksın kendini, ciddi söylüyorum!

İki odunun arasında başlangıçta parlayan ateş paket içine atılınca önce sönecek gibi olmuştu. Ama şimdi alttaki odunun bir ucundan küçük, mavi bir alev yavaştan canlanmaya başlamıştı. Sonra ince, uzun bir alev uzanıp, paketi bir yanından yalamaya başladı. Daha sonra köşelerden üste çıkmaya başladı, birden tutuşturdu kâğıdı ve parlak bir ateş sardı paketi. Herkes "Ah!" diye bir çığlık attı.

— Anacığım! diye haykırdı Lebedev.

Tekrar öne atıldı. Ama Rogojin tutup geri çekti onu.

Rogojin ateşten bakışını ayırmadan dikiliyordu Nastasya Filippovna'nın yanında. Kendinde değildi sanki, mutluluktan uçuyordu.

Durmadan çevresindekilere (kim olursa) dönüyor, şöyle diyordu:

— Kraliçe dediğin böyle olur işte! (Kendini bilmeden haykırıyordu:) Biz böyleyiz işte! İçinizden kim yapabilir böyle bir şeyi, ha?

Prens olanları kederli, sessiz izliyordu.

Ferdışçenko,

— İzin verin, dişlerimle bir binlik çekip alayım paketten, diyecek oldu.

En arkada duran yumrukları güçlü bay büyük bir umutsuzluk içinde dişlerini gıcırdatarak,

— Bunu ben de yaparım! diye seslendi. (Alevlerin paketi sardığını görünce haykırdı:) Lanet olsun! Yanıyor, hepsi yanıyor!

Herkes şömineye doğru atılarak bir ağızdan bağırdı:

— Yanıyor! Yanıyor!

— Gavrila, sallanma, son kez söylüyorum!

Ferdışçenko deli gibi Gavrila'nın yanına koşup kolundan çekeleyerek,

— Hadi, koş! diye bağırdı. Durmasana be adam! Görmüyor musun, yanıyor paralar! Ah, kah-ro-la-sı!

Gavrila hızla itti Ferdışçenko'yu, dönüp kapıya yürüdü. Ama daha iki adım atmıştı ki sendeledi, yere yığıldı.

— Bayıldı! diye bağırmaya başladı herkes.

Lebedev,

— Anacığım, paralar yanıyor! diye inledi.

Her yandan çığlıklar yükseliyordu:

— Boşu boşuna yanıp gidecek paralar!

Nastasya Filippovna,

— Katya, Paşa, su getirin ona, çabuk ispirto getirin! diye bağırdı.

Maşayı kaptı, paketi aldı ateşten. Paketin dışı yanmış, tütüyordu. Ama içine bir şey olmadığı belliydi. Paket üç kat gazeteye sarılı olduğu için paralar sağlamdı. Herkes derin bir soluk almıştı.

Lebedev pek duygulu,

— Yalnızca bir tek binlik zarar görmüş, hepsi o kadar, dedi.

Nastasya Filippovna paketi Gavrila'nın önüne bırakırken,

— Hepsi onun! Paketteki paranın hepsi onun! Duyuyor musunuz baylar! diyordu, hepsi onun! Elini sokmadı ateşe, ama yine de kazandı! Demek gururu para hırsına üstün geldi. Neyse, önemli değil, şimdi gelir kendine! Yoksa belki de adam keserdi... Bakın, geliyor kendine. General, İvan Petroviç, Darya Alekseyevna, Katya, Paşa, Rogojin, duydunuz mu? Paket onundur, Gavrila'nın. Ödül olarak olduğu gibi ona veriyorum bu paketi... Ne olduysa oldu! Söylersiniz ona. Burada, başucunda dursun paket... Rogojin, marş marş! Hoşça kal prens, hayatımda ilk kez bir insanla karşılaştım! Hoşça kal Afanasiy İvanoviç, merci!

Rogojin'in adamları bağırıp çağırarak, naralar atarak odalardan hep birlikte geçip Rogojin ile Nastasya Filippovna'nın arkasından kapıya yöneldi. Hizmetçi kızlar Nastasya Filippovna'nın kürkünü salona kadar getirmişti. Aşçı kadın Marfa da koşarak gelmişti mutfaktan. Nastasya Filippovna hepsini tek tek öptü.

Ağlayarak hanımlarının elini öperken şöyle diyorlardı hizmetçi kızlar:

— Temelli mi bırakıyorsun bizi anacığımız? Nereye gidiyorsunuz? Hem de doğum gününüzde, böyle bir günde!

— Sokağa gidiyorum Katya, benim yerim orası... ya da çamaşırcılık yapacağım! Afanasiy İvanoviç'le yeter artık!.. Selamımı söyleyin kendisine, beni de kötü anmayın...

Prens birden sokak kapısına çıkmak için koştu. Orada herkes kapının önünde bekleyen çıngıraklı dört troykaya yerleşmekteydi. General daha merdivende yetişti prensin arkasından, koluna yapışıp,

— Ne oluyorsun prens, kendine gel! dedi. Bırak gitsin! Nasıl bir kadın olduğunu gördün! Bir baba gibi söylüyorum bunu sana...

Prens durup şöyle bir baktı generalin yüzüne ve tek sözcük söylemeden kolunu çekip kurtardı, merdivenlerden aşağı koştu.

Troykaların az önce hareket ettiği dış kapının önünde general, prensin sokaktan ilk geçen arabayı durdurduğunu, arabacıya “Yekateringof’a, şu troykaları izle” diye bağırdığını duydu. Sonra generalin cins bir kır at koşulu arabası geldi, onu yeni umutlarıyla, hesaplarıyla, (yanına almayı ihmal etmediği) inci kolyesiyle evine götürdü. Hesapları arasında iki kez Nastasya Filippovna’nın albenili hayali görünmüştü ona... Göğüs geçirmişti general:

— Çok yazık! Gerçekten yazık! Mahvetti kendini! Deli kadın!.. Evet, prense gerekli olan Nastasya Filippovna değil artık...

Nastasya Filippovna’nın konuklarından biraz yürümeyi yeğleyen iki kişinin arasında ahlak dersi içeren şöyle birkaç sözcük geçmişti. İvan Petroviç Ptitsın şöyle diyordu:

— Biliyor musunuz Afanasiy İvanoviç, dediklerine göre, Japonlar böyle durumlarda şöyle yaparlarmış: Küçük düşürülen kişi kendisini küçük düşüren kişinin karşısına çıkarmış, şöyle dermiş ona: “Beni küçük düşürdün, bunun için ben de geldim, bana yaptığına karşılık senin gözünün önünde harakiri yapacağım.” Ve sonra kendisini küçük düşüren kişinin önünde gerçekten de karnını deşermiş, canına kıyarmış; bu yaptığından, intikamını almış gibi belki de sonsuz bir haz duyarmış. Çok değişik insanlar var şu dünyada Afanasiy İvanoviç!

Gülümseyerek karşılık verdi Afanasiy İvanoviç:

— Burada da aynı şeyin olduğunu mu düşünüyorsunuz? Hım! Evet, çok yerinde... zekice bir benzetme yaptınız. Ama siz de gördünüz sevgili İvan Petroviç, elimden gelen her şeyi yaptım. Kabul edersiniz ki, gücümün yetmeyeceği bir şeyi yapamazdım, öyle değil mi? Bununla birlikte şuna da hak verirsiniz, çok önemli özellikleri var bu kadının... göz kamaştıran yanları... Hatta demin, kendime yakıştırabilseydim, bütün suçlamalarına karşı en iyi özrümün onun varlığını olduğunu söylerdim kendisine. Doğrusu mantığını... her şeyini yitirecek derecede kim esiri olmaz böyle bir kadının? O kaba köylüyü, Rogojin’i gördünüz, yüz bin rubleyi attı önüne... Tutalım ki bu akşam burada olanlar anlık, duygusal, yakışıksız şeylerdi, ama renkliydi de, üstelik ilginç... bunu kabul etmelisiniz. Tanrım, bu yaradılışta, böylesine güzel bir kadın neler yapmaz! Ne var ki bütün çabama, hatta eğitimine o kadar önem vermeme karşın... her şey mahvoldu! Daha önce birkaç kez söylediğim gibi, işlenmemiş bir elmas o...

Ve derinden bir göğüs geçirdi Afanasiy İvanoviç.

İkinci Bölüm

I

Öykümüzün ilk bölümünün sonunda anlattığımız Nastasya Filippovna'nın evindeki akşam toplantısında geçen o tuhaf olaydan iki gün sonra Prens Mışkin, hiç beklemediği miras işiyle ilgilenmek için aceleyle Moskova'ya gitti. O sıralar böyle acele gitmesinin başka nedenleri olabileceğini söyleyenler de vardı. Ne var ki bu konuda olduğu gibi, prensin Moskova'da ve genel olarak Petersburg'dan ayrılmasından sonra başından geçenlerle ilgili anlatabileceğimiz oldukça az şey var. Prens tam altı ay sonra döndü Petersburg'a. Bazı nedenlerden ötürü onunla ilgilenenler bile bu sürede neler yaptığı hakkında çok az bilgi edinebilmişti. Kimi kişilere seyrek ve hemen hepsi birbiriyle çelişen, bazıları da son derece tuhaf birtakım bilgiler ulaşıyordu elbette. Kuşkusuz onunla en çok Petersburg'dan ayrılırken vedalaşmak için bile uğrayamadığı Yepançinler'in evinde ilgileniliyordu. Yine de general, Petersburg'dan ayrılmadan önce iki üç kez onunla görüşmüştü. Bir konuda ciddi konuşmalar geçmişti aralarında. Yepançin onunla görüşmüş, ama ailesine bundan hiç söz etmemişti. Evet, ilk zamanlar, yani onun kentten ayrılışından sonra neredeyse bir ay boyunca Yepançinler'in evinde prensten hiç söz edilmemişti. Yalnızca generalin eşi Lizaveta Prokofyevna ilk başta "Prens konusunda çok kötü yanıldığını" söylemişti, o kadar. Arkasından iki veya üç gün sonra, ama prensin adını anmaksızın, "yaşamının en önemli özelliğinin insanlar konusunda sürekli yanılmak olduğunu" eklemişti. On gün sonra da kızlarına kızdığı bir anda onlara nasihat olarak "Hatalara son artık! Bundan böyle hata yapmayacağız!" demişti. Bununla birlikte evde değişik, tatsız bir havanın uzun süre estiğini fark etmemek de olanaksızdı. Ağır, gergin, dillendirilmeyen, küskün bir hava vardı evin içinde; herkesin suratı asıktı. General gece gündüz meşguldü. İşleriyle uğraşıyordu. Daha önce (özellikle de dairede) bu kadar meşgul olduğu pek görülmemişti. Evdekiler yüzünü zor görüyordu. Yepançinler'in kızlarına gelince, anlaşılacağı üzere onlar düşüncelerini belirtmiyorlardı. Dahası, belki kendi aralarında bile çok az söz ediyorlardı prensten. Gururlu, mağrurdular, hatta birbirinden çekinirlerdi. Birbirlerini değil daha ilk sözcükten, ilk bakıştan bile anlar, öyle ki kimi zaman konuşacak bir şey bulamazlardı.

Ne var ki yabancı bir gözlemci dışarıdan baktığında, yukarıda anlatılan kısıtlı veriye karşın Yepançinler'in evinde prensin (orada yalnızca bir kez ve kısa süreliğine bulunmasına karşın) oldukça güçlü bir etki bıraktığı sonucunu çıkarırdı. Belki de prensin başından geçen birtakım eksantrik olaylarla karşı duyulan basit bir merak olarak açıklanabilirdi bu izlenim. Nasıl olursa olsun, böyle bir izlenim söz konusuydu işte.

Kentte yayılan söylentiler de zamanla bir bilinmezlikler sisiyle örtülmeye başlamıştı. Evet, hiç beklenmedik bir anda büyük bir servete konan, Paris'in ünlü Château De Fleurs'ünün kankancılarından Rusya'ya gelmiş bir Fransız dansözle evlenen, adını kimsenin bilmediği genç ve budala bir prensten söz ediyorlardı kentte. Öte yandan, mirasa konanın bir general olduğunu, Fransız dansçıyla evlenenin ise, düğününde sarhoş kafayla sırf gösteriş olsun diye, yeni çıkan tam yedi yüz bin rublelik devlet tahvilini mum ateşinde yakan, çok zengin bir Rus tüccar olduğunu söyleyenler de vardı. Ama bütün bu söylentiler birtakım nedenlerle kısa zaman sonra unutulup gitmişti. Sözgelimi, içinden birçoğunun anlatacak bazı şeyleri olabilecek Rogojin'in takımı, Yekateringof tren istasyonunda çıkardıkları rezaletten (Nastasya Filippovna da oradaymış) tam bir hafta sonra başında Rogojin olmak üzere Moskova'ya gitmişti. Olaylarla ilgilenen birçok kişi birtakım söylentilerden, Nastasya Filippovna'nın Yekateringof tren istasyonunda olan olayın hemen ertesi günü Rogojin'in yanından kaçtığını, kayıplara karıştığını, araştırmalar sonucunda onun Moskova'ya gittiğinin öğrenildiğini öğrenmişti. Öyle ki Rogojin'in Moskova'ya gitmesinin de bu söylentiyle bağlantılı

olduğu düşünülüyordu.

Kendi çevresinde epeyce tanınmış biri olan Gavrila Ardalionoviç'le ilgili söylentiler de vardı. Ancak başına öyle bir şey geldi ki, sonucunda hakkındaki hiç de iyi olmayan söylentiler hemen unutulmaya yüz tuttu, hatta bütünüyle unutuldu: Ağır hasta oldu Gavrila Ardalionoviç, yalnızca sosyete toplantılarına değil, daireye, görevine bile gidemiyordu. Bir ay hasta yattıktan sonra iyileşti, ama şirketteki işine nedense bir daha dönmedi. Onun yerine başka birini atadılar. General Yepançin'in evine de uğramaz olmuştu; hatta generalin çalışma odasındaki işini de artık başka bir memur yürütüyordu. Gavrila Ardalionoviç'in düşmanları başından geçen o olaydan sonra utanç duyduğunu, sokağa bile çıkamadığını söylüyordu. Oysa gerçekten hastaydı. Hatta büyük bir karamsarlığa bırakmıştı kendini, derin derin düşünüyordu, sinirleri bozuktu. Varvara Ardalionovna o kış Ptitsın'la evlendi. Onları tanıyan herkes bu evliliği Gavrila'nın görevine dönmeyi istememesine, ayrıca ailesinin geçimiyle ilgilenmek şöyle dursun, kendisinin de bakıma muhtaç durumda olmasına bağlıyordu.

Öte yandan şunu da belirtelim, Yepançinler'in evinde Gavrila Ardalionoviç'in adı (dünyada böyle biri yaşamıyormuş gibi) ağza alınmıyordu. Bununla birlikte Gavrila'yla ilgili çok çarpıcı bir olaydan evde herkes (hem de çok çabuk) haberdar olmuştu: Nastasya Filippovna'nın evindeki onun için çok tatsız olayın geçtiği o uğursuz gece eve döndükten sonra yatıp uyumamıştı Gavrila, büyük bir sabırsızlık içinde prensi beklemeye başlamıştı. Yekateringof'a giden prens oradan sabah saat altıda dönmüştü. Gavrila hemen prensin odasına gitmiş ve yerde baygın yatarken Nastasya Filippovna'nın ona verdiğini söylediği dışı yanmış paketi masanın üzerine, prensin önüne bırakmış; ondan ilk fırsatta bu parayı Nastasya Filippovna'ya geri vermesini rica etmişti. Prensin odasına girdiğinde düşmanca duygular besliyormuş ona Gavrila, neredeyse umutsuzluk içindeymiş. Ne var ki birkaç şey konuştuktan sonra prensin yanında iki saat oturmuş, bu iki saat süresince acı acı ağlamış. Sonra iki dost gibi ayrılmışlar.

Daha sonra anlaşıldığı gibi, Yepançinler'e ulaşan bu bilgi bütünüyle doğruydu. Hiç kuşku yok ki, bu tür haberlerin böylesine çabuk bir yerlere ulaşması, oralarda öğrenilmesi tuhaftı. Ancak örneğin Nastasya Filippovna'nın evinde olanlar da Yepançinler'in evinde neredeyse ertesi gün (hem de oldukça doğru ayrıntılarıyla) öğrenilmişti. Gavrila Ardalionoviç'le ilgili bilgileri Yepançinler'in evine ulaştıranın Varvara Ardalionovna olduğu düşünülebilirdi. Çünkü birden Yepançinler'in kızlarına çok sık gidip gelmeye başlamış, hatta onlarla pek sıkı fıkı olmuştu. Öyle ki bu durum çok şaşırtıyordu Lizaveta Prokofyevna'yı. Gelgelelim, Yepançinler'le her nedense böyle bir yakınlık kurmayı uygun gören Varvara Ardalionovna, onlara ağabeyinden hiç söz etmiyordu. Ağabeyinin neredeyse kovulduğu bu evdekilerle dostluk kurmasına karşın, gururuna çok düşkün (ama kendine özgü bir biçimde) bir kızdı. Daha önceleri de tanışıyordu Yepançinler'in kızlarıyla, ama seyrek görüşüyorlardı. Bununla birlikte konuk salonunda şimdi hemen hiç görülmüyordu, eve arka kapıdan girip çıkıyordu. Lizaveta Prokofyevna, Varvara Ardalionovna'nın annesi Nina Aleksandrovna'ya çok saygısı olmasına karşın, önceleri de sevmezdi Varvara Ardalionovna'yı, şimdi de sevmiyordu. Kızlarının Varvara ile dost olmalarını da onların kaprislerine, kendi başlarına buyruk olmak, "annelerinin istemediği bir şeyler yapmak" hevesine veriyor, buna şaşıyor, kızıp köpürüyordu. Varvara Ardalionovna'ysa evlenmeden önce olduğu gibi evlendikten sonra da evlerine gelip gitmeyi sürdürüyordu.

Prens gideli bir ay oluyordu ki, generalin eşi, iki hafta önce Moskova'ya evli büyük kızının yanına giden yaşlı prenses Belokonskaya'dan bir mektup aldı ve bu mektup Lizaveta Prokofyevna'yı gözle

görünür bir biçimde etkiledi. Mektupta prenses Belokonskaya'nın ne yazdığından kızlarına da, İvan Fyodoroviç'e de hiç söz etmedi, ama herkes onun çok duygulandığının, hatta heyecanlandığının farkındaydı. Kızlarıyla bir tuhaf konuşuyordu sanki. Onlara hep olağanüstü şeylerden söz etmeye başlamıştı. Açılmak istediği, ama kendini tuttuğu belliydi. Mektubu aldığı gün herkese pek sevecen davranmış, Aglaya ile Adelaida'yı öpmüştü bile. Bir şey için pişman olduğunu belli etmişti onlara sanki, ama Aglaya ile Adelaida bunun ne için olduğunu anlayamamıştı. Lizaveta Prokofyevna bir aydır gözden düşmüş İvan Fyodoroviç'e karşı bile yumuşak davranıyordu. Kuşkusuz, ertesi gün bir gün önceki duygululuğuna, yumuşaklığına kızmış, öğlen yemeğine kadar herkese çatmış, akşama doğru ise yine bulutlar dağılmıştı. Bütün bir hafta, daha önce hiç olmadığı kadar sevecen, hoşgörülü olmuştu.

Ama bir hafta sonra Belokonskaya'dan ikinci bir mektup geldi. Generalin eşi bu kez açılmaya karar verdi, pek mağrur bir tavırla "kocakarı Belokonskaya"nın (arkasından konuşurken başka türlü söz etmezdi prenses Belokonskaya'dan) onunla... "şu garip tavırlı prensle!" ilgili hoş şeyler yazdığını söyledi. "Kocakarı" arayıp bulmuştu prensi Moskova'da. Sorup soruşturmuş, onunla ilgili çok güzel şeyler öğrenmişti. Sonra ziyaretine gelmişti prens ve kocakarının üzerinde neredeyse olağanüstü hoş bir etki bırakmıştı. Sözünü şöyle bitirmişti generalin eşi: "Anlaşılan prensi her gün bir iki saat oturmak için evine davet ediyormuş. Prens de her gün onun evine taşınıyormuş, hâlâ bıkmamış ondan... Öyle ki kocakarının tavsiyesiyle prensi iki üç iyi aile de kabul etmeye başlamış. Boş boş oturmadığı, aptal aptal utanıp durmadığı için böylesi daha iyi." Bütün bunları öğrenen kızlar, annelerinin mektuptaki birçok şeyi onlardan sakladığını hemen fark etmişlerdi. Bunu fark etmelerine muhtemelen Ptitsın'ın prensin Moskova'daki yaşamıyla ilgili bildiği her şeyi bilmesi son derece olağan olan Varvara Ardalionovna neden olmuştu. Ptitsın herkesin bildiğinden çok şey biliyor olmalıydı. İş konusunda ağzı son derece sıkı biri olmasına karşın Varvara'ya birçok şeyi anlattığı da anlaşılıyordu. Generalin eşi bu yüzden daha da kızmaya başlamıştı Varvara'ya.

Ama nasıl olduysa buzlar çözülmüştü işte ve evde prensten yüksek sesle söz etmek olanağı doğmuştu. Ayrıca prensin Yepançinler'in evinde uyandırdığı ve bıraktığı o olağanüstü etki ve ölçüsüz ilgi, açık seçik bir biçimde kendini bir kez daha göstermişti. Moskova'dan gelen haberin kızlarında yarattığı heyecan şaşırtıyordu generalin eşini. Kızlar da, pek mağrur bir tavırla "hayattaki en önemli özelliğinin, insanlar hakkında sürekli yanılmak" olduğunu söyleyen, aynı zamanda da prensi Moskova'da "güçlü" kocakarı Belokonskaya'nın gözetimine bırakan ve "kocakarı" bazı konularda son derece katı olduğu için, prense göz kulak olsun diye Tanrı'ya yakarmayı da ihmal etmeyen annelerine şaşıyorlardı.

Ama buzlar çözülüp evin içinde ılık bir hava esmeye başladığında general de hemen açılmış, konuşmaya başlamıştı. Olayla onun da çok yakından ilgilendiği anlaşılıyordu. Ama o daha çok "olayın iş yanıyla" ilgiliydi. Anlaşıldığına göre, prensin çıkarını gözeterek, özellikle onun yol göstericisi Salazkin'in ve Moskova'da çok güvenilir, etkili iki kişinin daha onunla ilgilenmesini istemişti. Miras konusunda, "yani mirasla ilgili" söylenenlerin doğru olduğu, ne var ki mirasın başlangıçta söylendiği kadar büyük olmadığı anlaşılmıştı. Servetin yarısının durumu karışıktı. Ortaya birtakım borçlar, miras üzerinde hak iddia edenler çıkmıştı. Prens de ona yardımcı olmaya çalışanların çabalarına karşın, son derece acemice işler yapıyordu. "Elbette Tanrı daha çoğunu versin prense", hem artık "suskunluk buzu" da çözüldüğüne göre, general şimdi bütün içtenliğiyle "seve seve" düşüncesini açıklayabilirdi, çünkü "o çocuk biraz şey olsa da" bunu hak ediyordu... Oysa yine de aptallık etti prens: Sözgelimi, ölen tüccarın alacaklıları tartışmalı, hiçbir geçerliliği olmayan

belgelerle, bazıları ise prensin kokusunu alıp, ellerinde hiçbir belge olmadan çıktılar ortaya ve ne oldu? Prens, eşinin dostunun uyarılarına, mirasta alacaklıların hiçbir hakkı olmadığını ısrarla söylemelerine karşın, hemen hepsine istediğini verdi. Böyle yapmasının nedeni, bazılarının durumunun gerçekten kötü olmasıydı.

Generalin eşi bunun üzerine Belokonskaya'nın ona böyle bir şeyler yazdığını söyledikten sonra sert bir tavırla "Aptallık bu, hem de büyük aptallık; aptallığın da tedavisi yoktur," diye eklemişti, ama bu "budala"nın yaptığına ne çok sevindiği de yüzünden belliydi. General sonuçta, karısının prensi oğlu gibi benimsediğini ve nedense Aglaya'ya da pek yumuşak davranmaya başladığını fark etmişti. Bunun üzerine bir süre için oldukça ciddi, iş bilir bir tavır takındı.

Ne var ki bu hoş hava yine uzun sürmemişti. Aradan topu topu iki hafta geçmişti ki, birden her şey değişti. Generalin eşi yüzünü astı, general ise birkaç kez omuz silktikten sonra yine "suskunluk buzuna" bıraktı kendini. Bunun nedeni de iki hafta önce generale el altından bir haber ulaşmış olmasıydı. Çok kısa, dolayısıyla pek açık seçik olmayan, ama doğru bir haberdi bu: Önce Moskova'da kayıplara karışan, Rogojin'in arayıp bulduğu Nastasya Filippovna sonra yine ortadan kaybolmuş, Rogojin onu yine bulmuş, bu kez Nastasya Filippovna ona kendisiyle evleneceğine kesin söz vermişti. İşte aradan yalnızca iki hafta geçmişti ki, generale birden Nastasya Filippovna'nın üçüncü kez, neredeyse nikâhtan hemen önce kent dışında bir yerlere kaçtığı haberi gelmişti; bu arada Prens Mışkin de miras işlerini Salazkin'e bırakıp –"Nastasya Filippovna ile mi, yoksa onun arkasından mı, bilinmiyor"– gitmişti. Lizaveta Prokofyevna da tatsız birtakım haberler almıştı. Nihayet iki ay sonra, prensin Petersburg'dan ayrılmasının üzerinden iki ay geçtikten sonra onunla ilgili her türlü söylenti kesilmişti, ama Yepançinler'in evinde "suskunluk buzu" henüz çözülmemişti. Bununla birlikte, Varvara Ardalionovna kızları ziyarete gelmeyi hâlâ sürdürüyordu.

Bütün bu söylenti ve haberler konusunu kapatmak için şunu da ekleyelim: Kendisinden hiç haber alınamayan, belki de kendisiyle ilgili haber vermek istemeyen prensi unutmanın zor olduğu Yepançinler'in evinde ilkbahara doğru çok değişiklik oldu. Kış süresince yavaş yavaş da olsa sonunda karar vermişlerdi: Yazın yurtdışına çıkacaklardı (yani Lizaveta Prokofyevna ile kızları); kuşkusuz, generalin "boş eğlencelere" harcayacak zamanı yoktu. Bu karar, onları yurtdışına götürmelerinin tek nedeninin anne babalarının kendilerini yalnızca evlendirmeyi düşündüğüne, onlara koca aradıklarına inanan kızların aşırı ısrarları sonucunda alınmıştı. Belki anne babaları yurtdışında da koca bulunabileceğine sonunda inanmıştı, ayrıca bir yaz yurtdışına çıkmanın pek zararı olmazdı, hem bakarsın "yararı" bile olabilirdi. Burada şunu da belirtmek gerekir, daha önce düşünülen Afanasiy İvanoviç Totskiy ile Yepançinler'in büyük kızının evlendirilmesi projesi bütünüyle suya düşmüş, Totskiy resmi bir öneride bile bulunmamıştı! Herhangi bir görüşmeye gerek kalmadan, aile arasında bir tartışma geçmeden kendiliğinden öyle olmuştu. Prensin Petersburg'dan ayrılmasından sonra iki taraf da konuyu bir daha açmamıştı. Lizaveta Prokofyevna bu duruma çok sevindiğini, "iki eliyle haç çıkarmaya" hazır olduğunu söylemesine söylüyordu, ama o sıralar Yepançin ailesinin üzerine çökmüş ağır havanın bir nedeni de işte bu durumdu. General gözden düşmüş olmasına ve kendini suçlu hissetmesine karşın, yine de uzun süre surat asmıştı. Afanasiy İvanoviç için üzülüyordu: "Öylesine varlıklı, zeki bir insan!.." Bir süre sonra general, Afanasiy İvanoviç'in gönlünü Rusya'ya dolaşmaya gelmiş, Bourbon hanedanı yanlısı, yüksek sosyeteden bir markize kaptırdığını, evlenme hazırlıklarının tamamlanmak üzere olduğunu, yeni evlilerin Paris'e, oradan da Britanya'da bir yerlere gideceğini öğrendi. "O Fransız kadın mahvedecek onu," diye düşünüyordu.

Yepançinler yazın yurtdışına çıkmaya hazırlanıyordu. Ama birden öyle bir gelişme oldu ki, her şey

değişti ve yolculuk tekrar ertelendi. General de, karısı da bu olaya çok sevinmişti. Moskova'dan Petersburg'a bir prens, çok iyi bir insan olarak bilinen ünlü Prens Ş. gelmişti. Son zamanların dürüst, alçakgönüllü, çevresine her an yararlı olmayı içtenlikle ve bilinçli olarak isteyen, her zaman yapacak bir şeyler bulmak gibi az rastlanır mutlu özellikleri olan eylem adamlarındandı Prens Ş... Kendini göstermek için çaba harcamayan, partilerin sertliklerinden ve boş gevezeliklerinden uzak duran, en önde olmak iddiası gütmeyen Prens Ş. son zamanlarda yurtta olan bitenler konusunda da hayli bilgiliydi. Önceleri devlet hizmetindeydi, sonra köylü sorunlarıyla ilgilenmeye başlamıştı. Ayrıca birkaç Rus bilim akademisinin de üyesiydi. Tanıdığı bir uzmanla işbirliği yaparak, topladığı verilerin ışığında proje aşamasındaki önemli bir demiryolunun geçeceği güzergâhın düzenlenmesine de katkıda bulunmuştu. Otuz beş yaşındaydı. Amiri kontun yanında çok önemli bir iş görüşmesi sırasında prensle tanışan generalin dediğine göre, Prens Ş. toplumun "en yüksek" kesimindendi ve ayrıca "tartışma götürmez büyük, ciddi" bir servet sahibiydi. Prens özel bir merakla, Rus "işadamlarıyla" tanışma fırsatını hiç kaçırmıyordu. Sonradan prens, generalin ailesiyle de tanışmıştı. Ortanca kız Adelaida İvanovna oldukça etkilemişti onu. İlkbahara doğru prens evlenme önerisinde bulundu. Adelaida da ondan hoşlanmıştı. Lizaveta Prokofyevna da sevmişti onu. Generalse pek mutluydu. Elbette yurtdışı yolculuğu da kendiliğinden ertelenmişti. Düğünün ilkbaharda yapılmasına karar verilmişti.

Bununla birlikte yolculuk, Lizaveta Prokofyevna ile yanında kalan iki kızının Adelaida'dan ayrılmanın hüznünü dağıtmak, bir iki aylığına da olsa şöyle bir dolaşmak için yaz ortasına veya sonuna ertelenebilirdi. Ama bu kez başka bir şey oldu: İlkbaharın sonuna doğru (Adelaida'nın düğünü biraz gecikmiş, yaz ortasına ertelenmişti) Prens Ş. uzak, ama çok iyi tanıdığı, Yevgeniy Pavloviç R. adında bir akrabasını getirmişti Yepançinler'in evine. Çok genç (yirmi sekiz yaşlarındaydı), çok yakışıklı, "çok soylu bir aileden", zeki, parlak, "yenilerden", "çok iyi eğitim görmüş", inanılmaz derecede zengin bir yaverdi Yevgeniy Pavloviç. General için zenginlik her zaman önemliydi. Hemen araştırmaya girişmişti: "Soruşturmanın biraz daha derinleştirilmesi gerekse de gerçekten öyle olduğu anlaşılmıştı." Moskova'dan yaşlı Belokonskaya'nın bildirdikleri ışığında, "geleceği parlak" bu genç yaverin değeri aile içinde çok yükselmişti. Ne var ki ünü biraz değişikti: Birkaç ilişkisine dair anlatılanlara bakılırsa, mutsuz birkaç kalp üzerinde "zaferleri" söz konusuydu... Aglaya'yı gördükten sonra Yepançinler'in evinden pek çıkmaz olmuştu. Gerçi açıklanmış bir şey yoktu henüz, en küçük bir ima bile söz konusu değildi, ama anne ile baba yine de o yaz yurtdışına gidilemeyeceği konusunda aynı şeyi düşünüyorlardı. Ne var ki Aglaya öyle düşünmüyor olabilirdi.

Öykümüzde kahramanımızın ikinci kez sahneye çıkmasından hemen önce oluyordu bütün bunlar. Görünüşe göre, zavallı Prens Mışkin arada geçen zaman içinde Petersburg'da bütünüyle unutulmuştu. Kendisini tanıyanların arasında şimdi birden ortaya çıkıverse gökten düşmüş gibi karşılanırdı. Ancak öykümüzün devamına girmeden bir başka şeyi daha anlatalım.

Prensin Petersburg'dan ayrılmasından sonra Kolya İvolgin başlangıçta eski yaşamını sürdürüyordu, yani liseye gidiyor, arkadaşı İppolit ile görüşüyor, babası generalle ilgileniyor, ev işlerinde Varvara'ya yardım ediyor, sözün kısası koşturup duruyordu. Ne var ki bir süre sonra kiracılar dağılmıştı: Ferdışçenko, Nastasya Filippovna'nın evinde olanlardan üç gün sonra başka bir eve taşınmış, çok kısa bir zaman sonra da bir yerlere gitmiş, kayıplara karışmıştı. Kendini içkiye verdiğini söylüyorlardı, ama bu da doğrulanmış değildi. Prens Moskova'ya gitmişti. Evde başka kiracı da kalmamıştı. Daha sonra Varvara evlenince Nina Aleksandrovna ile Gavrila, Ptitsın'ın İzmaylovskiy Mahallesi'ndeki evine taşındılar. General İvolgin'e gelince, tam o sıralar çok kötü bir olay geldi başına: Cezaevinin borçlular bölümüne düşmüştü. Senet imzalayarak zaman zaman borç

para aldığı yakın dostu yüzbaşı karısı (toplam iki bin ruble almıştı kadından) attırmıştı onu cezaevine. Bu tam bir sürpriz olmuştu onun için. Zavallı general kendi deyimiyle “insan kalbinin soyluluğuna olan sınır tanımaz güveninin kurbanı” olmuştu. Borç senetlerini rahat rahat imzalarken, arada bir bunun önemli olduğu aklına gelse de bu senetlerin bir gün başına iş açacağını hiç düşünmemişti. Ama öyle olmamıştı işte. Yeni arkadaşlarıyla borçlular cezaevinde içki masasında şarap içerken, onlara Kars kuşatmasıyla, öldükten sonra dirilen askerle ilgili öyküler anlatırken şöyle diyordu: “Gel de inan şimdi insanlara, soylu güvenini göster onlara.” Ne var ki çok iyi uyum sağlamıştı cezaevine. Ptitsın ile Varvara oranın tam ona göre bir yer olduğunu söylüyordu. Gavrila da doğruluyordu bunu. Yalnızca zavallı Nina Aleksandrovna için için sessiz gözyaşları döküyordu. (Evdekiler şaşıyorlardı bile ona.) Sürekli hastaydı ve kocasıyla görüşmek için elinden geldiğince sık cezaevine taşınıyordu.

“Generalin olayı”ndan ve genel olarak ablasının evlenmesinden sonra Kolya iyiden iyiye ipini koparmıştı, öyle ki son zamanlarda gece kalmak için bile eve seyrek uğrar olmuştu. Yeni birçok arkadaş edindiğini söylüyorlardı. Ayrıca borçlular cezaevinde de hayli ünlüydü. Nina Aleksandrovna yanında o olmadan gidemiyordu bile oraya. Evde de bir şeyler sorup huzursuz etmiyorlardı onu artık. Eskiden ona karşı öylesine sert davranan Varvara bile nerelere gittiğiyle ilgili tek soru sormuyordu. Gavrila ise, evdekilerin şaşkın bakışları arasında, ruhsal durumunun bozuk olmasına karşın, eskiden hiç olmadığı biçimde (yirmi yedi yaşında olan ağabey on beş yaşındaki küçük kardeşe hiçbir zaman yakınlık göstermez, ona kaba davranır, evde herkesin ona sertlik göstermesini ister, Kolya’nın “tepesini attırırcasına” ona “kulaklarını çekmekle” gözdağı verirdi) kimi zaman dostça konuşuyordu onunla, hatta dostça davranıyordu. Son zamanlarda Kolya’nın bazen Gavrila için gerekli olduğu bile düşünülebilirdi. Gavrila’nın o zaman parayı geri vermesi çok şaşırtmıştı onu. Bu yüzden onun çok şeyini bağışlamaya hazırdı Kolya.

Prensin Petersburg’dan ayrılmasının üzerinden üç ay geçmişti. İvolgin ailesinde Kolya’nın Yepançinler’le tanıştığı ve kızların ona çok yakınlık gösterdikleri öğrenilmişti. Varvara hemen haberdar olmuştu bundan. Aslında Kolya Varvara’nın aracılığıyla değil, “kendi” tanışmıştı Yepançinler’le. Orada yavaş yavaş ısınmışlardı ona. Generalin eşi önce soğuktu ona karşı, ama bir süre sonra “içtenliği ve yaltaklanmaya çalışmadığı” için yakınlık göstermeye başlamıştı. Kolya’nın yaltaklanmayı sevmediği doğruydu. Arada bir generalin eşine kitap veya gazete okuyor olsa da (yardımsever bir insandı çünkü) Yepançinler’in evinde onlarla bütünüyle eşit, onlardan bağımsızmış gibi davranıyordu. Öte yandan iki kez tartışmıştı da Lizaveta Prokofyevna ile, yüzüne karşı onun zorba bir kadın olduğunu, bir daha evine ayak basmayacağını söylemişti. İlk tartışma “kadın hakları” konusunda olmuştu, ikinci tartışma ise yılın hangi mevsiminde en iyi gri serçe yakalanabileceği konusunda. İnanılacak gibi değil, ama bu tartışmadan iki gün sonra generalin eşi uşağıyla Kolya’ya bir pusula göndermiş, kesinlikle evine buyurmasını rica etmişti. Kolya kendini naza çekmemiş, hemen Lizaveta Prokofyevna’nın davetini kabul etmişti. Evde nedense yalnız Aglaya yakınlık göstermiyordu Kolya’ya ve yukarıdan bakıyordu ona. İşte sonunda Aglaya’yı da şaşırtmıştı Kolya. Bir gün (paskalya haftasıydı) Aglaya’yı yalnız yakaladığında bir mektup uzatmıştı ona. Yalnızca, “Bu mektubu yanınızda kimse yokken vermem söylendi,” demişti. Bu “kendine pek güvenen çocuğa” ters ters bakmıştı Aglaya. Ama Kolya onun bir şey söylemesini beklemeden hemen uzaklaşmıştı yanından. Aglaya mektubu açıp okumuştu:

“Bir zamanlar sırdaşınız olarak onurlandırmıştınız beni. Şimdi belki de unutup gitmişsinizdir. Nasıl oldu da size bu mektubu yazıyorum, bilmiyorum. Evet, bilmiyorum, ama kendimi hatırlatmak, nedense özellikle size kendimi hatırlatmak için karşı konulmaz bir istek duydum içimde. Kaç kez üçünüze de

çok ihtiyaç duyduğum anlarım oldu, ama her an üçünüzden yalnızca siz vardınız gözümün önünde. Gereklisiniz bana, çok gereklisiniz. Kendimle ilgili bir şeyler yazmayacağım size, anlatacak bir şeyim yok çünkü. İstemiyorum da bunu. Sizin çok çok mutlu olmanızdan başka bir istediğim yok. Mutlu musunuz? İşte yalnızca bunu söylemek istedim size.

Kardeşiniz Prens L. Mışkin"

Bu kısa ve anlamsız mektubu okuyunca birden kıpkırmızı oldu Aglaya, düşünceye daldı. Onun o anda neler düşündüğünü anlatabilmemiz çok zor. Bir yandan da soruyordu kendine: "Birilerine göstermeli miyim bunu?" Utanıyor gibiydi. Ama sonunda alaylı, tuhaf bir gülümsemeyle mektubu küçük masasının gözüne attı. Ertesi gün aldı onu oradan, ciltli, sert kapaklı kalın bir kitabın arasına koydu (aradığı zaman kolayca bulabilmek için kâğıtlarını hep kitaplarının arasında saklardı). Ancak bir hafta sonra mektubu hangi kitabın arasına koyduğuna baktı: "Manchalı Don Quijote" Niye olduğu bilinmez, o anda kahkahalarla gülmeye başlamıştı Aglaya.

Bu mektubu kız kardeşlerinden birine gösterip göstermediği bilinmiyor.

Ne var ki mektubu bir kez daha okuyunca birden şöyle düşündü: "Sakın şu kendini bir şey sanan kibirli çocuk prensin mektup taşıyıcısı olmasın? Belki de buradaki tek haber kaynağıdır." Aşırı küçümser bir tavırla da olsa sorguya çekmeden edemedi Kolya'yı. Ne var ki her zaman pek çekingen olan "çocuk" bu kez onun küçümser tavrını hiç umursamadan, kısaca ve epeyce soğuk bir tavırla Aglaya'ya, Petersburg'dan ayrılırken kendisinin prense sürekli adresini vermiş ve her zaman onun hizmetinde olduğunu söylemiş olsa da, bunun ondan aldığı ilk görev ve ilk mektup olduğunu anlatmış ve sözlerinin doğruluğunu kanıtlamak için de, prensten aldığı mektubu çıkarıp göstermişti. Hiç çekinmeden alıp okumuştu mektubu Aglaya. Prens şöyle yazıyordu Kolya'ya:

"Sevgili Kolya, bu mektubumla birlikte size yolladığım kapalı mektubu lütfen Aglaya İvanovna'ya iletiniz. Sağlılık dileklerimle.

Sizi seven Prens L. Mışkin"

Aglaya mektubu Kolya'ya geri verirken buruk bir tavırla,

— Yine de anlamsız böyle bir çocuğa güvenmesi... diye mırıldandı.

Küçümser bir tavırla dönüp uzaklaştı yanından.

Bu kadarına dayanamazdı artık Kolya: Oysa sırf bu sorgu için, nedenini açıklamadan Gavrila'dan yepyeni, yeşil boyun atkısını ödünç almıştı. Çok dokunmuştu ona Aglaya'nın bu yaptığı.

II

Haziranın başlarıydı. Bir haftadır havalar çok güzeldi Petersburg'da. Yepançinler'in Pavlovsk'ta gözalıcı bir yazlıkları vardı. Lizaveta Prokofyevna birden heyecana kapılıp ayaklanmış, iki gün içinde de apar topar yazlığa taşınmışlardı.

Yepançinler'in yazlığa taşınmalarının üzerinden iki veya üç gün geçmişti ki, Prens Lev Nikolayeviç Mışkin, Moskova'dan gelen sabah treninden indi.

İstasyonda kimse karşılamamıştı onu. Ama trenden inerken, treni karşılayanlar arasında prens tuhaf, ateşli bir çift göz hisseder gibi olmuştu. Dikkatli bakınca başka bir şey göremedi. Kuşkusuz, öyle gelmiş olacaktı ona. Ama tatsız bir duygu uyandırmıştı bu. Aslında daha öncesinden hüzünlü, düşünceli ve nedense kaygılıydı.

Arabacı Liteynaya yakınlarında bir otele götürdü onu. Hiç de iyi bir otel değildi burası. Prens yarı karanlık, kötü döşeli iki küçük oda tuttu, yıkandı, giyindi; zaman kaybetmekten veya birini evden çıkmadan yakalayamamaktan korkuyormuş gibi, kimseye bir şey sormadan, aceleyle çıktı.

Onu altı ay önce Petersburg'a geldiğinde tanımış biri şimdi görse, dış görünüş bakımından belki de iyi yönde çok değişmiş olduğunu söylerdi. Ne var ki hiç de öyle değildi. Yalnızca giysisi bütünüyle değişikti: Moskova'da iyi bir terzinin diktiği bambaşka bir giysi vardı üzerinde. Ancak bir şeyi eksikti giysisinin: Modaya aşırı uygundu (iyi yürekli, ama işinin pek ustası olmayan terziler her zaman öyle diker), üstelik giysisine pek önem vermeyen biri için dikilmişti. Öyle ki başkalarıyla alay etmeyi seven biri prense dikkatle bakacak olsa belki de gülümseyecek bir şeyler bulurdu. Gülmek istedikten sonra az şey mi bulunur?

Prens bir arabaya binip Peski'ye gitti. Kısa bir araştırmadan sonra Rojdestvenskaya'da bir sokakta küçük ahşap bir evin önünde indi arabadan. Çiçekli bir bahçenin içindeki evin güzelliği, temizliği, son derece düzenli oluşu şaşırtmıştı onu. Sokağa bakan pencereler açıktı. Pencerelerden sokağa, içeride biri yüksek sesle bir şey okuyor veya nutuk çekiyor gibi neredeyse bağırmayı andıran bir ses taşıyordu. Ses zaman zaman yükselen kahkahalarla kesiliyordu. Avluya girdi prens, merdivenden kapı önüne çıkıp Bay Lebedev'i sordu.

Kapıyı açan aşçı kadın (kolların dirseklerine kadar kıvırmıştı) parmağıyla "konuk odasını" göstererek,

— Orada, dedi.

Duvarları koyu renk kâğıt kaplı, temiz, biraz iddialı döşeli (yani orta yerde yuvarlak bir masa, köşede bir divan, cam kapaklı bronz bir saat, iki pencere arasında bir boy aynası, tavandan sarkan bronz zincirin ucunda cam süslemeli, küçük, çok eski bir avize) odanın orta yerinde Lebedev arkası odaya giren prense dönük, ayakta duruyordu. Üzerinde ceket yoktu, yelekliydi, yazlık şeyler giyinmişti. Göğsünü yumruklayarak, bir konuda nutuk çeker gibi yüksek sesle konuşuyordu. Dinleyicileri vardı: Zeki bakışlı, pek neşeli, elinde bir kitapla on beş yaşlarında bir çocuk, baştan aşağı yas giysili, kucağında bir bebekle yirmi yaşlarında genç bir kız, yine yas giysili, durmadan gülen, gülerken ağzını kocaman açan on üç yaşlarında bir kız ve nihayet, epeyce güzel yüzlü, esmer, uzun ve gür saçlı, iri gözleri simsiyah, sakal ve favoriye meraklı olduğu belli, yirmi yaşından küçük gösteren, divana uzanmış son derece tuhaf bir dinleyici daha. Besbelli bu dinleyici Lebedev'in söy-

levini sık sık kesiyor, onunla tartışmaya giriyor, ötekiler de buna gülüyordu.

— Lukyan Timofeiç, hey Lukyan Timofeiç! Bak! Buraya baksana!.. Nedir bu yaptığınız sizin?

Aşçı kadın kolunu "adam sen de" der gibi sallayıp söylenerek çıktı odadan. Öfkeden yüzü bile kıpkırmızı olmuştu.

Lebedev dönüp arkasına baktı, prensi görünce yıldırım çarpmış gibi bir an kalakaldı, sonra yaltaklanırcasına gülümseyerek ona doğru koştu, ama yolda yine durup öyle kaldı,

— Prens... hazretleri!.. diye mırıldadı.

Ama hâlâ kendini toparlayamamış gibi, ortada bir şey yokken, önce kucağında bebek olan yas giysili kızın üzerine yürüdü (ne olduğunu anlayamadığı için ürküp hafifçe geri çekilmişti kız), ama hemen bıraktı onu, sonra bitişik odanın eşiğinde dikilen, biraz önceki kahkahaları yeni yeni bitmek üzere olan on üç yaşındaki kıza saldırdı. Kız bir çığlık atıp mutfağa kaçtı. Lebedev kızı daha da korkutmak için ayaklarını yere vuruyordu ki, şaşkın şaşkın onu izleyen prensle göz göze gelince açıklama yaptı:

— Size... saygımdan... he-he-he!

— Ne gereği vardı... diyecek oldu prens.

— Şimdi, şimdi, hemen şimdi... dönerim... dedi Lebedev.

Ve bir anda gözden kayboldu. Prens şaşkın şaşkın bir kıza, bir oğlana, bir divanda yatan delikanlıya bakıyordu. Hepsi de kahkahalarla gülüyordu. Prens de gülmeye başladı.

Oğlan,

— Frakını giymeye gitti, dedi.

— Hiç iyi olmadı, dedi prens, oysa ben sanmıştım ki... söylesenize, o...

Divanda yatan seslendi yattığı yerden:

— Sarhoş olduğunu sandınız, değil mi? Hiç de sarhoş değil! Belki üç kadeh, belki dört, bilemediniz beş kadeh içmiştir, ne çıkar bundan? Huyu böyledir onun...

Prens dönüp sesin geldiği yana baktı, ama tam o anda kız, yüzünde sevimli bir ifadeyle son derece içten,

— Sabahları çok içmez, dedi. Onunla bir şey konuşmaya geldiyseniz, şimdi konuşun. Şimdi tam zamanı çünkü. Yoksa akşama küfelik döner eve. Geceleri hep ağlıyor, bize kutsal kitaptan yüksek sesle bölümler okuyor. Altı hafta önce annemiz öldü çünkü.

Divanda yatan delikanlı gülmeye başladı.

— Size cevap vermek ona zor geleceği için kaçtı, dedi. Bahse girerim, size atacağı palavraları düşünüyordur şu anda.

Bu arada odaya giren Lebedev (frakı üzerindeydi şimdi), gözlerini kırpıştırarak, gözyaşlarını

silmek için cebinden mendilini çıkarırken delikanlının sözünü kesti:

— Beş hafta oldu! Tam beş hafta!.. Öksüzlerim benim!

Kız,

— Ne o, yırtık pırtık bir şey giymişsiniz üzerinize? dedi. Orada hemen kapının arkasında yepyeni redingotunuz asılı, görmediniz mi onu?

Lebedev bağırdı kıza:

— Kes sesini böcek! (Ayaklarını yere vurarak ekledi:) Ah sen yok musun, sen!

Ama bu kez hiç korkmamıştı kız, yalnızca gülmüştü.

— Ne diye korkutmaya çalışıyorsunuz beni, Tanya değilim ben hemen korkup kaçayım... Lyuboçka'yı uyandıracaksınız. Ya havale geçirirse çocuk... ne diye bağırıp duruyorsunuz?

Birden dehşete kapıldı Lebedev, gitti, kızının kucağında uyuyan bebeği ürkekçe birkaç kez haç çıkarıp kutsadı.

— Yo-yo-yo! Sakın, sus dili kopasıca... Tanrı korusun... Sen koru onu Tanrım! (Prense döndü:) Bu benim bebeğim Lyubov. Doğumda ölen yasal eşim Yelena dünyaya getirdi. Yas giysisi giymiş şu ufaklık da kızım Vera... Şu gördüğünüz ise, şu gördüğünüz...

Delikanlı bağırdı yattığı yerden:

— Ne o, kekeliyorsun?.. Devam et, hadi devam et, sıkılma...

Lebedev birden,

— Ekselansları! diye haykırdı. Jemarin ailesinin öldürülmesiyle ilgili haberleri okumuş muydunuz gazetelerde?

Prens biraz şaşırmış gibi,

— Okudum, dedi.

— Jemarin ailesinin gerçek katili budur işte!

Prens,

— Ne diyorsunuz siz? dedi.

— Yani sözün gelişi diyorum, ikinci bir Jemarin ailesi olsa, onların gelecekteki katili de bu olur. Buna hazırlanıyor işte...

Herkes gülmeye başladı. Prens, soracağı soruları hissettiği için Lebedev'in maskaralık ettiğini, zaman kazanmaya çalıştığını düşünüyordu.

Artık kendini tutacak gücü kalmamış gibi bağırdı Lebedev:

— Söz dinlemiyor! İşi gücü fitne fesat! Peki, ben böyle bir dinsiz imansızı, böyle bir, nasıl desem, yoldan çıkmışı, canavar ruhlu insanı, toprağı bol olsun, biricik kız kardeşim Anisya'nın oğlu olsa

bile, nasıl yeğenim kabul ederim?

— Kes artık, sarhoş... İnanır mısınız prens, şimdi de avukatlık sevdasına kapıldı; ufak tefek davalara bakıyor. Güzel konuşmaya çalışıyor. Durmadan çocuklara nutuk çekiyor. Beş gün önce mahkemede yargıçların karşısında konuştu. Kimi savundu biliyor musunuz? Beş yüz rublesini alıp bütün malını mülkünü üzerine geçirdiği için mahkemeye verdiği aşağılık bir adama karşı kendisini savunsun diye ona yalvarıp yakaran yaşlı kadını değil de, sırf ona açıktan elli ruble vereceğini söyleyen, yaşlı kadını soyup soğana çeviren tefeci Yahudi Zaidler'i savundu...

— Kazanırsam elli ruble, kazanamazsam yalnızca beş ruble, diye açıkladı Lebedev.

O ana kadar konuştuğu ses tonu değişmişti, daha önce bağırıp çağıran o değildi sanki.

— Rezil oldu kuşkusuz, eski düzen değişti çünkü. Alay ettiler onunla. Ama o kendinden pek hoşnuttu. Şöyle diyordu: "Hakça karar veren sayın yargıçlar, unutmayınız ki, namusuyla çalışan kötürüm, zavallı, ihtiyar bir adam son lokma ekmeğinden de oluyor. Yasa koyucunun bilgece sözünü unutmayın. Mahkemelerde merhamet hüküm sürsün." İnanır mısınız, her sabah bu söylevini tekrarlıyor burada bize, tıpatıp aynısını, tam mahkemede olduğu gibi... Demin siz geldiğinizde de beşinci kez tekrarlıyordu. Öylesine hoşlanıyor bundan. Konuşurken ağzı sulanıyor. Şimdi de başka birini savunmaya hazırlanıyor. Yanılmıyorsam Prens Mışkin olacaksınız? Kolya sizden söz etmişti bana. Şimdiye kadar sizden daha akıllı birini görmediğini söylüyordu...

Hemen atıldı Lebedev:

— Elbette! Elbette yoktur! Ondan akıllısı yoktur dünyada!

— Yine atıyor! Biri seviyor sizi, öteki karşınızda yaltaklanıyor; ama ben hiç de yaltaklanmak niyetinde değilim size, bunu bilmenizi isterim. Ama aklı başında bir insansınız, gelin aramızda hakemlik yapın. (Dayısına döndü) Evet, ister misin, prens aramızda hakemlik yapsın mı? Bize uğramanıza sevindim prens.

Lebedev kararlı bir sesle,

— İsterim! dedi.

Ona doğru yürüyen odadakilere elinde olmadan bir göz attı.

Prens yüzünü buruşturdu.

— Nedir sorununuz? dedi.

Başı ağrıyordu zaten. Bu arada, giderek Lebedev'in onu oyaladığına, işi ertelediği için hoşnut da olduğuna inanmaya başlamıştı.

— Durumu özetleyeyim size. Onun yeğeniyim, burası doğru, ama öteki söylediklerinin hepsi yalan. Öğrenimimi bitirmedim, ama bitirmek istiyorum ve bunda kararlıyım da. Çünkü kişilik sahibi bir gencim ben. Geçimimi sağlayabilmek için demiryollarında aylık yirmi beş rublelik bir iş buldum. Kabul ediyorum, kendisinin iki üç kez yardımı oldu bana. Yirmi beş rublem vardı, yirmi beşini de kumara verdim. İnanır mısınız prens, ondan aldığım bu yirmi beş rubleyi kumara verecek kadar aşağılık, alçak biriyim ben!

— Bir alçağa, hiç de para vermen gerekmeyen bir düzenbaza kaptırdın o parayı! diye haykırdı Lebedev.

— Evet, bir alçak, ama ödeme yapmam gereken bir alçak, dedi delikanlı. Onun alçaklığına tanıklık da ederim; hem de yalnızca seni dövdüğü için değil. Rogojin'in takımından, boks öğretmenliği yapan ordudan kovulmuş bir teğmenden söz ediyoruz prens. Rogojin onları yanından kovduktan sonra hepsi serseri serseri dolaşıyor ortalarda. Ama işin en kötü yanı ne biliyor musunuz, onun aşağılık, alçak ve bir hırsız olduğunu bile bile yine de oturup kâğıt oynamam onunla ve son rublemi de verirken (palki oynuyorduk) kendi kendime şöyle düşünmem: "Bunu da kaybedersem Lukyan dayıma gidip yalvarırım, beni geri çevirmez." Tamam alçaklık bu, basbayağı alçaklık! Bile bile yapılmış bir alçaklık!

— Evet, bile bile yapılmış bir alçaklık! diye tekrarladı Lebedev.

Yeğen alınmış gibi bağırdı:

— Dur hele, hemen havalara girme, biraz bekle bakalım. Sevindi de... Buraya gelip her şeyi itiraf ettim ona. Dürüst davrandım, kendime acımadan, hiçbir şeyi gizlemeden anlattım. Kendimle ilgili elimden geldiğince kötü şeyler söyledim. Buradaki herkes de tanıktır. Demiryollarındaki o işe başlayabilmem için kendime doğru dürüst bir şeyler almak zorundayım, çünkü üstümdekiler dökülüyor. Şu çizmelerime baksanıza! Bu halde işe gidemem, belirlenen süre içinde işe başlamazsam, yerime başka birini alırlar. O zaman yine açıkta kalırım, bir daha ne zaman iş bulurum, Tanrı bilir... Şimdi yalnızca on beş ruble istiyorum ondan ve kendisine söz veriyorum, bir daha para istemeyeceğim, bu son olacak, ayrıca önümüzdeki üç ay içinde bütün borcumu son kapiğine kadar ödeyeceğim kendisine. Sözümü tutarım. Aylarca ekmek, yanında kvasla karnımı doyururum, kişilik sahibi bir insanım çünkü. Üç ayda yetmiş beş ruble alacağım. Eskileriyle birlikte otuz beş ruble borçlu olacağım ona, demek borcumu ödeyecek param olacak. Ayrıca ne kadar faiz isterse vereceğim! Tanımadığı bir insan mıyım? Sorun bakalım kendisine prens: Daha önceleri bana yardım ettiğinde borcumu ödedim mi, ödemedim mi? Şimdi neden vermek istemiyor? O teğmene borcumu ödediğim için kızdı. Başka bir neden yok ortada! Bu adam böyle işte, kendine de, çevresine de bir yararı yoktur!

— Çekip gitmiyor da buradan! diye bağırdı Lebedev. Postu serdi, gitmiyor da gitmiyor...

— Söyledim sana, biliyorsun. İstediğim parayı vermediğin sürece gitmeyeceğim. Ne o, galiba gülümsüyorsunuz prens? Sanırım benim haksız olduğumu düşünüyorsunuz?

Prens pek isteksiz,

— Gülümsemiyorum, dedi, ama bence gerçekten de biraz haksızsınız.

— Açıkça, bütünüyle haksız olduğumu söylesenize. Sözü kıvırmayın, ne demek "biraz"?

— Açıkça söylememi istiyorsanız, evet, bütünüyle haksızsınız.

— İstiyorsammış! Çok komik! Bu yaptığımın yakışıksız kaçtığını, paranın onun olduğunu, verip vermemenin onun bileceği şey olduğunu, benim bu yaptığımın ise zorbalıktan başka bir şey olmadığını bilmiyor muyum sanıyorsunuz? Ama prens... dünyadan haberiniz yok sizin. Bunlara öğretmezsen, akıllanmazlar. Öğretmek gerek onlara. Benim vicdanım rahat, bir zararım

dokunmayacak ona, faiziyle geri ödeyeceğim parasını. Ayrıca zevkini de tattı: Karşısında küçüldüğümü gördü çünkü... Daha ne ister? Çevresindekilere yararı dokunmayacak olduktan sonra neye yarar zaten insan? Sahi, ne yapar bu adam? Sorsanıza kendisine, insanlara ne yapar, onları nasıl dolandırır? Bu evi nasıl aldığını sorun. Sizi daha önce kazıklamadıysa, şu anda nasıl kazıklayacağını düşünmüyorsa başımı koyarım ortaya... Gülümsüyorsunuz, inanmıyorsunuz, değil mi?

Prens,

— Sanırım sizin işinizle pek ilgisi yok bütün bunların! dedi.

Prensin ne dediğini dinlemeden haykırdı delikanlı:

— Üç gündür yatıyorum burada, neler gördüm, neler! Düşünebiliyor musunuz, şu melek gibi kızdan, işte şu öksüz kızdan, kuzenimden, kendi kızından kuşkulanıyor, her gece evin içinde sevgililerini arıyor! Sessizce geliyor yanıma, benim yattığım divanın altına bile bakıyor. Vesveseden aklını yitirdi. Evin her köşesinde hırsızlar görüyor. Geceleri ikide bir fırlıyor yatağından, pencerelerin iyice kapalı olup olmadığını kontrol ediyor, kapıları yokluyor, kapağını açıp sobanın içine bakıyor. Her gece belki yedi kez yapıyor aynı şeyi. Mahkemede dolandırıcıları savunuyor, öte yandan geceleri üç kez kalkıp şurada, salonda yere diz çöküyor, yarım saat alnını yere vura vura kimler için, neler için sarhoş kafayla dua edip duruyor! Kontes du Barry'nin ruhunun huzura kavuşması için dua ediyor, kulaklarımla duydum. Kolya da duydu: Aklını yitirmiş bu adam!

Lebedev kıpkırmızı kesildi, öfkesinden gerçekten de kaybetmişti kendini.

— Görüyorsunuz değil mi prens, nasıl rezil ediyor beni? Evet, belki bir sarhoş, serseri, dolandırıcı ve sahtekâr olabilirim; ama şu da var ki, benimle alay eden bu delikanlı daha küçücükken onu kundakladığımı, leğende yıkadığımı, dul kalmış yoksul (ben de yoksuldum) kız kardeşim Anisya'nın başucunda geceleri sabahlara kadar gözlerimi kırpmadan oturduğumu, hasta ana oğula baktığımı, aşağıda kapıcının odasından odun çaldığımı, ona ninniler söylediğimi, onu oyalamak için parmak şaklattığımı, açlıktan karnım guruldarken onu pışpışladığımı unutmuş galiba, kalkmış şimdi alay ediyor benimle! Hem bir gün Kontes du Barry'nin ruhunun huzura kavuşması için dua etmişsem sana ne bundan? Prens, birkaç gün önce ansiklopedide bu kadının yaşamöyküsünü ilk kez okudum. Peki, sen bu du Barry nasıl biriydi, biliyor musun? Söyle bakalım, biliyor musun, bilmiyor musun?

Delikanlı alaylı, ama isteksiz mırıldandı:

— Her şeyi yalnızca sen bilirsin, değil mi?

— Kontes du Barry yüz karası bir yaşamdan kurtulup, kraliçenin yerine ülkeyi yönetmiş bir kadındır. Büyük bir ülkenin imparatoriçesi ona kendi el yazısıyla yazdığı bir mektupta "ma cousine" diye hitap etmiştir. Papanın büyük elçisi bir kardinal de lever du roi'de[19] (lever du roi nedir, bilir misin sen?) onun çıplak ayaklarına ipek çoraplarını giydirmek istemiş, üstelik böylesine yüksek ve kutsal bir kişi bunu kendisi için bir onur saymıştır. Bundan haberin var mı senin? Yüzünden belli haberinin olmadığı! Peki, nasıl öldü dersin? Biliyorsan söyle bakalım!

— Çekil başımdan! Sıktın artık!

— Öylesine onurlu bir yaşamdan, öylesine bir saltanattan sonra hiç suçu yokken cellat Samson sırf pazarcı kadınlar eğlensin diye giyotin sehpasına çıkardı onu. Ama o korkusundan başına geleceklerin

farkında değildi. Cellat ensesinden tutup başını bıçağın altına sokarken bir yandan da tekmeliyordu onu. Alanda toplananların kahkahalarla güldüğünü duyuyordu. Bağırmaya başlamıştı: “Encore un moment, monsieur le bour-

reau, encore un moment!” Bunun anlamı şöyledir: “Bir dakikacık bekleyiniz bay cellat, bir dakikacık!” İşte bu bir dakikacık için Tanrı belki de bağışlayacaktır onu, insan ruhunun

misére'inin bundan ötesi düşünülemez çünkü. Mizer sözcüğünün ne anlama geldiğini biliyor musun? Mizer dedikleri budur işte. Kontesin bu "bir dakikacık" çığlığıyla ilgili satırları okurken kalbimi mengeneyle sıkıyorlardı sanki. Gece yatmadan önce aklıma geldiyse, o büyük günahkâr kadın için dua ettiysem sana ne bundan be solucan? Dünya kurulalı beri onun için haç çıkaran olmamıştır, belki de o yüzden hatırlamışımdır kendisini... Bakarsın, kendisi gibi bir günahkârın bir kerecik de olsa onun için dua ettiğini hisseder de sevinir. Ne diye gülüyorsun? İnanmıyorsun da ondan, değil mi dinsiz! Peki ama, nereden biliyorsun? Yalan söylüyorsun, beni dinlemiş olsaydın böyle konuşmazdın. Yalnız Kontes du Barry için dua etmedim çünkü. Şöyle dua ediyordum: "Yüce Tanrım, büyük günahkâr Kontes du Barry'nin de, onun gibilerinin de ruhlarına huzura kavuştur." Bu bambaşka bir şey. Çünkü o tarafta onun gibi günahkâr, kader kurbanı çok var. Hepsi acılar içinde kıvranıyor, inliyor, dua bekliyor... Hem senin için, senin gibi küstahlar, ahlaksızlar için de dua ettim. Dua ederken beni dinlediysen bunları da duymuş olmalısın...

Yeğen tersleyerek kesti dayısının sözünü:

— Peki, peki, yeter artık, kimin için dua edeceksen et! Ne yaparsan yap! (Sonra prense dönüp sıkıntılı bir tavırla ekledi:) Çok okur! Bunu biliyor muydunuz prens? Eline geçen her kitabı okur, bu arada anıları da.

Prens pek isteksiz,

— Dayınız yine de... kalpsiz biri değildir, dedi.

Delikanlı çekilmez gelmeye başlamıştı ona artık.

— Pek övdünüz onu prens! Görüyor musunuz nasıl kalbinin üzerine götürdü elini, dudaklarını nasıl büktü? Keyiflendi! Belki de kalpsiz değildir, ama sahtekârdır, üstelik sarhoş... birkaç yıllık her sarhoşta olduğu gibi, vidaları da gevşemiş, bu yüzden her yanı gıcırdıyor. Çocukları sever, diyelim ki yengeme saygısı vardı... Beni bile sever, vasiyetnamesinde bana da yer vermiş olabilir...

Öfkeyle yükseltti sesini Lebedev:

— Hiç, hiçbir şey bırakmayacağım sana!

Prens başını delikanlıdan Lebedev'e çevirip kararlı bir tavırla,

— Bakın ne diyeceğim Lebedev, dedi, istediğiniz zaman işten anlayan biri olduğunuzu biliyorum... Şu anda hiç zamanım yok ve eğer siz... Bağışlayın, adınız ve baba adınız neydi? Unuttum da...

— Ti-ti- Timofey.

— Ve?

— Lukyanoviç.

Odada kim var kim yok, hepsi yine gülmeye başladı.

— Yalan söylüyor! diye bağırdı yeğen. Yine yalan söyledi! Timofey Lukyanoviç falan değildir onun adı prens. Adı Lukyan Timofeyeviç'tir! Söylesene, neden yalan söylüyorsun? Ha Lukyan olmuşsun, ha Timofey, ne fark eder? Prense ne bundan? Yalan söylemek hastalığı vardır onda prens, inanın öyle!

Prens sabırsız, sordu:

— Doğru mu bu?

Lebedev başını uysalca önüne eğip, elini tekrar kalbinin üzerine götürerek mahcup bir tavırla karşılık verdi:

— Evet, gerçekten de Lukyan Timofeyeviç'tir adım.

— Peki ama, neden yalan söylüyorsunuz? Ah Tanrım!

Lebedev başını daha da önüne eğip, daha da uysal, mırıldandı:

— Kendimi küçük göstermek için!

— Küçüklükle ne ilgisi var bunun! (Kapıya yönelip ekledi prens:) Kolya'yı nerede bulabileceğimi bilseydim...

Delikanlı atıldı yine:

— Kolya'nın nerede olduğunu söyleyebilirim size...

Lebedev birden telaşlandı.

— Hayır-hayır-hayır!

— Kolya geceyi burada geçirdi, ama sabah erkenden, sizin Tanrı bilir niçin "içeriden" kurtardığınız generali aramaya gitti. General dün lütfedip gece burada kalacağına söz vermişti, ama onurlandırmadı burayı. Büyük olasılıkla buraya çok yakın "Vesı" Oteli'nde kalmıştır. Kolya ise ya onun yanındadır ya da Pavlovsk'ta, Yepançinler'dedir. Parası vardı, daha dünden gitmeyi düşünüyordu oraya. Anlayacağınız, ya "Vesı"dedir ya da Pavlovsk'ta.

— Pavlovsk'tadır, Pavlovsk'ta!.. Hadi bahçeye çıkalım... kahve içelim...

Lebedev kolundan tutup çekti prensi. Birlikte odadan çıkıp küçük avluyu geçtiler, küçük avlu kapısından çıktılar. Burada, havalar güzel gittiği için ağaçların çiçeklendiği, gerçekten çok küçük, çok şirin bir bahçe vardı. Lebedev prensi, önünde ayakları toprağa gömülü yeşil bir masa olan yeşil bir banka oturttu. Kendi de geçip karşısına oturdu. Gerçekten de, bir dakika sonra kahve geldi. Prens geri çevirmedi kahveyi. Lebedev prensin yüzüne yaltaklanırcasına, ısrarla bakmayı sürdürüyordu.

Prens, o anda aklında başka bir şey varmış gibi,

— Böyle bir evinizin olduğundan haberim yoktu, dedi.

Lebedev,

— Öksüzlerim, diye başlayacak oldu.

Ama birden ezilip büzülerek sustu. Prens dalgın dalgın önüne, yere bakıyordu. Ne soracağını unuttuğu belliydi. Aradan bir dakika geçti. Lebedev ona bakıyor, bekliyordu.

Birden kendine gelmiş gibi sordu prens:

— Evet, ne diyorduk? Ah, evet! Konunun ne olduğunu siz de biliyorsunuz Lebedev: Sizin mektubunuz üzerine geldim buraya. Anlatın...

Lebedev şaşırdı. Bir şeyler söylemek istedi, ama söyleyemedi. Prens susuyor, hüzünlü gülümseyerek bekliyordu.

— Sanırım çok iyi anlıyorum sizi Lukyan Timofeyeviç: Kuşkusuz, hiç beklemiyordunuz beni. Sizden ilk haberi alınca bulunduğum o sessiz, ıssız köşemden çıkıp geleceğimi düşünmüyordunuz. Vicdanınızı rahatlatmak için yazmıştınız bana. Ama geldim işte. Yeter artık, yalan söylemeyi bırakın. Aynı anda iki efendiye hizmet etmeyi de bırakın. Rogojin üç haftadır burada, her şeyi biliyorum. O zaman da olduğu gibi Nastasya Filippovna'yı ona sattınız, söyleyin, öyle değil mi? Gerçeği söyleyin bana.

— Canavar kendisi öğrendi, inanın kendisi öğrendi.

— Kötü konuşmayın onun için. Elbette size kötü davranmış olabilir ama...

Lebedev aşırı heyecanlı bir tavırla kesti prensin sözünü:

— Dövdü, dövdü! Moskova'da köpeğini saldı üzerime, sokak boyunca kovalattı beni. Çok korkunç bir köpekti.

— Siz beni çocuk sanıyorsunuz Lebedev; ciddi konuşun benimle, o gerçekten Moskova'da bıraktı mı Rogojin'i?

— Gerçekten, gerçekten bıraktı, hem bu kez tam nikâh kıyılacakken. Rogojin artık dakikaları saymaya başlamıştı, ama o kaçıp buraya, Petersburg'a, doğru benim yanıma geldi. "Kurtar beni Lukyan, koru, prense de sakın haber verme..." dedi. İnanın prens, Rogojin'den korktuğundan çok sizden korkuyor. Akıllı kadın doğrusu!

Böyle söylerken kurnazca alnına götürmüştü parmağını.

— Ve siz yeniden birleştirdiniz onları, öyle mi?

— Prens hazretleri, nasıl... nasıl yapmayabilirdim bunu?

— Neyse, yeter, her şeyi kendim öğrenirim. Siz yalnızca şunu söyleyin bana: Nerede şimdi? Rogojin'in yanında mı?

— Yo, hayır! Rogojin'in yanında değil! "Özgür bir kadınım ben, diyor. İstediğimi yapmakta özgürüm." Biliyor musunuz prens, durmadan böyle diyor. "Artık bütünüyle özgürüm!" diyor. Size yazdığım gibi, Petersburg yakasında baldızımın evinde kalıyor.

— Şimdi de orada mı?

— Hava güzel, Pavlovsk'ta, Darya Aleksandrovna'nın yazlığında değilse, oradadır. "Ben bütünüyle özgürüm," diyor. Daha dün Kolya Ardalionoviç'e özgür olduğunu söyleyerek pek övünüyordu. Kötüye işaret bu!

Sırıttı Lebedev. Prens,

— Kolya çok sık gidiyor mu Nastasya Filippovna'ya? diye sordu.

— Hoppa, şu Kolya'nın ağzında da bakla ıslanmıyor.

— Sık sık gidiyor musunuz oraya?

— Her gün, her gün.

— Öyleyse dün de gittiniz mi?

— Yo, hayır. En son üç gün önce gittim.

— Ne yazık ki içkilisiniz Lebedev! Yoksa bir şey soracaktım size.

Lebedev inandırıcı bir tavırla,

— Hayır, hayır, tek damla içmedim! dedi.

— Söyler misiniz, yanından ayrıldığınızda nasıldı?

— Aranıyor gibi...

— Aranıyor gibi mi?

— Bir şeyini kaybetmiş gibi aranıyordu sanki... Onu bekleyen evliliğini aklına bile getirmek istemiyor. Bundan söz edilmesi gururunu incitiyor. Rogojin'i soyulup atılmış portakal kabuğu kadar olsun düşünmüyor ya da düşünüyorsa korkuyla, dehşetle düşünüyor, yanında ondan söz edilmesini bile yasakladı. Zorunlu olmadıkça görüşmüyorlar bile... Rogojin de farkında her şeyin! Ne yapabilir, çekiyor!.. Karşısındaki delidolu, alaycı, sivri dilli, eziyet etmeyi seven bir kadın...

— Sivri dilli ve eziyet etmeyi seven mi?

— Evet, eziyet etmeyi seven... Son görüştüğümüzde bir şey söylediğim için az kalsın saçlarıma yapışacaktı. Apokalipsis'ten bir şeyler okuyordum ona...

Prens yanlış duyduğunu düşünerek,

— Nasıl yani? diye sordu.

— Apokalipsis'ten birkaç bölüm okuyordum. Huzursuz bir hayal gücü var kadının, he-he! Ayrıca kendisini ilgilendirmese de, ciddi konulara aşırı meyilli olduğunu fark ettim. Seviyor öyle konuları, seviyor ve onun yanında böyle şeylerden söz edilmesi özsaygısını artırıyor. Evet, efendim. Apokalipsis konusunda çok bilgiliyimdir, on beş yıldır anlatırım. Üçüncü siyah at ile elinde terazi tutan binici döneminde olduğumuz yorumuma o da katıldı. Çünkü günümüzde her şey ölçüyle ve anlaşmayla yapılıyor. Herkes yalnızca hakkını arıyor: "Bir ölçek buğday bir dinara, üç ölçek arpa bir dinara..." Ayrıca herkes özgür bir ruh, tertemiz bir yürek, sağlıklı bir beden, ayrıca Tanrı'nın her türlü nimeti kendisinin olsun istiyor. Ama yalnızca hakları var diye elde edemezler bütün bunları. Soluk renkli ata binmiş ölüm peşlerinde çünkü, onun arkasından da cehennem... Bir araya geldiğimizde böyle şeyler konuşuyoruz işte... çok etkileniyor anlattıklarımdan.

Prens, Lebedev'e tuhaf tuhaf bakarak sordu:

— Siz bunlara inanıyor musunuz?

— İnanıyorum ve anlatıyorum. Yoksul ve çıplağım çünkü. İnsanlar denizinde küçücük bir damlayım. Kimin umurunda Lebedev? Herkes ezmeye çalışıyor onu, neredeyse tekmeleyerek kovalayacaklar. Ne var ki bu kutsal kitabı yorumlarken büyük insanlarla eşit oluyorum. Burada akıl söz konusu çünkü! Büyük bir devlet adamı zekâmın karşısında tir tir titremiştir... Hem de makamında, koltuğunda otururken! Üç yıl kadar oluyor, ekselansları Nil Alekseyeviç duymuşlar, paskalyadan bir gün önce (o zamanlar kendilerinin dairesinde çalışıyordum) Pyotr Zaharıç'ı nöbetçi memur odasına gönderip beni odalarına çağırdılar ve yalnız kaldığımızda sordular bana: "Senin deccalın profesörü olduğun doğru mu?" Saklamadım, "Evet efendim," dedim, her şeyi anlattım kendisine, korkusunu hafifletmeye çalışmadım, üstelik düşünsel olarak derinlere de indim, rakamlarla güçlendirdim sözlerimi. Ekselansları gülümsüyorlardı, ne zaman ki sıra rakamlara ve benzerliklere geldi, titremeye başladılar, kitabı kapayıp dışarı çıkmamı istediler, sonra paskalyada bana ikramiye verilmesini buyurdular, kutsal Foma haftasında da öteki dünyaya göçtüler.

— Ne diyorsunuz siz Lebedev?

— Aynen öyle oldu. Bir akşam yemeğinden dönüşte arabadan düştü... Sokağın kenarındaki sınır taşına çarptı başı ve oracıkta bir bebek gibi can verdi. Yetmiş üç yaşında öldü diye geçti kayıtlara. Ak saçlı, pembe yüzlü bir ihtiyarcıktı. Hep hoş kokular sürünürdü, durmadan tıpkı bir çocuk gibi gülümserdi. Odasında kendileriyle görüştüğümü hatırlayınca şöyle der Pyotr Zaharıç: "Senin içine doğmuş!"

Prens gitmek için ayağa kalktı. Onun gitmek için hazırlandığını görünce şaşırdı Lebedev, hatta telaşlandı. Yaltaklanır bir tavırla,

— Anlattıklarımı ilginç bulmadınız, he-he-he! dedi.

Prens yüzünü ekşitip,

— Doğrusu, kendimi iyi hissetmiyorum da... diye karşılık verdi. Yolculuğun etkisinden olacak, başım ağrıyor.

Lebedev çekingen,

— Yazlığa gitseniz efendim... dedi.

Prens dalgın, ayakta duruyordu. Lebedev ekledi:

— Üç gün sonra ben de bebek için, evdekilerle birlikte yazlığa taşınacağım. Bu arada da evin eksiklerini gidereceğim. Yani biz de Pavlovsk'a gideceğiz.

Birden sordu prens:

— Siz de mi? Ne o, burada herkes Pavlovsk'a mı gidiyor? Demek orada sizin de yazlığınız var?

— Petersburg'da yazlığa herkes Pavlovsk'a gitmez. Ptitsın ucuza düşürdüğü bir evi bana devretti. Hem güzel, hem yüksekçe bir yer, hem yeşillikler içinde, hem ucuz ve kibar bir çevre, hem müzik var... Herkes bunun için gidiyor işte Pavlovsk'a. Aslında ben bahçedeki ek yapıda kalıyorum, evde ise...

— Evinizi kiraya mı verdiniz?

— Ha-hayır. Vermedim de...

Prens birden,

— Bana verin, dedi.

Lebedev'in sözü buraya getirmeye çalıştığı belliydi. Üç dakika önce gelmişti aklına bu. Oysa kiracıya ihtiyacı falan yoktu. Evini kiralamak isteyen biri vardı ve evi belki kiralayacağı haberini yollamıştı ona. Lebedev bunun "belki"sinin falan olmadığını, adamın evi kesin tutacağını çok iyi biliyordu. Ama şimdi birden aklına, kendisi için çok yararlı olacağını düşündüğü bir fikir gelmişti. Önceki kiracı adayının kesin konuşmamasından yararlanıp evi prense kiralayacaktı. Ansızın şöyle düşünmeye başlamıştı: "Tam bir kargaşadan sonra işler bambaşka bir yön aldı." Prensin bu önerisini neredeyse coşkuyla karşıladı. Öyle ki prensin ne kadar kira istediği sorusuna kolunu sallayarak cevap vermişti:

— Nasıl isterseniz öyle olsun. Ne kadar olmalı sorar öğrenirim. Fazla istemem.

Bu arada bahçeden çıkıyorlardı. Lebedev yaltaklanırcasına dönüp duruyordu prensin çevresinde.

— Ben size... ben size... çok sayın prens, isterseniz, bu konuda oldukça ilginç bir şeyler daha anlatabilirim size.

Prens durdu. Lebedev sürdürdü konuşmasını:

— Darya Alekseyevna'nın yazlığı da Pavlovsk'ta.

— E-e?

— O bayan da arkadaşıdır ve doğal olarak sık sık ziyaretine gelecektir. Elbette bir amaçla...

— E-e?

— Aglaya İvanovna...

Prens, acıyan yarasına dokunulmuş gibi, hiç de hoş olmayan bir sabırsızlıkla kesti Lebedev'in sözünü:

— Öf, yeter artık Lebedev! Bütün bunlar... hiç de sizin dediğiniz gibi değil. İyisi mi, siz bana oraya ne zaman gideceğinizi söyleyin. Ne kadar erken olursa benim için o kadar iyi. Çünkü otelde kalıyorum...

Konuşarak çıktılar bahçeden ve eve uğramadan avluyu geçtiler, avlu kapısına geldiler.

Sonunda şöyle dedi Lebedev:

— En iyisi, otelden hemen bugün doğru buraya, benim yanıma taşının, yarından sonra da hep birlikte Pavlovsk'a gideriz.

— Bakarım, dedi prens.

Kapıdan çıktı.

Lebedev arkasından baktı. Prensin ani dalgınlığı şaşırtmıştı onu. Giderken "hoşça kalın" demeyi

bile unutmuştu, hatta vedalaşmak anlamında başını bile eğmemişti ki, bütün bunlar, Lebedev'in çok iyi bildiği prensin kibarlığına, inceliğine tersti.

III

Saat on iki olmuştu. Prens Yepançinler'de sadece, görevi gereği kentte kalmış generali bulabileceğini biliyordu ki, o da kesin değildi. Generalin onu belki hemen alıp Pavlovsk'a götüreceğini düşünüyordu. Ama bu arada başka bir ziyaret daha yapmayı çok istiyordu. Prens Yepançinler'e geç kalmak tehlikesini de, Pavlovsk'a gitmeyi yarına ertelemeyi de göze alıp uğramayı çok istediği evi arayıp bulmaya karar vermişti.

Ancak bu ziyaret bazı bakımlardan onun için tehlikeliydi de. Karar vermekte zorlanıyordu. Bu evin Sadovaya yakınlarında, Gorohova Sokağı'nda olduğunu biliyordu. Oraya vardığında evin hangi ev olduğunu anlayabileceğini umuyordu.

Gorohova ve Sadovaya sokaklarının kesiştiği dörtyol ağzına geldiğinde duyduğu olağanüstü heyecana kendi de şaştı. Kalbinin öyle acıtırcasına çarpacağını hiç beklemiyordu. Bir ev, belki de özel dış görünüşüyle daha uzaktan dikkatini çekmeye başlamıştı. Öyle ki prens daha sonra o anda içinden "Bu ev olacak!" diye geçirdiğini hatırlayacaktı. Doğru tahmin edip etmediğini anlamak için büyük bir merakla eve yaklaştı. Tahmini doğruysa bunun kendisi için nedense hiç iyi olmayacağını hissediyordu. Kocaman, dış görünüşüyle insanın içini karartan, üç katlı, mimari açıdan herhangi bir özelliği olmayan, kirli yeşil boyalı bir evdi. Geçen yüz yılda yapılmış bu çeşit evlerin bazıları, her şeyin hızla değiştiği Petersburg'da, özellikle bu sokaklarda günümüze kadar kalmıştır. Duvarları kalın, pencereleri çok az, sağlam yapılardır bunlar. Alt katlarının pencerelerinin bazılarında parmaklıklar vardır. Bu alt katlarda genellikle döviz dükkânları bulunur. Dükkân sahibi Skopets[20] evin üst katındadır. İçeriden de dışarıdan da sanki konuk sevmez, soğuktur bu evler, gizleniyor, saklanıyor gibidirler; yalnızca dış görünüşleriyle insanda neden böyle bir izlenim bıraktıklarını anlamak çok zordur. Mimari çizgilerinin birleşiminin de kendine özgü bir gizi olduğu kuşkusuzdur. Bu evlerde büyük çoğunlukla yalnızca tüccarlar oturur. Dış kapıya yaklaşıp yazıyı okudu prens: "Köklü ve saygın Rogojin Ailesi."

Aradığı evi bulmuştu. Arkasından gürültüyle çarparak kapanan cam kapıyı açıp içeri girdi, geniş merdivenden üst kata çıkmaya başladı. Kaba bir işçiliği olan taş merdiven karanlıktı. Duvarlar kırmızıya boyanmıştı. Prens, Rogojin'in annesi ve kardeşiyle bu kasvetli evin ikinci katının tümünde oturduğunu biliyordu. Prense kapıyı açan uşak içeriye kimin geldiğini haber vermeden önüne düşüp uzun süre götürdü onu. Duvarları "yalancı mermer" kaplı, döşemesi meşe parke, yirmili yılların kaba, ağır mobilyalarıyla döşeli geniş bir salonu geçtiler, sonra zikzaklar çizip dönerek, iki üç basamaklı merdivenler inip çıkarak sonunda bir kapıyı çaldılar. Kapıyı Parfyon Semyonıç Rogojin kendi açtı. Karşısında prensi görünce yüzü öylesine bembeyaz kesildi ki, donuk ve korku dolu bakışıyla, dudaklarında (prensin bu ziyaretinde bir olağanüstülük, hatta inanılmaz bir mucize görüyormuş gibi) son derece şaşkın gülümsemesiyle kıpırdamadan dururken bir an mermer bir heykeli andırmıştı. Prens her ne kadar böyle bir karşılamayı bekliyorduysa da şaşırmıştı.

Neden sonra şaşkın bir tavırla,

— Parfyon, galiba uygunsuz bir zamanda geldim, dedi, öyleyse giderim...

Rogojin bir an duraksadıktan sonra kendine gelmiş gibi, karşılık verdi:

— Hayır! Hayır! Rica ederim, içeri buyur!

Senlibenliydiler. Moskova'da sık sık ve uzun süreli görüşmüşlerdi. Bu görüşmelerinde karşılıklı, son derece içten oldukları dakikalar bile olmuştu. Üç ayı aşkın bir zamandır da görüşmemişlerdi.

Rogojin'in yüzündeki beyazlık ve hafif, belirsiz heyecan hâlâ gitmemişti. Konuğunu içeri buyur etmesine karşın, aşırı şaşkınlığı devam ediyordu. Prensi koltuğa götürüp masanın başına oturturken prens bir ara dönüp Rogojin'e bakmış, onun son derece tuhaf, ağır bakışı karşısında duralamıştı. Sanki bir şey dank etmişti prensin kafasına ve o anda yakın bir geçmişteki ağır, üzücü bir şeyi hatırlamıştı. Koltuğa oturmadan, kıpırdamadan durdu olduğu yerde, bir süre Rogojin'in gözlerinin içine baktı. Rogojin'in gözleri ilk anda olduğundan daha güçlü parlıyordu sanki. Nihayet gülümsedi Rogojin. Ama bu gülümsemesinde biraz hüzün, biraz şaşkınlık vardı.

— Ne diye öyle dikkatli bakıyorsun gözümün içine? dedi. Otur hadi!

— Parfyon, dedi prens, açıkça söyle, bugün Petersburg'a geleceğimi biliyor muydun, bilmiyor muydun?

— Geleceğini tahmin ediyordum, gördüğün gibi yanılmadım da. (Acı acı gülümseyerek ekledi Rogojin:) Peki ama, geleceğini nereden bilebilirdim?

Rogojin'in cevap yerine sorduğu sorudaki keskin, tuhaf asabiyet prensi daha da şaşırtmıştı.

Prens çekinerek, alçak sesle sordu:

— Diyelim ki, bugün geleceğimi biliyordun, bu kadar sinirlenecek ne var bunda?

— Peki, neden soruyorsun bunu?

— Bugün trenden inerken, demin bana arkadan baktığın gibi bakan bir çift göz gördüm sanki de.

Merakla mırıldandı Rogojin:

— Vay! Kiminmiş o gözler?

Bunu söylerken Rogojin hafifçe ürperdi gibi gelmişti prense.

— Bilmiyorum. Kalabalığın içinden bakıyordu, belki de hayal görmüşümdür. Bu aralar hep hayaller görüyorum çünkü. Sana bir şey söyleyeyim mi Parfyon dostum, beş yıl önce nöbetlerin başladığı zamanlardaki gibi hissediyorum kendimi.

— Belki de öyle gelmiştir sana, bilmiyorum... diye mırıldandı Parfyon.

Yüzündeki sevecen gülümseme o anda hiç yakışmıyordu yüzüne. Sanki kırılgan bir şeyler vardı bu gülümsemede ve Parfyon çok uğraşsa da düzeltemiyordu onu.

— Ne o, yine yurtdışına mı gideceksin? diye sordu. (Sonra birden ekledi:) Hatırlıyor musun, sonbaharda Pskov'dan trenle buraya geliyorduk, üzerinde bir yağmurluk vardı... ayağındaki potinleri hatırlıyor musun?

Birden gülmeye başladı Rogojin. Bu kez açık seçik bir öfke vardı gülüşünde ve öfkesini sonunda herhangi bir şekilde gösterebildiğine de sevinmiş gibiydi.

Prens odayı gözden geçirirken sordu:

— Yerleştin mi buraya?

— Evet, evim burası artık. Başka nerede olabilirim?

— Uzun zamandır görüşemedik. Seninle ilgili öyle şeyler duydum ki, sanki sözü edilen sen değilsin.

Rogojin soğuk bir tavırla karşılık verdi:

— Elin ağzı torba değil ki büzesin.

— Yanındakileri dağıtmışsın, babanın evinde oturuyorsun, uslanmışsın. Çok güzel bu... Ev senin mi, yoksa ailenle birlikte mi oturuyorsun?

— Ev annemin. Şu koridorun öteki ucunda oturuyor.

— Kardeşin nerede kalıyor?

— Kardeşim Semyon Semyonoviç bahçedeki ek yapıda kalıyor.

— Evli mi?

— Dul. Neden sordun?

Prens ona baktı, ama cevap vermedi. Birden düşünceye dalmıştı, Rogojin'in sorusunu bile duymamıştı sanki. Rogojin de ısrar etmemişti, bekliyordu. Bir süre sustular.

Neden sonra prens,

— Evini yüz adım öteden hemen tanıdım, dedi.

— Nasıl oldu bu?

— Hiç bilmiyorum. Evin ailenin özelliklerini yansıtıyor, bütün Rogojin ailesinin... Bunun nasıl olduğunu sorarsan, bir açıklamada bulunamam. Saçma kuşkusuz. Bunun beni huzursuz edeceğinden bile korkuyorum. Senin böyle bir evde yaşıyor olabileceğini düşünemezdim, ama evi gördüğüm anda şöyle geçirdim içimden: "Evet, Rogojin ancak böyle bir evde oturabilir!"

Rogojin, prensin pek açık olmayan düşüncesini anlayamamıştı,

— Bak sen! diyerek sırıttı birden. Dedem yaptırmış bu evi. Hep Skopetsler, Hludyakovlar oturmuş burada, şimdi bile kiracılarımız onlar.

Prens bakışını odanın içinde dolaştırarak,

— Çok karanlık, dedi. Kasvet çöker insanın üzerine burada.

Yüksek tavanlı, biraz loş, çoğunluğu geniş çalışma ve yazı masaları, içlerine meslek kitapları ve birtakım kâğıtlar tıkıştırılmış dolaplar gibi çeşitli mobilyayla tıka basa dolu geniş bir odaydı burası. Geniş, kırmızı maroken divan besbelli Rogojin için yatak görevi de yapıyordu. Prens, Rogojin'in onu önüne oturttuğu masanın üzerinde iki üç kitap gördü. Kitaplardan birinin (Solovyev'in "Tarih"i) açık sayfası işaretlenmişti. Duvarlarda soluk yaldızlı çerçevelerde yağlıboya birkaç resim vardı. Resimler zamanla koyulaşmış, isten kararmıştı. Ne resmi oldukları zor seçiliyordu. Aralarından biri dikkatini çekmişti prensin: Elli yaşlarında, Alman redingotlu (ama redingotunun eteği uzundu), boynunda iki

nişanı olan, hafif ağarmış kısa sakalı çok seyrek, buruş buruş yüzü sapsarı, hüzünlü bakışı kuşkulu ve gizemli birinin tam boy resmiydi.

— Baban galiba? diye sordu prens.

Rogojin, ölmüş babasıyla ilgili yersiz bir şakaya hazırlanıyormuş gibi, keyifsiz gülümseyerek karşılık verdi:

— Evet, ta kendisi.

— Sanırım eski dine bağlı olanlardandı?[21]

— Hayır, kiliseye giderdi, ama eski inancın daha doğru olduğunu da söylerdi. Skopetsler'e de saygı duyardı. Burası onun çalışma odasıydı. Onun eski inanca bağlı olup olmadığını neden sordun?

— Düğünü burada mı yapacaksın?

Bu hiç beklemediği soru karşısında neredeyse ürperdi Rogojin.

— Evet burada, dedi.

— Yakında mı?

— Bilmediğin şey sanki, bana mı bağlı bu?

— Parfyon, düşmanın değilim ben senin, hiçbir şeyine de engel olmayacağım. Daha önce böyle bir anda da söyledim bunu sana, şimdi de söylüyorum. Moskova'da düğününüz yapılacakken ben engel olmadım sana, biliyorsun. Tam nikâhınız kıyılacakken koşup bana gelen kendisidir. "Kurtar beni," diye yalvarmıştı. Onun sözlerini söylüyorum sana. Sonra benden de kaçtı. Tekrar yakaladın onu, yine nikâh masasına götürdün. Şimdi yine kaçmış, öyle diyorlar. Doğru mu bu? Lebedev söyledi, bunun için buraya geldim. Burada tekrar bir araya geldiğinizi ise dün trende öğrendim. Kimden olduğunu bilmek istiyorsan, eski dostlarınızdan birinden, Zalyojev'den... Buraya gelirken niyetim, sağlığının düzelmesi için kendisini yurtdışına çıkmaya ikna etmekti. Çünkü bedenen de, ruhen de, özellikle kafa olarak da çok yıprandı. Bence yakın ilgiye ihtiyacı var. Onunla birlikte yurtdışına gitmek istemiyordum. Niyetim, ben gitmeden her şeyi buradan ayarlamaktı. Doğru söylüyorum. Aranızın tekrar düzeldiği doğruysa, onun gözüne bir daha görünmeyeceğim. Sana da gelmeyeceğim bir daha. Sana karşı her zaman açıkyürekli olduğumu, seni hiçbir zaman aldatmadığımı bilirsin. Bu konuda düşüncelerimi hiçbir zaman saklamadım senden. Onunla bir arada olursan ona kesin felaket getireceğini çok kez söyledim sana. Bu senin de felaketin olacak... hem onun için olduğundan da büyük bir felaket. Tekrar ayrılırsanız, çok sevineceğim buna. Ancak aranızı bozmaya, sizi birbirinizden ayırmaya çalışmak niyetinde değilim. İçin rahat olsun. Benden kuşkulanma. Hem kendin de biliyorsun. Seni bırakıp bana kaçtığı zaman dahil, hiç gerçek rakibin oldum mu senin? Bak, gülümsüyorsun. Neye gülümsediğini biliyorum. Evet, ayrı kentlerde, birbirimizden uzaktık. Kesin bunu da biliyorsundur. Daha önce de söyledim sana: Onu "bir âşık gibi değil, acıma duygusuyla seviyorum". Sanırım yeterince açık söylemiştim bunu sana. Beni anladığını söylemiştin o zaman, öyle değil mi? Doğru mu? Anlamış mıydın? Nasıl da nefretle bakıyorsun bana! Seni sakinleştirmek için geldim buraya, çünkü değerlisin sen benim için. Çok seviyorum seni Parfyon. Ama şimdi gidiyorum ve bir daha gelmeyeceğim. Hoşça kal.

Prens gitmek için kalktı. Parfyon yerinden kalkmadan, başını sağ yana eğip alçak sesle,

— Gitme, yanımda kal, dedi. Uzun zamandır görmüyorum seni.

Prens oturdu. Yine bir süre ikisi de sustu.

— Lev Nikolayeviç, dedi Rogojin, yanımda olmadığın zamanlar çok kızıyorum sana. Seni görmediğim bu son üç ay içinde inan her an kızdım sana. Elime geçsen bir şey yapıp zehirlerdim seni! Evet, öyle işte. Şurada on beş dakikadır yanımdasın, bütün kızgınlığım geçti, eskisi gibi yine seviyorum seni. Gitme, yanımda otur...

Prens duygularını gizlemeye çalışarak dostça gülümsedi.

— Yanındayken inanıyorsun bana, yanında değilsem hemen inanmamaya, yine benden kuşkulanmaya başlıyorsun. Babana çekmişsin!

— Seninle bir arada olduğumda sesine inanıyorum senin. İkimizin bir tutulamayacağını biliyorum elbette, yani seninle benim...

Prens şaşırmış gibi,

— Neden böyle söylüyorsun? dedi. İşte kızmaya başladın yine...

— Bak kardeşim, burada bizim fikrimizi soran kimse yok, diye karşılık verdi Rogojin. Bize danışılmadan verildi karar. (Bir an sustuktan sonra alçak sesle ekledi:) Seninle sevgilerimiz bile farklı. Sen acıdığın için onu sevdiğini söylüyorsun, oysa benim acıdığım falan yok ona. Ayrıca dünyada en çok nefret ettiği insan da benim. Her gece rüyalarıma giriyor: Hep birileriyle bir olup alay ediyor benimle. Durum bu işte dostum. Benimle evlenmeye kalkıyor, ama ayakkabısını değiştirmek için düşündüğü kadar bile düşünmüyor beni. İnanır mısın, beş gündür görmüyorum onu, yanına gitmeye cesaretim yok çünkü. Ya "Ziyaretinizin nedeni?" diye sorarsa? Az mı oynadı şerefimle...

— Şerefinle mi? Ne diyorsun?

— Sanki bilmiyorsun! Öyle ya, demin senin de söylediğin gibi, "tam nikâh kıyılacakken" beni bırakıp sana kaçmadı mı?

— Ama sen kendin inanmıyorsun ki...

— Sonra Moskova'da bir subayla, Zemtyujnikov'la onurumu ayaklar altına almadı mı? Ondan sonra da nikâh gününü kendi belirledi.

— Olamaz! diye haykırdı prens.

Rogojin kendinden emin bir tavırla,

— Öyle olduğunu biliyorum, dedi. Ne yani, onun öyle biri olduğunu sen bilmiyor musun? Öyle olmadığını söyleme bana dostum! Onun öyle olmadığını söylersen saçmalamış olursun. Sana karşı öyle davranmayacaktır. Korkar senden. Ama bana karşı öyle işte. Evet, öyle... Ciğeri beş para etmez biri gibi görüyor beni. Keller'le, şu boksör subayla da eminim, sırf beni küçük düşürmek için ilişki kurdu... Hem Moskova'da bana neler yaptığından da haberin yok senin! Ya paralar, harcadığım paralar...

Dehşet içinde sordu prens:

— Ya... Peki, şimdi de evleneceksin onunla ha!.. Peki, sonra ne yapacaksın?

Rogojin bıkkın, korku dolu bakışlarla bir süre baktı prensin yüzüne, bir şey söylemedi. Bir dakika sustuktan sonra,

— Beş gündür gitmiyorum onu görmeye, diye başladı. Beni kovacağından korkuyorum çünkü. “Ben hâlâ özgür bir kadınım,” diyor. “Canım isterse kovarım seni, kalkıp yurtdışına giderim.” (Rogojin prensin özellikle gözünün içine bakarak, parantez içinde söylüyormuş gibi ekledi:) Yurt dışına gideceğini kendi söyledi. Evet, kimi zaman bana gözdağı vermek için böyle şeyler der. Nedense eğlenir benimle. Ama bazen de gerçekten çatar kaşlarını, somurtur, tek sözcük çıkmaz ağzından. Ben bundan korkuyorum işte. Bir gün yanına giderken elim boş gitmeyeyim, diye düşündüm. O zaman da eğlendi benimle, ama sonra öfkelendi. Götürdüğüm harika şalı hizmetçisi Katya’ya verdi. Evet, eskiden de lüks içinde yaşıyordu ama, sanırım öyle güzel bir şalı hiç görmemiştir. Ne zaman evleneceğimizinse sözünü bile etmek yasak. Nasıl bir damat adayı evleneceği kadının yanına gitmekten korkar ki? Evde oturup duruyorum, sabrım kalmadı, dayanamıyorum artık. Gizliden evinin önünden geçiyorum, sokakta dolaşıyorum ya da köşe başında saklanıp evini gözetliyorum. Geçenlerde bir şey görür gibi olunca kapısının önünde gün ağarana kadar nöbet tuttum. Bir ara pencereyi açıp baktı, beni görünce “Seni aldattığımı bilsen ne yaparsın?” diye sordu. Tutamadım kendimi, “Sen daha iyi bilirsin,” dedim.

— Neyi daha iyi bilirmişsin?

Öfkeli gülümsedi Rogojin.

— Ben nereden bileyim! Çok uğraştım, ama Moskova’da kimseyle yakalayamadım onu. Bir gün şöyle dedim kendisine: “Benimle evleneceğine söz verdin, namuslu bir aileye katılacaksın, ama şimdi nesin, biliyor musun? Öylesin işte!”

— Gerçekten böyle söyledin mi?

— Evet.

— E-e?

— “Değil senin karın olmak, şimdi seni yanıma uşak bile almam,” dedi. O zaman ben şöyle dedim: “Ben de şuradan şuraya gitmem, o kadar.” Şöyle karşılık verdi: “Öyleyse şimdi çağırıyorum Keller’i, söyleyeceğim ona, yakandan tuttuğu gibi kapı dışarı edecek seni.” Üzerine saldırdım, yüzü gözü mosmor olana dek dövdüm...

— Olamaz! diye haykırdı prens.

Rogojin gözleri parlayarak, alçak sesle,

— Oldu işte, dedi. Sonra tam bir buçuk gün uyumadım, yemedim, içmedim, önünde diz çöküp yalvardım: “Beni bağışladığını söylemezsen ölürüm de çıkmam bu odadan, beni buradan dışarı atmalarını emredersen de, gider suya atarım kendimi. Çünkü sensiz yaşayamam ben.” O gün bütün gün aklını yitirmiş gibiydi. Kâh ağladı, kâh bıçakla üzerime yürüdü, kâh yakası açılmadık küfürler etti. Zalyojev’i, Keller’i, Zemtyujnikov’u, hepsini çağırdı, beni onlara gösterip gösterip alay etti

benimle. Sonra şöyle dedi: "Baylar, gelin bu akşam hep birlikte tiyatroya gidelim, dedi, o bu odadan çıkmak istemiyorsa, varsın burada otursun, ona bağlı değilim ben. Parfyon Semyonoviç, ben yokken çay getireceklerdir size. Acıkmış olmalısınız." Tiyatrodan yalnız döndü. "Hepsi ödlek, alçak bunların," dedi, "Senden korkuyorlar, beni de korkutmaya çalışıyorlar. Buradan gitmeyeceğini, belki de beni keseceğini söylüyorlar. Oysa ben yatak odama gideceğim şimdi ve kapımı bile kilitlemeyeceğim. Görüyorsun, ne kadar korkuyorum senden! Bunu göresin, bilesin diye öyle yapacağım! Çayını içtin mi?" – "Hayır," dedim, "içmeyeceğim de." – "Keyfine kalmış," dedi, "ama hiç yakışmıyor sana bu yaptığın." Dediğini de yaptı, yatak odasının kapısını kilitlemedi. Sabahleyin çıktı, gülüyor: "Sen aklını mı yitirdin?" dedi. "Bu gidişle açlıktan öleceksin!" – "Affet beni!" dedim. "Affetmek istemiyorum," dedi, "seninle evlenmeyeceğim de, söyledim bunu sana. Bütün gece bu koltukta mı oturdun yoksa? Hiç uyumadın mı?" – "Hayır, uyumadım," dedim. "Delilik bu yaptığın senin. Yine çay içmeyecek, yemek yemeyecek misin?" – "Beni bağışlayıncaya kadar içmeyeceğimi, yemeyeceğimi söyledim sana!" – "Hiç yakışmıyor sana bu," dedi, "şunu bilesin ki, ineğe eyer vurmak gibi senin bu yaptığın... Yoksa beni korkutmaya mı çalışıyorsun? Aç oturman umurumdaydı sanki! Aman ne korktum!" Çok öfkeliydi, ama biraz sonra yine alay etmeye başladı benimle. Kin tutmamasına şaşmıştım. Aslında kin tutar, birine duyduğu kini de uzun süre unutmaz! O zaman şöyle düşünüyordum: "Beni o kadar küçük görüyor ki, kin beslemeye bile değer bulmuyor." Doğrusu da buydu. Soruyordu bana: "Roma'da bir papa var, biliyor musun?" – "Duydum," dedim. "Genel tarih hiç okumamışsın sen Parfyon Semyonoviç," dedi. "Okumadım" dedim. "Al sana okuman için bir kitap veriyorum: Eskiden Romalı bir papa varmış, imparatora kızmış, imparator yalınayak gelip sarayının önünde yere diz çöküp kendisini bağışlaması için yemeden içmeden üç gün yalvarmış papaya. Orada yere diz çöküp, aç susuz bekleyen o imparator üç gün boyunca neler düşünmüş, ne yeminler etmiştir sence?.. Dur sana okuyayım!" Yerinden fırladı, bir kitap getirdi: "Şiir bunlar," dedi. Ve imparatorun yere diz çökmüş beklerken o papadan öcünü nasıl alacağına ne yeminler ettiğinin, kendine ne sözler verdiğinin şiirini okumaya başladı. "Yoksa hoşuna gitmedi mi Parfyon Semyonoviç?" dedi. "Okuduklarının hepsi doğru," dedim. "Vay! Doğru olduğunu söylüyorsun, öyleyse şimdi sen de 'Hele bir evlensin benimle, o zaman bunların hepsini hatırlatacağım ona, sıra bana gelecek,' diye yeminler ediyorsundur." – "Bilmiyorum, belki de öyledir." – "Nasıl bilmezsin?" – "Bilmiyorum işte, şu anda böyle şeyler düşünecek durumda değilim" dedim. "Peki, ne düşünüyorsun şu anda?" – "Senin az sonra yerinden kalkacağını, önümden geçeceğini, sana bakacağımı, arkandan bakışlarımla seni izleyeceğimi, giysinin hışırdayacağını, kalbimin küt küt çarpmaya başlayacağını, yürüyüp odadan çıkacağını, konuşurken söylediğin her sözcüğü, ses tonunu, söylediğin her şeyi hatırlayacağımı. Ama bu gece hiçbir şey düşünmedim, hep uyurken soluk alış verişini, gece iki kez yatağında dönüşünü dinledim..." Gülmeye başladı: "Sanırım beni dövdüğünü hiç düşünmüyor, belki hatırlamıyorsun da?" – "Belki düşünüyorumdur, ama bilmiyorum," dedim. "Peki, ya bağışlamazsam seni, seninle evlenmezsem?" – "Söyledim, suya atacağım kendimi," dedim. "Belki daha önce öldürürsün beni..." Böyle dedikten sonra düşüncelere daldı. Daha sonra sinirlendi ve çıkıp gitti odadan. Bir saat sonra yüzü asık döndü. "Seninle evleneceğim Parfyon Semyonoviç," dedi. "Ama senden korktuğum için değil, ölmek umurumda değil çünkü, hayatım mahvoldu nasıl olsa. Daha ne olacak? Hadi otur, şimdi getirecekler yemeğini. (Bir an düşündükten sonra ekledi:) Seninle evlenirsem sadık bir eş olacağım, bundan kuşkun olmasın, bana inanabilirsin." Bir süre sustuktan sonra şöyle dedi: "Demek uşak ruhlu biri değilmişsin... Eskiden senin tam bir uşak olduğunu düşünürdüm." O anda nikâh tarihini belirledi. Aradan bir hafta geçince de buraya, Lebedev'in yanına kaçtı. Arkasından geldiğimde şöyle söyledi: "Bütünüyle vazgeçmedim senden. Yalnız biraz daha beklemek niyetindeyim; canım ne kadar isterse... Çünkü hâlâ kendimin efendisiyim. İstiyorsan bekle." Şimdi durum böyle işte... Bu konuda ne

düşünüyorsun Lev Nikolayeviç?

Prens, Rogojin'in yüzüne üzgün bakarak onun sorusuna soruyla karşılık verdi:

— Sen ne düşünüyorsun?

— Ben düşünebiliyor muyum ki! dedi Rogojin.

Bir şey daha söylemek istiyordu, ama derin bir üzüntü içinde sustu. Prens kalktı yine, gitmek istedi. İçinden gelen gizli bir düşünceye cevap veriyor gibi dalgın, alçak sesle,

— Yine de engel olmayacağım sana, diye mırıldandı.

Birden canlandı Rogojin, gözlerinin içi parladı.

— Bak ne diyeceğim! dedi. Bana karşı nasıl böylesine özverilisin hiç anlamıyorum. Yoksa artık sevmiyor musun onu? Eskiden en azından üzülüyordun, farkındaydım. Neden soluğu burada aldın? Ona acıdığından mı yoksa? (Manalı manalı gülümsedi.) He-he-he!

— Sana yalan söylediğimi mi sanıyorsun yoksa? diye sordu prens

— Hayır, inanıyorum ben sana, ama bir şeyi anlayamıyorum. Ancak bir gerçek de var, senin acıma duygun galiba benim aşkımdan daha güçlü!

Yüzünde kindar, bir şeyi açıkça söylemek isteğiyle içinin yandığını gösteren bir ifade vardı.

Prens gülümsedi:

— Ne o, sevgini kininden ayırt edemiyor musun? Sevgin biterse sonuç belki daha da kötü olacaktır. Söylüyorum bunu sana dostum Parfyon...

— Ne yani, boğazını mı keserim?

Ürperdi prens.

— Bugünkü aşkın için, çektiğin bunca acı için nefret etmeye başlayacaksın ondan. Benim en çok yadırgadığım da, tekrar seninle evlenmek istemesi. Dün bunu öğrendiğimde inanmakta zorluk çektim, çok kötü oldum. Öyle ya, iki kez bırakıp kaçtı seni, hem de tam evlenecekken. Demek bir şeyler var kafasında!.. Şimdi beklediği nedir senden? Para mı acaba? Ne saçmalık. Zaten fazlasıyla para harcamış olmalısın onun için. Nasıl olursa olsun, bir koca bulmak mı peki? Ama istese senden başkasını da bulabilir. Senin dışında bulacağı her koca da senden daha iyi olacaktır. Çünkü dik kafalısın sen, belki boğazını da kesersin. Sanırım şimdi çok iyi de bilmektedir bunu. Acaba onu böylesine büyük bir tutkuyla sevmen mi? Evet, bu olabilir... Özellikle böyle bir sevgi arayan kadınlar olduğunu duymuştum... yalnız şu var ki...

Prens sustu, düşünmeye başladı.

Rogojin, prensin yüzündeki belirsiz en küçük değişikliği büyük bir dikkatle izleyerek,

— Babamın resmine bakarak neden tekrar gülümsedin? diye sordu.

— Neden mi gülümsedim? Biraz sakin olabilseydin, kendini böylesine kaptırmasaydın bu aşka,

belki tıpkı baban gibi olurdun, hem de çok kısa bir zamanda. Söz dinler, ağzı var dili yok, sesi çok seyrek çıkan karınla baş başa otururdun bu evde, sakin bir hayat sürerdin... Kim ne diyor, dinlemezdin, dinlemeyi gerekli görmezdin bile. Asık bir yüzle para, hiç sesini çıkarmadan habire para biriktirirdin. Çok çok, eski kitapları över, iki parmakla mı üç parmakla mı haç çıkarmak daha uygundur gibi şeylerle ilgilenirdin, o da ancak yaşlandığında...

— Gül sen, gül... Geçenlerde babamın bu resmine bakarken o da aynı şeyi söyledi! Her konuda aynı şeyleri düşünmeniz doğrusu çok şaşırtıcı...

Prens merakla sordu:

— O buraya geldi mi yoksa?

— Geldi. Bu resme uzun uzun baktı, babamla ilgili birtakım sorular sordu. "Sen de aynı onun gibi olurdun," dedi. Sonra gülümsedi. "Parfyon Semyonoviç," diye ekledi, "tutkuların çok güçlü, o kadar güçlü ki, zekân olmasaydı, bu tutkular Sibirya'da küreğe boylatırlardı seni. Çünkü çok akıllı bir insansın." İnanır mısın, aynen böyle söyledi. İlk kez böyle konuştuğuna tanık oluyordum! "Bugünkü çılgınlıklarını çabucak bırakırdın. Öğrenimsiz olduğun için de baban gibi bu evde oturur, kiracıların Skopetsler'le para biriktirirdin. Belki sonunda onların inançlarını bile benimserdin. Paracıklarını o kadar severdin ki, iki milyon değil, bakarsın on milyon biriktirirdin, para çuvallarının üzerinde de açlıktan ölürdün belki, çünkü baştan aşağı tutkusun, her tutkuya kaptırıyorsun kendini." Tam böyle söyledi işte, tıpkı böyle, aynı sözcüklerle... O ana kadar hiç böyle konuşmamıştı benimle! Hep boş, anlamsız şeyler söyler bana ya da benimle şakalaşır. O zaman da önce şaka eder gibiydi, ama sonra ciddileşti. Evi köşe bucak dolaştı. Bir şeyden korkuyor gibiydi. "Her şeyi değiştireceğim burada," dedim, "eski eşyaları atacağım." – "Yo, hayır," dedi, "hiçbir şeyi değiştirmeye gerek yok, böyle olduğu gibi yaşarız burada. Evlendiğimizde annenin yanında olmak istiyorum." Anneme götürdüm onu. Öz kızıymış gibi son derece saygılı davrandı anneme. İki yıldır annemin akıl sağlığı pek yerinde değil. Hasta. Babamın ölümünden sonra iyice çocuk gibi oldu. Pek konuşamıyor, ayakları tutmuyor, odasına giren birisini gördüğünde oturduğu yerden öne eğilerek selam verebiliyor yalnızca, o kadar. Üç gün yemek vermesen, aç susuz öyle oturur, yemek aklına gelmez. Annemin sağ elini tutup haç çıkarttırdım, "Kutsayın onu anneciğim, yakında karım olacak," dedim. Annemin elini tutup içtenlikle öptü. "Sanırım, annen çok acı çekmiş..." dedi. Masamın üzerinde bu kitabı görünce, "Ne o, Rus tarihine mi merak sardın?" dedi. (Bir gün Moskova'da şöyle demişti bana: "Hiç değilse bir şeyler öğrenmeye çalış, en azından Solovyev'in Rus Tarihi'ni oku. Dünyadan haberin yok!") "Çok iyi ediyorsun, devam et," dedi. "Önce hangi kitapları okuyacağının bir listesini yapayım sana, ister misin?" O zamana kadar hiç böyle konuşmamıştı benimle. Çok şaşırmıştım. Onun yanında ilk kez insan hissetmiştim kendimi.

Prens gerçek bir içtenlikle,

— Buna çok sevindim Parfyon, dedi. Çok sevindim. Kim bilebilir, belki de birlikte olmak yazılıdır alnınızda.

Rogojin heyecanla,

— Hiçbir zaman olmayacak bu! diye haykırdı.

— Beni dinle Parfyon, onu bu kadar sevdiğine göre, onun saygısını kazanmak için neden bir şeyler

yapmayasın? İstiyorsan, umudun mu yok acaba? Biraz önce söyledim sana, seninle evlenmek istemesini aklım almıyor. Bu konuda kesin bir şey söyleyemem, ama ortada yeterince değerli, mantıklı bir nedenin olduğundan da kuşkum yok. Senin onu sevdiğine inanıyor. Öte yandan birkaç özelliğinin olduğuna da inanıyordur. Başka türlü olamaz! Şimdi söylediğin doğruluyor bunu. Seninle eskisine göre bambaşka bir tavırla konuşmaya başladığını söylüyorsun. Kuşkucu ve kıskançsın, kötü olduğunu fark ettiğin her şeyi bu yüzden büyütüyorsun. Dediğin gibi, seninle ilgili kötü düşündüğünü hiç sanmıyorum. Tersi durumda seninle evlenmekle kendini bile bile suya veya bıçağın altına atıyor olurdu. Olacak şey mi? Bilerek kim suya veya bıçağın altına atar kendini?

Prensin heyecanlı konuşmasını Parfyon dudaklarında acı bir gülümsemeyle dinliyordu. Bu konuda inancının değişmez, kesin olduğu belliydi.

Prens içinde bir ağırlık hissederek,

— Çok kötü bakıyorsun bana Parfyon! dedi.

Rogojin neden sonra şöyle mırıldandı:

— Suya veya bıçağın altına! He-he! Benimle evlenecek, çünkü bıçağı benden bekliyor! Bugüne dek sahiden durumun farkına varamadın mı prens?

— Anlayamıyorum seni.

— Evet, belki de anlamıyorsundur, he-he-he! Senin için... şeydir diyorlar zaten. O başkasını seviyor... bunu unutma! Benim onu sevdiğim gibi, o da aynı şekilde başkasını seviyor. O başkası kim, biliyor musun? Sensin! Ne o, bilmiyor muydun?

— Ben ha!

— Evet, sen! Yaş gününü kutladığı akşamdan beri seviyor seni. Yalnız seninle evlenemeyeceğini, çünkü evlenirse seni küçük düşürmüş olacağını, hayatını mahvedeceğini düşünüyor. “Ne mal olduğum belli benim,” diyor. Hâlâ aynı şeyi söylüyor. Yüzüme karşı söyledi bunu bana. Seni küçük düşürmekten, mahvetmekten korkuyor. Ama benimle evlenmesinin hiçbir sakıncası yok, evlenebilir benimle. Beni böyle görüyor işte, bunu da unutma!

— Öyle ama senden bana kaçtıktan sonra... benden de...

— Senden de bana! He-he! Onun aklına ne zaman neyin eseceğini kimse bilemez! Şimdilerde humma nöbeti geçiriyor sanki. Birden bana bağırmaya başlıyor: “Seninle evlenmek kendimi suya atmak gibi bir şey. Hemen evlenelim!” Telaşlanıyor, acele ediyor, nikâh gününü belirliyor... Ama zaman yaklaşınca korkmaya mı başlıyor, yoksa fikrini mi değiştiriyor, Tanrı bilir... Öyle olduğunu sen de biliyorsun: Ağlamaya başlıyor, kahkahalar atıyor, sıtma nöbeti gelmiş gibi titriyor. Senden de kaçmış olmasında şaşılacak ne var? O zaman senden de kaçtı, çünkü seni ne kadar çok sevdiğinin farkına vardı. Senin yanında olmaya gücü yetmedi. Demin dediğin gibi, Moskova’da ben arayıp bulmadım onu. Doğru değil bu, senden kaçıp bana geldi. “Bir gün belirle, ben hazırım,” dedi. “Şampanya ver bana! Çingenelere gidelim!” diye bağırıyordu!.. Evet, ben olmasaydım, çoktan suyun dibini boylamıştı. Çok doğru söylüyorum. Kendini nehre atmamasının nedeni, belki de benim sudan daha korkunç olmamdır... Hıncından, öfkesinden geliyor bana... Bir gün benimle evlenirse, bana olan öfkesinden evlenecek.

Prens,

— Peki ama, sen nasıl... sen nasıl... diye haykırdı.

Sözünün sonunu getirmeden dehşet içinde Rogojin'in yüzüne bakmaya başladı. Rogojin sırıtarak,

— Sözünün sonunu neden getirmiyorsun? dedi. Şu anda içinden ne geçirdiğini söyleyeyim mi sana: "Şimdi onunla mı evlenecek yani? Nasıl izin verirsin buna?" Böyle düşünüyorsun işte...

— Söyledim sana Parfyon, bunun için gelmedim ben buraya, öyle bir şey yok aklımda.

— Bunun için gelmemiş olabilirsin, aklında da böyle bir şey olmayabilir, ama şimdi öyle, he-he-he! Neyse, yeter artık! Neden öyle yıkıldın birden? Bunun böyle olduğunu bilmiyor muydun yoksa? Şaşırtıyorsun beni!

Prens aşırı bir heyecan içinde,

— Bütün bunları kıskançlığından söylüyorsun Parfyon, dedi, hastasın sen, her şeyi çok büyütüyorsun... Neler oluyor sana?

Parfyon, prensin eline aldığı, masanın üzerindeki kitabın yanında duran bıçağı elinden birden çekip aldı, bıçağı eski yerine koyarken,

— Bırak şunu, dedi.

Prens sürdürdü konuşmasını:

— Petersburg'a dönerken biliyordum bunu, içime doğmuştu sanki... Hiç gelmek istememiştim! Burada olanların hepsini unutmak, kafamdan çıkarıp atmak istiyorum! Neyse, hoşça kal... Dur, ne oluyorsun?

Prens konuşurken dalgınlıkla aynı bıçağı tekrar eline alacak olmuş, Rogojin bıçağı tekrar elinden çekip almış, masanın üzerine atmıştı. Sapı işlemeli geyik boynuzundan, ağzı on beş santim kadar, genişliği de ona uygun, sıradan bir bıçaktı bu.

Rogojin, elinden bıçağın iki kez çekilip alınmasına prensin şaştığını fark edince öfkeyle kitabın arasına soktu bıçağı ve kitabı öteki masanın üzerine attı.

— Sayfaları mı açıyorsun onunla? diye sordu prens.

Ama çok dalgın sormuştu bunu.

— Evet, sayfaları açıyorum.

— Ama bağ bıçağı değil mi bu?

— Evet, bağ bıçağı. Bağ bıçağı kitap açacağı olarak kullanılamaz mı yani?

— Ama... yepyeni.

Sinirleri giderek bozulmakta olan Rogojin öfkeyle yükseltti sesini:

— Yeniyse ne olmuş? Kendime yeni bir bıçak alamam mı yani?

Prens ürperdi, Rogojin'in gözlerinin içine baktı. Kendine gelmiş gibi gülümsedi birden:

— Ne oluyoruz? dedi. Bağışla beni kardeşim, kafam şimdiki gibi karışık olduğu zamanlar, hastalığımdır bu benim... öyle dalgın ve komik oluyorum ki, anlatamam. Sana sormak istediğim bu değildi... Ne soracağımı unuttum. Neyse, hoşça kal.

— Buradan, dedi Rogojin.

— Unutmuşum!

— Bu taraftan, bu taraftan gideceğiz, göstereceğim sana yolu.

IV

Geldiğinde prensin geçtiği odalardan, koridorlardan geçtiler. Rogojin biraz önden yürüyor, prens de onu izliyordu. Büyük salona girdiler. Burada duvarlarda birkaç piskopos portresi, ne oldukları pek zor anlaşılan manzara resimleri vardı. Bir sonraki odaya açılan kapının üzerinde, boyutlarıyla oldukça tuhaf bir tablo vardı. Uzunluğu yaklaşık iki arşın, eni en çok otuz santimdi. Haçtan yeni indirilmiş bir İsa tablosuydu bu. Prens, bir şey hatırlamaya çalışıyormuş gibi göz ucuyla tabloya şöyle bir bakmış, hiç durmadan kapıya yürüyecek olmuştu. Dayanılmaz bir ağırlık vardı üzerinde, bir an önce kendini bu evden dışarı atmak istiyordu. Ama birden tablonun önünde durdurdu onu Rogojin.

— Gördüğün bu tabloların hepsini toprağı bol olsun, babam açık arttırmalarda birer ikişer rubleye almış, dedi. Resmi çok severdi. Resimden anlayan bir tanıdık buraya geldiğinde bu tablolara tek tek baktıktan sonra “Hepsi çöp bunların,” demiş. Ama kapının üstündeki yine iki rubleye alınmış şu resmi göstererek “Ama bu çöp değil,” diye eklemiş. Bir başkası da babamdan satın almak istemiş onu, üç yüz elli ruble vermiş. Tablolara pek düşkün, tüccardan Savelyev İvan Dmitriç ise dört yüze kadar çıkmış. Geçen hafta da kardeşim Semyon Semyonoviç’e beş yüz teklif etti. Verdirmedim, kendime aldım onu.

Bu arada tabloya dikkatle bakan prens,

— Ama bu... Hans Holbein’in tablosunun kopyası bu... Ben resimden pek anlamam ama, sanırım çok mükemmel bir kopya... Yurtdışındayken görmüştüm aslını, hâlâ unutabilmiş değilim. Ama... ne oluyor sana?..

Rogojin birden tabloyu bırakmış, yürümüştü. Hiç kuşku yok ki, Rogojin’in bu ani hareketinin açıklaması onun dalgınlığında, sinirli tuhaf ruhsal durumunda gizliydi. Üstelik kendisinin başlattığı bir konuşmayı birden kesip yürümesi, ona cevap bile vermemesi şaşırtmıştı prensi.

Birkaç adım attıktan sonra birden tekrar konuşmaya başladı Rogojin:

— Ne zamandır sormak istiyorum sana Lev Nikolayeviç, Tanrı’ya inanıyor musun sen?

Prens isteksiz karşılık verdi:

— Ne tuhaf bir soru ve... ne tuhaf bakıyorsun öyle!

Rogojin bir süre sustuktan sonra, sorusunu unutmuş gibi,

— Bu tabloya bakmayı seviyorum, diye mırıldandı.

Aklına o anda bir şey gelmiş gibi prens birden yükseltti sesini:

— Bu tabloya ha! Bu tabloya! Bu tablo bazı insanları dinden çıkarabilir!

Rogojin hemen onayladı:

— Çıkardı bile...

Bu arada dış kapıya gelmişlerdi.

Ansızın durdu prens.

— Nasıl? dedi. Ne diyorsun sen! Küçük bir şaka yapayım dedim, hemen ciddiye aldın! Hem Tanrı'ya inanıp inanmadığımı niçin sordun?

— Öylesine sordum işte. Daha önce de sormak istiyordum bunu sana. Günümüzde çoğu insan inanmıyor da... Sarhoşun biri gözümün içine baka baka, bizim Rusya'da Tanrı'ya inanmayanların öteki ülkelerde inanmayanlardan çok olduğunu söylemişti vaktiyle, sen yurtdışında bulundun, doğru mu bu? "Bizim inanmamamız onların inanmamalarından daha kolay, çünkü biz onlardan çok daha ilerideyiz..." diyordu.

Acı acı gülümsedi Rogojin. Konuşması bitince birden kapıyı açtı, eli kapının tokmağında, prensin çıkmasını bekledi. Onun bu yaptığına şaştı prens, ama yine de çıktı. Ardından Rogojin de merdiven sahanlığına çıktı ve arkasından kapıyı kapadı. Nereye geldiklerini, şimdi ne yapmaları gerektiğini bilmiyormuş gibi karşı karşıya öyle duruyorlardı.

Prens elini uzatıp,

— Hoşça kal öyleyse, dedi.

Rogojin kendisine uzatılan eli kuvvetlice, ama hiçbir şey düşünmeden sıkıp,

— Güle güle, dedi.

Prens bir basamak indikten sonra döndü. Gülümseyerek (Rogojin'i öyle bırakmak istemediği belliydi) ve o anda hatırladığı bir şeyin etkisiyle canlanarak şöyle başladı:

— İnanç konusuna gelince, geçen hafta iki günde değişik dört olay yaşadım. Yeni açılmış bir demiryolu hattında yolculuk ediyordum. Öğleden önceydi. S. adında biriyle dört saattir sohbet ediyordum. Trende tanışmıştım kendisiyle. Onunla ilgili çok şey duymuştum. Bu arada onun bir ateist olduğunu da biliyordum. Gerçekten de çok bilgili biriydi ve ben de böyle biriyle sohbet ettiğim için sevinçliydim. Ayrıca çok görgülü, kibar bir insandı, o kadar ki, bilgi yönünden de, anlayış yönünden de kendisiyle aynı düzeyde biriymişim gibi konuşuyordu benimle. Tanrı'ya inanmıyordu. Yalnızca bir şeyi şaşırttı beni: Sohbetimiz süresince sanki hiç söz etmiyordu bundan... Özellikle bu durumu beni şaşırtıyordu, çünkü karşılaştığım tüm inançsızlar, bu konuda okuduğum tüm kitaplar, sanki bundan hiç söz etmiyor, bu konuda yazmıyor gibi geliyordu bana; yani aslında söz ediyor, yazıyor gibi görünseler bile. Bunu ona da söyledim, ama açıkça söyleyememiş veya anlatamamış olacağım ki, bir şey anlayamadı... Akşam geceyi geçirmek için bir otele indim. Otelde bir gece önce cinayet işlenmişti. Öyle ki ben otele indiğimde herkes bu cinayetten söz ediyordu. Yaşını başını almış, üstelik sarhoş da olmayan ve uzun zamandır dost iki köylü çaylarını içtikten sonra aynı odada kalmaya karar vermişler. Ama iki arkadaştan birinin dikkatini son iki gündür arkadaşının boncuk işlemeli kordona bağlı gümüş cep saati çekiyormuş. Besbelli daha önce hiç görmemişti arkadaşında bu saati. Hırsız değilmiş bu köylü, hatta dürüst bir insanmış, bir köylü olarak yoksul da sayılmazmış. Gelgelelim bu saat öylesine hoşuna gitmiş, onu öylesine cezbetmiş ki, dayanamamış; arkadaşı arkasını dönünce bıçağını çıkarmış, usulca yaklaşmış arkasından, bıçağı saplayacağı yeri nişanlamış, gözlerini yukarı kaldırıp haç çıkarmış, içi sızlayarak "Tanrım, İsa'nın hatırı için affet beni!" diye dua ettikten sonra koyun keser gibi kesmiş arkadaşının boğazını. Çıkarıp almış cebinden saati.

Rogojin kahkahalarla gülmeye başladı. Gülme nöbetine tutulmuş gibiydi. Biraz önceki asık suratını düşününce bu gülüşünü yadırgamamak elde değildi.

Neredeyse tıkanırcasına, katılırcasına gülerek haykırdı:

— Buna bayıldım işte! Evet, çok hoş! Biri Tanrı'ya inanmıyor, öteki ise o kadar inanıyor ki, arkadaşını keserken bile dua ediyor... Yok prens kardeşim, inanılacak gibi değil! Ha-ha-ha! Evet, harika bu!..

Rogojin bir an susunca (ama kahkahaları dudaklarında titreşerek sürüyordu hâlâ) prens konuşmasını sürdürdü:

— Biraz hava almak için sabahleyin dolaşmaya çıktım. Baktım, üstü başı perişan, sarhoş bir er, ahşap kaldırımda yalpalayarak yürüyor. Yanıma geldi. "Beyim, şu gümüş haçı iki onluğa alsana," dedi, "saf gümüştür!" Baktım, elinde hemen o anda boynundan çıkardığı belli, eski mi eski mavi bir kurdeleye bağlı, kalaylı olduğu ilk bakışta anlaşılan Bizans işi sekiz köşeli kocaman bir haç var. Çıkarıp iki onluk verdim ona, haçı da hemen orada boynuma geçirdim. Aptal bir beyi kazıkladığı için pek sevindiği erin yüzünden belliydi. Hemen döndü, besbelli haçın parasını içkiye vermek için meyhanenin yolunu tuttu. İşte böyle dostum, o zamanlar gördüğüm her şey üzerimde güçlü bir etki bıraktı; sanki Rusya birden üzerime çullanmış gibiydi. Daha önceleri ülkemle ilgili hiçbir şey bilmiyordum. Dünyadan habersiz gelmiştim o yaşa ve yurtdışındayken beş yıl boyunca hep inanılmaz güzel bir yer olarak hayal etmiştim ülkemi. Yürürken düşünüyordum: "Hayır, bu İsa muhbirini suçlamakta acele etmemeliyim." Öyle ya, bu sarhoş, zayıf kalplerde nelerin olduğunu ancak Tanrı bilir. Bir saat sonra otele dönerken kucağında bebeğiyle bir köylü kadın gördüm. Gencecikti kadıncağız, bebeği de en çok altı haftalık. Bebek gülümsüyordu annesine, doğduğundan bu yana annesinin yüzüne bakıp ilk kez gülümsüyor olmalıydı. Baktım, kadıncağız kendinden geçercesine dindarca haç çıkarıyor. "Ne yapıyorsun öyle kadıncağız?" diye sordum. (O sıralar her şeyi soruyordum zaten.) Bak ne cevap verdi: "Yavrusunun ona bakarak ilk kez gülümsediğini gören bir annenin sevinci böyle olur. Gökyüzünden bakarken günahkâr bir kulunun bütün kalbiyle ona dua ettiğini gördüğünde Tanrı da böyle sevinir." Köylü bir kadın söyledi bunu, aşağı yukarı tam bu sözcüklerle söyledi. Hem de böylesine derin anlamlı bir gerçeği, Hıristiyanlığın özünü içinde bulunduran böylesine derin bir düşünceyi, yani Tanrı'yı babamız olarak kabul etme ve Tanrı'nın da biz insanlara bir baba sevgisi duyması düşüncesini, İsa'nın başlıca öğretisini! Cahil bir kadın anlattı bütün bunları bana! Evet, bir anneydi o... hem kim bilebilir, belki de biraz önce gördüğüm o erin karısıydı. Bak ne diyeceğim sana Parfyon, demin bana sorduğun sorunun cevabı şöyle: Din duygusunun özü birtakım düşüncelere, hatalara, suça ya da ateizme bağlı değildir. Bambaşka bir şeydir bu, her zaman da öyle kalacaktır. Ateizmin hiçbir zaman ulaşamayacağı, sözünü edemeyeceği bir duygudur bu. Ama en önemlisi de, en açık seçik ve belirgin olarak Rus insanının ruhunda bulursun bunu. Benim çıkardığım sonuç bu işte! Rusya'mızdan edindiğim en önemli kanı bu. Yapacak çok şey var Parfyon! Rusya'mızda yapılması gereken çok şey var, inan bana! Moskova'da bir araya geldiğimizde neler konuştuğumuzu hatırla... Şimdi buraya gelmeyi hiç istemiyordum! Ayrıca seninle böyle görüşeceğimi de hiç düşünmüyordum, hiç... Neyse... hoşça kal, görüşmek üzere! Tanrı yardımcın olsun!

Dönüp merdivenin basamaklarını inmeye başladı. Birinci ara sahanlığa indiğinde Parfyon seslendi arkasından:

— Lev Nikolayeviç! Erden aldığın o haç üzerinde mi?

Prens tekrar durdu.

— Evet, üzerimde.

— Göstersene.

“Bir tuhaflık daha!” diye geçirdi içinden, dönüp Parfyon’un yanına çıktı, boynundaki haçı çıkarmadan gösterdi ona.

— Bana ver onu, dedi Rogojin.

— Neden? Yoksa sen...

Bu haçtan ayrılmayı hiç istemiyordu prens.

— Boynuma takacağım onu, benimkini de sen boynuna tak.

— Haçlarımızı değiştirmemizi istiyorsun yani, öyle mi? Tamam Parfyon, neden olmasın... Kardeş olalım!

Prens kalaylı haçını çıkardı, Parfyon da altın haçını ve değiştiler. Parfyon susuyordu. Prens, haç kardeşinin yüzündeki güvensizlik ifadesinin, acı ve neredeyse alaycı gülümsemenin hâlâ yerinde olduğunu, hiç değilse zaman zaman daha bir belirgin olduğunu büyük bir şaşkınlıkla görüyordu. Sonunda bir şey söylemeden prensin elini tuttu Rogojin, sanki ne yapacağını bilemiyormuş gibi bir süre öyle bekledi. Neden sonra prensi çekerek götürürken duyulur duyulmaz bir sesle, “Benimle gel,” dedi. Birinci katın sahanlığını geçtiler, biraz önce çıktıkları kapının karşısındaki kapıyı çaldılar. Hemen açıldı kapı. Siyah bir atkı bağlamış, iki büklüm, çok yaşlı bir kadın açtı kapıyı, bir şey söylemeden öne eğilerek selam verdi Rogojin’e. Rogojin çabucak bir şey sordu yaşlı kadına ve cevabını beklemeden yürüdü, prensi iç odalara doğru götürdü. Yine olağanüstü temiz, soğuk, tertemiz örtülü, kaba klasik mobilyalarla döşeli loş odalardan geçtiler. Rogojin geldiklerini içeri haber vermedi. İki yanında iki kapısı olan, arkasında yatak odası olsa gerek, cilalı maun ağacından bir paravana ile bölünmüş, konuk salonunu andıran geniş bir odaya girdiler. Salonun bir köşesinde sobanın yanındaki koltukta yaşlı olsa da yaşını pek göstermeyen, hatta epey sağlıklı, hoş ve yuvarlak yüzlü, saçları iyice ağarmış, (ilk bakışta, artık iyice bunamış denebilecek) ufak tefek bir kadın oturuyordu. Üzerinde siyah, ipek bir giysi, boynunda siyah, büyükçe bir atkı, başında siyah kurdeleli beyaz, tertemiz bir başlık vardı. Bacaklarını taburenin üzerine uzatmıştı. Hemen yanında, onun gibi matem elbisesi giymiş, başında yine beyaz başlık, evde sığıntı gibi olduğu belli, tertemiz, ondan yaşlıca başka bir yaşlı kadın oturuyor, sessizce çorap örüyordu. Uzun süredir aralarında konuşmadıkları belliydi. İlk yaşlı kadın Rogojin’le prensi görünce gülümsedi ve sevincini belirtmek için sevgiyle birkaç kez eğdi başını.

Rogojin yaşlı kadının elini öptükten sonra şöyle dedi:

— Anneciğim, işte benim en iyi dostum Prens Lev Nikola-yeviç Mışkin. Haçlarımızı değiştirip kardeş olduk. Moskova’dayken öz kardeşim gibiydi. Benim için çok şey yaptı. Kutsa onu anneciğim, öz oğlunu kutsar gibi kutsa. Dur ihtiyarcık, şöyle, hah işte şöyle, dur parmaklarını birleştireyim...

Ama ihtiyarcık, Parfyon onun elini daha tutmadan sağ elini kaldırmış, üç parmağını birleştirmiş, prensi haç çıkararak üç kez içtenlikle kutsamış, sonra sevgiyle kibarca bir kez daha başını eğerek ona selam vermişti.

Parfyon,

— Hadi gidelim artık Lev Nikolayeviç, dedi. Yalnızca bunun için getirmiştim seni buraya... (Merdiven başına çıktıklarında ekledi:) Söyleneni anlayamıyor annem, benim söylediklerimden de bir şey anlamamıştır, ama yine de kutsadı seni. Demek içinden geldi... Neyse, güle güle, senin de zamanın yok, benim de...

Kendi dairesinin kapısını açtı.

Prens onun yüzüne bakarak, biraz sitemli,

— Gel vedalaşırken bari kucaklayayım seni, dedi.

Rogojin'i kucaklamak için davranacak oldu. Ama Parfyon bir an kollarını kaldırmış, sonra hemen indirmişti. Kucaklaşmakta kararsızdı. Prense bakmamak için başını öte yana çevirmişti. Kucaklamak istemiyordu prensi.

Birden tuhaf tuhaf gülümsedi. Pek anlaşılmaz bir biçimde,

— Gerçi haçını aldım ama, korkma, saatin için boğazını kesmem... diye mırıldandı.

Ama birden değişti yüzü, bembeyaz oldu, dudakları titremeye başladı, gözleri parladı. Kollarını kaldırdı, kuvvetlice kucakladı prensi, tıkanıyormuş gibi, şöyle dedi:

— Senindir o! Kader işte! Senindir! Sana bırakıyorum onu... Rogojin'i unutma!

Ve dönüp, prense bakmadan hemen dairesine girdi, arkasından sertçe kapadı kapıyı.

V

Vakit hayli geç olmuştu. Saat neredeyse iki buçuğu geçiyordu. Prens, Yepançin'i evde bulamadı. Kartvizitini bırakıp Vesı Oteli'ne gitmeye, orada Kolya'yı bulmaya, bulamazsa ona da bir not bırakmaya karar verdi. Vesı Oteli'nde ona Nikolay Ardalionoviç'in "sabah erken otelden çıktığını, ama çıkarlarken, gelip kendisini soran olursa, gelen kişiye saat üçe doğru otele döneceğini söylediklerini, saat üç buçuğa kadar dönmezse, bunun trenle Pavlovsk'a yazlığa, general eşi Yepançina'ya gittiği, yemeği orada yiyeceği anlamına geleceğini" bildirdiler. Oturup beklemeye başladı prens. Bu arada kendine yemek getirmelerini de söyledi.

Üç buçukta, hatta saat dörtte de gelmedi Kolya. Prens çıktı otelden, rastgele yürümeye başladı. Yaz başında bazen çok güzel, güneşli, sıcak, durgun günler olur Petersburg'da. Sanki inadına, o gün de böyle günlerden biriydi. Prens bir süre amaçsız dolaştı. Petersburg'u iyi bilmiyordu. Zaman zaman sokakların kesiştikleri dörtyol ağızlarında bazı evlerin önünde, alanlarda, köprülerde durup bakınıyordu. Bir ara dinlenmek için bir pastaneye girdi. Kimi zaman durup büyük bir merakla gelip geçene bakıyor, ama çoğu zaman yanından gelip geçenlerin de, nereye gittiğinin de farkında olmuyordu. Ona acı veren bir gerginlik, bir huzursuzluk vardı içinde; aynı zamanda müthiş bir yalnız kalma isteği. Yalnız kalmak, kendini bu acı dolu gerginliğe en küçük bir çıkış yolu aramadan bütünüyle bırakmak istiyordu. Kalbine ve ruhuna üşüşen sorulara cevap aramaktan tiksintiyle kaçıyordu. Neredeyse ne söylediğini bilmeden, "Ne yani, bütün bunların tek suçlusu ben miyim?" diye mırıldanıp duruyordu kendi kendine.

Saat altıya doğru Tsarskoye Selo demiryolu hattının istasyonunda geldi kendine. Yalnızlık artık ona dayanılmaz gelmeye başlamıştı. Yeni bir heyecan bütün yakıcılığıyla yüreğini sarmış, ruhunu saran karanlık bir anda parlak bir aydınlığa dönüşmüştü. Pavlovsk'a bir bilet aldı. Çok sabırsızdı. Tren hemen kalksın istiyordu. Ne var ki sanki izleyen bir şey vardı onu ve bu sonunda düşünmeye başladığı gibi, bir hayal değil, gerçeğin ta kendisiymiş gibi gelmeye başlamıştı. Trene daha yeni binmişti ki biraz önce aldığı bileti birden yere attı, çıktı istasyondan. Dalgın, canı sıkkındı. Bir süre sonra sokakta yürürken de ansızın bir şeyi hatırladı sanki; çok tuhaf, onu uzun zamandır tedirgin eden bir şeyi fark etmişti. Birden eskiden beri yapmakta olduğu, ama bu ana kadar farkında olmadığı bir şeyi anladı: İşte, birkaç saat öncesine kadar, hatta Vesı'da, belki Vesı'ya gitmeden önce bile... ve birden bir şeyler arar gibi çevresine bakınmaya başladı. Ama bir anda, hem de yarım saat gibi uzun süreliğine bunu unutuverdi ve sonra birden yine huzursuzca bakınmaya başladı.

Ama uzun zamandır kendini kaptırdığı, o zamana kadar bütünüyle bilinçsiz olarak yaptığı bu hastalıklı hareketinin farkına varır varmaz hemen onu son derece ilgilendiren bir başka şeyi hatırladı. Bunu hatırladığı anda hâlâ çevresinde bir şey aradığını, kaldırımda bir dükkânın vitrininin önünde durduğunu, vitrindeki bir şeye büyük bir dikkatle baktığını anımsadı. Hemen şöyle bir yoklamak istedi kendini: Gerçekten demin kaldırımda durmuş, vitrine bakmış mıydı, yoksa beş dakika önce mi yapmıştı bunu, bu dükkânın önünde durduğunu hayal mi etmişti, karıştırıyor muydu? Gerçekten bu dükkân da, vitrinindeki o şey de var mıydı? Hem o gün hiç iyi hissetmiyordu kendini. Nöbetlerin başladığı zamanlardaki gibiydi. Böyle anlarda çok dalgın olduğunu, çok dikkatli bakmazsa eşyaları ve yüzleri birbirine karıştırdığını biliyordu. Yalnız o dükkânın önünde durup durmadığını öğrenmeyi öylesine çok istemesinin özel bir nedeni daha vardı: Dükkânın vitrininde sergilenenler arasında onun baktığı, hatta altmış gümüş kapik fiyat biçtiği bir şey vardı. Bütün dalgınlığına ve endişeli durumuna karşın, hatırlıyordu bunu... Dolayısıyla böyle bir dükkân varsa ve o şey de gerçekten vitrinde

sergilenenler arasında bulunuyorsa, demek özellikle o şey için durmuştu. İstasyondan ayrıldıktan sonra öylesine şaşkın bir durumdayken bile dikkatini öylesine çektiğine göre, demek o şey son derece ilginçti onun için. Neredeyse kederli, hep sağ yana bakarak yürüyordu, kalbi huzursuz bir sabırsızlıkla hızlı çarpıyordu. Ama işte dükkân oradaydı, sonunda bulmuştu! Tam geri dönecekken beş yüz adım ötede görmüştü onu. İşte altmış kapiklik o nesne. “Elbette altmış kapik, daha fazla etmez!” diye geçirdi içinden ve güldü. Ama sinirli bir gülüştü bu. Çok fena hissetmeye başlamıştı kendini. Şimdi çok iyi hatırlıyordu, özellikle burada, bu vitrinin önünde dururken, daha önce Rogojin’in bakışını üzerinde yakaladığında olduğu gibi, birden dönüp arkasına bakmıştı. Yanılmadığından emin olunca (ki dönüp bakmadan önce de bundan kuşkusu yoktu) dükkânı bıraktı, çabuk adımlarla uzaklaştı oradan. Bütün bunları etraflıca düşünmesi gerekiyordu, kesinlikle yapmalıydı bunu. İstasyonda da hayal görmediğini anlamıştı artık. Önceki tedirginliğiyle kesin ilişkisi olan gerçek bir şeyler geçmişti başından. Ama üstesinden gelemediği bir tiksinti dolmuştu içine yine. Bu konuyu düşünmek istemiyordu artık, düşünmüyordu da. Şimdi bambaşka şeyler düşünüyordu.

Bu arada o sıkıntıların, bunalımların sara hastalığının tam nöbet gelmeden önce (nöbet uyanıkken geldiyse) bir aşaması olduğu, gerilim sırasında beyninin bir anlığına aydınlandığı, yaşam gücünün olağanüstü güçlendiği gelmişti aklına. Bir şimşeğin çakması kadar kısa olan bu anda yaşam duygusu da, kendini algılaması da on kat artıyordu. Aklı, kalbi olağanüstü bir ışıkla aydınlanıyordu; tüm kaygıları, kuşkuları, tedirginliği sanki bir anda yok oluyor, müthiş bir dinginliğin, berraklığın, uyumlu bir sevinç ve umudun, eksiksiz bir idrakin içinde çözümleniyor ve açık nedenlere kavuşuyordu. Ama bütün bu saniyeler, bu şimşek çakması, hemen ardından nöbetin başlayacağı o nihai saniyenin (hiçbir zaman bir saniyeden fazla sürmüyordu) habercisiydi sadece. O saniye de elbette dayanılmazdı. Daha sonra, sağlıklıyken o saniyeyi düşündüğünde sık sık şöyle diyordu kendi kendine: “Tüm bu şimşekler, aydınlanmalarla varlığımı en yüksek düzeyde hissetmem, kendi bilincime varmam, yani ‘en yüksek düzeydeki varoluş’ bir hastalık, normal durumumun bozulması değil de nedir? Öyleyse yüksek bir varoluş falan değil, tersine varoluşun en kötüsü sayılması gerekir.” Yine de giderek son derece paradoksal bir sonuca varmıştı prens: “Bu bir hastalıksa ne olmuş peki? Bu anormal gerginlik ya sonucun kendisiyse, ya daha sağlıklı durumdayken hissedilen, hatırlanan o an en yüksek düzeyde bir uyum, güzellik anıysa? Ya şimdiye kadar duyulmamış ani bir doygunluk, uyum ve uzlaşma duygusu veriyor, yaşamın en yüce senteziyle vect halini birleştiriyorsa?” Bütün bu bulanık düşünceler, biraz zayıf olsalar da, son derece anlaşılır geliyordu ona. Bunun gerçekten de “güzellik ve vect”, “yaşamın en yüce sentezi” olduğundan kuşku duyamaz, bunu aklından dahi geçiremezdi. Evet, o anda bazı hayaller görüyordu, ama bunlar bilinci bulandıran, ruhu çarpıtan haşhaş, afyon veya alkol gibi şeyler alındığında görülen olağandışı, boş hayallere benziyor muydu? Hastalıklı durumu geçtiğinde son derece sağlıklı bir yorum getirebiliyordu buna. Bu anlar tam olarak bilincin aşırı güçlenmesiydi: yani kısaca söylenirse, kendi varlığının bilincine varmakla birlikte, kendini son derece yoğun ve doğrudan hissetmek... Tam o saniyede, yani nöbet başlamadan önceki saniyede kendine açıkça ve bilinçli olarak “Bu an için hayatını verebilir insan!” diyebiliyorsa, demek o an gerçekten de değerdi bütün hayatına. Ne var ki çıkardığı sonucun diyalektik bölümü üzerinde pek durmuyordu: Aklın körelmesi, ruhun kararması, budalalık bu “yüce dakikaların” gayet açık sonuçları gibi geliyordu ona. Buna itiraz edecek hali yoktu elbette. Sonuçta, yani o anı değerlendirmesinde hiç kuşku yok ki bir yanlışlık vardı, ancak hissettiklerinin gerçekliği yine de bir ölçüde şaşırtıyordu onu. Gerçek karşısında ne gelirdi elinden? Gerçekten öyle değil miydi, gerçekten de o saniyenin, olanca yoğunluğuyla sınırsız bir mutluluk hissettiği o saniyenin, hayatına değeceğini kendi kendine söyleyebilmişti ya işte. Moskova’da buluştukları bir gün şöyle demişti Rogojin’e: “Tam o anda şu olağanüstü artık zaman

olmayacak sözü çok anlaşılır geliyor bana." Gülümseyerek eklemişti sonra: "Muhammed'in sara nöbeti sırasında Allah'ın katına çıkıp, devrilen testinin suyu boşalmadan döndüğü o an gibi bir andı bu." Zaten Moskova'da çok sık buluşuyorlardı Rogojin'le ve yalnız bundan söz etmiyorlardı. "Rogojin demin onun kardeşi olduğumu söyledi; ilk kez bugün böyle bir şey söyledi," diye düşündü prens.

Yaz Bahçe'de bir ağacın altında bankta otururken bunları düşünüyordu. Saat yediye geliyordu. Parkta kimsecikler yoktu. Batmak üzere olan güneşin önünü siyah bir şey bir an için kapadı. Hava bunaltıcıydı. Uzaktan yaklaşmakta olan bir fırtınayı haber veren bir havaydı sanki. Prensin o andaki düşünceli hali cazip bir yem gibi çekiyordu sanki onu. Çevresinde gördüğü her şeye hatıralarıyla, aklıyla bağlanıyor, bundan da hoşlanıyordu. O anda var olan acil bir şeyi unutmaya çalışıyor, gelgelelim çevresine bakındığı anda, kurtulmayı çok istediği o karanlık düşüncesi geliyordu aklına. Biraz önce yemek yediği lokantada garsonla, o yakınlarda işlenmiş ve büyük gürültüye, birçok söylentiye neden olmuş çok tuhaf bir cinayetle ilgili konuştuğunu hatırladı. Ama o konuşmayı hatırlar hatırlamaz yine bir tuhaflık çöktü üzerine.

Karşı konulmaz, neredeyse ayartıcı bir istek ansızın bütün benliğini sardı. Banktan kalktı, parktan çıkıp doğrudan Petersburg Yakası'na doğru yürüdü. Biraz önce Neva kıyısında rastladığı birine Neva'nın karşısına, Petersburg Yakası'na nasıl gidebileceğini sormuştu. Adam anlatmıştı ona nasıl gidileceğini. Ne var ki prens o yana yürümemişti. Nasıl olsa bugün gitmesi gerekmiyordu oraya, biliyordu bunu. Adres de uzun zamandır ondaydı zaten; Lebedev'in akrabası kadının evini kolayca bulabilirdi. Ama onu orada bulamayacağından neredeyse emindi. "Kesinlikle Pavlovsk'a gitmiştir; öyle olmasaydı, Kolya konuştuğumuz gibi, bir haber bırakırdı Vesi'da." Dolayısıyla şimdi oraya gitmeyi düşünmesinin nedeni onu görmek değildi. İçini karartan, ona acı veren bir meraktı onu oraya çeken. Ansızın yeni bir şey gelmişti aklına...

O esnada yürüdüğünü, bir yere gitmekte olduğunu bilmek bile yeterliydi onun için. Bir dakika sonraysa nereye gitmekte olduğunu bilmeden yürümeye başlamıştı. Bu ansızın "aklına geliveren şeyi" düşünmek birden son derece iğrenç, imkânsız gelmeye başlamıştı ona. İçini acıtan bir gerginlikle, karşısına çıkan her şeye, gökyüzüne, Neva'ya büyük bir dikkatle bakıyordu. Bir ara karşılaştığı küçük bir çocukla bile konuşmuştu. Herhalde sarası giderek güçleniyordu. Fırtınaysa yavaş yavaş da olsa yaklaşıyor olmalıydı. Uzaklardan gelmeye başlamıştı gök gürültüsü. Hava boğucu olmuştu...

Bazen onu bıktıran, canını sıkan bir müzik parçasının aklından çıkmadığı gibi, biraz önce gördüğü Lebedev'in yeğeni de nedense hiç çıkmıyordu aklından. Tuhaf olan şuydu: Yeğenini onunla tanıştırırken Lebedev'in sözünü ettiği cinayetin katili olarak hep o yeğen geliyordu gözünün önüne. Evet, kısa bir süre önce o katille ilgili bir şeyler okumuştu. Rusya'ya geldi geleli bu çeşit katillerle, cinayetlerle ilgili çok şey okumuş, duymuştu zaten. Bu tür olayları büyük bir dikkatle izliyordu. Biraz önce lokantada garsonla konuşurken de özellikle Jemarinler'in katiliyle ilgilenmişti. Garsonun ona hak verdiğini hatırlıyordu. Garsonu da hatırlıyordu; kafası çalışan, ağırbaşlı, ciddi bir delikanlıydı. "Ama aslında nasıl biri olduğunu yalnızca Tanrı bilir. İlk kez karşılaştığın birinin nasıl biri olduğunu bilemezsin." Ne var ki Rus ruhuna bütün içtenliğiyle inanmaya başlamıştı. Evet, bu son altı ay içinde hiç bilmediği, duymadığı, beklemediği birçok değişiklik için az mı sıkıntı çekmişti! Ama yabancı ruhu karanlıktır, bilinmez, Rus ruhu da öyledir; çoğu insan için karanlıktır, bilinmez. Sözgelimi, uzun zamandır Rogojin'le yakındır, "kardeş" gibidirler... peki tanıyor muydu Rogojin'i? Oysa kimi zaman her şey öylesine karışık, kaos içinde, düzensiz oluyordu ki şaşırıyordu! Şu demin tanıdığı delikanlı, Lebedev'in yeğeni ne iğrenç, kendini beğenmiş, çıban başı gibi bir tipti öyle! "İyi ama, nedir benim

bu yaptığım? (Düşünmeyi sürdürüyordu prens:) O altı kişiyi öldüren oymuş sanki... Yine karıştırmaya başladım gibi geliyor bana... Ne tuhaf! Başım dönüyor gibi... Ama Lebedev'in, kucağında bebekle ayakta duran büyük kızının ne sempatik, sevimli bir yüzü vardı! Masum, neredeyse çocuksu bir ifade, neredeyse çocuksu bir gülümseme vardı yüzünde!" O yüzü hemen hemen unutmuş olması çok tuhaftı, ancak şimdi hatırlamıştı onu. Tepinerek çocuklara gözdağı veren Lebedev'in onları taparcasına sevdiği belliydi. Ama iki kere ikinin dört ettiği gibi kesin bir şey daha vardı: Yeğenini de taparcasına seviyordu Lebedev.

Peki ama, daha bugün tanımışken neden böylesine kesin karar veriyor, yargılıyordu onları? Hem Lebedev'in ta kendisi daha o gün bilmece gibi değil miydi? Böyle bir Lebedev bekliyor muydu? Tanıdığı, bildiği Lebedev miydi bu? Lebedev ve du Barry... Tanrım! Ne var ki Rogojin cinayet işleyecek olsa, en azından öyle karman çorman yapmazdı bunu. Bir kaos yaratmazdı. Sapı işlemeli bir cinayet aletiyle, bir hezeyan anında altı kişiyi... İyi ama Rogojin'de de sapı işlemeli bir şey var... onda... ama... bu Rogojin'in cinayet işleyeceği anlamına mı gelir ille?! Birden ürperdi prens. "Utanmadan açık açık böyle varsayımlarda bulunmak, benim için bir alçaklık, suç değil midir!" diye haykırdı, utancından bir anda kıpkırmızı oldu yüzü. Şaşkın bir halde, sokağın ortasında çakılmış gibi dikiliyordu. Ansızın her şeyi hatırlamıştı: Biraz önceki Pavlovsk istasyonunu, yine biraz önceki Nikolayevski istasyonunu, doğrudan Rogojin'in yüzüne bakarak ona gözlerle ilgili sorduğu soruyu, şimdi boynunda asılı Rogojin'in haçını, Rogojin'in onu annesinin yanına götürdüğünü, annesinin onu kutsayışını, ayrılırlarken Rogojin'in merdivende söylediği son sözleri, onu heyecanla kucaklayışını... Sonra çevresinde bir şeyleri ararken, o dükkânı, vitrindeki o şeyi ararken yakalamıştı kendini... ne alçaklıktı bu! Bütün bunlardan sonra şimdi "belli bir amaçla", özellikle "ani bir düşünceyle" şimdi bir yere doğru gidiyordu! Bütün benliğini umutsuzluk ve ıstırap sardı birden. Hemen geri, oteline dönmek istedi; hatta dönüp yürümeye bile başlamıştı ki bir dakika sonra durdu, bir an düşündü, tekrar dönüp önceki yoluna devam etti.

Petersburg yakasında, o evin yakınındaydı zaten. Aslında önceki niyetiyle, yani "belli bir amaçla!" gitmiyordu oraya şimdi. Hem olacak şey miydi bu! Hem hastalığı geri geliyordu, hiç kuşkusu yoktu bundan. Belki de o gün kesinlikle gelecekti nöbet. Nöbetin yakın olmasındandı belki de tüm o karanlık, o "düşünce" de belki ondandı... Ama artık karanlık dağılmış, iblis kovulmuş, kararsızlık kalmamıştı, kalbi sevinçle doluydu! Hem uzun zamandır görmemişti onu, görmeliydi ve... evet, tam o anda Rogojin'e rastlamak isterdi; elini tutar, birlikte yürürlerdi oraya... Kalbi temizdi, Rogojin'in rakibi miydi ki sanki? Yarın gidecekti Rogojin'e, onu gördüğünü söyleyecekti. Çok doğru, demin Rogojin'in dediği gibi uçarak gelmişti buraya, sırf onu görmek için gelmişti! Belki de orada bulacaktı onu. Pavlovsk'a gittiği kesin değil ya...

Hem herkesin karşısındakini anlaması, biraz önce Rogojin'in yaptığı gibi karamsar, tutkulu özverilerin olmaması için şimdi her şeyin dürüstçe açıklanması ve... açıkça ortaya dökülmesi gerekiyordu. Rogojin bunu yapamaz mıydı yoksa?.. Onu olağan bir sevgiyle, ona acımadan sevdiğini söylüyor, içinde "herhangi bir acıma duygusu olmadan"... Gerçi arkasından şöyle de eklemişti: "Senin acıma duygun belki de benim aşkımdan da güçlüdür..." Ama bunu söylerken kendine haksızlık ediyordu. Hımm... Sonuçta kitabı almış Rogojin; bu da "acıma duygusu" ya da "acıma duygusu"nun başlangıcı değil mi işte? Yalnızca bu kitabın varlığı bile ona olan duygusunun açığa vurulması değil de nedir? Ya demin anlattıkları? Yok, tutkudan çok daha derin bir şey bu. Onun yüzü yalnızca tutku mu uyandırıyor yani karşısındakinde? Hem o yüz tutku uyandırabilir mi ki artık? Istırap var o yüzde, karşısındakinin bütün ruhunu saran derin bir acı... o yüz... ve birden ıstırap verici, kavurucu anılarla

sızladı prensin yüreği...

Evet, sızlamıştı. Bir süre önce onda delilik belirtileri fark ettiğinde içinin nasıl sızladığını hatırlıyordu. O zaman neredeyse umutsuzluğa düşmüştü. Hem onu bırakıp Rogojin'e kaçtığında nasıl bırakabilmişti onu? Haber bekleyeceğine, onun arkasından koşması gerekmez miydi?.. Ama... Peki, Rogojin ondaki deliliği bu güne kadar anlayamadı mı? Hım... Rogojin her şeyi başka nedenlere bağlıyor, tutkuya! Ne delice bir kıskançlık! Deminki önerisiyle ne demek istemişti? (Birden kıpkırmızı oldu prensin yüzü, yüreğinin titrediğini hissetti.)

Şimdi bütün bunları hatırlamanın ne gereği vardı? İki tarafın da çılgınlığıydı burada söz konusu olan. Bu kadını tutkuyla sevmek prens için tuhaf, neredeyse anlamsız olurdu, hatta acımasızlık, insanlıktan uzak bir şey... Evet, evet! Yok, kendine haksızlık ediyor Rogojin... Acımayı bilen, şefkatle dolu büyük bir yüreği var onun. Bütün gerçeği öğrendiğinde, bu yarım akıllı, incinmiş kadının ne kadar zavallı, ne kadar acınacak bir durumda olduğunu anlayınca, onun yüzünden çektiği acıların tümünü bağışlamaz mı sanki? O zavallı kadının kölesi, kardeşi, dostu, Tanrı'nın ona verdiği her şeyi olmaz mı? Acıma duygusu aklını başına getirecek Rogojin'in, eğitecek onu. Acıma duygusu bütün insanlığın başlıca ve belki de tek yasasıdır. Ah, Rogojin'e karşı ne kadar aşağılıkça, bağışlanamaz biçimde suçluydu! Hayır, böylesine bir dehşeti tasavvur edebiliyorsa, "Rus ruhu" değil, onun ruhuydu karanlık olan. Heyecanlı, içten birkaç sözcükten sonra Moskova'da "kardeşim" demişti ona, oysa o... Ama bütün bunlar hastalığının, sayıklamasının sonucu! Bütün bunlar düzelecekti!.. Demin "İnancımı yitirdim bile," derken ne kadar üzgündü Rogojin! Çok acı çekiyor olmalı! "Bu tabloya bakmayı seviyorum," diyordu. Hayır, sevmiyor, bakma ihtiyacı hissettiği için bakıyor. Yalnızca tutkudan oluşmuş bir insan değil Rogojin. Bir yandan da bir savaşçı o... Yitirdiği inancını savaşarak geri kazanmaya çalışıyor. Bu acıtırcasına gerekli ona... Evet! Bir şeye inanmak tutkusu! Birine inanmak! Holbein'in o tablosu da ne tuhaftır... Hah, işte o sokak! Ev de şu olmalı... No: 16, "Onuncu dereceden bayan devlet memuru Filisova'nın evi." Burası işte! Kapının zilini çaldı, Nastasya Filippovna'yı sordu.

Ev sahibesi, Nastasya Filippovna'nın sabahleyin Pavlovsk'a, Darya Alekseyevna'ya gittiğini ve "belki de efendim, orada birkaç gün kalacaklarını" söyledi. Filisova kırk yaşlarında, keskin bakışlı, sivri yüzlü, ufak tefek bir kadındı, insanın yüzüne kurnazca, dik dik bakıyordu. Prense adını sorunca (sorusuna bilerek gizemli bir hava vermişti sanki) prens önce cevap vermek istemedi, ama giderken birden dönüp adını söyledi ve ziyaretini Nastasya Filippovna'ya özellikle bildirmesini ısrarla rica etti. Filisova onun bu ısrarını gayet dikkatle ve tuhaf, gizemli bir tavırla (bunu özellikle göstermeye çalıştığı belliydi) dinledi ve "Hiç merak etmeyin, anladım efendim..." dedi. Prensin adı kadının üzerinde güçlü bir etki bırakmış gibiydi. Prens dalgın dalgın baktı yüzüne ve dönüp yürüdü. Oteline gidecekti. Ne var ki şimdi yüzü Filisova'nın kapısını çaldığında olduğu gibi değildi. Tekrar, bir anda müthiş bir değişiklik olmuştu yüzünde: Şimdi yine bembeyaz, bitikti yüzü, acıyla, heyecanla kaplıydı. Dizleri titriyor, morarmış dudaklarında yitik, belli belirsiz bir gülümseme dolaşıyordu. "Ani düşünce"si gerçekleşmiş, doğrulanmıştı. Yine iblisine inanıyordu!

Ama doğrulanmış mıydı? Gerçekleşmiş miydi? Neden yine soğuk soğuk titriyor, içi kararıyor, ruhu üşüyordu? Yoksa o gözleri tekrar gördüğü için mi? Oysa sırf onları, o gözleri görmek için çıkmamış mıydı Yaz Bahçe'den! "Ani düşünce"sinin aslı bu değil miydi? "Daha önce gördüğü o gözlerle" orada, o evde kesinlikle karşılaşacağından emin olmak istemişti işte. Çılgınca bir istekti bu. Peki, gerçekten de onları orada gördüyse şimdi neden bu kadar şaşkın, yıkılmıştı? Böyle bir şeyi beklemiyor gibiydi! Evet, aynı gözlerdi (aynı gözler olduğundan artık hiç kuşkusu yoktu!), sabahleyin

Nikolayevski İstasyonu'nda trenden inerken kalabalık arasında ışıyan, daha sonra Rogojin'in evinde sandalyeye otururken arkasında yakaladığı aynı (kesinlikle aynı!) gözlerdi... Rogojin inkâr etmişti demin, çarpık, buz gibi soğuk bir gülümsemeyle sormuştu: "Kimin gözleri olabilir?" Biraz önce Tsarskoye Selo demiryolu hattının istasyonunda (Aglaya'ya gitmek üzere trene bindiğinde birden yine görmüştü o gözleri, bu gün üçüncü kez oluyordu bu) Rogojin'e gitmeyi, ona "bu gözlerin" kimin olduğunu sormayı çok istemişti. İstasyondan koşarak çıkmış, ancak bir bıçakçı dükkânının önünde, vitrinindeki altmış kapik değer biçtiği, sapı işlemeli geyik boynuzundan bir şeye bakarken gelmişti kendine. Tuhaf, korkunç bir iblis iyice eline geçirmişti onu, bırakmıyordu. Yaz Bahçe'de ıhlamur ağacının altında kendinden geçmiş bir durumda otururken bu iblis fısıldıyordu kulağına: "Rogojin için seni sabahtan beri izlemek, her attığın adımı bilmek çok gerekli idiyse, Pavlovsk'a gitmeyeceğini (ki bu bilgi onun için korkunç, kahredici bir şey olurdu) öğrenince, sabahleyin dürüst bir insan olarak 'Onu görmeye gitmeyeceğini', 'Petersburg'a bunun için gelmediğini' söylediğin için doğru oraya, Petersburg Yakası'ndaki o eve gideceğini düşünüp seni o evde bekleyecektir." Prens de hırsla o eve gitmişti işte; öyleyse gerçekten de orada Rogojin'le karşılaşmasında şaşılacak ne olabilirdi? Orada mutsuz, karamsar, ruhsal durumu bozuk biriyle karşılaşmıştı. Bu da son derece olağandı. Mutsuz adam gizlenmiyordu bile şimdi. Evet, az önce nedense saklamıştı kendini Rogojin, yalan söylemişti, oysa istasyonda neredeyse hiç saklanmadan durmuştu. Hatta kendisi, prens saklanmıştı Rogojin'den. Şimdi eve geldiğinde ise Rogojin elli adım ötede çapraz karşı kaldırımda kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, dikiliyordu. İyice ortadaydı ve sanki özellikle kendini göstermek istiyordu. Bir suçlayıcı, bir yargıç gibi duruyordu orada, şey gibi değil... Peki, ne gibi değil?

Peki, o, prens, kendi neden gitmemişti yanına da, göz göze geldikleri halde, onu fark etmemiş gibi öte yana çevirmişti başını... (Evet, göz göze gelmişlerdi! Birbirlerine bakmışlardı.) Evet, az önce onun elinden tutup oraya onunla birlikte gitmek isteyen kendisi değil miydi? Yarın evine gidip, ona gittiğini söylemeyi düşünen kendisi değil miydi? Peki, demin oraya giderken yarı yolda içi birden sevinçle dolduğunda iblisini kovan kendisi değil miydi? Yoksa gerçekten de değişik bir şeyler mi vardı Rogojin'de, yani bugünkü Rogojin'in sözlerinde, davranışlarında, yaptıklarında, bakışlarında prensin korkunç önsezilerini, iblisinin fısıltılarını gerçekleştirecek bir şeyler mi vardı? Apaçık ortada olsa da kolay kolay analizi yapılamayan, anlatılamayan, yeterli kanıtlarla doğrulanamayan, yine de bütün bu zorluklara, olanaksızlıklara karşın bir bütün olarak kalabilen, yadsınamayacak bir izlenim olabilen, ister istemez eksiksiz bir inanca dönüşebilen bir şeyler?

Neye olan inanç? (Ah, bu inancın, bu "aşağılık önsezinin" korkunçluğu, "iğrençliği" ne çok eziyet ediyordu prense, ne çok suçluyordu kendi kendini!) Durmadan sitemler ederek, öfkelenerek kendi kendine şöyle diyordu: "Cesaretin varsa, bu inancın neye olduğunu da söyle bakalım... Açıkça, olduğu gibi, yan çizmeye çalışmadan söyle!.." Öfkeden yüzü kıpkırmızı, "Ah! ne aşağılık bir adamım ben!" diye tekrarlıyordu. "Şimdi hayat boyu ne yüzle bakacağım bu adamın yüzüne! Of, ne kötü bir gün bu! Ah Tanrım, tam bir kâbus!"

Uzun ve acılarla dolu Petersburg Yakası'ndan dönüş yolunun sonunda, bir anlığına karşı konulmaz bir isteğe kapıldı prens: Hemen şimdi Rogojin'e gidip evde onu bekleyecek, gelince utanç içinde, gözyaşları dökerek kucaklayacak ve ona her şeyi anlatıp bütün bunlara bir anda son verecekti. Ama bu arada otelin önünde bulmuştu kendini... Buraya ilk geldiğinde hiç sevmemişti bu oteli. Görür görmez koridorlarından da, odalarından da, binanın kendinden de hoşlanmamış, gün boyunca birkaç kez akşama oraya dönmek zorunda olduğunu tiksinerek hatırlamıştı... Avlu kapısının önünde durup sinirli bir gülümsemeyle şöyle geçirdi içinden: "Bugün ne oluyor bana, hasta kadınlar gibi her

önsezime inanıyorum!" Tam kapıdan girerken dayanılmaz yeni bir utanç, neredeyse bir umutsuzluk dalgası olduğu yere mıhladı onu. Bir dakika öylece durdu. Bazen böyle olur insana; dayanılmaz, özellikle utançla karışık hatıraları ansızın olduğu yerde bir dakika öyle durdurur onu. Canı sıkkın, "Evet, kalpsiz, ödlek biriyim ben!" diye tekrarladı kendi kendine ve olduğu yerden koparcasına yürüdü, ama... birden durdu yine.

Zaten karanlık olan kapı, kapkara bir fırtına bulutu akşamın ışığını yuttuğu için şimdi daha da karanlıktı. Tam prens binaya yaklaşmıştı ki, kara fırtına bulutu birden açıldı, yağmurunu boşalttı. Bu arada prens bir dakikalığına durduğu yerden kopup hızla yürümüş, tam sokak kapısının önüne gelmişti. O anda içerinin karanlığında, üst kata çıkan merdivenin başında bir adam gördü. Adam sanki birini bekliyordu, ama bir an görünüp kaybolmuştu. Adamı iyice görememişti prens, dolayısıyla kim olduğunu söyleyemezdi. Ayrıca bir oteldi burası, merdivenlerden inen çıkan çok insan vardı. Ama birden o adamı kesinlikle tanıdığı ve Rogojin olduğu duygusuna kapıldı. Hemen adamın arkasından merdivenden koşarak çıkmaya başladı. Kalbi duracak gibi çarpıyordu. Tuhaf bir kararlılıkla şöyle geçiriyordu içinden: "Her şey anlaşılacak şimdi..."

Prensin kapıdan geçip koşarak çıkmaya başladığı merdiven iki yanında odaların bulunduğu birinci ve ikinci katın koridorlarına çıkıyordu. Eski yapıların hepsinde olduğu gibi, bu merdiven karanlık, dar, taş bir merdivendi ve kalın bir taş sütunun çevresinde dolanarak yükseliyordu. İlk sahanlıktaki bu sütunda genişliği bir adımdan dar, derinliğiyse yarım adım, tam bir insanın sığabileceği kadar, niş benzeri bir oyuk vardı. Prens, koşarak sahanlığa çıktığında, ortam karanlık olsa da, birisinin nedense bu oyukta gizlendiğini fark etti. Bir an koşarak geçmeyi, dönüp sağına bakmamayı düşündü. Bir adım atmıştı ki dayanamayarak dönüp baktı.

Önceki bir çift gözle, aynı gözlerle göz göze gelmişti. Oyukta gizlenen adam da oradan çıkmış, ona doğru bir adım atmıştı. Bir saniye karşı karşıya, neredeyse birbirlerinin soluğunu duyacak kadar yakın durdular. Prens birden omzundan tuttu adamı, merdivene, ışığa doğru çevirdi: Yüzünü iyice görmek istiyordu.

Rogojin'in gözleri parladı, çılgın bir gülümsemeyle yüzü çarpıldı. Sağ kolunu kaldırdı, bir şey parladı elinde... Prens onun kolunu tutmayı düşünmemişti bile. Yalnızca şöyle bir çığlık attığını hatırlıyordu:

— Parfyon, inanmıyorum!..

Arkasından ansızın bir şey açıldı önünde sanki: İçinden gelen olağanüstü bir ışık aydınlatmıştı ruhunu. O an belki yarım saniye kadar sürmüştü. Ne var ki o yarım saniyenin başlangıcını ve göğsünden kendiliğinden kopup çıkan, durdurmaya gücünün bir türlü yetmediği o korkunç çığlığının ilk sesini çok iyi hatırlıyordu. Sonra bir anda yitirdi bilincini, her şey karanlığa büründü.

Uzun zamandır gelmeyen sara nöbeti gelmişti. Bilindiği gibi sara nöbeti, özellikle düşüren dedikleri çeşidi bir anda gelir. O anda saralının yüzü çarpılır, özellikle gözleri kayar. Tüm bedeninde, yüzünde kasılmalar olur. Anlatılamaz, hiçbir şeye benzemeyen korkunç bir çığlık kopar göğsünden. Bu çığlıkta insana özgü her şey bir anda yok olur gider. Onu duyan kişinin bu çığlığın karşısındaki insandan çıktığını düşünmesi olanaksız, en azından çok zordur. Hatta karşısındakinin içindeki başka biri çığlık atıyor sanır. Hiç değilse çoğu kimse böyle bir izlenime kapıldığını söylemiştir. Sara hastalarının nöbet anındaki görünüşü birçok kimseyi handiyse mistik bir yanı olan anlatılamaz bir dehşete düşürür. Rogojin'in de, bütün öteki korkunç izlenimlerin yanında, o anın böylesine birdenbire gelen

dehşeti karşısında donup kaldığı söylenebilir. Bu da prensi kaçınılmaz bıçak darbesinden kurtarmıştı. Prensin nöbet geçirmekte olduğunu henüz anlayamadan Rogojin onun sallanmaya başladığını, birden sırtüstü düştüğünü, merdivenden aşağı yuvarlandığını, başını merdivenin taş basamağına çarptığını görünce, onun üzerinden atlayıp neredeyse kendinde olmadan koşarak indi merdivenden, otelden çıkıp gitti.

Prens sarsılarak, titreyip kasılarak on beş basamaktan fazla olmayan merdivenin dibine kadar yuvarlandı. Çok geçmeden, yaklaşık beş dakika sonra onu fark ettiler ve başına bir kalabalık toplandı. Başının çevresindeki kan birikintisi şaşkınlık yaratmıştı: Adam kendi mi düşmüştü, yoksa “birinin günahı” mı söz konusuydu? Yine de birileri bunun sara nöbeti olduğunu anlamakta gecikmemişti. Oda hizmetlilerinden biri prensin otel müşterilerinden olduğunu söyledi. Sonunda güzel bir rastlantıyla kargaşa sona erdi.

Saat dörde doğru Vesı’da olmaya söz veren, ama Pavlovsk’a giden Kolya İvolgin, General Yepançin’in eşinin yemeğe kalması önerisini geri çevirip ani bir kararla Petersburg’a dönmüş ve saat yedi sularında Vesı’ya gelmişti. Kendisi için bırakılan nottan prensin kentte olduğunu öğrenince doğru nottaki adrese koşmuştu. Prensin dışarıda olduğunu öğrenince alt kattaki büfeye inmiş, çay içerek, org dinleyerek beklemeye başlamıştı. Konuşmalardan birisinin nöbet geçirdiğini öğrenince doğru bir önseziyle olay yerine koşmuş ve hemen tanımıştı prensi. Hiç gecikmeden gereken her şey yapıldı. Prensi odasına taşıdılar. Ayılmıştı gerçi, ama bilinci uzun süre yerine gelmedi. Yaralı başına bakması için çağrılan doktor yaranın hiç tehlikeli olmadığını söyledi, kompres yaptı. Bir saat sonra prens iyice kendine gelip çevresinde olan biteni kavramaya başladığında Kolya onu otelden çıkardı, bir arabaya bindirip Lebedev’in evine götürdü. Lebedev hastayı büyük bir coşkuyla, yerlere kadar eğilerek karşıladı. Onun için yazlığa gitmeyi öne aldı. Üç gün sonra ailece Pavlovsk’taydılar.

VI

Lebedev'in yazlığı küçük, ama kullanışlı, hatta güzeldi. Kira için ayrılan bölümü özellikle süslenmişti. Sokaktan girişteki oldukça geniş verandada, yeşil tahta fıçılar içinde birkaç turunç, limon, yasemin fidanı vardı. Lebedev'e göre bu fidanlar eve büyük bir çekicilik veriyordu. Bu fidanların bir bölümü Lebedev evi satın aldığında da vardı. Onların verandaya verdikleri güzellik Lebedev'i öylesine etkilemişti ki, bir fırsatını bulmuş, açık arttırmadan yine öyle fıçıda birkaç fidan daha satın almıştı. Fidanlar eve getirilip verandaya yerleştirildikleri gün Lebedev birkaç kez verandanın merdiveninden inip sokağa çıkmış ve sokaktan evine büyük bir hazla, uzun uzun bakmıştı. Her sokağa inip baktığında da yazlığını kiralayacak olan kişiden isteyeceği kirayı kafasında biraz daha arttırıyordu. Yazlık bitkin, yıkılmış, kederli prensin çok hoşuna gitmişti. Bununla birlikte, Pavlovsk'a geldikleri gün, yani sara nöbetinin üzerinden üç gün geçtikten sonra prensin dış görünüşü oldukça sağlıklıydı, ama ruhsal yönden hâlâ iyi hissetmiyordu kendini. Bu üç gün çevresinde gördüğü herkes sevindirmişti onu. Yanından hemen hiç ayrılmayan Kolya'yı, Lebedev'in bütün ailesini (bir yerlere kaybolan yeğeni dışında), hatta Lebedev'i çevresinde görmekten mutlu oluyordu; ziyaretine gelen General İvolgin'i bile seve seve kabul etmişti yanına. Yazlığa geldikleri gün (ancak akşam varabilmişlerdi Pavlovsk'a) birçok konuk toplanmıştı verandada: Önce Gavrila gelmişti. Prens zor tanımıştı onu, bu arada öylesine değişmiş, zayıflamıştı... Sonra Pavlovsk'ta yazlıkları olan Varvara ile Ptitsın geldi. General İvolgin, Lebedev'in evinden hemen hiç çıkmıyordu, sanki birlikte gelmişlerdi yazlığa. Lebedev, İvolgin'i prensin yanına sokmamaya çok dikkat ediyor, hep kendi yanında tutmaya çalışıyor, ona dostça davranıyordu. Görünüşte uzun zamandır tanışıyorlardı. Prens bu üç gün içinde ikisinin kimi zaman uzun uzun konuştuklarını, bazen birbirlerine seslerini yükselttiklerini, tartıştıklarını, hatta galiba bilimsel konularda bile tartıştıklarını, bu tartışmaların ise Lebedev'e gizli bir haz verdiğini fark etmişti. Generale ihtiyacı olduğu bile düşünülebilirdi. Yazlığa taşınmalarından sonra Lebedev kendi ailesiyle ilgili de sıkı birtakım önlemler almıştı: Prensi rahatsız etmemeleri için çocuklarını onun yanına sokmuyor, prensin oturduğu verandaya çıkacaklarından kuşkulandığı anda (çocukları kovalamaması için prensin yaptığı bütün ricalara karşın) tepiniyor, kızlarını, bu arada kucağında bebekle Vera'yı bile kovalıyordu.

Prensin doğrudan sorduğu soruya, sonunda şöyle karşılık vermişti:

— Bir kere onları serbest bırakırsam saygıyı falan unutuverirler. Ayrıca yakışık almaz...

Prens biraz sitemle,

— Peki ama, neden? diye sormuştu. Ne yalan söyleyeyim, beni böyle kolladığınız, başımda nöbet tuttuğunuz için rahatsız oluyorum. Aslında yalnız kalınca canım sıkılıyor. Birçok kez söyledim size, sürekli elinizi kolunuzu sallayıp duruyorsunuz, parmaklarınızın ucuna basarak dolaşıyorsunuz evin içinde, bu daha da rahatsız ediyor beni.

Prens bununla, Lebedev'in hastanın rahat etmesi gerektiğini öne sürerek yanına kimseyi sokmamasına karşın, kendisinin bu üç gün içinde neredeyse her dakika prensin yanına girdiğini, her girişinde de önce kapıyı aralayıp başını uzatarak, onun içeride olup olmadığını, kaçıp kaçmadığını anlamaya çalışıyor gibi odayı gözden geçirdiğini, sonra parmaklarının ucuna basarak usulca oturduğu koltuğa yaklaştığını, hatta bazen onu ürküttüğünü ima etmek istiyordu. Lebedev sık sık gelip bir şey isteyip istemediğini soruyordu prense. Prens nihayet ona kendisini artık rahat bırakmasını söylemeye başlayınca da Lebedev uysal, söz dinler bir tavırla dönüyor, yine parmaklarının ucuna basarak kapıya

yürüyor, bu arada kapıya gidinceye kadar da bunu öylesine yaptığını, artık ağzını açıp tek sözcük etmeyeceğini, bir daha buraya da gelmeyeceğini anlatmak ister gibi elini kolunu sallıyor, gelgelelim, on dakika, bilemediniz on beş dakika sonra tekrar geliyordu. Prensin yanına serbestçe girip çıkan Kolya'ya çok canı sıkılıyordu Lebedev'in. Hatta bu gururunu incitiyor, onu öfkelendiriyordu. Prensle oturup konuşurlarken Lebedev'in kapıda yarım saat dikilip konuşmalarına kulak kabarttığı Kolya'nın gözünden kaçmıyordu, elbette bunu prense de söyledi.

Prens söylendi Lebedev'e:

— Kendi malınız gibi görüyorsunuz beni ve kilit altında tutmaya çalışıyorsunuz. Hiç değilse yazlıktayken biraz değişiklik olsun istiyorum. Hem şunu da bilmenizi isterim ki, kimi istersem konuk kabul edeceğim buraya, nereye istersem gideceğim.

Elini kolunu sallamaya başladı Lebedev:

— Bundan en küçük bir kuşkunuz olmasın.

Prens tepeden tırnağa şöyle bir süzdü onu.

— Ee, Lukyan Timofeyeviç, karyolanızın başucunda asılı o küçük dolabı da getirdiniz mi buraya?

— Hayır, getirmedim.

— Yoksa orada mı bıraktınız?

— Getirilecek gibi değildir ki, duvarı kırmam gerekirdi... Çok sağlam gömülmüş duvara.

— Herhalde burada da öyle bir dolabınız vardır?

— Hatta daha iyisi, daha da iyisi. Bu evi de onun için aldım zaten.

— Sahi, demin kimi sokmuyordunuz yanıma? Bir saat önce.

— Şey... Generali efendim... Gerçekten de izin vermedim girmesine. Sizin yanınızda işi yok onun. O adama büyük saygım vardır prens; o... o büyük bir insandır efendim... İnanmıyor musunuz? Neyse, görürsünüz... Ama yine de saygıdeğer prens, onu yanınıza kabul etmeyin efendim.

— İzninizle, neden böyle söylediğinizi sorabilir miyim? Hem, Lebedev, neden şu anda parmaklarınızın ucuna basıyorsunuz ve her zaman yanıma sanki kulağıma bir sır fısıldayacakmış gibi geliyorsunuz?

Lebedev duygulu bir tavırla göğsünü yumruklayarak birden cevap verdi:

— Alçağın biriyim ben, biliyorum bunu! Peki, general sizin için biraz fazla konuksever olmayacak mı efendim?

— Fazla konuksever mi?

— Evet efendim, fazla konuksever... Önce buraya taşınmayı düşünüyor. Önemi yok, varsın taşınsın efendim. Ama taşkın yaradılışlı biridir, ayrıca aranızda hemen bir akrabalık bağı bulur. Biz onunla aramızda birkaç kez değişik akrabalık bağları bulduk ve sonunda bir tür bacanak olduğumuz anlaşıldı. Siz de onun anne tarafından kuzenlerinden birinin yeğeni oluyormuşsunuz, daha dün açıklamıştı. Onun

yeğeniyseniz, demek ki biz de sizinle akrabayız saygıdeğer prens. Pek önemli olmayabilirdi bu, küçük bir zayıflık der geçerdim, ama şimdi ısrarla söylediğine göre, asteğmenlik rütbesinde olduğu günlerden başlamak üzere geçen yılın on bir haziranına kadar geçen süre içinde evlerinde yemek masasına her gün iki yüz kişiden az insan oturmazmış. Sonunda öyle olmuş ki, öğle yemeğinin arkasından kalkmaz olmuş konuklar, akşam yemeğine kadar masada oturmaya başlamışlar, akşam yemeğini de yiyorlarmış, arkasından çay faslı başlıyormuş, sözün kısası günün on beş saati kalkmıyorlarmış masadan. Aralıksız otuz yıl devam etmiş bu böyle. Hatta yemek masasının örtüsünü değiştirmeye bile zor fırsat oluyormuş. Konuğun biri kalkıp gidiyor, bir başkası geliyormuş. Hele yortularda, çarın tahta çıkış yıldönümlerinde bu sayı üç yüzü buluyormuş. Öyle ki Rusya'nın kuruluşunun bininci yıl kutlama gününde sayı yedi yüz kişiye çıkmış. Aslında hastalık onunki efendim... Bu çeşit şeyler kötüye işarettir. Böylesine konuk canlısı birini eve almak da korkunç bir hata olur, ama şöyle düşündüm: Böyle konuksever birinin bu evde bulunması benim için de, sizin için de fazla olmaz mı?

— Yanılmıyorsam, aranız fena değil?

— Bir kardeş gibi davranıyorum ona ve yaptıklarını ciddiye almıyorum. Varsın, bacanak olalım. Benim için şeref bile olur bu... İki yüz kişilik yemek masaları, Rusya'nın bininci yılı kutlamaları bir yana, ben harika bir insan olarak görüyorum onu. İnanın, bütün içtenliğimle söylüyorum bunu efendim. Demin sırlardan söz ediyordunuz efendim, yani size bir sır vermek istiyormuşum gibi yanınıza sokuluyormuşum, öyle diyordunuz. Gerçekten de bir sır var ortada: Malum kadın bugün haber yollamış, sizinle görüşmeyi çok istiyormuş, gizli olarak...

— Neden gizli? Kesinlikle olmaz. Ben kendim gidip görürüm kendisini, belki de bugün...

Lebedev elini kolunu sallayarak,

— Sakın, kesinlikle olmaz, dedi. Sizin düşündüğünüz şeyden korktuğu için değil. Aklıma gelmişken söyleyeyim, canavar düzenli olarak her sabah gelip sağlığınızın nasıl olduğunu soruyor, bunu biliyor muydunuz?

— Ondan söz ederken nedense pek sık canavar diyorsunuz. Bu çok kuşkulandırıyor beni.

Hemen karşı çıktı Lebedev:

— Kuşkulanmanıza hiç gerek yok, hiç yok... Benim size söylemek istediğim, malum kadının ondan değil, bambaşka birinden korktuğuydu.

Prens, Lebedev'in yüzünü pek anlamlı biçimde kırıştırmasına bakarak sabırsız,

— Ne söyleyecekseniz çabuk söyleyin hadi..

Gülümsedi Lebedev.

— Sır burada işte.

— Kimin sırrıymış bu? diye sordu prens.

Lebedev,

— Sizin sırrınız. Yanınızda konuşmamamı siz istediniz benden çok sayın prens... diye mırıldandı

(Karşısındakinin merakını aşırı tutkulu bir sabırsızlığa vardırdığı için mutlu, birden şöyle bağladı sözünü:) Aglaya İvanovna'dan korkuyor.

Prens yüzünü buruşturdu, bir dakika kadar sessiz durdu. Sonra birden,

— Yemin ederim, evinizden ayrılacağım Lebedev, dedi. Gavrila Ardalionoviç ile Ptitsınlar nerede? Sizin evinizde mi kalıyorlar? Onları da evinize aldınız demek.

— Gelecekler efendim, gelecekler. General de peşlerinde. Bütün kapıları açacağım, kızlarımı da, hepsini hemen şimdi, şimdi çağıracağım.

Lebedev korkuyormuş gibi alçak sesle, elini kolunu sallayarak, bir kapıdan ötekine koşturarak konuşuyordu.

Tam o sırada Kolya sokaktan bahçeye girmiş, verandaya çıkmıştı. Beraberinde konukların olduğunu, Lizaveta Prokofyevna'nın üç kızıyla birlikte onu görmeye geldiğini söyledi.

Bu habere şaşırmıştı Lebedev.

— Ptitsınlar'la Gavrila Ardalionoviç'i de içeri alayım mı? diye atıldı. General de gelsin mi?

— Neden gelmeyecekmiş? Kim isterse buyursun gelsin! İnanın Lebedev, ta baştan yanlış anladınız siz beni. Hep yanıldınız. (Gülümsedi prens.) Kimseden gizleyecek bir şeyim yok benim.

Onun gülümsediğini görünce Lebedev de gülümsemeyi kendisi için bir görev saymış, gülümsemişti. Son derece heyecanlı olmasına karşın, görünüşte durumdan hoşnuttu.

Kolya'nın söylediği doğruydu. Yepançinler'in gelişini haber vermek için önden yürümüştü. Konuklar bir anda iki yandan (Yepançinler verandadan, Ptitsınlar, Gavrila ve General İvolgin kapıdan) girmişti.

Yepançinler, prensin hastalığını ve onun Pavlovsk'ta olduğunu Kolya'dan daha yeni öğrenmişti. Generalin eşi o zamana kadar büyük bir şaşkınlık içindeydi. General prensin kartını daha üç gün önce getirmişti. Bu kart Lizaveta Prokofyevna'da prensin kartın arkasından hemen Pavlovsk'a geleceği, onları ziyaret edeceği kanısını uyandırmıştı. Kızlar altı aydır bir mektup bile yazmamış bir insanın şimdi hemen onları ziyarete gelmeyeceğini, ayrıca Petersburg'da belki birçok işinin olduğunu, onları düşünecek durumunun bile olmayabileceğini anlatmaya çok uğraşmışlardı, ama boşuna... Lizaveta Prokofyevna kızlarının bu sözlerine çok kızıyordu ve prensin Pavlovsk'a geldiğinin en geç ertesi günü, "gerçi o bile geçti ya", onları ziyarete geleceğine bahse girmeye hazırdı. Ertesi gün sabahtan öğlene kadar bekledi; yemeğe beklediler, akşama beklediler, artık hava iyice karardığında Lizaveta Prokofyevna pek bir sinirli oldu, herkese çatmaya başladı. Ne var ki önüne gelene söylenirken prensten tek sözcükle bile etmiyordu. Üçüncü gün de prensin adı hiç geçmedi evde. Yemekte Aglaya, prens ziyaretine gelmediği için "maman"ın sinirlerinin bozuk olduğunu ağzından kaçırınca ve general de "bunda kendisinin bir suçu olmadığını" söyleyince Lizaveta Prokofyevna birden masadan kalkmış, öfkeyle çıkmıştı yemek odasından. Sonunda Kolya akşama doğru prensin hasta olduğu haberiyle gelmiş, bildiklerini anlatmıştı. Bunun üzerine pek rahatlamıştı Lizaveta Prokofyevna, ama yine de azarlamadan edememişti Kolya'yı: "Günlerce oturup durursun evimizde, kovsak gitmezsin... kendin gelemediysen lütfedip bir haber yollasaydın bari..." Kolya "kovsak" sözcüğüne öfkeyle karşılık vermek istemişse de bunu başka bir zamana ertelemişti. Prensin hasta olduğunu duyduğunda Lizaveta

Prokofyevna'nın heyecanı ve telaşı öylesine hoşuna gitmişti ki, bu sözcük o kadar ağır olmasa bağışlayabilir, unutabilirdi de. Lizaveta Prokofyevna uzun süre, Petersburg'a adam yollayıp ilk trenle en ünlülerinden bir doktor getirtmelerinde ısrar etmiş, ama kızları onu bu ısrarından vazgeçirmişti. Yine de anneleri hemen hastayı ziyarete gitmeye kalkışınca arkasına takılmışlardı.

Telaşlanmış, şöyle demişti Lizaveta Prokofyevna:

— Prens orada ölüm döşeğinde, biz burada görgü kurallarının derdindeyiz. Sonuçta aile dostumuz mu, değil mi?

— İyi ama, paldır küldür gidilmez ki oraya, demişti Aglaya.

— Öyleyse sen gelme; doğrusu iyi de edersin: Biraz sonra Yevgeniy Pavloviç gelecek, onu karşılayacak kimse yok evde.

Bunun üzerine hemen gidenlerin peşine takılmıştı Aglaya. Aslında o da gitmek niyetindeydi. Adelaida'nın yanında oturan Prens Ş., Adelaida'nın ricası üzerine bayanlara eşlik etmeye razı olmuştu. Yepançinler'le yeni tanıştığı günlerde de prensin adını duyduğunda çok ilgilenmişti. Sonradan onunla tanıştığı da anlaşılmıştı. Üç ay önce küçük bir kasabada iki hafta bir arada olmuşlardı. Hatta Prens Ş., prensle ilgili o kadar çok şey anlatmış ve genellikle onunla ilgili o kadar güzel şeyler söylemişti ki, eski tanıdığını ziyaret etmeye şimdi seve seve gidiyordu. General İvan Fyodoroviç bu kez evde değildi. Yevgeniy Pavloviç de henüz gelmemişti.

Yepançinler'in eviyle Lebedev'in evi arasında en çok üç yüz adım vardı. Prensin yanında Lizaveta Prokofyevna'nın canını sıkan ilk izlenimi, etrafında büyük bir kalabalığın bulunması, hele bu kalabalığın arasında hiç hoşlanmadığı iki üç kişinin olmasıydı. İkinci izlenimi ise şaşkınlıktı: Ölüm döşeğinde bulacağını düşündüğü prens gayet şık giyimli, sapasağlam, yüzünde gülücükler, karşılamak için onlara doğru yürüyordu. Lizaveta Prokofyevna şaşkınlık içinde olduğu yerde kalakalmış, bu durum da Kolya'yı çok mutlu etmişti. Lizaveta Prokofyevna'ya evden ayrılmadan önce, kimsenin ölüm döşeğinde olmadığını pekâlâ açıklayabilirdi, ama açıklamamıştı, çünkü onun en iyi dostunu karşısında hasta değil, sağlıklı bulduğunda şaşkınlığından ne komik duruma düşeceğini biliyordu, özellikle de bunun için kurnazlık etmiş, durumu anlatmamıştı ona. Aralarında sık sık öfkeli atışmalar geçse de, yakın dostluk bağıyla bağlı olduğu Lizaveta Prokofyevna'yı kızdırmak için yapmıştı bunu.

Lizaveta Prokofyevna prensin kendisine oturması için gösterdiği koltuğa yerleşirken söyleniyordu Kolya'ya:

— Dur hele canım, acele etme bakalım, bekle biraz, hemen sevinme zaferine!

Lebedev, Ptitsın, General İvolgin kızlara sandalye vermek için atıldılar. Aglaya'ya general verdi sandalyeyi. Lebedev bu arada derin saygılarını belirtmek için yerlere kadar eğilerek Prens Ş.'ye bir sandalye verdi. Varvara her zaman olduğu gibi heyecanla, fısıldayarak selamlaştı kızlarla.

— Ne yalan söyleyeyim prens, seni yatakta bulacağımı sanıyordum, yaşlı olduğum için olayı öylesine büyütmüşüm ki, doğrusunu istersen, buraya gelip de seni ışıl ışıl yüzünle sağlıklı görünce, yemin ederim, bir an canım çok sıkıldı, ama hemen toparladım kendimi. Her zaman böyleyimdir, düşününce daha bir akıllıca konuşur, davranırım. Bu konuda sen de öylesin. Öte yandan, oğlum olsaydı ve de hastalansaydı, iyileştiğini gördüğümde seni şu anda iyileşmiş gördüğümden daha çok sevinemezdim... Bana inanmıyorsan bu benim değil, senin ayıbındır. Şu haylaz çocuk bazen böyle

kötü şakalar yapıyor bana. Sanırım sen onu korursun. Ama uyarırım seni, inan, güzel bir günün sabahı onun dostu olma onurunu temelli yasaklayacağım kendime...

Kolya,

— Ne suçum var benim? diye haykırdı. Prensin durumunun iyi olduğunu kaç kez anlatmaya çalıştım size, bir türlü inanmak istemediniz. Çünkü onu ölüm döşeğinde düşünmek çok daha ilginç geliyordu size.

Lizaveta Prokofyevna prense döndü:

— Çok kalacak mısın burada?

— Bütün yaz, belki daha da uzun.

— Yalnız mısın? Daha evlenmedin mi?

İğneli takılmanın saflığına gülümsedi prens.

— Hayır, evlenmedim.

— Gülünecek bir şey yok; böyle şeyler oluyor. Yazlık konusuna gelince, neden bizim yanımıza yerleşmedin? Bağımsız bomboş bir bölümümüz var. Ama neyse, sen bilirsin. (Başıyla Lebedev'i göstererek alçak sesle ekledi:) Burasını ondan mı kiraladın? Şundan? Ne diye öyle kırıtıp duruyor?

O sırada Vera, her zaman olduğu gibi kucağında bebekle iç odalardan verandaya çıktı. Sandalyelerin çevresinde dört dönen, nereye gideceğini bilemeyen, ama verandadan çıkmak da istemeyen Lebedev, elini kolunu sallayarak birden Vera'ya doğru koştu. Onu dışarı çıkarmaya çalışıyor, hatta kendini kaybetmiş gibi tepiniyordu.

Lizaveta Prokofyevna birden,

— Deli mi bu adam? Dedi.

— Yo, o...

— Sakın sarhoş olmasın? (Lizaveta Prokofyevna öteki konuklara da şöyle bir baktıktan sonra sert bir tavırla ekledi:) Pek iyi bir çevrede değilsin... Ama şu kız ne tatlı! Kimdir o?

— Vera Lukyanovna... Lebedev'in kızı.

— Ya!.. Çok tatlıymış. Tanışmak istiyorum onunla.

Lizaveta Prokofyevna'nın Vera'yı övdüğünü duyan Lebedev, bu kez Vera'yı yakalayıp, tanıştırmak için Lizaveta Prokofyevna'nın yanına çekelemeye başlamıştı.

Ezilip büzülerek yaklaşırken mırıldanıyordu:

— Öksüzlerim efendim! Öksüzlerim! Onun kucağındaki de öksüz kız kardeşidir efendim, kızım Lyubov, bundan altı hafta önce onu doğururken Tanrı'mın emriyle ruhunu teslim eden nikâhlı karım Yelena'dan doğma yetim evladım... Evet efendim... Yalnızca ablası olsa da, annelik ediyor ona işte... evet efendim, ablasından başka bir şey değil...

Lizaveta Prokofyevna birden öfkeyle kesti sözünü:

— İyi ama anam babam, sen de aptaldan başka bir şey değilsin, kusura bakma. Neyse yeter, sanırım ne demek istediğimi anlıyorsun...

Lebedev son derece saygılı, yerlere kadar eğilerek,

— Çok doğru efendim! dedi.

Aglaya girdi araya:

— Bakar mısınız Bay Lebedev, sizin bir Apokalipsis yorumcusu olduğunuzu söylüyorlar, doğru mu bu?

— Çok doğru efendim... On beş yıldan beri...

— Sizden söz edildiğini duymuştum. Sanırım gazetelerde de sizinle ilgili yazılar çıktı.

Lebedev sevinçten kendinde değilmiş gibi,

— Hayır, o başka bir yorumcuydu efendim, dedi. O öldü, yerine ben geçtim.

— Rica etsem, komşuluk adına bir ara bana da biraz yorum yapar mısınız? Apokalipsis'i hiç anlamıyorum.

O ana kadar iğne üzerinde oturuyormuş gibi, büyük bir heyecan içinde konuşmaya karışma fırsatını ne zaman yakalayacağını bekleyen General İvolgin birden araya girdi:

— Sizi uyarmadan edemeyeceğim Aglaya İvanovna, şarlatanlıktan başka bir şey değildir onun yaptığı, inanın bana... (Geçip Aglaya İvanovna'nın yanına oturduktan sonra sürdürdü konuşmasını:) Yazlıkçı olmanın elbette birtakım kuralları, kendine özgü hazları vardır efendim; Apokalipsis'i yorumluyorum diyen taklitçiler de eğlenceli olabilir elbette, hatta ilginç, zekice bir eğlence... Ama ben... Sanırım şaşkınlıkla bakıyorsunuz bana. Kendimi tanıtmaktan onur duyarım: General İvolgin. Bir zamanlar sizi kucağımda gezdirirdim Aglaya İvanovna.

Aglaya kahkahalarla gülmemek için kendini zor tutarak mırıldandı:

— Çok sevindim. Varvara Ardalionovna ile Nina Aleksandrovna'yı tanıyorum.

Lizaveta Prokofyevna'nın yüzü bir anda kıpkırmızı oldu. Bir süredir içinde birikenleri dışa vurmak istedi. Bir zamanlar, ama çok eskilerde tanıştığı General İvolgin'den hiç hoşlanmazdı. Öfkeyle kesti sözünü:

— Her zaman olduğu gibi, yine yalan söylüyorsun azizim... Hiçbir zaman kucağında gezdirmedin sen onu.

Aglaya birden,

— Unutmuş olacaksınız anneciğim, diye araya girdi. Gerçekten kucağında gezdiriyordu beni. Tver'de... O zamanlar Tver'deydik. Altı yaşındaydım, hatırlıyorum. Okla yay yapmıştı bana, ok atmayı öğretmişti, bir güvercin bile vurmuştum. Hatırlıyor musunuz, birlikte okla bir güvercin vurmuştuk?

Adelaida,

— Bana da kartondan bir miğferle tahtadan bir kılıç getirmişti, diye araya girdi. Çok iyi hatırlıyorum!

Aleksandra,

— Ben de hatırlıyorum, diye doğruladı kız kardeşlerini. Yaralı güvercin yüzünden kavgaya tutuşmuştunuz da, köşede cezaya dikmişlerdi sizi. Adelaida öyle başında miğferiyle, elinde tahta kılıcıyla dikilmişti köşede.

Aglaya'yı kucağında gezdirdiğini sırf konuşmaya başlamak amacıyla öylesine söylemişti general. Gençlerle tanışmayı gerekli gördüğünde söze hemen her zaman böyle girerdi. Gelgelelim bu kez aksi gibi gerçeği söylemişti. Hem de unuttuğu bir gerçeği. Öyle ki Aglaya onunla birlikte okla bir güvercin vurduklarını söylediğinde, yaşlı insanlarda uzak geçmişi hatırlamakta pek sık görüldüğü gibi, belleği bir anda aydınlanmış, olayı en küçük ayrıntısına varana kadar hatırlamıştı. Zavallı generali (her zaman olduğu gibi hafif çakırkeyifti de) bu anısında neyin öylesine duygulandırdığını söylemek güçtü. Birden çok etkilenmişti.

— Hatırlıyorum, her şeyi hatırlıyorum! diye bağırdı. Yüzbaşıydım o zamanlar. Minnacık, çok sevimli bir çocuktunuz. Nina Aleksandrovna... Gavrila... ben sizdeydik... Evinize kabul etmiştiniz bizi. İvan Fyodoroviç...

Lizaveta Prokofyevna kesti generalin sözünü:

— Bak şimdi ne hale gelmişsin ama! Bu kadar etkilendiğine göre, anlaşılan, soylu duygularının tümünü henüz içkiyle birlikte içip bitirmiş değilsin! Karına çok eziyet ettin. Çocuklarının başında duracak yerde, borçlular cezaevinde yatıyorsun. Yıkıl karşımdan azizim, bir yere git, bir kapı arkasına veya köşeye çekil, ağla orada, eski masum günlerini hatırla, belki bağışlar seni Tanrı. Hadi yürü, yürü, ciddi söylüyorum. Ruhun temizlenmesi için en iyi yol insanın geçmişini pişmanlıkla hatırlamasıdır.

Ne var ki Lizaveta Prokofyevna'nın ciddi söylediğini belirtmesine aslında hiç gerek yoktu. General, her sarhoş gibi aşırı hassastı ve çok düşmüş her sarhoş gibi de mutlu geçmişinden hatıralar ağır geliyordu ona. Kalkıp uysalca kapıya yürüdü, öyle ki o anda acıdı ona Lizaveta Prokofyevna. Arkasından seslendi:

— Ardalion Aleksandroviç, dostum! Bir dakika dur. Hepimiz günahkârız. Vicdanının daha az sızladığını hissettiğinde bana gel, oturup sohbet ederiz, geçmişten konuşuruz. Kim bilir, belki de ben senden elli kat daha günahkârımdır. Neyse, şimdilik güle güle. Ama şimdi git, sana göre değil burası...

Generalin geri döneceğinden korkmuştu bir an.

Prens babasının arkasından koşmaya davranan Kolya'yı durdurdu.

— Şimdilik arkasından gitmeseniz iyi edersiniz. Yoksa hemen içerler ve şu anın etkisi de kaybolur.

Lizaveta Prokofyevna destekledi prensi:

— Doğru, hiç ilişme ona şimdi. Yarım saat sonra gidersin yanına.

Lebedev cesaretini toplayıp söze karıştı:

— Hayatında bir kez olsun doğruyu söylemek neler yapıyor insana, görüyorsunuz, ağladı adamcağız!

Hemen susturdu onu Lizaveta Prokofyevna:

— Kulağıma gelenler doğruysa, hani sen de hiç fena değilmişsin canım...

Prensin yanında toplanmış konukların karşılıklı ilişkileri yavaş yavaş belirginleşmeye başlamıştı. Prens, Lizaveta Prokofyevna'nın da, kızlarının da onu ziyarete gelmekle kendisine gösterdikleri yakınlığın değerini bilecek durumdaydı ve biliyordu da. Elbette onlar ziyaretine gelmeden kendisinin hasta olduğuna da, saatin geç olduğuna da bakmadan, onları bugün ziyaret etmek niyetinde olduğunu bütün içtenliğiyle açıklamıştı. Lizaveta Prokofyevna prensin konuklarını tek tek inceledikten sonra, bu niyetini hemen gerçekleştirebileceklerini söyledi. Pek kibar ve aşırı derece hassas biri olan Ptitsın hemen ayağa kalktı, Lebedev'in kaldığı bölümüne yürüdü. Lebedev'i de oraya götürmeye çalışmıştı, ama Lebedev biraz sonra geleceğini söyleyerek gitmek istememişti. Bu arada Varvara kızlarla sohbete dalmıştı. Generalin gitmesine Gavrila da, Varvara da sevinmişti. Çok geçmeden Gavrila da gitti Ptitsın'ın arkasından. Verandada Yepançinler'in yanında bulunduğu birkaç dakika süresince pek alçakgönüllü, ciddi durmuştu Gavrila. Onu iki kez yukarıdan aşağı süzen Lizaveta Prokofyevna'nın kararlı bakışları karşısında hiç bozulmamıştı. Daha önceden tanıyan biri onun gerçekten de çok değiştiğini düşünebilirdi. Ondaki bu değişiklik Aglaya'nın çok hoşuna gitmişti.

Birden yüksek sesle ortadan sordu:

— Şu çıkan Gavrila Ardalionoviç değil miydi?

Bazen başkalarının konuşmasını böyle kesmeyi pek severdi.

— Evet, dedi prens.

— Zor tanıdım onu. Çok değişmiş, hem de... iyi yönde.

Prens,

— Onun adına sevindim, dedi.

Varvara duygulu, sevinçli bir sesle ekledi:

— Çok hasta oldu.

Lizaveta Prokofyevna hışımlı bir şaşkınlıkla, neredeyse korkmuş gibi sordu:

— Neyiyle iyi yönde değişmiş ki? Nereden çıkardın bunu kızım? İyi yönde değişmiş bir yanı yok. İyi ne buldun onda?

Baştan beri Lizaveta Prokofyevna'nın oturduğu sandalyenin yanında ayakta duran Kolya birden yüksek sesle atıldı:

— "Zavallı şövalye"den iyisi yoktur.

Prens Ş. gülerek,

— Ben de öyle düşünüyorum, dedi.

Adelaida mağrur bir tavırla,

— Ben de bütünüyle aynı görüşteyim, diye ekledi.

Lizaveta Prokofyevna konuşanlara şaşkınlık içinde, öfkeyle bakıyordu.

— Ne "zavallı şövalye"si? dedi. (Aglaya'nın kıpkırmızı olduğunu görünce öfkeyle ekledi:) Herhalde saçmalıktan başka bir şey değil! Kimmiş bu "zavallı şövalye"?

Aglaya kibirli bir öfkeyle karşılık verdi:

— Sizin gözdeniz olacak şu çocuk başkalarının sözlerini ilk kez mi çarpıtıyor sanki!

Aglaya'nın hemen her öfkeli çıkışında (ki çok sık olurdu bu) gözle görülen bütün ağırbaşlılığına, acımasızlığına karşın, gizlemeyi pek beceremediği öylesine çocuksu, sabırsız bir okul çocuğu havası vardı ki, o anda ona bakan kimse gülmeden edemezdi ve bu da Aglaya'nın canını çok sıkar, onların neden güldüklerine, "böyle gülmeye nasıl cüret edebildiklerine" akıl erdiremezdi. Şimdi de ablalarıyla Prens Ş. gülmüş, hatta nedense yüzü kızaran Prens Lev Nikolayeviç bile gülümsemişti. Kolya zafer kahkahaları atıyordu. Aglaya çok kızgındı, bu daha da güzelleştirmişti onu. Utanması, utandığı için kendine kızması olağanüstü yakışıyordu ona.

— Kaç kez sizin sözlerinizi de çarpıttı... diye ekledi.

Kolya sesini yükselterek Aglaya'ya karşılık verdi:

— Sizin söylediğiniz şeyi söylüyorum! Bundan bir ay önce "Don Quijote"yi karıştırırken tam böyle, "zavallı şövalye"den iyisi yok demiştiniz. Bunu kim için dediğinizi bilmiyorum, Don Quijote için mi, Yevgeniy Pavloviç için mi, yoksa başka biri için mi, bilemem... Ama biri için söylediğiniz kesin. Uzun uzun söz ettiniz bundan...

Lizaveta Prokofyevna sert bir tavırla susturdu onu:

— Bakıyorum fazla ileri gidiyorsun tahminlerinde oğlum...

Ama susmadı Kolya.

— Yalnızca ben miyim bunu yapan? dedi. Herkes aynı şeyi söylüyordu, şimdi de söylüyor. Bakın, Prens Ş. de, Adelaida İvanovna da, başkaları da "zavallı şövalye" konusunda bana hak veriyor. Demek "zavallı şövalye" diye biri var... Bence de kesinlikle var öyle biri... Adelaida İvanovna olmasaydı "zavallı şövalye"nin kim olduğunu hepimiz çoktan öğrenmiştik.

Gülümsedi Adelaida İvanovna.

— Benim suçum ne bunda?

— Sizin suçunuz, portreyi yapmamanız! Aglaya İvanovna o zaman "zavallı şövalye"nin portresini yapmanızı istedi sizden, kafasında canlandırdığı tablonun bütün ayrıntılarını bile anlattı size. Tablonun konusunu hatırlıyor musunuz? Yapmak istememiştiniz...

— Öyle bir tabloyu nasıl yapabilirdim? Konusundan anlaşılıyordu ki, bu “zavallı şövalye”

Kaldırmıyordu kimsenin karşısında

Yüzündeki çelikten kafesi.

Nasıl bir yüz çıkabilirdi kafesin altından? Nasıl bir yüz çizecektim? Yoksa yalnızca bir kafes mi çizmem gerekiyordu?

“Zavallı şövalye” sözüyle kimi (belki de uzun zamandan beri kararlaştırılmış biriydi bu) ima ettiklerini yavaş yavaş çok iyi anlamaya başlayan Lizaveta Prokofyevna kızmaya başlamıştı.

— Ne kafesinden söz ediyorsunuz, anlamadım! dedi. (Ama canını en çok sıkan, Prens Lev Nikolayeviç’in bile şaşırması, hatta sonunda on yaşında bir çocuk gibi mahcup olmasıydı. Sürdürdü konuşmasını:) Bu saçmalığı kesecek misiniz, kesmeyecek misiniz? Kimdir bu “zavallı şövalye” söyleyecek misiniz bana? Açıklanamayacak kadar korkunç bir sır mı var ortada yoksa?

Ama herkes gülmeyi sürdürüyordu.

Sonunda Prens Ş. besbelli bir an önce konuyu değiştirmek amacıyla karıştı söze:

— Yalnızca eski bir Rus şiiridir bu, hepsi o kadar efendim. Bir “zavallı şövalye”yle ilgili, başı sonu belli olmayan bir şiir... Bundan bir ay önce bir gün yemekten sonra hep birlikte oturmuş konuşup gülüşüyor, her zaman olduğu gibi, Adelaida Nikolayevna’nın yapacağı tablo için bir konu arıyorduk. Biliyorsunuz, Adelaida İvanovna’nın tablosu için bir konu bulmak uzun zamandır ailenin başlıca sorunu. Sohbet arasında kimdi hatırlamıyorum, biri “zavallı şövalye”yi attı ortaya...

— Aglaya İvanovna! diye haykırdı Kolya.

Prens Ş. sürdürdü konuşmasını:

— Olabilir. Kabul edebilirim, ancak hatırlamıyorum... Bu konuya bazıları güldü, bazıları da bundan daha uygun bir konunun olamayacağını, ama “zavallı şövalye”nin resmini yapmak için önce bir yüzünün olması gerektiğini söyledi. Bütün tanıdıkların yüzleri incelenmeye başlandı, hiçbiri uygun bulunmadı. Orada da kapandı konu. Hepsi o kadar işte. Nedendir bilmem, Nikolay Ardalionoviç şimdi bu konuyu hatırladı ve ortaya attı. O zaman komik ve yerinde olan bu konunun şu anda hiçbir ilginçliği yok.

Lizaveta Prokofyevna Prens Ş.’nin sözünü kesti:

— Çünkü bambaşka bir aptallık, utanç verici ve kötü bir aptallık söz konusu bunun altında...

Bu arada kendini toparlayan, önceki utangaçlığını yenen Aglaya kendisinden hiç beklenmeyen mağrur, ciddi bir tavırla birden şöyle dedi:

— Son derece derin bir saygıdan başka bir şey söz konusu değil burada, aptallık da yok...

Hatta yüzündeki bazı belirtilerden, şakanın giderek dallanıp budaklanmasından, ayrıca prensin giderek daha çok şaşırmasından ve bu şaşkınlığının sonunda en üst düzeye çıkmasından hoşnut olduğu söylenebilirdi.

Lizaveta Prokofyevna,

— Birileri deliler gibi kahkahalarla gülerken, birileri de derin bir saygıdan söz ediyor! dedi Çılgınlar! Saygı da nereden çıktı şimdi? Hemen şu anda söyler misin bana, durup dururken nereden çıktı bu derin saygı?

Aglaya annesinin neredeyse öfkeli bu sorusuna yine öyle mağrur, ciddi bir tavırla cevap verdi:

— Derin bir saygı var, çünkü bu şiirde kendine bir ideal edinme yeteneği olan bir insan anlatılıyor bir defa. Sonra bu insan bir kez edindiği, inandığı idealine ömür boyu bağlı kalıyor. Günümüzde az görülen bir şeydir bu. Şiirde "zavallı şövalye"nin idealinin ne olduğu açıkça anlatılmıyor, ama idealinin aydınlık bir imge, "saf bir güzelliğin imgesi" olduğu bellidir ve âşık şövalye atkı yerine tespih bağlıyor boynuna. Kuşkusuz, kalkanına kazınmış A. N. B., harfleri gibi tam olarak açıklanmamış bir şeyler de var şiirde...

— A. N. D., diye düzeltti onu Kolya.

Aglaya canı sıkkın, karşılık verdi:

— Ama ben A. N. B. diyorum, böyle de demek istiyorum. Aslında bu zavallı şövalye için kadının kim olduğu, ne yaptığı hiç önemli değildir. Kadınını seçmiş olması, onun "saf güzelliğine" inanmış, sonra onun önünde ömür boyu olmak üzere eğilmiş olması yeterlidir. Kadını sonra hırsız çıksa bile, yine inanmak, onun saf güzelliği uğruna kargısını kırmak zorundadır. Anlaşılan, şair ortaçağ şövalyelerinin platonik aşkını temiz, yüce gönüllü bir şövalyede vermek istemiş. Yani bir idealdir bu. "Zavallı şövalye"de bu duygu en yüksek düzeye, dünya nimetlerinden kendini yoksun bırakmaya kadar varmıştır. Şunu kabul etmek gerekir ki, böyle bir duyguya sahip olmanın büyük anlamı vardır ve bu çeşit duygular insanda derin izler bırakır. Öte yandan, Don Quijote bir yana, övgüye de değer bu. "Zavallı şövalye" Don Quijote'nin kendisidir. Yalnız komik değil, ciddi olanı. Önceleri anlamıyordum onu, gülüyordum, ama şimdi seviyorum "zavallı şövalye"yi, en önemlisi de yiğitliğine saygı duyuyorum.

Aglaya konuşmasını böyle bitirdi. Ciddi mi, yoksa şaka mı yapıyor, anlamak çok zordu.

Kesip attı Lizaveta Prokofyevna:

— Onun kendisi de, yiğitliği de saçmalıktan başka bir şey değil! Sen de amma saçmaladın anacığım! Ne söylevdi o öyle! Bence hiç yakışmadı sana. En azından hiç uygun kaçmadı. Ne şiiriymiş o öyle? Okusana bize, sanırım biliyorsundur onu! Dinlemek istiyorum o şiiri. Ömür boyu hoşlanmamışımdır şiirden, sanki içime doğmuş. (Prens Lev Nikolayeviç'e döndü.) Tanrı aşkına sık dişini prens, sabret, sanırım senin de, benim de sabırla dinlememiz gerekecek bu şiiri.

Lizaveta Prokofyevna'nın canı çok sıkkındı.

Prens Lev Nikolayeviç bir şey söyleyecek oldu, ama önceki şaşkınlığı sürdüğü için bir şey söyleyemedi. Yalnızca olanca rahatlığıyla "söylev" veren Aglaya'da en küçük bir utangaçlık belirtisi yoktu, hatta sevinçli gibiydi. Yine ciddi, mağrur, (buna önceden hazırlıklıymış da yalnızca çağrı bekliyormuş gibi) hemen kalktı oturduğu yerden, verandanın ortasına çıktı, gelip koltuğunda oturmayı sürdüren prensin karşısında durdu. Hemen herkes şaşkınlıkla izliyordu Aglaya'yı. Prens Ş., ablaları, annesi hiç de hoş olmayan duygular içinde, onun yeni yaramazlığını endişeyle bekliyordu, hoş zaten biraz ileri gitmişti ya. Ne var ki şiir okuma törenine başlarken takındığı gösterişli heyecandan Aglaya'nın çok hoşlandığı belliydi. Tam Lizaveta Prokofyevna onu yerine oturtmak, Aglaya da sözü

edilen şiire başlamak üzereyken, sokaktan verandaya yüksek sesle konuşarak yeni iki konuk girdi. General İvan Fyodoroviç Yepançin ile onun arkasından gelen gençten biriydi. Hafif bir heyecan oldu verandada.

VII

Generalle gelen genç yirmi sekiz yaşlarında, uzun boylu, sağlam yapılıydı. Hoş, zekâ okunan bir yüzü vardı. Simsiyah, iri gözlerinin bakışı aydınlık, esprili, alaycıydı. Aglaya dönüp bakmamıştı bile ona. Gözlerini prensten ayırmadan, yalnızca onun için okuyormuş gibi, aynı gösterişli heyecanıyla şiirini okumayı sürdürmüştü. Prens, Aglaya'nın bunu özel bir amaçla yaptığını kavramaya başlamıştı. Ama en azından yeni konukların gelmesi biraz toparlanmasına yardımcı olmuştu. Onları görünce ayağa kalkmış, uzaktan kibarca başını eğerek generali selamlamış, şiirin okunmasını kesmemelerini işaret etmişti. Kendi de birkaç adım geri çekilip koltuğun arkasında durmuş, (şiiri koltukta oturarak dinlemekten daha uygun ve "komik" kaçmayacak biçimde dinlemiş olmak için) sol dirseğini koltuğun arkalığına dayayıp dinlemeye başlamıştı. Öte yandan Lizaveta Prokofyevna yeni gelenlere durmaları için emreder bir tavırla kolunu sallamıştı. Bu arada generalle birlikte gelen yeni konuğuna büyük bir ilgiyle bakıyordu prens. Onun Yevgeniy Pavloviç Radomskiy olduğunu hemen anlamıştı. Ondan söz edildiğini çok duymuş, hatta onunla ilgili birçok şey de düşün-müştü. Yalnız üzerindeki sivil giysi şaşırtmıştı onu. Yevgeniy Pavloviç'in subay olduğunu duymuştu çünkü. Aglaya şiir okuduğu sürece yeni konuğun dudaklarında bu "zavallı şövalye"den söz edildiğini daha önce duymuş gibi alaycı bir gülümseme dolaşmıştı.

Prens, "Belki de bana öyle geliyordur," diye geçirdi içinden.

Bu arada Aglaya da çok değişmişti. Şiir okumaya başladığında takındığı gösterişli heyecanını, coşkusunu okuduğu şiirin ruhuna, anlamına girmekteki başarısının arkasına gizlemiş, şiirin her sözcüğünü öylesine büyük bir yalınlıkla okumaya başlamıştı ki, okumayı bitirdiğinde dinleyenlerin yalnızca tüm dikkatini toplamakla kalmamış, şiirin ruhsal yüceliğini de, başlangıçta takındığı gösterişli heyecanı da anlamalarına yardımcı olmuştu. Yansıtmaya çalıştığı şeye olan saygısının sınırsızlığını, hatta belki de saflığını bu mağrur tavrında görmek mümkündü. Gözleri parlıyor, pek güzel yüzünden hafif, handiyse fark edilemeyecek kadar hafif bir heyecan, duygu titreşimi geçiyordu. Şiir şöyleydi:

Bir zamanlar zavallı bir şövalye vardı,

Sessiz ve sade,

Somurtkan ve solgun,

Cesur ve dürüst.

Bir hayale kapılmış,

Aklının almadığı,

Hiç unutamadığı,

Ta yüreğine işlemiş.

O gün bu gündür içi yandı,

Kadınlara dönüp bakmadı,

Ömür boyu konuşmamaya,

Kararlıydı hiçbiriyle.

Atkı yerine boynuna,

Bağlıyordu tespih,

Kaldırmıyordu kimsenin karşısında

Yüzündeki çelikten kafesi.

İçi saf sevgiyle dopdolu,

Tatlı hayaline sadık,

Kanıyla yazmıştı,

Kalkanına A.M.D.[22] diye.

Ve Filistin çöllerinde

Kayalık kalelere,

Saldırmış soylu şövalyeler,

Haykırarak kadınlarının adını.

Ama o, Lumen coeli, sancta Rosa![23]

Diye bir nara attı çılgınca,

Gök gürültüsü gibiydi savaş narası,

Dağıttı tekmil Müslümanları.

Uzak ellerden dönünce,

Kapandı şatosuna,

Sessiz sedasız, hüzünlü,

Yaşadı ve öldü bir çılgın gibi...

Daha sonra o dakikaları hatırladığında şu soru olağanüstü bir şaşkınlık içinde uzun süre acı verecekti prense: Böylesine içten, güzel bir duygu böylesine açık, kötü niyetli bir alayla bir arada nasıl bulunabiliyordu? Alay edildiğinden kuşkusu yoktu. Açıkça farkındaydı bunun ve böyle düşünmek için nedeni de vardı: Şiiri okurken Aglaya A. M. D. Harflerini N. F. B. olarak değiştirmişti. Bunda yanılmış veya Aglaya'nın okuduğunu yanlış duymuş olamazdı. Bundan kuşkusu yoktu (daha sonra da öyle olduğu anlaşılmıştı). Evet, Aglaya'nın bu yaptığı biraz sivri ve düşüncesizce olsa da, önceden hazırlanmış bir şakaydı. Bir aydır herkes "zavallı şövalye"den söz ediyor, (onunla ilgili "şakalaşıyordu"). Öte yandan, daha sonra prens her hatırladığında, Aglaya'nın bu harfleri özel bir amaçla veya alayla, hatta gizli anlamlarını daha bir belirgin ortaya çıkarmak için değil, tersine tam bir ciddiyetle, içten ve temiz yüreklilikle, bu harflerin şiirde böyle olduklarının düşünüleceği biçimde okuduğunu düşünüyor ve o anlarda ağır, tatsız bir duyguya kapılıyordu.

Lizaveta Prokofyevna'nın harflerin değiştiğinin de, bununla yapılmak istenen imanın da farkına olmadığı belliydi kuşkusuz. General İvan Fyodoroviç'in anladığı, yalnızca bir şiirin okunduğuydu. Öteki dinleyicilerin büyük çoğunluğu Aglaya'nın bu çıkışındaki cesareti de, niyeti de anlıyor, buna şaşıyorlardı, ama susuyor, renk vermemeye çalışıyorlardı. Ancak Yevgeniy Pavloviç (ki prens bu konuda bahse girmeye hazırdı) durumu yalnızca anlamakla kalmıyor, dahası, anladığını göstermeye bile çalışıyordu: Alaylı alaylı gülümsüyordu.

Aglaya'nın okuması bitince Lizaveta Prokofyevna içten bir hayranlıkla haykırdı:

— Ne harika! Kimin bu şiir?

— Puşkin'in, anneciğim! dedi Adelaida. Utandırmayın bizi, çok ayıp doğrusu!

Lizaveta Prokofyevna pek üzgün, karşılık verdi:

— İnsanın kafasını karıştırıyorsunuz! Rezillik! Eve döndüğümüzde Puşkin'in bu şiirinin olduğu kitabını hemen getirip vereceksiniz bana!

— Sanırım Puşkin'in hiç kitabı yok bizde, anneciğim.

— Yıllardan beri eski püskü iki kitabı dolaşır durur ortalarda, diye ekledi Aleksandra.

— Hemen Fyodor'u veya Aleksey'i ilk trenle kente yollasınlar... Aleksey'i yollarlarsa daha iyi olur. Aglaya, buraya gel! Öp beni. Çok güzel okudun şiiri... (Sesini alçaltıp neredeyse fısıldayarak ekledi:) Ama şiiri içinde hissederek okuduysan acırım sana: Yok eğer onunla alay etmek için okuduysan, duygularını doğru bulmuyorum. O zaman hiç okumasaydın daha iyi ederdin... Anladın mı beni? Hadi şimdi çekil bakalım başımdan küçük hanım, sonra konuşacağım seninle. Biz de oturup kaldık burada...

Bu arada prens, General İvan Fyodoroviç'le selamlaş-

mış, general de onu Yevgeniy Pavloviç Radomskiy ile tanıştırmıştı.

— Yolda yakaladım onu, trenden yeni inmişti. Bizimkilerin de burada olduğunu öğrenince...

Yevgeniy Pavloviç kesti generalin sözünü:

— Sizin de burada olduğunuzu öğrenince... uzun zamandır sizinle yalnızca tanışmak değil, dost da olmayı istediğim için zaman kaybetmek istemedim. Rahatsız mıydınız? Demin öğrendim bunu...

Lev Nikolayeviç elini uzatarak cevap verdi Yevgeniy Pavloviç'e:

— Sağlığım yerinde, sizinle tanıştığıma da çok sevindim... Sizinle ilgili çok şey duydum, hatta Prens Ş. ile çok söz ettik sizden.

Karşılıklı iltifatlar ettiler birbirine, el sıkıştılar, birbirinin gözlerinin içine baktılar. O ara herkes konuşmaya başladı. Prens farkındaydı (artık her şeyi, belki olmayan şeyleri bile büyük bir açıklıkla hemen fark etmeye başlamıştı): Yevgeniy Pavloviç'in sivil giysisi genel ve olağanüstü güçlü bir şaşkınlık yaratmış, bu şaşkınlık da geri kalan tüm düşünceleri unutturup silmişti. Bu giysi değişikliğinin çok önemli olduğu düşünülebilirdi. Adelaida ile Aleksandra şaşkınlık içinde sorular soruyordu Yevgeniy Pavloviç'e. Onun akrabası olan Prens Ş. tedirgin bile olmuştu çoktan. General ise konuşurken epey heyecanlıydı. Yalnız Aglaya merakla, ama son derece sakin, ona subay giysisinin mi, sivil giysinin mi daha çok yakıştığını anlamaya çalışıyormuş gibi bir dakika kadar bakmıştı Yevgeniy Pavloviç'e, ama bir dakika sonra başını öte yana çevirmiş, bir daha dönüp bakmamıştı. Lizaveta Prokofyevna ise, görünüşte biraz huzursuz da olsa, bir şey sormak istemiyordu. Lizaveta Prokofyevna, Yevgeniy Pavloviç'ten pek hoşlanmıyor gibi gelmişti prense.

İvan Fyodoroviç her soruya aynı cevabı veriyordu:

— Öyle şaşırdım ki, anlatamam! Gözlerime inanamadım. Daha dün Petersburg'da görmüştüm onu. Bu kadar aceleye ne gerek vardı sanki? Oysa düne kadar biraz oturalım oturduğumuz yerde diye bağıran kendisiydi.

Konuşmalardan anlaşıldığına göre, ordudan ayrılacağını Yevgeniy Pavloviç çok önce kendisi söylemişti. Gelgelelim, hiç ciddi olarak söz etmemişti bundan. Öyle ki inanmak olanaksızdı sözüne. Zaten en ciddi konulardan bile hep şakacı bir tavırla söz ederdi, bu yüzden, özellikle anlaşılmak istemediği zamanlar anlamak çok zor olurdu onu.

Gülümseyerek şöyle diyordu Yevgeniy Pavloviç:

— Bir süreliğine, birkaç ay, en çok bir yıl ayrı kalacağım ordudan.

General hâlâ heyecanlıydı.

— En azından, işlerinizin durumunu bildiğim kadarıyla, buna hiç gerek yok.

— Ama mülklerimi dolaşmam gerekiyor. Siz de öyle demiyor muydunuz? Ayrıca yurtdışına çıkmak niyetim de var...

Ama konuşma az sonra yön değiştirdi. Yine de iyi bir gözlemci olan prens, epey özel ve hâlâ devam eden bir huzursuzluk hissediyordu; besbelli özel bir şey vardı ortada.

Yevgeniy Pavloviç, Aglaya'nın yanına gidip,

— Demek "zavallı şövalye" yine sahnede? dedi.

Aglaya'nın Yevgeniy Pavloviç'in yüzüne aralarında "zavallı şövalye" üzerine bir konuşma geçmiş olamayacağı, hatta onun sorusunu bile anlamadığını anlatmak ister gibi baktığını fark edince çok şaşırdı prens.

Kolya, Lizaveta Prokofyevna ile zorlu bir tartışmaya girişmişti:

— Evet ama, bu saatte Puşkin'in kitabını aldırmak için Petersburg'a adam yollamak olmaz, çok geç! Yüz kez söyledim size: Geç oldu artık!

Aglaya'nın yanından hemen uzaklaşan Yevgeniy Pavloviç araya girdi:

— Gerçekten de bu saatte kente adam yollamak olmaz. Sanırım Petersburg'da dükkânlar bile kapanmıştır. (Saatini çıkarıp baktıktan sonra ekledi:) Baksanıza, saat dokuz olmuş.

Adelaida karıştı söze:

— Bunca zaman aklınıza gelmedi, yarına kadar da bekleyebilirsiniz.

Kolya,

— Ayrıca seçkin çevreden insanların edebiyatla aşırı ilgilenmeleri de hiç yakışık almaz, dedi. İsterseniz Yevgeniy Pavloviç'e sorun. Kırmızı tekerlekli sarı bir arabayla ilgilenmek çok daha uygun olur.

Adelaida,

— Yine kitaplardan alıntılar yapıyorsunuz Kolya, dedi.

Yevgeniy Pavloviç destekledi Adelaida'yı:

— Kitaplardan alıntılar yapmadan konuşamaz zaten. Eleştiri yazılarından ezberlediği cümleleri tekrarlar durur. Nikolay Ardalionoviç'in konuşma biçimini eskiden beri bilirim. Bu mutluluğu tatmışımdır. Ama bu kez kitaplardan alıntı değil söylediği. Nikolay Ardalionoviç doğrudan doğruya benim kırmızı tekerlekli sarı arabamı ima ediyor. Ama geç kaldınız dostum, çoktan sattım ben o arabayı.

Radomskiy'i ilgiyle dinliyordu prens... Onun çok hoş, alçakgönüllü, neşeli biri olduğunu düşünüyordu. En çok beğendiği yanıysa, kendisine takılan Kolya'ya karşı dengiymiş gibi dostça davranmasıydı.

Lizaveta Prokofyevna elinde yeni sayılabilecek pek güzel ciltli kalın birkaç kitapla gelip karşısında duran Lebedev'in kızı Vera'ya sordu:

— Nedir bunlar?

— Puşkin, dedi Vera. Bizim Puşkin ciltlerimiz. Babam onları size vermemi söyledi.

— Nasıl olur? dedi Lizaveta Prokofyevna. Olur mu öyle şey?

Lebedev kızının omzunun üzerinden başını uzattı.

— Armağan değil efendim! Armağan değil! Öyle bir şeye cüret edebilir miyim hiç! Parasıyla efendim. Atadan kalma, ailemizin Puşkin kitaplarıdır bunlar. Annenkov'un yayınladıklarından, günümüzde bulmak imkânsızdır bunları. Maliyetine vereceğim size onları saygıdeğer hanımefendiciğim... Saygılarımla sunuyorum bunları efendim, amacım bunları size satmakla soylu edebiyat duygularınızın sabırsızlığını gidermektir efendim.

— Satıyorsan, o zaman olur. Teşekkür ederim. Zararlı çıkmazsın bu satıştan. Yalnız öyle kırıtıp durma karşımda lütfen azizim. Senin çok okuyan biri olduğunu duymuştum, öyle diyorlardı. Bir gün sohbet edelim seninle. Bu kitapları kendin getir bana, olur mu?

Lebedev kitapları kızının elinden kapıp son derece mutlu, ezilip büzülerek,

— Büyük bir mutlulukla ve... saygıyla! dedi.

Lizaveta Prokofyevna,

— Başlarına bir şey gelmeden getir de, saygıyla olmasa da olur, dedi. (Lebedev'i yukarıdan aşağı sertçe süzdükten sonra ekledi:) Yalnız bir koşulla, ancak kapıya kadar gelmene izin veririm, bugün kabul etmek niyetinde değilim seni. Ama kızın Vera'yı hemen şimdi yollayabilirsin, çok sevdim onu.

Vera sabırsızca döndü babasına.

— Onların geldiğini neden söylemiyorsunuz? diye sordu. Yoksa kendiliklerinden dalacaklar içeri. Baksanıza, gürültü etmeye bile başladılar. (Bu arada şapkasını eline alan prense döndü.) Lev Nikolayeviç, konuklarınız var, birileri sizi görmeye gelmiş, bizim bölümde bekliyor, ileri geri konuşuyorlar. Dört kişiler. Babam yanınıza girmelerine izin vermiyor.

— Kimmiş bu konuklar? dedi prens.

— İş için geldiklerini söylüyorlar. Ama öyle tipler ki, şimdi onları içeri almazsak yolda önümüzü keserler... İyisi mi söyleyin içeri alsınlar onları Lev Nikolayeviç. İçeri alıp başınızdan savarsınız, olur biter. Deminden beri Gavrila Ardalionoviç ile Ptitsın dil döküyorlar onlara, ama sözden anlayacak gibi değiller.

Lebedev elini kolunu sallıyordu.

— Pavlişçev'in oğlu! Pavlişçev'in oğlu! Dinlemeye değmez onları efendim. Boşuna sıkacaksınız canınızı değerli prensimiz! Doğrusu da bu! Karşınıza almaya değmezler...

Şaşırmıştı prens. Yüksek sesle,

— Pavlişçev'in oğlu ha! dedi. Aman Tanrım! Hatırladım... Ama ben... ben bu işi Gavrila Ardalionoviç'e havale etmiştim. Demin kendisinin bana dediğine göre...

Bu arada Gavrila Ardalionoviç iç odadan verandaya çıkmıştı, Ptitsın da arkasındaydı. Bitişik odadan gürültüler geliyor, General İvolgin'in sanki bağıranların sesini bastırmaya çalışıyormuş gibi yüksek sesle bağırdığı duyuluyordu. Kolya gürültüye koştu.

Yevgeniy Pavloviç,

— Çok ilginç! dedi.

Prens, “Demek olayı biliyor!” diye geçirdi içinden.

General İvan Fyodoroviç herkesin yüzüne merakla bakıp, bu yeni olaydan yalnızca kendisinin haberi olmadığını anlayınca şaşkınlık içinde sordu:

— Kimmiş bu Pavlişçev’in oğlu? Hem... Pavlişçev’in oğlu nasıl olabilirmiş?

Gerçekten de herkes büyük bir heyecan içindeydi. Prens yalnızca kendisiyle ilgili bir işin herkesi böylesine ilgilendirmesine şaşıyordu.

Aglaya pek ağırbaşlı bir tavırla prensin yanına gelip,

— Bu olayı hemen şimdi ve kendiniz sona erdirirseniz çok iyi olacak, dedi. İzin verin, biz hepimiz de tanığınız olalım. Sizi karalamak istiyorlar prens, cesaretle temize çıkarmalısınız kendinizi, bunu başaracağınızı bildiğim için sizin adınıza seviniyorum.

Lizaveta Prokofyevna birden yükseltti sesini:

— Bu can sıkıcı küstahlığın bir an önce sonuçlanmasını ben de çok istiyorum! Hiç acıma onlara prens! Çok başımı ağrıttı bu olay! Senin yüzünden az sıkıntı çekmedim! Doğrusu çok tuhaf. Çağır onları, gelsinler, biz de burada olacağız. Çok iyi söyledi Aglaya. (Prens Ş.’ye döndü Lizaveta Prokofyevna.) Bu konudan haberiniz var mıydı sizin prens?

— Elbette vardı. Sizin evdeyken öğrenmiştim, dedi Prens Ş.. Ama bu gençleri görmeyi özellikle istiyorum.

— Şu nihilist dediklerinden değil mi bunlar?

Lebedev (heyecandan o da neredeyse titremeye başlamıştı.) bir adım öne çıkıp,

— Hayır efendim, dedi, nihilist değil bunlar. Nihilistlerden başka bir şey bunlar... Yeğenimin dediğine göre, nihilistlerden çok daha aşırılar efendim... Burada bulunmakla onları sindireceğinizi boşuna düşünüyorsunuz efendim. Kimseyi umursamazlar... Nihilistler arasında kimi zaman okumuş, hatta bilgili insanlar bile vardır, ama bunlar onlardan çok daha ileri gitmişler efendim. Çünkü önce eylem adamıdırlar. Gerçi nihilizmin bir sonucu gibiler, ama doğrudan değil de dolaylı olarak... Ve herhangi bir dergide duyuru yoluyla değil, eylemleriyle gösterirler kendilerini. Örneğin Puşkin’in saçmalığından veya Rusya’nın parçalara ayrılmasının gerekliliğinden söz etmeyi bir hak bilirler kendilerine. Yok efendim, bir şeyi hak saydıklarında, çok istediklerindeyse hiçbir engelin önünde duraksamazlar. Amaçlarına varmak için gerekirse sekiz cana kıyarlar. Ama yine de prens, isterdim ki siz...

Oysa bu arada prens, gelenlere kapıyı açmaya gidiyordu. Gülümseyerek,

— İftira ediyorsunuz çocuklara Lebedev, dedi. Yeğeniniz canınızı sıktığı için böyle söylüyorsunuz. İnanmayın siz ona Lizaveta Prokofyevna. Emin olun, Gorskiyler, Danilovlar çok seyrek rastlananlarındandır... Bunlar ise... yanılıyorlar... Yalnız burada, sizlerin yanında olmasını istemezdim bunun. Bağışlayın Lizaveta Prokofyevna, buraya geldiklerinde göstereceğim onları size, sonra da göndereceğim... Buyurun baylar!

Bu arada içini kemiren başka bir kuşku tedirgin etmeye başlamıştı prensi: Acaba birileri bu olayı, özellikle de tam bu saatte ve bu tanıkların önünde zafer kazanmasını değil de, küçük düşmesini umarak mı tezgâhlamıştı? Gelgelelim, bu "muazzam, kötümser kuşkuculuğu" yüzünden de canı sıkılmıştı. Böyle şeyler düşündüğünü birilerinin öğrenmesindense, ölmeyi yeğlerdi herhalde. Yeni konukları kapıdan girdikleri anda ahlak yönünden kendini orada bulunanların arasında en aşağı insan saymaya içtenlikle hazırdı.

Kapıdan beş kişi girdi, dördü yeni konuklardı, beşinci ise en arkadaki alı al moru mor, heyecanlı mı heyecanlı, coşku içinde bir şeyler söyleyen General İvolgin... Prens gülümseyerek "Kesin, benden yanadır!" diye geçirdi içinden. Kolya hemen arkalarından süzülmüştü içeri. Yeni konuklardan İppolit'e heyecanlı bir şeyler anlatıyor, İppolit de gülümseyerek dinliyordu.

Prens yer gösterip oturttu konukları. Hepsi de çok genç, neredeyse çocuk yaştaydı, o kadar ki, öylesine gürültü koparan bir olayın kahramanları olmalarına şaşmamak elde değildi. Örneğin, hiçbir şeyden haberi olmayan ve söz konusu "yeni sorun"u hiç anlamayan İvan Fyodoroviç Yepançin bu gençleri görünce kızmıştı bile, prensin özel işlerine karşı eşinin pek garipsediği tuhaf heyecanı onu durdurmasaydı, herhangi bir şekilde protesto da edebilirdi onları. Ayrıca biraz merakı, biraz da iyi yürekliliğinden sesini çıkarmadı: Bakarsınız bir yardımı dokunabilir, belki bilgisine gereksinim duyulabilirdi. Fakat kapıdan giren General İvolgin'in onu uzaktan selamlaması tekrar bozmuştu sinirini. Kaşlarını çattı, bir şeye karışmamaya, susmaya karar verdi.

Bu dört genç konuk arasında, "Rogojin'in takımından boksör ve kendisinden para dilenen herkese on beş ruble veren", ordudan ayrılmış otuz yaşlarında teğmen de vardı. Anlaşıldığına göre buraya diğerlerine cesaret vermek, yakın arkadaş olarak da gerekirse destek olmak için gelmişti. Ötekiler arasında en çok dikkati çeken, kendisini Antip Burdovskiy olarak tanıtmış olsa da, grupta herkesin "Pavlişçev'in oğlu" dediği gençti. Yoksul, özensiz ve pasaklı giyimli, redingotunun kol ağızları yağdan ayna gibi parlayan, düğmeleri boydan boya ilikli yeleği kir pas içinde, gömleği arada bir yerlere kaybolmuş, boynundaki siyah ipek eşarbı yağdan inanılmayacak derecede simsiyah kesilip urgana dönmüş, elleri kirli, çopur yüzlü, sarışın ve hani deyim yerindeyse masum-küstah yüzlü bir delikanlıydı. Kısa boylu sayılmazdı; zayıftı, yirmi iki yaşlarında gösteriyordu. Yüzünde en küçük bir alaycı ifade de, bir canlılık ifadesi de yoktu. Tersine, haklılığına körü körüne bir inanmışlığın ve aynı zamanda kendini sürekli haksızlığa uğramış hissetme ihtiyacının tuhaf bir ifadesi vardı yüzünde. Heyecanlı, çabuk çabuk ve konuşma özürlüymüş veya Rus kökenli olmasına karşın, bir yabancıymış gibi kekeleyerek, duraklayarak konuşuyordu.

Yanında okuyucunun önceden tanıdığı Lebedev'in yeğeni ile İppolit vardı. İppolit on yedi, en çok on sekiz yaşlarında bir gençti. Bir hastalığın korkunç izlerini taşıyan yüzü zeki ama sürekli sinirli bir ifadeyle kaplıydı. Bir iskelet gibi sıska, sapsarıydı. Gözleri alev alev parlıyordu. İki yanağında iki kıpkırmızı leke vardı. Sürekli öksürüyor, ağzından çıkan her sözcüğü, aldığı her soluğu bir hırıltı izliyordu. Veremin son döneminde olduğu belliydi. İki üç haftalık bir ömrü kalmış gibiydi. Çok bitkindi, kimsenin oturmasını beklemeden hemen bir sandalyeye çökmüştü. Ötekiler birden şaşırmış, sıkılıyormuş gibi kapıda bir an duralamıştı. Ama öte yandan besbelli, değerlerinin herhangi bir şekilde alçaltılmasından korkar gibi mağrur bakıyorlardı. Bu tavırları, yüksek çevrelerin değersiz alışkanlıklarını, önyargılarını, kendi çıkarlarına olanın dışında her şeyi yadsıyan o tuhaf ünlerine ters düşen bir görünümdü.

"Pavlişçev'in oğlu" telaşlı bir tavırla kekeledi:

— Antip Burdovskiy...

Lebedev'in yeğeni tane tane konuşarak, "Doktorenko" olduğu için övünüyormuş gibi tanıttı kendini:

— Vladimir Doktorenko.

Ordudan ayrılmış teğmen,

— Keller! diye mırıldandı.

Sonuncusu hiç beklenmedik bir biçimde cırlak bir sesle,

— İppolit Terentyev, dedi.

Kendilerini tanıttıktan sonra prensin karşısında dizili sandalyelere oturdular, oturur oturmaz da kaşlarını çatıp somurtmaya başladılar. Cesaret toplamak için hepsi de şapkasını bir elinden ötekine aktarıp duruyor, bir şey söylemeye hazırlanıyor, ama gözdağı verir tavırlarla sanki şöyle diyordu: "Hayır kardeş, yalan söyleyeyim deme, kandıramazsın bizi!" Biri konuşmaya başlasa, ilk sözcüğü söylese arkasının çorap söküğü gibi geleceği, birbirinin sözünü keserek hep bir ağızdan konuşmaya başlayacakları seziliyordu.

VIII

— Baylar, diye başladı prens, sizleri beklemiyordum. Bu güne kadar hastaydım, (Antip Burdovskiy'e döndü.) sizin işinize bundan bir ay önce Gavrila Ardalionoviç İvolgin'i görevlendirmiş, bunu da size bildirmiştim. Bununla birlikte, size bizzat açıklama yapmaktan da kaçınmıyorum, ama kabul edersiniz ki, şu anda... Fazla uzun sürmeyecekse, bitişik odaya geçsek iyi olacak... Şu anda dostlarım var yanımda ve inanın...

Lebedev'in yeğeni akıl verir bir tavırla, ama sesini pek yükseltmeden birden kesti prensin sözün:

— Dostlarınız... evet, çok konuğunuz var, öyle olsa da, izninizle şunu söyleyeyim, bize daha saygılı davranabilirdiniz... uşak odanızda iki saat beklemek zorunda bırakmayabilirdiniz bizi...

Büyük bir heyecanla ansızın Antip Burdovskiy girdi araya:

— Hem elbette... hem ben... prense göre bir şey sizin bu yaptığınız! Ayrıca bu... belki generalsinizdir de! Ama bilesiniz ki, uşağınız değilim ben sizin! Hem ben, ben...

Dudakları titriyordu, sesinde gücenik bir kırılganlık vardı. Ağzında bir yırtık veya delik varmış gibi tükürükler saçarak konuşuyordu. Sonra birden telaşlandı, öyle çabuk konuşmaya başladı ki, söylediği on sözcükten sonrası anlaşılmaz olmuştu.

İppolit çatlak, tiz sesiyle haykırdı:

— Evet, prenslere yakışır bir davranış sizin bu yaptığınız!

Boksör homurdandı:

— Bunu bana yapacaktı ki... yani doğrudan bana yapmış olsaydı bunu... benim gibi soylu, onurlu birine... diyeceğim, Burdovskiy'in yerinde... ben olsaydım...

— Baylar, diye tekrarladı prens, burada olduğunuzu bir dakika önce duydum, yemin ederim...

Lebedev'in yeğeni tekrar girdi araya:

— Dostlarınızdan korktuğumuz yok bizim, kim olurlarsa olsunlar... Çünkü bizim de haklarımız var...

İppolit tekrar haykırdı çatlak, tiz sesiyle:

— İzninizle sorabilir miyim size, (ama bu kez aşırı derecede sinirliydi) Burdovskiy'in işini dostlarınızın kararına bırakmaya hakkınız var mıydı? Bakalım biz bu konuda dostlarınızın karar vermesini istiyor muyuz? Onların ne karar verecekleri apaçık ortada zaten!..

Konuşmanın böyle başlamasına çok şaşıran prens sonunda bir fırsatını bulup,

— Bay Burdovskiy, dedi, burada konuşmak istemiyorsanız tekrar söylüyorum, yan odaya geçelim, bir kez daha söylüyorum size, burada olduğunuzu yeni öğrendim...

Burdovskiy garip, ürkek bakışlarını çevresinde dolaştırarak (bu arada ürkekliği ile tuhaflığı arttıkça heyecanı da artıyordu), birden kekelemeye başladı:

— Ama hakkınız yok buna, hakkınız yok, hakkınız yok!.. Dostlarınız... İşte!.. Hiç hakkınız yok!

Böyle dedikten sonra öne doğru eğilip, biri sözünü kesmiş gibi birden sustu, miyop, aşırı patlak, kanlı gözlerini sorar gibi prensin yüzüne dikti. Bu kez prens o kadar şaşırmıştı ki, kendi de susmuş, gözlerini iri iri açıp, bir şey söylemeden ona bakmaya başlamıştı.

Birden seslendi ona Lizaveta Prokofyevna:

— Lev Nikolayeviç! Al şunu oku, hemen şimdi oku, hemen şimdi, doğrudan senin işinle ilgili.

Haftalık bir mizah gazetesini uzatmıştı ona, parmağıyla bir yazıyı gösteriyordu. Gençler içeri girdiklerinde Lebedev ilgisini çekmeye çalıştığı Lizaveta Prokofyevna'nın yanına sokulmuş, yan cebinden çıkardığı bu gazeteyi bir şey söylemeden, kalemle işaretli yazıyı göstererek hemen önüne bırakmıştı. Okuduğu bu yazı çok heyecanlandırmıştı Lizaveta Prokofyevna'yı.

Şaşırdı prens,

— Ama sessiz okusak daha iyi olmaz mı? diye mırıldandı. Yüksek sesle okumasak daha iyi olmaz mı? Yalnızken okurum... sonra...

Prens elini uzatmış, tam gazeteyi alıyordu ki, Lizaveta Prokofyevna sabırsızca çekti gazeteyi, sonra Kolya'ya döndü.

— İyisi mi sen oku, dedi. Hemen şimdi oku. Herkesin duyacağı kadar yüksek sesle oku.

Lizaveta Prokofyevna çabuk etki altında kalan, heyecanlı bir kadındı. Öyle ki açık denizde havanın nasıl olduğuna bakmadan, uzun uzadıya düşünmeden bir anda demir alır, limandan çıkardı... İvan Fyodoroviç huzursuzca şöyle bir kıpırdadı oturduğu yerde. İlk anda herkes ister istemez durmuş, merak içinde beklemeye başlamıştı. Gazeteyi açtı Kolya, hemen yanına gelen Lebedev'in gösterdiği yazıyı yüksek sesle okumaya başladı:

"Proleterler ve evlatları, günlük ve her günkü soygunlardan küçük örnekler! Gelişim! Reform! Adalet!

Kutsal dediğimiz Rusya'mızda şimdilerde tuhaf şeyler olmakta; hem de reformlar, toplumcu uzlaşmalar çağında, ulusalcılık ve yurtdışına her yıl milyonlarca mal gönderdiğimiz yüzyılımızda, sanayinin teşvik edildiği, işçi ellerinin felç olduğu vb. vb... hepsini saymanın olanağı yok baylar. Olanların hepsini saymak olanaksız olduğuna göre, hemen konuya girelim. Geçmişte kalan "soylu toprak sahipliği" devrinin (de profundis)[24] beylerinden, dedeleri her şeyini rulette kaybetmiş, babaları askeri okullarda okumuş, orduda teğmenlik yapmak zorunda kalmış, genellikle masum bir yolsuzluk nedeniyle düştükleri cezaevinde ölmüş, evlatları da, öykümüzün kahramanı gibi ya bir budala olarak büyümüş ya da bir cinayete karışmış, sonra jürice öğütler verilerek temize çıkarılmış ve en sonunda toplumu şaşırtan bir olaya karışmış, çağımızın yüz karası olmuş evlatlarından birinin başından çok ilginç bir olay geçti. Sözünü ettiğimiz soylu evlat altı ay önce, ayağında yabancı malı potinler, sırtında astarsız bir pardösü, budalalık tedavisi gördüğü (evet, tam öyle!) İsviçre'den tir tir titreyerek Rusya'ya döndü. Bu arada şunu da belirtmek gerekir, yine de şansı vardı. İsviçre'de tedavi gördüğü ilginç hastalığının yanında (peki ama, budalalığın tedavisi olabilir miymiş, düşünebiliyor musunuz böyle bir şeyi?!!) 'malum insanların bahtı açıktır' Rus atasözünü doğrulayarak, Rusya'ya olan büyük bağlılığını da göstermeyi başarmıştı... Düşünebiliyor musunuz? Yüzbaşı olduğu söylenen babası bölüğün tüm parasını kumarda kaybettikten sonra, belki de erlerden birini kırbaçlarken biraz fazla kaçırdığı için (o zamanları hatırlayın baylar!) yargılanırken öldüğünde daha süt çocuğu olan

prensimizi Rusya’nın varlıklı soylularından biri yanına almış. Bu varlıklı Rus toprak sahibinin (adını P. diyelim) o altın zamanlarda toprağa bağlı dört bin kölesi varmış. (Toprağa bağlı köle! Bunun ne anlama geldiğini biliyor musunuz baylar? Ben bilmiyorum. Bir Rusça sözlüğe bakmak gerekir: ‘Rivayet yeni, ama inanılması zor’[25]) Bu büyük toprak sahibi anlaşılan, bomboş ömrünü yurtdışında, yazları kaplıcalarda, kışları büyük paralar bıraktıkları Paris’in Château de Fleurs’ünde geçiren, yan gelip yatmaya alışık Rus asalaklardan biri olmalıydı. Şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Toprağı ve köleleri için ödemesi gereken yıllık verginin en azından üçte birini Paris’in Château de Fleurs’ünün patronuna (ne şans-lı adammış o patron!) bırakıyordu. Her neyse... Dünyayı umursamayan büyük toprak sahibi P. yanına aldığı kimsesiz küçük soylu çocuğunu tam bir prens gibi yetiştirmiş. Ona Paris’ten mürebbiler, mürebbiyeler (kuşkusuz en güzellerinden) getirtmiş. Ne var ki küçük soylu çocuk her soylu çocuğu gibi bir budalaymış. Château de Fleurs’den gelen öğretmenlerin bir yararı olmamış ona. Öyle ki bizim soylu prens yavrusu yirmi yaşına kadar, Rusça da dahil hiçbir dilde konuşmayı öğrenememiş. Aslında Rusçayı öğrenememiş olması bağışlanabilir de hani. Sonunda Rus toprak sahibi P.’nin aklında ilginç bir düşünce, budalanın İsviçre’de akıllandırılabileceği düşüncesi yer etti. Doğrusu mantıklı bir düşünceydi de bu. Öyle ya, asalak bir toprak sahibinin parayla pazardan alınır gibi akıl bile satın alınabileceğini düşünmesi son derece doğaldır. Hele İsviçre’de çok daha kolay... Prensimiz İsviçre’ de ünlü bir profesörün yanında beş yıl tedavi gördü, binlerce ruble harcandı... Anlaşılacağı gibi, budala akıllanmadı, ama söylenenlere bakılırsa, yine de yarım yamalak insana benzemiş. Derken günün birinde P. ansızın öldü. Vasiyetname falan bırakmamıştı kuşkusuz. Her zaman olduğu gibi, miras işleri karmakarışık bir durum aldı. İsviçre’de kalıtımsal budalalığından tedavi gören budala soylu çocuğunu akıllarının ucundan geçirmeyen bir sürü açgözlü varis çıktı ortaya. Soylu çocuk budala olmasına budaladır ama, velinimetinin öldüğünü profesöründen gizleyip para vermeden iki yıl daha tedavi görür orada. Aslında profesör de tam bir şarlatandır. Sonunda para alamayacağından korktuğu, ayrıca daha çok da yirmi beş yaşında asalak hastasının iştahından yıldığı için, hastasının ayağına kendisinin eski potinlerini, sırtına eski püskü pardösüsünü giydirdiği gibi, hayrına cebine biraz da para koydu, üçüncü mevki tren biletini de alıp nach Russland[26], hoşça kal İsviçre, savdı onu başından! Talih kahramanımıza arkasını döndü diye düşünülebilir tabii. Ama hiç öyle olmadı efendim: Krılov’un kupkuru tarlanın üzerinden geçip suyunu okyanusa boşaltan Bulut’u gibi, talih de birçok bölgeyi açlıktan kırıp geçirirken bu kez bütün nimetini bu aristokrat çocuğun üzerine boşaltı. İsviçre’den Petersburg’a geldikten kısa bir süre sonra annesinin akrabalarından (büyük tüccar olsa gerek) biri Moskova’da öldü. Hiç evlenmemiş, çocuksuz, yalnız yaşayan, dinde ayrılıkçı bu zengin yaşlı tüccar arkasında temiz birkaç milyon (ah sizinle bizde olacak ki bu para, okuyucum!) bıraktı. Bu para bizim İsviçre’de budalalık tedavisi görmüş barona kaldı. İşte ondan sonra da işin rengi değişiverdi. Birinin kapatması güzel, ünlü bir yosmaya tutulan bizim potinli baronun çevresini çok geçmeden kalabalık bir dost, arkadaş kalabalığı sardı. Bir o kadar da akraba çıktı ortaya, daha çok da onunla evlenmek için can atan bir sürü soylu genç kız... Daha ne isteyebilirlerdi kızlar: Soylu bir aileden geliyordu, milyonerdi, budalaydı... Kadınların aradığı her özellik vardı onda, böyle kocayı mumla arasan bulamazsın... sipariş versen yaptıramazsın!..”

İvan Fyodoroviç büyük bir öfkeyle,

— Bu kadarını... bu kadarını anlayamıyorum artık! diye bağırdı.

Prens, yalvarmaklı bir sesle,

— Kesin artık Kolya! diye haykırdı.

Salonun her yanından sesler yükseldi.

Lizaveta Prokofyevna (kendini tutmaya çalıştığı belliydi) araya girdi.

— Okumaya devam et! Kim ne derse desin, okumaya devam et! Prens! Okumayı keserlerse bozuşuruz...

Yapılabilecek bir şey yoktu. Heyecanlı, yüzü kıpkırmızı, okumayı sürdürdü Kolya:

“Bu arada birden milyoner oluveren kahramanımız bulutların üzerinde uçarken ansızın çok tuhaf bir şey oldu. Güzel bir günün sabahı sakin, ciddi yüzlü, kibar tavırlı, pek ağırbaşlı, temiz ve sade giyimli, ilerici düşünceleri olduğu belli biri geldi evine, ziyaretinin nedenini birkaç sözcükle kısaca açıkladı: Ünlü bir avukattı ve kendisine yetki veren bir gencin adına onunla görüşmeye gelmişti. Bu genç başka bir soyadı taşıyor olsa da, öyle veya böyle, ölen P.’nin oğluymuş. Kadınlara pek düşkün biri olan P. gençliğinde evinde hizmetçilik eden dürüst, yoksul, ama Avrupa’da öğrenim görmüş bir kızcağızı baştan çıkarmış (kuşkusuz, artık devri kapanmış olan toprak sahipliği hukukunun da bir ölçüde etkisi olmuştu bunda), ne var ki bu ilişkisinin yakın ve kaçınılmaz sonucunu fark edince kızı öteden beri onda gözü olan kişilik sahibi, dürüst bir çalışanıyla hemen evlendirivermiş. Başlangıçta yeni evlilere yardım ediyormuş. Ne var ki kızın kişilik sahibi, dürüst kocası bir süre sonra onun yardımını kabul etmez olmuş. Aradan biraz zaman geçtikten sonra P. kızı da, onunla ilişkisinden olan oğlunu da unutup gitmiş. Daha sonra da bilindiği gibi P. mirası konusunda herhangi bir düzenleme yapmadan ansızın öldü. Bu arada resmen evli bir çiftin çocuğu olarak dünyaya gelen bizim küçük, gerçek babasınınkinden başka bir soyadı taşıyarak büyüdü. Annesinin kişilik sahibi, dürüst, onu evlat edinmiş kocasının bir süre sonra ölmesi üzerine, hasta, kötürüm annesiyle bir başına kalan çocuk çok zor günler yaşamaya başladı. Başkentte gece gündüz çalışarak, tüccar çocuklarına ders vererek kazandığı kısıtlı paranın büyük bölümünü uzak illerden birinde yaşayan kötürüm annesine yolluyordu. Kazandığı paranın kendisine kalan kadarıyla önce liseyi bitirdi, sonra üniversitede amacına ulaşmasına yardımcı olabilecek bazı dersleri izlemeyi başardı. Gelgelelim, Rus tüccarların ders saati başına verdiği üç beş kapik nedir ki? Kötürüm annesinin ölümünden sonra bile parasal durumu hemen hiç düzelmedi. Şimdi sorun şuydu: Bizim küçük baron ne yapmalıydı? Sevgili okuyucular, herhalde siz onun şöyle düşündüğünü sanıyorsunuzdur: ‘P. ömrü boyunca bana baktı, eğitimime, öğretmenlerime, İsviçre’de budalalık hastalığım için tedaviye dünyanın parasını akıttı. Şimdi bir milyonerim ben, gerçek oğlunun varlığıyla uzaktan yakından ilgilenmeyen P.’nin dürüst oğlu duygusuz babasının yaptıklarında hiçbir suçu yokken, onun bunun çocuğuna ders vererek yokluk içinde yaşıyor. Oysa P.’nin benim için harcadığı onca para aslında onundu, ona kalacaktı. Benim için harcanan bu büyük paralar gerçekte benim değil. Kör talihin yaptığı bir yanlışlıktır bu, o kadar... Hepsi P.’nin oğlunun olmalıydı. Onun için harcanmalıydı, benim için değil... Düşüncesiz, uçarı P.’nin geçici heveslerinin bir sonucuydu o... Ben dürüst, hak tanır, ince düşünen biri olsam bana kalan bu mirasın yarısını ona verirdim. Ama önce hesabını kitabını bilen bir insan olduğum ve burada yasal bir zorunluluğumun olmadığını bildiğim için milyonlarımın yarısını ona vermeyeceğim. Gelgelelim, P.’nin budalalığımın tedavisi için harcadığı onlarca bin rubleyi onun oğluna iade etmemem benim için en azından utanmazca, alçakça (bu arada bunun hesap kitap işi olduğunu unutuyordu beyefendi) bir davranış olacaktır. Burada yalnızca vicdan ve hak tanırlıktır söz konusu olan! Peki, P. yanına almamış olsaydı beni, benim yerime oğluyla ilgilenseydi şu anda ne durumda olacaktım?’

Ama hayır baylar! Bizim soylu evlatlar böyle düşünmez. Genç adamın neredeyse istememesine karşın, bu görevi yalnızca dostluk adına üstlenen avukatı, müvekkilini ona ne kadar anlattıysa, ona

onurdan, sorumluluktan, dürüstlükten, hak tanırlılıktan, hatta basitçe hesap kitaptan ne kadar söz ettiyse de İsviçre'de eğitim görmüş budala dediğinden dönmedi. Elden ne gelirdi? Bu bir şey değildi daha. Gerçekten bağışlanamayacak, hiçbir hastalıktan ötürü hoş görülemeyecek bir şey daha vardı: İsviçreli profesörün potinlerini ayağından yeni çıkarmış milyonerimiz, tüccar çocuklarına ders verirken büyük sıkıntılar çeken kişilik sahibi, dürüst bu gencin adına ondan sadaka dilenmek veya yardım istemek için gelmediğinin, hatta hukuksal da olsa, bir iddiası bulunmadığının, yalnızca dostuna yardım etmeye çalıştığının farkına bile varmamıştı. Hiçbir ceza görme korkusu olmadan milyonlarından büyük haz duyarak insanları ezmek olanağını elde etmiş olan bizim torun ellilik bir banknot çıkarıyor ve sadaka gibi, soylu, kişilik sahibi gence göndermeye kalkışıyor küstahça... İnanmadınız, değil mi baylar? Şaşırdınız, gururunuza dokundu, nefretle bağırıyorsunuz, değil mi? Ne var ki yaptı bunu! Yolladığı para kendisine iade edildi kuşkusuz, daha doğrusu yüzüne fırlatıldı. Peki, bu sorunu çözmek için geriye ne kalıyordu? Hukuk yolu tıkalı olduğuna göre, durumun topluma açıklanması kalıyordu! Biz de doğruluğuna kefil olduğumuz bu olayı halkın bilgisine sunmaya karar verdik. Duyduğumuza göre, ünlü bir mizah yazarımız bu olayla ilgili, nasıl insanlar olduğumuz üzerine, yalnızca taşra illerinde değil, başkent dergilerinde bile yer alabilecek nefis bir taşlama yazmış.

Şneyder'in paltosu sırtında,

Tam beş yıl oyalandı durdu Lyova[27]

Sıradan, sıkıcı işlerle,

Doldurdu günlerini.

Ayağına dar gelen potinlerle dönünce,

Milyonluk bir mirasa kondu,

Tanrı'ya dualar etti Rusça,

Ama yine de soydu öğrencileri."

Kolya okumayı bitirince gazeteyi hemen prense verdi ve bir şey söylemeden çabuk adımlarla odanın köşesine yürüdü, iyice köşeye girip ellerini yüzüne kapadı. Dayanılmaz bir utanç duyuyordu. Böylesi çirkeflere alışık olmayan çocuk ruhu aşırı derecede etkilenmiş, altüst olmuştu. Olağanüstü bir şey olmuş, her şey bir anda parçalanmış, mektubu yüksek sesle okumakla buna biraz da kendisi neden olmuş gibi geliyordu ona.

Ne var ki hemen herkesin buna benzer bir şeyler düşündüğü belliydi.

Kızlar çok rahatsız olmuş, utanıyorlardı. Lizaveta Prokofyevna büyük öfkesini bastırmaya çalışıyor, bu işe karıştığı için belki de acı bir pişmanlık duyuyor, susuyordu. Prens ise, aşırı utangaç insanlarda böyle durumlarda çoğu zaman görüldüğü gibi, başkalarının yaptıkları için utanıyordu. Konukları adına öylesine utanmıştı ki, bir süre korkmuştu başını kaldırıp onlara bakmaya. Ptitsın, Varvara, Gavrila, hatta Lebedev sanki biraz mahcup görünüyordu. En tuhafı da İppolit ile "Pavlişçev'in oğlu"nun bir nedenle şaşırmış gibi durmalarıydı. Lebedev'in yeğeninin de durumdan hoşnut olmadığı belliydi. Yalnızca boksör, mağrur bakışını hafifçe önüne indirmiş (ama utandığından değil, tersine, sanki soylu alçakgönüllülüğünden ve aşırı derecede açık olan üstünlüğünden yapıyordu bunu),

bıyıklarını burarak, son derece sakin oturuyordu. Okunan yazıdan pek çok hoşlandığı belliydi.

İvan Fyodoroviç alçak sesle söylendi:

— Ne biçim şeydir bu?.. Sanki bir şey yazmış olmak için elli uşak toplanmış, kafa kafaya verip bir şeyler karalamış.

İppolit titreyerek girdi araya:

— İ... izninizle sorabilir miyim sayın bayım, böyle şeyler söyleyerek ne hakla rencide edebiliyorsunuz insanları?

— Bu, bu soylu bir insan için... açıkça hakarettir general! diye atıldı boksör. Nedense o da titremeye başlamıştı, bir yandan da bıyıklarını burmayı sürdürüyor, omuzlarını, bütün bedenini oynatıyordu.

İvan Fyodoroviç sert bir tavırla yükseltti sesini:

— Önce “sayın bay”ınız değilim ben sizin. Sonra herhangi bir açıklama yapmak niyetinde de değilim size.

Öfkelenmeye başlamıştı. Ayağa kalktı, bir şey söylemeden verandanın çıkışına yürüdü, arkası içeridekilere dönük, merdivenin en üst basamağında durdu. Böyle bir anda bile yerinden kıpırdamayı düşünmeyen Lizaveta Prokofyevna’ya karşı içinde büyük bir öfke vardı.

Prens heyecanlı, üzgün, haykırdı:

— Baylar, baylar, bir şey söylememe izin verin... Gelin sakin olalım, birbirimizi anlayabileceğimiz gibi konuşalım. Bu yazı için söyleyecek fazla bir şeyim yok baylar. Yalnız yazılanların hepsi yanlış, dahası ayıp; bunu kendiniz de bildiğiniz için söylüyorum. Bunu yazan içinizden biriyse, gerçekten çok şaşırırım.

İppolit,

— Şu dakikaya kadar bu yazıdan hiç haberim yoktu, dedi. Ben doğru bulmuyorum bu yazıyı.

Lebedev’in yeğeni ekledi:

— Gerçi böyle bir yazının olduğunu biliyordum ama... Onun gazeteye verilmesini ben de istemiyordum. Zamanı gelmemişti çünkü...

“Pavlişçev’in oğlu” mırıldandı:

— Ben biliyordum, ama şuna da hakkım var ki... ben...

Prens merakla Burdovskiy’in yüzüne bakarak,

— Demek öyle? Demek siz yazdınız bütün bunları? diye sordu. Olacak şey değil!

Lebedev’in yeğeni söze karıştı:

— Bal gibi olabilir, ancak böyle sorular sormaya hakkınızın olmadığını düşünüyorum.

— Yalnızca Bay Burdovskiy'in bunu yapabilmiş olması şaşırttı beni... Ama... şunu sormak isterdim size, bu yazıyı gazeteye verdiğinize göre, demin konuklarıma bundan söz etmeme neden gücendiniz?

Lizaveta Prokofyevna canı sıkkın, mırıldandı:

— Nihayet!

Lebedev sandalyelerin arasından çabucak geçip, neredeyse sıtma nöbetine tutulmuş gibi, sabırsızca karıştı:

— Hatta unuttunuz prens hazretleri, unuttunuz efendim, onların içeri alınmalarına, burada konuşmalarına yüce gönüllüğünüzden, sınırsız iyi yürekliliğinizden izin verdiğinizi unuttunuz değerli prensimiz. Ayrıca sizden bir şey talep etmeye haklarının olmadığını, hem sonra bu işi yine bütün iyi niyetinizle Gavrila Ardalionoviç'e havale ettiğinizi de unutuyorsunuz. Şimdi ise, çok değerli prensimiz, saygıdeğer konuklarınızın yanında bu insanların ileri geri konuşmalarına izin vermeyebilir, bu beyleri, nasıl diyeyim, hemen şimdi kapı dışarı ettirebilirdiniz... ki ben de ev sahibi olarak büyük bir zevkle yapardım bunu efendim...

Odanın derinliklerinden General İvolgin gürledi birden:

— Çok da iyi ederdiniz!

Prens,

— Tamam Lebedev, tamam, yeter... diye başlayacak oldu.

Ama nefret dolu haykırışlar arasında sesi duyulmadı.

Lebedev'in yeğeni neredeyse bağırarak bastırdı bütün sesleri:

— Hayır, bağışlayın prens, bağışlayın ama, yetmez!.. Burada olayın olanca açıklığıyla ortaya konulması gerekiyor. Çünkü durumun anlaşılamadığının farkındayım. Hukuksal birtakım haklardan söz ediyorlar ve bu yolla kapı dışarı etmekle gözdağı vererek bizleri sindirmeye çalışıyorlar. Prens, siz bizi hukuk yoluyla bir şey elde edemeyeceğimizi, hukuk yoluna başvuracak olursak, yasal olarak sizden tek kapik talep edemeyeceğimizi bilmeyecek kadar saf mı sanıyorsunuz? Evet, burada yasal olarak bir alacağımızın olamayacağını bilmekle birlikte, insani, doğal bir hakkımızın olduğunu da bilmekteyiz. Doğrusunu isterseniz, bizim bu hakkımız insanoğlunun o çürümüş yasa kitaplarının hiçbirinde yer almıyor olsa da, bir sağduyu ve vicdan sorunudur. Yani sağduyu sahibi her insan yasalarda ne yazarsa yazsın, dürüst ve soylu olmak zorundadır. İşte bu yüzden, (demin dedikleri gibi) bizi kapı dışarı edeceklerinden korkmadan, rica etmek için değil, talep etmek için geldik buraya. Üstelik bu geç saatte (gerçi geç gelmemiştik, siz uşak odasında beklettiniz bizi) gelmekle kabalık etmiş olacağımızdan da hiç çekinmedik, çünkü sizin sağduyulu, yani onurlu, vicdanlı bir insan olduğunuzu düşünüyorduk. Evet, doğrudur, biraz gürültülü girdik yanınıza. Dalkavuklarınız, çanak yalayıcılarınız gibi süklüm püklüm değil, özgür insanlar gibi başımız dik ve kesinlikle ricada bulunmak amacıyla değil, gururlu, özgür insanlar gibi talepte bulunmak için (duyuyor musunuz, rica etmek değil, talep etmek için, buna dikkatinizi çekerim!) geldik. Gururumuzla ve açıkça soruyoruz size: Burdovskiy olayında haklı olduğunuzu mu düşünüyorsunuz? Pavlişçev'in size büyük iyiliklerinin dokunduğunu, hatta sizi ölümden kurtardığını kabul ediyor musunuz? Kabul ediyorsanız (ki apaçık bir şeydir bu), vicdan sahibi bir insan olarak, şimdi milyonlara konmuşken, Burdovskiy

soyadını taşısa da, Pavlişçev'in şu anda yoksul olan oğluna yardım etmeyi düşünüyor musunuz, düşünmüyor musunuz? Evet veya hayır! Evet diyorsanız, başka bir deyişle, sizin dilinizde onur ve vicdan denen şeyler varsa (bizler ise sağduyu diyoruz buna), o durumda istediğimizi yapın ve konu kapansın. Bizden herhangi bir yakarma veya teşekkür beklemeden yapın bunu, böyle şeyler beklemeyin bizden, çünkü bizim için yapmayacaksınız bunu, hak tanırlık adına yapacaksınız... Dediğimizi yapmaz, yani hayır derseniz hemen kalkıp gideceğiz ve konu kapanacak. Ama ondan önce, konuklarınızın yanında yüzünüze karşı kaba düşünceli, dar görüşlü biri olduğunuzu, bundan böyle kendinizi dürüst ve onurlu bir insan sayamayacağınızı, bu hakkı çok ucuza kazanmaya hakkınızın olamadığını haykıracağız. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Bir soru sordum size. Cesaretiniz varsa şimdi kapı dışarı edin bizi. Bunu yapabilirsiniz, gücünüz var buna. Ama yine de şunu unutmayın, talep ediyoruz sizden, yalvarmıyoruz...

Konuşması sırasında büyük bir heyecanla konuşan Lebedev'in yeğeni sonunda sustu.

Burdovskiy,

— Talep ediyoruz, talep ediyoruz, talep ediyoruz, yalvarmıyoruz!.. diye kekeledi.

Lebedev'in yeğeninin konuşmasından sonra odada bir hareketlenme oldu. Sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyen Lebedev dışında kimsenin olaya karışmak istemediği belli olsa da homurdananlar bile vardı. (Tuhaftır, prensten yana olduğu besbelli Lebedev, yeğeninin konuşmasından sonra şimdi ailesiyle gurur duyuyormuş gibiydi; en azından şimdi bir parça hoşnut bakıyordu konukların yüzüne.)

Prens oldukça sakin bir tavırla,

— Bence, dedi, bana sorarsanız Bay Doktorenko, şu anda söylediklerinizin yarısında tam anlamıyla haklısınız, hatta yarısından fazlasında bile haklı olduğunuzu kabul edebilirim, ne var ki sözlerinizde bir şeyi atlamamış olsaydınız ben de sizinle aynı fikirde olabilirdim. Neyi atladığınızı size net bir biçimde açıklayacak gücüm de yok, durumum da. Ancak, sözlerinizin tam haklı olabilmesi için bir şeyin eksikliği de kesin... Neyse, şimdi konumuza gelelim: Baylar, söyler misiniz, neden gazeteye verdiniz bu yazıyı? Baştan sona iftira bu yazı, bu yaptığınız alçaklık.

Dört bir yandan sesler yükseldi:

— Bir dakika!..

— Beyefendi!..

— Bu... bu... bu...

İppolit tiz sesini yükseltti:

— Bu yazıyı... bu yazıyı benim de, öbür arkadaşların da onaylamadığını söyledim size! Şu yazdı onu (hemen yanında oturan boksörü gösteriyordu), çok kabaca yazmış, kabul ediyorum, çok yanlışlar var yazıda. Onun gibi ordudan ayrılmışlar hep böyle cahilce yazarlar. Aptaldır, düzenbazın tekidir, kabul ediyorum, her gün yüzüne karşı söylüyorum bunu zaten, ama öyleyken, yine de yarı yarıya haklı bu yazdıklarında: Bir şeyi toplumun bilgisine sunmak herkesin yasal hakkıdır. Bu arada elbette Burdovskiy'in de... Yaptığı saçmalıklara gelince, varsın kendisi versin bunun cevabını. Demin hepimizin adına, konuklarınızı protesto etmem üzerine ise siz değerli bay ve bayanlara şu açıklamayı yapmayı gerekli görüyorum: Tek amacım haklarımızın olduğunu dile getirmekti. Aslında

tanıklarımızın olmasını biz de istiyorduk. Demin dışarıda beklerken dördümüz buna karar vermiştik. Konuklarınız kim olursa olsun, hatta isterse hepsi yakın dostunuz olsun, Burdovskiy'in hakkını inkâr edemeyeceklerine göre (çünkü onun bu hakkı matematiksel kesinliktedir), tanıkların dostlarınız olması belki daha bile iyi olmuştur. Böylelikle gerçekler daha iyi anlaşılacaktır.

Lebedev'in yeğeni onayladı İppolit'i:

— Doğru söylüyor, öyle kararlaştırmıştık.

Prens şaşırmıştı.

— Madem bunu istiyordunuz, demin neden hemen öyle bağırıp çağırmaya başladınız? diye sordu.

Lafa karışmak için can atan boksör hoş bir biçimde canlanarak (besbelli konukların arasında bayanların bulunmasından etkilenmişti) söze karıştı:

— Prens, yazı konusunda... her ne kadar, zayıf yaradılışı nedeniyle kendisini her zaman bağışlama alışkanlığım olan hasta arkadaşım şimdi yazımı eleştiriyor olsa da, ne yalan söyleyeyim, gerçekten ben yazdım o yazıyı. Evet, yazdım ve yakın bir dostumun gazetesine verdim, haber olarak bastılar. Bir tek o şiir benim değil. Ünlü bir mizah yazarının eseridir. Yazdığım yazıyı Burdovskiy'e okudum, ama hepsini değil, gazeteye vermek için izin istedim ondan, onay verdi, ama kabul edersiniz ki, onun iznini almadan da yapabilirdim bunu. Bir olayı toplumun bilgisine sunmak genel, soylu ve yararlı bir haktır. Umarım, bunu yadsımayacak kadar ilerici bir insansınızdır prens...

— Bir şeyi yadsıyacak değilim, ama kabul edersiniz ki yazınız...

— Biraz sert mi kaçtı, demek istiyorsunuz? Ama nasıl desem, kabul edersiniz ki, toplum için bir yarar söz konusu burada; hem sonra böylesine önemli bir olayı es geçmek olur muydu? Böylece sonuç suçlular için kötü olacaksa da, toplumun yararı her şeyin önünde gelir. Birtakım yanlışlıklara, yani abartmalara gelince, şunu da kabul etmelisiniz ki, öncülük etmek, amaç ve niyet her şeyden önde gelir. En önemli olan yararlı örnek olmaktır. Ondan sonrasını, yani ayrıntıları, yazımın havasını, haydi mizahi yanını diyelim, sonra irdelemeliyiz kabul edersiniz ki! Ha-ha-ha!

— İyi ama çok yanlış bir yöntem! diye haykırdı prens. Bay Burdovskiy'in isteğini yerine getirmeye yanaşmayacağımı düşünerek gazeteye verdiğinize eminim bu yazıyı. Güya beni korkutacak, damgalayacaktınız. Ama nereden biliyordunuz bunu? Belki yerine getirecektim Bay Burdovskiy'in isteğini? Şu anda herkesin önünde açıkça söylüyorum size, onun isteğini yerine getireceğim.

Boksör yüksek sesle,

— İşte nihayet, kafası çalışan, soylu bir insandan beklenen akıllıca ve soylu bir söz! dedi.

Lizaveta Prokofyevna elinde olmadan haykırdı:

— Aman Tanrım!

— Bu kadarına da dayanılmaz yani! diye söylendi general.

Prens yalvarır gibi,

— İzin verin baylar, izin verin anlatayım... diye başladı. Bay Burdovskiy, size yardım etmeye

çalışan vekiliniz Çebarov bundan beş hafta önce gelip Z.'de buldu beni. (Prens birden gülmeye başlayan boksöre döndü.) Bay Keller, yazınızda bu Çebarov'la ilgili çok hoş şeyler yazmışsınız. Gelgelelim, ben hiç hoşlanmadım ondan. Anlattıklarını dinleyince, Çebarov denen o adamın tek düşüncesinin iş olduğunu, açık konuşacak olursak, belki de saflığınızdan yararlanıp sizi bu işin içine sokmaya çalıştığını hemen anladım Bay Burdovskiy.

Burdovskiy heyecanla,

— Böyle konuşmaya hakkınız yok... ben... o kadar basit biri değilim... bu... diye kekeledi.

Lebedev'in yeğeni akıl verir bir tavırla söze karıştı:

— Böyle varsayımlarda bulunmaya hiç hakkınız yok...

— Son derece ayıp bir şey bu! diye cırladı İppolit. Çok aşağılayıcı bir düşünce! Yalan yanlış ve konumuzla ilgisi olmayan şeyler söylüyorsunuz!

Telaşlı bir tavırla özür diledi prens:

— Bağışlayın baylar, bağışlayın... lütfen bağışlayın beni. Birbirimize karşı tam anlamıyla açıkyürekli olmamızın daha doğru olacağını düşündüğüm için böyle söyledim. Çebarov'a Petersburg dışında olduğum için, bu konuyla hemen ilgilenmesini bir dostumdan rica edeceğimi, bundan sizi de haberdar edeceğimi söyledim Bay Burdovskiy. Açıkça söylüyorum size baylar, bu işte bir dalavere var gibi gelmişti bana, özellikle de işin içinde Çebarov olduğu için... (Burdovskiy'in alınmış gibi birtakım hareketler yaptığını, ötekilerin ise heyecanlandığını, homurdanmaya başladıklarını fark edince korkuya kapıldı prens, sesini yükseltip sürdürdü konuşmasını:) Lütfen gücenmeyin baylar! Bu işte bir dalaverenin olduğunu sezinlemem sizinle ilgili değil! Biliyorsunuz, o zaman hiçbirinizi tanımıyordum, kimlerden olduğunuzu da bilmiyordum. Yalnızca Çebarov'u görünce bu kanıya varmıştım. Ortadan konuşuyorum, çünkü... mirası almamdan sonra ne kötü aldattılar beni, bilseydiniz!

Lebedev'in yeğeni alaycı bir tavırla,

— Çok safsınız prens, dedi.

İppolit girdi araya:

— Üstelik hem prens, hem de milyoner! Kendi açınızdan gerçekten iyi niyetli ve temiz kalpli olabilirsiniz, ama kuşkusuz yine de genel kuralların dışına çıkamazsınız.

Prens hemen karşılık verdi:

— Hangi genel kuraldan söz ettiğinizi bilmesem de mümkündür baylar, gayet mümkündür... ne var ki yine aynı şeyi söyleyeceğim, boşuna gücenmeyin bana, yemin ederim, sizi aşağılamak gibi en küçük bir niyetim yok. Gerçekten de, ne oluyor, anlayamıyorum: Size içtenlikle bir şey söylemeye gelmiyor, hemen alınıyorsunuz! Önce "Pavlişçev'in oğlu" diye birisinin olması ve Çebarov'un bana anlattığı gibi, kötü bir durumda bulunması son derece şaşırttı beni. Pavlişçev benim velinimetim ve babamın yakın dostuydu. (Ah Bay Keller, neden babamla ilgili öylesine korkunç bir yalana yer verdiniz yazınızda? Babam ne bölüğün parasını zimmetine geçirmiştir, ne de astlarını aşağılamıştır. Kesinkes biliyorum bunu. Hem sonra böylesine iğrenç bir iftirayı yazarken eliniz hiç mi titremedi?) Pavlişçev için yazdıklarınıza gelince, dayanılacak şeyler değil: Bu son derece soylu, son derece

dürüst insan için, bildiğiniz bir gerçeği açıklıyormuşsunuz gibi, kadınlara düşkün biri olduğunu büyük bir cesaretle yazıyorsunuz... oysa o dünyanın en temiz yürekli insanlarından biriydi! Üstelik tanınmış bir bilim adamıydı; pek çok saygın bilim kurumunun üyesiydi ve bilim için çok para harcamıştı. Onun temiz yürekliliğine, yaptığı iyi işlere gelince, evet, bu konuda yazdıklarınız çok doğru; ayrıca o zamanlar benim neredeyse bir budala olduğum, kafamın hiç çalışmadığı (gerçi yine de Rusça konuşabiliyor, anlayabiliyordum) konusunda da doğru şeyler yazmışsınız; ama hatırladığım her şeyi değerlendirebiliyorum şimdi...

Cırlak sesiyle atıldı İppolit:

— İzninizle prens, biraz fazla duygulu konuşmuyor musunuz? Çocuk değiliz biz. Doğrudan konuya gireceğinizi söylüyordunuz, ama unutmayın, saat dokuzu geçiyor.

Hemen suçunu kabul etti prens:

— Bir dakika baylar, bir dakika... İlk anda duyduğum o güvensizlikten sonra yanılmış olabileceğimi, Pavlişçev'in gerçekten de bir oğlunun olabileceğini düşündüm. Ama sonra Pavlişçev'in bu oğlunun böyle kolayca, yani şunu söylemek istiyorum, kendisinin dünyaya nasıl geldiğini herkese rahatlıkla açıklayacağını, en önemlisi de annesini karalayacağını düşününce şaşırdım... Çünkü Çebarov daha o zaman bunları açıklayacağını söyleyerek gözdağı vermişti bana...

— Ne saçmalık! diye haykırdı Lebedev'in yeğeni.

Burdovskiy bağırdı:

— Böyle konuşmaya hakkınız yok sizin... Hakkınız yok!

İppolit cırlak sesiyle atıldı:

— Babasının ahlaksızlığından oğlunu sorumlu tutamazsınız, ayrıca annesinin de bunda bir suçu yoktu...

Prens ürkekçe,

— Öte yandan, ona yardım etmek de istiyordum...

Lebedev'in yeğeni kötü kötü gülümsedi.

— Siz yalnızca saf değil, sanırım saftan da öte bir şeysiniz prens.

İppolit hiç de doğal olmayan cırlak bir sesle haykırdı:

— Ne hakkınız vardı buna!..

Aceleyle cevap verdi prens:

— Yoktu, yoktu! Kabul ediyorum, bunda haklısınız, ama elimde olmadan düşünmüştüm öyle. Hemen arkasından da, kendime kişisel duygularımın bu işte bir etkisinin olmaması gerektiğini söyledim. Çünkü Pavlişçev'e olan duygularım nedeniyle kendimi Bay Burdovskiy'in isteklerini yerine getirmekte zorunlu hissedersem, Bay Burdovskiy'e saygım olsa da, olmasa da aynı şeyi her konuda yapmam gerekirdi. İşte yalnızca bu nedenle baylar, önce, olayın bana olağandışı görünmesinden ve oğlunun annesinin sırrını açığa vurmasından başladım... Sözün kısası, bu nedenle

Çebarov'un bir sahtekâr olduğunu, Bay Burdovskiy'i de aldatıp böyle kirli bir işe ortak ettiğini düşündüm.

Her yandan sesler yükseldi. Konukların bazıları sandalyelerinden ayağa bile fırlamışlardı.

— Baylar! Şanssız Bay Burdovskiy'in saf, savunmasız, dolandırıcılara kolay kanıverecek bir insan olabileceğini düşündüğüm için kendisine "Pavlişçev'in oğlu" olarak yardım etmeye karar vermiştim. Böylece hem Çebarov'dan kurtaracaktım onu, hem yakınlığımla, dostluğumla yardımcı olacaktım kendisine, hem de on bin ruble, yani benim hesabıma göre, Pavlişçev'in benim için harcadığı on bin rubleyi ödeyecektim...

— Nasıl! diye haykırdı İppolit. Yalnızca on bin ruble mi?

Lebedev'in yeğeni bağırdı:

— Evet, anlaşılan matematiğiniz çok zayıf prens ya da saf görünmenize karşın, çok kuvvetli...

— On bine razı değilim, dedi Burdovskiy.

Boksör, İppolit'in sandalyesinin arkalığının üzerinden öne uzanıp herkesin duyabileceği bir sesle,

— Antip! Kabul et! diye fısıldadı. Şimdi kabul et, sonra bakarız!

İppolit cırlak sesiyle,

— Bakın Bay Mışkin! dedi. Şunu unutmayın, aptal değiliz biz. Konuklarınızın, bize öylesine nefretle gülümseyerek bakan bütün şu hanımların, özellikle (Yevgeniy Pavloviç'i gösterdi) kim olduğunu öğrenme onuruna erişmediğim, ama sanırım kendisiyle ilgili birtakım şeyler duyduğum şu mağrur beyefendinin de belki sandığı gibi aşağılık aptallar değiliz...

Prens heyecan içinde döndü onlara.

— İzin verin, izin verin baylar, yine anlamadınız beni! dedi. Önce siz Bay Keller, yazınızda para durumumla ilgili son derece yanlış şeyler yazmışsınız. Milyonlar falan geçmedi benim elime. Bende olduğunu düşündüğünüz paranın sekizde veya onda biri var bende. Ayrıca İsviçre'de öyle on binler falan da harcanmadı benim için. Şneyder benim için yılda altı yüz ruble alıyordu, o da yalnızca ilk yıllar için. Sonra güzel mürebbiyeler için hiçbir zaman Paris'e gitmedi Pavlişçev. Hepsi iftira bunların. Bence Pavlişçev benim için on bin rubleden çok çok az harcamıştır. Ama ben on bin dedim. Kabul edersiniz ki, kendisini çok sevmiş olsam da, borcumu öderken, sırf incelik olsun diye Bay Burdovskiy'e sadaka veriyormuş gibi fazladan para öneremezdim. Bunu nasıl anlayamıyorsunuz, aklım almıyor doğrusu! Aslında daha sonra dostluğumla, yakın ilgimle ona yardımcı olmayı düşünüyordum. Çünkü düpedüz aldatmışlardı zavallı Bay Burdovskiy'i. Aldatılmış olmasaydı, Bay Keller'in bu yazısında annesine böyle bir kara çalınmasına razı olmazdı... Yine heyecanlanıyorsunuz baylar! Böyle giderse birbirimizi hiç anlayamayacağız! Sonunda benim dediğim oldu işte! Tahminimde yanılmadığımı görüyorum.

Heyecanlanan prens gençlerin heyecanını yatıştırmaya çalışırken, ateşli konuşmasıyla onları daha da heyecanlandırdığının farkında değildi.

Hepsi birden neredeyse çılgın gibi konuşmaya başlamıştı,

— Nasıl? Hangi tahmininizde yanılmamışsınız?

— Bir dakika izin verin, önce Bay Burdovskiy'i enine boyuna inceledim, artık biliyorum ki... o... iyi niyetli, herkesin aldattığı masum bir insandır! Kendini savunamıyor... bu nedenle yardım etmeliyim ona. Hem sonra bu konuyla ilgilenmesini rica ettiğim Gavrila Ardalionoviç (yolda olduğum, arkasından Petersburg'da üç gün hasta yattığım için uzun zamandır bir haber alamadığım Gavrila Ardalionoviç), bundan topu topu bir saat önceki ilk buluşmamızda bana Çebarov'un niyetinin ne olduğunu öğrendiğini, kanıtlarının bulunduğunu ve onunla ilgili tahminimde yanılmadığını söyledi. Size şunu söyleyeyim ki baylar, birçok kişinin budala olduğumu düşündüğünü biliyorum. Bu arada Çebarov da, her önüme gelene para dağıttığımı, Pavlişçev'e olan duygularımı da bildiği için olacak, beni kolayca aldatabileceğini düşünmüş. Ancak en önemlisi de, (dinleyin baylar, anlatacaklarımı sonuna kadar dinleyin!) en önemlisi de şimdi ortaya çıktı: Bay Burdovskiy, Pavlişçev'in oğlu falan değilmiş! Bay Gavrila Ardalionoviç yeni söyledi bunu bana, elinde kesin kanıtların olduğunu söylüyor. Bakalım şimdi ne diyeceksiniz? Öyle ya, bütün bu yaptıklarınızdan sonra inanmak çok zor buna! Kesin kanıtları olduğunu söylüyor Gavrila Ardalionoviç! İnanın, hâlâ inanamıyorum, inanın inanamıyorum. Hâlâ bir kuşku var içimde, çünkü Gavrila Ardalionoviç henüz bütün ayrıntıları açıklamadı bana. Ama Çebarov'un bir sahtekâr olduğundan kuşku duyulamaz. Zavallı Bay Burdovskiy'i de, arkadaşınızı dürüstçe savunmaya gelen (gerçekten de yardıma ihtiyacı var onun, farkındayım!) sizleri de baylar, hepinizi kandırdı, hepinizi bu dolandırıcılık olayına bulaştırdı. Çünkü tam anlamıyla bir dolandırıcılık olayıdır bu.

Burdovskiy'in takımı tarifsiz bir şaşkınlık içindeydi. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

— Dolandırıcılık ha!.. "Pavlişçev'in oğlu" değil miymiş?.. Olacak şey değil bu!..

— Evet, dolandırıcılık! Öyle ya, Bay Burdovskiy'in "Pavlişçev'in oğlu" olmadığı anlaşılırsa, o durumda Bay Burdovskiy'in benden para talep etmesi (gerçeği biliyorsa kuşkusuz!) doğrudan doğruya dolandırıcılık olur. Ama gerçek şu ki, aldattılar onu, bu yüzden ısrarla onun temize çıkarılmasını istiyorum. Bu yüzden onun yardıma ihtiyacı olduğunu söylüyorum, çünkü saf bir insandır, yardım edeni bile yoktur belki... Yoksa bu dolandırıcılık işine onun da katıldığını kabul etmek gerekir. Evet, ben onun bir şeyin farkında olmadığına inanıyorum! İsviçre'ye gitmeden önce ben de aynı durumdaydım. Ben de onun gibi birbiriyle ilgisi olmayan şeyler kekeleyip duruyordum. Bir şey anlatmak istiyordum, anlatamıyordum... Hak veriyorum ona, yardım etmeye de hazırım kendisine, çünkü aşağı yukarı ben de aynı durumdayım, dolayısıyla böyle konuşmaya hakkım var. Hem sonra "Pavlişçev'in oğlu" diye birinin olmadığı, her şeyin bir aldatmaca olduğu anlaşılmış olsa da kararımı değiştirmiyorum, Pavlişçev'in anısına kendisine on bin rubleyi vermeye hazırım. Bay Burdovskiy'den önce bu on bin rubleyi Pavlişçev'in anısına bir okula bağışlamayı düşünüyordum, şimdi bir şey değişmeyecek, ha okula vermişim ha Bay Burdovskiy'e, çünkü Bay Burdovskiy "Pavlişçev'in oğlu" olmasa da "Pavlişçev'in oğlu" gibi: Öylesine acımasızca aldatmışlar ki onu, gerçekten onun oğlu sanmış kendini! Baylar, şimdi bir de Gavrila Ardalionoviç'i dinleyin ve kapatalım bu konuyu. Kızmayın hemen, heyecanlanmayın, oturun lütfen! Şimdi her şeyi anlatacak bize Gavrila Ardalionoviç. Ne yalan söyleyeyim, ayrıntıları şimdi ben de sizinle birlikte öğreneceğim. Çok istiyorum bunu. Bay Burdovskiy, annenizi görmeye Pskov'a bile gittiğini söylüyor Gavrila Ardalionoviç. Demin okunan yazıda öldüğü yazılı (buna göz yummak zorunda bırakmış olacaklar sizi) anneniz yaşıyor Bay Burdovskiy... Oturunuz baylar, oturunuz!

Prens oturdu, Burdovskiy'in biraz önce ayağa fırlamış arkadaşlarını da tekrar oturmaya ikna etti.

Son on veya yirmi dakikadır heyecanlı, yüksek sesle, çok çabuk, kendini kaptırmış, herkesin sözünü keserek, herkesten daha yüksek sesle konuşuyordu. Bu arada elbette sonradan acı acı pişmanlık duyduğu birtakım ifadeler de kaçırmıştı ağzından. Gençler kızdırmasalardı onu, kendini kaybetmesine neden olmasalardı, bazı şeyleri öylesine gereksizce açık ve çabuk dile getirmezdi... Ne var ki yerine oturur oturmaz, acıtırcasına yakan bir pişmanlık saplanmıştı yüreğine sanki: İsviçre'de tedavi gördüğü hastalığının onda da olduğunu ima ederek Burdovskiy'i "incitmişti"; ayrıca okula bağışlamayı düşündüğü on bin rubleyi ona vermek düşüncesinin de bir çeşit sadaka havası taşıdığı, üstelik bunu herkesin içinde yüksek sesle dillendirmesinin de kaba kaçtığını düşünüyordu. Şimdi şöyle düşünüyordu prens: "Beklemem, bu öneriyi ona yarın yapmam gerekiyordu. Ama durumu düzeltmenin olanağı yok artık! Evet, bir budalayım ben, su katılmamış bir budala!" Yaptığından utanç duyuyordu. Aşırı derecede üzgündü.

O ana kadar bir kenarda sesini çıkarmadan duran Gavrila Ardalionoviç, prensin daveti üzerine öne çıktı, gelip onun yanında sakince durdu, prensin kendisine verdiği işle ilgili açıklama yapmaya başladı. Bir anda herkes susmuştu. Herkes büyük bir merakla dinlemeye başlamıştı onu, özellikle de Burdovskiy'in takımı.

IX

Gavrila Ardalionoviç, kulak kesilmiş, şaşkınlıktan gözlerini dört açmış ona bakan, panik içinde olduğu belli Burdovskiy'e bakarak söze başladı:

— Sanırım, saygıdeğer annenizin onuncu dereceden devlet memuru Bay Burdovskiy ile, babanızla evlenmesinin üzerinden tam iki yıl geçtikten sonra dünyaya geldiğinize elbette ciddi olarak itiraz etmeyeceksinizdir. Doğum tarihinizi kanıtlamak hiç de zor değil. Bay Keller'in sizi ve annenizi küçük düşürerek doğumunuzun tarihini çarpıtmış olmasının nedeni, kendi hayal gücünü zorlayarak sizin hakkınızı sağlamlaştırmak, böylece çıkarınızı savunmak amacını gütmesidir. Bay Keller gazeteye vermeden önce yazının tümünü olmasa da bir bölümünü size okuduğunu söylüyor... Hiç kuşku yok ki, yazının burasına gelince kesmiştir okumayı.

Boksör araya girdi:

— Gerçekten de orayı okumadım... Ama bütün bunları konuyu iyi bilen biri anlatmıştı bana ve ben...

Gavrila Ardalionoviç susturdu onu:

— Bağışlayın Bay Keller, izin verin anlatayım. İnanın, sıra yazınıza da gelecek, o zaman söyleyeceğinizi söylersiniz, şimdi sırayla gidersek iyi olacak... Tam bir rastlantı sonucu, kız kardeşim Varvara Ardalionovna Ptitsına'nın yardımıyla, kendisinin yakın arkadaşı dul toprak sahibesi Vera Alekseyevna Zubkova'ya toprağı bol olsun Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in yirmi dört yıl önce yurtdışından yazdığı bir mektup geçti elime. Vera Alekseyevna ile tanıştıktan sonra, onun salık vermesi üzerine, kendisinin uzak akrabası ve zamanında Bay Pavlişçev'in yakın dostu emekli albay Timofey Fyodoroviç Vyazovkin'e başvurdum. Onda da Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in yurtdışından yazdığı iki mektup vardı. Bu üç mektubun içeriğinden ve tarihinden matematik bir kesinlikle anlaşılmaktadır ki Bay Burdovskiy, sizin doğumunuzdan önceki bir buçuk yıl içinde Nikolay Andreyeviç yurtdışındaydı. Bildiğiniz gibi, anneniz de hiç yurtdışına çıkmamıştır... Şu anda okumayacağım bu mektupları. Vakit geç oldu çünkü. Yalnızca bu gerçeğin bilinmesini istedim, o kadar. Ama gerekli görürseniz, yarın sabah benim evimde buluşalım, dilediğiniz kadar tanık ve el yazılarını inceleyecek uzman getirebilirsiniz Bay Burdovskiy, anlattıklarımın gerçek olduğuna inanacağınızdan en küçük bir kuşkum yok. Elbette, olay böylece aydınlanmış, kapanmış olacaktır.

Yine bir kıpırdanma, dalgalanma oldu. Burdovskiy birden ayağa kalktı.

— Öyleyse aldatıldım demektir. Ama bunu yapan Çebarov değil, daha önce, daha önce aldattılar beni. Uzman falan istemiyorum artık, kimseyle görüşmek de... İnandım size, hiçbir şey de istemiyorum... On bin rubleyi de kabul etmiyorum... Hoşça kalın...

Şapkasını aldı, çıkmak için sandalyesini geri itti.

Gavrila Ardalionoviç sakin, sevecen bir tavırla durdurdu onu:

— Mümkünse beş dakikacık daha olsun bekleyebilir misiniz Bay Burdovskiy? Bu işte özellikle sizin için son derece önemli, hem de oldukça ilgi çekici birkaç nokta daha var. Bence bunları öğrenmeniz gerekir. Ayrıca olay bütünüyle aydınlatılırsa sizin için daha da iyi olacak.

Sessizce oturdu Burdovskiy, derin düşüncelere dalmış gibi önüne eğdi başını. Onun arkasından onunla birlikte çıkmak için kalkmış olan Lebedev'in yeğeni de oturdu. Gerçi paniğe kapılmış, cesaretini yitirmiş görünmüyordu, ama çok heyecanlı olduğu belliydi. İppolit suratını asmıştı, üzgün ve sanki şaşırmış gibiydi. Bir yandan da öyle kötü öksürmeye başlamıştı ki mendili kanlanmıştı. Boksör neredeyse korku içindeydi. Üzgün bir tavırla,

— Ah Antip! diye haykırdı. Söylemiştim sana... üç gün önce, belki de Pavlişçev'in oğlu değilsindir diye söylemiştim sana...

Bastırılmaya çalışılan gülüşler duyuldu, iki üç kişi ötekilerden daha bir yüksek sesle güldü.

Gavrila Ardalionoviç kesti boksörün sözünü:

— Bay Keller, şu anda söylediğiniz şey çok önemli. Öte yandan, son derece sağlam delillere dayanarak ben de şunu söyleyebilirim: Bay Burdovskiy doğum zamanını kesin olarak biliyor olsa da, Bay Pavlişçev'in yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yurtdışına gidiş gelişleri, Rusya'ya geldiğinde çok kısa süre kaldığı konusunda bilgisi son derece kısıtlıdır. Ayrıca Pavlişçev'in yurtdışına gidiş gelişleri öylesine alışılmış, sıradan olaylardı ki, onu yakından tanıyanların (bu arada o zaman henüz doğmamış olan Bay Burdovskiy'in de) aradan yirmi yıl geçtikten sonra bunu hatırlamaları olanaksızdır. Kuşkusuz, şu anda bu konuda bir araştırma yapılabilir. Ama şunu da belirtmem gerekir, benim elde ettiğim deliller tam anlamıyla rastlantı sonucu elime geçmişlerdir. Geçmeyebilirdi de... Ayrıca şu da var, Bay Burdovskiy, hatta Çebarov isteselerdi bile ulaşamazlardı bu bilgilere. Öyle ya, akıllarına gelmezdi...

İppolit birden sinirli bir tavırla kesti Gavrila Ardalionoviç'in sözünü:

— İzninizle bay Gavrila Ardalionoviç İvolgin, affedersiniz ama bütün bu saçmalıkların ne gereği var şimdi? Olay anlaşıldı artık, anlattıklarınızı kabul ediyoruz, bu can sıkıcı hikâyeyi uzatmanın gereği yok artık! Araştırmalarınızın ustalığıyla övünmek istiyorsunuz belki; bize ve prense ne yetenekli bir araştırmacı, dedektif olduğunuzu göstermek istiyor olmayasınız? Yoksa bu işe bilmeden giriştiğini kanıtlayarak Bay Burdovskiy'i temize çıkarmaya mı çalışıyorsunuz? Ama bu yaptığınız küstahlıktır bayım! Sizin onu temize çıkarmanıza, bağışlatmanıza ihtiyacı yok Burdovskiy'in. Bunu unutmayın! Utanıyor, şu anda zaten zor ve tatsız bir durumda, bunu anlamanız gerek!

Gavrila Ardalionoviç sonunda kesebildi İppolit'in sözünü:

— Yeter Bay Terentyev, yeter... Sakin olun, sinirlenmeyin. Yanılmıyorsam çok hastasınız? Anlıyorum sizi. Susmamı istiyorsanız, hemen susarım. (Odada sabırsızlığa benzer genel bir kıpırdanma fark edince ekledi:) Ama olayların eksiksiz bilinmesi için gerekli gördüğüm birtakım gerçeklerden de kısaca söz etmem gerektiği kanısındayım. Delilleriyle şunu anlatmak istiyorum yalnızca: Bay Burdovskiy, annenize Bay Pavlişçev'in yakın ilgi göstermesinin nedeni, annenizin Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in ilk gençlik yıllarında âşık olduğu, evlenmeyi düşündüğü evde görevli kızlardan birinin kardeşi olmasıydı. Âşık olduğu kız beklenmedik bir biçimde ansızın ölmüştü. Zamanında herkesin bildiği bir gerçekti bu. Sözünü ettiğim bu aile gerçeğinin doğru olduğunu, sonraları bütünüyle unutulup gitmiş olduğunu gösteren kanıtlarım var. Daha on yaşında bir kızken Bay Pavlişçev'in annenizi bir akraba gibi yanına alması, onun için yüklüce bir drahoma ayırması, bütün bu olaylar oldukça kalabalık olan akrabalar arasında çeşitli dedikodulara neden olmuştu. Onunla evleneceğini düşünenler bile vardı. Ama öyle olmuş ki, anneniz yirmi yaşına

bastığında kendi isteğiyle (bunu kesin olarak kanıtlayabilirim) gümrük memuru Bay Burdovskiy ile evlendi. Pek iş bilir biri olmayan babanız Bay Burdovskiy annenizin getirdiği on beş bin rublelik drahomayı alınca görevinden ayrıldı, ticarete atıldı, aldatıldı, sermayesini kaybetti, bu acıya dayanamadı, içmeye başladı, içki hastalanmasına neden oldu, annenizle evlenmesinden sekiz yıl sonra genç yaşta öldü. Anneniz, kendi ifadesiyle, yoksul düştü, Pavlişçev büyük bir yüce gönüllülükle ona yılda yaklaşık altı yüz ruble göndermeseymiş açlıktan ölecekmiş. Ayrıca çocukken Pavlişçev'in sizi aşırı derecede sevdiğini gösteren sayısız kanıtlar da var. Bu kanıtlara ve annenizin anlattıklarına göre, Pavlişçev sizi daha çok, kekeme, sakat ve acınacak durumda, zavallı bir çocuk oldunuz için seviyormuş. Kesin kanıtlardan anladığım kadarıyla Pavlişçev zayıflara, doğanın bile ezik yarattığı insanlara (özellikle de bu durumdaki çocuklara) karşı çok duyarlıymış (ki bence olayımız için son derece önemlidir bu). Nihayet, Pavlişçev'in size olan büyük düşkünlüğü ve bağlılığı sonucu (bu nedenle liseye girebildiniz, orada özel gözetim altında okuyabildiniz), akrabaları ve aile üyeleri arasında yavaş yavaş, sizin onun oğlu olduğunuz, babanızın aldatılmış bir koca olduğu düşüncesi yer etmeye başladığı konusunda kesin bilgilere ulaştığımla da övünebilirim. En önemlisi de, bu düşüncenin Pavlişçev'in özellikle yaşamının son yıllarında, herkesin vasiyetname konusunda kaygılandığı, başlangıçtaki olaylar unutulup gittiği için gerçeği öğrenmenin artık olanaksız olduğu sıralarda güçlendiğiydi. Hiç kuşku yok ki bu yaygın kanı sizi de etkilemiştir Bay Burdovskiy. Tanışmak onuruna eriştiğim annenizin gerçi bütün bunlardan haberi vardı, ama sizin, oğlunun bu söylentinin etkisinde kaldığını hâlâ bilmiyor. Ben de söylemedim ona bunu. Bay Burdovskiy, çok sayın annenizi Pskov'da hasta yatağında buldum. Pavlişçev'in ölümünden sonra yoksul düşmüş. Minnettarlık gözyaşları dökerek, yalnızca sizin yardımlarınızla yaşamını sürdürebildiğini anlattı bana. Gelecekte çok şeyler bekliyor sizden, sizin çok başarılı olacağınıza yürekten inanıyor...

Lebedev'in yeğeni birden sabırsızca bağırdı:

— Bu kadarına da dayanılmaz artık! Ne diye anlatıyorsunuz bunları?

İppolit oturduğu yerde şöyle bir kıpırdandı.

— İğrenç şeyler bunlar!

Oysa Burdovskiy bir şeyin farkında değilmiş gibi, kıpırdamadan oturuyordu.

Gavrila Ardalionoviç kindar bir tavırla sözünü bitirmeye hazırlanırken, kurnazca şaşırmış gibi,

— Ne diye mi? dedi. Neden mi? Çünkü önce Bay Burdovskiy, Bay Pavlişçev'in kendisini oğlu olarak değil de, yüce gönüllüğünden sevdiğine artık bütünüyle inanmıştır. Biraz önce, yazısının okunmasından sonra Bay Keller'e inandığını açıklayan Bay Burdovskiy'in öncelikle bu gerçeği öğrenmesi gerekiyor. Bay Burdovskiy, sizin dürüst bir insan olduğunuzu düşündüğüm için böyle söylüyorum. Ayrıca burada Çebarov'un bile bir sahtekârlığının söz konusu olmadığı anlaşılıyor. Bu benim için de önemli bir noktadır. Çünkü prens demin heyecanlanıp, bu şanssız olayda bir hırsızlık ve dolandırıcılık olduğu konusunda benim de onun gibi düşündüğümü söyledi. Elbette pek çok kişi bu işte Çebarov'un gerçek bir sahtekâr olduğunu düşünebilir, oysa kendisi burada bir aracı, düzenleyici, iş takipçisinden başka bir şey değildir. Bir avukat olarak büyük paralar kazanacağını umuyordu. Yalnızca ince değil, ustaca, sağlam hesaplar da yapmıştı. Prensin para vermeye kolayca razı olacağına ve ölen Pavlişçev'e olan saygısına, sevgisine güveniyordu. Nihayet (en önemlisi de budur), prensin gurur ve vicdan konularında herkesin bildiği şövalyece duygusunu hesaba katıyordu. Bay Burdovskiy'e gelince, şunu söyleyebiliriz: Çebarov ve çevresindekilere öylesine inanıyordu ki, olayı

neredeyse kişisel çıkarı için değil, gerçeğe, insanlığa bir hizmet olarak kabullenmişti. Şimdi, gerçeklerin ortaya dökülmesinden sonra herkes Bay Burdovskiy'in her şeye karşın, dürüst biri olduğunu düşünmeye başlamıştır; prens de biraz önce Pavlişçev'den ve okullardan söz ederken olduğundan daha istekli dostluğunu, ilgisini ve yardımını sunacaktır ona.

Prens korku içinde,

— Yeter Gavrila Ardalionoviç, bırakın artık! diye haykırdı.

Ama çok geçti. Burdovskiy öfkeyle,

— Söyledim! diye bağırdı, para istemediğimi üç kez söyledim!.. Kabul etmiyorum... nedenmiş... istemiyorum işte... Gidiyorum ben!..

Verandanın merdivenlerine koştu. Ama Lebedev'in yeğeni, onu kolundan yakalayıp kulağına bir şeyler fısıldadı. Burdovskiy birden döndü, üzeri yazılı olmayan büyükçe bir zarf çıkardı cebinden, prensin önündeki masanın üzerine attı.

— Alın paranızı!.. Ne cesaretle... Ne cesaretle verebiliyorsunuz bana bu parayı?..

Doktorenko açıkladı:

— Çebarov'la ona sadaka diye yollamaya cesaret ettiğiniz iki yüz elli ruble...

— Yazıda elli ruble yazıyordu! diye haykırdı Kolya.

Prens, Burdovskiy'in yanına gidip,

— Affedersiniz! dedi. Size karşı çok suçluyum bay Burdovskiy, ama bu parayı sadaka diye yollamadım size, inanın... Şu anda da suçluyum... demin de suçluydum. (Çok üzgündü prens. Yorgun, bitkin görünüyordu, sözcüklerinin birbiriyle bağlantısı yoktu.) Dolandırıcılık dedim, ama siz değildiniz dolandırıcı olan... yanlış söyledim. Sizin de benim gibi hasta olduğunuzu söyledim. Ama hiç de benim gibi değilsiniz siz... değilsiniz. Ders veriyorsunuz siz, annenize para yolluyorsunuz. Annenizi küçük düşürdüğünüzü söyledim, ama seviyorsunuz onu. Kendi söylüyor bunu... ben bilmiyordum, Gavrila Ardalionoviç her şeyi anlatamamıştı bana... Evet, suçluyum. Size on bin ruble vermeyi önermeye cesaret ettim... suçluyum. Böyle yapmamalıydım... Oysa artık... elimde değil, çünkü nefret ediyorsunuz benden...

Lizaveta Prokofyevna,

— Tımarhaneye döndü burası! diye haykırdı.

Aglaya sabredemedi, sert bir tavırla ekledi:

— Evet, tımarhaneye döndü!

Ama bağrışlar arasında duyulmadı ne dediği. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes düşüncesini açıklıyordu. Kimi tartışıyor, kimi gülüyordu. İvan Fyodoroviç Yepançin'in son derece öfkeliydi. Gururu incinmiş bir yüz ifadesiyle Lizaveta Prokofyevna'yı bekliyordu.

Lebedev'in yeğeni araya girdi:

— Evet prens, hakkınızı vermek gerekir... Durumunuzdan... yani (daha kibar ifade etmek için şöyle diyeyim) hastalığınızdan yararlanmayı iyi biliyorsunuz. Paranızı ve dostluğunuzu öylesine ustaca önerdiniz ki, soylu, dürüst bir insanın bu önerinizi kabul etmesi şu anda olanaksız. Ya çok safsınız ya da çok kurnaz... Elbette siz daha iyi bilirsiniz bunu.

Bu arada paranın bulunduğu zarfı açan Gavrila Ardalionoviç,

— Bir dakika baylar! diye haykırdı. İki yüz elli ruble yok burada, yalnızca yüz ruble var. Sonra bir yanlış anlama olmaması için söylüyorum bunu prens.

Prens “boş verin” anlamında kolunu salladı Gavrila Ardalionoviç’e.

— Bırakın, bırakın... dedi.

Hemen Lebedev’in yeğeni girdi araya:

— Yo, “bırakın” olmaz! Bu “bırakın” sözünüz gururumuza dokundu prens! Biz açık konuşuyoruz, her şeyi ortaya döküyoruz. Evet, iki yüz elli değil, yalnızca yüz ruble var orada. Ha iki yüz elli olmuş, ha yüz; hepsi bir...

Gavrila Ardalionoviç saf bir şaşkınlıkla,

— Yo-yok canım, nasıl hepsi bir? dedi.

Lebedev’in yeğeni öfkeyle bağırdı:

— Sözümü kesmeyin; sandığınız kadar enayi değiliz avukat bey. Elbette iki yüz ruble ile yüz ruble bir değildir, aralarında fark vardır... Ama prensiptir burada önemli olan. Davranıştır... Zarfta yüz elli rublenin eksik olması ise ayrıntıdır. Asıl önemli olan, Burdovskiy’in sadakanızı kabul etmemesi, onu gerisingeri yüzünüze fırlatmasıdır sayın bayım, yoksa zarfta yüz ruble varmış, iki yüz elli ruble varmış, hiç önemi yok... On bin rubleyi kabul etmedi Burdovskiy, gördünüz. Dürüst bir insan olmasaydı bu yüz rubleyi de getirmezdi buraya! Eksik olan yüz elli ruble, Çebarov’un prensle görüşmeye gidişine harcanmıştır. Beceriksizliğimize, bu tür işlerden anlamamamıza istediğiniz kadar gülün. Zaten sürekli komik duruma düşürmeye çalışıyorsunuz bizi. Ama dürüst olmadığımızı söylemeye kalkışmayın. Bu yüz elli rubleyi sayın prense elbirliğiyle ödeyeceğiz bayım. Birer ruble, birer ruble de olsa, faiziyle ödeyeceğiz... Yoksul bir insandır Burdovskiy, milyonları yoktur. Prensi görmeye gidip geldikten sonra masraflarının hesabını koydu önümüze Çebarov. Elimize para geçeceğini umuyorduk... Onun yerinde kim olursa olsun, aynı şeyi yapmaz mıydı?

Prens Ş. yüksek sesle,

— Tam olarak kim yapardı mesela? diye sordu.

Lizaveta Prokofyevna haykırdı:

— Aklımı yitireceğim ben!

Uzun süredir sessiz duran, konuşmaları izleyen Yevgeniy Pavloviç gülümsedi.

— Bu, geçenlerde bir avukatın yaptığı ünlü savunmayı hatırlattı bana. Hırsızlık amacıyla altı kişiyi öldüren müvekkilini savunurken, onun yoksulluğunu öne sürerek şöyle bitirmişti sözünü: “Doğaldır,

müvekkilim yoksul olduğu için bu altı kişiyi öldürmeyi koymuştur aklına, onun yerinde başka kim olsa aynı şeyi yapmak gelmez miydi aklına?" Böyle komik bir şeyler söylemişti işte.

Lizaveta Prokofyevna öfkeden neredeyse titreyerek bağırdı:

— Yeter! Kesin artık bu saçmalığı!..

Çok heyecanlıydı. Gözdağı verircesine arkaya attı başını, mağrur, alev alev yanan sabırsız bakışlarını (o anda belki de dost kim, düşman kim fark edemeden) dolaştırdı herkesin üzerinde. Uzun süredir tutmaya çalıştığı, sonunda patlayan, savaşı başlatan, onu hemen birilerinin üzerine saldırmaya zorlayan öfkesinin en üst noktasıydı bu. Lizaveta Prokofyevna'yı tanıyanlar o anda onun çok değişik bir ruhsal durum içinde olduğunu hemen anlardı. Ertesi gün İvan Fyodoroviç Prens Ş.'ye şöyle diyordu: "Lizaveta Prokofyevna kimi zaman böyle olur, ama dün olduğu kadar çok seyrek öfkelenir. Ancak üç yılda bir, daha sık değil! (Tane tane eklemişti:) Kesinlikle daha sık değil!"

Lizaveta Prokofyevna sesini yükseltip,

— Yeter İvan Fyodoroviç! Bırakın beni! dedi. Ne diye kolunuza girmemi istiyorsunuz? Demin alıp götüremediniz beni buradan. Kocamsınız, ailenin reisisiniz, sözünüzü dinlemeyip sizinle gelmediysem, beni, bu aptal kadını kulağından tutup götürmeliydiniz. Hiç değilse kızlarınızı düşünmeliydiniz! Artık siz olmadan bulacağız yolumuzu... Bu utanç bir yıl yeter bize... Durun bir dakika, prense teşekkür etmek istiyorum!.. Bu ikramınız için minnettarım size prens! Gençleri dinlemek için oturup kaldım burada... İğrenç bir şey bu, bayağılık! Bir kaos, rezillik, insan rüyasında göremez böylesini. Böyle gençler çok mudur dersiniz?.. Kes sesini Aglaya! Sen de sus Aleksandra! Siz karışmayın!.. Siz de çevremde dolanıp durmayın Yevgeniy Pavloviç, sıktınız!.. (Tekrar prense döndü:) Bir de özür diliyorsun onlardan canım... "Size yüklüce bir para önerme küstahlığında bulunduğum için bağışlayın beni efendim..." diyorsunuz. Birden Lebedev'in yeğeninin üzerine yürüdü: Ya sen ne diye sırıtıyorsun kendini beğenmiş? Güya, "On bin rubleyi geri çeviriyoruz, rica etmiyoruz, talep ediyoruz!" Bu budalanın yarın onların yanına koşacağını, dostluğunu ve parasını onlara sunacağını bilmiyor sanki... Evet, gidecektir onların yanına! Gideceksin, değil mi? Söyle, gidecek misin?

Prens sakin, uysal bir tavırla karşılık verdi:

— Gideceğim.

Lizaveta Prokofyevna

— Duydunuz, değil mi? dedi. (Tekrar Doktorenko'ya döndü.) Sen de bunun hesabını yapıyor olmalısın. Nasıl olsa parayı cebinde hissediyorsun, sonra da kalkıp numara yapıyorsun bize... Hayır canım, başka salaklar ara bul sen kendine, ne mal olduğunuzun farkındayım... Ruhunuzu okuyorum sizin! Tüm oyunlarınızı görüyorum!

— Lizaveta Prokofyevna! diye haykırdı prens.

Prens Ş. olabildiğince sakin, gülümseyerek,

— Gidelim buradan Lizaveta Prokofyevna, dedi. Çok geç oldu. Prensi de götürelim.

Kızlar bir kenarda ayakta duruyordu. Korkmuş gibiydiler. General tam anlamıyla korkuya

kapılmıştı. Herkes şaşkınlık içindeydi. Biraz uzakta ayakta duranlar belli etmeden gülümsüyor, aralarında fısıldaşıyorlardı. Lebedev'in son derece heyecanlı olduğu yüzünden belliydi.

Lebedev'in yeğeni ağırbaşlı, ama biraz şaşırmış,

— Rezalet ve kaos her yerde çıkar insanın karşısına hanımefendi, dedi.

— Ama böylesi değil! Böylesi değil canım, sizin şimdi yaptığınız gibisi değil! (Lizaveta Prokofyevna sinir krizi geçiriyormuş gibi bağırıyordu. Onu yatıştırmaya çalışanlara dönüp sürdürdü bağırmayı:) Bırakacak mısınız beni? Yevgeniy Pavloviç, demin bir avukatın mahkemede müvekkilini savunurken yoksul olduğu için bir insanın altı kişiyi öldürmesinden doğal bir şeyin olamayacağını söylediğini anlattınız. Eğer öyleyse, dünyanın sonu gelmiş demektir. Böyle bir şey duymadım. Şimdi her şeyi anlıyorum! (Kendisine şaşkın şaşkın bakan Burdovskiy'i göstererek sürdürdü konuşmasını:) Peki, şu kekeme para için adam kesmez mi dersiniz? Bahse girerim, keser! Prens, senin on bin rubleni almaz belki, vicdanı razı olmadığı için almaz, ama gece girer evine, keser seni, kutudan on bin rubleni alır... O zaman razı olur vicdanı! Hiç vicdanı da sızlamaz! Üstelik bunu şerefsizlik de saymaz! "Soylu bir çaresizlik patlaması"dır bu, bir "yadsımadır" veya Tanrı bilir nedir... Tüh! Her şey alt üst olmuş! Tersyüz! Evde büyütüyorsun kızını, bir de bakıyorsun sokakta bir yaylı arabaya atlamış, "Anneciğim, birkaç gün önce ben Karlıç'la (veya İvanıç'la) evlendim, hoşça kal!" Ne dersiniz, iyi bir şey mi bu? Belki saygıya değer bir davranış olduğunu bile düşünüyorsunuzdur? Kadın sorunu, değil mi? Şu ufaklık bile (Kolya'yı gösteriyordu), geçenlerde bunun "kadın sorunu" olduğunu söylüyordu. Annen salağın teki bile olsa, yine de insanca davranacaksın ona!.. Demin neden öyle havalı girdiniz buraya? "Yerinden kıpırdayayım deme, biz geliyoruz!.." "Tüm haklarımızı ver, sakın ağzını açıp bir şey söylemeye de kalkayım deme! Bize her tür saygıyı, hatta hak etmediklerimizi de göstereceksin, bizlerse en değersiz bir uşak gibi aşağılayacağız seni!" Gerçeği arıyorlar, haklarında ısrar ediyorlar, öte yandan yazdıkları yazı iftira dolu. "Dilemiyor, talep ediyoruz. Minnettarlık belirten tek sözcük de duymayacaksınız bizden, çünkü bunu kendi vicdanınızı rahatlatmak için yapıyorsunuz!" Ne ahlak anlayışı ama! Peki, prense hiç minnettar hissetmeyeceksen kendini, ya o zaman prens de sana Pavlişçev'e minnettar olmadığını, onun da kendi vicdanını rahatlatmak için ona iyilikler ettiğini söylerse? Sen prensin Pavlişçev'e olan minnettarlık duygusunu hesaba katarak talepte bulunuyorsun. Öyle ya, senden borç para falan almış değil. Onun Pavlişçev'e olan minnettarlık duygusundan başka neyi hesaba katmış olabilirsin, öyle değil mi? Öyleyse nasıl oluyor da minnettarlık duygusunu yadsıyabiliyorsun? Deliler! Kandırılmış bir kızı lekelenmiş sayan toplumu vahşilikle, merhametsizlikle suçluyorsun... Yani toplumun kızı incittiğini, ona acı verdiğini söylüyorsun. Kız acı duyuyorsa, daha çok acı çekmesi için ne diye gazetelere verip bu toplumun karşısına çıkarıyorsun onu? Delilik sizin bu yaptığınız! Kendini beğenmişler! Tanrı'ya inanmıyorsunuz, İsa'ya da inanmıyorsunuz! Kendinizi o kadar çok beğeniyorsunuz, gurur ruhunuzu öylesine kemirmiş ki, bir süre sonra birbirinizi yiyeceksiniz. Şimdiden söylüyorum bunu size. Saçmalık, kaos, kepazelik değil de nedir bu? Bütün bunlardan sonra bu arsız bir de kalkıp kendisinden özür dilemelerini istiyor! Aranızda çok mudur böyleleri? Neden gülüyorsun? Sizleri karşıma alıp konuştuğum, kendimi küçük düşürdüğüm için mi? Evet, küçük düşürdüm kendimi, elden ne gelir!.. (Birden İppolit'in üzerine yürüdü.) Gülme, utanmaz! Zor soluk alıyorsun, bir de kalkmış, başkalarını yoldan çıkarmaya çalışıyorsun. (Tekrar Kolya'yı gösterdi.) Hep seni sayıklıyor... Kendin gibi tanrıtanımaz yapmaya çalışıyorsun onu. Tanrı'ya inanmıyorsun. İyi bir kırbaçlamak gerekir seni efendi. Tüh sana!.. (Tekrar prense döndü, neredeyse tıkanarak sordu ona:) Ya sen, söyle bakalım Prens Lev Nikolayeviç, yarın gideceksin onu görmeye, değil mi?

— Gideceğim.

— Gidersen bir daha gözüme görünme! (Lizaveta Prokofyevna birden dönüp kapıya yürüdü, ama sonra yine birden durup döndü. İppolit'i göstererek sordu:) Şu tanrıtanımaza gideceksin ha? (İppolit'in üzerine yürüyerek, kendi sesine benzemeyen tuhaf bir sesle bağırdı:) Ne diye sırıtıp duruyorsun?

İppolit'in alaylı gülümsemesini kaldıramamıştı. Bir anda her yandan sesler yükseldi:

— Lizaveta Prokofyevna! Lizaveta Prokofyevna! Lizaveta Prokofyevna!

Aglaya yüksek sesle,

— Maman, çok ayıp! dedi.

İppolit sakin bir tavırla (üzerine yürüyen Lizaveta Prokofyevna onu yakalamış, karşısına dikilmiş, nedense kolunu kuvvetlice sıkarak, yüzüne öfkeli gözlerle yiyecek gibi bakıyordu) şöyle dedi:

— Telaşlanmayın Aglaya İvanovna, sakin olun... Ölmek üzere olan birini hırpalamanın doğru olmayacağını görecektir mamanınız... Neden güldüğümü açıklayabilirim kendilerine... İzin verirlerse çok sevineceğim...

O anda korkunç bir öksürük nöbetine yakalandı, tam bir dakika dinmedi öksürüğü.

Lizaveta Prokofyevna hemen bıraktı onun kolunu, gözlerini iri iri açıp dehşet içinde, kanlanan dudaklarını mendiliyle silişine bakmaya başladı.

— Ölüyor, hâlâ nutuk çekmeye çalışıyor... dedi. Konuşacak durumun mu var senin! Hemen gidip yatman gerek...

İppolit hırıltılı bir sesle, neredeyse fısıldayarak karşılık verdi:

— Öyle de yapacağım. Eve gider gitmez hemen yatağa gireceğim... İki hafta sonra öleceğimi biliyorum çünkü... Geçen hafta bizzat B. öyle söyledi... Bu nedenle, izin verirseniz, vedalaşırken iki sözcük söylemek istiyorum size.

Lizaveta Prokofyevna dehşet içinde haykırdı:

— Aklını mı yitirdi sen? Saçmalıyorsun! Tedavi olmalısın, ne biçim konuşuyorsun öyle! Hadi git, çabuk git yat!..

İppolit gülümsedi.

— Yatacağım, ölene kadar da kalkmayacağım bir daha. Aslında artık kalkmamak üzere dün yatacaktım, ama hazır ayaklarım beni taşıyorken, arkadaşlarla bugün buraya gelmek için yarına erteledim yatmayı... gelgelelim, çok yoruldum, çok...

Lizaveta Prokofyevna atılıp,

— Otur hadi, otur, dedi, ne diye ayakta duruyorsun?

Kendi bir sandalye çekip oturttu onu.

İppolit alçak sesle,

— Çok teşekkür ederim, dedi. Siz de karşıma oturun, biraz konuşalım... Konuşmalıyım sizinle Lizaveta Prokofyevna... (Lizaveta Prokofyevna'ya bakarak tekrar gülümsedi.) Şöyle düşünün: Bugün son kez yeryüzünde, insanların arasındayım, iki hafta sonra ise toprağın altında olacağım. Yani bu insanlarla, doğayla bir çeşit vedalaşmam olacak. Gerçi pek duygulu biri sayılmam, ama bunun burada, Pavlovsk'ta gerçekleşeceğine seviniyorum: Hiç değilse üzerimde yemyeşil ağaçlar görürüm...

Lizaveta Prokofyevna giderek daha çok korkmaya başlamıştı.

— Bırak artık konuşmayı, dedi. Zangır zangır titriyorsun. Az önce cır cır ötüp duruyordun, şimdi ise soluk almakta zorlanıyorsun, ölüyorsun sanki...

— Yakında dinleneceğim. Son dileğimi neden yerine getirmiyorsunuz?.. Biliyor musunuz, Lizaveta Prokofyevna, uzun zamandır sizinle karşılaşmayı hayal ediyordum. Kolya... sizinle ilgili çok şey anlattı bana. Her zaman yanımdadır Kolya, hiç yalnız bırakmaz beni... Çok ilginç bir kadınsınız, eşi bulunmaz bir kadın... Şimdi ben de tanık oldum buna ve... biliyor musunuz, biraz sevdim bile sizi.

— Aman Tanrım, bense az kalsın vuracaktım ona!

— Aglaya İvanovna durdurdu sizi. Yanılmıyorum ya? Kızınız Aglaya İvanovna'ydı kendisi? Daha önce hiç görmemiştim onu, ama o kadar güzel ki, ilk görüşte tanıdım onu. (Beceriksizce, çarpık bir gülümseme dolaştı İppolit'in dudaklarında.) İzin verin, yaşamımın son günlerinde güzel bir kıza doya doya şöyle bir bakayım... İşte prens de burada, eşiniz de, dostlarınız da... Son dileğimi neden geri çeviriyorsunuz?

Lizaveta Prokofyevna,

— Bir sandalye verin bana! diye bağırdı. (Ama kendi bir sandalye kapıp geldi, İppolit'in karşısına oturdu.) Kolya, diye seslendi, onunla birlikte gideceksin, evine kadar götüreceksin onu, yarın sabah da ben, kesinlikle...

— İzin verirseniz, prensten bir bardak çay rica edebilir miyim? Çok bitkin düştüm. Biliyor musunuz, Lizaveta Prokofyevna, yanılmıyorsam biraz önce prensi çay içmeye evinize davet etmiştiniz. Gitmeyin, burada kalın, birlikte oturalım, belki hepimize çay verir prens. Ortaya böyle bir şey attığım için bağışlayın beni... Ama tanıyorum ben sizi... çok iyisiniz, prens de... Hepimiz komik kaçacak derecede iyi insanlarız...

Prens hemen atıldı; Lebedev koşarak çıktı odadan, arkasından Vera koştu.

Lizaveta Prokofyevna kararlı bir tavırla,

— Hadi konuş bakalım, dedi, ama sakin, heyecanlanmadan. Yumuşattın beni... Prens! Senin çayını içmeyecektim, hak etmiyorsun bunu ama neyse, kalıp çayını içeceğim; yalnız kimseden özür dilemem! Hiç kimseden! Saçma!.. Yine de seni biraz sertçe payladıysam bağışla beni, aman, ister bağışla ister bağışlama, umurumda değil. (Birden kendisine karşı herhangi bir nedenle çok suçluymuşlar gibi, olağanüstü bir öfkeyle kocasına, kızlarına döndü.) Kimseyi de zorla tuttuğum yok; eve tek başıma da dönebilirim...

Ama sözünü bitirmesine fırsat vermediler. Herkes bir anda aldı çevresini. Prens tek tek herkesten çaya kalmasını rica etmeye, bunu daha önce akıl edemediği için özür dilemeye başladı. General bile öylesine tatlı, sevecen konuşmaya başlamıştı ki, Lizaveta Prokofyevna'ya uysal, yatıştırıcı bir tavırla mırıldanarak şöyle sormuştu: "Veranda serinledi, üşümüyorsun değil mi?" Az kalsın İppolit'e de şöyle soracaktı: "Uzun zamandır mı üniversitede okuyorsun?" Ama sormadı. Yevgeniy Pavloviç'le Prens Ş. birden pek sevecen, neşeli oluvermişlerdi. Adelaida ile Aleksandra'nın şaşkınlığı henüz gitmemiş, yüzlerinde bir hoşnutluk ifadesi bile belirmişti. Sözün kısası, Lizaveta Prokofyevna'nın sinirinin geçmesine herkesin sevindiği belliydi. Yalnızca Aglaya'nın yüzü asıktı. Bir köşede tek başına oturuyordu. Herkes çaya kalmıştı. Hiç kimsenin gitmek istediği yoktu. Yanından geçerken Lebedev'in kulağına bir şeyler fısıldadığı General İvolgin bile (Lebedev'in fısıldadığı şey hoş bir şey olmasa gerekti, çünkü hemen bir kenara çekilmişti general) kalmıştı. Prens hiç kimseyi atlamadan, Burdovskiy'in takımına da çaya kalmalarını önerdi. Gençler gergin tavırlarla homurdanarak, İppolit'i bekleyeceklerini söyledikten sonra hemen verandanın en uzak köşesine çekildiler, orada yine yan yana tek sıra oturdular. Hemen geldiğine göre, anlaşılan Lebedev çok önceden (kendisi için) çayı hazırlamıştı. Saat on biri vurdu.

X

İppolit, Vera Lebedeva'nın kendisine verdiği bir fincan çayla dudaklarını ıslatıp fincanı masaya bıraktı ve utanmış gibi, neredeyse telaşlı, birden çevresine bakındı.

— Şu fincanlara bakın Lizaveta Prokofyevna, dedi. Porselen galiba, hem sanırım en iyisinden... Hep Lebedev'in camlı dolabında kilitlidirler, hiç kullanılmaz... Öyle dururlar. Karısının çeyizinden kalmadırlar... Kimseye çay verilmez bu fincanlarla... Ama görüyorsunuz, o kadar sevinmiş ki, bizim şerefimize onları çıkardı...

Bir şeyler daha söylemek istiyordu, ama söyleyecek bir şey bulamadı. Yevgeniy Pavloviç fısıldadı prensin kulağına:

— Tahmin ettiğim gibi, sonunda utandı! Ama bu da tehlikeli, değil mi? Öfkesinden şimdi bir taşkınlık yapacağına dair kesin bir işaret bence; Lizaveta Prokofyevna da kalkıp gider herhalde.

Prens sorar gibi baktı ona. Yevgeniy Pavloviç,

— Taşkınlıklardan korkmuyor musunuz? diye sordu. Ben de... Hatta öyle şeyler olmasını isterim. Açıkçası, sevimli Lizaveta Prokofyevna'mızın cezasını çekmesini, hem de bugün, şu anda çekmesini isterim. Bunu görmeden buradan ayrılmak istemiyorum. Sanırım hastasınız siz? Titriyorsunuz.

Prens dalgın, hatta sabırsız,

— Sonra dedi, şimdi karıştırmayın bunu... Evet, hastayım.

Biraz öteden adının geçtiğini duymuştu, İppolit kendisinden söz ediyordu.

İsteri nöbeti gelmiş gibi gülüyordu İppolit.

— İnanmıyorsunuz, değil mi? dedi. Ama inanmalısınız, prens olsa hemen inanırdı, hiç de şaşırmazdı.

Lizaveta Prokofyevna prense döndü.

— Duyuyor musun prens? Duyuyor musun?

Herkes gülmeye başladı. Lebedev telaşla öne çıkmış, Lizaveta Prokofyevna'nın önünde dönüp duruyordu.

— Şu kırıtkan adam, ev sahibin... Biraz önce okunan, senin için yazılmış yazıyı kendisinin gözden geçirdiğini, düzelttiğini söylüyor.

Prens, şaşırmış gibi baktı Lebedev'e.

Lizaveta Prokofyevna ayaklarını yere vurarak,

— Niçin bir şey söylemiyorsun? dedi.

Prens Lebedev'e bakmayı sürdürerek,

— Evet, onun düzelttiğinin farkındayım, dedi.

Lizaveta Prokofyevna birden Lebedev'e döndü.

— Doğru mu bu?

Lebedev elini göğsünün üzerine koyup kararlı, kendine güven dolu bir tavırla doğruladı:

— Çok doğru, efendim!

Lizaveta Prokofyevna neredeyse ayağı fırlayacaktı.

— Bir de övünüyor!

Lebedev göğsünü yumruklayarak, başını giderek daha çok öne eğerek,

— Çok aşağılık biriyim, çok aşağılık! diye mırıldandı.

— Aşağılıksan bana ne bundan! Aşağılığım diyerek işin içinden sıyrılabileceğini mi sanıyorsun? Bak sana bir daha soruyorum prens, böyle zavallı insanlarla görüşmeye utanmıyor musun? Hiçbir zaman affetmeyeceğim seni!

Lebedev inandırıcı, yumuşak bir sesle,

— Prens bağışlayacaktır beni! dedi.

Birden öne atlayan Keller, Lizaveta Prokofyevna'ya doğru bağırdı:

— Küçük düşen arkadaşımın durumunu kurtarmak için hanımefendi, sizin de tanık olduğunuz gibi, biraz önce bizim kapı dışarı edilmemizi önermesine karşın, onun yazıyı düzelttiğini açıklamadım. Soyluluğumdan, efendiliğimden yaptım bunu. Gerçeğin ortaya çıkması için itiraf ederim, evet, gerçekten de altı ruble karşılığında yardım istedim kendisinden. Ama yazının düzeltisi için değil, olaylardan haberi olan biri olduğu için bazı gerçekleri öğrenmek amacıyla başvurmuştum kendisine. Potinleri, İsviçreli profesörün yanındaki iştahı, iki yüz elli ruble yerine zarftan elli ruble çıkması gibi konuları öğrenmek için verdim ona o altı rubleyi, yoksa yazı bütünüyle benimdir.

Lebedev, giderek çoğalan kahkahalar arasında sinirli bir sabırsızlık ve alttan alır bir tavırla araya girdi:

— Yalnız belirtmem gerek, ben yazının yalnızca birinci bölümünü düzelttim, ortalara geldiğimizde bir konuda tartıştığımız için ikinci bölümü düzeltmeyi bıraktım efendim, bu yüzden ikinci bölüm düzgün değildir (yanlışlarla doludur!), yani bunu da bana yüklemeyin lütfen efendim...

— Düşündüğü şeye bakın! diye bağırdı Lizaveta Prokofyevna.

Yevgeniy Pavloviç, Keller'e döndü.

— İzninizle, yazıyı ne zaman düzelttiğinizi sorabilir miyim?

Keller rapor veriyormuş gibi,

— Dün sabah buluşup, bu sırrın ikimizin arasında kalacağına birbirimize söz vermiştik, dedi.

Lizaveta Prokofyevna,

— Gördün mü prens, dedi, senin önünde yerlerde sürünüp, sana sadık olduğunu söylerken arkandan ne numaralar çeviriyormuş! Aşağılık herif! Artık senin Puşkin'ini de istemiyorum, kızın da evime gelmesin!

Ayağa kalkmak istedi Lizaveta Prokofyevna, ama birden gülmeyi sürdüren İppolit'e döndü, öfkeyle.

— Ne o bayım, benimle alay etmeye mi çalışıyorsun?

İppolit'in dudaklarında çarpık bir gülümseme belirdi.

— Tanrı korusun! dedi. Ama beni en çok hayrete düşüren, sizin olağanüstü kişiliğiniz Lizaveta Prokofyevna,... İtiraf edeyim ki Lebedev'den kasten söz ettim. Bunun sizi nasıl etkileyeceğini biliyordum. Yalnızca sizi... çünkü prens kesinlikle bağışlayacaktır Lebedev'i, belki bağışlamıştır bile... Aklında onun için bir özür arayıp bulmuş da olabilir... Öyle değil mi, prens?

Tıkandı İppolit. Tuhaf bir heyecan içindeydi, konuştukça heyecanı da artıyordu.

Onun konuşma tarzına şaşan Lizaveta Prokofyevna öfkeyle,

— E-e?.. diye mırıldandı. Ne olmuş?

— Sizinle ilgili çok şey duydum, çok şey... çok sevindirdi beni duyduklarım... size karşı büyük saygı duymam da bundandır...

İppolit konuşmasını sürdürüyordu, ama söyledikleriyle başka bir şey anlatmak istiyordu sanki. Sözlerinde alaylı bir hava vardı ve aynı zamanda aşırı derecede heyecanlıydı da. Her sözcüğünü söylerken ne diyeceğini bilemiyor, şaşırıyor, kuşkulu kuşkulu çevresine bakınıyordu. Öyle ki veremli yüz ifadesi, ne olup bittiğini araştıran tuhaf, ışıltılı bakışı buna eklenince ister istemez dikkatleri onun üzerinde topluyordu. Konuşmasını sürdürüyordu:

— Yüksek tabaka insanlarını tanımasına tanımam (kabul ediyorum bunu), ama size hiç yakışmayan deminki topluluğun içinde bulunmanız bir yana, onların da... kızlarınızın da buradaki uygunsuz konuşmaları dinlemesine (aslında aynı şeyleri romanlarda okumuş olsalar da) izin vermenize şaşırdım doğrusu. Bununla birlikte, bilmiyorum... kafam yerinde değil çünkü, ama bir çocuğun (evet tekrar söylüyorum, bir çocuğun) istemesi üzerine, sizden başka kim kalmaya, akşamı onun yanında geçirmeye, olaya katılmaya ve... bu yaptığından ertesi gün utanç duymaya kim razı olurdu?.. (Evet, kabul ediyorum, anlatmak istediklerimi iyi anlatamıyorum.) Gerçi çok saygıdeğer eşinizin yüzünden bütün bunları doğru bulmadığı belli oluyorsa da... (Ne diyeceğini iyice şaşırınca güldü:) Hi-hi...

Sonra bir öksürük nöbeti geldi, iki dakika aralıksız öksürdü.

Lizaveta Prokofyevna merakla izliyordu onu. Soğuk, sert bir tavırla,

— Gördün işte, dedi, sonunda tıkandın! Ah güzel oğlum, yeter artık, geç oldu!

Artık sabrı tükenen İvan Fyodoroviç sinirli bir tavırla araya girdi.

— Sayın bayım, izin verin, şunu söyleyeyim size, eşim burada ortak dostumuz ve komşumuz Prens Lev Nikolayeviç'in evinde bulunuyor ve Lizaveta Prokofyevna'nın davranışlarını eleştiremezsiniz delikanlı, ayrıca benim yüzümün ifadesinden herkesin içinde yüksek sesle söz edemezsiniz. Evet efendim. (Giderek daha çok sinirleniyordu İvan Fyodoroviç.) Karım burada kaldıysa, daha çok

şaşkınlığından, günümüzün tuhaf gençlerine duyduğu anlaşılır merakından kalmıştır. Ben de gitmedim, kaldım, tıpkı kimi zaman sokakta şeyleri... şeyleri... gördüğümde durup baktığım gibi... şeylere...

Yevgeniy Pavloviç generalin sözünün sonunu getirdi:

— Antika insanlara...

Aradığı sözcüğün Yevgeniy'in söylediği sözcük olup olmadığında biraz kararsız, sevindi general.

— Harika ve çok doğru, dedi. Tam antika olanlara... Ne var ki beni en çok şaşırtan ve hatta (deyim yerindeyse) acı veren de, Lizaveta Prokofyevna'nın yanınızda kalmasının nedeninin hastalığınız ve belki de gerçekten öleceğiniz olduğunu bile anlayamamanızdır delikanlı. Yani acıklı konuşmanız etkilemiştir kendisini, dolayısıyla bunun için kimse suçlayamaz onu, kişiliğini küçümseyemez... (Generalin yüzü kıpkırmızı olmuştu. Karısına döndü:) Lizaveta Prokofyevna! Artık gitmek istiyorsan sevgili dostumuz prensle vedalaşalım ve...

İppolit beklenmedik anda araya girdi, generale dalgın, ciddi bir tavırla bakarak,

— Verdiğiniz bu ders için çok teşekkürler general, dedi.

Aglaya ayağa kalkıp sabırsız, öfkeli,

— Gidelim maman, daha ne kadar sürecek bu!..

Lizaveta Prokofyevna kocasına döndü, ağırbaşlı bir tavırla,.

— İzin verirsen, iki dakikacık daha sevgili İvan Fyodoroviç, dedi. Sanırım ateşi var, baksana, sayıklıyor... Gözlerinden anladım, böyle bırakamayız onu. Lev Nikolayeviç! Bu gece Petersburg'a sürüklemeseler onu, sende kalsa olmaz mı? (Nedense birden Prens Ş.'ye döndü.) Cher prince, sıkılmıyorsunuz, değil mi? Buraya gel Aleksandra, saçlarını düzelt canım.

Kızının saçlarının düzeltilmeye hiç de ihtiyacı olmamasına karşın, yine de düzeltti saçlarını, sonra öptü onu, zaten yanına bunun için çağırmıştı.

Dalgınlığından kurtulan İppolit tekrar konuşmaya başladı:

— Gelişime açık olan biri olarak gördüm sizi. Evet! (Birden hatırlamış gibi sevindi.) İşte bunu söylemek istiyordum... Burdovskiy annesini içtenlikle savunmak istiyor, değil mi? Ama öyle oluyor ki, sanki küçük düşürüyor kadıncağızı. Bakın, prens yardım etmek istiyor, Burdovskiy'e bütün içtenliğiyle elini uzatıyor ona, para vermek istiyor, belki içinizde yalnızca o nefret etmiyor Burdovskiy'den. Ama bakın, nasıl da iki düşman gibi karşılıklı dikiliyorlar... Ha-ha-ha! Size göre annesine kötü, çirkin davrandığı için hepiniz nefret ediyorsunuz Burdovskiy'den, öyle değil mi? Evet, öyle değil mi? Yanılıyor muyum? Evet, biçimsel incelik, güzelliktir sizin için önemli olan, yalnızca bunlar. (Uzun zamandır bundan kuşkulanıyordum!) Ama şunu bilesiniz ki, belki hiçbirimiz Burdovskiy'in annesini sevdiği kadar sevmiyoruz annelerimizi! Haberim var prens, Gavrila ile para yolladınız Burdovskiy'in annesine. Bahse girerim. (İsterik kahkahalar attı:) Ha-ha-ha! Bahse girerim, şimdi de Burdovskiy annesini küçük düşürdüğünüz, ona saygısızlık ettiğiniz için suçlayacaktır sizi. Yemin ederim... Ha-ha-ha!

Yine tıkandı, öksürmeye başladı.

Endişeli bakışını İppolit'ten ayırmayan Lizaveta Prokofyevna sabırsızca,

— Hepsi bu kadar mı? dedi. Bitirdin mi? Hadi git yat şimdi, hastasın. Tanrım! Hâlâ konuşuyor!

İppolit sinirli, huzursuz bir tavırla birden Yevgeniy Pavloviç'e döndü.

— Yanılmıyorsam gülüyorsunuz? dedi. (Gerçekten gülüyordu Yevgeniy Pavloviç.) Neden hep gülerek bakıyorsunuz bana? Fark ettim, bana bakarak durmadan gülüyorsunuz.

— Yalnızca sormak istiyordum size Bay... İppolit... bağışlayın, soyadınızı unutmuşum.

Prens,

— Bay Terentyev, dedi.

— Evet, Terentyev... Teşekkür ederim prens, demin söylemişlerdi, ama çıkmış aklımdan... Sormak istiyordum size Bay Terentyev, duyduğuma göre, bir pencereden insanlara on beş dakika konuşacak olsanız, hepsinin her dediğinizi hemen kabulleneceğini, arkanızdan koşacağını söylüyormuşsunuz, doğru mu duymuşum?

Hatırlamaya çalışıyormuş gibi bir an düşündükten sonra karşılık verdi İppolit:

— Söylemiş olabilirim... (Sonra birden canlanıp, Yevgeniy Pavloviç'e dik dik bakarak ekledi:) Kesin söylemişimdir! Neden sordunuz?

— Hiç... Sadece duyduğumun doğru olup olmadığını öğrenmek için sormuştum.

Yevgeniy Pavloviç sustu, ama İppolit sabırsız bir bekleyişle ona bakmayı sürdürüyordu.

Lizaveta Prokofyevna, Yevgeniy Pavloviç'e döndü.

— Ee, bitirdin mi? diye sordu. Bitirmedinse, çabuk bitir canım, yatıp uyuması gerekiyor. Daha söyleyeceğin var mı?

Lizaveta Prokofyevna'nın canının çok sıkkın olduğu belliydi.

Yevgeniy Pavloviç gülümseyerek sürdürdü konuşmasını:

— Şunu da söylemeden edemeyeceğim, Bay Terentyev, arkadaşlarınızdan duyduklarım ve sizin şimdi öylesine tartışılmaz bir yetkinlikle açıkladıklarınız, bana soracak olursanız, her şeyden önce ve her şeyin yanı sıra, hatta belki de araştırılmasından bile bağımsız olarak, hakkın zaferi olarak özetlenebilir. Öyle değil mi? Yanılıyor muyum?

— Elbette yanılıyorsunuz. Anlayamıyorum bile sizi... Sonra?

Köşeden de homurtular yükseldi. Lebedev'in yeğeni alçak sesle bir şeyler mırıldandı.

— Şimdi bitiriyorum, dedi Yevgeniy Pavloviç. Daha sonra bunun güç kullanma hakkına, yani yumruğunu kullanma hakkına ve en sonunda dünyanın her yerinde çok sık görülen, bir şeyi istediği gibi yapma hakkına atlayacağını söylemek istemiştim, o kadar. Proudhon da durmuştur gücün hakkı üzerinde. Amerikan iç savaşında en ilerici liberallerin çoğu bile zenciler siyah ırktandır, beyazlardan aşağıdırlar, öyleyse güç kullanma hakkı beyazlardadır diyerek çiftlik sahiplerinden yana olmuştur.

— Ee?

— Yani güçlünün haklı olduğunu yadsımıyorsunuz.

— Başka?

— Mantıklı bir insansınız... Yalnızca şunu söylemek istemiştim: Güçlünün hakkı kaplan ve timsah hakkına, hatta Danilov ve Gorskiy'in hakkına pek uzak değildir.

— Bilmiyorum. Başka?

İppolit, Yevgeniy Pavloviç'in ne dediğini pek dinlemiyordu. Arada bir e? veya başka? diyordu, ama dikkat ettiği veya meraklandığı için değil, sırf konuşma alışkanlığından.

— Hepsi bu kadar... başkası yok.

İppolit, farkında değilmiş gibi elini Yevgeniy Pavloviç'e uzatarak (o anda gülümsemişti bile) birden şöyle dedi:

— Yine de size kızmıyorum.

Yevgeniy Pavloviç şaşırmıştı. Karşısındakinin özrünü kabul ediyormuş gibi, ciddi bir tavırla dokundu kendisine uzatılan ele. Tıpkı iki anlama gelebilecek gibi, saygılı bir tavırla,

— Söylemeden edemeyeceğim, dedi, konuşmama izin vermekle, beni dikkatle dinlemekle gösterdiğiniz ilgiye minnettarım. Çünkü birçok gözlemime göre liberallerimiz karşısındaki insanın kendine özgü düşünceleri olmasına izin verecek ve karşı düşüncede insanlara küfür etmekten veya daha ağır bir şey yapmaktan kendini alıkoyabilecek yapıda değildir.

General İvan Fyodoroviç,

— Çok doğru söylüyorsunuz, dedi.

Sonra ellerini arkasında bağlayıp, canı son derece sıkkın, verandanın çıkışına doğru çekildi, birkaç kez esnedi orada.

Lizaveta Prokofyevna birden Yevgeniy Pavloviç'e döndü.

— Yeter ama canım, sıktınız artık...

İppolit heyecanlı, neredeyse korkuyla ayağa kalkıp çevresine şaşkın şaşkın bakınarak,

— Geç oldu! dedi. Bu saate kadar alıkoydum sizi, her şeyi anlatmak istedim size... öyle sanıyordum ki hepiniz... son kez... ama olmayacak bir hayaldi bu...

Neredeyse gerçek bir sayıklamadan zaman zaman birkaç dakikalığına ansızın ayıldığı, karyolasında tek başına, hasta yatarken sıkıntılı, uykusuz geçen saatler boyu düşündüğü birçok şeyi parça parça hatırlayıp anlattığı belliydi. Birden,

— Haydi, hoşça kalın! dedi. Size hoşça kalın demenin benim için kolay olduğunu mu sanıyorsunuz? (Bu saçma sorusuna canı sıkıldığı için gülümsedi:) Ha-ha! (Anlatmak istediği şeyleri açıklıkla anlatamadığı için kendi kendine ifrit oluyormuş gibi ekledi:) Ekselansları! Sizi cenaze törenime davet

etmek benim için bir onurdur... beni bu onurdan yoksun bırakmazsınız sanırım ve... generalle birlikte hepiniz de davetlisiniz baylar!..

Tekrar güldü İppolit. Ama bu bir deli gülüşüydü. Lizaveta Prokofyevna korku içinde yaklaştı ona, kolundan tuttu. İppolit yüzünde donup kalmış, ama artık devam etmeyen gülüşüyle dik dik bakıyordu Lizaveta Prokofyevna'ya.

— Buraya ağaçları görmek için geldiğimi biliyor muydunuz? diye sordu. İşte, şu ağaçları... (Parktaki ağaçları gösteriyordu.) Komik bu, değil mi? (Ağırbaşlı bir tavırla sordu Lizaveta Prokofyevna'ya:) Komik bir şey yok bunda, değil mi? (Sonra birden daldı, bir dakika sonra kaldırdı başını, meraklı bakışlarla kalabalıkta birini aramaya koyuldu. Hiç de uzağında olmayan, uzun süredir hemen sağında ayakta duran Yevgeniy Pavloviç'i arıyordu. Ama onun orada olduğunu unutmuş, arıyordu. Sonunda buldu Yevgeniy Pavloviç'i.) Ah, daha buradasınız demek! Pencerede on beş dakika konuşmak istediğime gülüyordunuz demin. Hem biliyor musunuz, on sekiz yaşında değilim ben... Şu yastığa başımı öylesine çok koydum ki, şu pencereden dışarı o kadar çok baktım, her şeyi... o kadar çok düşündüm ki... Bilirsiniz, ölünün yaşı olmaz. Geçen hafta düşünüyordum bunu, gece uyanmıştım... En çok neden korktuğunuzu biliyor musunuz siz? Bizleri küçümsüyor olsanız da, en çok bizlerin içtenliğinden korkuyorsunuz! Bunu da gece başım yastıktayken düşündüm... Lizaveta Prokofyevna, biraz önce sizinle alay ettiğimi sanıyordunuz, değil mi? Yo, hayır, alay etmiyordum sizinle, yalnızca övmek istemiştim sizi, o kadar. Prensin sizi çocuk gibi gördüğünü söylüyordu Kolya... Güzel bir şey bu... Çok güzel... Sahi bir şey daha... Bir şey daha söylemek istiyordum size.

Yüzünü elleriyle kapayıp bir süre düşündükten sonra konuşmasını sürdürdü:

— Bakın ne diyeceğim: Az önce kalkmıştınız, vedalaşıyordunuz, o anda birden şöyle bir şey geldi aklıma: Bu insanları bir daha görmeyeceğim! Bu ağaçları da... Yalnızca kırmızı tuğla bir duvar ve Meyer'in evi olacak... penceremin karşısında... Hadi anlat onlara bütün bunları... Anlatmaya çalış... Şu güzeller güzeli kız... Ama bir ölüsün sen artık, ölü olduğunu açıkla, "Ölü bir adam her şeyi söyleyebilir..." de. "Prenses Marya Alekseyevna kızmaz nasılsa,"[28] de, ha-ha!.. (Kuşkuyla baktı herkesin yüzüne.) Gülmüyorsunuz ya? Biliyor musunuz, yatarken çok şey geliyordu aklıma... Size bir şey söyleyeyim mi, doğanın çok komik olduğunu düşünüyordum... Demin benim tanrıtanımaz olduğumu söylüyordunuz, peki doğanın ne olduğunu biliyor musunuz? Niçin yine gülüyorsunuz? (Herkesin yüzüne hüzünlü bir öfkeyle bakarak ekledi:) Çok katı yürekli, acımasızsınız! (Yine bir şeyi hatırlamış gibi, ciddi, bambaşka bir tavırla bitirdi konuşmasını:) Kolya'yı yoldan çıkarmaya çalışmıyordum ben.

Lizaveta Prokofyevna çok üzgün,

— Burada hiç kimse, hiç kimse alay etmiyor seninle, için rahat olsun! dedi. Yarın yeni bir doktor gelecek. Öteki yanıldı. Hadi otur, ayakta durma! Sayıklıyorsun sen... Ah, ne yapacağız şimdi?

Telaşla koltuğa oturtmaya çalışıyordu İppolit'i. Bir damla gözyaşı belirmişti yanağında..

İppolit şaşırmış, kalakalmıştı. Elini kaldırdı, çekinerek uzanıp o gözyaşı damlasına dokundu. Çocuksu bir gülümseme vardı yüzünde. Neşelenmiş gibi,

— Ben... Sizi... diye başladı. Biliyorsunuz, sizi ne çok... Her zaman öylesine heyecanlı söz ediyordu ki sizden... İşte o, Kolya... Çok seviyorum onu. Ben yoldan çıkarmaya falan çalışmadım onu!

Arkamda da yalnızca o kalacak... Kalan çok olsun isterdim, ama kimse yoktu yanımda, hiç kimse yoktu... Bir eylem adamı olmak istiyordum, hakkım vardı buna... Ah, ne çok şey istiyordum! Ama şimdi hiçbir şey istemiyorum! İstemek de istemiyorum! Böyle bir söz verdim kendime, artık hiçbir şey istemeyeceğim. Varsın bensiz arasınlar gerçeği! Evet, doğa alay ediyor insanlarla! (Birden heyecanla yükseltti sesini.) Sonra alay edecekse ne diye yaratıyor en üstün varlıkları? Öyle yapmış ki, yeryüzünde kusursuz diye bilinen varlığı... Evet, öyle yapmış ki, o kusursuz varlığı insanların karşısına çıkarıp ona onca kanın akmasına neden olan şeyleri söylemek görevini vermiş. Hem akan kan o kadar çok ki, bir seferde akacak olsaydı, tüm insanlığı boğardı! Oh, iyi ki ölüyorum! Belki ben de öyle korkunç bir yalan söyleyebilirdim! Bakarsınız buna doğa zorlardı beni!.. Kimseyi kötü yola itmedim ben... İnsanların mutluluğu için, gerçeğin ortaya çıkması, yücelmesi için çalıştım... Penceremden Meyer'in evinin duvarına bakarken, yalnızca on beş dakika konuşup herkesi, herkesi inandırmayı düşündüm hep ve ilk defa hayata karıştığımdaysa... diğerlerini değilse bile sizi buldum karşımda! Ama sonuç ne oldu? Bir hiç! Beni küçümsediniz! Demek bir aptalım, kimsenin işine yaramayan, gereksiz biriyim, demek zamanım geldi artık! Hem arkamda en küçük bir anı da bırakamadım! Ne bir ses, ne bir iz, ne bir eser... tek bir düşünceyi bile yayamadım!.. Gülmeyin bu aptala! Unutun gitsin! Hepsini unutun... unutun lütfen, bu kadar acımasız olmayın! Biliyor musunuz, şu verem olmasaydı, kendimi ben öldürebilirdim...

Daha uzun süre konuşmak istediği belliydi, ama konuşamayıp koltuğa attı kendini, elleriyle kapadı yüzünü ve küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Lizaveta Prokofyevna,

— Şimdi ne yapacağız? diye haykırdı.

Yanına koştu, başını kollarının arasına alıp olanca gücüyle göğsünün üzerine bastırdı. İppolit sarsıla sarsıla ağlıyordu.

Sürdürdü konuşmasını Lizaveta Prokofyevna:

— Hadi, hadi! Ağlama artık, yeter, ağlama! İyi bir çocuksun sen... Bilmeden yaptıklarını bağışlayacaktır Tanrı. Yeter hadi, metin ol... Sonra kendin de utanacaksın böyle ağladığın için...

İppolit güçlükle kaldırdı başını.

— Orada benim bir... diye başladı. Orada bir erkek kardeşimle kız kardeşlerim var, çok küçükler, yoksul ve masum çocuklar... O kadın bozacaktır onları! Siz bir azizesiniz... Kendiniz de bir çocuk kadar günahsızsınız... Kurtarın onları! O kadının, o utanmazın elinden alın onları... Ne olur yardım edin onlara. Tanrı yapacağınız bu iyiliğin karşılığını misliyle verecektir size. Ne olur, Tanrı için, İsa için yardım edin onlara!..

Lizaveta Prokofyevna büyük bir öfkeyle haykırdı:

— Şimdi ne yapalım, söyleyin bakalım İvan Fyodoroviç! İnsaf edin de o gösterişli sessizliğinizi bozun artık lütfen! Bir şey söylemezseniz, bilesiniz ki geceyi burada geçireceğim. Yeterince baskı altında tuttunuz beni!

Çok heyecanlı, öfkeliydi Lizaveta Prokofyevna. Kocasının cevabını ısrarla bekliyordu. Ne var ki böyle durumlarda genellikle herkes soruyu kendi üzerine almadan, susarak, pasif bir merakla karşılık

verir ve aradan uzun bir süre geçtikten sonra açıklar düşüncesini. Bu akşam da orada bulunanlar arasında tek sözcük söylemeden sabaha kadar bile olsa oturmaya hazır kimseler vardı. Sözgelimi, bütün akşam boyunca uzak bir köşede oturup hiç söze karışmayan, konuşmaları büyük bir merakla dinleyen (belki bunun için birtakım nedenleri de vardı), hep susan Varvara Ardalionovna bunlardan biriydi.

General,

— Bana sorarsan Lizaveta Prokofyevna, burada bizim heyecanımızdan daha çok bir hastabakıcıya, bir de güvenilir, uyanık birine ihtiyaç var. Ama önce prense sormalıyız ve... hemen bırakmalıyız, dinlensin hasta... Yarın yine geliriz.

Doktorenko hırçın, öfkeli bir tavırla prense döndü.

— Saat on iki oldu, dedi. Biz gidelim artık. İppolit bizimle gelecek mi, gelmeyecek mi?

— İstiyorsanız siz de kalın, dedi prens. Yerimiz var.

Keller bir anda heyecanla koştu generalin yanına.

— Ekselansları, dedi, gece için güvenilir birine ihtiyacınız varsa, arkadaşım için... seve seve kalabilirim efendim! Benim gözümde büyük bir insandır kendisi! Kuşkusuz, eğitimimi biraz boşladım ben efendim, ama o konuşmaya başladı mı ağzından inciler dökülür efendim!..

General umutsuzca öte yana çevirdi başını.

Lizaveta Prokofyevna'nın sinirli sorularına cevap verdi prens:

— Geceyi burada geçirirse sevinirim. Petersburg'a dönmesi zor olacak bence.

— Ne o, uyuyor musun? İstemiyorsan açık söyle canım, bizim eve götürürüm onu! Aman Tanrım, kendi zor ayakta duruyor zaten! Hasta mısın sen?

Geldiğinde prensi ölüm döşeğinde bulamayan Lizaveta Prokofyevna, onun dış görünüşüne bakarak sağlıklı olduğunu pek abartmıştı herhalde. Oysa prensin kısa süre önceki hastalığı, hastalığına eşlik eden acı hatıraları, bu akşamın telaşı, “Pavlişçev'in oğlu” olayı, en sonunda da İppolit... Bütün bunlar prensin hasta duyarlılığını gerçekten de neredeyse hummalı bir duruma sokmuştu. Öte yandan, şimdi başka bir endişe, hatta korku da vardı bakışında. Ondan başka bir olay daha bekliyormuş gibi telaşlı bakıyordu İppolit'e.

Birden ayağa kalktı İppolit. Çarpılmış, korkunç derecede bembeyaz olmuş yüzünde umutsuzluk derecesinde bir utanç vardı. Oradakilerin üzerinde nefretle ve korkuyla dolaşan bakışları da, titreyen çarpık dudaklarında dolaşan ürkek gülümseme de ruhsal durumunu ele veriyordu. Hemen önüne indirdi bakışını, yalpalayarak (gülümsemeyi hâlâ sürdürüyordu), verandanın merdiveninin başında duran Burdovskiy ile Doktorenko'nun yanına yürüdü. Anlaşılan, onlarla birlikte gitmeye hazırlanıyordu.

Prens,

— Ben de bundan korkuyordum işte! diye haykırdı. Olacağı buydu!

İppolit dönüp büyük bir öfkeyle baktı prense. Yüzünün her çizgisi şöyle diyordu sanki:

— Demek bundan korkuyordunuz? Demek "olacağı buydu" ha? Şunu bilmenizi isterim (sesi hırıltılı, tiz çıkıyor, ağzından tükürükler saçılıyordu), burada en çok nefret ettiğim insan sizsiniz... Cizvit, aşırı tatlı ruhlu, budala, iyilik budalası milyoner... en çok sizden nefret ediyorum, hatta dünyada en çok!.. Uzun zamandır biliyorum sizi ve nefret ediyorum... Sizden söz edildiğini duyduğumdan beri bütün varlığımla nefret ediyorum sizden... Olayı buraya siz getirdiniz! Sizin yüzünüzden kriz geldi bana! Ölmek üzere olan bir insanı küçük düşürdünüz. Siz, siz, sizsiniz küçük düşmemin suçlusu! Ölmeyecek olsaydım, öldürürdüm sizi! Yardımlarınıza ihtiyacım yok, kimsenin yardımını istemiyorum, duyuyor musunuz, hiç kimsenin! Kendimde değildim demin, gururlanmayın hemen!.. Hepinizi sonsuza dek lanetliyorum, hepinizi!

İyice tıkandı, sesi kesildi.

Lebedev fısıldadı Lizaveta Prokofyevna'ya:

— Ağladığı için utandı! "Olacağı buydu!" Ah prens! Nasıl da anlamışsın...

Ama Lizaveta Prokofyevna dönüp bakmaya bile değer görmedi onu. Mağrur bir tavırla başını arkaya atarak şöyle bir doğruldu, küçümser bir merakla baktı bu "küçük insanlara". İppolit konuşmasını bitirince general omuz silkecek oldu. Lizaveta Prokofyevna bu yaptığının hesabını soruyormuş gibi aşağıdan yukarı öfkeyle süzdü onu, arkasından hemen prense döndü.

— Sevgili aile dostumuz prens, bizlere bağışladığınız bu hoş akşam için size çok teşekkür ederim. Budalalıklarınıza ailemizi de karıştırdığınız için seviniyorsunuzdur şimdi... Bu kadarı yeter sevgili dostum, sonunda sizi iyice tanımamıza yardım ettiğiniz için teşekkürler!..

"Onların" gitmesini beklerken sinirli sinirli mantosunu düzeltmeye başladı. Doktorenko'nun araba çağırması için bir süre önce gönderdiği Lebedev'in oğlu lise öğrencisinin çağırdığı kiralık araba "onları" almak için kapıya yanaşmıştı. General, karısının hemen arkasından,

— Gerçekten de prens, hiç beklemezdim sizden... dedi. Her şeyden, dostça ilişkimizden sonra... hem ayrıca, Lizaveta Prokofyevna...

Adelaida,

— Peki, nasıl, nasıl olabilir böyle bir şey? diye haykırdı.

Çabuk adımlarla prensin yanına gitti, elini uzattı ona.

Prens, Adelaida'ya şaşkın şaşkın gülümsedi. O anda sımsıcak, çabuk bir fısıltı yaktı kulağını:

— Bu iğrenç insanlarla hemen şimdi ilişkinizi kesmezseniz, hayatımın sonuna kadar, hayatımın sonuna kadar nefret edeceğim sizden!

Aglaya idi bunu söyleyen. Çıldırmış gibiydi. Ama prens dönüp ona bakıncaya kadar uzaklaşmıştı. Ne var ki bir şeyle veya bir kimseyle ilişkisini kesmesi gerekmiyordu artık prensin: Bu arada hasta İppolit'i şöyle veya böyle arabaya bindirmişler, araba hareket etmişti. Lizaveta Prokofyevna,

— Ee, daha bekleyecek miyim İvan Fyodoroviç? dedi. Bu kötü insanların arasında daha uzun süre durmak zorunda mı kalacağım?

— İyi ama canım, ben... Sanırım hazırım ben ve prens...

İvan Fyodoroviç elini uzattı prense, ama sıkmadan, o sırada öfkeyle bağırıp çağırarak verandadan çıkmakta olan Lizaveta Prokofyevna'nın arkasından koştu. Adelaida, nişanlısı ve Aleksandra içtenlikle vedalaştılar prensle. Yevgeniy Pavloviç de öyle... Yalnızca onun neşesi yerindeydi. Pek sevecen bir gülümsemeyle fısıldadı prense:

— Olacağı buydu! Ne yazık ki, olan size oldu, boş yere acı çektiniz.

Aglaya prensle vedalaşmadan çıktı.

Gelgelelim, o akşamın serüveni henüz bitmemişti. Lizaveta Prokofyevna'nın hiç beklenmedik bir karşılaşmaya daha katlanması gerekiyordu.

Merdivenlerden parkı çevreleyen yola yeni inmişti ki, beyaz iki atın koşulu olduğu pırıl pırıl bir kupa arabası birden hızla geçti prensin yazlığının önünden. Arabada gözalıcı iki kadın vardı. Evi beş on adım geçtikten sonra birden durdu kupa arabası. Kadınlardan biri kendisi için çok gerekli bir tanıdığını görmüş gibi çabucak döndü. Çın çın öten çok tatlı bir sesle,

— Yevgeniy Pavloviç! haykırdı. Sen misin? Sonunda seni bulduğuma ne kadar sevindim bilemezsin! Kente adam yolladım sana. Hem de iki kişi! Sabahtan beri seni arıyorlar!

Yevgeniy Pavloviç yıldırım çarpmış gibi, büyük bir şaşkınlık içinde merdivenin basamaklarında kalakalmıştı. Lizaveta Prokofyevna da olduğu yerde durmuştu. Ama Yevgeniy Pavloviç gibi şaşırmışa veya korkmuşa benzemiyordu. Bu küstah kadına beş dakika önce içeride "küçük insanlara" baktığı gibi mağrur, aşağılar bir tavırla baktı ve bakışını hemen Yevgeniy Pavloviç'e çevirdi.

Çın çın öten ses devam ediyordu:

— Yeni haber! Kupferov'un senetlerini takma kafana. Rogojin'e söyledim, otuz bin verip geri aldı onları. En azından üç ay rahat olabilirsin. Biskup ve öteki pisliklere gelince, tanıdıklar aracılığıyla onları da hallederiz! Yani her şey yolunda. Canını sıkma. Yarın görüşürüz!

Kupa arabası hareket edip hızla gözden kayboldu

Yevgeniy Pavloviç öfkeden yüzü kıpkırmızı, şaşkın şaşkın çevresine bakınarak,

— Deli mi ne bu kadın? diye bağırdı. Ne dediğini hiç anlamadım! Ne senetleriymiş? Kimdi, onu da anlayamadım...

Lizaveta Prokofyevna iki saniye daha baktı ona; sonra birden döndü, evine doğru yürüdü. Ötekiler de arkasından...

Tam bir dakika sonra Yevgeniy Pavloviç aşırı telaşlı, verandaya prensin yanına döndü.

— Prens, bütün bunlar ne demek, gerçekten bilmiyor musunuz?

— Hayır, bilmiyorum, dedi prens.

Kendisi de olağanüstü gergin, hastalıklı bir ruh hali içindeydi.

— Hayır mı?

— Hayır.

Birden gülmeye başladı Yevgeniy Pavloviç.

— Ben de bilmiyorum. Yemin ederim, o senetlerle en küçük bir ilgim yok. Doğru söylüyorum, inanın bana!.. Peki ama, ne oluyorsunuz? Fenalaşıyor musunuz?

— Yo, hayır, hayır, inanın bir şeyim yok...

XI

Yepançinler ancak üçüncü gün yumuşadı. Gerçi her zaman olduğu gibi birçok konuda prens kendini suçlu buluyordu ve cezalandırılmayı da içtenlikle bekliyordu, ama yine de baştan beri Lizaveta Prokofyevna'nın ona ciddi olarak kızamayacağı, aslında daha çok kendi kendine kızdığı inancı vardı içinde. Bu nedenle küskünlüğün böylesine uzun sürmesi üçüncü günde prensi karamsar bir çıkmaza sokmuştu. Bunun başka nedenleri de vardı. Ama bu nedenlerden biri önemliydi. Bu önemli neden prensin kuşkularında üç gün süresince giderek güçlenmişti. (Aslında prens iki aşırılığı yüzünden bir süredir kendini suçluyordu: Bunlardan biri aşırı "anlamsız ve bıkkınlık veren" saflığı, öteki ise "içini karartan, aşağılık" kuşkuculuğuydu.) Sözün kısası, Yevgeniy Pavloviç'le kupa arabasından konuşan ilginç kadın olayı üçüncü günün sonunda korkutucu ve gizemli boyutlara ulaşmıştı. Olayın öteki yönleri bir yana, bu gizemin özünde prensin içini sızlatan, ona acı veren bir şey vardı: "Bu korkunç" olayın suçlusu prens miydi, yoksa yalnızca... Ama suçlunun bir başkası olabileceği fikrini tamamlayamıyordu. N. F. B. harflerine gelince, prensin düşüncesine göre yalnızca çocukça bir şakaydı, öyle ki üzerinde durmaya bile değmezdi, aslında yakışık bile almazdı.

Bununla birlikte, prens başlıca "nedeninin" kendisi olduğu o çirkin "olaydan" ve karışıklıktan sonra, ertesi sabah Prens Ş. ile Adelaida'yı konuk etme mutluluğuna ermişti. Birlikte dolaşmaya çıkmışken, "aslında onun sağlık durumunu merak ettikleri için" uğramışlardı. Parkta dolaşırlarken Adelaida dallı budaklı, gövdesinde kovukları, çatlakları olan, yeni yeni yeşermiş kocaman, harika bir ağaç görmüş, o ağacın resmini yapmaya karar vermişti! Ziyaretleri süresince de neredeyse hep bu ağacı anlatmıştı Adelaida. Prens Ş. her zaman olduğu gibi pek candan, sevimliydi. Geçmişi andı, ilk tanıştıkları günlerin olaylarından söz ettiler. Öyle ki bir önceki akşamdan tek sözcük geçmedi aralarında. Sonunda dayanamadı Adelaida, gülümseyerek, incognito uğradıklarını itiraf etti. Incognito lafından anne babanın (yani daha çok Lizaveta Prokofyevna'nın) neşesinin yerinde olmadığı anlaşılsa da, itiraf bu kadarla kalmıştı. Adelaida ile Prens Ş., ziyaretleri sırasında Lizaveta Prokofyevna'dan da, Aglaya'dan da, hatta İvan Fyodoroviç'ten de tek sözcükle olsun söz etmemişlerdi. Gezintilerine devam etmek için çıkarken birlikte dolaşmak için davet de etmemişlerdi prensi. Eve çağırmaktan ise ima yollu bile söz etmemişlerdi. Bu konuda Adelaida çok ilginç bir de cümle kaçırdı ağzından: Suluboya bir çalışmasından söz ederken birden tablosunu prense gösterebilmeyi çok istediğini söylemiş, şöyle demişti: "Bir an önce nasıl gösterebilirim onu size? Bir dakika! Belki de bugün Kolya ile gönderirim, uğrarsa elbette... ya da yarın prensle yürüyüşe çıktığımızda ben getiririm." Sorunu böyle herkes için en uygun bir biçimde ustaca çözdüğüne karar verdiği için sevinmişti.

Sonunda tam vedalaşırlarken Prens Ş. birden hatırlamış gibi sordu:

— Ah, sahi sevgili Lev Nikolayeviç, dün akşam kupa arabasından Yevgeniy Pavloviç'e seslenen o hanımefendinin kim olduğunu siz de mi bilmiyorsunuz?

Prens,

— Nastasya Filippovna idi, dedi. Hâlâ öğrenemediniz mi kim olduğunu? Ama yanındaki kimdi, bilmiyorum.

— Ha tanıyorum, adını duymuştum, dedi Prens Ş.. Peki ama, o bağırması neydi öyle? Ne yalan söyleyeyim, bağırmasına bir anlam veremedim... Benim için de, herkes için de anlaşılmaz bir şeydi...

Prens Ş. gözle görülür, olağanüstü bir şaşkınlık içindeydi.

Prens çok sakin bir tavırla cevap verdi:

— Yevgeniy Pavloviç'in verdiği birtakım senetlerden söz ediyordu. Nastasya Filippovna'nın ricası üzerine Rogojin bu senetleri bir tefeciden almış ve şimdi Yevgeniy Pavloviç'i bekleyecekmiş.

— Duydum, duydum sevgili prensim, ama olacak şey değil bu! Ancak Yevgeniy Pavloviç kimseye senet vermiş olamaz! Öyle büyük bir serveti varken... Gerçi önceleri çocukça birtakım şeyler yapmıştır ve ben kurtarmışımdır onu... Ama şimdiki servetiyle... tefecilere senet vermesi... verdiği senetler yüzünden huzursuz olması olacak şey değil... Ayrıca Nastasya Filippovna ile senlibenli de olamaz... asıl önemli olan da burası işte. Yevgeniy Pavloviç olanlardan hiçbir şey anlamadığına yemin ediyor. İnanıyorum ona. Ama benim size sormak istediğim, sizin bir şey bilip bilmediğiniz... Yani kulağınıza bir şey çalındı mı?

— Hayır, bir şey duymadım. İnanın, bu konuyla hiçbir ilgim de yok.

— Ah, ne çok değişmişsiniz prens! Doğrusu bugün tanıyamıyorum sizi. Bu işle ilginiz olduğunu nasıl düşünebilirim?.. Bugün neşeniz yok pek.

Prens Ş. sarılıp öptü prensi.

— Yani hangi "bu işle" ilgim olmadığını düşünüyorsunuz? Ortada "bu iş" diye bir şey göremiyorum ben.

Prens Ş. oldukça soğuk bir tavırla karşılık verdi:

— Hiç kuşku yok ki, bu bayanın amacı öyle veya böyle Yevgeniy Pavloviç'i hiç ilgisi olmayan ve olamayacak işlerle ilişkilendirerek tanıdıklarının önünde zor duruma düşürmekti.

Prens Lev Nikolayeviç şaşırmıştı. Soru dolu bakışlarla uzun uzun baktı Prens Ş.'ye. Sonra sabırsız bir tavırla,

— Öyleyse yalnızca senet işi değil bu? dedi. Dün yalnızca senetlerden söz edilmemiş miydi?

— Söylüyorum size, Yevgeniy Pavloviç'in... onunla, hele Rogojin'le ne ilişkisi olabilir? Tekrar ediyorum, Yevgeniy Pavloviç büyük bir servete sahiptir, çok iyi biliyorum bunu. Ayrıca amcasından da ikinci bir servet bekliyor. Doğrusu, Nastasya Filippovna...

Prens Ş. birden sustu. Prense Nastasya Filippovna'dan daha fazla söz etmek istemediği belliydi.

Prens Lev Nikolayeviç de bir dakika kadar sustuktan sonra birden sordu:

— Öyle anlaşılıyor ki, Yevgeniy Pavloviç tanıyormuş onu?

— Olabilir. Uçarının tekidir! Tanıyor olsa bile, çok uzun zaman öncedir bu... yani en azından iki üç yıl önce. Evet, Totskiy ile de tanışıyordu. Ama şimdi öyle bir şey söz konusu değildir. Şimdi de kesinlikle senlibenli olamazlar onunla! Bildiğiniz gibi, uzun süredir buralarda yoktu Nastasya Filippovna. Gelmiyordu buraya. Şimdi geldiğinden de çoğu kimsenin henüz haberi yok. Kupa arabasını ilk kez önceki gün bir defa gördüm, o kadar.

— Harika bir arabası var! dedi Adelaida.

— Evet, harika bir araba.

Prens Ş. ile Adelaida Prens Lev Nikolayeviç'ten dostça, hatta kardeşçe ayrıldılar.

Bu ziyaret kahramanımız için son derece önemliydi. Gerçi dün geceden bu yana (belki daha öncesinden bu yana) birtakım kuşkuları vardı, ama Prens Ş. ile Adelaida'nın bu ziyaretine kadar endişeleri tam doğrulanmış değildi. Şimdi her şey ortadaydı: Elbette Prens Ş. olayları yanlış yorumluyordu, ama yine de gerçeklerin çevresinde dolanıyordu: Burada bir entrika olduğunun farkındaydı. Şöyle düşünüyordu prens: "Belki de çok iyi biliyor, anlıyordur durumu, ama açığa vurmak istemiyordur yalnızca, bu yüzden de yanlış şeyler söylüyordur." En açık olan ise ikisinin (özellikle de Prens Ş.'nin) birtakım bilgiler almak amacıyla ziyaretine gelmiş olmasıydı. Bu doğruysa, demek onun entrikaya doğrudan ortak olduğunu düşünüyorlardı. Ayrıca bu gerçekse, durum gerçekten önemliydi, yani Nastasya Filippovna'nın korkunç bir amacı vardı... Neydi amacı? Çok kötü bir şey olmalıydı! "Nasıl durdurulabilirdi Nastasya Filippovna? Yapacağı bir şeyi kafasına koyduysa, olanaksızdı onu durdurmak!" Prens deneyimlerinden biliyordu bunu. "Delidir o kadın, delidir!" diyordu.

Ne var ki o sabah anlaşılmaz birçok şey daha olmuştu ve hepsi de aynı zamana rastlamıştı; hepsi de acele çözüm bekliyordu, öyle ki son derece sıkıntılıydı prens. Kucağında küçük kız kardeşi Lyuboçka'yla yanına gelen Vera Lebedeva uzun uzun bir şeyler anlatıp gülmüş, bir süre oyalamıştı onu. Arkasından ağzı hep açık dolaşan ablası ile Lebedev'in lise öğrencisi oğlu, erkek kardeşi geldi. Lebedev'in oğlu, Apokalipsis'te dünyanın su kaynaklarına düştüğü anlatılan "Pelin Yıldızı"nın, babasının yorumuna göre, aslında Avrupa'yı saran demiryolu ağı olduğunu söyledi. Prens, Lebedev'in böyle söylediğine inanmadı. İlk fırsatta soracaktı bunu Lebedev'e. Prens bu arada Vera Lebedeva'dan Keller'in dünden beri postu onların evine serdiğini, ayrılmaya da hiç niyetli görünmediğini, çünkü burada kendine arkadaşlar bulduğunu, General İvolgin'le arasının çok iyi olduğunu, burada yalnızca kültürünü arttırmak için kaldığını söylediğini öğrenmişti. Bu arada prens, Lebedev'in çocuklarından giderek daha çok hoşlanmaya başlamıştı. Kolya bütün gün yoktu, sabah erkenden Petersburg'a gitmişti. (Ortalık aydınlanmadan Lebedev de ufak tefek birtakım işleri için gitmişti.) Ama prensin asıl beklediği, o gün kesinlikle uğraması gereken Gavrila Ardalionoviç'ti.

Gavrila Ardalionoviç yemekten hemen sonra, saat yediye doğru geldi. Onu görür görmez şöyle düşündü prens: "Çok şeyi biliyor bu adam! Varvara Ardalionovna ve kocası gibi yardımcıları varken bilmez olur mu?" Ama prens ile Gavrila Ardalionoviç arasında özel bir ilişki vardı. Örneğin, Burdovskiy işini ona vermişti prens, ondan özellikle rica etmişti bu işle ilgilenmesini. Ne var ki onun bu güvenine ve aralarında daha önce geçmiş birçok olaya karşın, sanki ikisinin karşılıklı konuşmamaya karar verdikleri bazı şeyler vardı. Prens kimi zaman Gavrila'nın ona dostça, içten duygular beslediğini düşünüyordu. Sözgelimi, Gavrila şimdi içeri girdiği anda prens, onun, aralarındaki buzları eritme zamanının geldiğine inandığını düşünmüştü. (Oysa acelesi vardı Gavrila Ardalionoviç'in; kız kardeşi Lebedev'in bölümünde bekliyordu onu. İkisi bir iş için bir yere gideceklerdi.)

Öte yandan, Gavrila kendisine sabırsız sorular sorulacağını, elde olmayan itiraflarda bulunmak, dostça açıklamalar yapmak zorunda kalacağını bekliyordu kuşkusuz, ama çok yanılıyordu. Yirmi dakika süren ziyareti süresince prens son derece düşünceli, neredeyse dalgındı. Beklenen sorular veya daha doğrusu Gavrila'nın beklediği en önemli soru sorulmamıştı kendisine. O zaman Gavrila da fazla açılmadan konuşmaya karar verdi. Yirmi dakika hiç durmadan konuştu, güldü; sevimli, hoş, neşeli şeyler söyledi, ama asıl önemli olan konuya hiç değinmedi.

Gavrila bu arada Nastasya Filippovna'nın ancak dört gündür Pavlovsk'ta olmasına karşın, herkesin ilgisini çekmeyi başardığını anlattı. Matroskiy Sokağı'nda Darya Alekseyevna'nın küçük, pek gösterişsiz evinde kalıyormuş, ama kupa arabasının Pavlovsk'ta bir eşi daha yokmuş. Çevresinde yaşlılardan, gençlerden oluşan bir âşıklar kalabalığı varmış. Kupa arabasına kimi zaman atlılar eşlik ediyormuş. Nastasya Filippovna eskiden olduğu gibi, eş dost konusunda yine çok seçiciymiş, herkesin kendisine yaklaşmasına izin vermiyormuş. Ama yine de büyük bir kalabalık varmış çevresinde, gerektiğinde onu koruyacak ahbapları da çokmuş. Yazlıkçılardan bir damat adayı onun yüzünden sözlüsüyle kavga bile etmiş, yaşlı bir general neredeyse lanetlemiş oğlunu... Arabasıyla dolaşmaya çıktığında on altı yaşlarında, Darya Alekseyevna'nın uzaktan akrabası son derece güzel bir kızı yanından hiç ayırmıyormuş. Çok güzel şarkı söylüyormuş kız. Öyle ki akşamları küçük evleri konuklarla dolup taşıyormuş. Bununla birlikte davranışlarında son derece ağırbaşlıymış Nastasya Filippovna. Giyinişi aşırı gösterişli değilmiş, ama olağanüstü zevkliymiş, öyle ki Pavlovsk'ta bütün kadınlar onun "zevkini de, güzelliğini de, arabasını da" kıskanıyormuş.

Gavrila sürdürüyordu konuşmasını:

— Dün akşamki garip olay elbette önceden planlanmıştı ve bu nedenle elbette önemsenmemelidir. Nastasya Filippovna'yı bir şeyle suçlamak için ya arayıp bir şeyler bulmak ya da iftira atmak gerekir, hem de acele...

Gavrila bu arada prensin ona "dün akşamki olayın neden önceden planlanmış olduğunu, neden acele etmek gerektiğini" soracağını düşündüğü için sözünü heyecanla bitirmişti. Ama prens bir şey sormadı.

Gavrila, Yevgeniy Pavloviç konusunu da herhangi bir soru sorulmadan, yine kendiliğinden açtı. Bu da çok tuhaftı, çünkü durup dururken, ortada herhangi bir neden yokken söz etmeye başlamıştı Yevgeniy Pavloviç'ten. Gavrila Ardalionoviç'e göre Yevgeniy Pavloviç tanımıyordu Nastasya Filippovna'yı. Yeni yeni tanımaya başlamıştı onu. O da dört gün önce kupa arabasıyla dolaşmaya çıktığında biri tanıştırmıştı onu Nastasya Filippovna ile, ayrıca belki bir kez de başka birileriyle evine gitmişti. Borç senetlerine gelince, bu da olasıydı (hatta kesin biliyordu bunu Gavrila); elbette büyük bir servetin sahibiydi Yevgeniy Pavloviç, ama "mülklerinin işlerinde biraz düzensizlik vardı". Bu ilginç konuyu birden kapadı Gavrila. Nastasya Filippovna'nın dün akşamki çıkışından (laf arasında kısaca değindiğinden başka) tek sözcük olsun etmedi.

Bir süre sonra Varvara Ardalionovna, Gavrila'yı almaya geldi, bir dakika kaldı, (yine prens bir şey sormadan) Yevgeniy Pavloviç'in o gün, belki yarın da Petersburg'da olacağını, kocasının (İvan Petroviç Ptitsın'ın) da Yevgeniy Pavloviç'in işi için Petersburg'a gittiğini, orada belki bir şeyler olabileceğini söyledi. Giderken de Lizaveta Prokofyevna'nın sinirlerinin bugün çok bozuk olduğunu, en kötüsü de Aglaya'nın ailede herkesle (yalnızca babasıyla değil, ablalarıyla da) bozuştuğunu, "bunun ise daha da kötü olduğunu" söyledi. Kız kardeş, ağabey (prens için aşırı derecede önemli) bu son haberleri verdikten sonra gittiler. Gavrila, "Pavlişçev'in oğlu" konusunda da tek sözcük söylememişti. Belki göstermelik alçakgönüllüğünden yapmıştı bunu, belki de "prense acıdığından". Ama prens yine de işi titizlikle sonuçlandırdığı için bir kez daha teşekkür etti ona.

Sonunda yalnız kalabildiğine sevinmişti prens. Verandadan indi, yolun karşısına geçip parka girdi. Düşünmek, atacağı bir adımın kararını vermek istiyordu. Ama bu "adım" düşünülerek atılan adımlardan değil, özellikle düşünülmeden, doğrudan karar verilen adımlardandı: Birden burada her

şeyi bırakıp geldiği yere dönmek, hatta çok uzak, ıssız bir yerlere gitmek, hemen o anda gitmek, hem hiç kimseyle vedalaşmadan gitmek için önüne geçilmez bir istek duymaya başlamıştı. Birkaç gün daha olsun burada kalırsa, bu dünyaya bir daha çıkamayacak biçimde girmiş olacağını, bu dünyanın onun dünyası olacağını hissediyordu. Ama daha on dakika düşünmemişti ki, buradan ayrılmasının "imkânsız" olduğuna, bunun bir çeşit yüreksizlik olacağına, önünde onu tüm gücünü kullanarak çözmek zorunda olduğu, hatta bundan kaçma hakkının olmadığı sorunların bulunduğuna karar vermişti. Parkta daha on beş dakika dolaşmamıştı ki, böyle düşünerek eve döndü. O anda son derece mutsuz hissediyordu kendini.

Lebedev hâlâ evde yoktu. Öyle ki dertleşmek, içindeki bazı şeyleri anlatmak isteyen Keller akşama doğru prensin odasına dalmıştı. Sarhoş değildi. Prense hayatını anlatmak amacıyla yanına geldiğini, sırf bunun için de Petersburg'a dönmediğini, Pavlovsk'ta kaldığını söyledi. Prensin onu yanından uzaklaştırmasının en küçük bir olanağı yoktu: Kesinlikle gitmezdi... Uzun uzun, karmakarışık konuşmaya başladı Keller, ama daha konuşmasının başında sonuna atladı ve ("Tanrı'ya inancını yitirdiği için") bütün ahlak değerlerini yitirdiğini, hırsızlık bile yaptığını söyledi.

— Bunu düşünebiliyor musunuz prens?

— Beni dinleyin Keller, dedi prens, sizin yerinizde olsaydım, ortada bir neden yokken açıklamazdım bunu. Ayrıca böyle konuşurken, yanılmıyorsam, kendinize iftira da ediyorsunuz.

— Yalnızca size açıyorum bunu, sırf kişisel gelişimime yardımı olsun diye... Sizden başka kimseye anlatmam. Bu sırrım benimle birlikte mezara girecek! Ama bilseydiniz prens, günümüzde para sahibi olmanın ne kadar zor olduğunu bilseydiniz... Öyleyse sorarım size prens, nasıl para sahibi olabilir insan? Tek yolu vardır bunun: "Altın, elmas getir, karşılığında para verelim size," yani bende olmayan şeyleri istiyorlar benden, düşünebiliyor musunuz? Sonunda tepem attı, bir süre bekledikten sonra "Zümrüt karşılığında da verir misiniz?" diye sordum. "Evet, zümrüt karşılığında veririz," dediler. "Çok güzel!" dedim, şapkamı alıp çıktım. "Kahrolasıcalar!" dedim. Aşağılık adamlar! Gerçekten de öyle!

— Gerçekten var mıydı sizde zümrüt?

— Ne gezer! Ah prens, dünyaya ne temiz, aydınlık, masum gözlerle, nasıl desem, bir çoban gibi bakıyorsunuz!

Prens sonunda acıma değil de, üzüntü duyar gibi oldu. Hatta şöyle bir şey geldi aklına: "Birinin olumlu etkisiyle bu adamdan iyi bir insan yaratmanın olanağı yok mudur acaba?" Birkaç nedenle kendisinin bu konuda yararlı olamayacağını düşünüyordu. Ama kendini küçük gördüğünden değil, bazı konularda değişik görüşleri olduğu için böyle düşünüyordu. Sohbetleri giderek koyulaştı, öyle ki birbirinden ayrılmak istemiyorlardı artık. Keller alışılmadık bir istekle, insanın kolay kolay anlatılabileceğine inanamayacağı şeyler anlatıyordu. Yeni bir öyküsüne başlarken, bu yaptıklarına çok pişman olduğunu, içinin "kan ağladığını" söylüyor, öte yandan yaptıklarından gurur duyuyor gibi, aynı zamanda kimi kez komik bir biçimde (öyle ki kendi de, prens de kahkahalarla ve nihayet deliler gibi gülüyorlardı) anlatıyordu.

Sonunda şöyle dedi prens:

— Önemli olan şu ki, çocukça bir güven ve olağanüstü bir doğruculuk var sizde. Yalnızca bu

özellikleriniz nedeniyle çoğu şeyinizin bağışlanabileceğini biliyor musunuz?

Keller duygulanmıştı.

— Mert biriyim ben efendim, dedi, mert, bir şövalye gibi mert biriyim! Ama biliyor musunuz prens, bütün bunlar hayal dünyamda benim, hepsi gösteriş için, hiçbirini gerçekleştiremiyorum! Neden öyle olduğunu anlayamıyorum.

— Umutsuzluğa kapılmayın. Şimdi inanarak şunu söyleyebilirim size, içinizde ne var ne yok, hepsini anlattınız bana, en azından bu anlattıklarınıza ekleyeceğiniz başka bir şey kalmadı gibi geliyor bana. Sizce de öyle değil mi?

Keller pek üzgün,

— Kalmadı mı?! diye yükseltti sesini. Ah prens, hâlâ bir İsviçreli gibi görüyorsunuz insanları.

Prens ürkek bir şaşkınlıkla sordu:

— Anlatacağınız başka şeyler daha mı var? Söyler misiniz Keller, benden beklediğiniz nedir sizin? Söyleyin lütfen, neden anlattınız bana bütün bunları?

— Sizden mi? Ne mi bekliyorum? Önce sizin temiz yürekliliğinizi görmek çok hoş. Sizinle oturup sohbet etmek çok güzel. Hiç değilse, karşımdaki insanın soylu, erdemli biri olduğunu biliyorum; sonra da... sonra...

Sözünün sonunu getiremedi Keller.

Prens son derece ciddi, sade, hatta biraz tedirgin, Keller'in sözünün sonunu getirdi:

— Belki de para isteyecektiniz?

Birden şöyle bir doğruldu Keller, çabucak, önceki şaşkınlığıyla baktı prensin gözlerinin içine, yumruğunu hızla indirdi masaya.

— İşte böyle pusulasını şaşırtıyorsunuz insanın! İnsaf edin prens: Böyle bir saflık, böylesine bir temiz yüreklilik insanlığın altın çağında bile görülmüş, duyulmuş şey değildir. Ansızın derin bir psikolojik gözlem gücüyle ok gibi giriyorsunuz insanın ruhuna. Ama izninizle prens, bunun açıklığa kavuşturulması gerekir, çünkü ben... ben şaşkın bir durumdayım! Doğrusunu isterseniz, asıl amacım sizden para istemekti, ama sizden para isteyip istemeyeceğimi, bunda ayıplanacak bir şey yokmuş, bunu son derece olağan buluyormuşsunuz gibi sordunuz ki...

— Evet... sizin açınızdan gerçekten de olağan bu.

— Peki, bu yüzden kızmadınız mı bana?

— İyi ama... neden kızayım?

— Bakın prens, dünden beri burada kalmamın nedeni önce, Fransız Başpiskopos Burdalu'ya olan büyük saygımdandır, gece saat üçe kadar Lebedev'le üç şişe devirdik.[29] Kalmamın ikinci ve en önemli nedeni ise (yemin ederim, doğru söylüyorum!) bütün günahlarımı size açıkyüreklilikle açmak, böylece kişisel gelişimime katkıda bulunmaktı. Böyle şeyler düşünerek sabah dörde kadar

uyuyamadım, gözyaşı döktüm. Bu dürüst insanın anlattıklarına inanıyor musunuz şimdi? Büyük bir içtenlikle içime de, dışarı da gözyaşlarımı dökerek uykuya dalıyorken (hüngür hüngür ağlıyordum, hatırlıyorum bunu!) şeytanca bir şey geldi aklıma: "Her şeyi itiraf ettikten sonra biraz para istesem ondan, nasıl olur acaba?" O zaman bir itiraflar listesi hazırladım, yani bir çeşit "gözyaşı soslu fenezerf",[30] bu gözyaşlarımla sizi yumuşatacak, bana yüz elli rublecik vermenizi sağlayacaktım. Sizce bir alçaklık değil mi bu?

— Sanırım iyi bir şey değil bu; yani iki farklı düşünceyi bir araya getirip karıştırmak. İki farklı düşüncenin bir araya gelmesi çok görülen bir durumdur. Hele bende çok sık olur bu. Ne var ki bunun iyi bir şey olmadığı kanısındayım. Ayrıca biliyor musunuz Keller, bu konuda daha çok kendimi suçluyorum ben. Şu anda bana beni anlattınız sanki. (Prens son derece ciddi, içten, aşırı ilgili konuşuyordu.) Hatta kimi zaman bütün insanların benim gibi olduğunu düşündüğüm olur, o zaman kendime hak vermeye başlarım, çünkü bu ikili düşünceyle mücadele etmek çok zordur; çok yaşadım bunu. Bu düşüncelerin insanın aklına nasıl geldiğini, içinde nasıl yer ettiğini ancak Tanrı bilir. Ama siz bunun doğrudan doğruya alçaklık olduğunu söylüyorsunuz! Şimdi tekrar korkmaya başladım bu düşüncelerden. Aslında ben yargılayamam sizi. Ama kim ne derse desin, bana sorarsanız, sizin dediğiniz gibi alçaklık denemez buna, öyle değil mi? Kurnazlık edip benden para koparmaya çalıştınız, bir yandan da itiraflarınızın başka bir niyeti, iyi niyeti daha olduğuna, tek amacınızın para koparmak olmadığına yemin ediyorsunuz. Paraya gelince, eğlenmek için gerekli size para, yanılıyor muyum? Böylesine bir itiraftan sonra elbette küçüklüktür bu... Öte yandan, ha deyince eğlenceden vazgeçmek de olmaz kuşkusuz, değil mi? Olmaz elbette. Ne yapacaksınız o zaman? Öyleyse kendi vicdanınıza bırakacaksınız her şeyi, öyle değil mi?

Prens, Kellerin yüzüne büyük bir merakla bakıyordu. İkili düşünceler besbelli uzun zamandır düşündürüyordu onu.

Birden haykırdı Keller:

— Nasıl oluyor da budala diyorlar size, aklım almıyor!

Prensin yüzü hafifçe kızardı.

— Şu Vaiz Burdalu bağışlamazdı insanları, ama siz bağışladınız ve insanca yargıladınız beni! Bu davranışınızın beni ne denli duygulandırdığını göstermek için ben de kendimi cezalandırıyorum, yüz elli ruble istemiyorum sizden, yirmi beş ruble verin, yeter! İki hafta için bu kadarı yeter bana. İki haftadan önce bir daha para için gelmeyeceğim yanınıza. Agaşka'yı şımartmak istiyorum biraz, aslında buna değmez ama... Ah sevgili prens, Tanrı iyilikler versin size!

Eve yeni dönen Lebedev sonunda odaya girdi, Keller'in elinde yirmi beş rublelik banknotu görünce yüzünü buruşturdu. Paraya kavuşan Keller hemen sıvışıp gitti. Keller çıkar çıkmaz Lebedev çekiştirmeye başladı onu.

Prens bir süre onu dinledikten sonra,

— İnsafsızlık ediyorsunuz, dedi, yaptıklarına içtenlikle pişman.

— Pişmanmış! Dün akşam benim "Alçağım, alçağım!" dememden ne farkı var bunun? Hepsi boş laf!

— Demek laf olsun diye söylüyordunuz bunu? Ben de sanmıştım ki...

— Bakın, yalnızca size söyleyeceğim gerçeği, çünkü insanın ruhunu okuyorsunuz: Benim içimde boş laf da, iş de, yalan da, gerçek de hepsi bir aradadır. Hem de bütün içten pişmanlığımla... İster inanın, ister inanmayın, işte yemin ediyorum size, insanın karşısındakini aldatmak için gözyaşlarıyla, pişmanlık numaralarıyla birlikte söz ve yalan şeytanca (hem de tam şeytanca) bir düşüncede birleşirler! Yemin ederim öyle! Başka birine söylemem bunu, çünkü ya gülerler ya da yüzüme tükürürler. Ama siz, prens, insanca yargılıyorsunuz.

— Biraz önce o da aynı şeyi söyledi! diye haykırdı prens. İkiniz de bununla övünüyorsunuz sanki! Şaşırtıyorsunuz bile beni, ama Keller'in sözleri sizinkilerden daha bir içtendi sanki. Sizse bu işi meslek edinmiş gibisiniz. Ama yeter artık, somurtmayın Lebedev, elinizi kalbinizin üzerine de koymayın. Bana bir şey söylemeyecek misiniz? Boşuna gelmiş olamazsınız odama...

Lebedev ezilip büzüldü, kırıttı. Prens,

— Bir şey sormak için bütün gün bekledim sizi, dedi. Hayatınızda bir kez olsun doğruca gerçeği söyleyin: Dün akşamki kupa arabası olayında az veya çok bir parmağınız var mıydı?

Lebedev tekrar ezilip büzüldü, kıkır kıkır gülmeye başladı, ellerini ovuşturdu, sonunda hapşırdı bile, ama hâlâ bir şey söylemeye karar veremiyordu.

— Anladım, varmış.

— Ama dolaylı olarak, yalnızca dolaylı olarak! Doğru söylüyorum! O hanıma... yalnızca, bu gece evimde konukların toplandığı, aralarında da falanca kişilerin olduğu haberini ilettim, hepsi o kadar.

— Oğlunuzu oraya yolladığınızı biliyorum, biraz önce kendisi söyledi bunu bana. (Sabırsızlıkla yükseltti sesini prens:) Peki ama, ne biçim bir oyundur bu?

— Benim oyunum değil, dedi Lebedev, benim oyunum değil! Başkalarının bir oyunu var ortada, hem oyundan çok bir fantezi...

— Peki ama, işin aslı nedir? Tanrı aşkına söyleyin! Bunun doğrudan bana dokunduğunun farkında değil misiniz yoksa? Öyle ya, Yevgeniy Pavloviç'e kara çalınmaya çalışılıyor burada!

— Prens! (Lebedev ezilip büzülmeye başlamıştı yine.) Çok sayın prens! Ama ne olup bittiğini anlatmama izin vermiyorsunuz. Anlatmaya kalktım size, hem bir kez de değil, ama konuşmama izin vermediniz...

Prens sustu, bir süre düşündükten sonra, besbelli kendini zorlayarak ağır ağır,

— Pekâlâ, dedi.

Hemen başladı Lebedev:

— Aglaya İvanovna...

Çıldırmış gibi bağırdı prens:

— Susun! Susun! (Öfkeden, belki de utançtan yüzü kıpkırmızı olmuştu.) Olamaz! Saçma! Hepsini kendiniz uydurdunuz, ya da sizin gibi deliler! Ondan söz ettiğinizi duymayayım bir daha!

Akşam geç vakit, saat on bire doğru Kolya geldi. Bir sürü haber getirmişti. İki yandandı haberler: Petersburg ve Pavlovsk. Önce önemli Petersburg haberlerinden başlayacak oldu (daha çok İppolit'le, dünkü olayla ilgili haberlerdi bunlar), ama bu haberlere daha sonra tekrar dönmek üzere hemen Pavlovsk haberlerine geçti. Petersburg'dan üç saat önce dönmüş ve prensin yanına uğramadan, doğru Yepançinler'e gitmişti. "Felaketti orası!" Anlaşılacağı üzere, ön planda kupa arabası vardı. Ayrıca Kolya'nın da, prensin de anlayamadığı bir şeylerin daha olduğu belliydi. "Elbette kimseye bir şey sormadım, ne olduğunu öğrenmeye çalışmadım. Aslında çok iyi karşıladılar beni, o kadarını beklemiyordum bile, ama sizden tek sözcük etmediler prens!" İşin en ilginç yanı da Aglaya'nın Gavrila için evdekilerin hepsiyle kavgalı olmasıydı. Konunun ne olduğu belli değildi, ama nedenin Gavrila olduğu ortadaydı (düşünebiliyor musunuz?!). Herkes çok gergin, demek önemli bir sorun vardı ortada. General eve geç geldi. Suratı asıktı, yanında Yevgeniy Pavloviç vardı. Yevgeniy Pavloviç'i çok iyi karşıladılar. Yüzü gülüyordu Yevgeniy Pavloviç'in, neşesi yerindeydi. En önemli haber de Lizaveta Prokofyevna'nın son derece sakin, bağırıp çağırmadan, kızların odasında oturmakta olan Varvara Ardalionovna'yı yanına çağırması ve son derece kibar tavırlarla bir daha gelmemesini söyleyerek onu evden kovmasıydı. "Varvara'nın kendisinden duydum bunu." Ama Varvara, Lizaveta Prokofyevna'nın odasından çıkıp kızlarla vedalaşmak için yanlarına girdiğinde kızlar onun evden bir daha gelmemek üzere kovulduğunu, onlarla son kez vedalaştığını bilmiyorlardı bile.

Prens şaşırmıştı.

— Ama Varvara Ardalionovna saat yedide buradaydı, dedi.

— Zaten yedi buçukta veya sekizde kovmuşlar onu. Varvara için çok üzüldüm, Gavrila için de... Hiç kuşkusuz ikisinin de işi gücü entrikadır. Entrika çevirmeden yapamazlar. Kafalarında neler kurduklarını hiçbir zaman anlayamamışımdır, böyle bir şeyi istediğim de yok zaten... Ama inanın sevgili, iyi yürekli prensim benim, Gavrila kalpsiz değildir. Birçok bakımdan kayıp bir insandır elbette, ne var ki birçok bakımdan da özellikleri araştırılıp ortaya çıkarılması gereken biridir. Onu daha önce anlayamadığım için hiçbir zaman affetmeyeceğim kendimi... Varvara olayından sonra Yepançinler'e gidip gelmeye devam etmem gerekir mi, bilemiyorum. Evet, baştan beri bağımsız bir konumum var orada, ama yine de bunu düşünmem gerekiyor.

Prens,

— Ağabeyiniz için boşuna üzülüyorsunuz, dedi. Olay buraya kadar vardıysa, demek Lizaveta Prokofyevna'nın gözünde artık tehlikelidir Gavrila Ardalionoviç. Anlaşılan, Gavrila'nın bilinen umutları destek buluyor...

Kolya şaşkınlık içinde,

— Nasıl? Hangi umutlarından söz ediyorsunuz? diye haykırdı. Yoksa siz Aglaya'nın... olacak şey değil bu!

Prens susuyordu.

Kolya iki dakika sonra ekledi:

— Korkunç derecede şüpheci birisiniz siz prens. Farkındayım, bir süredir çok şüpheci olup çıktınız: Hiçbir şeye inanmıyorsunuz, durmadan kafanızda bir şeyler kuruyorsunuz... Sahi, "şüpheci" sözcüğünü yerinde kullandım mı dersiniz?

— Gerçi ben de kesin bilmiyorum ama, sanırım yerinde kullandınız.

Birden haykırdı Kolya:

— Ama “şüpheci” sözcüğünü geri alıyorum, onun yerine başka bir sözcük buldum... Şüpheci değilsiniz siz, kıskançsınız! Şu malum gururlu kızı Gavrila’dan kıskanıyorsunuz!

Kolya böyle söyledikten sonra ayağa fırladı, o güne dek hiç gülmediği gibi, kahkahalarla gülmeye başladı. Prensin kıpkırmızı kesildiğini görünce bu kez daha çok gülmeye başladı. Prensin Aglaya’yı kıskandığı düşüncesi müthiş hoşuna gitmişti. Ama onun gerçekten üzüldüğünü fark edince birden kesti gülmeyi. Sonra bir veya bir buçuk saat kadar konuştular. İkisi de son derece ciddi, kaygılıydı.

Prens ertesi gün bütün öğleden öncesini ertelenemez bir iş için Petersburg’da geçirdi. Öğleden sonra saat beşe doğru Pavlovsk’a dönerken tren istasyonunda İvan Fyodoroviç’le karşılaştı. General hemen koluna yapıştı prensin, bir şeyden çekiniyormuş gibi çevresine bakınarak, birlikte yolculuk etmeleri için birinci mevki vagonuna götürdü. Çok önemli bir konuda prensle konuşmak için sabırsızlandığı belliydi.

— Önce sevgili prens, bana kızma, bir hatam olduysa bağışla... Dün uğrayacaktım sana, ama Lizaveta Prokofyevna’nın bunu nasıl karşılayacağını bilemediğim için... Bizim ev... tam bir cehennem. Gizemli Sfenks öylece duruyor, bir değişiklik yok... bense ne olup bittiğini anlayamadan dolanıp duruyorum ortalarda. Sana gelince, birçok şey senin yüzünden çıkmış olsa da, bence aramızda en az suçlu olan sensin. Bak prens, iyilik yapmak hoş bir şeydir, ama aşırıya kaçmayacaksın. Sanırım bunun acı meyvesini tatmışsındır. İyilik yapmayı ben de severim, Lizaveta Prokofyevna’ya da büyük saygım vardır, ancak...

Böyle uzun uzun konuştu general, ama konuşması şaşırtıcı derecede karışıktı. Hiç anlayamadığı bir şeyden ötürü aşırı derecede sarsılmış, üzgün görünüyordu.

Sonunda daha bir anlaşılır konuşmaya başlamıştı:

— Senin bu işle hiç ilgin olmadığından en küçük bir kuşkum yok, ama yine de bir süre bizim eve gelmesen iyi edersin, ileride rüzgâr yön değiştirinceye kadar, dostça rica ediyorum bunu senden. Yevgeniy Pavloviç’e gelince (birden heyecanla sesini yükseltmişti), baştan sona anlamsız bir iftiradır bu. İftiranın iftirası! Kara çalmak amaçları, entrika... istedikleri, her şeyi bozmak, bizi birbirimize düşürmek... Bak prens, kulağına söylüyorum bunu: Yevgeniy Pavloviç’le aramızda tek sözcük konuşmuş değiliz. Anlıyor musun? Hiçbir bağlayıcı sözümüz olmadı. Ne var ki böyle bir şey olabilir, hem yakın bir zamanda, hatta çok yakın bir zamanda! Tüm bunlar da buna zarar veriyor! Peki ama, neden? Anlayamıyorum! Şaşılası bir kadın, eksantrik! Öyle çok korkuyorum ki ondan, geceleri uyku girmiyor gözüme. O ne kupa arabasıydı öyle! Bembeyaz atlar! Fransızların deyimiyle basbayağı fiyakalıydı! Acaba kime yönelikti onun bu hareketi? Önceki gün Yevgeniy Pavloviç’in günahını aldım. Ama görünen o ki böyle bir şey olamazmış, olamazsa, ne diye işi bozmak istiyor, amacı ne? Aklımın almadığı bu işte! Bunu anlayamıyorum! Yevgeniy Pavloviç’i kendine saklamak mı istiyor acaba? Ama tekrar söylüyorum sana, yemin ederim, Yevgeniy Pavloviç tanışmıyor bile onunla, o senetler de uydurma! Bir de sokağın karşısından küstahça sen diye sesleniyor ona! Tam bir komplo! Olay ortada, nefretle, küçümseyerek kulak asmamalıyız söylenenlere ve Yevgeniy Pavloviç’e bir kat daha saygı göstermeliyiz. Lizaveta Prokofyevna’ya da aynı şeyi söyledim. Şimdi en içten düşüncemi de sana açacağım: Onun bunu bana olan kişisel hıncından yaptığına inanıyorum. Anlarsın ya, geçmişin

öcünü almak istiyor, oysa hiçbir zaman, hiçbir şey için suçlu değilim ona karşı. Aklıma geldikçe bile yüzüm kıpkırmızı oluyor. Şimdi yine çıktı işte karşıma, temelli çıktı hayatımdan diye düşünüyordum. Şu Rogojin nerede oturuyor, söyler misiniz bana lütfen? Onun uzun zaman önce Bayan Rogojina olduğunu sanıyordum...

Sözün kısası, general iyice çileden çıkmıştı. Yaklaşık bir saatlik yol boyunca yalnızca o konuştu, sorular sordu, cevaplarını kendi verdi, sık sık prensin elini tuttu ve sonunda onu hiç değilse bir şeye, kendisinden kuşkulanmadığına inandırdı. Prens için bu çok önemliydi. General sonunda sözü Yevgeniy Pavloviç'in Petersburg'da bir devlet dairesinin amiri olan öz amcasına getirdi. "Yetmiş yaşlarında önemli bir mevkide, eğlenceye, yemeye içmeye düşkün, gözü doymaz bir ihtiyardır... Ha-ha! Nastasya Filippovna'nın ününü duyduğunu, hatta yanına sokulduğunu duydum. Bugün bir ara uğradım ona, ama hastaymış, görüşemedik. Ama çok varlıklı biri, hem de çok, önemli bir mevkide, ayrıca... Tanrı uzun ömür versin ona, ama serveti Yevgeniy Pavloviç'e kalacak tabii... Evet, evet... ama yine de korkuyorum! Neden korktuğumu da bildiğim yok. Havada yarasa gibi bir şey uçuşup duruyor. Bir felaket getirecek sanki, çok korkuyorum, korkuyorum!.."

Ve nihayet, yukarıda söylediğimiz gibi, Prens Lev Nikolayeviç ile Yepançinler ancak üçüncü gün barıştı.

XII

Öğleden sonra saat yedi sularıydı. Prens parka çıkmaya hazırlanıyordu. Birden Lizaveta Prokofyevna girdi verandadan. Yalnızdı.

— Birincisi, sakın senden özür dilemeye geldiğimi sanma, diye başladı. Asla! Bütün suç sende.

Prens sesini çıkarmadı.

— Söyle, suçlu musun, değil misin?

— Siz ne kadar suçluysanız, ben de o kadar suçluyum. Bununla birlikte ne ben, ne de siz bilerek bir suç işledik. Önceki gün suçlu hissediyordum kendimi, ama şimdi düşündüm, hiç de öyle değilmiş.

— Demek öyle! Pekâlâ, otur ve beni dinle. Ayakta durmak niyetinde değilim çünkü.

Birlikte oturdular.

— İkincisi: O kötü çocuklardan tek sözcük etme bana! Burada oturup on dakika konuşacağım seninle. Durumu öğrenmek için geldim. (Tanrı bilir, buraya gelişimle ilgili neler düşünüyorsundur?) O küstah çocuklarla ilgili ağzından tek sözcük çıkarsa hemen kalkıp giderim, bir daha da görüşmem seninle.

— Tamam, dedi prens.

— İzninle sorayım sana şimdi: İki veya iki buçuk ay önce, paskalyaya yakın günlerde Aglaya'ya bir mektup yazdın mı sen?

— Ya-yazdım.

— Ne amaçla? Neler yazıyordu o mektupta? Göster bana o mektubu!

Lizaveta Prokofyevna'nın gözleri ateş saçıyor, sabırsızlığından neredeyse her yanı titriyordu.

Prens şaşkın bir durumdaydı, çok korkmuştu.

— Mektup bende değil, dedi, yırtıp atmadıysa, Aglaya İvanovna'dadır...

— Numara yapma! Ne yazmıştın o mektupta?

— Numara yapmıyorum, korktuğum bir şey de yok... Böyle bir mektup yazmama bir engel göremiyorum...

— Sus! Sonra konuşursun. Neler yazmıştın o mektupta? Neden kızardı yüzün?

Prens susuyordu.

— Neler düşündüğünüzü bilemiyorum Lizaveta Prokofyevna. Anladığım kadarıyla, bu mektubumdan hiç hoşlanmamışsınız. Kabul edersiniz ki, böyle bir soruya cevap vermeyebilirdim; ama o mektubu yazmış olduğum için korkmadığımı, pişman da olmadığımı, yüzümün de hiç mi hiç kızarmadığını (öncekinden neredeyse bir kat daha kızarmıştı prensin yüzü) göstermek için okuyacağım size o mektubu, çünkü sanırım ezbere biliyorum neler yazdığımı.

Prens böyle dedikten sonra ezbere, neredeyse sözcüğü sözcüğüne tekrarladı mektubu.

Lizaveta Prokofyevna mektubu sonuna kadar büyük bir dikkatle dinledikten sonra sert bir tavırla,

— Ne saçmalık ama! dedi. Senin için ne anlamı var bu saçmalığın?

— Ben de tam olarak bilemiyorum. Bildiğim tek şey, onu yazarken içten olduğumdur. Yaşamı dolu dolu yaşadığım, içimin umutlarla dolu olduğu dakikalarım oluyordu orada.

— Nasıl umutlarla?

— Açıklaması zor, ama sanırım sizin şu anda düşündüğünüzden başka umutlarla... Yani kısacası, gelecekteki mutluluğa ve belki de orada bir yabancı, bir başkası olmayacağıma dair umutlarla... Yurdumu birden çok sevmeye başlamıştım. Güneşli bir günün sabahı kalemi elime aldım ve bir mektup yazdım ona. Neden ona... bilmiyorum. İnsan bazen yanında bir arkadaş olsun ister... (Bir süre sustuktan sonra ekledi prens:) Ben de öyle bir şey hissetmiş olacağım.

— Âşık mısın yoksa?

— Hayır... Ben... kız kardeşime yazar gibi yazdım ona o mektubu. Altına da “kardeşiniz” diye imza attım zaten.

— Hım... demek özellikle... Anlıyorum.

— Bu tür sorularınıza karşılık vermekte zorlanıyorum Lizaveta Prokofyevna.

— Zorlandığının farkındayım, ama zorlanman hiç ilgilendirmiyor beni. Bak ne diyeceğim, Tanrı’nın önündeymişsin gibi, doğru söyle: Bana yalan söylemiyorsun değil mi?

— Hayır, söylemiyorum.

— Âşık olmadığın da doğru, değil mi?

— Sanırım doğru.

— Ah sen! “sanıyormuş”! Mektubu o çocuk mu götürdü?

— Nikolay Ardalionoviç’ten rica ettim...

Lizaveta Prokofyevna hararetle kesti prensin sözünü:

— Çocuk! Çocuk işte! Nikolay Ardalionoviç diye birini tanımıyorum ben! Çocuk işte!

— Nikolay Ardalionoviç...

— Çocuk diyorum sana!

Prens oldukça sakin olsa da, sert bir tavırla karşılık verdi:

— Hayır, Nikolay Ardalionoviç çocuk değildir...

— Pekâlâ canım, tamam! Bunu sonra konuşuruz.

Lizaveta Prokofyevna heyecanını bastırıp bir soluk aldı.

— Peki, şu “zavallı şövalye” ne oluyor?

— Hiç bilmiyorum. Benim haberim yok bundan. Bir şaka olsa gerek.

— Her şeyi birden öğrenmek çok hoş! Ama nasıl oldu da sana ilgi duymaya başladı, anlayamadım... Oysa “biçimsiz şey”, “budala” diyordu senin için.

Prens neredeyse fısıldayarak, sitemli,

— Bunu bana söylemeyebilirdiniz, dedi.

— Kızma. Başına buyruk, çılgın, şımarık bir kızdır Aglaya. Sevince bağırıp çağırmaya başlar sevdiğine, gözlerinin içine bakarak alay eder onunla. Küçükken ben de öyleydim. Ancak sakın havalara gireyim deme canım, senin değildir o... Buna inanmak istemiyorum, öyle bir şey hiçbir zaman da olmayacak! Önceden önlemini alasın, hazırlıklı olasın diye söylüyorum bunu sana. Bana bak, o kadınla evli değilsin ya?..

Prens şaşkınlığından neredeyse hopladı yerinden.

— Lizaveta Prokofyevna, neler söylüyorsunuz öyle, insaf edin?

— Öyle ama, az kalsın evleniyordun, değil mi?

Prens başını önüne eğip,

— Evet, neredeyse evlenecektim, diye mırıldandı.

— Evlenmeyi düşündüğüne göre, âşık mıydın ona? Şimdi de onunla evlenmek için mi geldin buraya? Şu...

— Evlenmek için gelmedim, dedi prens.

— Dünyada senin için kutsal bir şey var mıdır?

— Var.

— Buraya o kadınla evlenmek için gelmediğine o kutsal şeyin üzerine yemin et bana.

— İstediğiniz her şeyin üzerine yemin ederim!

— İnandım. Öp beni bakayım... Nihayet rahat bir soluk alabildim. Ama şunu bilesin: Sevmiyor seni Aglaya, önlemini al, ben yaşadığım sürece asla evlenmeyecektir seninle! Duydun mu beni?

— Duydum.

Prensin yüzü öylesine kızarmıştı ki, Lizaveta Prokofyevna’nın yüzüne bakamıyordu.

— Şunu unutma, kurtarıcı gibi bekliyordum seni (oysa değmezdin buna!), geceleri gözyaşlarımla ıslattım yastığımı... ama senin için değil canım, merak etme, başka bir üzüntüm vardı, hiç bitmeyen, her zamanki üzüntüm... Bak neden öylesine hasretle bekliyordum seni: Tanrı’nın seni bana bir dost ve kardeş gibi yolladığına hâlâ inanıyorum. Kocakarı Belokonskaya’dan başka kimsem yoktu, o da gitti, zaten son yıllarda iyice bunadı, yaşlılıktan koyun gibi aptallaştı. Şimdi evet veya hayır diye cevap ver bana: O kadının dün akşam neden öyle bağırdığını biliyor musun?

— Yemin ederim, bu olayla hiçbir ilgim yok ve bu konuda hiçbir şey bilmiyorum!

— Bu kadarı yeter bana, inandım. Bu konuda şimdi ben de başka türlü düşünüyorum, oysa dün sabah her şeyde Yevgeniy Pavloviç'i suçluyordum. Önceki gün bütün gün de, dün sabah da... Şimdi onlara hak vermemek de elimde değil: Bir şey için, bir amaçla, bir nedenle, bir aptal gibi açıktan açığa alay ettiler onunla (bu bile kuşku uyandıran, hiç de hoş olmayan bir şeydi!) ama ne olursa olsun, Aglaya karısı olmayacak onun, unutma bu sözümü! Yevgeniy Pavloviç istediği kadar iyi bir insan olsun, kararım kesin! Önceleri tereddüt ediyordum, kararsızdım, ama kesin kararımı verdim artık: "Önce tabuta koyun beni, gömün, kızımı ondan sonra verin Yevgeniy Pavloviç'e." İvan Fyodoroviç'e bugün böyle söyledim işte. Görüyor musun, ne kadar güveniyorum sana, görüyor musun?

— Görüyorum ve anlıyorum.

Prensin gözlerinin içine bakıyordu Lizaveta Prokofyevna. Belki de Yevgeniy Pavloviç'le ilgili haberin onu nasıl etkilediğini anlamaya çalışıyordu.

— Gavrila İvolgin'le ilgili bir şey biliyor musun?

— Nasıl yani... çok şey biliyorum.

— Aglaya ile ilişkide olduğunu duydun mu?

Şaşırdı prens, irkildi bile.

— Öyle bir şey duymadım. Ne diyorsunuz, Gavrila Ardalionoviç'in Aglaya İvanovna ile ilişkisi mi var? Olamaz!

— Çok yeni bir şey bu. Kız kardeşi bütün kış fare gibi çalışarak bu işe bir yol açtı onun için.

Prens bir süre heyecan içinde düşündükten sonra kararlı,

— İnanmıyorum, dedi. Öyle bir şey olsa kesinlikle haberim olurdu.

— Yoksa gelip başını göğsüne dayayıp gözyaşları içinde senden özür dilemesini mi bekliyordun? Ah ne saf, ne alıksın sen! Herkes aldatıyor seni, tıpkı... tıpkı... Bunu anlayamadığın için utanmıyor musun? Seni enayi yerine koyduğunun farkında değil misin?

Prens isteksiz, alçak sesle,

— Arada bir beni aldattığını çok iyi biliyorum, dedi. Bunu benim bildiğimi de biliyor...

Ama sözünün sonunu getirmedi.

— Bunu biliyorsun ve yine de ona güven duyuyorsun! Bir bu eksikti işte! Senden de bu beklenir zaten. Hey Tanrım! Ben de tutmuş neye şaşıyorum! Sanki her zaman böyle değilmişsin gibi! Tüh! Peki, Gavrila denen o adamla Varvara denen o kadının Aglaya'yı Nastasya Filippovna ile görüştürdüklerini biliyor musun?

— Kimi? diye haykırdı prens.

— Aglaya'yı.

— İnanmıyorum! Olamaz! Ne amaçla yapmış olabilirler bunu?

Prens oturduğu sandalyeden ayağa fırlamıştı.

— Ortada deliller var, ama ben de inanmıyorum. Başına buyruk bir kızdır Aglaya, çılgınca şeyler yapar, delidir! Hırçındır, hırçın, hırçın! Bin kez olsa, yine hırçındır, derim! Kızlarımın hepsi öyledir, şu ıslak tavuk Aleksandra bile... ama yuvadan uçtu artık Aleksandra. Öyle diyorum, ama buna da inanmıyorum! (Lizaveta Prokofyevna kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı:) Belki de inanmak istemediğimdendir. (Birden tekrar prense döndü:) Neden gelmiyorsun bize? (Sesini yükselterek bağırdı prense:) Tam üç gündür neden hiç uğramadın?

Prens kendince nedenleri anlatacak oldu, ama Lizaveta Prokofyevna tekrar kesti sözünü:

— Herkes aptal yerine koyuyor seni, aldatıyor! Dün kente gittin. Bahse girerim, o aşağılık herifin önünde diz çöküp, on bin rubleyi kabul etmesi için yalvarmışsındır!

— Hiç de öyle bir şey olmadı, aklıma bile gelmedi. Onu görmedim bile, ayrıca o aşağılık biri de değil. Bir mektup aldım kendisinden.

— Göster bana o mektubu.

Prens çantasından bir mektup çıkarıp Lizaveta Prokofyevna'ya uzattı. Mektupta şöyle yazıyordu:

"Sayın Bayım,

Kuşkusuz, insanların gözünde gurur sahibi olmaya hiç hakkı olmayan biriyim. İnsanların düşüncesine göre bunun için fazlasıyla değersizim. İnsanların gözünde öyleyim, ama sizin gözünüzde değil. Sayın bayım, sizin başkalarına benzemediğinize, onlardan çok iyi olduğunuza yürekten inanıyorum. Doktorenko ile aynı görüşte değilim, bu konuda ondan ayrı düşünüyorum. Sizden asla tek kapik almayacağım, ama anneme yardım ediniz... Bu bir zayıflık olsa da, size minnettar olmak zorundayım. Ne olursa olsun, ben şimdi başka bir gözle bakıyorum size ve bundan sizin haberdar olmanızı istedim... Ayrıca bundan böyle aramızda herhangi bir ilişkinin olacağını da sanmıyorum.

Antip Burdovskiy

PS. İki yüz elli rubleden eksik olan para zaman içinde kesinlikle tarafınıza ödenecektir."

Lizaveta Prokofyevna mektubu prense doğru atıp,

— Ne saçmalık! dedi. Okumaya bile değmezmiş. Ne diye sırıtıyorsun?

— Kabul edin ki, onu okumak sizin de hoşunuza gitti.

— Ne demezsin! Kendini beğenmişlik kokan bu saçma şeyi mi okumak hoşuma gidecekti? O çocukların kibirden, gurur düşkünlüğünden akıllarını yitirdiklerini görmüyor musun yoksa?

— Öyle ama, yine de özür diliyor, Doktorenko ile ilişkisini kesmiş, ayrıca bunu kabul etmek onun için gururlu olduğu ölçüde değerli. Ah, Lizaveta Prokofyevna, çocuk gibisiniz!

— Ne o, tokat mı yemek istiyorsun benden?

— Hayır, öyle bir niyetim yok. Mektuptan hoşlandığınızı saklamaya çalıştığınız için söyledim öyle. Duygularınızdan niçin utanıyorsunuz? Her zaman duygulusunuzdur siz.

Lizaveta Prokofyevna öfkeden yüzü bembeyaz, ayağa fırladı.

— Bundan böyle evime adım atayım deme! diye haykırdı. Bugünden sonra evimde görmek istemiyorum seni!

— Öyle ama, üç gün sonra kendiniz gelip çağırırsınız beni... Ayıp size doğrusu! En iyi duygularınız bunlar, niçin utanıyorsunuz onlardan? Boşuna eziyet ediyorsunuz kendinize.

— Ölürüm de çağırmam! Bir daha adını almayacağım ağzıma! Unutacağım adını, unuttum bile!

Kapıya koştu Lizaveta Prokofyevna. Arkasından seslendi prens:

— Zaten yasaklanmıştı size gelmem.

— Ne? Kim yasakladı bunu sana?

Lizaveta Prokofyevna bir yerine iğne batmış gibi birden dönmüştü. Cevap vermekte tereddüt etti prens. Yanlış yaptığının farkındaydı. Lizaveta Prokofyevna çıldırmış gibi bağırıyordu:

— Kim sana yasakladı bunu?

— Aglaya İvanovna...

— Ne zaman? Hadi çabuk söyle!!!

— Bu sabah, bir daha size gelmemem için haber gönderdi bana.

Donup kalmış gibiydi Lizaveta Prokofyevna. Ama bir şeyler düşündüğü belliydi. Birden bağırdı yine:

— Ne gönderdi? Kiminle? O çocukla mı? Sözlü olarak mı?

Prens,

— Bir pusula gönderdi, dedi.

— Nerede o pusula? Ver bakayım! Çabuk!

Bir dakika kadar düşündü prens, yeleğinin cebinden özensizce koparılmış bir kâğıt parçası çıkardı. Kâğıtta şöyle yazıyordu:

“Prens Lev Nikolayeviç!

Bütün bu olanlardan sonra, evimize gelerek beni şaşırtmak niyetindeyseniz, hiç kuşkunuz olmasın, sizi gördüğüne sevinenler arasında beni bulamayacaksınız.

Aglaya Yepançina”

Bir dakika kadar düşündü Lizaveta Prokofyevna. Sonra birden prensin üzerine atıldı, kolundan yakaladı onu, çekerek götürmeye başladı. Olağanüstü bir heyecan ve sabırsızlık içinde bağırıyordu:

— Hemen şimdi gel benimle! Çabuk! Özellikle şimdi, şu anda!

— Ama zor durumda bırakıyorsunuz beni...

— Nedenmiş? Ne saf bir insansın sen! Çocuk gibisin! Şimdi her şeyi gözlerimle göreceğim...

— Hiç değilse şapkamı almama izin verseydiniz...

— Al bakalım şu lanet şapkanı, hadi gidiyoruz! Doğru dürüst bir şapka bile seçip alamamışsın kendine!.. (Lizaveta Prokofyevna, prensi kolunu bir an bırakmadan arkası sıra sürükleyerek götürürken kendi kendine mırıldanıyordu:) Aglaya'nın işi bu... sabahki olaydan sonra yaptı bunu... öfkesinden... Seni savunuyordum, yüksek sesle, aptal olduğun için bize gelmediğini söyledim... Yoksa öyle saçma bir pusula yazmazdı sana! Hiç yakışık almayan bir pusula yazmış! Soylu, eğitimli, zeki, akıllı bir kıza hiç yakışmamış!.. Hımm... (mırıldanarak sürdürdü konuşmasını:) Besbelli senin bize gelmemene içerlemiş olacak, ama bir budalaya böyle yazılamayacağını düşünemedi, sonuç da böyle oldu... (Aşırıya kaçtığını fark edince sesini yükseltti:) Ne diye kulak kabartmış, dinliyorsun beni? Senin gibi bir palyaço gerekliydi onun için. Uzun zamandır senin gibisini görmemişti. İşte bunun için istiyor seni! Sana dişini taktığına çok sevindim... Hak ettin de bunu. Bu konuda ustadır o, ah, ne ustadır!..

Üçüncü Bölüm

I

Bizde hep, uygulayıcı insanlarımızın olmadığından yakınılır. Sözgelimi politikacılarımızın, generallerimizin, her çeşidinden yöneticimizin istemediğimiz kadar çok olduğunu, ama uygulayıcı, pratik insanımızın olmadığını söylerler. En azından herkes yakınır durur. Hatta kimi demiryollarında doğru dürüst bir yönetimin olmadığını, herhangi bir denizcilik işletmeciliğinde iyi bir yönetimin sağlanamadığını da söylerler. Kâh yeni açılmış bir demiryolunda iki trenin çarpıştığını veya köprüden bir katarın uçtuğunu duyarsınız, kâh bir trenin kara saplanıp kaldığını, neredeyse kışı orada geçireceğini yazar gazeteler: Tren birkaç saat yol aldıktan sonra kara saplanmış, beş gündür orada beklemektedir. Öte yandan, bir yerde binlerce ton malın iki üç aydır nakledilmeyi beklediğini, çürümekte olduğunu duyarsınız. Oysa anlatılanlara bakılırsa (inanmak bile zor ama), oradaki yönetici veya görevli bir memur, mallarının gönderilmesini ısrarla isteyen bir tüccar kâtibinin suratının ortasına bir yumruk indirmiş ve bu yaptığını da “birden tepem attı” diye açıklamıştır. Öylesine çok devlet dairemiz var ki, düşününce dehşete kapılıyor insan. Her biri hizmet üretti, üretiyor ve gelecekte de üretmeye kesin kararlı... Öyleyken, nasıl oluyor da bir denizyolları şirketinde doğru dürüst bir yönetim kadrosu kurulamıyor?

Bu soruya bazen son derece basit bir cevap veriyorlar (öylesine basit ki, bu açıklamaya inanası gelmiyor insanın). Evet, söylenenlere göre bizde herkes devlete ya daha önce hizmet etmiştir ya da şimdi ediyordur ve dedelerimizin dedeleri zamanından bu yana, iki yüz yıldan beri bu en güzel Alman sistemiyle devam etmektedir. Ne var ki hizmet eden insanlarımız pratik olmaktan son derece uzaktır; hatta öyle bir hale geldik ki, soyut düşünme yeteneğinin ve pratik zekânın eksikliği memurlar arasında son zamanlarda en üst düzeyde erdem ve üstün özellik olarak görülmeye başlamıştır. Ama memurlara fazla takıldık, asıl pratik insanlardan söz etmek istiyorduk. Hiç kuşku yok ki, kendine güvensizlik ve inisiyatif eksikliği bizde her zaman uygulayıcı insanın en üstün özelliği sayılmıştır, şimdi bile öyledir bu. Peki ama, neden yalnızca kendimizi suçlayalım (bu düşünce bir suçlama sayılabilirse kuşkusuz)? Yeterince özgün olmamak yüzyıllardan beri dünyanın her yerinde iş bilir, pratik insanın en önemli özelliği sayılır ve insanların en azından yüzde doksan dokuzu (en azındandır bu) her zaman öyle düşünmüştür, ancak yüzde biri olaya başka türlü bakmıştır ve bakmaktadır.

Mucitlere, dâhilere kendi alanlarında çalışmalarının başlangıcında (çoğu zaman sonunda da) toplum içinde aptal gözüyle bakılır. Son derece olağan, alışılmış bir durumdur bu. Sözgelimi, onlarca yıl herkes parasını sandığa yatırmıştır, yüzde dört faizle milyonlarca ruble birikmiştir sandıkta, ama sonunda sandık ortadan kalkmış, herkes ne yapacağına kendi karar vermek zorunda kalmıştır; sonunda bu milyonlar, bir heyecanla hisse senetlerinde, dolandırıcıların elinde yok olup gidecektir. Hatta yakışanı, ahlaki olanı da budur. Özellikle de ahlaki olanı... Ahlaki açıdan kendine güvensizlik ve özgünlük yetersizliği, şimdiye kadar toplumda yerleşmiş genel kanıya göre, iş bilir, saygın insanın en temel özelliğiyse, bunun öyle çabucak değişmesi de doğru değil, hatta yakışıksızdır. Sözgelimi, çocuğunun üzerinde titreyen hangi anne, oğlu veya kızı yoldan çıkıyorken korkuya kapılmaz, yüreği titremez? Her anne bebeğinin beşiğini sallarken şöyle düşünür: “Mutlu olsun, bolluk içinde yaşasın, herkesin gittiği yoldan gitsin, yeter...” Oysa bizim dadılarımız beşik sallarken yüzyıllardır aynı ninniyi söylerler: “Uyuyup da büyüsün, sırmalı giysiler içinde bir general olsun!” Dadılarımıza göre generallik Rus insanının mutluluğunun doruk noktasıdır, yani sakin, tatlı bir hayatın en bilinen ulusal idealidir. Gerçekten de, şöyle böyle de olsa, devlet memurluğu sınavını kazanıp otuz beş yıl görev yapan kim generallik derecesine yükselmez, sandıkta belli bir paraya sahip olmaz ki bizde? Anlayacağınız, bu yolla her Rus kendini hemen hiç zorlamadan, sonunda iş bilir, pratik bir kişi

olabilir. Aslına bakarsanız, bizde yalnızca sıra dışı insanlarla kabına sığmayan, atak insanlar devlet hizmetinde generallik rütbesine erişemezler. Belki de bir çelişki söz konusudur burada, ama genel olarak söyleyecek olursak olağandır da; görünüşte toplumumuz kendi ideal pratik insanını belirlerken tam anlamıyla hakça davranmaktadır. Gelgelelim, bu arada gereksiz konulara girdik. Aslında bizim Yepançin ailesiyle ilgili açıklayıcı birkaç sözcük söylemek istemiştik. Bu insanlar, daha doğrusu ailenin en azından aklı başında üyeleri, ailenin neredeyse ortak (ama onların yukarıda sözünü ettiğimiz erdemlerine doğrudan ters düşen) bir özelliği nedeniyle sürekli acı çekiyorlardı. Gerçeği tam olarak anlayamadan (anlamak zordu bunu çünkü) bazen ailede işlerin diğer ailelerden farklı yürüdüğünü düşünüyorlardı. Öteki ailelerde pürüzsüz bir yaşam varken onlarınkinde pürüzler vardı. Her ailede hayat raylar üzerine kayarak ilerlerken, onlarınki ikide bir çıkıyordu raydan. Her ailenin ahlaki kaygıları vardı, onların yoktu. Tamam, Lizaveta Prokofyevna belki fazlasıyla kaygılanıyordu bu konuda, ama onunki soyluların duyduğu türden bir kaygı değildi. Bununla birlikte, belki de yalnızca Lizaveta Prokofyevna'ydı ailede bu kaygıyı duyan: Gerçi kızlar gayet basiretli ve şakacıydılar, ama henüz çok gençtiler. General ise basiretli olmakla birlikte (bir parça da dar kafalıydı), zor durumlarla karşılaştığında yalnızca "Hım!" der ve sonunda her şeyi yine Lizaveta Prokofyevna'ya bırakırdı. Yani bütün sorumluluk Lizaveta Prokofyevna'nın üzerindeydi. Öte yandan, örneğin, birtakım bireysel inisiyatifler yönünden diğerlerinden ayrılan veya bilinçli olarak sıra dışı olma hevesiyle (yakışık almaz bir şey olurdu bu) raydan çıkan bir aile değildiler. Yo, hayır! Gerçekte öyle bir şey yoktu, yani üyelerinin bilinçli olarak belirledikleri bir amaçları bulunmuyordu; ne var ki son derece saygın bir aile olan Yepançin ailesi saygın bütün ailelerin genellikle olduğundan farklı görünür olmuştu sonunda. Son zamanlarda Lizaveta Prokofyevna her şeyde yalnızca kendini ve "kötü" kişilik yapısını suçlu görmeye başlamış, bu yüzden de çektiği acılar daha çok artmıştı. Kendisi için durmadan "aptal, kaba, tuhaf kadın" diyor, kuruntular içinde kıvranıyor, son derece olağan bir sorunun içinden çıkamayınca sonucun çok kötü olacağından kuşkulanarak acılar çekiyordu.

Öykümüzün daha başında Yepançinler'in herkesçe gerçekten saygı duyulan bir aile olduğunu söylemiştik. Ailevi geçmişi karanlık olan General İvan Fyodoroviç bile her yerde kesinlikle saygıyla karşılanıyordu. Bu saygıyı hak etmesinin birinci nedeni varlıklı, "önde gelen zenginlerden" biri olmasıydı; ikinci nedeni ise, kafası pek çalışmasa da dürüst olması... Aslında kalın kafalılık her işadamı için olmasa bile, en azından para sahibi olmayı ciddi olarak düşünen herkes için zorunlu bir özelliktir. Hem general kibar, alçakgönüllüydü; gerektiğinde susmasını bilir, aynı zamanda kimsenin ayağına basmasına izin vermezdi. Yalnızca generallik rütbesi nedeniyle değil, dürüstlüğüyle, soylu davranışlarıyla da sağlıyordu bunu. En önemlisi de çevresinin çok güçlü olmasıydı. Lizaveta Prokofyevna'ya gelince, daha önce anlattığımız gibi, önemli bir aileden geliyordu. Bilindiği gibi, gerekli etkin ilişkiler sağlamıyorsa aileye pek önem verilmez bizde. Ne var ki sonunda önemli ilişkileri de olmuştu Lizaveta Prokofyevna'nın: Öyle insanlar saygı duymaya, sevmeye başlamıştı ki onu, onların arkasından doğal olarak herkes saygı duymaya, evine konuk etmeye başlamıştı. Hiç kuşku yok ki ailesiyle ilgili endişeleri yersizdi; endişesinin çok küçük bir nedeni vardı ve komik bir biçimde büyütüyordu bu nedeni. Burnunun tepesinde veya alnında sivilce olan biri, herkesin yalnızca sivilcesine baktığını, onunla alay ettiğini, (o bu arada Amerika'yı keşfetmiş bile olsa) bu sivilce için kendisini suçladığını sanır... Gelgelelim, çevresinde Lizaveta Prokofyevna'yı "tuhaf biri" olarak görüyorlardı kuşkusuz; ama öte yandan kesinlikle saygı da duyuyorlardı ona. Lizaveta Prokofyevna son zamanlarda kendisine saygı duyduklarına inanmamaya da başlamıştı, ki işte bu çok önemliydi. Kızlarına bakarken, onların geleceğini bir şeyiyle sürekli engellendiğini, kişiliğinin komik, uygunsuz, hatta dayanılmaz olduğunu düşünüyor, anlaşılacağı gibi, bu yüzden durmadan kızlarını ve İvan

Fyodoroviç'i suçluyor, aynı zamanda hepsini deli gibi sevmesine karşın, onlarla gece gündüz tartışıyordu.

Lizaveta Prokofyevna'yı en çok üzen, kızlarının ileride tıpkı onun gibi "tuhaf" olacakları kuşkusuydu. Dünyada böyle kızların olmadığını ve olamayacağını düşünüyordu. Kendi kendine sürekli şöyle mırıldanıyordu: "Birer kural tanımaz, nihilist olarak yetişiyorlar..." Son yılda, özellikle son zamanlarda bu kaygısı giderek artıyordu. Durmadan "Peki ama, neden evlenmiyorlar?" diye soruyordu kendine. "Annelerini üzmek için kuşkusuz... Hayatta tek amaçları bu... Her şey şu yeni düşüncelerden kaynaklanıyor. Hep şu kahrolası kadın sorunu! Altı ay önce o güzelim saçlarını kesmeye kalkışan Aglaya değil miydi? (Aman Tanrım, gençliğimde benim saçlarım bile o kadar güzel değildi!) Makas elindeydi, ancak önünde diz çöküp yalvararak caydırabildim onu!.. Tutalım ki öfkesinden, annesini üzmek için yaptı bunu. Huysuz, başına buyruk, şımarık, en önemlisi de hırçın, çok hırçın bir kızdır çünkü! Peki ama, ya şu şişko Aleksandra'ya ne demeli? O da kesmeye kalkışmadı mı saçlarını? Hem öfkeyle, kaprisle değil de, bir aptal gibi, içtenlikle... Saçları olmazsa daha rahat uyuyacağına, ayrıca başının da artık ağrımayacağına inandırmış onu Aglaya. Hem kaç yıldır, kaç yıldır da (beş yıl oluyor), ne çok isteyenleri oldu... Evet, onları isteyenler arasında iyi, hatta çok iyileri de vardı! Peki ama, ne bekliyor bu kızlar, neden evlenmiyorlar? Sırf annelerini üzmek için... Tek neden bu, başka hiçbir neden yok ortada! Hiç! Hiç!"

Sonunda onun anne kalbi için de doğdu güneş; hiç değilse bir kızı, Adelaida bir yuva kuracaktı nihayet. Düşüncesini açıklaması gerektiğinde, "Hiç değilse birinin yükü kalkıyor omuzlarımdan," diyordu Lizaveta Prokofyevna (ne var ki bu konuyu düşünürken içinden çok daha duygusal şeyler geçiyordu). Ayrıca işler son derece hoş, zarif bir biçimde yürüyordu. Öyle ki sosyetede herkes saygıyla söz ediyordu bu evlilik olayından. Damat adayı varlıklı, ünlü, bir prens, üstelik iyi biriydi; görünüşe bakılırsa hoşlanmıştı da ondan Lizaveta Prokofyevna, "Daha ne isterim?" diyordu. Lizaveta Prokofyevna önceleri de Adelaida için (onun sanata eğilimi kuşkularla dolu kalbini kimi zaman aşırı derecede endişeyle doldursa da) öteki kızları için olduğundan daha az kaygılanırdı. Sonunda şöyle teselli ediyordu kendini: "Şen yaradılışlı bir kız, aklı da başında, öyle veya böyle kurtarır kendini. İyi bir kız yani..." En çok Aglaya için kaygılanıyordu. Sırası gelmişken şunu da söylemek gerekir, en büyük kızı Aleksandra için Lizaveta Prokofyevna kaygılansın mı, kaygılanmasın mı, bilemiyordu. Kâh "Kızcağız mahvoldu," diye geçiriyordu içinden; yirmi beşindeydi çünkü, demek evde kalacaktı. "Hem de bu güzellikle!.." Geceleri onun için ağlıyordu bile Lizaveta Prokofyevna. Hem de öte yanda Aleksandra İvanovna son derece sakin uyuyorken. "Nedir bu kız, yenilerden bir nihilist mi, yoksa bir aptal mı?" Hayır, aptal falan değildi, bundan hiç kuşkusu yoktu Lizaveta Prokofyevna'nın. Aleksandra İvanovna'nın düşüncelerine değer veriyor, ona akıl danışmaktan hoşlanıyordu. Ama onun "ıslak tavuk" olduğu da kesindi: "O kadar durgun, kıpırtısız ki, yerinden oynatmanın olanağı yok onu! Oysa "Islak tavuklar bile yerlerinden kıpırdar bazen! Öf! Ne yapacağım ben bu kızlarla?" Lizaveta Prokofyevna, gözdesi Aglaya'dan bile daha düşkündü Aleksandra İvanovna'ya. Açıklaması güç, şefkat dolu bir sempatiydi ona beslediği... Ne var ki Lizaveta Prokofyevna'nın hırçın çıkışları (onun anne şefkati ve sempatisi daha çok bu çeşit çıkışlarında belli oluyordu), "ıslak tavuk" gibi takılmaları Aleksandra'yı yalnızca güldürüyordu. Kimi zaman öyle oluyordu ki, en basit bir olay Lizaveta Prokofyevna'nın tepesini attırıyor, kendini kaybetmesine neden oluyordu. Sözgelimi, Aleksandra İvanovna çok uzun süre uyumayı seviyor ve genellikle çok da rüya görüyordu. Ama gördüğü rüyalar her zaman yedi yaşında bir çocuğun göreceği olağanüstü anlamsız, saf rüyalar oluyordu. Öyle ki onun rüyalarının bu saflığı sonunda annesinin canını sıkmaya başlamıştı. Aleksandra İvanovna bir gün de rüyasında dokuz tavuk görmüş ve bu yüzden anne kız arasında bir tartışma çıkmıştı. Ama neden

çıkmıştı bu tartışma, anlatması çok zor. Yalnızca bir kez doğru dürüst bir rüya görmüştü Aleksandra İvanovna: Korka korka girdiği karanlık bir odada bir rahip görmüştü rüyasında. İki kız kardeş kahkahalarla gülerek hemen Lizaveta Prokofyevna'ya yetiştirmişlerdi onun gördüğü bu rüyayı. Bunun üzerine Lizaveta Prokofyevna yine sinirlenmiş ve üç kız kardeşin de aptal olduğunu söylemişti. "Hım! Tam bir aptal gibi sakin, rahat bu kız... Tam bir 'ıslak tavuk' işte... İstediğin kadar dürt, boşuna... Arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyor, hüzünlü bakıyor insanın yüzüne! Derdi nedir acaba? Ne sıkıntısı var?" Arada bir İvan Fyodoroviç'e de soruyordu bu soruları. Arkasından da her zaman olduğu gibi ısrarla, gözdağı verircesine, sabırsızca hemen cevap bekliyordu. İvan Fyodoroviç kem küm ediyor, yüzünü buruşturuyor, omuzlarını kaldırıyor, kollarını iki yana açıp sonunda şöyle diyordu:

— Koca lazım!

O zaman patlıyordu Lizaveta Prokofyevna:

— Sizin gibi olmasın da kocası, İvan Fyodoroviç... Umarım sizin kafanızda biri, sizin gibi kaba saba biri olmaz evleneceği insan İvan Fyodoroviç...

Böyle durumlarda İvan Fyodoroviç hemen kayboluyordu ortadan, Lizaveta Prokofyevna da parladıktan sonra sakinleşiyordu. Elbette aynı günün akşamı Lizaveta Prokofyevna "kaba saba" İvan Fyodoroviç'ine, iyi yürekli, sevimli, onu taparcasına seven İvan Fyodoroviç'ine (çünkü ömür boyu sevmişti kocasını, hatta âşıktı İvan Fyodoroviç'ine, bunu İvan Fyodoroviç de çok iyi biliyordu ve Lizaveta Prokofyevna'sına sonsuz saygı duyuyordu) olağanüstü sevecen, sakin ve saygılı oluyordu.

Ancak Lizaveta Prokofyevna'nın en büyük ve sürekli üzüntüsü Aglaya içindi. Kendi kendine şöyle mırıldanıyordu Lizaveta Prokofyevna: "Tıpkı ben bu kız, tıpkı ben, her bakımdan bana benziyor. Başına buyruk, şeytan gibi bir şey! Nihilistin, kural tanımazın teki... Tuhaf huyları var, bir çılgın, bir hırçın, hırçın, hırçın ki! Ah Tanrım, çok mutsuz olacak bu kız!"

Ama dediğimiz gibi, ana yüreğine doğan güneş orada her şeyi yumuşatmış, bir anda ısıtmıştı. Aşağı yukarı bir aydır bütün endişelerinden kurtulmuştu Lizaveta Prokofyevna. Adelaida'nın düğününün yaklaşması üzerine sosyetede Aglaya'dan da sık söz etmeye başlamışlardı. Öte yandan Aglaya da pek bir güzel, pek sevimli, pek uslu olmuştu. Kendine büyük bir güvenle, biraz mağrur dolaşıyordu ortalarda, bu pek de yakışıyordu ona! Bütün bir ay annesine karşı nasıl sevecen, nasıl güler yüzlüydü! ("Ne var ki şu Yevgeniy Pavloviç'i adamakıllı incelemek, nasıl biri olduğunu anlamak gerekiyor... Hem sanırım Aglaya da özel bir ilgi göstermiyor ona!") Evet, durup dururken harika bir kız olup çıkmıştı Aglaya. Tanrım, nasıl da iyi bir kız oluvermişti, günden güne daha da iyi oluyordu! Ve sonra...

Ve sonra, şu iğrenç prens bozuntusu, şu pis budala ortaya çıkınca her şey birbirine girmiş, evde her şey altüst olmuştu.

Peki ama, ne olmuştu?

Aslında başkalarının gözünde olan bir şey yoktu. Ama Lizaveta Prokofyevna, kendine özgü her zamanki huzursuzluğuyla, son derece olağan bu olaylar kargaşasında kendini kimi zaman hastalık derecesine varan, kuşku dolu, anlaşılmaz ve son derece ağır bir korkuya kaptıran bir şeyler görmeyi başarıyordu. Şimdi bütün bu komik saçmalıkların, gereksiz endişelerin arasında birden pek önemli

olan bir şeyi, gerçekten de endişelenmesine, kuşkulanmasına, birtakım belirtiler görmesine neden olan bir şeyi fark ettiğinde ne büyük bir şaşkınlığa kapılmıştı...

Prensi peşi sıra sürükleyerek eve doğru götürürken de, evde onu ailenin çevresinde oturduğu yuvarlak masaya oturturken de düşünüyordu Lizaveta Prokofyevna: “Nasıl yapabildiler bunu? O yaratığın Aglaya ile ilişkisi olduğunu yazan o iğrenç, imzasız mektubu ne cüretle yazabildiler bana? Böyle bir şeyi nasıl düşünebildiler? Evet, birazcık olsun inansam böyle bir şeyin olduğuna veya Aglaya’ya göstersem o mektubu, utancımdan ölürüm! Bizlerle, Yepançinler’le böylesine alay edilsin! Bütün bunlar İvan Fyodoroviç’in yüzünden... Evet, İvan Fyodoroviç, sizin yüzünüzden! Keşke Yelagin’deki yazlığımıza gitseydik. Yelagin’e gidelim dedim. Belki de Varvara yazmıştır o mektubu. Sanırım öyle... Bütün suç İvan Fyodoroviç’te! O yaratık, İvan Fyodoroviç’i aptal durumuna düşürmek amacıyla eski bağları yüzünden düzenledi bu oyunu. Tıpkı eskiden olduğu gibi alay etmek istedi onunla. Eskiden nasıl aptal yerine koymuştu onu, kahkahalarla gülmüştü arkasından, burnuna halka takıp dolaştırmıştı, hem de ona inciler armağan ederken... Sonunda bizi de karıştırdılar bu pis işe, kızlarınızı da karıştırdılar İvan Fyodoroviç, en saygın çevreden kızlarınızı, evlenme çağında olan kızlarınızı... Oradaydılar, her şeyi duydular, o kötü çocukların olayına da karıştılar... Sevinin bakalım İvan Fyodoroviç, orada konuşulanları da duydular! O prens bozuntusunu bağışlamayacağım, hiçbir zaman bağışlamayacağım! Peki, neden üç gündür bunalım geçiriyor Aglaya? Neden ablalarıyla kavgalı? Hatta annesiymiş gibi her zaman elini öptüğü, öylesine saygı duyduğu Aleksandra ile de kavgalı... Neden üç gündür arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyor? Gavrila İvolgin’in bu işle ne ilgisi var? Peki, dün de, bugün de neden övmeye başladı Gavrila İvolgin’i, neden ağladı? Şu kahrolası “zavallı şövalye”nin o imzasız mektupta ne işi var? Oysa prensin mektubunu ablalarına bile göstermemişti... Hem neden... neden, neden kuyruğu tutuşmuş kedi gibi koşturdum ben şimdi prense? Neden buraya getirdim onu? Tanrım, aklımı mı kaçırdım ben? Bu yaptığım nedir benim? Bir gence kızımla ilgili sırları açtım, hem de... onu hiç mi hiç ilgilendirmeyen sırları! Tanrım, iyi ki bir budala o ve... ve... yabancımız değil! Böyle birinden hoşlanacak değil ya Aglaya! Aman Tanrım, ben de neler saçmalıyorum! Tüh! Ne tuhaf bir aileyiz... Camekânlara koyup insanlara göstermeliler bizi, başta da beni... Giriş on kapikten... Bağışlamayacağım sizi İvan Fyodoroviç, asla bağışlamayacağım! Peki, Aglaya neden ters davranmıyor şimdi prense? Ona ters davranacağını söylüyordu, ama hiç de öyle davranmıyor! Baksana, gözlerini ayırmıyor ondan. Bir şey söylemiyor, çekip gitmiyor yanından, öylece duruyor... Oysa bize gelmesini yasaklayan da kendisiydi... Prensin yüzü de bembeyaz. Şu Tanrı’nın belası geveze Yevgeniy Pavloviç de bir susmuyor ki! Durmadan konuşuyor, kimsenin ağzını açıp bir şey söylemesine izin vermiyor. O konu açılsa her şeyi öğrenirdim ya...”

Gerçekten de bembeyazdı prensin yüzü. Yuvarlak masanın bir yanında oturuyordu. Aynı anda sanki hem çok korkuyor, hem de arada bir kendisinin de bilemediği, ruhunu saran bir heyecana kapılıyordu. Ah, o gayet iyi tanıdığı simsiyah gözlerin sürekli ona baktığı köşeye bakmaktan nasıl korkuyordu! Aynı anda, Aglaya’nın ona yazdığı o mektuptan sonra tekrar burada, bu ailenin arasında olmaktan, o tanıdık sesi tekrar duyacak olmaktan ne kadar mutluydu! “Tanrım, şimdi bir şey söyleyecek!” Kendisi henüz ağzını açıp bir şey söylememişti; “durmadan konuşan” Yevgeniy Pavloviç’i gergin bir ruhsal durum içinde dinliyordu. O akşam olduğu gibi heyecanla, keyifle pek seyrek konuşurdu Yevgeniy Pavloviç. Prens dinliyordu onu, ama uzun süredir söylediklerinden neredeyse tek sözcük anladığı yoktu. Petersburg’dan henüz dönmemiş olan İvan Fyodoroviç’in dışında herkes verandadaydı. Prens Ş. de oradaydı. Müzik dinlemeye gidecekleri için çaydan önce toplanmışlardı. Sohbetin prens gelmeden önce başladığı belliydi. Biraz sonra ansızın, nereden çıkageldiği anlaşılamayan Kolya girdi verandaya. Prens, “Demek önceden olduğu gibi kabul ediyorlar onu yine...” diye geçirdi içinden.

Yepançinler'in dört bir yanı çiçekliklerle çevrili, yeşillikler içindeki yazlıkları İsviçre köy evlerini andırıyordu. Ev bir çiçek bahçesi içindeydi.

Prensin evinde olduğu gibi, herkes verandadaydı. Yalnız bu veranda daha bir geniş ve şık döşeliydi.

Konuşmanın konusunun herkesi pek ilgilendirmediği açıktı. Bir tartışmadan çıktığı belli olan konuyu herkes değiştirmek istiyordu kuşkusuz, ama Yevgeniy Pavloviç tepkiyle karşılandığına bakmadan, ısrarla sürdürüyordu konuşmasını. Prensin gelişinden sonra sanki daha da heyecanlı konuşmaya başlamıştı. Yevgeniy Pavloviç'in her dediğini anlayamasa da, kaşları çatıktı Lizaveta Prokofyevna'nın. Neredeyse bir köşeye çekilmiş oturan Aglaya kalkıp gitmiyor, konuşulanları dinliyor, ağzını açıp bir şey söylemiyordu.

Heyecanla anlatıyordu Yevgeniy Pavloviç:

— İzin verin... Liberalizme bir şey dediğim yok benim. Günah falan değildir liberalizm. Onsuz parçalanacak, belki de yok olacak büyük bir bütünün, vazgeçilmez, temel parçasıdır liberalizm. En ahlakçı gericiliğin olduğu kadar liberalizmin de yaşama hakkı vardır. Benim itirazım Rus liberalizmine. Tekrar söylüyorum, benim itirazım Rus liberallerinin gerçek Rus liberalleri olmamasına. Bizimkiler Rus olmayan liberaller. Bir Rus liberali getirin bana, o anda öperim onu.

Olağanüstü heyecanlı olan Aleksandra İvanovna (yanakları bile her zamankinden kırmızıydı),

— Öpmenize izin verirse kuşkusuz... dedi.

"Şuna bak, yalnızca yemeyi, bir de uyumayı bilir," diye geçirdi içinden Lizaveta Prokofyevna. "Dürtsen kıpırdamaz yerinden, sonra yılda bir kez ayaklanır, bir konuşmaya başlar, parmağını ısırırsın."

Yevgeniy Pavloviç'in ciddi bir konuda pek heyecanlıymış, şaka ediyormuş gibi konuşmasından Aleksandra İvanovna'nın hiç hoşlanmadığını fark etmişti prens.

Yevgeniy Pavloviç prense dönüp sürdürdü konuşmasını:

— Siz gelmeden önce, şimdiye kadar bizde yalnızca iki çeşit liberalin olduğunu söylüyordum. Artık (kaldırılmış, mevcut olmayan) eski büyük toprak sahipleri sınıfından olanlarla, ruhban sınıfından olanlar... Zamanla ikisi de halktan koptu, sonunda bambaşka bir sınıf oluşturdular ve giderek, kuşaktan kuşağa, geçmişte yaptıkları da, şu anda yapmakta oldukları da ulusallıktan bütünüyle uzaklaştı...

Prens Ş. itiraz etti:

— Nasıl? Bütün bu yapılanlar ulusal değil mi demek istiyorsunuz?

— Evet, ulusal değil. Ruslara özgü, ama ulusal değil. Liberallerimiz de Rus olmaktan uzak, tutucularımız da, hepsi... Ayrıca şuna da inanın, halkımız büyük toprak sahiplerinin, ruhban sınıfının geçmişte veya günümüzde yaptıklarını da, gelecekte yapacaklarını da benimsemiyor...

Prens Ş. heyecanla itiraz etti:

— Bu güzel işte! Söylediklerinizde ciddiyseniz, böyle bir çelişkiyi nasıl oluyor da

savunabiliyorsunuz? Hem toprak sahipleriyle ilgili çıkarımlarınızı öylece kabul etmem pek mümkün değil, siz de bir toprak sahibisiniz sonuçta.

— Rus toprak sahiplerinden sizin anladığınız anlamda söz etmiyorum ben. Toprak sahipleri saygın bir sınıftır, en azından ben de aynı sınıftan olduğum için... özellikle de şimdi, kaldırıldıktan sonra...

Aleksandra İvanovna araya girdi:

— Yoksa edebiyatımız da mı ulusal değil?

— Edebiyattan pek anlamam, ama bence Lomonosov, Puşkin ve Gogol'un dışında baştan aşağı Rus değildir edebiyatımız.

Adelaida İvanovna güldü.

— Önce bu üçü hiç de az sayılmaz, sonra bunlardan biri halktan, öteki ikisi toprak sahiplerinden.

— Öyle ama, hemen heyecanlanmayın bakalım. Rus yazarlar arasında yalnızca bu üçü başkalarından alınma değil, gerçekten kendilerinin olan şeyler söylemişler, bu nedenle de ulusal olmuşlardır. Herhangi bir Rus başkalarından alınma değil de, kendinin olan bir şey söylediğinde veya yazdığında, Rusçası çok kötü bile olsa, anında ulusal kabul ediliyor. Benim için kesin bu. Ama şimdi konumuz edebiyat değil. Sosyalistlerden söz ediyorduk, söz döndü dolaştı buraya geldi. Bizde tek Rus sosyalistin olmadığını iddia ediyorum. Daha önce de yoktu, şimdi de yok. Çünkü sosyalistlerimizin hepsi de büyük toprak sahipleri sınıfıyla ruhban sınıfındandır. İster yurtiçinde olsun, ister yurtdışında, bilinen ve tanınmış bütün sosyalistlerimiz, toprağa bağlı kölelik devrinin büyük toprak sahibi sosyalistlerinden farksızdır. Neden gülüyorsunuz? Verin onların kitaplarını bana, savundukları öğretileri, hatıra defterlerini... bir edebiyat eleştirmeni olmadığım halde, onların yazdıkları kitapların, dergilerin, güncelerin her sayfasının daha önce Rus toprak sahiplerince yazıldığını kanıtlayan inandırıcı bir edebiyat eleştirisi yazayım size. Onların öfkesi, hınçları, mizah anlayışları toprak sahiplerininkiyle (hatta Famusov'unkiyle!)[31] aynıdır. Onların heyecanları, gözyaşları gerçektir, belki de içtendir, ama yine de toprak sahiplerininkiyle aynıdır! Toprak sahiplerininkiyle veya ruhban sınıfınınkiyle... Yine gülüyorsunuz. Siz de mi gülüyorsunuz prens? Yine karşısınız söylediklerime, öyle mi?

Gerçekten herkesle birlikte prens de gülmeye başlamıştı.

Suçüstü yakalanmış bir öğrenci gibi irkilen prens birden gülmeyi kesip,

— Karşı olup olmadığımı söyleyemem, dedi. Ama şuna inanmanızı isterim, büyük bir zevkle dinliyorum sizi...

Bunu söylerken tıkanır gibi olmuş, hatta alnı soğuk soğuk terlemişti. Buraya geldi geleli ilk kez konuşuyordu. Çevresine bakınmak istiyor, ama buna cesaret edemiyordu. Yevgeniy Pavloviç bunu fark etti, gülümsedi. Önceki heyecanlı tavrıyla, aynı zamanda neredeyse gülerek (belki de kendi söylediklerine gülüyordu) sürdürdü konuşmasını:

— Bayanlar baylar, bir gerçektir bu söylediğim. Bu gerçeğin gözlemlenmesinin, hatta ortaya çıkarılmasının onuru da benimdir. En azından şimdiye kadar hiçbir yerde bununla ilgili bir şey söylenmemiş, yazılmamıştır. Bu gerçekte benim anlatmaya çalıştığım Rus liberalizminin özü bulunmaktadır. Önce liberalizm genellikle eşyanın var olan düzenine bir saldırı değilse (doğru veya

yanlış bir saldırı, ama başka bir konudur bu) nedir? Öyle değil mi? Benim söylediğim gerçek şudur: Rus liberalizmi yalnızca eşyanın var olan düzenine değil, doğrudan eşyaya da bir saldırıdır. Rus düzenine değil, doğrudan Rusya'ya bir saldırıdır. Benim liberalim Rusya'yı yadsımaya kadar götürmüştür işi, yani anayurdundan nefret eder, onu aşağılar. Rus'a dair şanssız ve başarısız her olay kahkahalarla güldürür onu, neredeyse coşturur. Halkın alışkanlıklarından, geleneklerinden, Rus tarihinden, her şeyinden nefret eder. Onu aklayacak bir şey varsa, o da ne yaptığının farkında olmaması, Rusya'ya olan nefretinin en üretken liberalizm olduğunu sanmasıdır (ah, aslında belki de son derece aptal, geri zekâlı ve tehlikeli bir muhafazakâr olan bir liberalin diğerlerince hep birlikte alkışlandığına bile sık rastlarsınız!). Rusya'ya duyulan bu nefreti yakın bir geçmişte bazı liberallerimiz neredeyse gerçek yurt sevgisi olarak görüyor ve bu sevginin nasıl olması gerektiğini başkalarından daha iyi görmeleriyle övünüyorlardı. Şimdi ise daha bir açıkyürekli oldular, hatta "yurt sevgisi" deyiminden utanır oldular ve bu kavramı zararlı, değersiz bir kavrammış gibi çıkarıp attılar sözlüklerinden... Bir gerçektir bu ve onu savunuyorum, ayrıca... bir gün bütün çıplaklığıyla, sade ve dürüstçe ortaya koymak da gerekiyordu gerçeği. Gelgelelim, aynı zamanda bu gerçek yüzyıllardır hiçbir toplumda ortaya çıkmamıştır, görülmemiştir. Yani demek istediğim, bir rastlantıdır bizdeki, belki gelip geçicidir de, kabul ederim... Kendi yurdundan nefret eden liberaller hiçbir ülkede görülmemiştir. Bizdeki bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz? Bence, önceden de söylediğim gibi, Rus liberallerinin henüz Rus liberali olmamalarıyla açıklayabiliriz sadece.

Prens Ş. ciddi bir tavırla itiraz etti:

— Senin bu söylediklerini şaka kabul ediyorum Yevgeniy Pavloviç.

Aleksandra İvanovna,

— Bütün liberalleri görmediğim için bir şey söyleyemeyeceğim, dedi. Ama sizi dinlerken öfkelendim. Özel bir durumu alıp genelleştirdiniz, belki de iftira ettiniz insanlara.

Yevgeniy Pavloviç,

— Özel bir durum mu? diye karşılık verdi. Ya-a! Demek öyle? Prens, siz ne diyorsunuz, özel bir durum mu bu?

Prens,

— Doğrusunu isterseniz, ben de çok az liberal gördüm... dedi. Ama bana öyle geliyor ki, bir bakıma haklısınız. Sözünü ettiğiniz Rus liberalizmi gerçekten de Rusya'nın düzeninden çok, bir bakıma Rusya'nın kendinden biraz nefret etmeye meyillidir. Elbette yalnızca bir bakımdan... Kuşkusuz herkes için öyle demek değildir bu...

Duraksadı, sözünün sonunu getiremedi. Son derece heyecanlı olmasına karşın, konuşmaları büyük bir dikkatle izliyordu. Değişik bir özelliği vardı prensin: Kendisini ilgilendiren bir şeyi her zaman olağanüstü saf bir dikkatle dinler, o anda kendisine sorulan sorulara yine öyle saf cevaplar verirdi. Onun kendisiyle alay edildiğine, şaka yapıldığına dair hiçbir kuşku barındırmayan bu inancı, saflığı yüzüne, bedeninin duruşuna bile yansırdı. Ne var ki Yevgeniy Pavloviç baştan beri onunla biraz şakacı konuşuyor olmasına karşın, şimdi onun verdiği cevap karşısında, ondan böyle bir cevap beklemiyormuş gibi, pek ciddi bakıyordu yüzüne.

— Evet... dedi. Ne var ki çok tuhaf ve çok doğru bir cevap verdiniz prens. Ciddi mi söylediniz

bunu?

Prens şaşırmış gibi,

— Siz ciddi sormamış mıydınız? diye karşılık verdi.

Onun bu cevabı üzerine herkes gülmeye başladı.

Adelaida atıldı:

— Bundan hiç kuşkunuz olmasın, Yevgeniy Pavloviç her zaman eğlenir insanlarla! Ama kimi zaman bazı konularda öyle ciddi konuşur ki şaşarsınız!

Aleksandra sert bir tavırla,

— Bence yersiz bir konuşma bu, dedi. Hiç girmeseydik bu konuya daha iyi ederdik. Hani dolaşmaya çıkacaktık...

Yevgeniy Pavloviç,

— Hadi çıkalım, hava da harika! diye haykırdı. Yalnız bu kez çok ciddi olduğumu sizlere ve özellikle de prense kanıtlamak için (çok ilgimi çektiniz prens ve size yemin ederim, aslında boş olsam da, göründüğüm kadar boş biri değilim!) ve... izin verirseniz baylar bayanlar, kişisel merakımdan, prense son bir soru daha sorup bitireceğim. İki saat önce sanki inadına geldi aklıma bu soru. (Görüyorsunuz ya prens, bazen ben de ciddi şeyler düşünüyorum.) Cevabını buldum bu sorunun, ama bakalım prensin cevabı ne olacak? Demin "özel durum" dediler. Bu deyim bizde çok kullanılır. Sık duyarız onu. Geçenlerde şu... gencin altı kişiyi öldürmesi olayından da, avukatının katil yoksul olduğu için aklına doğal olarak öldürme düşüncesinin gelebileceğini söylediği tuhaf savunmasından da söz ederken gazeteler hep bu ifadeyi kullandılar. Avukatın savunması belki tam öyle değildi, ama o anlam çıkıyordu. Bana sorarsanız, avukat böyle tuhaf bir görüşü açıklarken, son derece liberal, son derece insani ve günümüzde savunulabilecek en ilerici bir düşünceyi savunduğuna inanıyordu. Peki, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz prens? Kavramların, düşüncelerin böyle çarpıtılması, olaylara böyle ters, tuhaf bakış özel bir durum mudur, genel bir durum mu?

Herkes kahkahalarla gülmeye başladı. Aleksandra ile Adelaida gülerek,

— Özel, elbette özeldir, dediler.

Prens Ş. ekledi:

— İzin ver, bir kez daha hatırlatayım sana Yevgeniy Pavloviç... Bu şakaların sıkmaya başladı artık.

Yevgeniy Pavloviç, Prens Lev Nikolayeviç'in meraklı, ciddi bakışını üzerinde yakalayınca, Prens Ş.'nin sözünü bitirmesini beklemeden,

— Ne dersiniz prens? diye sordu. Sizce bu olay özel mi, genel midir? Ne yalan söyleyeyim, sizin için düşündüm ben bu soruyu.

Prens sakin, ama kararlı bir tavırla karşılık verdi:

— Hayır, özel değildir.

Prens Ş. canı biraz sıkkın,

— İnsaf edin Lev Nikolayeviç, diye haykırdı. Sizi oyuna getirdiğinin farkında değil misiniz? Düpedüz alay ediyor sizinle, açığınızı yakalamak istiyor...

Prensin yüzü kızardı, bakışını önüne indirdi.

— Ben Yevgeniy Pavloviç'in doğru söylediğini düşünüyorum.

Prens Ş.,

— Sevgili prens, diye sürdürdü konuşmasını. Bundan üç ay önceki konuşmamızı hatırlayınız. Yeni mahkemelerimizde yetenekli ne çok avukatın olduğundan söz ediyorduk! Son derece ilginç jüri kararları olduğunu söyleyen siz değil miydiniz? Ne çok seviniyordunuz buna, sevincinize ben de ortak oluyordum... Yeni mahkemelerin kurulmasıyla gurur duyabileceğimizi söylüyorduk... Ama bu acemice savunma, bu tuhaf gerekçe öteki binlercesinin arasında elbette özeldir.

Bir süre düşündü Prens Lev Nikolayeviç, sonra sakin, hatta ürkek de olsa, kararlı bir tavırla cevap verdi:

— Benim söylemek istediğim, (Yevgeniy Pavloviç'in de dediği gibi) düşüncelerin ve kavramların çarpıtılması sık rastlanılan bir şeydir, bu yüzden ne yazık ki özel olmaktan çok geneldir. O kadar ki, bu çarpıtma çok yaygın olmasaydı, belki de bunun gibi... akıl almaz cinayetler işlenmezdi.

— Akıl almaz cinayetler mi dediniz? diye sordu Prens Ş.. Ama inanın, tıpkı böyle cinayetler, hatta daha da korkunçları, şimdiye kadar çok işlenmiştir (hem yalnızca bizim ülkemizde değil), bence daha uzun süre de işlenecektir. Bir farkla ki, önceleri daha az açıklık vardı bizde, oysa şimdi böyle şeylerden yüksek sesle sözü edilmeye, hatta gazetelerde olayla ilgili yazılar çıkmaya başladığı için bu çeşit cinayetler çok işleniyor gibi geliyor size. Sizin yanılgınız, olağanüstü saf yanılgınız burada işte prens (alaylı alaylı gülümsedi Prens Ş.). İnanın bana öyle.

— Eskiden de çok cinayet işlendiğini, hem de böyle korkunç cinayetlerin işlendiğini ben de biliyorum. Geçenlerde cezaevlerini dolaştım, birkaç mahkûmla, sanıkla tanışma fırsatım oldu. Hatta onlarca insanı öldürmüş ve hiç pişmanlık duymayan çok daha korkunç katillerle tanışma fırsatım da oldu. Bakın bu arada neyi fark ettim: En azılı, en acımasız bir katil bile suçlu olduğunu biliyor, yani hiç pişmanlık duymasa da, kötü bir şey yaptığını vicdanında kabul ediyor. Ve hepsi böyledir. Oysa Yevgeniy Petroviç'in söylediği katiller kendilerini suçlu bile kabul etmezler, buna hakları olduğunu, hatta... iyi bir şey yaptıklarını düşünürler. Yani aşağı yukarı böyledir. Bana sorarsanız, korkunç fark buradadır işte. Unutmayın ki, bunu yapanlar gençlerdir, yani çarpık düşüncelere kendilerini kolayca kaptırabilecek yaşta olan gençler...

Prens Ş. artık gülmüyor, hayretle dinliyordu prensi. Uzun süredir bir şey söylemek isteyen Aleksandra İvanovna, aklına çok değişik bir şey gelmiş gibi susuyordu. Yevgeniy Pavloviç ise prense büyük bir şaşkınlık içinde bakıyordu. Ama şimdi bakışında en ufak bir alay yoktu.

Lizaveta Prokofyevna beklenmedik bir şekilde söze karıştı:

— Ne o dostum, prense neden öyle şaştınız? Sizden aptal olduğunu, sizin gibi düşünemeyeceğini mi sanıyordunuz?

Yevgeniy Pavloviç,

— Hayır efendim, onun için değil, dedi. Peki ama, nasıl oldu da prens (bu sorum için bağışlayın beni), bunu görüyor, fark edebiliyorsanız (tekrar bağışlayın) bu tuhaf olayda... geçen günkü... hani... Burdovskiy'di galiba... onun düşüncelerinin ve ahlak anlayışının da çarpık olduğunu nasıl fark edemediniz? Sözünü ettiğiniz olayla hiç farkı yoktu oysa! O zaman acaba hiçbir şeyin farkında değil misiniz diye düşünmüştüm.

Lizaveta Prokofyevna sesini yükseltti.

— Bakın ne diyeceğim çocuklar, gördüğünüz gibi bizler fark ettik, şimdi de bununla övünüyoruz. Ama bugün onların birinden, en önemlilerinden, hani şu suratı siğilli olandan, (hatırlıyor musun Aleksandra?) prens bir mektup aldı. Kendisine özgü tavrıyla da olsa, mektubunda özür diliyor prensten ve o zaman onu kışkırtan arkadaşıyla da (hatırlıyor musun Aleksandra?) ilişkisini kestiğini haber veriyor ve artık prense daha çok inandığını yazıyor. Ona pek yukarıdan bakıyoruz, ama hiçbirimiz şimdiye kadar böyle bir mektup almadık.

Kolya haykırdı birden:

— İppolit de buraya taşındı, şu anda burada!

Prens telaşlandı.

— Nasıl? Taşındı mı?

— Sizin Lizaveta Prokofyevna ile çıkmanızın hemen arkasından geldik. Bize getirdim onu!

Lizaveta Prokofyevna, biraz önce prensi övdüğünü unutup öfkeyle,

— Bahse girerim, diye bağırdı, bahse girerim, dün Petersburg'da onun tavan arası odasına uğramış, ayaklarına kapanıp ondan özür dilemiş, o iblisin lütfedip buraya gelmesi için yalvarmıştır. Gittin oraya, değil mi? Demin kendin söyledin. Gittin mi, gitmedin mi? Söyle! Ayaklarına kapandın mı, kapanmadın mı?

Kolya araya girip bağırdı:

— Hiç de kapanmadı! Tersine: İppolit iki kez yakaladı prensin elini, dudaklarına götürüp öptü. Ben gördüm... Görüşmeleri bu kadarla bitti işte. Prens, yazlığa taşınırsa daha rahat edeceğini söyledi yalnızca, o da hemen kabul etti, biraz iyileşir iyileşmez taşınacağını söyledi.

Prens ayağa kalktı, şapkasını alırken,

— Boş konuşuyorsunuz Kolya, diye mırıldandı. Neden anlatıyorsunuz ki bunları, ben...

Lizaveta Prokofyevna susturdu onu.

— Nereye?

Kolya heyecanlanmıştı.

— Telaşlanmayın prens, diye sürdürdü konuşmasını. Gitmeyin, rahatsız etmeyin onu. Yoldan geldi, yorgun, uyuyor. Buraya geldiği için çok mutlu. Hem biliyor musunuz prens, bence onunla şimdi hiç

görüşmezseniz çok iyi edersiniz. Hatta yarına erteleyin onunla görüşmeyi. Yoksa yine mahcup olacak... Sabahleyin altı aydır kendini böyle iyi hissetmediğini söylüyordu. Öksürüğü bile iki kat azaldı.

Prens, Aglaya'nın oturduğu köşeden birden kalkıp masaya yaklaştığını fark etti. Ona bakmaya cesaret edemiyordu, ama Aglaya'nın o anda kendine (belki de öfkeyle) baktığını, simsiyah gözlerinde kesinlikle tehdit dolu bir ifadenin olduğunu, yüzünün alev alev yandığını bütün varlığıyla hissediyordu.

Yevgeniy Pavloviç,

— Bana kalırsa Kolya Ardalionoviç, sözünü ettiğiniz kişi o akşam ağlayan, bizleri cenaze törenine çağıran veremli genç ise, boşuna getirdiniz onu buraya... Komşu evin duvarından öylesine heyecanla söz etmişti ki, inanın, çok yakında o duvarın özlemiyle içi yanmaya başlar.

— Çok doğru söyledin, dedi Lizaveta Prokofyevna. Seninle tartışır, didişir, sonra da çeker gider, görürsün!

Ve hep birlikte dolaşmaya çıkmaya hazırlandıklarını unutup uzandı, dikiş sepetini ağırbaşlı bir tavırla yanına çekti.

Yevgeniy Pavloviç,

— Hatırlıyorum, pek övüyordu o duvarı, diye sürdürdü konuşmasını. Karşısında o duvar olmayınca kesinlikle anlamlı bir biçimde ölemez... Oysa ölümünün anlamlı, çevresindekileri duygulandıran bir ölüm olmasını çok istiyor.

— Ne yaparsınız? diye mırıldandı prens. Onu bağışlamazsanız, o da siz onu bağışlamanızı beklemeden ölür... Buraya da ağaçlar için geldi zaten.

— Ah, ben her şeyini bağışlıyorum, bunu söyleyebilirsiniz kendisine.

Bakışını kaldırmadan, döşemede bir noktaya bakmayı sürdürerek, sakin, isteksiz bir tavırla karşılık verdi prens:

— Bunu böyle almamak gerekir... Siz de onun sizi bağışlamasını istemelisiniz.

— Nedenmiş o? Ne suç işledim ki ona karşı?

— Anlayamıyorsanız, o zaman... ama anlarsınız canım. O akşam istediği... hepinizi kutsamak ve sizin de onu kutsamasıydı, hepsi bu kadar işte...

Prens Ş. orada bulunanların bazılarıyla bakıştıktan sonra çekingen bir tavırla araya girdi:

— Sevgili prens, bu dünyada cenneti yakalamak öyle kolay değildir. Oysa cenneti yakalamaya çalışıyor gibisiniz... Zor iştir cenneti yakalamak prens, o güzel kalbinizin sandığından zordur. İyisi mi değiştirelim bu konuyu, yoksa yine utanacağız sonunda, o zaman da...

Lizaveta Prokofyevna canı sıkkın bir tavırla yerinden kalkıp sertçe,

— Müzik dinlemeye gidelim artık, dedi.

Onun arkasından herkes kalktı.

II

Prens birden Yevgeniy Pavloviç'in yanına sokuldu. Elini tutup tuhaf bir heyecanla,

— Yevgeniy Pavloviç, dedi, inanın, her şeye karşın, benim gözümde son derece soylu, son derece iyi bir insansınız. Kuşkunuz olmasın bundan...

Yevgeniy Pavloviç şaşkınlıkla bir adım geri çekildi. Bir an kahkahalarla gülmek geldi içinden, ama tuttu kendini. Yakından bakınca prens kendinde değilmiş, hatta çok değişik bir durumdaymış gibi gelmişti ona.

— Bahse girerim prens, diye haykırdı, bana asıl söylemek istediğiniz bu değildi... Hatta belki de bana söylemeyecektiniz bunu da... Ama ne oluyorsunuz? Fenalaştınız mı?

— Olabilir, çok doğru tahmin ettiniz, belki de yanına sokulmak istediğim kişi siz değildiniz. (Böyle dedikten sonra tuhaf, hatta komik bir biçimde gülümsedi prens, ama sonra heyecanlanmış gibi yükseltti sesini:) Üç gün önce yaptığımı hatırlatmayın bana! Üç gündür çok utanıyorum zaten... Suçlu olduğumu biliyorum...

— Peki,... peki neymiş yaptığınız o kadar korkunç şey?

— Biliyorum Yevgeniy Pavloviç, sanırım en çok sizi utandırdım. Yüzünüz kızarıyor, bu tertemiz bir kalbinizin olduğunu gösteriyor. İnanın, şimdi gidiyorum.

Lizaveta Prokofyevna korkarak sordu Kolya'ya:

— Neyi var onun? Krizi böyle mi başlıyor yoksa?

— Önemli değil, Lizaveta Prokofyevna, dedi prens. Kriz geldiği falan yok. Şimdi gidiyorum. Biliyorum, ben... doğanın küçük düşürdüğü bir insanım. Yirmi dört yıl hastaydım, doğumumdan yirmi dört yaşıma kadar. Hasta kabul edin beni. Şimdi gidiyorum, hemen şimdi, inanın gidiyorum. Yüzüm kızarmıyor, bunun için yüzünün kızarması olmaz insanın, öyle değil mi? Ama toplumda fazlalığım ben... Gururuma düşkünlüğümden söylemiyorum bunu... Bu son üç gün uzun uzun düşündüm ve ilk fırsatta bu konuda sizi dürüstçe bilgilendirmeye karar verdim. Sözünü etmeye kalkışırsam sizi kendime güldürürüm. Demin Prens Ş. de aynı şeyi söylemişti bana... Davranışlarım incelikten uzaktır, duygularım ölçüsüzdür, düşüncelerimi anlatmak için uygun sözcükleri kullanamıyorum, bu yüzden düşüncelerim de anlamsız, saçma kaçıyor. Dolayısıyla buna hakkım yok... Ayrıca kuşkucuyum. Ben... ben inanıyorum ki, bu evde kimse küçük görmüyor beni ve burada hak ettiğimden çok seviliyorum. Ayrıca biliyorum (hem de kesinlikle biliyorum) ki yirmi dört yıllık bir hastalık insanların bana... kimi zaman... gülmelerine neden olacak bazı belirtiler bırakmıştır üzerimde, öyle değil mi?

Prens çevresine bakınarak bir cevap, bir karar bekliyordu sanki. Herkes prensin bu beklenmedik, hastalıklı ve görünüşte her açıdan nedensiz çıkışı karşısında şaşkınlık içindeydi. Ne var ki onun bu çıkışı son derece tuhaf bir olaya neden oldu.

Ansızın haykırdı Aglaya:

— Ne diye söylüyorsunuz bunu burada? Onlara neden anlatıyorsunuz bunu? Hem de onlara! Onlara!

Çok öfkeli olduğu belliydi: Gözlerinde kıvılcımlar çakıyordu. Karşısında dili tutulmuş gibi

dikiliyordu prens, yüzü bembeyazdı.

Aglaya bağırmayı sürdürüyordu:

— Bu anlattıklarınıza değer hiç kimse yok burada! Buradakilerin hiçbiri, hiçbiri tırnağınıza da, aklınıza da, kalbinize de değmez sizin! Hepsinden dürüst, hepsinden soylu, hepsinden iyi, temiz yürekli, zekisiniz! Yere düşürdüğünüz mendilinizi eğilip yerden almaya değecek bir kişi yok aralarında... Neden küçültüyorsunuz kendinizi, herkesten aşağı görüyorsunuz? Neden yıkılmış bir insan olarak gösteriyorsunuz kendinizi? Neden hiç gurur yok sizde?

Lizaveta Prokofyevna ellerini birbirine vurdu.

— Aman Tanrım, hiç aklıma gelir miydi?

Kolya heyecanla bağırdı:

— Zavallı şövalye! Hey!

— Kesin sesinizi!.. diye haykırdı Aglaya. (Büyük bir öfkeyle Lizaveta Prokofyevna'nın üzerine yürüdü. Kendini kaybetmişti sanki. Her şeyi göze alabilecek bir öfke ifadesi vardı yüzünde.) Burada, sizin evinizde nasıl hakaret edebiliyorlar bana! Herkes üzerime üzerime geliyor! Eziyet ediyor bana! Neden şu üç gündür sizin için herkes sıkıştırıp duruyor beni prens? Ne olursa olsun, evlenmeyeceğim sizinle! Unutmayın, ne olursa olsun ve hiçbir zaman! Bunu unutmayın! Sizin gibi komik biriyle evlenir mi insan? Aynada kendinize bakın bir... Neye benzediğinizi görün!.. Neden, neden sizinle evleneceğim diye takılıyorlar bana? Bunu bilmek zorundasınız! Siz de varsınız bu komploda!

Adelaida korku içinde mırıldandı:

— Kimse öyle takılmadı sana!

— Kimsenin aklından geçmedi böyle bir şey! diye haykırdı Aleksandra İvanovna, kimse böyle bir şey söylemedi sana!

Lizaveta Prokofyevna öfkeden titreyerek ortadan sordu:

— Kim takıldı ona? Kim, ne zaman takıldı? Kim böyle bir şey söyleyebildi ona? Sayıklıyor mu yoksa bu kız?

— Hepsi takıldı, üç gün boyunca hepsi! Asla, asla evlenmeyeceğim onunla!

Bağırarak böyle söyledikten sonra hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı Aglaya mendiliyle yüzünü kapadı, sandalyeye çöktü.

— İyi ama, o senden böyle bir şey isteme...

Prens birden:

— Ama öyle bir şey istemedim ki ben sizden Aglaya İvanovna... dedi.

Lizaveta Prokofyevna hayretler içinde, öfkeyle, dehşetle haykırdı birden:

— Ne-e-e? Ne oluyoruz?

Kulaklarına inanamamıştı.

— Şey demek istemiştim... diye kekeledi prens. Demek istemiştim ki... Yalnızca açıklamak istedim Aglaya İvanovna'ya... Hiç de böyle bir niyetimin... onunla evlenmek niyetimin olmadığını... hatta hiçbir zaman olmadığını söylemek istemiştim... Yemin ederim suçsuzum ben, suçsuzum Aglaya İvanovna! Hiçbir zaman olmadı böyle bir niyetim, aklıma bile gelmedi, hiçbir zaman da olmayacak, göreceksiniz, inanın bana! Kötü niyetli biri kötülemiş beni size! İçiniz rahat olsun, yok öyle bir şey!

Böyle dedikten sonra Aglaya'ya yaklaştı. Aglaya yüzüne kapadığı mendili indirdi, korkudan titreyen prense çabuk bir göz attı, bir an onun ne dediğini anlamaya çalıştı, sonra doğrudan onun gözlerinin içine bakarak kahkahalarla gülmeye başladı. Öylesine neşeli, öylesine alaylı, coşkulu kahkahalar atıyordu ki, önce Adelaida (özellikle prensin yüzüne bakınca) tutamadı kendini, koşup kucakladı kız kardeşini, o da öyle çocukça neşeli, alaylı kahkahalarla gülmeye başladı. Onlara bakınca prens de gülümsedi ve yüzünde neşeli, mutlu bir ifadeyle tekrarlamaya başladı:

— Ah Tanrı'ya şükür, Tanrı'ya şükür!

O zaman Aleksandra da tutamadı kendini, içten kahkahalarla gülmeye başladı. Üç kız kardeşin kahkahalarının sonu geleceğe benzemiyordu.

— Deli bu kızlar! diye mırıldandı Lizaveta Prokofyevna. Ya korkuturlar insanı ya da...

Prens Ş. de gülmeye başladı, Yevgeniy Pavloviç de gülüyordu. Kolya katılırcasına kahkahalar atıyordu, gülenlere bakıp prens de gülmeye başlamıştı.

— Hadi çıkalım artık, diye haykırdı Adelaida, dolaşmaya çıkalım!.. Hep birlikte gidiyoruz, özellikle de siz prens. Bir yere gitmiyorsunuz, bizimle geliyorsunuz! Çok tatlı bir insansınız! Prens ne tatlı, değil mi Aglaya? Sizce de öyle değil mi anneciğim? Bunun üzerine kesinlikle, kesinlikle öpmeli ve kucaklamalıyım onu... şimdi Aglaya'ya söyledikleri için... Maman, sevgili maman, öpmeme izin verir misiniz onu? Aglaya! (Yaramaz bir çocuk gibi bağırdı Adelaida:) İzin ver öpeyim senin prensini!

Gerçekten de yanına koşup alnından öptü prensi. Prens ellerini yakaladı Adelaida'nın, kuvvetlice sıktı (öyle ki Adelaida bir çığlık atmamak için zor tutmuştu kendini), sonsuz bir sevinçle baktı yüzüne ve birden çabucak dudaklarına götürdü elini, üç kez öptü.

— Hadi çıkalım artık! dedi Aglaya. Prens, bana siz eşlik ediyorsunuz. Olur, değil mi maman? Benimle evlenmek istemeyen damat adayının bana eşlik etmesi? Öyle değil mi prens, kesin reddettiniz beni, değil mi? Ama hayır, kolunuza girmek isteyen bir hanıma böyle kol uzatılmaz. Bunun nasıl yapılacağını bilmiyor musunuz yoksa? Tamam, işte böyle... Hadi biz önden yürüyelim; en önde benimle tête-a-tête[32] yürümek ister misiniz?

Arada kahkahalar atarak durmadan konuşuyordu Aglaya.

Lizaveta Prokofyevna, neye sevindiğini bilemeden,

— Tanrı'ya şükürler olsun! Tanrı'ya şükürler olsun! diye tekrarlayıp duruyordu.

Prens Ş., Yepançinler'e geldi geleli belki de yüzüncü kezdir "Çok tuhaf insanlar!" diye düşünüyordu. Ne var ki... hoşlanıyordu da bu tuhaf insanlardan. Prense gelince, pek hoşlanmıyor

gibiydi ondan. Dışarı çıktıklarında Prens Ş.'nin yüzü asıktı, sanki biraz endişeliydi de.

Yevgeniy Pavloviç son derece neşeliydi. Aleksandra ile Adelaida'yı tren istasyonuna kadar olan yol boyunca güldürmüştü. İki kız kardeş onun şakalarına gülmeye dünden hazır gibiydiler; öyle ki onu belki de hiç dinlemediklerinden bile kuşkulanmaya başlamıştı. Bunu düşününce, nedenini söylemeden sonunda kendi de son derece içten, katılırcasına kahkahalarla gülmeye başlamıştı (öyle bir kişiliği vardı). Neşeleri çok yerinde olan kız kardeşler durup durup, önden yürüyen Aglaya ile prense bakıyorlardı. Küçük kız kardeşlerini çok merak ettikleri belliydi. Prens Ş. (onu eğlendirmek için olacak) Lizaveta Prokofyevna ile bambaşka şeylerden konuşmaya çalışıyordu ve iyice sıkmaya başlamıştı onu. Lizaveta Prokofyevna'nın kafasının çok karışık olduğu belliydi. Tutarsız cevaplar veriyordu ona, bazen de hiç cevap vermiyordu. Ne var ki Aglaya İvanovna'nın o akşamki tuhaflıkları daha bitmemişti. Son tuhaflığı yalnızca prensin payına düşmüştü. Evden yüz adım uzaklaşmışlardı ki ısrarla susan kavalyesine çabucak şöyle fısıldadı:

— Sağa bakın lütfen.

Prens dönüp baktı.

— Dikkatli bakın. Şu bankı görüyor musunuz? Parkta büyük üç ağacın altındaki... yeşil bankı?

Prens gördüğünü söyledi.

— Hoşunuza gitti mi orası? Ben kimi zaman, sabah erken, herkes henüz uyuyorken, saat yedi civarında yalnız başıma gelirim buraya.

Prens güzel bir yer olduğunu mırıldandı.

— Şimdi biraz uzaklaşın yanımdan, sizinle kol kola yürümek istemiyorum artık. Ya da yine kol kola yürüyelim, ama tek sözcük konuşmayın benimle. Kendi kendime düşünmek istiyorum...

Gelgelelim, gereksiz bir uyarıydı bu: Böyle bir emir almamış olsaydı da prens herhalde yol boyunca tek sözcük etmeyecekti. Aglaya yeşil banktan söz etti edeli kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Ama bir süre sonra toparladı kendini, bu saçma düşünceleri utanarak kovdu kafasından.

Bilindiği gibi, her tren istasyonunda olduğu gibi, Pavlovsk tren istasyonunda da (hiç değilse herkesin anlattığı kadarıyla), tatil günlerinde toplanan "her tür" insana göre, hafta içinde kentten gelen daha "seçkin" insan toplanır. Bayanların tuvaletleri bayramlık değil, ama şıktır. Müzik olduğu akşamlar orada toplanmak yazlıktakiler için bir alışkanlıktır. Orkestra gerçekten de bizim bahçe orkestralarından çok çok iyidir. Yeni parçalar çalar. Burada herkesin arasında aynı ailedenmiş, hatta çok samimilermiş gibi bir ilişki olmasına karşın, insanlar birbirlerine karşı son derece kibar ve saygılıdır. O akşam orada olanların hepsi Pavlovsk'ta yazlıkçıydı. Tanıdıklar birbirlerini görmek için burada oluyorlardı. Birçoğu büyük zevkle ve sırf bunun için geliyordu buraya. Yalnızca müzik dinlemek için gelenler de vardı. Tatsız olaylar son derece seyrek oluyordu ve hafta içinde bile rastlanıyordu böyle olaylara. Aslında bunsuz da olmaz zaten.

Nefis bir akşamdı, oldukça da kalabalıktı. Orkestranın yakınındaki yerlerin hepsi dolmuştu. Bizimkiler biraz kenarda, istasyonun sol çıkışının hemen yanındaki sandalyelere oturdu. Kalabalık ve müzik biraz canlandırmıştı Lizaveta Prokofyevna'yı, kızların da ilgisini çekmişti. Tanıdık birileriyle görüşmüş, kimileriyle uzaktan selamlaşmışlardı. Bu arada kimilerinin kıyafetlerini incelemiş, bazı

tuhaflıklarını fark etmiş, bu tuhaflıklarla ilgili aralarında konuşmuş, alaylı alaylı gülüşmüşlerdi. Yevgeniy Pavloviç de kimileriyle sık sık selamlaşmıştı. Hâlâ yan yana olan Aglaya ile prense dikkatle bakanlar vardı. Çok geçmeden, tanıdık birtakım gençler geldi Lizaveta Prokofyevna ile kızlarının yanına. İki üçü sohbet için yanlarında kaldı. Hepsi de Yevgeniy Pavloviç'in tanıdıklarıydı. Aralarında çok yakışıklı, çok neşeli, çok hoşsohbet, genç bir subay vardı. Hemen Aglaya ile konuşmaya başlamış, var gücüyle onun dikkatini üzerine çekmeye çalışıyordu. Aglaya ona karşı son derece sevimli davranıyor, söylediklerine çok gülüyordu. Yevgeniy Pavloviç prense, izni olursa onu bu genç subayla tanıştırmak istediğini söyledi. Kendisinden ne istendiğini yarım yamalak anlayabilmişti prens, ama tanışma yine de gerçekleşti. İkisi de öne eğilerek selamlaşıp tokalaştı. Yevgeniy Pavloviç bir soru sordu prense, ama prens ona cevap vermedi sanki ya da öylesine tuhaf bir biçimde kendi kendine bir şeyler mırıldandı ki, subay pek dikkatli baktı onun yüzüne, sonra Yevgeniy Pavloviç'e döndü, onun bu tanışmayı neden istediğini hemen anladı, belli belirsiz gülümsedi, sonra yine Aglaya'ya döndü. O anda Aglaya'nın yüzünün birden kıpkırmızı olduğunu yalnız Yevgeniy Pavloviç fark etmişti.

Prens birilerinin Aglaya ile konuştuğunun, ona yakınlık gösterdiğinin farkında bile değildi. Hatta zaman zaman Aglaya'nın yanında oturmakta olduğunu bile unutuyor gibiydi. Zaman zaman bir yerlere gitmek, buradan kaybolmak istiyordu. Hatta sırf düşünceleriyle baş başa kalabilmesi, nerede olduğunu kimsenin bilmemesi için, kasvetli, ıssız bir yerde olmaya bile razıydı. En azından evinde, Lebedev'in de, çocukların da, hiç kimsenin uğramaması koşuluyla verandada olmak, kendini kanepeye atmak, yüzünü yastığa gömmek, bir gün bir gece, sonra bir gün daha öylece yatmak istiyordu. Arada bir dağları hayal ediyordu, o dağların hatırlamaktan her zaman pek hoşlandığı bir yerini, orada kaldığı sürece çıkmayı pek sevdiği ve oradan aşağılara, köye, bembeyaz bir ip gibi görünüp kaybolan şelaleye, bembeyaz bulutlara, terk edilmiş eski şatoya bakmayı çok sevdiği, çok iyi bildiği bir yerini hayal ediyordu. Ah, şu anda orada olmayı ve tek bir şeyi düşünmeyi... Ah! Ömür boyu, bin yıl bile sürse hep o şeyi düşünmeyi ne çok isterdi! Varsın, burada herkes unutsundu onun varlığını. Ah, hatta onu burada hiç tanımamış olsalardı, bütün bu gördüklerini rüyasında görüyor olsaydı ne iyi olurdu! Hem sonra ha rüyasında görmüş, ha gerçekte görmüş, ne fark ederdi! Arada bir dönüp Aglaya'ya bakmaya başladı ve sonunda beş dakika gözlerini onun yüzünden ayırmadı; bakışı son derecede tuhaftı yalnız: Sanki kendisinden iki versta uzakta bir şeye ya da Aglaya'nın kendisine değil de, portresine bakıyor gibiydi.

Aglaya çevresindekilerle sürdürdüğü neşeli konuşmayı, gülüşmeyi birden kesip,

— Neden öyle bakıyorsunuz bana prens? diye sordu. Korkutuyorsunuz beni. Hep elinizi uzatıp, onu hissetmek için yüzüme dokunacakmışsınız gibi geliyor bana. Sanki öyle bakıyor bana, değil mi Yevgeniy Pavloviç?

Prens kendisine söylenenleri şaşkınlık içinde dinliyor, ama tam anlayamıyor gibiydi. Bir cevap vermedi, ama Aglaya ile ötekilerin güldüklerini görünce birden o da gülmeye başladı. Gülüşmeler giderek arttı. Şakacı biri olduğu belli subay düpedüz katılırcasına gülüyordu.

Aglaya birden, öfkeyle mırıldandı kendi kendine:

— Budala!

Lizaveta Prokofyevna dişlerini gıcırdatarak,

— Aman Tanrım! dedi. Bu kız... delirdi galiba!

Aleksandra kararlı bir sesle fısıldadı annesinin kulağına:

— Şaka bu. O günkü “zavallı şövalye” gibi bir şaka, başka bir şey değil! Aglaya aklınca yine dalga geçiyor prensle. Ama bu kez fazla ileri gitti. Bu oyuna bir son vermeli artık maman! Demin bir aktris gibi kırıtıp duruyordu, şımarıklığıyla korkuttu bizi...

Lizaveta Prokofyevna fısıldayarak karşılık verdi Aleksandra’ya:

— İyi ki böyle bir budalayla oynaşıyor.

Kızının sözleri biraz rahatlatmıştı onu.

Ne var ki kendisinden “budala” diye söz edildiğini duymuştu prens. Ürperdi. Ama ürpermesi “budala” sözcüğünden değildi. “Budala” sözcüğünü hemen o anda unutuvermişti. Oturduğu yerden biraz ötede, yan tarafta kalabalığın arasında (ama tam nerede olduğunu kestirememişti) kıvırcık, siyah saçlı, tanıdık, çok tanıdık bir biçimde gülümseyen ve bakan soluk bir yüz görür gibi olmuştu. Çok olasıdır ki, yalnızca bir hayaldi bu. Gördüğü şeyden aklında yalnızca çarpık bir gülümseme, bir çift göz ve bir an görünüp kaybolan bir adamın boynundaki açık yeşil, şık bir boyun bağı kalmıştı. Adam kalabalığın arasına karışıp gözden mi kaybolmuştu, yoksa istasyona mı girmişti, anlayamamıştı prens.

Ancak bir dakika sonra prens çabuk çabuk, son derece sakin, çevresini gözden geçirmeye koyuldu. Gördüğü bu hayal ikincisinin habercisi de olabilirdi. Kesin öyle olmalıydı. İstasyona gelirlerken yolda böyle bir şeyle karşılaşma olasılığını unutmuş olabilir miydi? Gerçekten de istasyona doğru yürürlerken buraya geleceklerini tam bilmiyordu (öylesine kendinde değildi). Elinden gelseydi veya biraz dikkatli olabilseydi daha on beş dakika önce Aglaya’nın belli etmemeye çalışarak, çevresinde bir şey arıyormuş gibi sağına soluna telaşlı telaşlı bakındığını fark ederdi. Şimdi prensin tedirginliği iyice belli olmaya başladığında Aglaya’nın tedirginliği de artmıştı. Öyle ki prens dönüp arkasına baktığı anda Aglaya da dönüp bakıyordu. Onların tedirginliğinin nedeni çok geçmeden çıktı ortaya.

Hemen yakınında prens ile bütün Yepançinler grubunun oturduğu yan çıkış kapısında ansızın en azından on kişilik bir grup görünmüştü. Grubun önünde üç kadın vardı. Kadınlardan ikisi olağanüstü güzeldi; öyle ki arkalarında o kadar kalabalık bir hayran grubu olmasında şaşılacak bir şey yoktu. Ne var ki gerek kadınlarda, gerek arkalarındaki hayranlar grubunda bir tuhaflık vardı: Müzik dinlemek için toplanmış öteki insanlara pek benzemiyorlardı. Bir anda hemen herkes fark etmişti onları. Ama fark edenlerin büyük çoğunluğu onları hiç görmemiş gibi davranıyorlardı. Ancak bazı gençler birbirleriyle fısıldaşarak gülümsemişti. Bu grubun dikkati çekmemesi olanaksızdı: Dikkatleri üzerlerine çekmeye çalıştıkları açıktı zaten, bağıra çağıra konuşuyor, kahkahalar atıyorlardı. Kimilerinin iyi, şık giyimli olmalarına karşın, birçoğunun içkili olduğu düşünülebilirdi. Ama aralarında biçimsiz giysili, yüzleri alev alev yanan, oldukça tuhaf görünüşlü olanlar da vardı. Birkaç subay da vardı aralarında. Birkaçı da genç sayılmazdı. Üzerlerindeki giysiler pahalı cinsinden, güzel dikimli, şıktı. Parmaklarında yüzükler, kollarında kol düğmeleri gözalıyordu. Kimileri simsiyah peruklu, özellikle favoriliydi. Çevrelerine küçümser, tiksinir tavırlarla bakıyor olsalar da, hepsi de toplumun vebadan kaçar gibi kaçtığı tiplerdendi. Bizde kent dışı toplantılarının bazıları elbette olağanüstü nezih, seçkin toplantılardır ve herkesçe öyle kabul edilir. Gelgelelim, en ihtiyatlı, en dikkatli insan bile önünden geçtiği evin çatısından düşecek tuğladan her an korunamaz. Müzik dinlemek için toplanmış bu kibar insanların üzerine düşmeye hazırlanmaktaydı işte şimdi bu tuğla.

İstasyon binasından orkestranın bulunduğu alana üç basamaklı bir merdivenle iniliyordu. Basamakların başında durdu grup; inmekte kararsızdılar. Ama kadınlardan biri öne atıldı. Gruptan yalnızca iki kişi onu izleme cesaretini gösterebildi. Biri orta yaşlı, oldukça alçakgönüllü, her bakımdan efendi görünümlü, ama tam bir müzmin bekâr, yani hiçbir zaman hiç kimseyle tanışıklığı olmayan, kimsenin tanımadığı orta yaşlı bekârlardan biriydi. Kadının arkasından ayrılmayan ikinci kişi ise insanda kuşku uyandıran, tam anlamıyla hırpani kılıklı biriydi. Başka izleyen olmamıştı eksantrik kadını. Zaten o da basamakları inerken, arkasından gelmeleri onu hiç mi hiç ilgilendirmiyormuş gibi dönüp bakmamıştı bile. Gülüyor, önce olduğu gibi yüksek sesle konuşmayı sürdürüyordu. Son derece zevkli ve pahalı, ama gerektiğinden biraz gösterişli giyinmişti. Orkestranın önünden geçip birilerini bekleyen bir kupa arabasının durduğu alanın karşısına doğru yürüdü.

Üç aydır görmemişti onu prens. Petersburg'a geldikten sonra her gün gidip görmek istemiş, ama belki de gizli bir önsezi durdurmuştu kendisini. En azından, onunla görüştüğünde neler hissedeceğini bilemiyordu. Kimi zaman dehşet içinde, neler hissedeceğini düşünmeye çalışıyordu. Bir şey açık seçikti onun için: Hiç kolay olmayacaktı bu karşılaşma. Onu ilk kez resimde gördüğünde bu kadının yüzünün ona neler hissettirdiğini son altı aydır hatırlamaya çalışmıştı, ama o resimden bile belleğinde kalan yalnızca acılı, ağır bir duyguydu. Onunla hemen her gün görüştüğü taşra kasabasındaki bir ay korkunç bir iz bırakmıştı üzerinde. Öyle ki o günleri kimi zaman kafasından kovmaya bile çalışıyordu prens. Bu kadının yüzünde acıya benzer bir şey var gibi geliyordu ona: Rogojin'le konuşurken de bu duygusunu sonsuz bir acıma duygusuyla açıklamıştı ve bu bir gerçekti: Bu yüz daha resimde bile yüreğini acıma duygusuyla burkmuş ve duygu bir daha hiç çıkmamıştı yüreğinden, şimdi de oradaydı... Yo hayır, şimdi daha da güçlenmişti... Ne var ki Rogojin'e bunu açıkladığına üzülmüştü prens. Oysa şimdi, o ansızın karşısına çıkınca, Rogojin'e az bile söylediğini anlamıştı. O anda duyduğu dehşeti anlatabilecek sözcük bulamıyordu. Evet, bir dehşetti duyduğu! Tam anlamıyla hissediyordu bu dehşeti. Kendine özgü bazı nedenlerle inanıyordu, kesinlikle inanıyordu bu kadının deli olduğuna... Dünyada her şeyden çok sevdiği (veya öyle sevebileceğini hissettiği) kadını birden demir parmaklıklar arkasında zincire vurulmuş, gardiyanların sopaları altında inlerken gören bir erkeğin hissedecekleri ile prensin o anda hissettikleri aynıydı.

Aglaya başını çevirip prense bakarak saf bir tavırla kolundan çekeledi.

— Neyiniz var?

Prens ona döndü, yüzüne baktı; o anda onun için anlaşılmaz bir biçimde parlayan simsiyah gözlerine baktı, gülümsemeyi denedi, ama bir anda Aglaya'yı bütünüyle unutmuş gibi başını sağa çevirdi ve tekrar kendisi için olağanüstü o hayali izlemeye koyuldu. O anda Nastasya Filippovna üç kız kardeşin oturdukları sandalyelerin önünden geçiyordu. Yevgeniy Pavloviç o sırada Aleksandra İvanovna'ya çabuk çabuk ve heyecanla çok komik, ilginç olsa gerek, bir şey anlatmaktaydı. Prens, Aglaya'nın birden "Nasıl..." diye bir şey mırıldadığını hatırlıyordu.

Anlamı olmayan, yarım bırakılmış bir sözcüktü bu. Birden susmuştu Aglaya, cümlesinin sonunu getirememişti, ama bu kadarı bile yeterliydi. Oradakileri özellikle fark etmemiş gibi geçmekte olan Nastasya Filippovna birden onlardan yana döndü, Yevgeniy Pavloviç'i ancak o anda fark etmiş gibi durdu.

— Vay! diye haykırdı. Baksanıza, meğer buradaymış! Gökte ararken yerde buldum kendisini! Hiç akla gelmeyecek bir yerde... Oysa ben senin orada... amcanın yanında olduğunu sanıyordum!

Yevgeniy Pavloviç'in yüzü kıpkırmızı oldu. Hiddetle baktı Nastasya Filippovna'ya, ama hemen tekrar öte yana çevirdi başını.

— Ne o? Haberin yok mu yoksa? Düşünebiliyor musunuz, olanlardan haberi yok! Amcan tabancayla öldürdü kendini! Bu sabah öldü amcan! Bugün saat ikide haber verdiler bana. Şu anda kentin yarısı duydu olayı. Devlete ait üç yüz elli bin ruble ortada yokmuş, bazıları da beş yüz bin diyor... Oysa ben onun sana miras bile bırakacağını sanıyordum. O kadar parayı ne yaptı bu adam? İhtiyardı, ama ahlaksızın da tekiydi... Neyse, hoşça kal, bonne chance![33] Gitmeyecek misin yoksa? Tam zamanında ayrılmışsın görevden, kurnaz seni! Hadi canım, saklama, biliyordun, önceden biliyordun: Belki dünden haberin vardı...

Bu yüzsüzce senlibenliliğin, bu (gerçekte olmayan) tanışıklık gösterisinin, samimiyetin bir amacı olduğundan kesinlikle kuşku duyulamazsa da Yevgeniy Pavloviç önce onu küçük düşüren bu kadından ne yapıp edip uzaklaşmak, hiç fark etmemiş gibi davranmak istemişti. Ne var ki Nastasya Filippovna'nın sözleri yıldırım çarpar gibi çarpmıştı onu. Amcasının öldüğünü duyunca yüzü bembeyaz olmuş, Nastasya Filippovna'ya dönmüştü. O sırada Lizaveta Prokofyevna hışımla birden ayağa kalkmış, kendisiyle birlikte herkesi de kaldırmış, neredeyse koşarak oradan uzaklaşmıştı. Yalnızca Prens Lev Nikola-

yeviç kararsızmış gibi bir an kıpırdamamıştı oturduğu yerden, Yevgeniy Pavloviç ise kendini toparlayamamış, ayakta dikiliyordu. Yepançinler daha yirmi adım gitmemişlerdi ki, korkunç bir skandal patlak verdi.

Yevgeniy Pavloviç'in yakın dostu, biraz önce Aglaya ile konuşan subay (Yevgeniy Pavloviç'in eski bir dostu olduğu belliydi) büyük bir öfkeyle neredeyse bağırdı:

— Kırbaçlamak gerekir böyle yaratıkları, başka dilden anlamazlar çünkü!

Nastasya Filippovna hızla subaya döndü. Gözlerinde şimşekler çakıyordu. İki adım ötesinde duran, hiç tanımadığı bir gence doğru atılıp elindeki dışı deri örgülü ince bastonu çekip aldı, kendisine hakaret eden subayın yüzüne yandan var gücüyle indirdi. Her şey bir anda olmuştu... Öfkesinden kendini kaybeden subay Nastasya Filippovna'nın üzerine atıldı. Nastasya Filippovna'nın yanında grubundan kimse yoktu. Orta yaşlı, kibar görünüşlü bey bir anda kaybolmuştu, çakırkeyif olanı ise bir kenara çekilmiş, katılırcasına gülüyordu. Bir dakika sonra polis gelirdi kuşkusuz, ama hiç beklenmedik bir yardım yetişmeseydi, bu bir dakikada Nastasya Filippovna hayli hırpalanırdı. Nastasya Filippovna'nın iki adım uzağında duran prens subayın kaldırdığı kolunu arkadan tutmayı başarmıştı. Subay kolunu kurtarmış, prensi göğsünden hızla itmiş; prens de üç adım arkaya gidip bir sandalyeye düş-müştü. Ama bu arada iki savunmacı yetişmişti Nastasya Filippovna'nın yardımına. Nastasya Filippovna'ya saldıran subayın karşısına, okuyucunun bildiği o yazının yazarı ve Rogojin'in eski takımının üyelerinden boksör dikilmişti. Kendini tanıttı subaya:

— Keller! Eski Teğmen Keller! Yumruk dövüşü bayanlarla olmaz yüzbaşı, izninizle onun yerini almaya hazırım... İngiliz boksunda ustayımdır. İteleyip durmayın yüzbaşı, uğradığınız kanlı hakaret için üzgünüm, ama herkesin gözü önünde bir kadınla yumruk dövüşüne girmenize izin veremem. Dilerseniz soylu kişilere yakışan bir başka yolu... sanıyorum ne demek istediğimi anlıyorsunuz yüzbaşı...

Bu arada yüzbaşı durumu anlamıştı, artık dinlemiyordu onu. O anda kalabalığın arasından çıkan Rogojin birden Nastasya Filippovna'yı kolundan yakalayıp oradan uzaklaştırdı. Rogojin çok sinirli görünüyordu. Yüzü bembeyazdı, titriyordu. Nastasya Filippovna'yı götürürken subaya bakarak kötü kötü de gülümsemiş, zafer kazanmış bir dükkân sahibi edasıyla şöyle demişti:

— Tüh sana! Aldın mı cevabını! Yüzün gözün kan içinde! Tüh!

Subay kendini toparlayıp, karşısındakinin nasıl biri olduğunu anladıktan sonra kibarca (ama yüzünü mendiliyle kapayıp), sandalyeden doğrulmaya çalışan prensin yanına gitti.

— Tanışmak mutluluğuna erdiğim Prens Mışkin'di değil mi?

Prens titreyen ellerini nedense subaya uzatıp, titrek bir sesle,

— Deli o kadın, diye karşılık verdi. Aklını yitirmiş! İnanın bana, aklını yitirmiş bu kadın!

— Bu konuda bilgimle övünemem kuşkusuz. Ama sizin adınızı bilmem gerekiyor.

Başıyla selam verip uzaklaştı. Olaya karışanların ortadan kaybolmalarının üzerinden beş saniye geçmişti ki, polis geldi. Aslında olay iki dakikadan fazla sürmemişti. Orada olanlardan bazıları

kalkıp gitmiş, bazıları kalkıp uzak bir yere geçip oturmuştu. Bu skandalın çıktığına çok sevinenler de vardı. Kimileriyse olayı yüksek sesle tartışmaya başlamıştı. Sözün kısası, olay alışılmış biçimde sonuçlanmıştı. Orkestra tekrar çalmaya başladı. Prens, Yepançinler'in arkasından yürüdü. Subay onu itince düştüğü sandalyede otururken aklına gelip de sol yana baksaydı ya da bakabilseydi, yirmi adım ötede durup olayı izleyen, hayli uzaklaşmış ablalarının da, annesinin de sesini dinlemeyen Aglaya'yı görürdü. Sonra Prens Ş., Aglaya'nın yanına koştu, oradan hemen uzaklaşması için uyardı onu. Lizaveta Prokofyevna, Aglaya'nın yanına geldiğinde son derece heyecanlı olduğunu hatırlıyordu; belki de o yüzden ona seslendiklerini duymamıştı. Ne var ki tam iki dakika sonra parka girdiklerinde Aglaya her zamanki umursamaz, şımarık tavrıyla şöyle diyordu:

— Bu komedinin sonunu merak etmiştim.

III

İstasyonda olanlar Lizaveta Prokofyevna'yı da, kızları da neredeyse dehşete düşürmüştü. İstasyondan eve kadar hep birlikte koşarcasına gitmişlerdi. Lizaveta Prokofyevna'nın görüşüne ve düşüncesine göre, bu olayla birçok şey açıklığa kavuşmuştu; öyle ki bütün bu kargaşaya, korkuya karşın, kafasının içinde birtakım düşünceler biçimlenmişti. Aslında herkes ortada çok özel bir durum olduğu, bu nedenle belki de (bir şans olabilirdi bu) son derece önemli bir sırrın ortaya çıkacağı kanısındaydı. Prens Ş.'nin daha önceki bütün sözlerine, verdiği güvencelere karşın, Yevgeniy Pavloviç'in "ne mal olduğunun" anlaşıldığı, "şu sürtükle ilişkisinin bulunduğu resmen ortaya çıkmıştı". Lizaveta Prokofyevna, hatta büyük iki kızı da böyle düşünüyordu. Bu düşünce başka bilinmezlikleri beraberinde getirmişti. Gerçi kızlar annelerinin bu büyük korkusundan için için nefret ediyorlardı, ama bu karışıklığın ilk anlarında sorularıyla annelerini tedirgin etmek istemiyorlardı. Ayrıca küçük kız kardeşleri Aglaya İvanovna'nın bu konuda belki de onların, annelerinin bilmediği bir şeyler bildiğini düşünüyorlardı. Prens Ş. de bir şey söylemiyordu ve çok düşünceliydi. Lizaveta Prokofyevna yol boyunca hiç konuşmamıştı onunla. Prens Ş. ise bunun farkında değilmiş gibiydi. Adelaida "biraz önce hangi amcadan söz ettiklerini ve Petersburg'da neler olduğunu" soracak olmuştu ona. Ama Prens Ş. karşılığında yüzünü ekşiterek bir takım raporlarla, bütün bunların elbette saçma olduğuyla ilgili anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmıştı. "Çok doğru!" demişti Adelaida, artık başka bir şey de sormamıştı. Aglaya nedense son derece sakindi, yalnız çok çabuk yürüdüklerini düşünüyordu. Bir kez dönüp arkasına bakmış, onlara yetişmeye çalışan prensi görmüştü. Onun bu çabasını fark edince alaylı alaylı gülümsemiş, bir daha dönüp arkasına bakmamıştı.

Sonunda tam eve yaklaşmışlardı ki, karşıdan onlara doğru gelen, Petersburg'dan yeni dönmüş İvan Fyodoroviç'le karşılaştılar. İvan Fyodoroviç'in ilk sorduğu Yevgeniy Pavloviç oldu. Ama Lizaveta Prokofyevna öfkeyle geçip gitti yanından. Ona cevap vermediği gibi, yüzüne bile bakmamıştı. İvan Fyodoroviç kızlarının yüzünden de, Prens Ş.'nin yüzünden de evde fırtınanın kopacağını anlamıştı. Ayrıca olağanüstü huzursuz olduğu İvan Fyodoroviç'in yüzünden de belliydi. Hemen Prens Ş.'nin koluna girdi, evin kapısında durdurdu onu, neredeyse fısıldayarak bir şeyler söyledi ona. Olağanüstü bir haber aldıkları verandaya çıktıklarında da, Lizaveta Prokofyevna'nın yanına gittiklerinde de yüzlerinden belliydi. Herkes yavaş yavaş üst katta, Lizaveta Prokofyevna'nın odasında toplandı. Aşağıda verandada prens yalnız kalmıştı. Bir şey bekliyormuş gibi, bir köşede oturuyordu. Ama ne beklediğini kendi de bilmiyordu. Evin içindeki kargaşayı, hareketliliği gördükçe eve gitmek aklına bile gelmiyordu. Dünyayı unutmuş gibiydi ve onu nerede bırakırlarsa bıraksınlar, en azından iki yıl kalkmadan oturabilirdi orada. Üst katta arada bir endişeli, telaşlı tartışmaların olduğu duyuluyordu. Prens orada öyle ne kadar oturduğunu bilmiyordu. Artık akşam olmuş, hava kararmaya başlamıştı. Verandaya birden Aglaya çıktı. Yüzü biraz soluk olsa da sakindi. Burada karşılaşmayı "hiç beklemediği" prensi köşede oturur görünce şaşırmış gibi gülümsedi. Yanına gidip sordu:

— Ne yapıyorsunuz burada?

Sıkılarak bir şeyler mırıldandı prens, ayağa kalktı. Ama Aglaya hemen oturdu yanına, prens de oturdu. Aglaya birden dikkatle bakmaya başladı prensin yüzüne, sonra bir şey düşünmüyormuş gibi pencereden dışarı baktı, sonra tekrar prense. "Galiba gülmek istiyor," diye geçirdi içinden prens. "Ama hayır, istese gülerdi."

Kısa süren bir sessizlikten sonra sordu Aglaya:

— Çay ister miydiniz? İstiyorsanız söyleyeyim, getirsinler.

— Yok, yok... Bilmem ki...

— Bilmeyecek bir şey yok bunda! Ah, bakın ne diyeceğim size: Biri sizi düelloya davet ederse ne yapardınız? Demin sormak istiyordum bunu size.

— Peki ama,... kim... neden... kimse beni düelloya davet etmez ki.

— Tutun ki etti... Çok korkar mıydınız?

— Sanırım çok... korkardım.

— Gerçekten mi? Demek korkak birisiniz?

Bir an düşündükten sonra gülümsedi prens.

— Hayır. Hiç de... Korkak korkunca kaçandır. Ama korkup kaçmayan insana korkak diyemezsiniz.

— Peki, siz kaçmaz mısınız?

Aglaya'nın sorusuna sonunda güldü prens.

— Belki kaçmam da.

Aglaya neredeyse gücenmiş gibi,

— Bir kadın olsam da ben kesinlikle kaçmam. Ama şu anda her zaman yaptığınız gibi daha bir ilginç olmak için gülüyorsunuz bana, burun kıvırıyorsunuz. Söylesenize, genellikle on iki adımdan mı ateş ediyorlar? Bazıları on adımdan ateş ediyormuş, öyle mi? Demek ya ölecekler ya da yaralanacaklar?

— Evet, ama düellolarda çok seyrek isabet ettirirler.

— Nasıl seyrek? Puşkin'i öldürdüler ya...

— Muhtemelen bir rastlantıydı o...

— Hiç de rastlantı değildi. Ölümüne bir düelloydu ve öldürdüler işte.

— Dantes yukarılarda bir yere, göğse veya başa nişan almış olmalı, ama kurşun aşağıya saplanmış. Yani nişan alınmayan yere... Anlayacağınız, kurşun sapmış, Puşkin'in orasına rastlantı sonucu saplanmış. Bu işlerden anlayan kimseler anlattı bunu bana.

— Konuştuğum bir subay bana talimatnamede atışların insanın ortasına yapılması gerektiğinin yazdığını söylemişti. Evet, talimatnamede aynen öyle yazıyormuş: "İnsanın ortasına." Yani göğsüne veya kafasına değil de, doğrudan orta yerine nişan alınmalıymış. Sonra başka bir subaya sordum bunu, o da aynı şeyi söyledi.

— Doğrudur, onlar uzaktan ateş ediyorlar çünkü.

— Peki, siz ateş etmesini biliyor musunuz?

— Hiç ateş etmedim.

— Yoksa tabanca doldurmasını da mı bilmiyor musunuz?

— Bilmiyorum. Yani nasıl doldurulduğunu biliyorum, ama hiç doldurmadım.

— Bu da bilmiyorsunuz demektir, çünkü pratik yaparak öğrenilen bir şeydir bu! Beni dinleyin de öğrenin: Önce rutubetli olmayan (dediklerine göre, yalnızca rutubetli olmayan değil, kupkuru da), kaliteli bir tabanca barutu alacaksınız. Yalnız dikkat edeceksiniz, alacağınız barut toplarda kullanılan kalın baruttan olmayacak, ince barut alacaksınız. Dediklerine göre, kurşunu kendileri döküyormuş. Tabancanız var mı sizin?

Güldü prens.

— Yok, ihtiyacım da yok benim tabancaya.

— Aman ne saçma! Hemen iyi bir Fransız veya İngiliz tabancası almalısınız kendinize. En iyisi onlarmış, öyle diyorlar. Sonra bir veya iki yüksük dolusu barut boşaltacaksınız tabancanın namlusundan içeri. Barutu ne kadar çok koyarsanız o kadar iyiymiş. Barutun üzerine keçe bastıracaksınız (dediklerine göre, nedense özellikle gerekliymiş keçe). Herhangi bir yerden alabilirsiniz keçeyi, bir şiltenin içinden falan... Bazen kapıların üzerini de keçe kaplıyorlar. Keçeyi barutun üzerine iyice bastırdıktan sonra üzerine kurşunu koyacaksınız. Duydunuz mu, sonra kurşunu koyuyorsunuz, önce barutu, sonra kurşunu. Yoksa gitmez kurşun. Neden gülüyorsunuz? Sizin her gün birkaç kez ateş etmenizi ve kesinlikle iyi bir nişancı olmanızı istiyorum. Yapacak mısınız bunu?

Gülüyordu prens. Aglaya öfkeyle yere vurdu ayağını. Onun böyle ciddi konuşması biraz şaşırtmıştı prensi. Bir şeyler öğrenmesi, Aglaya'ya hiç değilse nasıl tabanca doldurulacağından daha ciddi şeylerle ilgili sorular sormasının gerektiğini hissediyordu. Ama karşısında Aglaya'nın oturduğu, kendisinin ona baktığı dışında her şey hemen uçup gidiyordu aklından. Aglaya o anda ne söylüyorsa söylesin, onun için hiç değişmezdi.

Biraz sonra üst kattan verandaya İvan Fyodoroviç indi. Endişeli, kararlı bir tavırla, yüzü asık, bir yere gidiyordu.

— Aa, Lev Nikolayeviç, sen ha... Nereye böyle? (Lev Nikolayeviç'in yerinden kıpırdamayı bile düşünmediğini gördüğü halde böyle sormuştu.) Hadi birlikte çıkalım, bir şey söyleyeceğim sana.

Aglaya elini prense uzatarak,

— Güle güle, dedi.

Veranda oldukça karanlıktı. Prens o anda Aglaya'nın yüzünü iyice görememişti. Bir dakika sonra generalle birlikte evden çıkarken birden kıpkırmızı oldu prens, sağ yumruğunu var gücüyle sıktı.

İvan Fyodoroviç'in yolunun da prensin gittiği yönde olduğu anlaşılmıştı. Saatin geç olmasına karşın, birisiyle bir konuda görüşmek için acele ediyordu. Ama bu arada birdenbire, sık sık Lizaveta Prokofyevna'dan söz ederek, çabuk çabuk, endişeli, epeyce kopuk kopuk konuşmaya başlamıştı. Ne var ki o anda prens biraz daha dikkatli olsaydı, İvan Fyodoroviç'in ondan bir şey öğrenmek veya daha doğrusu, ona doğrudan ve açıkça bir şey sormak istediğini, ama asıl konuya bir türlü gelemediğini fark ederdi. Oysa prens öylesine utanmıştı ki, generalin konuşmasından baştan beri bir şey anlamıyordu bile. General birden durup ona heyecanlı bir soru sorduğunda ister istemez, generalin söylediklerinden bir şey anlamadığını itiraf etmek zorunda kaldı.

General omuz silkti. Tekrar anlatmaya başladı:

— Hepiniz çok tuhaflaştınız... Lizaveta Prokofyevna'nın neler düşündüğünü, endişelerini hiç anlayamadığımı söylüyorum sana. Kriz geçiriyormuş gibi ağlıyor, bizi küçük düşürdüklerini, rezil ettiklerini söylüyor. Ama kim yaptı bunu? Neyle yaptı? Ne zaman ve neden yaptı? Kabul ediyorum, suçluyum (kabul ediyorum bunu), çok suçluyum. Ama bu dur durak bilmez (üstelik aşırı heyecanlı) kadını... ancak polis durdurabilir. Ben de bugün birileriyle görüşmek, birilerini uyarmak niyetimdeyim. Her şey sessiz sedasız, güzellikle, kibarca, dostça ve kesinlikle bir olay çıkarmadan halledilebilir. Zamanın neler göstereceğinin bilinemeyeceğini de kabul ediyorum. Olay ortada, ama ne burada kimsenin bir şey bildiği var, ne de bir açıklamada bulunan. Eğer ben duymadıysam, sen duymadıysan, o duymadıysa, beşinci kişi de hiçbir şey duymadıysa, sorarım sana, kim duydu? Başka nasıl açıklarsın ki bunu, bence olayın yarısı hayalden, ne bileyim, ay ışığı gibi elle tutulmayan bir şeyden ibarettir... ya da seraptır.

Biraz önce olup biteni hatırlayınca acıyla mırıldandı prens:

— Delidir o kadın.

— Bunu sen bile söylüyorsan doğrudur. Arada bir ben de öyle düşünür ve rahat uyurdum. Ama görüyorum ki, evdekiler benden daha doğru düşünüyor, bu yüzden onun deli olduğuna artık inanmıyorum. Evet, şirretin tekidir, ama zeki de, yalnız deli değil... Kapiton Alekseyeviç konusundaki bugünkü çıkışı fazlasıyla kanıtlıyor bunu. Onun bu yaptığı tam bir sahtekârlık, yani en azından belli bir amaçla yapılmış bir hinoğluhinlik.

— Kapiton Alekseyeviç kim oluyor?

— Ah Tanrım, ah Lev Nikolayeviç, hiç dinlemiyorsun beni... Konuşmamın başında söyledim ya sana Kapiton Alekseyeviç'in kim olduğunu. O kadar fena oldum ki, elim ayağım hâlâ titriyor. Bugün onun için fazladan oyalandım kentte. Kapiton Alekseyeviç Radomskiy, Yevgeniy Pavloviç'in amcasıdır...

— Ya! diye haykırdı prens.

— Sabah, şafak vakti, saat yedide tabancayla canına kıymış. Yetmişli yaşlarda, saygıdeğer, yaşamdan haz almasını bilen Epikürcü bir ihtiyardı ve (o kadının dediği gibi) yüklüce bir devlet parası...

— Peki, nereden öğrenmiş bunu?

— Nereden mi öğrenmiş? Ha-ha! Kente gelmesiyle birlikte hemen bir kurmay grubu oluştu çevresinde. Şimdi nasıl insanlar girip çıkıyor evine, biliyor musun? Onunla "tanışmak mutluluğuna" erişmek istiyorlar. Çevresindekilerden bir şeyler öğrenmiş olması olağandır. Çünkü şimdi bütün Petersburg biliyor olayı. Burada da Pavlovsk'un yarısı, belki de bütün Pavlovsk... Duyduğuma göre, üniformayla, yani Yevgeniy Pavloviç'in tam zamanında ordudan ayrılmasıyla ilgili çok anlamlı şeyler söylemiş! Ne şeytani bir ima! Hayır, deli olamaz o kadın! Yevgeniy Pavloviç'in bu felaketi bildiğine inanmıyorum elbette. Yani falanca gün, sabahın yedisinde vesaire... Ama bunu sezinlemiş olabilir. Ben de, biz hepimiz de, Prens Ş. de amcasının ona bir miras bırakacağını biliyorduk. Büyük, çok büyük bir miras! Şunu da bilmeni isterim, Yevgeniy Pavloviç'i suçlamıyorum ben, ayrıca hemen şunu da söyleyeyim sana, yine de kuşku uyandıran bir şey var ortada. Prens Ş. çok şaşırmış durumda.

Bütün bu olaylar çok tuhaf bir biçimde üst üste gelmiş.

— Peki ama, Yevgeniy Pavloviç'in davranışlarında kuşku duyulacak bir şey mi vardı?

— Hayır yoktu! Son derece ağırbaşlı, efendiydi. Öyle bir şey söylemedim. Yanılmıyorsam, servetiyle ilgili bir sorun yok. Lizaveta Prokofyevna duymak bile istemiyor tabii... Ne var ki asıl önemli olan bu aile felaketi veya daha doğrusu bütün bu aile içi kavgalar... görüyorsun işte, ne diyeceğini şaşırıyor insan. Evin gerçek bir dostusun sen... Düşünebiliyor musun Lev Nikolayeviç, belki kesin değildir, ama öyle anlaşılıyor ki bundan bir ay önce Yevgeniy Pavloviç Aglaya'ya evlenme önerisinde bulunmuş ve sözde resmen ret cevabı almış.

— Olamaz! diye haykırdı prens heyecanla.

General şöyle bir silkindi, şaşkınlık içinde olduğu yerde çakılmış gibi kalakaldı.

— Yoksa bir şey mi biliyorsun? dedi. Gördün mü değerli dostum, belki de boşboğazlık ettim, yakışık almaz şeyler söyledim sana. Ama bunun nedeni senin... senin... nasıl söylesem... öyle bir insan olmandır. Belki bir şeyler biliyorsundur?

— Yevgeniy Pavloviç'le ilgili bir şey bilmiyorum, dedi prens.

— Ben de bilmiyorum! Beni... beni diri diri gömmek istiyorlar kardeşim. Bunun bir insan için çok ağır olduğunu, bu kadarına dayanamayacağımı düşünmüyorlar. Az önce olanları görseydin! Korkunçtu! Seni öz oğlum gibi bildiğim için anlatıyorum sana. Önemli olan da Aglaya'nın annesiyle sanki alay ediyor olması. Ablaları üstü kapalı olarak, onun bir ay önce Yevgeniy Pavloviç'e galiba ret cevabı verdiğini, aralarında gayet resmi bir konuşma geçtiğini bir olasılık, hem de güçlü bir olasılık olarak anlatıyorlardı... Gelgelelim, bu kız öylesine başına buyruk, öylesine değişik bir şey ki, anlatamam!.. Yüce gönüllülük de, kalp temizliği de, zekâ da hepsi onda; ama öte yandan kapris de, alay da, kısacası şeytanlık, üstelik tuhaflık da onda. Demin annesiyle, ablalarıyla, Prens Ş. ile gözlerinin içine bakarak alay etti. Kendimi saymıyorum, benimle alay etmediği zaman yoktur zaten. Ben de ne diyorum, sana bir şey söyleyeyim mi, seviyorum ben onu, benimle alay ettiği için daha çok seviyorum. Yanılmıyorsam, o küçük şeytan da özellikle bunun için seviyor beni, yani evdeki herkesten daha çok demek istiyorum. Bahse girerim, şöyle veya böyle, seninle de alay etmiştir. Demin, üst kattaki fırtınadan sonra verandada seninle konuşurken gördüm onu. Bir şey olmamış gibi oturuyordu yanında.

Prens kıpkırmızı oldu, bir şey söylemeden sağ yumruğunu daha da sıktı.

General duygulu, heyecanlı bir sesle birden şöyle dedi:

— Sevgili Lev Nikolayeviç! Ben... Lizaveta Prokofyevna da (bilmiyorum neden tekrar atıp tutmaya başladı senin için, bir de nedense senin yüzünden bana da), ben de her şeye karşın, yani görünürdeki her şeye karşın, seviyoruz seni, yürekten seviyoruz ve sayıyoruz. Ama düşünebiliyor musun sevgili dostum, ne kadar şaşırdık, ne kadar üzüldük o soğuk yürekli küçük şeytan birden şunları söylediğinde: (Çünkü bütün sorularımıza annesinin karşısına dikilerek sonsuz bir küçümsemeyle cevap verdi, özellikle de benim sorularıma; lanet olsun, nereden aklıma estiyse ailenin reisi olarak biraz sert çıkayım demiştim, aptallık etmişim) "O deli (yalnızca böyle söz ediyor işte Nastasya Filippovna'dan, onun da seninle aynı sözcüğü kullanması şaşırttı beni) ne pahasına olursa olsun, beni Prens Lev Nikolayeviç'le evlendirmeyi koymuş aklına, bunun için de Yevgeniy Pavloviç'i bu evden

uzaklaştırmaya çalışıyor...” Böyle dedikten sonra başka bir açıklamada bulunmadan, kahkahalar atarak kapıyı çarpıp çıktı odadan. Ağzımız açık kalmıştı. Sonra biraz önceki Nastasya Filippovna ile senin... olayını anlattılar bana ve... ve... Bak sevgili prens, pek alıngan bir insan değilsin sen, hatta çok aklı başındasın, farkındayım, ne var ki... bana kızma ama: İnan, alay ediyor seninle. Bir çocuk gibi eğleniyor seninle, bunun için kızma ona, ama böyle bu kız işte... Aklına kötü bir şey gelmesin. Seninle de, bizlerle de can sıkıntısından eğleniyor. Neyse, hadi hoşça kal! Sana karşı olan duygularımızı biliyor musun? Hepimiz yürekten seviyoruz seni. Bu duygumuz da hiçbir zaman, hiçbir şey için değişmeyecek... Ama... neyse benim yolum bu yana, hoşça kal! Hiç bu kadar hapı yutmuş (ne biçim deyimse bu?), bu kadar kötü hissetmemiştim kendimi... Sözüm ona yazlıktayız!

Kavşakta yalnız kalınca çevresine bakındı prens, çabuk adımlarla yolun karşısına geçti, ışığı yanan bir eve yaklaştı, İvan Fyodoroviç’le konuştuğu sürece sağ avucunda sıkıca tuttuğu küçük kâğıt parçasını açtı, zayıf ışıkta okumaya çalıştı:

“Yarın saat yedide parkta size gösterdiğim yeşil bankta olacağım ve sizi bekleyeceğim. Doğrudan sizinle ilgili çok önemli bir konuda sizinle konuşmaya karar verdim.

P.S. Umarım kimseye göstermezsiniz bu notu. Gerçi size böyle bir uyarıda bulunmaktan utanıyorum, ama durumunuzu bildiğim için, sizin gülünç karakteriniz sebebiyle yüzüm kızararak da olsa uyarmak istedim sizi.

PP. SS. Sözünü ettiğim, bugün size gösterdiğim yeşil banktır. Utanın! Bunu bile eklemek zorunda hissettim kendimi.”

Aglaya’nın bu notu aceleyle yazdığı, verandaya inerken de, büyük olasılıkla gelişigüzel katladığı belliydi. Prens büyük bir korku içinde tekrar sıktı kâğıdı avucunda, yakalanan bir hırsız gibi pencerenin ışığından çabucak uzaklaşmak amacıyla dönünce, hemen arkasında duran bir adama çarptı.

— Sizi izliyordum prens, dedi adam.

Şaşırmıştı prens,

— Siz miydiniz Keller? diye haykırdı.

— Sizi arıyordum prens. Yepançinler’in evinin önünde uzun süre bekledim, içeri girmeye cesaret edemedim. Generalle yürürken arkanızdan yürüdüm. Hizmetinizdeyim prens, Keller’e güvenebilirsiniz. Gerekirse canımı bile vermeye hazırım sizin için.

— Peki ama,... neden?

— Sanırım düelloya çağıracaklar sizi. Şu Teğmen Molovtsov, çok iyi tanırım onu, yani bizzat değil de... hakaretin altında kalmaz. Bizim gibileri, yani benim ve Rogojin gibileri adam yerine koymaz, bu durumda hesap soracağı bir siz kalıyorsunuz. Yani hesabı siz göreceksiniz prens. Duyduğuma göre, hakkınızda bilgi topluyormuş. Öyleyse arkadaşlarından biri yarın kapınızı çalacaktır, belki şimdi evinizde bekliyordur bile sizi. Beni düello tanıklığınıza değer görürseniz, hazırım, seve seve yaparım bu görevi. İşte bunun için arıyordum sizi.

Prens birden kahkahalarla gülmeye başladı (Keller’i şaşırtmıştı bu).

— Siz de mi düellodan söz ediyorsunuz?

Katılırcasına kahkahalar atıyordu. İğne üzerinde oturuyormuş gibi tedirgin olan Keller kendini düello tanığı seçmesini önermesinin arkasından prensin böylesine neşelenmesine gücenmiş gibiydi.

— Öyle ya prens, kolunu tuttunuz. Soylu bir kişinin, hem de toplum içinde böyle bir şeyi kaldırması kolay değildir.

Gülerek haykırdı prens.

— Ama o da göğsümden itti beni! Düello etmemiz için bir neden yok ortada! Özür dilerim kendisinden, olur biter. Ama düello etmemiz gerekiyorsa da ederiz! Varsın ateş etsin bana, hoşuma bile gider. Ha-ha! Tabanca nasıl doldurulur, biliyorum artık! Tabancanın nasıl doldurulacağından haberiniz var mı sizin? Demin öğrettiler bana nasıl doldurulacağını. Siz tabanca nasıl doldurulur, biliyor musunuz Keller? Önce tabanca barutu almak gerekir, alacağınız barut kuru ve toplarda kullanılan çeşidinden değil, ince olacak. Sonra namluya barut koyacaksınız, bir yerden, kapıdan falan bir parça keçe koparacaksınız, sonra da barutu koyacaksınız, ama dikkat edeceksiniz, baruttan önce kurşunu koymayacaksınız, çünkü o zaman kurşunu atmaz. Duyuyor musunuz Keller? Yoksa kurşunu atmaz. Ha-ha! Harika bir neden değil mi bu dostum? Ah Keller, biliyor musunuz, şu anda sarılıp öpmek istiyorum sizi! Ha-ha-ha! Demin nasıl birden dikildiniz karşıma öyle! Bir ara şampanya içmeye gelin bana. Sarhoş olana kadar içelim! Biliyor musunuz, Lebedev'in mahzeninde tam on iki şişe şampanyam var. Önceki gün, evine taşındığımın ertesi günü "bir nedenle" satmak istedi bana onları, ben de satın aldım! Bütün takımı toplayacağım! Ee, bu gece uyuyacak mısınız?

— Her gece olduğu gibi.

— Eh, öyleyse iyi rüyalar size! Ha-ha!

Prens, Keller'i biraz şaşkın bir halde bırakıp, yolun karşısına geçip parkın içinde kayboldu. Keller daha önce hiç böyle görmemişti prensi, onu böyle görebileceğini düşünemezdi bile.

"Bunalım geçiriyor olmalı," diye geçiriyordu içinden Keller. "Sinirleri çok zayıf. Olaylar etkiledi onu, ama korkmadığı kesin... Öyleleri korkmaz! Hım! Şampanya ha! İlginç, hoş bir haber bu! On iki şişe şampanya! Tam bir düzine. Harika! Bahse girerim, Lebedev verdiği borç paraya karşılık birinden almıştır o şişeleri. Hım... Doğrusu hiç de kötü biri değil bu... prens. Böylelerini severim. Neyse, zaman kaybetmenin gereği yok... hem şampanya varsa gidilir..."

Prens gerçekten bunalım geçiriyor olmalıydı.

Karanlık parkta uzun süre dolaştı; sonunda iki yanı ağaçlı bir yolu adımlarken "buldu kendini". Bu yolda bir bankla yüz adım ötesindeki görkemli, yaşlı bir ağacın arasında otuz kırk kez gidip geldiğini hatırlar gibi oldu. Parkta geçirdiği bu en azından bir saat içinde neler düşündüğünü istese de hatırlayamazdı. Ama bir şey düşünürken yakalamıştı kendini ve o anda gülmeye başladı. Oysa gülecek bir şey yoktu ortada, ama yine de gülmek geliyordu içinden. Düello düşüncesinin yalnızca Keller'in kafasında doğmuş olmayabileceğini, tabancaların nasıl doldurulacağı öyküsünün de bir rastlantı olmadığını düşünüyordu... "Vay!" Aklına ansızın bir şey gelmiş gibi olduğu yerde çakılıp durdu prens, "Ben verandanın bir köşesinde otururken aşağı indi... Benim orada oturduğumu görünce çok şaşırdı, güldü... Çay içmek isteyip istemediğimi sordu. Oysa o anda bu not kâğıdı elindeydi, demek benim orada olduğumu biliyordu, peki öyleyse neden şaşırdı? Ha-ha-ha!"

Kâğıdı çıkardı cebinden, öptü... ama o anda durdu, düşüncelere daldı.

Aradan bir dakika geçtikten sonra biraz hüzünlü, “Ne tuhaf! Ne tuhaf!” diye geçirdi içinden. Güçlü sevinç dakikalarında hep bir hüzün çökerdi içine, bunun neden böyle olduğunu kendi de bilmezdi. Dikkatle çevresine bakındı, oraya nasıl geldiğine şaşırdı. Çok yorulmuştu, gidip banka oturdu. Çevre çok sessizdi. İstasyonda orkestra susmuştu. Parkta da belki kimsecikler yoktu. Kuşku yok, saat en azından on bir buçuk olmuştu. Sakin, ılık, berrak bir haziran başları Petersburg gecesiydi. Ama sık ağaçlı, gölgeli park, parkın iki yanı ağaçlı yolları neredeyse karanlıktı.

O anda biri âşık olduğunu, hem de tutkulu bir âşık olduğunu söylese, şaşkınlıkla, hatta belki nefretle reddederdi bu düşünceyi. Ve biri buna Aglaya’nın bu notunun bir aşk notu, bir âşık randevusu olduğunu ekleseydi, bunu söyleyen adına utancından yerin dibine girer, belki düelloya bile çağırırdı onu. Bütün bu düşüncelerinde tam anlamıyla içtendi prens ve Aglaya’nın onu sevebileceği, hatta kendisinin de onu sevebileceği olasılığını aklının ucundan bile geçirmiyordu. Kendisinin,“kendisi gibi bir erkeğin” sevilebilme olasılığını olamayacak bir şey gibi görüyordu. Bunun doğrudan doğruya Aglaya’nın gayet olağan bir yaramazlığı, şımarıklığı olduğunu düşünüyordu. O anda kafasında bambaşka bir şey vardı. Biraz önce general heyecanlanmış, Aglaya’nın herkesle, bu arada kendisiyle de, prensle de alay ettiğini ağzından kaçırmış, prens de buna inanmıştı. Ama kendisi için en küçük aşağılanma hissetmemişti bunda; aslında bunun böyle olması gerektiği kanısındaydı da. Şimdi onun için önemli olan tek şey vardı: Yarın tekrar görecekti Aglaya’yı, sabah erkenden yeşil bankta yan yana oturacaktı onunla, tabancanın nasıl doldurulacağını dinleyecekti ondan, yüzüne bakacaktı. Başka bir istediği yoktu. Aglaya’nın ona ne anlatmak niyetinde olduğu, doğrudan onunla ilgili çok önemli konunun ne olduğu sorusu ancak bir iki kez şöyle bir geçmişti aklından, o kadar. Ayrıca Aglaya’nın onunla görüşeceği böyle “çok önemli konunun” varlığından kuşku duymuyorduysa da, bunun ne olabileceğini bir dakika bile düşünmüyor, hatta düşünme gereksinimini duymuyordu.

İki yanı ağaçlı yolun kumunda sessiz bir ayak sesi duyunca başını kaldırdı. Karanlıkta yüzünü seçemediği bir adam banka yaklaştı ve prensin hemen yanına oturdu. Prens ona doğru iyice uzanınca Rogojin’in soluk yüzünü gördü.

Rogojin dişlerinin arasından,

— Buralarda bir yerde dolaştığını biliyordum, dedi. Onun için hemen buldum seni.

Otelin koridorunda karşılaşmalarından sonra ilk kez görüşüyorlardı. Birden karşısında Rogojin’i görünce düşüncelerini bir süre toparlayamadı prens, yine bir acı saplandı yüreğine. Rogojin yarattığı izlenimin farkındaydı. Başlangıçta biraz şaşkın, çekingen görünse de, önceden hazırlanmış gibi bir rahatlıkla konuşuyordu. Ama prens onun böyle bir hazırlığının olmadığını, yine de hiç şaşırmadığını, çekinmediğini hemen anlamıştı. Konuşmasında, hareketlerinde belli bir sıkılganlık vardıysa bile, dıştan öyle görünüyordu. Ruhsal yönden değişmiş olamazdı Rogojin.

Prens, bir şey söylemiş olmak için,

— Burada... nasıl buldun beni? dedi.

— Keller’den duydum (sana uğramıştım), “parkta dolaşıyor” dedi, doğruymuş...

Prens endişeli,

— Neymiş doğru olan? diye sordu.

Rogojin gülümsedi, ama bir açıklamada bulunmadı.

— Mektubunu aldım Lev Nikolayeviç. Boşuna kaygılanıp duruyorsun... hoş meraklısın da buna ya!.. Kendisi yolladı beni, mutlaka seni çağırmamı emretti. Seninle konuşması gerekiyormuş. Bugün ona uğramanı rica ediyor.

— Yarın uğrarım. Şimdi eve gideceğim. Sen... benimle gelecek misin?

Rogojin,

— Nedenmiş o? dedi. Söylemem gerekeni söyledim ben sana. Hoşça kal.

Prens sakin bir tavırla,

— Gerçekten gelmiyor musun? diye sordu.

— Çok tuhaf bir insansın Lev Nikolayeviç, şaşıyorum sana.

Acı bir gülümseme belirdi Rogojin'in yüzünde.

Prens hüzünlü, heyecanlı bir tavırla,

— Neden? dedi. Neden bu kadar kızıyorsun bana? Öyle ya, şu anda neler düşünüyorsan, hiçbirinin doğru olmadığını biliyorsun. Hem sonra, bana olan kızgınlığının hâlâ geçmediğini de tahmin ediyordum, nedenini biliyor musun? Haksız olan sensin çünkü, kızgınlığın da bu yüzden geçmiyor. Söyleyeyim sana, o gün haçlarımızı değiştirerek haç kardeşi olduğum Parfyon Rogojin'i hatırlıyorum ben. Dünkü mektubumda özellikle yazdım sana bunu, bütün bu saçmalıkları aklının ucundan geçirmemen, bana bunun sözünü etmemen için... Neden uzak duruyorsun bana? Elini neden saklıyorsun benden, geri çekiyorsun? Söylüyorum sana, o zaman olanların hepsini saçma kabul ediyorum. O gün ben seni, kendimi tanıdığım gibi tanıdım. Düşündüğün gibi bir şey yoktu, olamazdı da. Neden kızıyoruz ki birbirimize?

Prensin bu heyecanlı, duygulu çıkışına güldü Rogojin.

— Kızgınlık nedir sen nereden bileceksin ki? dedi.

Bu arada Rogojin gerçekten iki adım geri çekilmiş, ellerini arkasına saklamıştı. Tane tane konuşarak, duygulu bir sesle bağladı sözünü:

— Bundan böyle bir daha görüşmemem gerekiyor seninle Lev Nikolayeviç.

— O kadar nefret ediyorsun benden, öyle mi?

— Sevmiyorum seni Lev Nikolayeviç, ne diye görüşeyim seninle? Eh prens, çocuktan farkın yok senin. Oyuncak istedi canın, tutturdun oyuncak diye, laftan anlamıyorsun... Şimdi de dün mektubunda yazdığın şeyleri tekrarlıyorsun. Sana inanmadığımı mı sanıyorsun? Söylediğin her şeye inanıyorum; beni hiçbir zaman aldatmadığına, ileride de aldatmayacağına inanıyor, biliyorum bunu. Ama yine de sevmiyorum seni. Mektubunda her şeyi unuttuğunu, yalnızca sana bıçak çeken Rogojin'i değil, haç kardeşin Rogojin'i anladığını yazıyorsun. Peki, benim duygularımı nasıl bilebilirsin? (Yine gülümsedi Rogojin.) Belki o günden bu yana hiç pişman olmadım o yaptığıma? Öyleyken sen

kardeşçe bağışladığını yazıyorsun beni... Belki bambaşka şeyler düşünüyordum o akşam, oysa bunu...

Prens tamamladı Rogojin'in sözünü:

— Bunu ise hiç düşünmemiştin! Daha neler! Hatta bahse girerim, kara trene atladığın gibi burada, Pavlovsk'ta aldın soluğu, konsere koştun, tıpkı bugün yaptığın gibi, kalabalıkta onu izlemeye, gözetlemeye başladın. Şaşacak ne var bunda! O sıralar aklını tek bir şeye takıp kalmasaydın, belki de bıçaklamaya kalkışmazdın beni. Sabah görüştüğümüzde böyle bir şey yapacağın içime doğmuştu. O zaman nasıl olduğunu biliyor musun? Sanırım haçlarımızı değiştirirken düşünmüştüm bunu. Yaşlı annenin yanına neden götürmüştün beni? Beni bıçaklamak düşüncesinden kurtulmak için, değil mi? Böyle düşünmemiş olabilirsin, ama içinde böyle bir duygu var gibiydi, tıpkı benim içimde olduğu gibi... Birbirimizi çok iyi anlıyorduk o sıralar. Bıçağı çekmemiş olsaydın (Tanrı durdurdu seni), şu anda nasıl görürdün beni karşında? Evet, böyle bir şey yapacağından kuşkulanıyordum, anlayacağın, ikimiz de günahkârız! (Hadi, ekşitme yüzünü öyle! Şimdi de gülüyor musun?) "Pişman değilmişsin!" İstesen bile pişmanlık duyamazdın, çünkü sevmiyordun da beni. Onun seni değil de beni sevdiğini düşündüğün sürece, senin karşında bir melek kadar günahsız, temiz olsam bile sevmeyeceksin beni. Sanırım kıskançlık dedikleri bu olsa gerek. Bak bütün bu hafta ne düşündüm Parfyon, söyleyeyim sana: Onun şimdi en çok seni sevdiğini biliyor musun? Ayrıca sana ne kadar çok acı çektiriyorsa, o kadar çok seviyor demektir. O bunu söylemez sana, ama senin sezinlemen gerekir. Eninde sonunda neden mi yine de seninle evlenecek? Bir gün kendi söyleyecek bunu sana. Kimi kadınlar böyle sevilmek isterler, Nastasya Filippovna da öyle! Senin kişiliğin, aşkın kesinlikle yenecektir onu! Biliyor musun ki, kadın kısmı vicdanı hiç sızlamadan acımasızca davranışlarıyla, alaylarıyla eziyet eder erkeğine ve vicdanı asla sızlamaz, çünkü hep kendi kendine şöyle düşünür: "Şimdi öldüresiye acı çektiriyorum ona, ama bütün bu çektiklerinin karşılığını sonra sevgimle ödeyeceğim kendisine..."

Prensin bu söylediklerine Rogojin kahkahalarla gülmeye başladı.

— Ne o prens, sen de öyle birine rastladın galiba? Yalan değilse, seninle ilgili böyle bir şey duymuştum gerçi...

Prens irkildi. Çok şaşırmıştı.

— Ne, ne duymuş olabilirsin?

Rogojin gülmeyi sürdürüyordu. Prensi merakla ve belki de haz duyarak dinliyordu. Prensin coşkuyla, neşeyle konuşması çok şaşırtmış, rahatlatmıştı onu.

— Hem yalnızca duymadım, dedi, bunun doğru olduğunu şimdi görüyorum da. Ne zaman böyle konuştuğun oldu ki senin prens? Sanki senin konuşman değil bu. Seninle ilgili böyle şeyler duymamış olsaydım şimdi burada olmazdım. Hem de gece yarısı, parkta...

— Hiç anlayamıyorum seni Parfyon Semyonoviç.

— Nastasya Filippovna anlatalı çok oluyor bunu bana. Bugün konserde o kızla yan yana nasıl oturduğunu da gördüm. Nastasya Filippovna senin Aglaya Yepançina'ya sırılsıklam âşık olduğunu yeminler ederek söyledi, yeminler ederek... Prens, beni hiç ilgilendirmiyor bu, hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Sen onu artık sevmiyorsan bile, o seni hâlâ seviyor. Sanırım biliyorsundur, Nastasya Filippovna seni o kızla evlendirmeyi kafasına koymuş. Öyle bir söz vermiş kendine, ha-ha! Şöyle diyor: "Bu iş olmadan seninle dünyada evlenmem, onlar kiliseye, biz de kiliseye." Aslı nedir bunun,

bilemiyorum, hiçbir zaman da anlayamadım: Ya deli gibi seviyor seni ya da... seviyorsa, neden başka biriyle evlendirmek istiyor? "Onu mutlu görmek istiyorum," diyor, öyle dediğine göre seviyor demektir...

Prens, Rogojin'i acı duyarak sonuna kadar dinledikten sonra,

— Onun... aklının başında olmadığını söyledim de, yazdım da sana, dedi.

— Bunu Tanrı bilir! Belki de yanılmışsındır... Bugün onu konsere getirirken gün bile belirledi bana: Üç hafta içinde, belki daha da erken, kesinlikle nikâhımız kıyılacak. Yemin etti, duvardan tasviri indirip öptü. İş sana kaldı demektir prens, he-he!

— Hepsi saçma! Benim için bu söylediğin hiçbir zaman, hiçbir zaman gerçekleşmeyecek! Yarın geleceğim size...

— Nasıl deli oluyor? dedi Rogojin. Nasıl oluyor da, herkes aklı başında olduğunu söylerken yalnız sen deli olduğunu söylüyorsun? Bütün o mektupları nasıl yazıyor oraya öyleyse? Deli olsaydı fark ederlerdi orada.

Korkuyla sordu prens:

— Hangi mektupları?

— Oraya yazdıkları... ona yazıyor, öbürü de okuyor. Haberin yok galiba? Ama olur. Sanırım kendisi gösterecektir sana onları.

— İşte buna inanamam! diye haykırdı prens.

— Eh be Lev Nikolayeviç! Gördüğüm kadarıyla bu yolları pek bilmiyorsun, ama öğreneceksin... Çok geçmez, kendi polis örgütünü kuracak, gece gündüz nöbet tutmaya başlayacaksın... Attığı her adımı bilmek isteyeceksin, eğer ki...

Birden haykırdı prens:

— Kes ve bir daha söz etme bana bundan! Bak ne diyeceğim sana Parfyon, sen gelmeden önce burada aşağı yukarı dolaşıyordum. Birden neye olduğunu bilmeden gülmeye başladım, gülmemin yalnızca bir nedeni vardı, rastlantı bu ya, yarın doğum günüm. Şu anda saat on iki olmak üzere. Hadi gidip yeni günü karşılayalım! Şarabım var evde, şarap içelim. Şu anda benim kendim için dileyemediğim şeyleri sen dile benim için. Ben de senin çok mutlu olmanı dileyeceğim. Gelmezsen, o zaman haçımı geri ver! Sahi, ertesi gün geri yollamamıştın onu! Üzerinde mi? Şu anda üzerinde, değil mi?

— Üzerimde, dedi Rogojin.

— Hadi gidelim artık. Yeni hayatımı sensiz karşılamak istemiyorum. Yeni hayatım başladı çünkü. Bilmiyor musun yoksa Parfyon, yeni hayatım bugün başladı.

— Şimdi ben de görüyorum, biliyorum başladığını. Bunu ona da söyleyeceğim. Pek kendinde değilsin sen galiba Lev Nikolayeviç!

IV

Rogojin'le birlikte eve yaklaştığında bütün ışıkları yanan verandada gürültülü bir kalabalığın olduğunu görünce şaşırdı prens. Neşeli kalabalık kahkahalar atıyor, bağırıp çağırıyordu. Yüksek sesle tartışanlar bile vardı. Çok iyi vakit geçirdikleri ilk bakışta anlaşılıyordu. Verandaya çıkınca prens gerçekten de içtiklerini, hem şampanya içtiklerini hemen anlamıştı. Görünüşe bakılırsa içmeye başlayalı çok oluyordu ve içenlerin çoğu sarhoş bile olmuştu. Konuklar prensin tanıdıklarıydı. Ama tuhaf olan, prensin kimseyi çağırmamış, üstelik doğum günü olduğunu kendisi de biraz önce rastlantı sonucu hatırlamış olmasına karşın, konukların doğum gününe çağrılıymışlar gibi toplanmalarıydı.

Rogojin, prensin arkasından verandaya çıkarken mırıldanıyordu:

— Birine şampanya çıkaracağını söylemişsin, hepsi koşup gelmiş... Biliriz böylelerini. (Yakın geçmişteki kendi durumunu hatırlamış olacak, neredeyse öfkeyle ekledi:) Onlara bir "ıslık çal", yeter...

Herkes haykırışlarla, kutlamalarla karşıladı prensi, hemen aldılar çevresini. Bazıları çok gürültü ediyordu, bazıları daha bir sakindi. Prensin yaş günü olduğunu duymuş, onu kutlamak için acele ediyorlardı. Hepsi sıraya girmişti. Birkaç kişinin, sözgelimi Burdovskiy'in orada bulunması şaşırtmıştı prensi. En şaşırdığı da, kalabalığın arasında birden Yevgeniy Pavloviç'i görmüş olmasıydı. Prens gözlerine inanmak istemiyordu, neredeyse telaşlanmıştı bile.

Tam o sırada Lebedev yüzü kıpkırmızı, heyecanla bir şeyler söyleyerek koştu yanına. İyice olmuşa benziyordu. Söylediklerinden, herkesin burada gayet doğal biçimde, hatta tesadüfen toplandığı anlaşılıyordu. Akşam olmadan İppolit gelmiş, kendini çok iyi hissettiği için prensi verandada beklemeye karar vermiş. Orada divana uzanmış. Sonra arkasından bütün ailesiyle Lebedev gelmiş yanına, yani General İvolgin ve kızlarıyla... Burdovskiy İppolit'le gelmiş. Gavrila ile Ptitsın, anlaşılan çok sonra oradan geçerlerken uğramışlar (istasyondaki olayla aynı zamana rastlıyor olmalıydı bu). Sonra Keller gelmiş, prensin doğum günü olduğunu söylemiş ve şampanya istemiş. Yevgeniy Pavloviç ise yaklaşık yarım saat önce gelmiş. Şampanya ve eğlence için en çok ısrar eden Kolya olmuş. Lebedev seve seve getirmiş içkileri.

Peltek peltek şöyle diyordu prense.

— Ama benden bunlar, benden! Doğum gününüzü size yakışır biçimde kutlamak için getirdim bunları, hepsi benden, ayrıca ikramım da olacak, mezelere gelince, mezeleri kızım hazırlıyor. Burada neyi tartıştığımızı bilseydiniz prens... Hamlet'i bilirsiniz: "Olmak ya da olmamak!" Güncel bir konu bu efendim, güncel! Sorular ve cevaplar... En çok da Bay Terentyev... Uyumak istemiyor! Ancak bir iki yudum şampanya içti, o kadarının bir zararı olmaz ya... Gelin bakın ve siz karar verin prens! Hepimiz sizi bekliyorduk, sizin parlak zekânızı...

Prens kalabalığı yararak aceleyle ona yaklaşmaya çalışan Vera Lebedeva'nın sevecen, tatlı bakışını fark etti. Herkesten önce ona uzattı elini. Duyduğu sevinçten kıpkırmızı olmuştu kızın yüzü. Prense "bugünden sonra mutlu bir hayat" dileğinde bulundu. Sonra mutfağa koştu. Orada meze hazırlıyordu. Aslında prensin gelişinden önce de sık sık mutfaktan verandaya çıkıyor, içkili konukların onun için son derece soyut, tuhaf konularda sonu gelmez tartışmalarını dinliyordu. Küçük kız kardeşi yan odada sandığın üzerinde ağzı açık uyuyordu, ama Lebedev'in küçük oğlu Kolya ile İppolit'in yanında ayakta duruyordu. Yalnızca heyecanlı yüzündeki ifadeden onun orada öyle daha on saat dikilip konuşmaları

büyük bir zevkle dinlemeye hazır olduğu belliydi.

Prens, Vera'dan hemen sonra elini sıkmak için kendisinin yanına geldiğinde İppolit şöyle dedi:

— Uzun süredir bekliyordum sizi ve buraya böyle mutlu geldiğinize çok sevindim.

— Peki ama, "böyle mutlu" olduğumu nereden anladınız?

— Yüzünüzden belli. Herkesle selamlaştıktan sonra hemen gelin, yanımıza oturun. Özellikle bekliyordum sizi.

Beklediğini üzerine basarak belirtmişti. Prensin "bu kadar geç saate kadar oturmasının sağlığı için zararlı olabileceği" uyarısına da üç gün önce ölmeyi istiyorken, o akşam kendini her zamankinden daha sağlıklı hissettiğini, buna da şaşırdığı söyleyerek cevap verdi.

Burdovskiy birden ayağa fırladı, İppolit'e "öyle..." bir "yol arkadaşlığı ettiğini", kendisinin de buraya geldiği için mutlu olduğunu, mektubunda "saçmaladığını", şimdi ise "çok mutlu olduğunu..." mırıldandı, sözünü bitirmeden de kuvvetlice sıktı prensin elini ve sandalyesine oturdu.

Prens en son Yevgeniy Pavloviç'in yanına gitti. Hemen koluna girdi, alçak sesle fısıldadı:

— Çok önemli bir konuda yalnızca iki kelime konuşacağım sizinle... Bir dakikalığına kenara çekilebilir miyiz?

O anda başka bir ses öteki kulağına fısıldamıştı:

— İki kelime...

Ve başka bir kol öteki koluna girmişti. Prens başını çevirince saçı başı darmadağınık, yüzü kıpkırmızı, ona göz kırparak gülümseyen, nereden çıktığı belli olmayan Ferdışçenko'yu görünce şaşırdı.

— Ferdışçenko'yu hatırladınız mı?

— Nereden çıktınız? diye haykırdı prens.

Koşup prensin yanına gelen Keller yüksek sesle,

— Çok pişman! dedi. Saklanıyordu sizden, karşınıza çıkmak istemiyordu, şu köşedeydi, o çok pişman prens, kendini suçlu hissediyor.

— Peki ama, neden, neden?

— Demin karşılaştım kendisiyle ve alıp buraya getirdim onu. Çok iyi dostumdur. Ama pişmanlık duyuyor.

— Çok sevindim, dedi prens. Geçin şuraya, öteki konukların yanına oturun, ben şimdi geleceğim.

Nihayet aceleyle Yevgeniy Pavloviç'in yanına yürüdü. Yevgeniy Pavloviç,

— Burası çok keyifli, dedi. Hiç sıkılmadan yarım saat bekledim sizi. Böyle işte, sevgili Lev Nikolayeviç. Kurmışev konusunu[34] bütünüyle hallettim, kaygılanmanıza gerek kalmadığını size haber vermek için uğradım. Huzursuz olmanızı gerektirecek bir şey kalmadı, olaya son derece

mantıklı yaklaştı. Bence daha çok da o suçluydu.

— Kim bu Kurmışev?

— Bugün kolunu tuttuğunuz kişi... Öylesine öfkelenmişti ki, yarın düelloya çağıracaktı sizi.

— Saçma şeyler bunlar!

— Elbette saçma, sanırım başka bir saçmalıkla da sonuçlanacaktı. Ne yaparsınız ki, bizde bu tür insanlar...

— Sanırım başka bir şey için daha gelmiştiniz buraya Yevgeniy Pavloviç?

Güldü Yevgeniy Pavloviç.

— Ah elbette, bir şey daha vardı... Sevgili prens, yarın sabah ortalık aydınlanır aydınlanmaz o tatsız olayla (amcamın ölümüyle) ilgili olarak Petersburg'a gideceğim. Düşünebiliyor musunuz, olanlardan herkesin haberi var, bir benim yok. Bu durum beni öyle şaşırttı ki, oraya (Yepançinler'e) uğrayamadım bile. Yarın da uğrayamayacağım. Bildiğiniz gibi Petersburg'da olacağım. Belki üç gün olmayacağım burada. Sözün kısası, işlerim aksadı. Durum o kadar önemli olmasa da zaman geçirmeden, yani Petersburg'a gitmeden sizinle açık açık konuşmam gerektiğine karar verdim. İzin verirseniz, konuklarınız dağılıncaya kadar oturup beklerim. Zaten gidecek bir yerim yok. Yatıp uyuyamayacak kadar da heyecanlıyım. Ayrıca bir insanın üzerine fazla düşmek yakışık almaz, vicdansızca bir şey, ama açık söyleyeyim sevgili prens, sizin dostluğunuzu kazanmak için geldim buraya. Eşsiz bir insansınız, yani adım başı yalan söyleyenlerden değilsiniz, belki hayatınızda hiç yalan söylememişsinizdir; bana da dost ve akıl hocası olarak gerekli bir insansınız. Çünkü şu anda tam anlamıyla mutsuz bir insanım...

Yine güldü.

Prens bir an düşündü.

— Kötü olan da bu işte. Konukların dağılmasını bekleyeceğinizi söylüyorsunuz. Ama onların ne zaman dağılacaklarını Tanrı bilir. Şimdi parka çıksak daha iyi olmaz mıydı? Bekleyeceklerdir. Özür dilerim onlardan.

— Olmaz, olmaz, özel konuştuğumuzu anlamalarını istemiyorum. Aralarında ilişkimizle çok yakından ilgilenenler var. Bunun farkında değil misiniz prens? Aramızda yalnızca özel bir ilişkinin değil, yakın bir dostluğun olduğunu düşünmeleri daha iyi olmaz mı? İki saat sonra dağılacaklardır. Yirmi dakikanızı, en çok yarım saatinizi alacağım...

— Rica ederim, buyurun. Özel konuşacak olmasak da, sizi gördüğüme fazlasıyla sevindim. Dostça ilişkilerimiz üzerine söylediğiniz güzel sözler için teşekkür ederim. Bugün çok dalgınım, bağışlayın. Biliyor musunuz, şu anda bir türlü toparlayamıyorum kafamı.

Yevgeniy Pavloviç hafifçe gülümseyerek,

— Farkındayım, farkındayım, dedi.

O akşam pek şakacıydı.

Prens silkinerek,

— Neyin farkındasınız? diye sordu.

Yevgeniy Pavloviç gülümsemesini sürdürerek, prensin sorusuna cevap vermeden,

— Peki, siz farkında değil misiniz sevgili prens, diye sürdürdü konuşmasını, farkında değil misiniz sizi aldatmaya, bu arada ağzınızdan laf almaya geldiğimin?

Sonunda prens de güldü.

— Ağzımdan laf almaya geldiğinizden hiç kuşku yok. Hatta belki biraz kandırmak için bile gelmiş olabilirsiniz beni. Ne var ki korkmuyorum sizden. Üstelik inanır mısınız, artık hiç fark etmiyor benim için. Ve... ve... ve sizin, kim ne derse desin, harika bir insan olduğunuzu bildiğim için, belki sonunda dost olacağız. Çok sevdim sizi Yevgeniy Pavloviç... bence çok düzgün bir insansın!

Yevgeniy Pavloviç,

— Nasıl olursa olsun, sizi tanımak gerçekten çok güzel, dedi. Gidelim, sağlığınıza bir kadeh içmek istiyorum. Burada olduğum için çok mutluyum. (Birden durdu.) Peki,!.. Şu Bay İppolit sizin yanınıza mı taşındı?

— Evet.

— Umarım hemen ölmez, öyle değil mi?

— Ne oldu?

— Hiç... Yarım saattir burada onunla birlikteyim de...

Yevgeniy Pavloviç'le prens köşede konuştukları sürece İppolit sık sık dönüp onlara bakıyor, bekliyordu. Masaya yaklaştıklarında birden canlandı. Tedirgin, heyecanlı görünüyordu. Alnı boncuk boncuk terlemişti. Ateş gibi parlayan gözlerinde sürekli bir huzursuzluk ifadesinin yanında belli belirsiz bir sabırsızlık da dikkati çekiyordu. Bakışı verandada bir eşyadan ötekine, bir konuktan ötekine dolaşıp duruyordu. Yüksek sesle sürüp giden tartışmalara baştan beri heyecanla katılıyor olmasına karşın, heyecanı yalnızca hummalı bir heyecandı. Genellikle konuşmalara ilgisizdi. Konuşması tutarsız, savruk, çelişkiliydi. Bir dakika önce kendisinin büyük heyecanla sözünü etmeye başladığı bir konuyu sonunu getirmeden yarıda kesiyordu. Onun dolu iki kadeh şampanya içmesine engel olmadıklarını, önündeki yarısı içilmiş kadehin de üçüncüsü olduğunu öğrenince hem şaşırdı prens, hem üzüldü. Ama bunları daha sonra öğrendi. O anda bunu fark edebilecek durumda değildi.

İppolit,

— Biliyor musunuz, diye haykırdı, doğum gününüz tam da bugüne rastladığı için çok mutluyum.

— Neden?

— Göreceksiniz... oturunuz; önce... dostlarınız burada toplanmış olduğu için mutluyum. Kalabalık olacağını tahmin etmiştim zaten. Hayatımda ilk kez tutuyor tahminim! Ne yazık ki doğum gününüz olduğunu bilmiyordum, yoksa hediyemle gelirdim... Ha-ha! Ama kim bilir, belki de hediyemle gelmişimdir! Şafak vaktine daha çok var mı?

Ptitsın saatine bakıp,

— İki saatten az kaldı, dedi.

Konuklardan biri,

— Şafağın sökmesine ne gerek var, diye seslendi. Dışarısı şimdi de okumaya elverişli.

— Ama okurken güneşin ucunu görmeliyim. Güneşin onuruna kadeh kaldırabiliriz, değil mi prens, ne dersiniz?

İppolit sert bir tavırla, herkesle senlibenli, emir veriyormuş gibi konuşuyordu, ama kendisinin de bunun farkında olmadığı belliydi.

— Sanırım içebiliriz, yalnız biraz sakin olmalısınız İppolit, tamam mı?

— Hep yatıp uyumamı istiyorsunuz prens, dadımsınız sanki! Güneş ufukta görünür görünmez ve gökyüzünde "çınlamaya" başladığında (Kimin şiirinde "gökyüzünde çınlamaya başlamıştı güneş" diye geçiyordu? Anlamsız ama çok güzel bir deyiş!) yatıp uyuruz. Lebedev! Güneş hayatın kaynağı değil midir? Apokalipsis'de "hayat kaynakları" ne anlama gelir? "Pelin Yıldızı"nı duydunuz mu siz prens?

— Lebedev'in bu "Pelin yıldızı"nın Avrupa'yı saran demiryolu ağı olduğunu düşündüğünü duydum.

Lebedev, her yandan yükselen gülüşmelere engel olmak ister gibi ayağa fırladı, elini kolunu sallayarak,

— Hayır efendim, izin verin, hiç doğru değil bu! diye haykırdı. Sonra birden prense döndü. İzninizle! Bu beyler efendim... bütün bu beyler... belirli konularda şöyle efendim...

Senlibenli bir tavırla masaya iki kez tık tık vurdu. Bunun üzerine gülüşmeler daha da çoğaldı.

Her zaman olduğu gibi yine "akşamlık" durumundaydı Lebedev. Ancak biraz önceki uzun "bilimsel" tartışma yüzünden şimdi daha bir heyecanlı, sinirliydi. Böyle durumlarda, savunduğu görüşe karşı çıkanlara sınırsız, son derece açık bir biçimde küçümseyerek davranırdı.

— Böyle olmaz efendim! Birbirimizin sözünü kesmeyeceğimiz, biri konuşurken gülmeyeceğimiz konusunda yarım saat önce aramızda anlaşmıştık. Bırakacaktık, herkes düşüncesini rahat rahat anlatacaktı, sonra da tanrıtanımaz bile olsa, herkes istediği gibi itiraz edecekti. Generali de yönetici seçmiştik. Ama sonucu görüyorsunuz işte! Herkes birbirinin sözünü kesiyor; insanın düşüncesini, çok önemli bir düşüncesini açıklamasına izin vermiyorlar efendim...

Her yandan sesler yükseldi:

— Hadi anlatın, anlatın, kimse kesmeyecek sözünü!

— Konuşun, ama saçmalamayın.

Biri sordu:

— Şu "Pelin yıldızı" da ne oluyor?

General İvolgin biraz önceki yönetici tavrını takınıp,

— Anlaşılır şey değil! dedi.

Bu arada Keller, oturduğu sandalyede pek duygulu, sabırsız bir tavırla kıpırdanıp dururken mırıldanıyordu:

— Bu çeşit heyecanlı tartışmaları, ama bilimsel olanlarını elbette çok severim. Bilimsel ve politik olanlarını... (Birden hiç beklenmedik bir biçimde, hemen yanında oturmakta olan Yevgeniy Pavloviç'e döndü) Biliyor musunuz, İngiliz parlamenterlerle ilgili çıkan yazıları okumaya bayılırım. Yani düşüncelerini falan değil (politikayla ilgilenmem), kendi aralarında konuşmalarını... nasıl desem, politik davranışları ilgilendirir beni. Sözgelimi, şöyle deyişleri: "Karşımda oturan sayın vikont", "düşüncemi paylaşan sayın kont", "karşı görüşün savunucusu, önerisiyle bütün Avrupa'yı şaşırtan soylu bay"... İşte bütün bu deyişler, özgür bir halkın bu parlamentosuna özgü davranışlar... Halkımıza çekici gelen de bunlardır işte! Bayılıyorum onlara prens! Ruhumun derinliklerinde her zaman için bir sanatçıydım ben, inanın öyle Yevgeniy Pavloviç.

Gavrila öte köşeden yükseltti sesini:

— Bu durumda öyle anlaşılıyor ki, sizce demiryolları lanet şeyler, insanlığı yok edecek bir bela, "hayat kaynaklarını" kirletmek için dünyaya düşen bir zehir, öyle mi?

Bu akşam prens Gavrila Ardalionoviç'i pek sevinçli, neşeli, büyük bir zafer kazanmış gibi coşkulu görünüyordu. Lebedev'e takılıyordu kuşkusuz, şakayla kızdırmaya çalışıyordu onu, bu arada kendi de heyecanlanıyor, coşuyordu.

Lebedev hem heyecandan kendini kaybederek, hem de büyük haz duyarak itiraz etti:

— Hayır, hayır, demiryolları değil efendim! Hayat kaynaklarını kirleten tek başına demiryolları değil, birçok lanet söz konusu burada... son birkaç yüzyıl havasıyla da, bilimiyle de, yapıp edilenlerle de belki gerçekten lanetlidir...

Yevgeniy Pavloviç,

— Kesin mi lanetli, yoksa belki mi lanetli? diye sordu. Bu çok önemli, çünkü...

Lebedev ateşli bir tavırla,

— Lanetli, lanetli, kesin lanetli! diye bağırdı.

Ptitsın gülümsedi.

— Acele etmeyin Lebedev, dedi. Sabahları çok daha iyi oluyorsunuz.

Lebedev heyecanla döndü ona.

— Akşamları da çok daha açıkyürekli! Geceleri çok daha içten, çok daha candan! Daha saf, daha belirleyici, daha dürüst, daha saygılı... Gerçi böylece kendimi size bırakmış oluyorum ama, neyse... Şimdi hepinize, bütün tanrıtanımazlara sesleniyorum: Neyle kurtaracaksınız dünyayı, nasıl olağan bir yol bulacaksınız buna?.. Siz, bilim adamları, üreticiler, birlikçiler, dernekçiler, emekçiler vb... Neyle yapacaksınız bunu? Krediyle mi? Kredi nereye kadar götürecek sizi?

Yevgeniy Pavloviç,

— Siz de çok meraklısınız doğrusu! dedi.

— Bana sorarsanız, bu tür soruları sadece yüksek sosyeteden boş gezenin boş kalfası biri merak etmez!

Ptitsın,

— En azından, genel bir dayanışmaya ve çıkarların eşitliğine götürür, dedi.

— Evet, hepsi o kadar, o kadar! Kişisel bencilliğin hazlarından, maddi gereksinimlerden başka hiçbir ahlak kuralını benimsemeden, değil mi? Genel bir huzur, genel mutluluk... hepsi zorunluluktan! İzninizle sorabilir miyim, öyle mi? Ne demek istediğinizi anlayabiliyor muyum efendim?

Artık iyice coşan Gavrila söze karıştı:

— Evet ama yaşamak, yemek, içmek genel bir gereksinimdir. Ancak bilimsel olarak gayet kesin kanıtlandığı üzere, bu gereksinim karşılıklı dayanışma ve çıkar ortaklığı olmadan karşılanamayacağına göre, insanlığın gelecek yüzyıllarda dayanak noktası ve “hayat kaynağı” bu olacaktır.

— Yemek içmek gereksinimi, yani yalnızca kendini koruma duygusu...

— Yalnızca kendini koruma duygusu az mı? Öyle ya, kendini koruma içgüdüsü insanlığın en doğal yasalarından biridir...

Birden yükseltti sesini Yevgeniy Pavloviç:

— Kim söyledi size bunu? Evet, yasa olmasına yasa, ama yok etme, hatta belki kendini bile yok etme yasası ne kadar doğalsa, o kadar doğal... İnsanlığın tek doğal yasası kendini koruma yasası mıdır yani?

İppolit birden Yevgeniy Pavloviç’e döndü, yiyecek gibi yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü onu.

— Vay be! diye haykırdı.

Ama Yevgeniy Pavloviç’in güldüğünü görünce kendi de güldü, yanında ayakta duran Kolya’yı dürtüp saati sordu, bir kez daha sordu ona saati, hatta Kolya’nın gümüş saatini tutup kendine çekti, büyük bir dikkatle baktı. Daha sonra her şeyi bir anda unutmuş gibi kanepeye uzandı, ellerini başının altına koyup tavana bakmaya başladı. Yarım dakika sonra yine dimdik, masanın başında oturuyor, artık kendini aşırı bir heyecana kaptırmış Lebedev’in gevezeliğini dinliyordu.

Lebedev, Yevgeniy Pavloviç’in çelişkili sözlerini heyecanla eleştiriyordu:

— Sinsi, insanları aşağılayan, kışkırtıcı bir düşünce! Tarafları birbirine düşürmek için ortaya atılan bir düşünce... ama çok doğru bir düşünce! Kibarlar çevresinin şakacılarından biri ve bir süvari olan siz (gerçi yeteneksiz değilsiniz!) yine de bilemezsiniz düşüncenizin ne kadar derin ve gerçek olduğunu! Evet efendim... İnsanda kendini yok etme yasası ile kendini koruma yasası eşit güçtedir! Şeytan henüz bilmediğimiz bir zamana kadar hükmedecektir insanlığa. Gülüyor musunuz? Şeytana inanmıyor musunuz yoksa? Şeytana inanmamak Fransızlara özgü bir özelliktir. Hafif bir düşünce.

Şeytanın kim olduğunu biliyor musunuz peki? Adını biliyor musunuz? Adını bile bilmiyorsunuz, ama Voltaire'nin anlattığı gibi olduğunu düşünüp onun uydurduğu tırnaklarıyla, boynuzlarıyla, kuyruğuyla alay ediyorsunuz. Çünkü kötü ruh çok büyük, çok güçlü bir ruhtur. Ama ona yakıştırdığınız tırnakları, boynuzları, kuyruğu yoktur. Neyse, şimdi önemli olan bu değil!..

Birden haykırdı İppolit:

— Şimdi önemli olanın bu olmadığını nereden biliyorsunuz?

Kriz gelmiş gibi kahkahalar atmaya başladı.

— Ustaca ve derin anlamlı bir fikir! dedi Lebedev. Ama yine de önemli olan bu değil, "hayat kaynakları"nın zayıfladıkları mı, güçlendikleri mi asıl sorunumuz...

— Ya demiryolları? diye haykırdı Kolya.

— Hayır heyecanlı delikanlı, demiryolları genel bir eğilimi açıklamakta kullanılan bir sembol, bir imgeden başka bir şey değil. İnsanların mutluluk peşinde acele etmesini, gürültü çıkarmalarını, telaşlarını anlatıyor! İnsanlardan uzaklaşmış bir düşünür şöyle yakınıyor: "Dünyada giderek daha çok gürültü, sanayi, ama daha az huzur var artık..." Ülke ülke dolaşıp duran bir başka düşünür mağrur bir tavırla karşılık veriyor: "Olsun varsın, ama bu tekerlek gürültüsü aç insanlara buğday götürüyor ki bu da manevi huzurdan çok daha önemlidir," ve zafer kazanmış bir tavırla uzaklaşıyor yanından. Bendeniz, değersiz Lebedev, insanlara buğday taşıyan tekerleklere inanmıyorum! Çünkü bütün insanlığa buğday taşıyan bu tekerlekler ahlak yönünden noksanları olduğu için, insanlığın bir bölümünü soğukkanlılıkla uzaklaştırabilirler getirdikleri buğdayın hazzından. Olan da budur...

Konuklardan biri araya girdi:

— Bu tekerlekler mi soğukkanlılıkla uzaklaştırırlar?

Lebedev bu soruyu yanıtlamaya değer bulmadan sürdürdü konuşmasını:

— Olan da budur... İnsanlığın dostu bir Malthus vardı. Fakat kibri bir yana, ahlak yönünden temelsiz, basbayağı insanlığın yamyamı bir insanlık dostu... Onların sayısız insanlık dostlarından birinin kibrini küçümseyecek olun, küçücük nefretiyle o anda dört bir yanından ateşe vermeye hazırdır dünyayı. Bununla birlikte, tıpkı hepimiz gibi, doğrusunu söylemek gerekirse herkesten aşağılık olan ben, getirip atacağım bu ateşe odunu belki, sonra da kaçacağım. Ama yine söylüyorum, bu da değil konumuz.

— Peki, nedir konumuz?

— Sıktı artık!

— Size anlatmak zorunda olduğum, geçmiş yüzyılların bir olayıdır konumuz. Bizim zamanımızda, umarım hepinizin benim kadar sevdiğiniz bizim anayurdumuzda baylar... ben yurdum için kanımı son damlasına kadar akıtmaya hazırım çünkü...

— Devam edin! Devam edin!

— Yurdumuzda olduğu gibi Avrupa'da da genel, yaygın ve korkunç kıtlıklar olmuştur. İstatistiklere göre, benim bildiğim kadarıyla, şimdi çeyrek yüzyılda birden daha sık olmamak üzere, başka bir

deyişle, yaklaşık her yirmi beş yılda bir kıtlıklar tekrarlanmaktadır. Bu rakamların kesin olduğunu iddia etmiyorum, ama oranlanacak olursa, artık hayli azalmıştır.

— Neye oranla?

— On ikinci yüzyıl ve ondan önceki ve sonraki yüzyıllara oranla. Çünkü tarihçilere göre o zamanlar genel kıtlılıklar en azından üç yılda bir insanlığı ziyaret edermiş. Öyle ki o durumda insanlar (gizli de olsa) insan eti yemek zorunda bile kalırmış. Böyle biri hiçbir zorlama olmadan, yaşlılık günlerinde, açlık çektiği uzun yıllar boyunca, yakalanmadan, altmış rahiple halktan küçük birkaç çocuğu öldürüp yediğini itiraf etmiş. Çocukların sayısı din adamlarına oranla çok azmış, topu topu altı çocuk yemiş. Anlaşıldığına göre, halktan yetişkin kimselere de dokunmamış.

Yönetici general gücenik bir sesle haykırdı:

— Bu kadarı da olmaz yani! Baylar, sık sık konuşuruz onunla, tartışırız, hep böyle şeyler söyler. Genellikle hep saçmalar, öyle ki kulaklarına inanamaz insan, saçma sapan şeyler anlatır durur.

— General! Kars Kuşatması’nı hatırlayın. Sizler de baylar, anlattığım bu olayın bütünüyle gerçek olduğuna inanın. Kendimden de şunu ekleyeyim ki, hemen her gerçeğin kendine özgü değişmez yasaları varsa da, gerçek neredeyse her zaman inanılmaz ve gerçeğe ters gibi görünür. Öyle ki ne ölçüde gerçekse, bazen o derece gerçeğe ters izlenimi verir.

Gülüşenler oldu.

— Altmış rahip nasıl yenir?

— Hepsini bir oturuşta yiyecek hali yok ya, belki on beş, belki yirmi yılda yemiştir, doğal olanı da bu...

— Doğal olanı da bu mu?

Lebedev bilgiç bir tavırla diretti:

— Evet, doğal olanı da bu! Hem ayrıca, Katolik papazlar uysal ve meraklı insanlardır, kolayca kandırılıp ormana veya ıssız bir yere götürülebilir, anlattıklarım da kolayca yapılabilir kendilerine. Ama yenen kişi sayısının aşırı, hatta inanılmaz olduğunu yine de kabul ederim.

Prens birden,

— Belki doğrudur da bu baylar, dedi.

Tartışmayı o ana kadar sessizce dinlemiş, birden yükselen kahkahaların arkasından arada bir içtenlikle gülümseyerek, konuşmaya hiç katılmamıştı. Konuklarının böylesine neşeli olmalarına, gürültü etmelerine, hatta çok içmelerine sevindiği belliydi. Belki hiç söze karışmayacaktı, ama birden konuşmaya karar vermişti. Son derece ciddi konuşuyordu, öyle ki bir anda herkes merakla onu dinlemeye başlamıştı.

— Doğrusu, ben de o zamanlar çok sık kıtlık olduğu kanısındayım baylar. Tarihi pekiyi bilmem, ama böyle bir şeyler duydum. Sanırım olabilir de böyle bir şey. İsviçre’de dağlara çıktığımda dimdik uçurumların doruklarında, sarp kayaların tepelerinde eski şövalye şatolarının yıkıntılarını gördükçe çok şaşırıyordum. Yükseklikleri dik olarak en azından yarım versta vardı. Bu, oraya patika yolun

birkaç versta olduğu anlamına gelir... Şatoları bilirsiniz, kocaman taş yığınlarıdır. Onca taşın oraya çıkarılıp şato yapılması korkunç, inanılmaz bir şey! O şatoların yapımında yoksul insanlar, toprak köleleri çalışmıştır kuşkusuz. Bunun yanında her türlü vergiyi vermek, din adamlarının geçimini de sağlamak zorundaydılar. Peki, karınlarını nasıl doyuracaklardı, derebeyinin onlara verdiği toprağı nasıl işleyeceklerdi? O zamanlar sayıları azdı, açlıktan ölüyorlardı herhalde. Aslında yiyecek pek bir şeyleri de yoktu. Kimi zaman şöyle düşündüğüm oluyordu: Nasıl oldu da hepten yok olup gitmedi bu insanlar, nasıl dayandılar? İnsan eti yiyen insanlar vardı belki, hem çok vardı, hiç kuşku yok ki bu konuda haklı Lebedev. Ancak benim anlayamadığım bir şey var, neden ille de rahipleri karıştırdı işin içine? Ne amaçla yaptı bunu?

Gavrila Ardalionoviç söze karıştı:

— Belki de on ikinci yüzyılda yalnızca rahiplerin eti yenebiliyordu, çünkü yalnızca onlar besiliydi...

— Harika ve çok doğru bir fikir! diye haykırdı Lebedev. Halktan olanlara hiç dokunmamış çünkü. Altmış din adamına karşılık halktan tek bir kişi yok... Korkunç bir anlamı var bunun, tarihsel bir anlamı, istatiksel bir anlamı... Aslında tarih de bu tür gerçeklerden oluşuyor. Çünkü zamanının rakamsal verileri din adamlarının öteki insanlara oranla en azından altmış kez daha mutlu, özgür, rahat olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, öteki insanlara oranla en azından altmış kez daha semiz de olabilirler...

Kahkahayla gülenler oldu.

— Abartıyorsunuz Lebedev, çok abartıyorsunuz!

Prens,

— Bunun tarihsel bir fikir olduğunu kabul ediyorum, ama bununla nereye varmak istiyorsunuz? diye sordu.

Prens, herkesin alay ettiği Lebedev'le öylesine ciddi, her çeşit alaydan öylesine uzak konuşuyordu ki, bu tavrı konukların tavrına ters düştüğü için ister istemez biraz komik kaçıyordu, öyle ki biraz daha böyle devam etseydi ona da gülmeye başlayacaklardı, ama o farkında değildi bunun.

Yevgeniy Pavloviç kulağına eğilip fısıldadı:

— Adamın deli olduğunun farkında değil misiniz prens? Demin onun aklını avukatlıkla bozduğunu söylüyorlardı. Avukatlar gibi konuşmaya özeniyormuş, avukatlık sınavına girmeyi düşünüyormuş. Harika bir parodi bekliyorum ondan.

Bu arada Lebedev yüksek sesle konuşmayı sürdürüyordu:

— Çok önemli bir sonuca varmak istiyorum. Ama önce suçlunun psikolojik ve hukuksal durumunu inceleyelim. Suçlu, ya da müvekkilim diyelim, yiyecek başka bir şey bulamayacak durumdayken bile, bu ilginç mesleği süresince birkaç kez bu yaptığından pişmanlık duyuyor ve din adamlarını kendinden uzaklaştırıyor. Olayları incelediğimizde açık seçik görüyoruz bunu. Ayrıca müvekkilimin yine de beş altı çocuk yediğinden söz edilmektedir ki, rahiplerin sayısına oranla çok küçük bir rakamdır bu, ne var ki başka bir açıdan önemi büyüktür. Onun vicdan azabı çektiği bellidir (çünkü dindar, vicdan sahibi bir insandır müvekkilim ve kanıtlayacağım size bunu). Ve günahını elinden geldiğince

hafifletmek için rahip eti yerine halktan insan eti yemeyi altı kez denemiştir. Bunun bir deneme olduğu kesindir. Çünkü sırf ağız tadı için bunu yapmış olsaydı, çocuklar için altı sayısı son derece az olurdu. Öyle ya, neden otuz değil de yalnızca altı?.. (Yarı yarıya olsun diye otuz diyorum.) Ama bu dine ve kiliseye saygısızlık etme korkusundan yapılmış bir denemeyse, altı sayısı fazlasıyla mantıklıdır. Çünkü vicdanını rahatlatmak için altı deneme yeterliydi, çünkü bu denemeler başarılı olmamıştı. Hem ilkin, bence çocuklar oldukça küçüktür, yani papazlar gibi iri, tombul değildir; o durumda bir çocuk yerine iki çocuk yemesi, yani altmış papaz yediği süre içinde papazların sayısının beş katı çocuk yemesi gerekirdi. Öyle ki günahı bir yandan hafiflerken, öte yandan özellik olarak değil de sayı olarak ağırlaşacaktı. Beyler, böyle düşününce, on ikinci yüzyılın bu suçlusunu yüreğimde hoşgörüyle karşılıyorum. Bana, on dokuzuncu yüzyılın adamına gelince, onun yerinde olsaydım ben belki daha değişik düşünürdüm, ki açıklıyorum da bunu size, dolayısıyla sırıtmayın baylar, hele size general, hiç yakışmıyor bu. İkincisi, benim kişisel düşüncemi soracak olursanız, çocuk besleyici bir yiyecek de değildir. Belki aşırı tatlıdır bile, yerken insanın içi bayılır... Öyle ki karın doyuracak yerde yalnızca vicdan sızısı bırakır... Şimdi sona, finale geldik baylar, on ikinci yüzyılın da, yüzyılımızın da en büyük sorununun çözümünün olduğu finale! Suçlu gidip kiliseye ihbar ediyor kendini ve devlete teslim oluyor. Onu zamanın ne acılarının, ne tekerlekli işkence aletlerinin, diri diri yakılmanın, ateşlerin beklediği sorusu geliyor insanın aklına. Gidip kendini ele vermeye ne yönlendirmiştir onu? Neden altmışta durup keyfine bakmamış, bu sırrını son nefesini verinceye kadar içinde saklamamıştı? Neden bırakmamıştır rahip yemeyi, neden günahlarını bağışlatmak için gidip bir manastıra kapanmamıştır? Nihayet, neden rahip olmamıştır? Sorun burada işte! Demek diri diri yakılmaktan, kızgın ateşten, yirmi yıllık alışkanlıktan daha güçlü bir şeyler varmış! Demek her türlü felaketten, kıtlıktan, işkenceden, vebadan, beladan, yıkımdan daha güçlü, kalbi yönlendiren, bağlayan ve besleyen yaşam düşüncesi kaynaklarından yoksun insanoğlunun hiçbir türlü kaldıramayacağı bir düşünce varmış! Utançlar ve demiryolları çağımızda bu kadar güçlü bir şey gösterebilir misiniz bana?.. Yani şunu söylemek gerek: Buharlı gemiler, demiryolları çağındayız; ama ben şöyle diyeceğim: Utançlar ve demiryolları çağındayız... Çünkü sarhoşum ben, ama haklıyım! O yüzyılların insanlarını birbirine bağlayan düşüncenin hiç değilse yarısı kadar güçlü bir düşünce gösterebilir misiniz bana günümüzde? Sonra bu "yıldız"ın altında, insanları saran bu ağın altında hayat kaynaklarının cılızlaşmadığını, bozulmadığını söylemeye cesaret edin bana! Refahınızla, zenginliğinizle, kıtlıkların artık seyrek görüldüğüyle, ulaşım araçlarınızın hızıyla gözümü boyamaya çalışmayın! Daha zenginsiniz şimdi, ama daha az güçlüsünüz. Sizi birbirinize bağlayan düşünceler yok oldu; her şey yumuşadı, gevşedi, çürüdü, bitti! Her şey, her şey, her şey yok oldu!.. Ama yeter, şimdi bu da değil sorun, çok sayın prens, konukların mezelerinin hazırlanması değil mi sorunumuz?

Birtakım konukların sabrı artık taşmıştı, gerçekten öfkelenmeye başlamışlardı ki (bu arada şunu da belirtmek gerekir, Lebedev'in söylevi süresince şişeler birbiri ardına açılmıştı), Lebedev konuyu beklenmedik biçimde mezelere getirerek dinleyicilerin öfkesinin hemen yatışmasını sağlamıştı. Sözü böyle bağlamasının "ustaca bir avukatlık manevrası" olduğunu söylüyordu. Tekrar neşeyle gülmeye başladı herkes, konuklar canlanmıştı. Herkes kalktı masadan, tutulan bacaklarını açmak için verandada dolaşmaya başladılar. Lebedev'in konuşmasından yalnızca Keller hoşlanmamıştı, aşırı derecede heyecanlıydı.

Tek tek herkesi durdurup yüksek sesle şöyle diyordu:

— Adam aydınlanmaya saldırıyor, on ikinci yüzyılın yobazlığını savunuyor, kırıtıyor, hem de içtenlikten son derece yoksun tavırlarla. Sormak gerekir kendisine, bu evi nasıl almış?

Bu arada general başka bir köşede konuklara (ceketinin düğmesinden tuttuğu Ptitsın'a da) şöyle diyordu:

— Gerçek Apokalipsis yorumcusu, toprağı bol olsun Grigoriy Semyonoviç Burmistrov'u tanıdım ben. Anlatırken içinizin yandığını hissederdiniz. Önce gözlüğünü takardı, sonra çok eski, siyah deri ciltli kocaman kitabını açardı. Bembeyaz bir sakalı, göğsünde iki de hayırseverlik nişanı vardı. Anlatmaya başladığında pek sert, ciddi olurdu. Generaller yerlere kadar eğilirdi önünde, kadınlar ise düşüp bayılırdı, bizimkiyse mezeye bağladı sözünü! Olacak şey mi!

Ptitsın generali dinlerken gülümsüyordu. Bir yandan da sanki şapkasını almaya niyetliymiş de, bir türlü karar veremiyormuş veya bu niyetini ikide bir unutuyormuş gibiydi. Gavrila, herkes daha masadan kalkmadan ansızın içmeyi bırakmış, kadehini önünden uzaklaştırmıştı. Nedense bulutlanmıştı yüzü. Konuklar tek tek masadan kalkmaya başladıklarında gidip Rogojin'in yanına oturmuştu. Bakınca iyi iki dost oldukları düşünülebilirdi. Daha önce birkaç kez sessizce ayrılmayı düşünen Rogojin de şimdi başı önünde oturuyordu. Gitmeyi düşündüğünü o da unutmuş gibiydi. Ama akşam süresince tek bir kadeh içmemişti. Çok dalgındı. Yalnızca arada bir başını kaldırıp herkesin yüzüne tek tek bakıyordu. Orada kendisi için son derece önemli bir şeyi beklediği, zamanı gelene kadar gitmek niyetinde olmadığı sanılabilirdi.

Prens topu topu iki veya üç kadeh içmişti, ama neşesi yerindeydi. Masadan kalkınca Yevgeniy Pavloviç'in bakışıyla karşılaştı. Konuşmayı kararlaştırdıklarını hatırlayınca içtenlikle gülümsedi. Başını eğdi ona Yevgeniy Pavloviç hemen, o anda gözünü ayırmadığı İppolit'i gösterdi bakışıyla. İppolit kanepeye uzanmış, uyuyordu.

Yevgeniy Pavloviç birden,

— Söyler misiniz, ne işi var burada bu çocuğun? dedi. (Bunu öylesine canı sıkkın, hatta öfkeli söylemişti ki, şaşırmıştı prens.) Bahse girerim, aklında kötü şeyler var!

— Bugün onunla çok ilgilendiniz gibi geldi bana Yevgeniy Pavloviç, doğru mu bu?

— Ayrıca şunu da ekleyin: Özel durumum nedeniyle düşüneceğim çok şey olmasına karşın, bütün akşam gözümü onun iğrenç suratından ayıramadığım için şaşıyorum kendime!

— Ama hoş bir yüzü var...

Yevgeniy Pavloviç prensin kolundan çekeleyip,

— İşte, işte, bakın! diye haykırdı. İşte!..

Prens bir kez daha hayretle baktı Yevgeniy Pavloviç'e.

V

Lebedev'in söylevinin sonlarına doğru kanepede birden uyuyakalan İppolit şimdi biri böğründen dürtmüş gibi birden irkilerek uyanmış, hafifçe doğrulmuş, belli belirsiz bir korkuyla çevresine bakınınca yüzü bembeyaz olmuştu. Ama kendini toparlayıp ne olup bittiğini anlayınca neredeyse bir dehşet ifadesi kapladı yüzünü. Prensin elinden tutup telaşlı,

— Ne o, gidiyorlar mı? diye sordu. Bitti mi? Her şey bitti mi? Güneş doğdu mu? Saat kaç? Tanrı aşkına söylesenize, saat kaç? Uyuyakalmışım. (Uyuduğu için bütün kaderinin bağlı olduğu, kendisi için çok önemli bir şeyi kaçırdığını düşünüyor gibi, neredeyse umutsuzca ekledi:) Çok mu uyudum?

Yevgeniy Pavloviç,

— Yedi sekiz dakika, diye karşılık verdi.

İppolit yiyecek gibi hırsla ona baktı, bir an düşündü.

— Ya... hepsi o kadar ha! Öyleyse ben...

Üzerinden aşırı derecede ağır bir yükü atmış gibi hırsla, derin bir soluk alıp verdi. Henüz hiçbir şeyin "bitmediğini", şafağın sökmediğini, konukların yalnızca bir şeyler atıştırmak için masadan kalktıklarını, biten tek şeyin Lebedev'in saçmalaması olduğunu sonunda anlamıştı. Gülümsedi, verem kızarıklığı yanaklarında iki parlak leke olarak titreşmeye başlamıştı.

Alaylı bir tavırla,

— Ben uyurken dakikaları saymışsınız Yevgeniy Pavloviç, dedi. Farkındayım, gece boyunca gözlerinizi ayırmadınız benden... A! Rogojin! (Masada oturan Rogojin'e başını eğerek selam verdikten sonra kaşlarını çatıp fısıldadı prense:) Demin rüyamda gördüm onu. (Birden konuyu değiştirdi yine:) Eh, evet... Konuşmacımız nerede, nerede Lebedev? Söylevini bitirmiş olsa gerek? Neler anlattı? Bir defasında dünyayı "güzellik" kurtaracak dediğiniz doğru mu prens? (Yüksek sesle seslendi herkese:) Baylar! Prens dünyayı güzelliğin kurtaracağını iddia ediyor! Bense onun şimdi âşık olduğu için böyle düşündüğünü iddia ediyorum. Baylar, prens âşık. Buraya geldiğinde yüzüne bakar bakmaz anladım âşık olduğunu. Utanmayın prens, yüzünüz kızarınca üzülüyorum. Hangi güzellik kurtaracakmış dünyayı? Böyle dediğinizi Kolya söyledi bana... Sıkı bir Hıristiyanmışsınız, öyle mi? Kolya öyle dediğinizi söylüyor.

Prens dikkatli dikkatli baktı İppolit'in yüzüne, ama bir şey söylemedi.

İppolit birden, kendini tutamamış gibi,

— Bir şey söylemeyecek misiniz? dedi. Belki de sizi çok sevdiğimi düşünüyorsunuzdur?

— Hayır, hiç de öyle düşünmüyorum. Beni sevmediğinizi biliyorum.

— Ya! Dünkü olaydan sonra da mı? Dün içtendim size karşı.

— Dün de biliyordum beni sevmediğinizi.

— Sizi kıskandığım için mi? Kıskandığım için mi? Hep öyle düşündünüz, şimdi de öyle düşünüyorsunuz, ama... ama neden söylüyorum ki bunu şimdi? Şampanya içmek istiyorum; şampanya

koyun bana Keller.

— Artık içmemelisiniz İppolit, içki koymayacağım size...

Prens, İppolit'in önündeki kadehi uzağa itti.

Bir şey düşünmüş gibi, itiraz etmedi İppolit:

— Sahiden de... hem bakarsınız, bir şey derler... aman umurumdaydı sanki ne diyecekleri! Öyle değil mi, öyle değil mi? Sonra ne derlerse desinler, öyle değil mi prens? Sonra ne derlerse desinler, bize ne, öyle değil mi prens? Ama hâlâ uyku sersemliğimi atamadım üzerimden. Çok korkunç bir rüya gördüm, şimdi hatırladım... Sizi gerçekten hiç sevmesem bile öyle bir rüya görmezsiniz umarım. Hem birini sevmiyorsan ne diye kötülüğünü isteyesin ki, öyle değil mi? Neden durmadan soru soruyorum ben? Hep sorular soruyorum! Elinizi verin bana prens, bütün içtenliğimle sıkacağım elinizi, işte böyle... Hayret, uzattınız bana elinizi? Demek biliyorsunuz onu içtenlikle sıkacağımı. Belki daha içmem. Saat kaç? Ama gerekmez, saatin kaç olduğunu biliyorum. Zamanı geldi! Şimdi tam zamanı. Orada ne oluyor, meze mi, yiyecek mi veriyorlar? Öyleyse bu masa boş demektir. Çok güzel! Baylar, ben... Ama herkes dinlemiyor beni... Bir şey okumak istiyorum prens. Mezeler daha ilgi çekicidir kuşkusuz, ancak...

Birden göğüs cebinden hiç beklenmedik bir biçimde, üzerinde kocaman kırmızı bir mühür olan, dosya kâğıdı boyutunda büyükçe bir zarf çıkardı, masanın üzerine önüne koydu.

Onun bu beklenmedik hareketi buna hazır olmayan ya da daha güzel bir deyişle, başka bir şeye hazır topluluk üzerinde etkili olmuştu. Yevgeniy Pavloviç bile şöyle bir sıçramıştı oturduğu sandalyede. Gavrila hemen yaklaştı masaya. Rogojin de... Ama onun yüzünde neler olduğunu biliyor gibi, küçümser bir ifade vardı. Biraz ötede duran Lebedev meraklı bakışlarla yaklaştı, ne olduğunu anlamaya çalışıyor gibi bakmaya başladı zarfa.

Prens kaygılı,

— Nedir bu? diye sordu.

— Söyledim size prens, güneş ucunu gösterir göstermez yatacağım. Söz veriyorum. (Haykırdı İppolit:) Göreceksiniz! (Herkesin yüzüne aynı tavırla, meydan okurcasına baktıktan sonra ekledi:) Ama... ama... bu zarfı açamayacağımı mı düşünüyorsunuz yoksa?

Onun titrediğini fark etmişti prens. Herkesin adına o cevap verdi:

— Öyle bir şey düşünen yok burada. Birilerinin öyle düşündüğünü nereden çıkardınız? Ayrıca... ne tuhaf bir düşünce bu? Nedir bu İppolit?

Sağdan soldan sesler yükseldi:

— Ne oluyoruz? Yine ne oldu ona?

Herkes İppolit'in yanına gelmişti. Kimi konuklar ise hâlâ mezelerden atıştırmayı sürdürüyordu. Kırmızı mühürlü zarf mıknatıs gibi herkesi çekiyordu.

— Dün yazdım bunu, size buraya gelip yanınızda kalacağıma söz verdikten hemen sonra yazdım prens. Sabaha doğru da bir rüya gördüm...

Prens ürkek bir tavırla kesti İppolit'in sözünü:

— Bunu yarına bıraksak nasıl olurdu?

Sinirli sinirli güldü İppolit.

— Yarın "artık geç olacak"! Ama korkmayın, kırk dakikada, bilemediniz bir saatte okuyup bitiririm... Hem görüyor musunuz, herkes nasıl ilgilendi! Hemen yanıma sokuldular, mühre bakıyorlar, yazımı zarflayıp mühürlemeseydim kimsenin ilgisini çekmezdi! Ha-ha! Gizliliğin etkisi böyledir işte! (Yüzünde o garip gülümsemesi, gözleri parlayarak sesini yükseltti:) Zarfı açayım mı, açmayayım mı baylar? Bir sır var bunun içinde, bir sır! Hatırlıyor musunuz prens, "artık geç olacak" diye kim demişti? Apokalipsis'de büyük, güçlü melek söylemişti bunu.

Yevgeniy Pavloviç söze karıştı, yüksek sesle,

— İyisi mi okumayın onu! dedi.

Bunu öylesine beklenmedik bir huzursuzluk içinde söylemişti ki, çoğu kimse tedirgin olmuştu.

Bu kez prens elini zarfın üzerine koyup bağırdı:

— Okumayın!

Konuklardan biri,

— Ne okumasından söz ediyorsunuz? dedi. Yemek zamanı şimdi.

Bir başkası,

— Yazı mı okuyacak? diye sordu. Bir dergi için falan mı yazmış?

Bir üçüncü kişi,

— Belki de can sıkıcı bir şeydir, diye ekledi.

Soranlar oldu:

— Neymiş okuyacağı?

Bu arada prensin ürkek tavrı İppolit'i korkutmuştu. Morarmış dudaklarında çarpık bir gülümseme, çekinerek fısıldadı prense:

— Yoksa... okumasam mı? (Biraz önceki coşkuyu, heyecanı arıyormuş gibi herkesin gözünün içine, yüzüne tek tek bakarak mırıldandı:) Okumayayım mı? (Tekrar prense döndü:) Siz... korkuyor musunuz?

— Neden? diye sordu.

Yüzünün ifadesi giderek daha çok değişiyordu.

İppolit oturduğu sandalyeyi altından çekmişler gibi birden ayağa fırladı.

— Bir yirmi kapikliği olan var mı? Ya da madeni herhangi bir para?

— Alın! dedi Lebedev.

Bir an, hasta İppolit'in delirdiğini düşünmüştü.

İppolit telaşlı,

— Vera Lukyanovna! diye seslendi. Alın şu parayı, masanın üzerine atın: Tura gelirse okuyacağım!

Vera ürkek ürkek bir paraya, bir İppolit'e, sonra babasına baktı, bir daha paraya bakmaması gerektiğini düşünüyormuş gibi başını beceriksiz bir biçimde kaldırıp parayı masaya attı... Tura geldi.

İppolit, kaderinin ağırlığı altında ezilmiş gibi mırıldandı:

— Okunacak! (O anda ölüm cezasına çarptırıldığının kararını okusalardı kendisine, yüzü bundan daha çok solmazdı. Yarım dakika sustuktan sonra birden ürperdi.) Bununla birlikte... Ne oluyoruz? (Aynı soru dolu, ısrarlı bakışını herkesin üzerinde dolaştırdı.) Yazı tura mı attım ben yazgım için? (İçten bir şaşkın tavırla prense döndü. Kendine gelmiş gibi canlanarak, kararlı haykırdı:) Ama insanı şaşırtan psikolojik bir durum bu prens! Bunu not edin prens, unutmayın. Yanılmıyorsam, ölüm cezasıyla ilgili bilgiler topluyorsunuz... Öyle dediler bana, ha-ha! Ah Tanrım, ne saçmalık, ne aptallık! (Kanepeye oturdu, dirseklerini masaya dayadı, başını ellerinin arasına aldı.) Hatta çok ayıp!.. (Birden başını kaldırdı.) Ayıp olması umurumda değil! (Birden karar vermiş gibi yükseltti sesini:) Baylar! Zarfı açıyorum... Ben... yine de dinlemeye zorlamıyorum sizi!..

Heyecandan titreyen elleriyle zarfı açtı, mektup kâğıdı boyutunda, incecik yazıyla dolu dolu birkaç kâğıt çıkardı içinden, masaya önüne koydu, kâğıtları düzenlemeye başladı.

Konuklar arasında homurdananlar vardı:

— Nedir bu böyle? Ne oluyor burada? Okuyacağı nedir?

Bazıları susuyordu. Herkes oturmuş, merakla İppolit'e bakıyordu. Belki gerçekten de olağanüstü bir şey bekliyorlardı. Vera babasının oturduğu sandalyeye tutunmuştu, korkudan neredeyse ağlayacaktı. Kolya da onun gibi korku içindeydi. Sandalyeye çökmüş olan Lebedev birden ayağa kalktı, mumu aldı, daha rahat okuması için İppolit'e yaklaştırdı.

İppolit nedense,

— Baylar, bunun... bunun ne olduğunu şimdi göreceksiniz, dedi.

Hemen arkasından okumaya başladı:

— "Zorunlu Açıklama!" Epigraf: "Aprés moi le déluge..."[35] (Bir yeri yanmış gibi haykırdı:) Tüh, lanet olsun! Ciddi ciddi böyle aptalca bir epigraf nasıl yazabilmişim?.. Bakın ne diyeceğim baylar... İnanın, bütün bunlar aslında belki de korkunç derecede saçma şeylerdir! Yalnızca benim düşüncelerimdir bunlar... İçinde gizemli... veya yasak bir şeyler olduğunu düşünüyorsanız, yani kısaca...

Gavrila sözünü kesti:

— Açıklamayı bırakıp da okumaya başlasanız nasıl olurdu?

Bir başkası,

— Çok uzattı! diye ekledi.

O ana dek söze hiç karışmayan Rogojin,

— Amma da konuştu, dedi.

İppolit birden başını çevirip baktı ona, göz göze geldiklerinde Rogojin acı acı gülümsedi, tane tane konuşarak tuhaf bir şeyler söyledi:

— Bu konu böyle halledilmez delikanlı, böyle değil...

Rogojin'in ne demek istediğini kimse anlamamıştı kuşkusuz, ama bu söylediği herkesin üzerinde tuhaf bir etki yaratmıştı. Herkesin kafasında aşağı yukarı aynı anlaşılmaz düşünce belirmişti. Ne var ki Rogojin'in bu söylediğinin İppolit'in üzerinde korkunç bir etkisi olmuştu: Birden öylesine titremeye başlamıştı ki, onu tutmak için kolunu uzatmıştı prens. Birden sesi kısılmamış olsaydı belki bir çığlık bile atardı İppolit. Tam bir dakika ağzını açıp bir şey söyleyemedi, sık sık derinden soluyarak Rogojin'e bakıyordu. Sonunda tıkanır gibi, kendini çok zorlayarak şöyle dedi:

— Demek siz... sizdiniz, öyle mi?

— Ben mi? diye sordu Rogojin. Ben mi?

İppolit'in neden söz ettiğini anlamamıştı. İppolit çıldırmış gibi avazı çıktığınca bağırıyordu:

— Geçen hafta size uğradığım günün gecesi saat ikide odama gelen sizdiniz!! İtiraf edin, sizdiniz değil mi?

— Geçen hafta gece mi? Sen aklını mı kaçırdın delikanlı?

"Delikanlı" işaretparmağını alnına koyup düşünüyormuş gibi yine bir dakika kadar sustu; ama bembeyaz yüzündeki korkunun çarpıttığı gülüşünde birden sanki kurnaz, hatta mağrur bir şey belirdi.

Sonra neredeyse fısıltıyla, ama kendine aşırı güvenle tekrar etti:

— Sizdiniz! Odama geldiniz, bir şey söylemeden pencerenin önündeki sandalyede bir saat oturdunuz. Hatta daha fazla... Gece yarısından sonra saat birden üçe kadar... Sonra saat üçte kalkıp gittiniz... Sizdiniz o, sizdiniz! Neden korkuttunuz beni... neden acı çektirdiniz bana? Anlamıyorum, ama sizdiniz o!

Korkudan titremesinin dinmemiş olmasına karşın, ansızın sonsuz bir nefretle parlamıştı gözleri.

— Şimdi öğreneceksiniz her şeyi baylar, ben... ben... dinleyin...

Tekrar büyük bir telaşla önündeki kâğıtlarla uğraşmaya başladı. Kâğıtlar karışıp dağılıyor, bir araya toplamaya çalışıyordu onları; titreyen parmaklarının arasında kâğıtlar da titriyordu. Uzun süre düzene sokamadı kâğıtları.

Sonunda başlayabildi okumaya. Beklenmedik yazının yazarı ilk beş dakika sık sık soluyarak, dağınık, düzensiz bir biçimde okudu. Ama sonra düzeldi sesi, okuduğu anlaşılmaya başladı. Ancak arada bir oldukça güçlü bir öksürük kesiyordu okumasını. Yazının yarısından sonra iyice kısıldı sesi.

Okudukça artan heyecanı sonunda, dinleyenlerin üzerindeki rahatsızlık verici etkisi gibi en üst düzeye çıktı. İşte o "yazı":

"ZORUNLU AÇIKLAMAM

Aprés moi le déluge!

Dün sabah prens bendeydi. O arada yazlığına taşınmam için ikna da etti beni. Bunda ısrar edeceğini biliyordum zaten. Yazlıkta onun deyimiyle, 'insanların arasında, ağaçların altında daha kolay ölebileceğim' konusunda bir sürü şey söyleyeceğinden de kuşkum yoktu. Ama bugün ölebileceğimi değil de, 'yaşayabileceğimi' söyledi. Aslında benim durumumda ikisi de hemen hemen aynı anlama geliyor ya... İkide bir 'ağaçlardan' söz etmekle bana neyi anlatmak istediğini, neden sözü hep 'ağaçlara' getirdiğini sorduğumda şaşkınlıkla öğrendim ki, o akşam Pavlovsk'ta sözde oraya ağaçlara son kez bakmak için gittiğimi söylemişim. Kendisine ha ağaçların altında, ha pencereden karşıdaki duvarın tuğlalarına bakarak ölmüşüm, fark etmeyeceğini, iki hafta için bunu büyütmenin hiç gerekmediğini söyledim, hemen kabul etti... Ama yeşilliğin, temiz havanın bana kesinlikle iyi geleceğini, heyecanımın ve rüyalarımın değişeceğini, belki de hafifleyeceğini düşündüğünü söyledi. Gülerek, bir materyalist gibi konuştuğunu söyledim ona. Her zamanki gülümsemesiyle, kendisinin bir materyalist olduğunu söyledi. Hiç yalan söylemediği için, bu söylediğinin bir anlamı olsa gerekti. Çok hoş bir gülümsemesi vardır. Bu kez dikkatle inceledim onu. Şimdi onu seviyor muyum, sevmiyor muyum, bilmiyorum. Bunu düşünecek durumda değilim şu anda. Ayrıca söylemeliyim ki, ona olan beş aylık nefretim son bir aydır bütünüyle dinmeye başladı. Kim bilir, belki de özellikle onu görmek için gitmişimdir Pavlovsk'a. Ama... neden bıraktım o zaman odamı? Ölüme mahkûm birinin köşesini terk etmemesi gerekir. Benim için son karar verilmemiş olsaydı, tersine, son saate kadar beklerdim, kesinlikle terk etmezdim odamı, 'ölmek' için onun yanına Pavlovsk'a taşınmam önerisini kabul etmezdim.

Acele etmem, yarına kadar bu 'açıklama'yı kesinlikle bitirmem gerekiyor. Bu demektir ki, yazdıklarımı tekrar okuyup düzeltecek zamanım olmayacak. Onu yarın prense ve evinde karşılaşacağımı umduğum iki üç tanığa okurken tekrar okumuş olacağım. Burada yalan tek sözcük olmadığı, yazdıklarım yalnızca gerçek, tam anlamıyla katı gerçek olduğu için, yazımı orada okurken neler hissedeceğimi şimdiden bilmiyorum. Aslında böyle, 'yalnızca gerçek, tam anlamıyla katı gerçek' diye yazmam da gereksiz kaçtı. İki hafta için yalan söylemenin ne gereği olabilir ki? iki haftalık bir yaşam için değmez. Yazdıklarımın gerçek olduğunun en güçlü kanıtı da budur. (Not: Bunu unutmamak gerekir: Şu dakikada, yani şu dakikalarda aklım başımda mı? Hastalıklarının son evresinde veremlilerin kimi zaman geçici delilik anları yaşadıklarını söylemişlerdi bana. Yarın bu yazıyı okurken dinleyiciler üzerinde bırakacağım izlenimden anlayacağım bunu. Bu sorunun cevabını kesinlikle belirlemek gerekiyor. Yoksa hiçbir şey yapamam.)

Sanırım şu anda son derece aptalca bir şey yazdım. Ama düzeltecek zamanım yok, söyledim bunu. Ayrıca beş satırda bir kendimle çelişkiye düştüğümü fark etsem bile, bu yazının tek sözcüğünü değiştirmeyeceğime özellikle söz verdim kendime. Yarın yazımı okurken test etmek istiyorum düşüncelerimin akışını. Yaptığım yanlışları fark edebilecek miyim? Bu odada kaldığım altı ay süresince düşündüklerim gerçek miydi, yoksa hep sayıklıyor muydum?

Eğer iki ay önce bu odayı temelli terk etmem, Meyer'in duvarıyla vedalaşmam gerekseydi, eminim bir hüzün çökerdi içime, ama şimdi hiçbir şey hissetmiyorum, oysa yarın temelli ayrılacağım bu

odadan da, duvarımdan da... Demek, iki hafta için birtakım düşünceleri dert etmeye, üzülmeye değmediği kişiliğimde yer etti, bütün duygularıma hükmediyor. Ama gerçek mi bu? Kişiliğimin artık bütünüyle yenik düştüğü doğru mu? Şu anda bana işkence edecek olsalar, sanırım duyduğum acıdan bağırmaya başlarım. İki haftalık bir ömrüm kaldığı için bağırmama, acıdan etkilenmeme gerek yok deyip susmam.

Sahi, gerçekten iki hafta ömrüm mü kaldı, yoksa daha fazla mı? O gece Pavlovsk'ta yalan söyledim: Aslında B. bir şey söylememişti bana, görmemişti bile beni. Ama bir hafta önce tıp öğrencisi Kislorodov'u getirmişlerdi. Düşünce yapısı olarak bir materyalist, ateist, inkârcıdır. İşte ben de özellikle bunun için çağırmıştım onu: Nihayet, çıplak gerçeği kırıtmadan, lafı evirip çevirmeden söyleyecek biriydi benim için gerekli olan. O da öyle yaptı, yalnızca önceden hazırlanmış olarak değil, hatta haz duyarak (bence o kadarı da fazlaydı) açık konuştu. Bir ay, koşullar iyi olursa belki biraz daha fazla ömrüm kaldığını söyledi. Çok daha erken de ölebilirmişim. Ona göre ansızın, sözgelimi yarın bile ölebilirmişim. Böyle olayların görüldüğü oluyormuş. Daha çok yakında, üç gün önce, benim durumumda olan veremli genç bir kadın Kolomna'da alışverişe çıkmak için hazırlanırken birden kötü hissetmiş kendini, divana uzanmış ve oracıkta son nefesini vermiş, ölmüş. Kislorodov bütün bunları pek kurularak, duygusuzca, hiç sakınmadan ve beni onurlandırmayı istiyormuş gibi, yani kendisi gibi ölümü umursamayan, her şeyi yadsıyan yüce biri olduğumu söyleyerek anlatıyordu. Her neyse, gerçek açıktı: Bir ay... daha fazla değil! Yanılmadığına inanıyorum.

Çok şaştığım bir şey de prensin 'kötü rüyalar' gördüğümü nasıl anladığı. Tam öyle, Pavlovsk'ta 'heyecanımın ve rüyalarımın' değişeceğini söyledi. Peki ama, neden rüyalarım? Bir tıp adamı mıdır, yoksa her şeyi sezinleyebilen olağanüstü zeki biri mi? (Ama sonuçta bir 'budala' olduğu da kesin.) Sanki inadına, gelişinden önce tam güzel bir rüya (bu aralar yüzlercesini gördüğüm bir rüya) görüyordum. Sanırım, onun gelmesinden bir saat önce uyumuştum. Rüyamda bir odadaydım. Ama benim odam değildi bu. Geniş, benimkinden yüksek tavanlı, güzel döşeli, aydınlık bir odaydı. Odada bir dolap, bir komodin, bir divan ve benim karyolam vardı. Karyolam büyük ve genişti. Üzerinde yeşil ipek bir örtü vardı. Ama bu odada korkunç bir hayvanın, bir ucubenin olduğunu fark etmiştim. Akrebe benzeyen bir şeydi, ama akrep değil. Daha iğrenç, daha korkunç (belki de doğada böyle yaratıklar olmadığı için daha korkunç) bir yaratıktı, belki de özellikle bunun için girmişti rüyama ve asıl sır da bundaydı. Dikkatle inceliyordum onu: Kahverengi kabuklu, on sekiz on dokuz santim uzunluğunda bir sürüngendi. İki parmak kalınlığında bir başı vardı. Bedeni kuyruğuna doğru giderek inceliyordu, öyle ki kuyruğunun ucu ancak yarım santim kadardı. Başının dört beş santim gerisinde gövdesinden kırk beş derecelik açıyla iki yana ayrılan sekiz on santim uzunluğunda iki bacak vardı; üstten bakınca bu hayvan Poseidon'un üçlü zıpkınını andırıyordu. Başını inceleyemedim, ama sağlam iki iğneyi andıran kısa, (yine kahverengi) iki duyargasını görmüştüm. Ayrıca öyle iki duyarga da kuyruğunun ucunda ve ayaklarının her birinde vardı, böylece iğne gibi toplam sekiz duyargası oluyordu. Yaratık bacaklarıyla kuyruğuna abanarak odanın içinde koşturup duruyordu. Koşarken gövdesi ile bacakları kabuğuna karşın, olağanüstü bir çabuklukla yılan gibi kıvrılıyordu. Öyle ki iğrenç bir görünümü vardı. Beni sokacağından çok korkuyordum. Onun zehirli olduğunu duymuştum. Ama bana en çok acı veren, onu odama kimin yolladığı, bununla bana ne yapmak istedikleri, bunun nasıl bir sır taşıdığı sorularıydı. Yaratık komodinin, dolabın altına giriyor, köşelere sokuluyordu. Sandalyede oturuyordum, bacaklarımı altıma toplamıştım. İğrenç yaratık odayı bir baştan öte başa koşarak geçti ve oturduğum sandalyenin çevresinde bir yerde kayboldu. Korkuyla bakındım her yana. Ayaklarımı altımda topladığım için sandalyeye çıkamayacağını düşünüyordum. Ansızın arkamda, tam başımın arkasında tuhaf bir hışırtı duydum. Dönüp bakınca iğrenç yaratığın duvardan yukarı

tırmandığını gördüm. Tam başımın hizasına gelmişti, inanılmaz bir çabuklukla kıvrılan, dönen kuyruğu saçlarıma değiyordu. Hemen sandalyeden yere attım kendimi, o anda iğrenç yaratık da gözden kayboldu. Karyolaya yatmaya cesaret edemiyordum, yastığın altından çıkacak gibi geliyordu bana. Annemle onun bir tanıdığı girdiler odaya. İğrenç yaratığı yakalamaya çalışıyorlardı. Ama ikisi de son derece sakindi, korkmuyorlardı bile. Ama bir şeyin farkında değillerdi. Birden ortaya çıktı iğrenç yaratık. Şimdi çok durgundu, özel bir niyeti var gibiydi, yavaşça sürünerek (bu daha da iğrenç yapıyordu onu) yine odanın ortasından geçerek kapıya yöneldi. O sırada annem kapıyı açıp, beş yıl önce ölen Ternyof cinsi siyah, uzun tüylü, iri köpeğimiz Norma'ya seslendi. Norma odaya daldı, iğrenç yaratığın karşısında çakılıp kaldı. İğrenç yaratık durmuştu, ama olduğu yerde kıvrılıp duruyor, ayaklarıyla, kuyruğunun ucuyla döşemede tıkırtılar çıkarıyordu. Yanılmıyorsam, hayvanlar mistik korku hissedemezler. Ama o anda Norma'nın korkusunda sanki son derece olağandışı, neredeyse mistik bir şey vardı, benim gibi o da bu hayvanda uğursuz ve gizemli bir şey buluyor gibi geliyordu bana. Usul usul, ama dikkatlice ona doğru sürünerek ilerleyen iğrenç yaratığın karşısında Norma birkaç adım geri çekildi. İğrenç yaratık birden köpeğin üzerine atılmak, onu sokmak istiyor gibiydi. Gelgelelim, Norma bütün korkusuna, her yanının titremesine karşın, çok kötü bakıyordu ona. Birden korkunç dişlerini gösterdi, kıpkırmızı, kocaman ağzını alabildiğine açtı, hayvanın üzerine atılmaya hazırlandı, birden atılıp dişlerinin arasına aldı onu. İğrenç hayvan oradan kurtulmak için var gücüyle çırpınmaya başlayınca Norma ağzını açıp tekrar kapayarak çabuk bir hareketle bu kez yutacak gibi iyice ağzının içine aldı onu. Hayvanın kabuğu çıtırdadı. Norma'nın ağzının dışında kalan kuyruğuyla bacakları korkunç bir biçimde çırpınıyordu. Birden acıyla ciyakladı Norma: O arada iğrenç yaratık Norma'yı dilinden sokmayı başarmış olacak, köpek acıdan ciyaklayarak, uluyarak ağzını açınca, içeride hâlâ kıpırdayan yarı ezilmiş sürüngeni gördüm. Ezilmiş bir hamamböceğinden akan beyaz sıvı gibi bir şey sızıyordu Norma'nın diline. O anda uyandım, odaya prens girdi."

İppolit okumayı birden kesip, biraz sıkılgan, şöyle dedi:

— Baylar, bu yazdıklarını kontrol etmek amacıyla tekrar okuyamamıştım, anladığım kadarıyla, gereksiz çok şey yazmışım. Gördüğüm bu rüya...

Gavrila hemen kesti sözünü:

— Evet, öyle.

— Kabul ediyorum, gereksiz çok şey var burada, yani özellikle de benimle ilgili...

Bunu söylerken yorgun, bitkin görünüyordu İppolit, mendiliyle alnının terini siliyordu.

Lebedev söylendi:

— Doğrusu, kendinize büyük ilgi duyuyorsunuz...

— Tekrar söylüyorum beyler, kimseyi beni dinlemeye zorlamıyorum. İsteyen gidebilir.

Rogojin duyulur duyulmaz bir sesle mırıldandı:

— Başkasının evinden... insan kovuyor.

O ana kadar söze karışmaya cesaret edemeyen Ferdışçenko ansızın,

— Ya hepimiz birden kalkıp gidersek? dedi.

İppolit hemen önüne indirdi bakışını, kâğıtları eline aldı. Ama bir saniye sonra tekrar kaldırdı başını, kıvılcımlar saçan bakışlarıyla Ferdışçenko'nun yüzüne dik dik bakarak, yanaklarında kırmızı iki leke, mırıldandı:

— Hiç sevmiyorsunuz beni!

Gülüşenler oldu. Ama çoğunluk gülmüyordu. İppolit'in yüzü kıpkırmızı olmuştu.

Prens,

— İppolit, dedi. Kapayın o yazdıklarınızı, bana verin ve benim odama geçip yatın. Uyumadan önce veya yarın oturur konuşuruz. Ama bu kâğıtları bir daha açmamak koşuluyla. Tamam mı?

İppolit prensin yüzüne çok şaşırmış gibi baktı.

— Olacak şey mi bu? dedi. (Tekrar canlandı, heyecanla haykırdı:) Baylar! Bu yaptığım aptallıktı! Okumaya bir daha ara vermeyeceğim. Dinlemek isteyen dinler...

Aceleyle bardaktan bir yudum su içti, bakışlardan kurtulmak için iki dirseğini birden masaya dayadı, hırsla okumaya başladı. Biraz sonra sıkılganlığı geçmişti...

"Birkaç hafta için yaşamaya değmeyeceği düşüncesi tam anlamıyla etkisi altına almaya başlamıştı beni. Sanırım, bir ay önce dört hafta ömrüm kaldığını öğrendiğimde etkilenmeye başlamıştım, bu duygu üç gün önce, Pavlovsk'taki o akşam toplantısından döndükten sonra bütünüyle yerleşmişti içime. Bu duyguyu ilk kez prensin verandasında, son yaşam deneyimimi yapmaya kalkıştığım, insanları, ağaçları görmeyi aklıma koyduğum (varsın ben söylemiş olayım bunu), heyecanlandığım, Burdovskiy'in, yani 'komşumun' hakkını savunduğum, bir anda herkesin kollarını açıp beni kucaklayacağını, bir şey için onların benden, benim onlardan özür dileyeceğimizi düşündüğüm anda hissetmiştim. Anlayacağınız, yeteneksiz bir aptal gibi hareket etmiştim. İşte o anda çakmıştı beynimde 'son inanç'. İnanamıyorum, bu 'inanç' olmadan altı ay nasıl yaşamıştım! Verem olduğumu, asla iyileşemeyeceğimi çok iyi biliyordum. Aldatmıyordum kendimi, durumumu da çok iyi biliyordum. Ama bunun bilincine ne kadar çok varıyorduysam, yaşama tutkum da o ölçüde artıyordu. Dört elle sarılmıştım yaşama ve ne pahasına olursa olsun, yaşamak istiyordum. Kabul ediyorum, beni bir sinek gibi ezmeye kalkışan karanlık, kör talihime, kuşkusuz, nedenini bilmeden kızabilirdim. Ama neden kızmakla yetinmedim? Neden başlayamayacağımı bile bile yaşamaya başladım? Bir şey yapamayacağımı bile bile, bir şeyler yapmaya kalkıştım? Kitap bile okuyamıyordum, bırakmıştım okumayı: Ne diye okuyacaktım ki? Altı ay için bir şeyler öğrenmeye ne gerek vardı?

Ah, Meyer'in duvarının dili olsa da konuşsa! Çok şey yazdım ona. O pis duvarın üzerinde ezbere bilmediğim tek leke yoktur. Lanet olası duvar! Ama o yine de Pavlovsk'un bütün ağaçlarından değerlidir benim için, yani şimdi benim için herhangi bir şeyin değeri olsaydı, Pavlovsk'un bütün ağaçlarından değerli olurdu...

Hatırlıyorum, nasıl da açgözlü bir hırsla izliyordum onların hayatını. Önceleri böyle meraklarım yoktu. Odamdan çıkamayacak kadar hasta olduğumda kimi zaman küfürler ederek ne büyük bir sabırsızlıkla bekliyordum Kolya'yı. Her şeyin en küçük ayrıntısına iniyor, her söylentiyle ilgileniyordun. Öyle ki tam bir dedikoducu olup çıkmıştım. Sözgelimi, önlerinde yaşayacakları uzun bir yaşam varken zengin olmayı nasıl başaramadıklarını aklım almıyordu (gerçi şimdi de almıyor ya). Yoksul birini tanıyordum. Daha sonra bana onun açlıktan öldüğünü söylemişlerdi. Hatırlıyorum,

tepem atmıştı. O yoksul adamı diriltmek gelseydi elimden, sanırım diriltip idam ederdim onu. Kimi zaman kendimi haftalarca iyi hissettiğim oluyordu. Sokağa bile çıkabiliyordum. Ama sonunda sokaktan öylesine nefret etmeye başlamıştım ki, herkes gibi sokağa çıkabilecekken inadımdan günlerce odamdan dışarı adımımı atmıyordum. Kaldırımlarda sağımdan solumdan geçip duran, telaşla koşturan, her zaman aceleci, asık suratlı, endişeli insanlara katlanamıyordum. Neden hep üzgün, hep endişeli, telaşlıydılar? Her zamanki hüzünlü öfkeleri (çünkü öfkelidirler, öfkelidirler, öfkelidirler) nedendir? Mutsuzluklarının suçu kimindir? Hem önlerinde altmış yıllık koca bir ömür varken neden yaşamayı bilemiyorlar? Önünde yaşayacağı altmış yılı varken neden açlıktan ölmeyi kabullendi Zarnitsın? Üstelik neden herkes sırtındaki pılı pırtıyı, nasırlı ellerini göstererek öfkeyle bağırıyor: 'Biz çift süren mandalar gibi çalışıyoruz, didiniyoruz, köpekler gibi açız, yoksuluz! Başkaları yan gelip yatıyor, çalışmıyor ama onlar zengin, biz fakiriz!' (Hep aynı şarkı...) Bizim evde, üst katta İvan Fomiç Surikov diye, 'soylulardan!', her zaman yırtık pırtık, düğmeleri düşmüş giysilerle dolaşan, sabahtan akşama kadar onun bunun ayak işlerine koşturup duran zavallı bir insan müsveddesi var. Konuşmaya kalkın onunla: 'Yoksulum, açım, perişan durumdayım, karım öldü, ona ilaç alacak param yoktu, kışın da çocuklarım soğuktan dondu, büyük kızım birinin kapatması oldu...' Durmadan yakınır, ağlar! Bu aptallara hiçbir zaman acımamışımdır, hiçbir zaman! Şimdi de, önceleri de... Gurur duyarak söylüyorum bunu! O neden bir Rothschild değilmiş? Neden Rothschild gibi milyonları yokmuş? Neden karnaval çadırlarındaki gibi yığın yığın Napolyon ve çarlık altınları yokmuş? Yaşadığına göre her şey onun iradesine bağlıdır oysa! Bunu anlayamıyorsa kabahat kimin?

Ah, artık hiçbir şey umurumda değil; artık hiç kızmıyorum, ama tekrar söylüyorum, o zamanlar, o zamanlar geceleri hırsımdan düpedüz yastığımı kemiriyor, yorganımı parçalıyordum. Ah, ne hayaller kuruyordum, ne çok şey istiyordum; beni on sekiz yaşında, yarı çıplak, evsiz barksız sokağa atmalarını, koca kentte yapayalnız, kimsesiz, işsiz güçsüz, aç dolaşmayı, bir akrabamın, bir tanıdığımın olmamasını, karnım aç, ezilmiş, hırpalanmış (böylesi daha iyi!), ama sağlıklı olmayı ne çok isterdim... İşte o zaman gösterirdim ben...

Ne mi gösterirdim?

Ah, siz bu 'açıklamamla' kendimi ne kadar küçük düşürdüğümün farkında olmadığımı sanıyorsunuzdur! Evet, benim henüz on sekizimde bile olmadığımı; bu son altı ayda yaşadıklarımın aksakallı biri olana dek yaşamaya bedel olduğunu unutup, hayatı henüz tanımamış değersiz biri olduğumu düşünecekler olacaktır! Ama olsun varsın, gülsünler bana, bütün bunların masal olduğunu söylesinler. Gerçekten de masallar anlattım kendime. Gecelerimi hep bu masallarla doldurdum, şimdi hepsini hatırlıyorum.

İyi ama şimdi (masal anlatma zamanım çoktan geçmişken) tekrar anlatmalı mıyım onları burada? Hem de kime! Eh, Yunan gramerine çalışmamın bile manasız olduğunu çok iyi bildiğim o zamanlar masallarla avutmuştum kendimi işte. Kendi kendime 'Cümle yapısına gelemeden öleceğim!' demiş ve daha birinci sayfasını okumadan masanın altına atmıştım kitabı. Kitap hâlâ orada yerlerde sürünüyor. Matryona'ya onu oradan almasını yasaklamıştım.

Varsın, 'açıklamam' kimin eline geçerse, kim onu sonuna kadar okuyabilecek sabrı gösterirse, benim deli veya bir lise öğrencisi olduğumu, daha doğrusu, kendisinden başka insanların yaşama hiç değer vermediğini, onu çok ucuza harcadığını, aşırı tembelce, aşırı vicdansızca ondan yararlandığını, dolayısıyla hiçbirinin onu hak etmediğini düşünen bir ölüm mahkûmu olduğumu sansın... Ne çıkar ki? Yalnız açıkça söylüyorum, böyle sanan okuyucum yanılacaktır; bu düşüncemin ölüme mahkûm

olmamla hiçbir ilgisi yoktur. Sorun onlara, her birine tek tek sorun bakalım mutluluktan ne anlıyorlarmış? Ah inanın, Kolomb Amerika'yı keşfettiği anda değil, onu keşfederken mutluydu. İnanın, mutluluğu belki de Yeni Dünya'yı keşfetmeden üç gün önce doruğa çıkmıştı, umutsuzluğa kapılan adamlarını gemiyi Avrupa'ya döndürmek üzereyken kararlarından vazgeçirdiği anda... Önemli olan Yeni Dünya değildi, yerin dibine batsındı Yeni Dünya! Neredeyse Yeni Dünya'yı görmeden, neyi keşfettiğini anlamadan ölmüştü Kolomb. Önemli olan yaşamdır, yalnızca yaşam... onun keşif süreci, sürekli ve bitmek tükenmek bilmeden yaşamı keşfetme çabası, yoksa keşfetmiş olmak değil... Ama ne diye söylüyorum ki bunları! Şu anda anlattıklarımın boş şeyler olduğundan, beni 'güneşin doğuşu' üzerine kompozisyon yazan bir küçük sınıf öğrencisi sanacaklarından veya bir şeyler anlatmaya çalıştığımı, ama beceremediğimi söyleyeceklerinden kuşkum yok... Ancak şunu da ekleyeyim: Bir insanın kafasında doğan dâhice veya yeni her düşüncede, hatta ciddi her düşüncede, onu anlatmak için ciltlerce kitap yazsa, otuz beş yıl sözlü olarak anlatmaya çalışsa yine de kafasından bir türlü dışarı çıkmayan, ömür boyu içinde kalacak, başkalarına anlatamayacağı bir şeyler her zaman vardır. Böylece belki de en önemli düşüncelerini, düşüncelerinin o bölümlerini hiç kimseye tam olarak anlatamadan ölür. Ben de bu altı ay içinde bana acı veren her şeyi yazıya yeterince dökememiş olsam da, hiç değilse, şimdiki 'son inancıma' varmamın bana nelere mal olduğu belki de anlaşılmıştır. Benim için malum birtakım amaçlarla, 'açıklamamda' bu görüşüme de yer vermeyi uygun buldum.

Her neyse, devam ediyorum."

VI

“Yalan söylemek istemiyorum: Bu son altı ay süresince, gerçeğin beni avucuna aldığı zamanlar oluyordu; kimi zaman da onun çekiciliğine kendimi öylesine kaptırıyordum ki, ölüme mahkûm olduğumu arada bir unuttuğum, daha doğrusu o kararı düşünmek istemediğim, hatta kendimi işlerime verdiğim bile oluyordu. Sırası gelmişken, o zamanki durumumu anlatayım. Sekiz ay önce hastalığım iyice ağırlaştığında insanlarla her türlü ilişkimi kestim, eski arkadaşlarımı bıraktım. Zaten yüzü gülmez biri olduğum için onlar da kolayca unutuverdi beni. Öyle olmasaydım da hemen unuturlardı kuşkusuz. Evde, yani ‘aile içinde’ de yalnızdım. Beş ay önce odama kapanmış, kendimi ailemden bütünüyle soyutlamıştım. Ailede bir dediğimi iki etmiyorlardı. Belirli saatlerde odamı toplamak, yemeğimi getirmek dışında odama girmeye kimse cesaret edemiyordu. Emirlerim karşısında titriyordu annem, odama girmesine izin verdiğim zamanlar karşımda yakınmaya bile cesaret edemiyordu. Gürültü çıkarıp beni rahatsız ettikleri için sürekli dövüyordu çocukları. Öyle ki dayak yerken haykırışlarından sık sık şikâyetçi oluyordum. Bu yüzden belki de seviyorlardır beni şimdi! Sanırım, ‘Sadık Kolya’ya (ben takmıştım ona bu adı) da çok acı çektirdim. Ama son zamanlarda da o bana çektirdi. Hepsi doğaldı tabii bunların, insanlar birbirlerine acı çektirmek için yaratılmıştır. Ama bana öyle geliyordu ki, hastanın kaprislerini hoş görmeye baştan söz vermişti kendine. Doğal olarak bu da sinirimi bozuyordu. Ne var ki prensin ‘Hıristiyan yumuşak başlılığına’ özeniyor gibi geliyordu bana. Ama biraz komik kaçmıyor da değildi bu. Çocuk gibidir Kolya, genç, heyecanlı... Elbette her şeye özenecek. Ama bazen onun artık kendi aklıyla yaşamasının zamanı geldiğini düşündüğüm oluyor. Çok seviyorum onu. Bizim üst katta oturan, sabahtan gece yarılarına kadar onun bunun işine koşturan Surikov’a da az çektirmedim. Sürekli olarak, yoksulluğunun asıl sorumlusunun kendisi olduğunu anlatmaya çalıştım ona. Öyle ki sonunda korktu, bana uğramayı kesti. Çok sakin, uysal biridir. (Not: Uysallığın korkunç bir silah olduğunu söylerler, bu konuda prensin ne düşündüğünü öğrenmek gerekir, kendisinin sözüdür çünkü.) Ama mart ayında onların ve çocuğunun onun deyimiyle nasıl ‘donduklarına’ bakmak için üst kata çıktığımda, çocuğun cesedi başında elimde olmadan güldüm. Çünkü yine ‘kendisinin suçlu’ olduğunu anlatmaya başlamıştım Surikov’a. O sırada birden astı suratını adam, bir eliyle omzumdan yakalayıp ötekiyle kapıyı göstererek alçak sesle, yani fısıldayarak şöyle dedi: ‘Çıkın bayım!’ Çıktım, ama çok hoşuma gitmişti onun bu yaptığı. Beni kapı dışarı ederken bile hoşlanmıştım bundan. Ne var ki aklıma geldikçe onun bu söylediği sonraları ağır bir duygu uyandırıyordu bende, hiç istemesem de, ona karşı tuhaf, acıma dolu bir küçümseme duyuyordum. Onu aşağıladığım o anda (böyle bir niyetim olmasa da onu incittiğimi hissediyordum) bile öfkelenmemişti! O anda dudakları titremeye başlamıştı, ama yemin ederim, öfkesinden değil; omzumdan tutmuş, kesinlikle hiç kızmadan o görkemli sözünü söylemişti: ‘Çıkın bayım.’ O anda oldukça mağrur, hatta yüzüne hiç gitmeyecek kadar (çünkü doğrusu komik bir ifade vardı yüzünde) mağrur, ağırbaşlıydı, ama öfkeli değildi. Belki birden küçük görmeye bile başlamıştı beni. O günden sonra iki üç kez merdivenlerde karşılaştım onunla, birden daha önce hiç yapmadığı bir şey yapmaya başlamıştı: Beni görünce şapkasını çıkarıyordu. Ama daha önce olduğu gibi durmuyordu artık, utanarak çabucak geçip gidiyordu yanımdan. Beni küçümsüyorsa da, kendine göre bir küçümsemeydi onunki: ‘Uysal’ bir küçümseme. Belki de sırf korkusundan çıkarıyordu şapkasını, ona kredi veren kadının oğlu olduğum için... Çünkü sürekli olarak borçluydu anneme ve bu borçtan kurtulma gücü de yoktu. Sanırım asıl neden de buydu. Oturup konuşmak istiyordum onunla ve inanıyorum, konuşmaya başlayacak olsam, on dakika geçmeden özür dilerdi benden; ama ona hiç ilişmemeye karar verdim.

O sıralar, yani Surikov’un bebeğinin ‘donduğu’ martın ortalarında birden iyi hissetmeye

başlamıştım kendimi. İki hafta kadar sürmüştü bu. Dışarı çıkmaya başlamıştım. Ama daha çok hava karardıktan sonra çıkıyordum. Sokak lambalarının yandığı ayaz mart gecelerini severim. Kimi zaman uzaklara gittiğim bile olur. Bir gece Şestilavoçnaya'da 'kibarlardan' biri karanlıkta arkamdan gelip yanımdan geçti. İyice görememiştim onu. Kâğıda sarılı bir şey vardı elinde. Üzerinde mevsime göre pek ince, dar, kısa, biçimsiz bir palto vardı. On adım kadar ötemdeki sokak lambasının altından geçiyordu ki, cebinden bir şeyin düştüğünü fark ettim. Adımlarımı sıklaştırıp yürüdüm, adamın düşürdüğü şeyi yerden aldım. Tam zamanında yetişmiştim, çünkü tam o anda uzun paltolu biri dikilmişti tepeme, ama yerden aldığım nesneyi elimde görünce bir şey söylememiş, elimdekine kaçamak bir göz attıktan sonra uzaklaşmıştı. Yerden aldığım şey eski moda, tıka basa dolu deri bir cüzdandı. Nedendir bilmem, içinde para hariç her şeyin olduğunu ilk bakışta anlamıştım. Cüzdanı düşüren adam bu arada kırk adım uzaklaşmış, kalabalığın içine karışmıştı. Arkasından koşmaya, seslenmeye başladım. Gelgelelim, elimden 'Hey!' diye bağırmaktan başka bir şey gelmediği için adam dönüp bakmıyordu bana. Ansızın sola döndü, bir evin avlu kapısından girdi. Ben kapıdan girdiğimde karanlık avluda kimsecikler yoktu. Vurguncuların yaptırdığı cinsten, kiralık küçük dairelerden oluşan kocaman evlerden biriydi bu. Böyle evlerin bazılarında yüzden fazla daire olur. Koşarak avlu kapısından girdiğimde geniş avlunun sağında dipte, karanlıkta iyice görememiş olsam da, biri var gibi geldi bana. Köşeye kadar koşunca karşıma bir merdiven girişi çıktı: İnanılmaz derecede pis, karanlık, dar bir merdivendi. Yukarıda birinin basamakları çıktığı duyuluyordu. Koşarak basamakları çıkmaya başladım. Çalacağı kapı açılana kadar ona yetişebilmeyi umuyordum. Öyle de oldu. Basamaklar dar, ama sayıları son derece çoktu. Öyle ki soluk soluğa kalmıştım. Beşinci katta bir kapı açılıp kapandı. Ben üç merdiven aşağıdaydım. Ben beşinci kata çıkıncaya, sahanlıkta soluklanıp zili buluncaya kadar aradan birkaç dakika geçmişti. Sonunda daracık mutfakta semaveri yakmaya çalışan bir kadın açtı kapıyı. Bir şey söylemeden sorularımı dinledi (söylediklerimden bir şey anlamadığı belliydi), bir şey söylemeden yine daracık olan, korkunç derecede alçak tavanlı odanın kapısını açtı bana. İğrenç bir mobilyası vardı odanın. Perdeyle kapatılmış kocaman bir karyolada Terentiç yatıyordu (kadın öyle seslenmişti ona). Terentiç sarhoş gibi gelmişti bana. Masada, sac altlıkta bitmek üzere olan bir mum yanıyordu. Hemen yanında da neredeyse dibine gelmiş kocaman bir şişe vardı. Terentiç yattığı yerden bir şeyler mırıldandı bana. Kolunu sallayarak bir sonraki kapıyı gösterdi. Kadın gitmişti. Terentiç'in gösterdiği kapıyı açmaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu. Ben de öyle yaptım, bir sonraki odaya girdim.

Bu oda öncekinden de dar ve sıkışıktı. Öyle ki kapıdan girince ne yana döneceğimi bilememiştim. Köşedeki tek kişilik dar karyola odanın çok büyük bir bölümünü kaplamıştı. Geri kalan mobilya ise, üzerleri eski püskü giyecek yığılı üç basit sandalye ile muşamba kaplı eski bir divanın önünde duran tahta bir mutfak masasıydı. O kadar ki, masayla karyolanın arasında neredeyse geçecek yer kalmamıştı. Masanın üzerinde, öteki odada olduğu gibi sac altlıkta bitmek üzere olan bir mum yanıyordu. Karyolada sesinden en çok üç haftalık olduğu anlaşılan bir bebek ağlıyordu. Hasta, soluk yüzlü, genç görünümlü, lohusa yatağından yeni kalktığı belli, üstü başı dökülen bir kadın çocuğun altını 'değiştiriyordu'. Öte yandan bebek bir türlü susmuyor, ağlıyor, annesinin cılız memesini istiyordu. Divanda üzerine fraka benzer bir şey örtülü, üç yaşlarında bir kız uyuyordu. Çok eski redingotlu bir adam (paltosunu çıkarmış, karyolanın üzerine atmıştı) masanın yanında ayakta duruyor, içinde yarım kiloluk iki buğday ekmeği ile iki küçük parça sucuk olan mavi kâğıt paketi açıyordu. Masanın üzerinde ayrıca bir çaydanlıkla siyah ekmek parçaları vardı. Masanın altında açık bir bavulla döküntü giyeceklerin dışına taştığı iki bohça görünüyordu.

Kısacası, odada korkunç bir düzensizlik vardı. İlk bakışta ikisinin, erkeğin de, kadının da düzgün,

ama yoksulluğun küçülttüğü insanlar olduklarını hemen anlamıştım. Bu öyle bir yoksulluktur ki, onunla mücadeleye her kalkışıldığında sonunda düzensizlik üste çıkar, hatta insanlar artık onunla mücadelede kurtuluşu düzensizlikte bulur, bu düzensizlikten de her gün biraz daha artan acılı, intikam duygusu dolu bir haz duymaya başlarlar.

Odaya girdiğimde, benden hemen önce gelmiş olan adam getirdiklerinin paketini açarken bir yandan da karısına heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu. Kadın bebeğin altını henüz değiştirmemişti, o da hemen bir şeylerden yakınmaya başlamıştı. Haberler kötüydü, belki her zaman olduğu gibi iğrençti bile. Yirmi sekiz yaşında gösteren bu esmer, sıska, simsiyah favorili, yüzü sinekkaydı tıraşlı erkek oldukça kibar, hatta hoş görünmüştü gözüme. Yüzü hafif asık, bakışı kasvetliydi. Ama sanki pek bir mağrurdu. Ben odaya girdiğimde tuhaf bir sahne yaşandı.

Sinirli alınganlıklarından olağanüstü haz duyan insanlar vardır, üstelik bu duyguları en üst düzeye çıktığında (ki bu pek sık olur) hazları da en üst düzeye çıkar. Öyle ki böyle anlarda aşağılanmış olmak, aşağılanmamaktan daha çok haz verir onlara. Bu sinirli tipler zekiyseler, yani sinirlenmesi gerekenin on katı sinirlendiklerini anlayacak durumdaysalar, sonraları büyük acılar içinde pişman olurlar yaptıklarına. Adam bir süre şaşırmış gibi baktı yüzüme. Kadın ise, odalarına birisinin girmesinde korkunç bir şey varmış gibi dehşetle bakıyordu. Daha iki sözcük söyleyememiştim ki, iyi giyimli olduğum, özellikle de bu berbat yere elimi kolumu sallayarak girdiğim için kendimi son derece aşağılanmış hissetmiş olabileceğim, kendisinin de utandığı bu kötü ortamı gördüğüm için olacak, adam birden neredeyse çıldırmış gibi üzerime saldırdı. Kuşkusuz, bütün öfkesini birine olsun kusabilme fırsatını yakaladığına sevinmişti. Bir an bana vuracak bile sanmıştım. Sinir krizi geçiren kadınlar gibi yüzü bembeyaz olmuştu. Onun bu durumu karısını da korkutmuştu.

Öfkesinden titreyerek, sözcükleri bile tam söyleyemeden bağırdı:

— Buraya girmeye nasıl cesaret ediyorsunuz? Çıkın dışarı!

Ama o anda elimdeki cüzdanını gördü.

Elimden geldiğince sakin, soğuk bir tavırla (öyle olması gerekiyordu),

— Sanırım siz düşürdünüz bunu, dedim.

Bir süre büyük bir korkuya kapılmış, olan bitenden bir şey anlayamıyormuş gibi durdu karşımda, sonra çabucak yan cebine daldırdı elini, dehşet içinde açtı ağzını, eliyle alnına vurdu.

— Aman Tanrım! Nerede buldunuz bunu? Nasıl?

Cüzdanı yerden nasıl aldığımı, arkasından nasıl koştuğumu, seslendiğimi ve nihayet merdivenlerden çıktığını tahmin edip neredeyse rastgele buraya kadar nasıl geldiğimi kısaca, elimden geldiğince heyecanlanmadan anlattım.

Karısına dönüp haykırdı:

— Aman Tanrım! Belgelerimiz, her şeyimiz içindeydi. Her şeyimiz... Ah, beyefendi, bana ne büyük bir iyilik yaptığınızı biliyor musunuz? Siz olmasaydınız mahvolmuştum!

Bu arada, cevap vermeden gitmek için kapının kolunu tutmuştum, ama o anda öylesine bir öksürük nöbetine tutuldum ki, zor ayakta duruyordum. Bana boş bir sandalye bulmak için adamın odanın

içinde dört bir yana nasıl koşuşturduğunu, sonunda bir sandalyenin üzerindeki pılı pırtıyı yere attığını, sandalyeyi hemen yanıma getirdiğini gördüm. Dikkatlice oturttu beni sandalyeye. Ama öksürüğüm bir türlü dinmiyordu, üç dakika daha devam etti. Kendime geldiğimde, üzerinden pılı pırtıyı attığı bir başka sandalye almış, yanımda oturuyor, gözlerini kırpmadan yüzüme bakıyordu.

— Yanılmıyorsam... rahatsızsınız? (Hastanın yanına giren bir doktorun genellikle sorduğu tavırla sormuştu bunu.) Hekimim ben. (Doktorum dememişti. Bunun söylerken, o andaki durumundan ve içinde bulunduğu ortamdan yakınıyor gibi koluyla odanın içini göstermişti.) Gördüğüm kadarıyla, siz...

Elimden geldiğince kısaca,

— Veremim, diyerek ayağa kalktım.

Hemen o da ayağa fırladı.

— Belki de büyütüyorsunuzdur, hem... ilaçlarınızı alınca...

Hâlâ kendine gelememiş gibi ne diyeceğini bilemiyordu. Cüzdan sol elindeydi.

Elim kapının kolunda, tekrar kestim sözünü:

— Endişelenmeyin, geçen hafta B. (yine B.'yi sürmüştüm öne) muayene etti beni, durumum kesin... Affedersiniz...

Tekrar kapıyı açmak ve sıkılgan, dürüst, karşımda ezilip büzülen doktoru yalnız bırakmak istiyordum ki, lanet olası öksürüğüm tekrar başladı. O anda benim doktor tekrar oturmam, biraz dinlenmem için ısrar etmeye başladı. Karısına döndü. Karısı yerinden kalkmadan bana hoş, gönül alıcı birkaç şey söyledi. Söylerken çok utandı, o kadar ki, soluk sarı, kuru yanakları al al bile olmuştu. Kaldım, ama onları sıkmaktan çok çekindiğimi her saniye belli ediyordum (öyle olması da gerekiyordu). Benim doktor çok üzgündü, görebiliyordum bunu.

Kesik kesik konuşmaya başladı:

— Keşke ben... Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, ayrıca size karşı çok da suçluyum... ben... gördüğünüz gibi... (tekrar gösterdi odayı) şu anda durumum bu...

— Ah, dedim, görecek bir şey yok, her şey ortada. İşinizi kaybetmiş olmalısınız, durumunuzu anlatmak, tekrar göreve dönmenin yollarını aramak için buraya geldiniz, öyle değil mi?

Şaşkınlıkla sordu doktor:

— Nasıl... anladınız?

Elimde olmadan, şakacı bir tavırla karşılık verdim:

— İlk bakışta belli oluyor... Taşradan pek çok insan böyle umutlarla koşup geliyor buraya, sizin yaşadığınız koşullarda yaşıyor...

Doktor birden büyük bir heyecanla dudakları titreyerek konuşmaya başladı. Durumundan yakınıyor, anlatıyordu. Ne yalan söyleyeyim, anlattıkları ilgimi çekmişti. Yaklaşık bir saat dinledim. Öyküsünü anlattı. Son derece sıradan bir öyküsü vardı. Taşrada hekimmiş. Bir devlet dairesinde çalışıyormuş.

Karısını bile hedef alan birtakım dedikodular dolaşmaya başlamış kentte. Doktor hiçbir şeyi önemsemiyor, bu dedikodularla mücadelesini sürdürüyormuş. Gelgelelim, il yönetiminde doktorun düşmanlarından yana bir değişiklik olmuş; adamcağızın arkasından dolaplar çevirmişler, iftiralar atmışlar. Sonunda görevinden olmuş ve durumunu anlatmak için elinde avucunda olanla buraya, Petersburg'a gelmiş.

Besbelli anlattıklarına uzun süre kulak asan olmamış, sonra birileri dinlemiş, ama haksız bulmuşlar onu, daha sonra birtakım sözler verip oyalamışlar, arkasından terslemişler, sonra bir yazıyla durumunu anlatmasını emretmişler, sonra bu yazısını kabul etmemişler, bir dilekçe yazmasını istemişler... Kısacası, beş aydır bu işlerin peşinde koşturup duruyormuş. Bu arada bütün parası da suyunu çekmiş. Sonunda karısının eski giysilerini bile rehin bırakıp karşılığında para almışlar. Bu arada bir çocukları daha olmuş ve... ve... 'bugün dilekçeme kesin olumsuz cevap verdiler, oysa yiyecek ekmeğimiz yok, bir şeyimiz kalmadı, üstüne üstlük karım da doğum yaptı. Ben, ben...'

Sandalyesinden ayağa fırlayıp öte yana döndü. Karısı köşede ağlıyordu, çocuk yine viyaklamaya başlamıştı. Cebimden not defterimi çıkardım, birtakım notlar almaya başladım. Yazmayı bitirip ayağa kalktığımda doktor karşımda ayakta duruyor, korkulu bir merakla yüzüme bakıyordu.

— Adınızı not aldım, dedim. Bu arada başka şeyleri de: Görev yaptığınız yeri, görev yaptığınız ilin valisinin adını, görevden ayrılışınızın ay ve gününü. Bir arkadaşım var, bir okul arkadaşım, Bahmutov... amcası dördüncü dereceden devlet görevlisi Pyotr Matveyeviç Bahmutov bir dairede müdürdür...

Birden titreyerek haykırdı benim hekim:

— Pyotr Matveyeviç Bahmutov mu? Şu anda her şey ona bağlı!

Gerçekten de benim hekimin bir rastlantı sonucu dahil olduğum öyküsünde de, öyküsünün sonuçlanmasında da her şey, bütün olaylar önceden hazırlanmış, bir romandaymış gibi son derece uygun bir biçimde birbirini izlemişti. Bu zavallı karı kocaya bana pek umut bağlamamalarını, benim de yoksul bir lise öğrencisi olduğumu (bilerek küçük olduğumu vurgulamıştım, oysa lise öğrencisi falan değildim, bitireli çok oluyordu), dolayısıyla adımı öğrenmelerinin hiç de gerekmediğini, şimdi doğru Vasilyevski Adası'na gideceğimi, orada arkadaşım Bahmutov'u göreceğimi, amcasının gerçekten dördüncü dereceden bir devlet görevlisi ve bekâr olduğunu, çocuğu olmadığından yeğeninin, yani arkadaşımın bir dediğini iki etmediğini, soyadını sürdürecek biri olduğu için onu çok sevdiğini kesin bildiğimi söyledim. 'Bakarsınız, arkadaşım sizin için bir şeyler yapabilir, benim için de kuşkusuz. Amcası ilgilenirse...' diye ekledim.

— Ekselanslarına durumu anlatmak fırsatını verselerdi bana! Kendilerine sözlü olarak açıklayabilmek onuruna erişebilsem!..

Tam böyle, 'onuruna erişebilsem' demişti. Belki de sonuç alamayacağımızı, bütün çabamın boşa gidebileceğini bir kez daha tekrarladıktan sonra, yarın sabah onlara uğramazsam bir sonuç alamadığımı, işin bittiğini, artık bir şey beklememelerini ekledim. Yerlere kadar eğilerek yolcu ettiler beni. Sevinçten kendilerinde değillerdi sanki. O anda yüzlerindeki ifadeyi hiç unutmayacağım. Bir arabaya atlayıp doğru Vasilyevski Adası'na gittim.

Lisede birkaç yıl Bahmutov'la iki düşman gibiydik. Arkadaşlar arasında bir aristokrat sayılıyordu;

en azından ben öyle diyordum: Çok güzel giyiniyordu, okula özel atlı arabayla geliyordu, son derece alçakgönüllüydü, her zaman harika bir arkadaştı, olağanüstü neşeliydi, hatta pek zeki olmasa da (öyleyken sınıfının birincisiydi), kimi zaman olağanüstü espriliydi. Oysa ben hiçbir derste birinci değildim. Benim dışımda bütün arkadaşlar çok seviyorlardı onu. Bu birkaç yıl içinde birkaç kez yakınlık gösterecek olmuştu bana, ama ben her seferinde yüzümü ekşitip sinirli bir biçimde uzaklaşmıştım ondan. Şimdi yaklaşık bir yıldır görüşmüyorduk. Üniversitede okuyordu. Saat dokuzda odasına girdiğimde (büyük merasimle girebilmiştim odasına: Kendisine benim geldiğimin haber verilmesi gerekmişti), önce şaşkınlıkla, hatta biraz soğuk karşıladı beni, ama hemen sonra neşelendi, yüzüme bakarak birden kahkahalarla gülmeye başladı.

Bazen cüretkârlığa varsa da karşısındakini asla incitmeyen o her zamanki sevimli laubaliliğiyle –ki ona pek yakıştırdığım, aynı zamanda ondan nefret etmeme de neden olan bir özellikti bu– bağırdı:

— İyi de nereden aklınıza esti buraya gelmek Terentyev? (Sonra korkuyla ekledi:) Ne o? Hastasınız galiba?

Öksürük nöbetim yine başlamıştı. Bir sandalyeye çöktüm. Güçlükle soluk alabiliyordum.

— Telaşlanmayın, veremim... dedim. Sizden bir ricam olacağı için geldim.

Şaşkınlık içinde oturdu. Hemen doktorun olayını anlattım ona. Amcasının üzerinde büyük etkisi olduğunu, dolayısıyla bir şeyler yapabileceğini söyledim.

— Yapacağım, kesinlikle yapacağım, yarın amcama gideceğim... Bütün bunları bana böylesine güzel anlattığınız için çok da sevindim... Peki ama, Terentyev, nasıl oldu da bana başvurmak geldi aklınıza?

— Amcanız bu konuda çok şey yapabilir. Hem eskiden beri düşmandık sizinle Bahmutov, soylu bir insan olduğunuzu bildiğim için, (anlamlı bir tavırla ekledim:) düşmanınızın bir ricasını geri çevirmeyeceğinizi düşündüm.

Bir kahkaha atarak karşılık verdi:

— Napolyon'un İngiltere'ye başvurması gibi! Yapacağım bunu, yapacağım! (Benim kararlı, ciddi bir tavırla sandalyeden kalktığımı görünce ekledi:) Hatta mümkün olsa hemen şimdi giderdim!

Gerçekten de bu iş beklenmedik, daha iyisi olamayacak biçimde halloldu. Bir buçuk ay sonra bizim hekim başka bir ilde yeni bir göreve atandı, yolluk, hatta para yardımı aldı. Onlara sık sık gidip gelmeye başlayan Bahmutov'un (oysa ben bilerek artık gitmiyordum onlara, bana gelen doktoru da biraz soğuk karşılıyordum) doktoru kendisinden borç para almaya da yönlendirdiğinden kuşkulanıyordum. Bu altı hafta içinde Bahmutov'la iki kez görüştüm. Bir üçüncü kez de doktoru uğurlarken karşılaştık. Bahmutov evinde şampanyalı bir akşam yemeği vermişti. Doktorun karısı da katılmıştı yemeğe, ama bebek için çok erken ayrılmıştı. Mayısın başlarıydı, pırıl pırıl bir akşamdı. Güneş kocaman bir tepsi gibi iniyordu körfeze. Bahmutov beni evime götürüyordu. Nikolayevski Köprüsü'nden geçiyorduk. İkimiz de hafifçe içkiliydik. Bahmutov heyecanla zaferini, bu işin iyi sonuçlandığını anlatıyor, bir şeyler için bana teşekkür ediyor, bu yoksul aileye böylesine büyük bir iyilik yaptığı için çok mutlu olduğunu söylüyor, buna benim neden olduğumu belirtiyor, günümüzde bazılarının bireysel iyilik yapmanın hiçbir anlamı olmadığını söylemelerinin saçma olduğunu iddia ediyordu. Benim canım da konuşmak istiyordu.

— Bireysel 'sadaka', dedim, insanın doğasını incitir, kişiliğini aşağılar. Ama örgütlü 'sosyal sadaka' ile kişisel özgürlük iki ayrı kavramdır ve biri ötekini yok etmez. Bireysel iyilik kalıcıdır, çünkü kişisel bir ihtiyaçtır; bir kişinin bir başka kişiye doğrudan etkisinin canlı ihtiyacıdır. Moskova'da Alman asıllı yaşlı biri, bir 'general', yani dördüncü dereceden bir memur varmış. Günlerini cezaevlerinde, suçlular arasında geçiriyormuş. Sibirya'ya sürgün her kafile Vorobyev Dağları'nda bir 'ihtiyar general'in onları karşılayacağını bilirmiş. İhtiyar işini son derece ciddi, özveriyle yapıyormuş. Çevresini kuşatan mahkûmların arasında dolaşıyor, durup her biriyle ilgileniyor, her birine neye ihtiyacı olduğunu soruyormuş; hemen hiçbir zaman hiçbirine öğüt falan vermiyor, hepsine 'yavrum' diye hitap ediyormuş. Onlara para veriyor, dolaklar, dolaklık bezler, çamaşır gibi gerekli eşyalar yolluyor, kimi zaman da, mahkûmların ruhlarını kurtaracak din kitapları getirip okuma bilmeyenlere de okuyacaklarına inanarak, okuma bilenlere dağıtıyormuş. Mahkûmlara suçlarının ne olduğunu nadiren soruyor, bir mahkûm kendi anlatmaya başlarsa ancak o zaman dinliyormuş. Her suçlu onun için aynıymış, aralarında ayrım yapmıyormuş. Kardeşleri gibi konuşuyormuş onlarla, onlar da baba gibi görmeye başlamışlar onu. Kucağında bebekle mahkûm bir kadın görürse hemen yanına gidip çocuğu okşuyor, seviyormuş; gülsün diye parmağını şaklatıyormuş. Ölünceye kadar yıllarca aynı şeyleri yapmış. Öyle ki sonunda Rusya'da, Sibirya'da bütün mahkûmlar tanır olmuşlar onu. Sibirya'da bulunmuş bir mahkûm anlatmıştı bana: En azılı katillerin bile arada bir generali hatırladığına tanık olmuş. Ayrıca mahkûmları görmeye geldiğinde çok seyrek olarak yirmişer kapikten fazla para verebiliyormuş onlara. Ama mahkûmlar Sibirya'da onu pek heyecanlı veya ciddi hatırlıyorlar da değillermiş. Sırf zevk için on iki cana kıymış, altı çocuğu şişlemiş bir 'kader kurbanının' (anlattıklarına göre, böyleleri varmış aralarında) Sibirya'da cezasını çektiği yirmi yıl içinde birkaç kez de olsa, durup dururken birden içini çekip şöyle dediği oluyormuş: 'İhtiyar general hâlâ yaşıyor mudur acaba? Belki bunu söylerken bir parça da gülümsüyordur. Hepsi o kadar işte, bir daha sözünü etmiyormuş. Peki, bu mahkûmun yirmi yıl unutamadığı 'ihtiyar general'in onun ruhuna nasıl bir tohum ektiğini bilebilir misiniz? Evet, Bahmutov, bir kişinin kaderinin, bir başkasıyla böyle birleşmesi ne anlama gelir biliyor musunuz?.. Koskoca bir yaşam ve bizler için gizli kalacak, çetrefil onlarca şey söz konusudur burada... En iyi, en zeki satranç oyuncusunun ancak birkaç hamle ileriyi hesaplayabileceğini söylerler. On hamleyi hesaplayabilen bir Fransız satranç oyuncusundan, mucize adam diye söz ediyordu gazeteler. Peki, bu öyküde bilmediğimiz kaç hamle var? İyilik tohumunuzu, 'sadakanızı', hangi biçimde olursa olsun, iyiliğinizi başka birine verirken, ona benliğinizin bir bölümünü vermiş ve onunkinin bir bölümünü kendinize almış oluyorsunuz. Karşılıklı olarak kişilikleriniz birbirine karışmaktadır. Biraz daha dikkat edecek olursanız bilgiyle, hiç beklemediğiniz keşiflerle ödüllendirileceksiniz. Sonunda kesinlikle işinizi bilim olarak görmeye başlayacaksınız. Her şeyinizi kaplayacaktır bilim, belki bütün yaşamınızı dolduracaktır. Öte yandan, düşüncelerinizin tümü, dağıttığınız, belki de unutup gittiğiniz tohumların tümü büyüyecek, benliğinizi saracak ve sizden başkalarına geçecektir. Peki, insanlığın yazgısının belirlenmesinde ne gibi bir etkinizin olacağını nasıl bilebilirsiniz? Bilim ve bu yaşam uğraşınız sonunda sizi çok büyük bir tohum atmak, dünyaya dev bir düşünce armağan etmek düzeyine çıkaracaktır...

Böyle uzun uzun konuştum.

Bahmutov heyecanlı, birine sitem ediyormuş gibi haykırdı:

— Ama unutmayın ki, bir hayat esirgendi sizden!

O sırada köprünün üzerindeydik. Kollarımı korkuluğa dayamış, Neva'ya bakıyordum. Korkuluklardan aşağı olabildiğince sarkarak şöyle dedim:

— Aklıma ne geldi, biliyor musunuz?

Bahmutov korku içinde neredeyse bağırarak,

— Kendinizi suya atmak mı?

Ne düşündüğümü yüzümden okumuş olmalıydı.

— Hayır, şimdilik şöyle düşünüyorum: İki, üç, bilemediniz dört aylık bir ömrüm kaldı; ama sözgelimi, yalnızca iki ay kaldığında iyi bir şey yapmayı kafama koyarsam, bunun için bizim doktorun işinde olduğu gibi çalışmam, koşuşturmam, uğraşmam gerekirse sırf zamanım olmadığı için bundan vazgeçeceğim, (iyilik yapmayı ille de istiyorsam) olanaklarıma uygun, biraz daha kolay başka bir 'iyi iş' arayacağım kendime. Kabul edersiniz ki, eğlenceli bir düşünce bu!

Zavallı Bahmutov benim için çok endişeleniyordu. Evime kadar götürdü beni. O kadar kibardı ki, bir kez bile teselli etmeye kalkışmamış, genellikle hep susmuştu. Vedalaşırken içtenlikle sıktı elimi ve beni ziyaret etmesine izin vermemi rica etti. Beni 'teselli etmek' için gelecekse (çünkü susmasına hep susuyordu ama, yine de beni teselli etmeye geleceğini biliyordum, bunu anlattım kendisine), her gelişinde bana ölümü daha çok hatırlatacağını söyledim. Omuz silkti, ama yine de hak verdi bana. Hiç beklemediğim kadar samimi bir şekilde ayrıldık.

Ne var ki 'son inancım'ın ilk tohumu o akşam ve o gece düştü içime. Bu yeni düşünceye hırsla sarıldım, her yanından büyük bir hırsla tartmaya başladım onu (bütün gece gözümü kırpmadım), bu düşüncenin derinlerine indiğim, onu benimsediğim ölçüde korkum arttı. Sonunda çok büyük bir korku doldu içime ve günlerce oradan çıkmadı. Bazen bu sürekli korkumu düşündükçe yeni bir dehşet duygusuyla birden elim ayağım buz kesiyordu. Bu dehşet duygusunun etkisiyle 'son inancım'ın içime iyice yerleştiğini ve sonuçta kendi çözümünü üreteceğini düşünüyordum. Ancak çözüm için gerekli kararlılık yoktu bende. Üç hafta sonra bir şeyim kalmamıştı, eski kararlılığımı tekrar kazanmıştım, ama hayli tuhaf bir biçimde.

Bu açıklamamda her şeyi rakamlarıyla, tarihleriyle veriyorum. Kuşkusuz, benim için hiçbir anlamı olmayacak bütün bunların, ama şimdi (belki de yalnızca şu dakikada) benim yaptığımı yargılayacak olanların 'son inancım'ın hangi mantık zincirinden doğduğunu açıkça anlayabilmelerini istiyorum. Biraz yukarıda yazdığım 'son inancım'ın gereğini yapmam için eksik olan kararlılığım, hiç de mantıklı bir düşünce süreci sonunda değil, bambaşka bir itmeyle, belki de olayın seyriyle uzaktan yakından ilgisi olmayan son derece tuhaf bir olayla ortaya çıkmıştı. On gün önce, burada sözü edilmeye gerek olmayan bir işiyle ilgili Rogojin uğramıştı bana. Daha önce hiç görmemiştim onu. Ama kendisiyle ilgili çok şey duymuştum. İstediği bilgileri vermiştim kendisine, hemen çıkıp gitmişti; yani bana yalnızca bilgi almak amacıyla geldiği için ilişkimiz de orada bitebilirdi. Ama çok ilgimi çekmişti Rogojin. O gün bütün gün tuhaf düşüncelerin etkisi altındaydım; öyle ki sonunda ertesi gün ben de onu ziyaret etmeye karar vermiştim. Ziyaretimden Rogojin'in hoşlanmadığı belliydi, hatta tanışıklığımızı sürdürmenin gerekmediğini 'kibarca' ima bile etti, ama yine de hoş bir saat geçirdim yanında, sanırım o da... İkimizin de fark etmemiş olamayacağı bir zıtlık vardı aramızda. Özellikle bendeydi bu çelişki: Günleri sayılı biriydim, o ise hayat doluydu, içinde olduğu anı doya doya yaşıyordu, 'son' inançlarla, rakamlarla, olan bitenlerle, şununla bununla ilgilenmeyen, kafasına taktığı şeyler dışında hiçbir şeyi umursamayan biriydi. Umarım, amacını anlatmayı beceremeyen, bu kötü edebiyatçıyı kullandığı 'kafasına takmak' deyimi için bağışlar Bay Rogojin. Gerçi başkalarını pek

umursamayan biriydi, ama bütün soğukluğuna karşın onun zeki biri olduğunu, çok şeyi anladığını düşünüyordum. 'Son inancım'dan söz etmemiştim ona. Ama öyle sanıyorum ki, konuşmamdan onun ne olduğunu anlamıştı. Hiç konuşmuyor, sürekli susuyordu. Yanından ayrılırken, aramızdaki bütün farklılığa, zıtlığa karşın, les extrémités se touchent[36] (bunu ona Rusça söylemiştim) dedim; hatta 'son inancım'ı anlamaktan zannedileceği kadar uzak olmayabilirdi de. Canı çok sıkılmış gibi yüzünü buruşturdu, kalkıp şapkasını aldı, arayıp benimkini de buldu, gitmeye hazırlanıyormuşum gibi bana uzattı, beni kibarca yolcu ediyormuş gibi, kasvetli evinin kapısına kadar benimle geldi. Evi şaşırtmıştı beni, mezarlık havası vardı evinde. Ama kendisinin bu havadan hoşlandığı belliydi, bu da anlaşılır bir şeydi: Öylesine dolu dolu, canlı bir hayatı vardı ki, dekora gereksinimi yoktu.

Rogojin'e yaptığım bu ziyaret bitkin düşürmüştü beni. Ayrıca kendimi hiç iyi de hissetmiyordum. Akşama doğru iyice halsiz düştüm, karyolaya uzandım. Arada bir ateşimin yükseldiğini de hissediyordum. Arada bir sayıkladığım da oluyordu. Saat on bire kadar Kolya yanımda kaldı. Her şeyi, onun anlattıklarını da, aramızda neler konuştuğumuzu da hatırlıyorum. Ne var ki arada bir dakikalığına gözlerim kapandığında İvan Fomiç'i görüyordum. Sözde bir yerden milyonlar geçmişti eline. Bu kadar parayı nereye saklayacağını bilemiyor, kara kara düşünüyordu. Paralarını birilerinin çalacağı korkusuyla tir tir titriyordu. Sonunda, sözde toprağa gömmeye karar vermişti onları. Sonra ben ona bunca altını boş yere toprağa gömmektense, hepsini eritip 'donan' bebeği için bir tabut döktürmesini, bunun için de bebeği mezarından çıkarmasını söyledim. Benim bu şakamı Surikov minnettarlık gözyaşları dökerek karşıladı, hemen planı uygulamaya girişti. Yere tükürüp uzaklaştım yanından. Kendime geldiğimde Kolya o arada uyumadığımı, uzun süre ona Surikov'la ilgili bir şeyler anlattığımı söyledi. Arada derin bir hüzne kapıldığım, ne diyeceğimi bilemediğim anlar oluyordu. Öyle ki yanımdan ayrılırken Kolya oldukça endişeliydi. Onun arkasından kapıyı kilitlemek için kalktığımda birden Rogojin'in evinin kasvetli odalarından birinde kapının üzerinde gördüğüm bir tabloyu hatırladım. Oradan geçerken göstermişti onu bana Rogojin. Sanırım beş dakika kadar durdum tablonun karşısında. Sanatsal yönden bir özelliği yoktu. Ama tuhaf bir huzursuzluk yaratmıştı içimde.

Çarmıhtan yeni indirilmiş İsa vardı tabloda. Hatırladığım kadarıyla, ressamlar İsa'yı tablolarında ya çarmıhta ya da çarmıhtan indirilmiş, olağanüstü güzel bir yüzle vermişlerdir. En büyük acıları çekerken bile bu güzelliği eksik etmezler yüzünden. Rogojin'in evindeki tabloda bu güzellikten eser yoktu. Bu tablodaki, çarmıha gerilmeden önce de dayanılmaz acılar çekmiş, işkencelere katlanmış, haçı taşırken muhafızlarca acımasızca dövülmüş, halkça taşlanmış, yere düşüp haçın altında ezilmiş, (en azından benim hesabıma göre) altı saat süreyle olmadık acılar çekmiş, yara bere içinde bir insan cesediydi. Gerçekten de çarmıhtan yeni indirilmiş, yani canlılığını henüz yitirmemiş, soğumamış bir insanın yüzüydü yüzü. Bedeni henüz katılaşmamıştı, sanki hâlâ acı çekiyormuş gibi bir ıstırap ifadesi vardı yüzünde. (Ressam büyük bir başarıyla vermişti bu ıstırabı tablosunda.) Ama yüzü çok kötü hırpalanmıştı. Her şey doğaldı, kim olursa olsun, onca acıdan sonra ölen her insanın yüzü öyle görünürdü. Hıristiyan kilisesinin daha ilk yüzyıllarda İsa'nın sembolik değil, gerçek acı çektiğini, dolayısıyla bedeninin de çarmıhta tam ve kesin olarak doğa yasalarının etkisi altında bulunduğunu belirlediğini biliyorum. Tabloda İsa'nın yüzü darbelerle yaralanmış, şişmişti, kanlı korkunç morluklarla doluydu. Gözleri açık, gözbebekleri kayıktı. Ortaya çıkmış iri gözaklarında cam gibi, ölü bir donukluk vardı. Gelgelelim, çok tuhaftır, büyük acılar çekmiş bu insanın cesedine bakarken ilginç bir soru geliyordu insanın aklına: Cesedi tam böyle idiyse (gerçekten de öyle olması gerekirdi), onu böyle gören bütün öğrencileri, gelecekteki önemli havarileri, onu izleyen ve haçın dibinde bekleyen, ona inanan, tapan bütün kadınlar cesedine bakarken bunca acıya katlanmış bu adamın dirileceğine nasıl inanacaktı? Burada ister istemez şöyle düşünüyor insan: Ölüm böylesine korkunç bir şeyse,

doğanın yasaları böylesine güçlüyse nasıl üstesinden gelinebilirdi bunun? Doğayı yenmiş, doğanın baş eğdiği, 'Talita kumi' dediğinde kızı ayağa kaldıran, 'Lazar, dışarı çık', dediğinde ölmüş Lazar'ı mezardan çıkaran bir insan, doğanın yasalarını şimdi yenemediyse sonra nasıl yenecekti? Bakınca, bu tabloda doğa kocaman, acımasız ve dilsiz bir hayal gibi ya da (tuhaf olsa da) çok daha doğrusu büyük, yalnız başına bütün doğaya ve onun bütün yasalarına, belki de yalnızca o varlığın doğması için yaratılmış bütün yeryüzüne bedel, çok değerli bir varlığı duygusuzca, sessizce yakalamış, acımasızca parçalayıp yutmuş yeni model dev bir makine gibi görünüyordu! Bu tablo herkesin boyun eğdiği ve ister istemez sizi de etkisi altına alan o karanlık, küstah, anlamsızca-sonsuz gücü anlatıyor sanki. Cesedin çevresini almış kalabalık (tabloda bu kalabalıktan kimse yoktur) o akşam bir anda bütün umutlarının, hatta neredeyse inançlarının yıkılmasına neden olan büyük bir üzüntü ve telaş içinde olsa gerekti. Her biri içlerine bir daha asla çıkarılamayacak muazzam bir düşünce ekilmiş olsa dahi, oradan dehşetli bir korkuyla ayrılmış olmalıydı. Öğretmen bu tablodaki durumunu öldürülmeden önce görebilseydi o çarmıha çıkar mıydı, öyle ölmeye razı olur muydu? Tabloya bakarken bu soru da geliyor insanın aklına.

Kolya gittikten sonra tam bir buçuk saat, belki gerçekten de sayıklama arasında, hatta kimi zaman hayal olarak gördüm bütün bunları. Şekli olmayan bir şeyi, şekilli olarak hayalinde görebilir mi insan? Ama arada bir bu sınırsız gücü, bu büyük, karanlık, sağır varlığı tuhaf ve imkânsız bir şekle bürünmüş olarak görüyormuşum gibi geliyordu bana. Hatırlıyorum, biri, elinde bir mum, kolumdan tutmuş beni götürüyor sanıyordum. Bana iğrenç, dev bir örümceği gösterip bunun o büyük, karanlık, çok güçlü varlık olduğunu söylüyordu, öfkelenmem üzerine de alay ediyordu benimle. Odamda tasvirin önünde geceleri her zaman bir kandil yanar. Bulanık, çok zayıf bir ışığı vardır bu kandilin, ama yine de her şey görünür, kandilin altında kitap bile okuyabilirsiniz. Sanırım saat gece bire geliyordu... Uyanıktım, gözlerim açık, yatıyordum. Ansızın açıldı odamın kapısı, Rogojin girdi.

Girdikten sonra kapıyı kapadı, bir şey söylemeden baktı bana, sessizce odanın köşesine geçti, kandilin neredeyse tam altındaki sandalyeye oturdu. Çok şaşırmıştım, merakla bakıyordum ona. Rogojin önündeki küçük masaya dayadı dirseklerini, sessizce bana bakmaya başladı. İki üç dakika böyle geçti. Hatırlıyorum, onun bu suskunluğu gururumu incitiyor, canımı sıkıyordu. Neden konuşmak istemiyordu? Onun bu geç saatte gelmesini elbette yadırgıyordum, ama hatırladığım kadarıyla buna pek şaşmış da değildim. Hatta tersine, sabahleyin ona niyetimden açık açık söz etmemiş olsam da, anladığını biliyordum. Bu niyetiminse öyle bir özelliği vardı ki, gecenin geç saati olsa da, kuşkusuz bir kez daha konuşulabilirdi üzerinde. Ben de onun bu amaçla geldiğini düşünüyordum. Sabahleyin biraz soğuk ayrılmıştık. Yüzüme iki kez alaylı baktığını bile unutmamıştım. İşte şimdi de aynı alay vardı bakışında. Gururuma dokunuyordu bu bakışı. Onun gerçekten Rogojin olup olmadığı, hayal görüp görmediğim, sayıklayıp sayıklamadığıma dair en ufak bir kuşku duymamıştım başlangıçta. Hatta aklıma bile gelmemişti.

Bu arada Rogojin oturmayı, bana yine öyle alayla bakmayı sürdürüyordu. Öfkeyle döndüm yatağımın içinde, ben de dirseğimi yastığıma dayadım. Sonuna kadar susmaya kararlıydım. Her nedense, kesinlikle önce onun konuşmaya başlamasını istiyordum. Sanırım, öyle karşılıklı otururken yirmi dakika geçti aradan. Birden şöyle bir şey geldi aklıma: Ya bu Rogojin değil de onun hayaliyse?

Hastalığım süresince de, daha önce de hiç hayal görmemiştim. Ne var ki daha çocukluğumdan beri, hatta şimdi de, yani yakın bir süre öncesine kadar, bir tek hayal görsem, aslında hayallere inanmasam da hemen orada öleceğimi düşünürdüm. Ama onun Rogojin değil de hayali olabileceğini düşündüğüm anda hiç korkmadığımı hatırlıyorum. Üstelik kızmıştım bile. Ayrıca şu da çok tuhaftı: Bu Rogojin

miydi, yoksa hayali mi sorusu da yeterince ilgimi çekmiyor, huzursuz da etmiyordu. O anda başka bir şey var gibiydi kafamda. Sözgelimi, beni daha çok, evine gittiğimde üzerinde sabahlık, ayağında terlikler olan Rogojin'in şimdi neden fraklı, beyaz yelekli, beyaz kravatlı olduğu düşündürüyordu. Bir şey daha geliyordu aklıma: Bu bir hayalse ve ondan korkmuyorsam neden ayağa kalkıp yanına gitmeyecektim, ne olduğunu öğrenmeyecektim? Bunu yapmadığıma göre, belki de korkuyordum. Ne var ki korktuğumu düşündüğüm anda birden elim ayağım sanki buz kesti. Sırtımın ürperdiğini, dizlerimin titrediğini hissettim. Gerçekten korktuğumu o anda anladım. Rogojin dirseğini masadan çekip ayağa kalktı, gülmeye hazırlanıyormuş gibi oynattı dudaklarını. Dik dik bana bakıyordu. Öylesine öfkelenmiştim ki, üzerine saldırmak geliyordu içimden, ama önce ben konuşmayacağıma kendime söz verdiğim için karyolada yatmayı sürdürüyordum. Ayrıca onun Rogojin olup olmadığından da emin olamıyordum.

Bu böyle ne kadar sürdü, hatırlamıyorum. O arada birkaç dakikalığına kendimden geçip geçmediğimin de farkında değilim kuşkusuz. Ama sonunda kalktı Rogojin, odaya girdiğinde baktığı gibi yine durgun, dikkatli baktı bana (ama gülmüyordu artık), sessizce, neredeyse parmaklarının ucuna basarak kapıya yürüdü, kapıyı açtı, dışarı çıktı, arkasından kapıyı kapadı. Yataktan kalkmamıştım. Gözlerim açık, düşüncelere dalmış, öyle ne kadar yattığımı hatırlamıyorum. Neler düşündüğümü de Tanrı bilir. Tekrar nasıl daldığımı da hatırlamıyorum. Ertesi sabah, saat dokuzda kapımı çaldıklarında uyandım. Sabahları saat dokuza kadar kapımı açmaz, çayımı getirmeleri için seslenmezsem, saat dokuzda Matryona'nın kapımı çalması gerekir. Kapıyı açtığım anda şöyle bir düşünce geldi aklıma: Kapım kilitli olduğuna göre gece Rogojin nasıl girmişti odama? Düşününce, odama girenin gerçek Rogojin olamayacağına inandım, çünkü geceleri bizim evde bütün kapılar kilitlenirdi.

İşte ayrıntılarıyla anlattığım bu değişik olay kesin 'karar vermeme' neden olmuştu. Demek son ve kesin kararıma mantık veya mantıklı inanç değil, nefret yardımcı olmuştu. Böylesine tuhaf, beni küçük düşüren bir hayatta kalamam. O hayal küçültmüştü beni. Örümcek görüntüsüne bürünen bir karanlık güce boyun eğecek gücüm yok benim. Ve ancak karanlıkta kesin kararlı olduğumu hissedince rahatladım. İlk adımdı bu, bir sonraki adımda Pavlovsk'a gittim. Ama bunu yeterince ayrıntılı anlattım."

VII

"Daha çocukken, çocukların düellolarla, haydutların saldırılarıyla, onları düelloya çağırdıklarında namlunun karşısında nasıl bir soylu duruşla bekleyeceklerinle ilgili öykülerden hoşlanmaya başladıkları o komik yaşlardayken edindiğim küçük bir cep tabancam vardı. Bir ay önce o tabancamı çıkarmış, gözden geçirmiş, hazırlamıştım. Durduğu sandıkta iki de mermi bulmuştum. Barut boynuzunda da üç atımlık barut vardı. Berbat bir tabancadır, mermi hep yana gider ve ancak on beş adıma kadar etkili olur. Ama tam şakağa dayandığında kuşkusuz işe yarayacaktı.

Pavlovsk'ta güneş doğarken ölmeye karar vermiştim. Yazlıkçılardan kimseyi rahatsız etmemek için parka çıkacaktım. 'Açıklamam' polisle ilgili her şey için yeterliydi. Psikoloji meraklıları ve isteyen herkes kendileri için gerekli her şeyi çıkarabilir bu açıklamamdan. Ancak yazdıklarımın gazetelerde yayınlanmasını istemem. Prensin onu kendine saklamasını, bir nüshasını da Aglaya İvanovna Yepançina'ya vermesini rica ediyorum. İsteğim budur. İskeletimi bilimsel araştırmalarda kullanılmak üzere Tıp Akademisi'ne bırakıyorum.

Hiçbir yargıcın beni yargılamasını kabul etmiyorum. Her türlü yargılamanın dışında olduğumu biliyorum. Geçenlerde aklıma şöyle tuhaf bir düşünce gelince çok gülmüştüm: Şu anda birden herhangi birini veya topluca on kişiyi öldürmek ya da dünyada en kötü sayılan son derece korkunç bir şey yapmak esse kafama, bana işkenceler etmeyi, acılar çektirmeyi düşünen mahkeme iki üç hafta sonra öleceğimi öğrenince acaba ne büyük bir çıkmaza düşerdi? Sıcacık hastanelerde, doktorun bakımında, belki de evimden çok daha konfor içinde ölürdüm. Benim durumumda insanların aklına şakadan da olsa, böyle şeyler nasıl gelmiyor, anlayamıyorum. Ama belki de geliyordur, bizde şen şakrak insan çoktur çünkü.

Beni yargılayacak herhangi bir mahkeme kabul etmesem bile, sağır ve dilsiz bir suçlu olarak yargılanacağımı biliyorum. O yüzden bir cevap bırakmadan gitmek istemiyorum; özgür bir insanın cevabı elbette, yoksa kendini savunmaya zorlanmış birinin sözleri değil, hem hiç değil! Özür dileyeceğim kimse yok, canım öyle istediği için konuşacağım.

Önce tuhaf bir düşünce var burada: Kim, hangi hakla, hangi duygu adına iki haftalık yaşam hakkımı elimden alabilir? Hangi mahkemenin böyle bir yetkisi olabilir? Özellikle kim için gereklidir benim cezalandırılmam, cezamı uysal uysal çekmem? Gerçekten de birileri için gerekli olabilir mi bu? Ahlak adına mı? Anlarım, sağlıklı olsam, gücüm kuvvetim yerinde olsa ve 'bir yakınımın vb... işine yarayabilecekken' hayatıma bunu benden kimse istemeden son verirsem, eski anlayışa, ahlaka veya başka bir görüşe göre yanlış bir şey yapmış olabilirim. Peki, ya şimdi önümde sayılı günler varken? Nasıl bir ahlaktır ki bu, sizin hayatınızdan başka, sözü sonunda kesinlikle Hıristiyan kanıtlarla mutlu düşüncelere (öyle ki ölmekte olduğunuz için mutlu olmanız gerektiğine) getiren prensin teselli edici sözlerini dinleyerek canınızı verirken çıkaracağınız hırıltılarınızı duymayı ister? Prens gibi bütün Hıristiyanlar sonunda oraya getirirler sözü: Bunu yapmayı pek severler. Hem şu gülünç 'Pavlovsk ağaçları'yla anlatmak istedikleri nedir acaba? Yaşamımın son dakikalarına bir tat vermek mi acaba? Kendimi ne denli unutursam, yaşamak ve sevmek hayaline kendimi ne denli kaptırırsam, Meyer'in duvarından, onun üzerindeki öylesine içten ve safça yazılardan beni ne denli uzaklaştırırlarsa, o denli mutsuz edeceklerini anlayamıyorlar mı yoksa? Bu sonsuz şölen bir beni fazla buluyorsa, neyleyim ben sizin o doğanızı, Pavlovsk parkınızı, güneşinizin doğuşunu batışını, masmavi gökyüzünüzü, mutlu yüzlerinizi? Güneşin ışığında çevremde vızıldayarak dolaşıp duran şu küçücük sinek bile bu şölenin, bu koronun bir üyesi olduğunun, burada onun da bir yeri olduğunun bilinciyle mutluyken, bu şölenden

haz duyuyorken, ben sırf yüreksizliğimden dışlanmış olduğumu bu zamana dek anlamaya yanaşmamışken, her dakika, her saniye bunu düşünmek zorundaysam neme gerek bütün bu güzellikler? Ama biliyorum, prens ve çevresindekiler bütün bu 'düşmanca, haince' söylediklerimden sonra utancımdan, ahlakı yüceltmem için Millevoye'nin ünlü dörtlüğünü[37] okumamı ne kadar isterlerdi:

O, puissent voir votre beauté sacrée

Tant d'amis sourds à mes adieux!

Qu'ils meurent pleins de jours, que leur mort soit pleurée!

Qu'un ami leur ferme les yeux![38]

Ama inanın bana, inanın saf insanlar, güzel ahlakı yücelten bu dörtlükte, Fransız şiirinin dünyayı bu akademik kutsamasında gizli öylesine çok nefret, kafiyelerinde uzlaşmaz öylesine çok öfke vardır ki, şairin kendi bile zor duruma düşmüş, bu öfkesini duygulu gözyaşları diye benimsemiş, öylece de ölmüştür. Huzur içinde yatsın! Yalnız şunu unutmayın, insanın kendi küçüklüğünün, zayıflığının bilincine varmasının öyle bir utanç sınırı vardır ki, bunun ötesine geçemeyip kendi utancından muazzam bir haz duymaya başlar... Tevazu bu anlamda çok büyük bir güçtür kuşkusuz, bunu kabul ederim, ama dinin tevazuu bir güç olarak kabul etmesinin hiçbir manası yok.

Din! Sonsuz yaşamı kabul ediyorum, belki her zaman da kabul ettim. Varsın yüce gücün iradesiyle bilinç tutuşmuş olsun, varsın dünyaya bakıp 'Ben varım!' desin bilinç, varsın yazgısı bu güçle yok olmak olsun (çünkü bir nedenle, hatta nedeni açıklanmadan öyle olması gerekiyor), hepsini kabul ediyorum, ama yine de her zamanki soru geliyor aklıma: Tüm bunlarda benim tevazuuma ne gerek var? Beni yediği için kendisine övgüler düzmemi beklemeden yiyemiyor mu beni? İki hafta beklemek istemediğim için orada birileri gücenir mi acaba? Buna inanmıyorum; evrenin ahengi, birtakım artı eksi hesapları, bazı kontrastlar gibi nedenlerle benim, bir atomun değersiz yaşamına ihtiyaç duyulduğuna inanmak çok daha makul geliyor. Tıpkı diğerlerinin yaşamını sürdürmesi için her gün pek çok varlığın yaşamının kurban edilmesi gibi (elbette bunun kendi başına pek de önemli bir düşünce olmadığını belirtmek gerek). Olsun varsın! Kabul ediyorum, başka türlü, yani sürekli olarak birbirini yemeden dünyanın düzeninin kurulması olanaksızdır belki; hatta bu düzenden bir şey anlamadığımı bile kabul edebilirim. Ama bana 'ben varım' deme bilinci verildiğini kesinlikle biliyorsam, dünya düzeninin hatalı kurulmasından, başka türlü varlığını sürdüremeyeceğinden bana ne? Öyleyken, kim ne için yargılayabilir beni? Siz ne derseniz deyin, bütün bunlar olanaksızdır, haksızlıktır.

Bu arada, çok istememe karşın, gelecekteki yaşamın da, cennetin de olmadığını hiçbir zaman düşünemedim. Daha doğrusu, hepsi var bunların, ama bizler gelecekteki yaşamdan da, onun yasalarından da bir şey anlayamıyoruz. Peki ama, bunu anlamak o kadar zor ve olanaksızsa, benim için ulaşılmaz, anlaşılmaz olan için nasıl sorumlu tutulabilirim? Evet, onlar da, elbette onlarla birlikte prens de boyun eğmek gerektiğini, düşünmeden, yalnızca ahlaklı olmak için boyun eğmek gerektiğini, uysallığım sayesinde öteki dünyada kesinlikle ödüllendirileceğimi söylüyorlar. Onu anlayamadığımız için kendi kavramlarımızı ona yakıştırarak Tanrı'yı aşırı derecede küçümsüyoruz. Ama tekrar söylüyorum, onu anlamak olanaksızsa, insanın anlamasına izin verilmemiş şeylerle ilgili sorulara insanın cevap vermesi zordur. Öyleyse kaderin gerçek iradesini, yasalarını anlayamadıysam, beni nasıl yargılayacaklar? Neyse, din konusunu kapatalım.

Evet, yeter artık. Bu satırlara geldiğimde sanırım güneş de doğmuş olacak, gökyüzünde ‘çınlamaya’, aydınlattığı dünyaya sınırsız gücünü yağdırmaya başlayacaktır. Yağdırsın! Doğrudan bu gücün, yaşamın kaynağına bakarak öleceğim, bu yaşamı istemeyeceğim artık! Doğmamak elimde olsaydı, bu komik koşullar altında var olmayı belki de seçmezdim. Ama ölmek, geride kalan günlerimi yaşamamak yetkim var hâlâ. Pek büyük bir yetki, pek büyük bir başkaldırı değil bu.

Son açıklamam: Hiç de bu üç haftayı yaşayacak gücüm olmadığı için ölmüyorum. İsteseydim gücüm yeterdi buna. Bana yöneltilen aşağılamalarla yeterince teselli bile bulabilirdim. Ama ben bir Fransız şairi değilim ve böyle teselli istemiyorum. Nihayet çekici bir yanı da var bunun: Doğa üç haftalık ömrümle hareketlerimi o derece kısıtlamış durumda ki, canıma kıymam belki de kendi irademle başlayıp bitirebileceğim son iş olacak. Belki de son bir iş yapma olanağından yararlanmak istiyorumdur. Başkaldırı kimi zaman az iş değildir...”

“Açıklama” bitmişti. Sonunda susmuştu İppolit...

Kimi zaman kinik açıkyüreklilikte öyle bir sınıra ulaşılır ki, sinirleri bozulan, ölçüyü kaybeden kişi artık hiçbir şeyden korkmaz olur; her türlü rezalete hazırdır, haz da duyar bundan. Nedenini açıkça bilmese de saldırır insanlara, sorun çıkacak olursa, bu sorunu halletmek için bir dakika sonra çan kulesinden atlamaya da kesin kararlıdır. Bu durumun belirtisi genellikle fiziksel gücün azalmasıdır. İppolit’i o ana kadar ayakta tutan bu aşırı, neredeyse olağanüstü gerilim işte gelip bu son sınıra dayanmıştı. Hastalığın bitirdiği on sekiz yaşındaki bu çocuk, ağaçtan koparılmış küçük, titrek bir yaprak gibi güçsüzdü. Ne var ki (son bir saattir ilk kez) başını kaldırıp dinleyicilerinin üzerinde bakışını dolaştırdığı anda yüzünde ve bakışında mağrur, son derece küçümser, aşağılayıcı bir nefret belirdi. Dinleyicilerine meydan okumak için acele ediyormuş gibiydi. Ama dinleyicileri de öfkeliydi. Hepsi birden gürültüyle, can sıkıntısıyla kalkıyordu masadan. Yorgunluk ve içki gerginliği artırmış, karmakarışık, çamur gibi bir etki yaratmıştı üstlerinde.

İppolit, ağaçların aydınlanmış tepelerini görünce oturduğu yerden koparılmış gibi ayağa fırladı, prense bir mucizeyi gösterir gibi ağaçları işaret ederek bağırdı:

— Güneş doğdu! Doğdu!

— Siz doğmayacak mı sanıyordunuz? dedi Ferdışçenko.

Gavrila, şapkası elinde, canı sıkkın, kayıtsız bir tavırla, gerinip esneyerek,

— Yine bütün gün kavrulacak ortalık, dedi. Ya bütün ay böyle kurak olursa!.. Gidiyor muyuz, Ptitsın?

İppolit konuşulanları büyük bir şaşkınlık içinde dinliyordu. Birden bembeyaz kesildi yüzü, titremeye başladı. Gavrila’ya dönüp gözlerinin içine bakarak, şöyle dedi:

— Beni aşağılamak için gösterdiğiniz bu kayıtsızlık çok anlamsız... Aşağılık bir insansınız siz!

Ferdışçenko bağırdı öteden:

— Bu ne saçmalıktır! Ne zayıflıktır!

— Tam bir aptal, dedi Gavrila.

İppolit biraz toparladı kendini. Yine titreyerek ve her sözcükte duraklayarak,

— Öfkenizi hak ettiğimin farkındayım baylar, diye başladı. Bu sayıklamalarımla (önündeki notları gösterdi) sizlere işkence ettiğim için üzgünüm... Ya da size yeterince işkence etmediğim için üzgünüm... (Birden Yevgeniy Pavloviç'e dönüp sordu:) İşkence ettim size, değil mi Yevgeniy Pavloviç? İşkence ettim mi, etmedim mi? Söyleyin!

— Biraz uzundu, bununla birlikte...

— Hepsini söyleyin! Hayatınızda hiç değilse bir kez yalan söylemeyin!

Böyle derken titriyordu İppolit.

— Benim için hiç fark etmez! Yalnız rica ederim bir iyilik yapın ve beni rahat bırakın.

Yevgeniy Pavloviç tiksinir gibi öte yana çevirdi başını.

Ptitsın prensin yanına geldi:

— İyi geceler prens.

Vera,

— Ne yapıyorsunuz siz, çocuk biraz sonra tabancayla canına kıyacak! diye haykırdı. (Dehşet içinde İppolit'e koşmuş, hatta koluna yapışmıştı.) Duymadınız mı, güneş doğarken şakağına ateş edeceğini söyledi, nedir sizin bu yaptığınız?

Birkaç kişi, bu arada Gavrila da öfkeyle homurdandı:

— Hayır, yapmayacaktır bunu!

Kolya da yapıştı İppolit'in koluna,

— Dikkat edin baylar! diye bağırdı. Gözünüzü ayırmayın ondan! Prens! Neyiniz var prens?

Vera, Kolya, Keller, Burdovskiy hepsi İppolit'in başına toplanmış, dördü de kollarından yakalamıştı onu.

— Buna hakkı var, hakkı var!.. diye mırıldandı Burdovskiy.

Ama o da kendinde değilmiş gibiydi.

Lebedev prensin yanına geldi. Sarhoştu. Küstahça bir öfkeyle,

— İzninizle prens, dedi, emirleriniz nedir?

— Ne emirlerinden söz ediyorsunuz?

— Hayır efendim... İzin verin efendim... Size saygısızlık etmek istemem ama... ben de ev sahibiyim efendim... Gerçi siz de ev sahibisiniz, ama kendi evimde böyle... İşte öyle efendim.

General İvolgin birden öfkeyle, pek kararlı, yükseltti sesini:

— Kendini vurmayacak, şımarıklık ediyor çocuk!

Ferdışçenko doğruladı generali:

— Yaşayın general!

— Kendini vurmayacağını ben de biliyorum, çok sayın generalim, ama ev sahibi olarak yine de...

Bu arada Ptitsın, prensle vedalaştıktan sonra elini İppolit'e uzatıp şöyle dedi:

— Bakın ne diyeceğin Bay Terentyev, yanılmıyorsam açıklamanızda iskeletinizden söz ediyor ve onu akademiye bağışladığınızı yazıyordunuz. Sözünü ettiğiniz sizin iskeletiniz, yani sizin kemiklerinizdi, değil mi? Kendi kemiklerinizi bağışlıyorsunuz?

— Evet, kendi kemiklerimi...

— Tamam. Yoksa bir yanlışlık yapılabilir... Bir olaydan söz etmişlerdi de...

Birden sesini yükseltti prens:

— Ne diye takılıyorsunuz ona?

— Neredeyse ağlatacaklar onu, diye ekledi Ferdışçenko.

Oysa İppolit'in ağlayacağı falan yoktu. Şöyle bir yürüyecek oldu, ama çevresini almış dört kişi hemen kollarından yakaladı onu. Gülüşenler oldu.

Rogojin,

— Amacı olayı buraya getirmekti zaten, kolundan tutulmak istiyordu. Yazdıklarını okuması da bunun içindi. Hoşça kal prens. Amma çok oturduk. Kemiklerim sızlıyor.

Yevgeniy Pavloviç gülerek,

— Gerçekten kendinizi vurmak istiyorsanız Terentyev, bunca komplimandan sonra, sizin yerinizde olsam ben sırf onlara inat, kendimi vurmaktan vazgeçerdim, dedi.

İppolit, Yevgeniy Pavloviç'in üzerine yürür gibi,

— Benim kendimi nasıl vuracağımı görmeyi çok istiyorlar! diye haykırdı.

— Ama ne yazık ki göremeyecekler.

— Siz de öyle mi düşünüyorsunuz?

Yevgeniy Pavloviç, İppolit'i korumaya çalışıyormuş gibi, sözcükleri uzatarak,

— Sizi kışkırtmaya falan çalıştığım yok, dedi, tersine çok olasıdır ki vuracaksınız kendinizi. Önemli olan kızmamanız...

İppolit, Yevgeniy Pavloviç'e ondan dostça bir öğüt bekliyormuş gibi bakarak güven dolu bir tavırla,

— Onlara bu yazıyı okumakla çok büyük bir hata yaptığımı şimdi anlıyorum, dedi.

Yevgeniy Pavloviç gülerek karşılık verdi:

— Komik bir durum, ancak... doğrusu, size nasıl bir tavsiyede bulunabilirim, bilemiyorum.

İppolit sertçe, ısrarla ona bakarak sustu bir süre. Arada bir kendinden geçiyor gibiydi.

— Olmaz efendim, dedi Lebedev, izninizle, nasıl bir iştir ki bu... "kimseyi rahatsız etmemek için sözde parkta ateş edecekmiş şakağına!" Merdivenden inip üç adım uzaklaşırsa tabanca sesinin duyulmayacağını sanıyor.

— Baylar... diye başlayacak oldu prens.

Lebedev öfkeyle kaptı sözü prensin ağzından:

— Hayır efendim, izin verin çok sayın prensim, sizin de gördüğünüz gibi, şaka değil bu, çünkü konuklarınızın en azından yarısı öyle düşünüyor ve burada bütün bu konuşulanlardan sonra, şimdi onun bunu gurur sorunu yapıp kesinlikle kendini vurması gerekiyor ve ben ev sahibi olarak efendim, tanıkların önünde sizin yardımınızı rica ediyorum!

— Ne yapmam gerekiyor Lebedev? Size yardım etmeye hazırım.

— Bakın ne yapacağız efendim: Önce hepimizin önünde övündüğü tabancasını verecek bize. Bunu yaparsa, hastalığını göz önüne alıp geceyi evimde geçirmesine izin vereceğim. Elbette benim gözetimimde olması koşuluyla. Ama yarın istediği yere gidecek. Bağışlayın beni prens! Silahını vermezse hemen şimdi bir kolundan ben, bir kolundan general yakalayacağız onu ve polise haber yollayacağım, ondan sonrası polise kalmış... Bay Ferdışçenko'nun poliste tanıdıkları vardır, o gider haber verir.

Her yandan sesler yükseldi. Lebedev coşmuş, taşkın hareketler yapıyor, Ferdışçenko polise gitmeye hazırlanıyor, Gavrila kimsenin kendini vurmayı falan düşünmediğini iddia ediyor, Yevgeniy Pavloviç susuyordu.

İppolit birden sordu prense:

— Hiç çan kulesinden aşağı düştüğünüz oldu mu sizin prens?

Safça karşılık verdi prens:

— Yo, hayır...

İppolit, prense ondan cevap bekliyormuş gibi bakarak tekrar fısıldadı:

— Bana yönelen bu nefreti beklemediğimi mi sanıyorsunuz? (Bunu söylerken gözleri parlıyordu. Birden herkese doğru bağırdı:) Yeter artık! Suçluyum... Bütün suç bende! Lebedev, işte anahtar (Para çantasını çıkarıp içinden üç dört küçük anahtarın takılı olduğu çelik bir halka aldı.) Sondan bir önceki de bu işte... Kolya gösterecektir size... Kolya! (Kolya'ya bakıyor, ama onu görmüyordu.) Nerede Kolya? Evet... O gösterecek size... Valizimi dün birlikte hazırladık... Lebedev'i götürün Kolya; Valizim prensin odasında masanın altında... benim valizim... anahtarı şu... Tabancam valizin dibinde, barut boynuzu da yanında... Dün Kolya kendi topladı valizimi Bay Lebedev. Size gösterecektir onu... Ama yarın sabah Petersburg'a gitmek üzere buradan ayrılırken vereceksiniz onu bana. Duydunuz mu? Bunu da sırf prens için yapıyorum, sizin için değil.

Lebedev hemen kaptı anahtarları,

— Hah böylesi daha iyi! dedi.

Anlamlı anlamlı gülerek, şaşıran, sanki bir şeyler söylemek isteyen Kolya'yı da peşinden sürüyerek bitişik odaya koştu.

İppolit gülen konuklara bakıyordu. Onun soğuktan donmak üzereymiş gibi dişlerinin birbirine vurduğunun farkındaydı prens.

İppolit öfke içinde prense,

— Hepsi alçak bunların! diye fısıldadı.

Prense bir şey söylemek istediğinde her zaman öne eğilerek fısıldıyordu.

— Boş verin onları... Çok bitkinsiniz...

— Şimdi, şimdi... şimdi gidiyorum.

Birden sarıldı prense. Tuhaf tuhaf onun yüzüne bakıp gülümseyerek,

— Belki de delirdiğimi düşünüyorsunuzdur, dedi.

— Hayır, ama siz...

— Şimdi, tamam, susun, bir şey söylemeyin. Durun... Gözlerinize bakmak istiyorum... Şöyle durun, gözlerinize bakacağım. Bir insanla vedalaşacağım...

Ayakta duruyor, gözlerini kırpmadan prensin yüzüne bakıyordu. Yüzü bembeyaz, şakakları terden sırılsıklamdı, elinden kaçırmaktan korkar gibi tuhaf bir biçimde sımsıkı tutuyordu prensin elini.

— İppolit, İppolit, neyiniz var? diye haykırdı prens.

— Tamam... yeter... gidip yatacağım. Güneşin sağlığına bir yudum içeceğim... İstiyorum bunu, istiyorum, bırakın beni!

Çabucak bir kadeh kaptı masadan, yerinden fırlayıp bir anda verandanın kapısına koştu. Prens arkasından koşacak oldu, ama sanki bilerek, tam o anda Yevgeniy Pavloviç vedalaşmak amacıyla elini uzatmıştı ona. Bir saniye geçti aradan, ansızın çığlıklar yükseldi verandadan... Arkasından olağanüstü bir karışıklık oldu.

Olan şuydu:

İppolit verandanın çıkışında, sol elinde kadeh, sağ eli paltosunun yan cebinde, merdivenin başında durmuştu. Keller, İppolit'in sağ elinin daha önce, prensle konuşurken, sol eliyle onun omzuna ve yakasına dokunurken de hep paltosunun yan cebinde olduğunu iddia ediyor, ilk kez paltosunun cebindeki bu sağ elinden kuşkulandığını söylüyordu. Nasıl olmuşsa, bu kuşkunun neden olduğu huzursuzlukla İppolit'in arkasından koşmuştu. Ama yetişememişti. O anda İppolit'in cebinden çıkardığı sağ elinde bir şeyin parladığını fark etmiş, aynı anda küçük bir cep tabancasının namlusu İppolit'in şakağına dayanmıştı. İppolit'in kolunu yakalamak için Keller atılmış, ama o anda İppolit tabancanın tetiğini çekmişti. Tetiğin düşmesinden çıkan keskin, kuru bir ses duyulmuş, ama arkasından bir patlama olmamıştı. İppolit üzerine atılan Keller'in kollarına kendini kaybetmiş gibi, belki de öldüğünü düşünerek yığılıp kalmıştı. Tabanca Keller'in elindeydi. Bir sandalye çekip oturttular

İppolit’i. Herkes başına toplandı. Her ağızdan bir ses çıkıyordu. Herkes bir şey soruyordu. Tetiğin düşmesinden çıkan sesi herkes duymuştu, ama canlı, hatta yaralanmamış bir insan vardı şimdi karşılarında. İppolit neler olduğunu anlayamadan oturuyor, boş boş çevresindeki konuklara bakıyordu. O anda Lebedev’le Kolya koşarak gelmişlerdi.

— Tutukluk mu yaptı? diye soranlar vardı.

Düşüncesini açıklayanlar vardı:

— Belki de doldurmamıştı tabancayı?

Keller tabancayı incelerken,

— Dolu! ama... dedi.

— Tutukluk mu yaptı yani?

— Kapsül yokmuş, dedi Keller.

Bunun arkasından gelen acınası durumu anlatmak bile zor. İlk andaki korkunun yerini hemen gülüşmeler almıştı. Bundan hain bir haz duyanlar, kahkahalarla gülenler bile vardı. İppolit kriz geçiriyormuş gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyor, elini kolunu sallıyor, herkesin üzerine atılıyordu. Bu arada Ferdışçenko’ya bile koşmuş, ona sarılmış, kapsül koymayı unuttuğuna yeminler etmişti. “Tamamen unutmuşum, bilerek kapsül koymazlık etmedim,” diyordu. “İşte burada, ceketimin cebinde kapsüller, tam on tane.” (Herkese gösteriyordu kapsülleri.) Yanlışlıkla cebinde patlar falan korkusuyla kapsülleri koymadığını, gerektiği anda koyabileceğini düşündüğünü, nasılsa, birden unuttuğunu söylüyordu. Prense koşuyor, Yevgeniy Pavloviç’e koşuyor, “onurlu bir insan...” olduğunu herkese göstereceğini, yoksa “onursuz biri olarak kalacağını...” söyleyerek, tabancayı ona geri vermesi için Keller’e yalvarıyordu.

Sonunda büsbütün kaybetti kendini. Prensin odasına taşıdılar onu. Bu arada iyice kendini toparlayan Lebedev hemen doktora adam yolladı, kendisi de kızı, oğlu, Burdovskiy ve generalle hastanın başında kaldı. Kendinde olmayan İppolit’i götürürlerken Keller odanın ortasında durdu, her sözcüğün üzerine basa basa, son derece heyecanlı ve kararlı, şöyle başladı:

— Baylar, aranızdan biri benim yanımda bir daha onun kapsülü tabancaya bilerek koymadığından kuşku duyduğunu, zavallının numara yaptığını söyleyecek olursa karşısında beni bulur.

Ama cevap veren olmadı ona. Sonunda hep birlikte, aceleyle dağılmaya başlamıştı konuklar. Ptitsın, Rogojin, Gavrila birlikte çıktılar.

Yevgeniy Pavloviç’in kararını değiştirdiğini, konuşmadan gitmeye hazırlandığını görünce çok şaşırdı prens.

— Hani herkes dağıldıktan sonra benimle konuşmak istiyordunuz? diye sordu.

Yevgeniy Pavloviç hemen çöktü prensin yanındaki sandalyeye.

— Çok doğru, dedi, ancak bir zaman için erteledim bu niyetimi. Size şunu itiraf edeyim ki, şu anda biraz şaşkın durumdayım, hem siz de öylesiniz. Kafamın içi karmakarışık, oysa sizinle konuşmak istediğim konu benim için de, sizin için de çok önemli. Biliyor musunuz prens, ömrümde ilk kez tam

anlamıyla dürüst, yani bir art düşüncem olmadan bir iş yapayım dedim, ama şu anda bunu yapacak durumda olmadığımı hissediyorum, belki siz de... öylesiniz... Neyse, sonra konuşuruz. Üç gün beklersek (üç gün burada değilim çünkü, Petersburg'da olacağım), bakarsınız sizin için de, benim için de kendiliğinden aydınlanır olay.

Böyle dedikten sonra, orada oturması bile tuhafmış gibi ayağa kalktı. Prens, Yevgeniy Pavloviç'in canının sıkkın, sinirlerinin bozuk olduğunun, ona düşmanca baktığının, bakışında biraz önceki şeyin hiç de bulunmadığının farkındaydı

— Aklıma gelmişken, şimdi hastanın yanına mı gideceksiniz?

— Evet... Korkuyorum, dedi prens.

— Korkmayın. Daha altı hafta yaşar, hatta bakarsınız iyileşir bile burada. Bence, iyisi mi yarın kovun onu gitsin...

— Bir şey söylememekle bu işi... yapmasına belki de ben neden oldum. Benim de kendini vuramayacağını düşündüğümü sanmış olabilir mi? Siz ne diyorsunuz Yevgeniy Pavloviç?

— Yok canım. Fazla iyi yüreklisiniz, çok telaşlanıyorsunuz. Sırf intiharı yüzünden övüldüğü veya yerildiği için, inadına buna teşebbüs edenler olduğunu duymuştum, ama böyle birini hiç görmemiştim. En önemlisi, zayıflığın bu ölçüde açıkyüreklilikle dile getirilebileceğine inanamazdım! İyisi mi siz yine de kovun onu yarın.

— Yarın bir kez daha kendini vurmaya kalkışacağını düşünüyor musunuz?

— Yok, öyle bir şey yapmaya kalkışmaz artık. Yalnız bu yerli Lacenaire'lerden [39] koruyun siz kendinizi! Tekrar söylüyorum size. Bu yeteneksiz, sabırsız, gözlerini hırs bürümüş, beş para etmez tiplerin en alışılmış sığınağı cinayettir.

— O da mı bir Lacenaire'dir yani?

— Yaptıkları ayrı olsa da özleri birdir. Bu adam demin açıklamasında okuduğu gibi, sırf "şaka" olsun diye on kişiyi halledecek göreceksiniz. Onun bu yazdıklarını hatırladıkça gözüme uyku girmeyecek.

— Biraz fazla endişeleniyor olabilirsiniz bence.

— Şaşılası bir insansınız prens. Onun şimdi on kişiyi öldürebileceğine inanmıyor musunuz?

— Size cevap vermekten çekiniyorum; bütün bunlar çok tuhaf, ama...

Yevgeniy Pavloviç biraz sinirli,

— Pekâlâ, nasıl isterseniz öyle olsun, nasıl isterseniz! Gerçi yürekli birisiniz, ama yine de o on kişinin arasına girmemeye bakın...

Prens dalgın dalgın Yevgeniy Pavloviç'in yüzüne bakarak,

— Büyük bir olasılıkla kimseyi öldürmeyecektir, dedi.

Kötü kötü güldü Yevgeniy Pavloviç.

— Benim gitmem gerekiyor, hoşça kalın! Fark ettiniz mi, yazısının bir kopyasını Aglaya İvanovna'ya vermenizi vasiyet ediyordu?

— Evet, fark ettim ve... kafama takıldı bu.

— Hele on kişiden sonra...

Tekrar güldü Yevgeniy Pavloviç ve çıktı.

Bir saat sonra, saat dörde gelirken prens parka çıktı. Evdeyken uyumaya çalışmış, kalbinin çarpıntısından uyuyamamıştı. Oysa evde ortalık yatışmış, yeterince sakinlemişti. Hasta uyumuş, gelen doktor tehlikeli bir durum olmadığını söylemişti. Lebedev, Kolya, Burdovskiy sırayla nöbet tutmak için hastanın odasında yatmıştı. Endişe edecek bir durum yoktu yani.

Gelgelelim, prensin huzursuzluğu her dakika daha çok artıyordu. Çevresine dalgınca bakınarak dolaşıyordu parkta, tren istasyonunun önündeki alana gelip boş sıraları ve orkestranın nota sehpalarını görünce şaşkınlıkla durdu. Şaşırmıştı burayı görünce. Nedense son derece iğrenç bulmuştu orayı. Geri döndü, dün Yepançinler'le istasyona geldiği yoldan, Aglaya'nın ona randevu verdiği yeşil banka kadar yürüdü, banka oturdu, oturur oturmaz yüksek sesle gülmeye başladı, güldüğü için çok kızdı kendine. İç sıkıntısı geçmemişti. Bir yerlere gitmek istiyordu... Ama nereye gitmek istediğini bilmiyordu. Başının üzerinde ağaçta bir kuş ötüyordu. Başını kaldırıp yaprakların arasında görmeye çalıştı kuşu. Birden uçup gitti kuş. O anda nedense İppolit'in "açıklama"sında "o yerini biliyor ve bu şölenin, koronun bir üyesi, oysa kendisinin dışlanmış" diye yazdığı, "yakıcı güneş ışığında vızıldayan sineği" hatırladı. Şimdi hatırlıyordu, bu ifade daha o zaman şaşırtmıştı onu. Uzun zamandır unuttuğu bir hatıra içinde kıpırdamış, birden aydınlanmıştı.

İsviçre'deydi. Tedavisinin birinci yılı, hatta birinci ayıydı. O zamanlar tam bir budalaydı. Doğru dürüst konuşamıyor, kendisine ne sorulduğunu bile anlayamıyordu. Güneşli, pırıl pırıl bir gün dağlara çıkmış, kafasının içinde ona acı veren ama bir türlü anlayamadığı bir düşünceyle uzun uzun dolaşmıştı. Yukarıda ışıl ışıl, masmavi bir gökyüzü, aşağıda masmavi bir göl, dört bir yanda uçsuz bucaksız, aydınlık, masmavi ufuk... Bunlara uzun uzun bakmış, hüzünlenmişti. Kollarını bu aydınlık, uçsuz bucaksız maviliklere uzatarak nasıl ağladığını hatırlıyordu şimdi. Bütün bunlara çok yabancı olmak üzüyordu onu. Çocukluğundan beri özlemini çektiği, ama bir türlü ulaşamadığı büyük bir şölen, hiç bitmeyen bir bayramdı bu. Her sabah öyle ışıl ışıl doğuyordu güneş, her sabah aynı gökkuşağı oluşuyordu şelalede, her akşam çok uzaklarda karlı doruğu görünüyordu ulu bir dağın, erguvan rengi, alev alev yanıyordu. "Kızgın güneşte çevresinde dolanıp duran sinek bütün bu şölenin bir üyesiydi: Bu şölende yerini biliyordu, seviyordu bu şöleni, mutluydu." Her otçuk boy atıyordu, mutluydu! Her şeyin bir yolu vardı ve hepsi o yolu biliyordu. Şarkı söyleyerek gidiyor, şarkı söyleyerek geliyorlardı. Bir tek o, insanları da, sesleri de bilmiyordu, anlamıyordu, yabancıydı, dışlanmıştı. Elbette o zaman sözcüklere dökemezdi bütün bunları, sorununu anlatamazdı. Derinden, sessizce acı çekiyordu. Ama şimdi bütün bunları o zaman kendi söylemiş gibi geliyordu ona. Bütün bu sözcükleri ve "sineği" İppolit onun o zamanki sözcüklerinden, gözyaşlarından almış gibiydi. Hatta hiç kuşkusu yoktu bundan ve bu düşünceyle nedense çok hızlı çarpıyordu kalbi.

Bankta otururken içi geçmişti, ama tedirginliği rüyasında da sürüyordu. Tam uykuya dalarken İppolit'in on kişiyi öldüreceği geldi aklına, bu düşüncenin anlamsızlığına güldü. Çevresinde çok hoş, aydınlık bir sessizlik vardı. Yalnızca yaprakların hışırtısı duyuluyor ve bu da daha bir sessiz, daha bir ıssız yapıyordu sanki çevreyi. Onu sık sık ürperten korkulu bir sürü rüya görüyordu. Sonunda bir

kadın geldi yanına. Tanıyordu bu kadını, hem de ona acı verircesine yakından tanıyordu. Her an adını söyleyebilir, onu gösterebilirdi. Ne var ki (bu çok tuhaftı) şimdi kadının bambaşka bir yüzü vardı sanki, her zaman tanıdığı, bildiği yüz değildi... Şu anda onun bildiği kadın olmamasını çok istiyordu. Çünkü yüzünde öylesine çok pişmanlık, dehşet vardı ki, sanki korkunç bir caniydi ve biraz önce insanın kanını donduran bir cinayet işlemişti. Soluk yanaklarında gözyaşları titreşiyordu. Kendisini sessizce izlemesi anlamında işaretparmağını dudaklarına götürüp işaretle yanına çağırıyordu onu. Prensin kalbi durmuştu sanki. Kadının bir katil olmasını hiç mi hiç istemiyordu. Ama hemen o anda bütün hayatını etkileyecek korkunç bir şeyin olacağını hissediyor gibiydi. Kadın parkta, biraz ileride bir şey göstermek istiyordu ona sanki. Onu izlemek için banktan kalktı prens, ama o anda yanı başında birinin şen, berrak kahkahası duyuldu, ansızın avucunda bir el olduğunu fark etti, sıktı o eli, kuvvetlice sıktı ve uyandı... Karşısında Aglaya duruyor, kahkahalarla gülüyordu.

VIII

Gülüyordu Aglaya, ama öfkeli gibiydi de. Küçümser bir şaşkınlıkla haykırdı:

— Uyuyor! Uyuyor muydunuz?

— Siz miydiniz? dedi prens. (Henüz tam ayılamamıştı, Aglaya'yı tanıyınca şaşırdı.) Ah, evet! Sizsiniz! Buluşacaktık sizinle... Otururken uyuyakalmışım...

— Farkındayım.

— Sizden başka uyandıran olmadı beni, değil mi? Sizden başka biri daha yoktu burada, değil mi? Sanki başka bir kadın vardı burada.

— Başka bir kadın mı vardı burada?

Sonunda iyice geldi kendine prens. Dalgın,

— Sanırım rüya görüyordum. Tuhaftır, rüyamda sanki... Otursanıza.

Aglaya'yı elinden tutup banka oturttu. Kendi de onun yanına oturup düşünmeye başladı. Aglaya susuyor, ısrarla prensin yüzüne bakıyordu. Prens de ona bakıyordu, ama kimi zaman onu görmüyor gibiydi. Aglaya'nın yüzü kızarmaya başlamıştı.

Ürperdi prens.

— Ah, evet! dedi. İppolit kendi şakağına ateş etti!

— Ne zaman? Sizin evde mi? diye sordu Aglaya. (Ama pek şaşırmışa benzemiyordu.) Sanırım dün akşam sağdı, değil mi? (Birden heyecanlanmış gibi haykırdı Aglaya:) Böyle bir olaydan sonra nasıl uyuyabildiniz burada?

— Ölmedi ki... Tabanca ateş almadı.

Aglaya'nın ısrarı üzerine prens gecenin olayını hemen ve en küçük ayrıntısına varana dek bütünüyle anlatmak zorunda kaldı. İkide bir daha çabuk anlatması için sıkıştırıyordu onu Aglaya. Oysa sık sık sorular (üstelik olayla ilgisi olmayan sorular) sorarak prensin sözünü kesen de kendisiydi. Bu arada Yevgeniy Pavloviç'in söylediklerini büyük bir dikkatle dinlemiş, birkaç kez tekrarlatmıştı bile.

Prensin anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra,

— Tamam, yeter, dedi Aglaya. Acele etmeliyim. Ancak bir saatimiz var, sekize kadar oyalanabilirim burada, buraya geldiğimi anlamamaları için saat sekizde kesinlikle evde olmalıyım. Oysa önemli bir iş için geldim. Söyleyeceğim çok şey var size. Ama kafamı öyle bir karıştırdınız ki! İppolit konusundaysa, tabancasının zaten ateş almaması gerektiğini düşünüyorum, böylesi daha çok yakışır ona. Peki, onun gerçekten kendini öldürmek istediğinden emin misiniz? Bir numara olmasın bunda?

— Hayır, yok.

— Olasıdır... İtiraflarının bir kopyasını da bana vermenizi yazmış, öyle mi? Neden getirmediniz?

— İyi ama ölmedi ki. Kendisine sormam gerekir.

— Kesinlikle getirin, sormanıza gerek yok. Herhalde çok hoşlanır bundan. Sonradan itiraflarını okuyayım diye intihar etmeye kalkışmış bile olabilir. Böyle dediğim için gülmeyin lütfen Lev Nikolayeviç, çünkü çok olası...

— Gülmüyorum, ben de öyle düşünüyorum çünkü.

Birden çok şaşırmıştı Aglaya.

— Gerçekten mi? Gerçekten siz de öyle mi düşünüyorsunuz?

Çabuk çabuk konuşuyor, art arda sorular soruyordu, ama sanki arada bir de ne diyeceğini şaşırıyor, sık sık cümlesini yarım bırakıyordu. Prense bir şey söylemek için acele ettiği belliydi. Pek yürekli, atak görünse de, genellikle çok telaşlıydı, biraz da korkuyordu sanki. Kendisine çok yakışan gündelik, sade bir giysi vardı üzerinde. Bankın ucuna ilişmişti. Arada bir ürperiyor, kızarıyordu.

İtiraflarını Aglaya'nın okuması için İppolit'in kendini öldürmek istediğini prensin de doğrulaması onu çok şaşırtmıştı.

Prens,

— Kuşkusuz, sizin dışınızda bizlerin de onu övmemizi istiyordu, dedi.

— Nasıl yani, övmenizi?

— Yani bu... Nasıl söylesem? Bunu anlatmak çok zor. Onun istediği kesinlikle, herkesin onun çevresini alması, onu çok sevdiğini, ona büyük saygı duyduğunu söylemesi, kendini öldürmemesi, hayatta kalması için ona yalvarmasıydı. Çok olasıdır ki, en çok da sizdiniz bunu yapmasını istediği. Çünkü öyle bir anda sizi hatırlamış... Oysa o anda aklında sizin olduğunuzun farkında bile değildi belki.

— Bunu hiç anlayamadım: Aklında ben miydim o anda, bilmem. Ama bildiğim bir şey var: İnanır mısınız, daha on üç yaşında küçücük bir kızdım, belki otuz kez anneme babama bir mektup yazıp kendimi zehirlemeyi düşündüm. Ayrıca ben tabutta yatarken herkes başucumda ağlayacaktı, bana karşı öyle sert davrandıkları için kendilerini suçlu hissedeceklerdi... (Kaşlarını çatıp ekledi Aglaya:) Ne diye gülümsüyorsunuz yine? Yalnız başınızayken hayallere dalınca çoğunlukla siz neler düşünürsünüz? Belki de mareşal hayal ediyorsunuzdur kendinizi, Napolyon'u yeniyorsunuzdur?

— Doğrusunu isterseniz, gerçekten de öyle... (Güldü prens.) Özellikle de uykuya dalmak üzereyken. Ama Napolyon'u yenmiyorum, Avusturya ordularını dağıtıyorum.

— Lev Nikolayeviç, ben şaka etmiyorum. İppolit'le kendim görüşmek istiyorum. Lütfen haber verin ona. Ayrıca sizin bu yaptığınızı da hiç doğru bulmuyorum. Çünkü İppolit'i ve genel olarak bir insanın ruhunu yargılama biçiminiz büyük kabalık. Hiç hassas değilsiniz: Yalnızca doğrular var sizde, yani haksızlık.

Prens bir an düşündü.

— Bana haksızlık ettiğinizi düşünüyorum, dedi. Öyle ya, onun böyle düşünmesinde bir kötülük görmüyorum, çünkü herkeste böyle düşünme eğilimi vardır. Hem belki hiç de böyle düşünmemiş,

yalnızca arzu etmiştir bunu... Son bir kez buluşmak istemiştir insanlarla, onların saygısını, sevgisini kazanmak istemiştir, ki bunlar da gayet iyi duygulardır. Gelgelelim, her şey yolunda gitmez bazen. Bir hastalık olur ya da başka bir şeyler! Bazılarının her zaman işleri yolunda gider, bazılarınınsa gitmez...

Aglaya,

— Galiba kendinizi düşünerek söylediniz bunu? dedi.

Bu soruda bir kötülük görmeyen prens,

— Evet, kendimi düşünerek, diye karşılık verdi.

— Yine de yerinizde olsam uyuyamazdım ben. Demek nereye kıvrılırsanız, orada uyuyakalıyorsunuz... Sizin için hiç iyi bir şey değil bu.

— Öyle ama, bütün gece hiç uyumadım. Sonra çıktım dolaştım, dolaştım, konser alanına gittim...

— Hangi konser alanına?

— Dün akşamki konserin olduğu alana. Sonra buraya gelip oturdum, düşündüm, düşündüm, o arada uyuyakalmışım.

— Demek öyle? Bu sizi haklı çıkarıyor... Peki, niçin gittiniz oraya?

— Bilmiyorum, öyle gitmişim...

— Pekâlâ, pekâlâ, sonra konuşuruz bunu... Fırsat vermiyorsunuz ki, asıl söylemek istediğim şeye geleyim. Konser alanına gitmişseniz, rüyanıza bir kadın girmişse bunlardan bana ne?

— Onu... siz... gördünüz...

— Anlıyorum, çok iyi anlıyorum. Siz onu çok... Nasıl gördünüz onu, rüyanızda nasıldı? (Canı sıkkın, birden kestirip attı:) Neyse canım, ilgilenmiyorum... Sözümü kesmeyin de söyleyeceklerimi söyleyeyim...

Kendini toparlamaya veya can sıkıntısını dağıtmaya çalışıyor gibi bir süre bekledi.

— Durum şu, dedi, neden çağırdım sizi buraya, biliyor musunuz? Bir öneride bulunacağım size: Dost olalım sizinle. (Neredeyse öfkeyle ekledi:) Neden öyle bakıyorsunuz yüzüme?

Gerçekten de prens o anda Aglaya'nın yüzünün yine kıpkırmızı olduğunu fark etmiş, gözlerini kırpmadan onun yüzüne bakıyordu. Böyle durumlarda Aglaya ne kadar kızarırsa o kadar öfkelenirdi kendine ve parlayan bakışından anlaşılırdı bu öfkesi. Aradan bir dakika geçtikten sonra da, suçlu olup olmadığına bakmadan, öfkesini o anda konuştuğu kişiye yöneltir, tartışmaya başlardı. Yabaniliğini, utangaçlığını bildiği için genellikle konuşmaya pek az girerdi, öteki kız kardeşlerden de daha sessizdi. Konuşmak zorunda kaldığı bu gibi hassas durumlarda ise karşısındakini olağanüstü küçümser, meydan okur bir tavırla başlardı söze. Yüzünün kızarmaya başladığını veya kızaracağını her zaman önceden hissederdi.

Prense tepeden bakar bir tavırla,

— Belki de kabul etmek istemiyorsunuzdur önerimi, dedi.

Mahcup olmuş gibiydi prens.

— Yo, hayır, istiyorum, ama aslında hiç gereği yok bunun... Yani bana böyle bir öneride bulunmanızın gerekli olduğunu düşünmemiştim.

— Peki, ne düşündünüz? Neden çağırmış olabilirim sizi buraya? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Belki evdekiler gibi siz de benim küçük, aptal bir kız olduğumu düşünüyorsunuzdur?

— Evdekilerin öyle düşündüğünü bilmiyordum, ben... ben öyle düşünmüyorum.

— Düşünmüyor musunuz? Çok zekice. Özellikle ifade biçiminiz...

Prens sürdürdü konuşmasını:

— Bence siz kimi zaman çok zeki oluyorsunuz. Demin çok zekice bir şey söylediniz. İppolit'le ilgili kuşkum üzerine şöyle dediniz: "Yalnızca doğru var sizde, öyleyse haksızlık da." Unutmayacağım bunu ve üzerinde düşüneceğim.

Mutluluktan bir anda kıpkırmızı oldu Aglaya. Bütün bu değişiklikler onda son derece açık ve olağanüstü çabuk gelişirdi. Prens de mutluydu, ona bakarken gülüyordu.

Tekrar başladı Aglaya:

— Beni dinleyin, her şeyi anlatmak için uzun zamandır bekliyordum sizi. Bana oradan o mektubu yazdığınızdan beri, hatta daha öncesinden... Yarısını benden dün dinlediniz zaten: Bence son derece dürüst, doğru bir insansınız, herkesten daha dürüst, herkesten doğrucusunuz. Sizin için aklınızın biraz... yani arada bir aklınızdan hastalandığınızı söylüyorlarsa da haksızlık bu... Ben böyle düşünüyorum ve bu yüzden herkesle tartışıyorum da. Çünkü her ne kadar gerçek aklınızdan hasta (böyle dediğim için bana gücenmezsiniz herhalde, daha yüksek bir bakış açısıyla söylüyorum bunu çünkü) da olsanız, asıl aklınız herkesinkinden üstün, rüyalarında göremeyecekleri kadar üstün bence. Çünkü iki çeşit akıl vardır: Asıl akıl ve asıl olmayan akıl. Değil mi? Öyle, değil mi?

Prens kendini zorlayarak (kalbi duracak gibi çarpıyordu),

— Belki de öyledir, dedi.

Aglaya kibirli bir tavırla sürdürdü konuşmasını:

— Beni anlayacağınızı biliyordum. Prens Ş. ile Yevgeniy Pavloviç bu iki çeşit akıldan hiç anlamıyor, Aleksandra da... Oysa düşünebiliyor musunuz, maman anladı.

— Çok benziyorsunuz Lizaveta Prokofyevna'ya.

Şaşırdı Aglaya.

— Kim? Ben mi? Gerçekten mi?

— Yemin ederim benziyorsunuz.

Aglaya bir an düşündükten sonra,

— Teşekkür ederim, dedi. Mamana benzediğime çok sevindim. Ona epey saygı duyuyorsunuz

herhalde?

Sorusundaki saflığın farkında değildi.

— Çok çok... Bunu hemen anladığınıza sevindim.

— Ben de sevindim. Çünkü farkındayım, bazen onunla... alay ediyorlar. Ama asıl önemli olanı dinleyin şimdi: Uzun süre düşündüm ve sonunda sizi seçtim. Evde benimle alay etmelerini istemiyorum, beni küçük aptal kız yerine koymalarını istemiyorum; bana takılmalarını istemiyorum... İşte birden anladım bütün bunları ve Yevgeniy Pavloviç'in önerisini kesinlikle reddettim. Çünkü durmadan beni kocaya vermeye çalışmalarından hoşlanmıyorum! Ben... ben... ben evden kaçmak istiyorum. Bana yardım etmeniz için de sizi seçtim.

— Evden kaçmak mı? diye haykırdı prens.

Aglaya olağanüstü bir öfkeyle parlayıp bağırdı:

— Evet, evet, evet, kaçmak istiyorum! Evde sürekli yüzümü kızartmalarından bıktım artık! Bundan böyle evdekilerin de, Prens Ş.'nin de, Yevgeniy Pavloviç'in de, hiç kimsenin karşısında yüzümün kızarmasını istemiyorum. Bu yüzden sizi seçtim. Sizinle her şeyi, her şeyi konuşacağım, en önemli şeyleri bile, canımın istediği gibi konuşacağım... Siz de hiçbir şeyinizi gizlememelisiniz benden. Bir kişiyle olsun, her şeyimi kendimle konuşuyor gibi konuşmak istiyorum. Durup dururken bu kez sizi beklediğimi, sizi sevdiğimi söylemeye başladılar. Siz gelmeden önceydi bu. Oysa mektubunuzu bile göstermemiştim onlara. Şimdi herkesin dilinde sizi sevdiğim var... Cesur olmak, hiçbir şeyden korkmamak istiyorum. Onların balolarına gitmek gelmiyor içimden, yararlı şeyler yapmak istiyorum. Uzun zamandır kaçmayı düşünüyorum. Yirmi yıldır tıkıldım kaldım evde. Herkes evlendirmeye çalışıyor beni. Daha on dört yaşında akılsız bir kızken bile kaçmak istiyordum. Şimdi ise her şeyin hesabını yapmış durumdayım. Yurtdışıyla ilgili sorular sormak için sizi bekliyordum. Gotik tarzda hiç katedral görmedim ben. Roma'ya gitmek istiyorum, bilim yuvalarını görmek istiyorum, Paris'te okumak istiyorum. Son bir yıldır hazırlıyorum kendimi, hem çok öğrenmeye çalıştım, hem çok kitap okudum. Bana yasak olan her kitabı okudum. Aleksandra ile Adelaida her kitabı okuyor, onlara serbest, ama bana yasak, gözleri üzerimde... Kız kardeşlerimle tartışmak istemiyorum. Ama annemle babama sosyal konumumu bütünüyle değiştirmek istediğimi söyledim. Çocuk eğitimi alanında çalışmaya kararlıyım. Bunun için de size güveniyordum, çünkü çocukları sevdiğinizi söylüyordunuz. Şu anda olmasa bile ileride sizinle çocukların eğitimi alanında çalışabilir miyiz? Birlikte yararlı şeyler yaparız. General kızı olmak istemiyorum ben... Söylesenize, çok bilgili bir insan mısınız siz?

— Yo, hiç de değil.

— Çok yazık, oysa ben düşünüyordum ki... Sahi neden öyle düşünüyordum? Yine de yol göstereceksiniz bana, sizi seçtim çünkü.

— Ama saçmalık bu Aglaya İvanovna.

Birden gözleri parladı Aglaya'nın, bağırdı:

— İstiyorum, kaçmak istiyorum evden! Dediğimi yapmazsanız ben de o zaman Gavrila Ardalionoviç'le evlenirim. Evde beni iğrenç bir kadın olarak görmelerini, saçma sapan şeylerle suçlamalarını istemiyorum.

Neredeyse ayağa fırlayacaktı prens,

— Aklınız başınızda mı sizin Aglaya İvanovna? Neyle suçluyorlar sizi, kim suçluyor?

— Evde herkes, annem, kız kardeşlerim, babam, Prens Ş., hatta o iğrenç Kolya! Açık açık söylemeseler de biliyorum, öyle düşünüyorlar. Hepsinin yüzüne söyledim bunu, annemin de, babamın da... Maman bütün gün hasta yattı. Ertesi gün de Aleksandra ile babam bana saçmaladığımı, ağzımdan çıkanı kulağımın duymadığını söylediler. Ben de dosdoğru konuşup kestirip attım, her şeyden haberim olduğunu, her şeyi anladığımı, artık küçük bir kız olmadığımı, her şeyi öğrenmek için daha iki yıl önce Paul de Kock'un iki romanını okuduğumu söyledim. Maman bunları duyunca az kaldı düşüp bayılacaktı.

Birden tuhaf bir şey geldi prensin aklına. Aglaya'nın yüzüne uzun uzun baktıktan sonra gülümsedi.

Şu anda karşısında oturanın, bir zamanlar ona Gavrila Ardalionoviç'in mektubunu okutan o mağrur, kibirli kız olduğuna inanamıyordu bile. O pek kibirli, pek dikbaşlı, sert tavırlı güzel kızın böyle bir çocuğa, belki şimdi bile her dediğinin anlamını gerçekten kavrayamayan bir çocuğa nasıl dönüştüğünü aklı almıyordu.

— Sürekli evde mi kaldınız siz Aglaya İvanovna? diye sordu. Yani hiçbir yere, bir okula, enstitüye falan gidip gitmediğinizi soruyorum.

— Hiçbir zaman, hiçbir yere gitmedim. Hep evde oturdum, tıpası kapalı bir şişede gibi... Şişeden çıkınca da doğru kocaya gideceğim. Ne o, yine gülüyor musunuz? Farkındayım, sanki siz de alay ediyorsunuz benimle, siz de onlardan yanasınız. (Kaşlarını çatmıştı Aglaya.) Canımı sıkmayın, zaten neler oluyor bana, bilemiyorum... (Sinirli bir tavırla kestirip attı birden:) Hiç kuşkum yok, buraya gelirken size âşık olduğumu, size bir aşk randevusu verdiğimi düşünüyordunuz.

Prens mahcup olmuştu, saf bir tavırla karşılık verdi:

— Aslında dün ben de bundan korkuyordum, ama bugün inandım ki siz...

Birden bağırdı Aglaya:

— Demek öyle! (alt dudağı titremeye başlamıştı) Korktunuz demek benim... demek cesaret edebildiniz benim... Aman Tanrım! Belki de sizi buraya ağıma düşürmek için çağırdığımdan bile kuşkulanmışsınızdır; burada yakalasınlar bizi, sonra sizi benimle evlenmek için zorlasınlar diye...

— Aglaya İvanovna! Nasıl böyle konuşabiliyorsunuz, utanmıyor musunuz? Çok ayıp doğrusu! Sizin o tertemiz, masum kalbinizde böylesine kirli bir düşünce nasıl yer edebiliyor? Bahse girerim, bu söylediklerinize kendiniz de inanmıyorsunuz!

Aglaya başı önünde, oturuyordu. Söylediklerinden kendi de korkuyor gibiydi.

— Hiç de utanmıyorum, diye mırıldandı. Hem kalbimin masum olduğunu nereden biliyorsunuz? Öyleyse o aşk mektubunu nasıl yazabildiniz bana?

— Aşk mektubu mu? Size yazdığım o mektup aşk mektubu muydu? Son derece saygılı bir mektuptu o! Hayatımın en kötü anında kalbimden geldiği gibi yazmıştım size! O anda bir ışık gibi hatırlamıştım sizi... ben...

Birden prensin sözünü kesti Aglaya:

— Peki, peki! (Ama ses tonu değişmişti şimdi. Söylediğine çok pişman gibiydi. Korkmuştu bile sanki. Hatta hâlâ doğrudan yüzüne bakmamaya çalışarak prense doğru eğilmiş, kızmaması için daha ikna edici bir jest yapmış olmak için, omzuna dokunmak bile istemişti. Çok daha utanarak sürdürdü konuşmasını:) Pekâlâ... Aptalca bir şey söylediğimin farkındayım... Bunu sizi... denemek için söylemiştim. Böyle bir şey söylemedim sayın... Sizi gücendirdiysem bağışlayın beni. Bana bakmayın lütfen, başınızı öte yana çevirin. Bunun çok kirli bir düşünce olduğunu söylediniz. Sizi incitmek için bilerek öyle söyledim. Kimi zaman içimden geleni söylemekten korkarım, ama yine de birden söylerim. O mektubu hayatınızın en kötü anında yazdığınızı söylediniz... (Yine yere bakarak, daha alçak sesle ekledi:) O anın hangi an olduğunu biliyorum...

— Ah, her şeyi bilebilseydiniz!

Yeniden heyecanlanıp haykırdı Aglaya:

— Her şeyi biliyorum! Birlikte kaçtığınız o iğrenç kadınla tam bir aydır aynı evde yaşıyordunuz...

Bunları söylerken yüzü kızarmamıştı Aglaya'nın, tersine bembeyaz olmuştu. Ne yaptığını bilmiyormuş gibi birden ayağa kalktı, ama hemen kendini toplayıp tekrar oturdu. Alt dudağı hâlâ titriyordu. Bir dakika kadar hiç konuşmadılar. Aglaya'nın bu ani çıkışı karşısında şaşırmıştı prens, bunu neye yoracağını bilemiyordu.

Aglaya birden kestirip attı:

— Sizi hiç sevmiyorum.

Prens cevap vermedi. Yine bir dakika kadar konuşmadılar.

Neden sonra Aglaya çabuk çabuk konuşarak, ama duyulur duyulmaz bir sesle, başını önüne daha da eğerek mırıldandı:

— Gavrila Ardalionoviç'i seviyorum ben...

Prens de neredeyse fısıldayarak,

— Bu doğru değil, dedi.

— Yani yalan mı söylüyorum? Gerçek bu... Önceki gün burada, bu bankta söz verdim ona.

Prens korkmuştu. Bir an düşündükten sonra kararlı,

— Bu doğru değil, diye tekrarladı. Yalan söylüyorsunuz.

— Çok kibarsınız. Şunu bilesiniz ki, düzeldi Gavrila Ardalionoviç. Canından çok seviyor beni. Sırf beni canından çok sevdiğini kanıtlamak için önceki gün burada elini yaktı.

— Elini mi yaktı?

— Evet, elini yaktı. İster inanın, ister inanmayın, umurumda değil.

Prens yine bir süre bir şey söylemedi. Çok ciddiydi Aglaya. Kızmıştı da.

— Nasıl yani, burada elini yaktığına göre, bir mumla mı geldi buraya? Pek anlayamadım da...

— Evet... Mumla geldi. Anlaşılamayacak ne var bunda?

— Bütün bir mumla mı, yoksa şamdanda bir mumla mı?

— Evet... yo hayır... yarım bir mumla... yarısına kadar yanmış... Hayır, bütün... ne fark eder ki, neyse, boş verin!.. Merak ettiyseniz söyleyeyim, kibrit de getirdi. Kibritle yaktı mumu ve tam yarım saat parmağını üzerinde tuttu. Olmayacak şey mi bu sizce?

— Dün gördüm Gavrila Ardalionoviç'i. Parmaklarında bir şey yoktu.

Birden çocuk gibi gülmeye başladı Aglaya. Çocuksu bir güvenle prense döndü, hâlâ gülüyor, dudakları titriyordu.

— Neden yalan söylediğimi biliyor musunuz? diye sordu. Çünkü insan yalan söylerken sık rastlanmayan veya inanılmaz, yani çok ters, hiç olmamış bir şey söylüyor ve bunu başarıyla anlatmak becerisini gösteriyorsa yalan çok daha inandırıcı oluyor. Bunu fark ettim. Ama benimki olmadı, çünkü beceremedim...

Kendine gelmiş gibi tekrar çattı kaşlarını Aglaya. Prense döndü, ciddi, hatta üzgün bir tavırla ekledi:

— O zaman... o zaman size "zavallı şövalye"yi okuduysam bunun nedeni... sizi hem övmek... hem de davranışınız için sizi suçlamak ve her şeyi bildiğimi size göstermekti...

— Bana da... biraz önce kendisinden öylesine kötü söz ettiğiniz o şanssız kadına da çok haksızlık ediyorsunuz Aglaya İvanovna...

— Çünkü her şeyi biliyorum, her şeyi... Bu nedenle böyle konuşuyorum! Altı ay önce herkesin önünde ona evlenme önerisinde bulunduğunuzu da biliyorum! Sözümü kesmeyin, farkındaysanız, görüyorsunuz, hiç yorum yapmadan konuşuyorum. Arkasından, sizi bırakıp Rogojin'le kaçtı. Sonra bir köyde veya kentte o kadınla bir arada yaşadınız. Bu kez başka birine kaçtı. (Kıpkırmızı olmuştu Aglaya'nın yüzü.) Sonra yine onu... delicesine seven Rogojin'e döndü. Kadının Petersburg'a geldiğini duyunca siz, çok akıllı bir insan olan siz, onun arkasından burada aldınız soluğu. Dün akşam onu savunmak için atıldınız, biraz önce de rüyanızda onu görüyordunuz... Gördüğünüz gibi, her şeyi biliyorum. Evet, o kadın için geldiniz buraya, o kadın için...

Prens dalgın, başını önüne eğip alçak sesle, üzgün,

— Evet, onun için... dedi. (Aglaya'nın ona ateş saçan gözlerle baktığından kuşkusu yoktu.) Yalnızca öğrenmek için... Kısacası, onun Rogojin'le mutlu olmadığını bilsem de... ne yapabileceğimi, ona nasıl yardımcı olabileceğimi bilmiyordum, ama yine de geldim.

Ürperdi prens, başını kaldırıp Aglaya'ya baktı. Aglaya öfkeli dinliyordu onu. Bir süre sustuktan sonra,

— Nedenini bilmeden geldiyseniz, demek çok seviyorsunuz onu, diye mırıldadı.

— Hayır, dedi prens. Hayır, sevmiyorum. Ah, onunla bir arada geçirdiğim günleri hatırladığımda ne büyük bir dehşete kapıldığımı bilemezsiniz!

Bunu söylerken bütün bedeninden bir ürperti geçmişti.

— Her şeyi anlatın bana, dedi Aglaya.

— Sizin bilmemeniz gereken bir şey yok burada. Neden özellikle size, yalnızca size anlatmak istedim bütün bunları, bilmiyorum. Belki de sizi gerçekten çok sevdiğimdendir. Bu bahtsız kadın kendisinin dünyanın en düşmüş, en yüzü kara varlığı olduğuna inanıyor. Lütfen aşağılamayın onu, taşlamayın. Hak etmediği yüz karasıyla yeterince acı çektirdi kendine zaten. Hem suçu nedir, ah Tanrım! Ah, çılgınlar gibi, durmadan suçsuz olduğunu, insanların, bir ahlaksızın, bir caninin kurbanı olduğunu haykırıyor! Ama size ne derse desin, bilesiniz ki, söylediklerine önce kendi inanmamaktadır; tam tersine, bütün içtenliğiyle kendisinin... suçlu olduğuna inanıyor. Onun bu karamsarlığını dağıtmayı denediğimde öylesine acı çekiyordu ki, o korkunç anları unutamadığım sürece içimin sızısı hiçbir zaman dinmeyecek. Bu acı bir daha çıkmamak üzere saplanmıştı sanki yüreğime. Neden kaçıyordu benden, biliyor musunuz? Özellikle yalnızca bana, kendisinin aşağılık biri olduğunu göstermek için... Ne var ki burada en korkunç olan da, aşağılık olduğunu yalnızca bana göstermek istediğinin belki kendisinin bile farkında olmaması, içinden çirkin şeyler yapmak geldiği için benden kaçması, sonra dönüp kendine “işte rezilce bir şey daha yaptın, demek aşağılık bir insansın!” demek istemesiydi. Ah, belki de bunu anlayamazsınız siz Aglaya! Biliyor musunuz ki, bu coşkun yaradılışlı varlık için yüz karası belki de tıpkı birinden öç almak gibi müthiş, olağanüstü bir haz kaynağıydı. Kimi zaman çevresindeki ışığı görecek duruma getiriyordum onu. Ama o zaman hemen öfkeleniyor, o kadar ileri gidiyordu ki, açıkça onu küçümsediğimi (oysa aklımdan geçmezdi böyle bir şey) iddia ediyor, kimsenin ona acıdığı için evlenme önerisinde bulunmasını, yardım etmesini, onu “kendi düzeyine çıkarmaya” çalışmasını istemediğini söylüyordu. Dün gördünüz onu. Düşünebiliyor musunuz, o grubun içinde mutlu olabilir mi? Ona göre insanlar mıydı onlar? Onun ne kadar gelişmiş bir kişiliği olduğunu, kafasının nasıl çalıştığını bilemezsiniz! Bazen şaşırttığı bile olurdu beni!

— Orada ona da böyle... vaazlar mı veriyordunuz?

Prens, Aglaya’nın sorusunun amacını fark etmeden,

— Yo, hayır, dedi. Genellikle neredeyse hep susuyordum. Çoğu zaman konuşmak isterdim, ama ne yalan söyleyeyim, ne diyeceğimi bilemezdim. Bilirsiniz, bazı durumlarda en iyisi hiç konuşmamaktır. Ah, seviyordum onu; ah, ne çok seviyordum... ama sonra... sonra... sonra her şeyin farkına vardı...

— Neyin farkına vardı?

— Ona yalnızca acıdığımın ve benim... onu artık sevmediğimin.

— Nereden biliyorsunuz, birlikte kaçtığı... o toprak sahibine gerçekten âşık olmuştu belki?

— Hayır, her şeyden haberim var. Yalnızca alay ediyordu onunla.

— Peki, sizinle hiç alay etmedi mi?

— Hayır, hayır. Öfkesinden alay ediyordu benimle. Kızdığında öyle hırpalardı ki beni... Sonra kendi de üzülürdü! Ama... sonra... ah, hatırlatmayın bana o günleri, hatırlatmayın!

Elleriyle yüzünü kapadı prens.

Aglaya,

— Biliyor musunuz, dedi, hemen her gün mektup yazıyor bana...

Prens endişeli, bağırdı:

— Demek doğruymuş! Bunu duydum, ama inanmak istemedim.

Aglaya ürkek,

— Kimden duydunuz? diye sordu.

— Dün akşam Rogojin söyledi, ama üstü kapalı olarak.

— Dün mü? Dün sabah mı? Dün ne zaman? Konserden önce mi, sonra mı?

— Sonra... Gece saat on birden sonra.

— Demek Rogojin söyledi... Peki, bana neler yazdığını biliyor musunuz? Bu mektuplarda?

— Ne yazarsa yazsın, şaşırmam. Delidir çünkü.

— Alın işte... (Aglaya cebinden zarf içinde üç mektup çıkardı, prensin önüne attı.) Bir haftadır sizinle evlenmem için yalvarıp duruyor bana; kandırmaya, aklımı çelmeye çalışıyor... O... neyse, deli olsa da aklı yerinde. Çok doğru söylüyorsunuz, benden çok daha akıllı... Bana âşık olduğunu yazıyor mektuplarında. Uzaktan da olsa, her gün beni görmenin yolunu arıyormuş. Sizin beni sevdiğinizi, onun bunu bildiğini, uzun zamandır bunun gözünden kaçmadığını, orada benden çok söz ettiğinizi yazıyor. Sizi mutlu görmek istiyormuş, sizi yalnızca benim mutlu edebileceğimi düşünüyormuş... Böyle tuhaf şeyler yazıyor işte... Bana yazdığı mektupları kimseye göstermedim, sizin gelmenizi bekliyordum. Bunun ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Bir şey düşünemiyor musunuz?

— Çılgınlık bu! Deli olduğunun kanıtı!

Prensin dudakları titremeye başlamıştı.

— Ağlamıyorsunuz ya?

Prens, Aglaya'nın yüzüne baktı.

— Hayır Aglaya, ağlamıyorum.

— Ben ne yapabilirim? Ne yapmamı öneriyorsunuz? Bu mektupları kabul edemem!

Prens,

— Ah, düşünmeyin onu artık! diye haykırdı. Bu durumda ne yapacaksınız ki? Size bir daha yazmaması için elimden geleni yapacağım.

Aglaya sesini yükseltip,

— Öyleyse kalpsiz bir insansınız siz! dedi. Onun bana değil, size, yalnızca size âşık olduğunun farkında değil misiniz? Her şeyini fark ettiniz de bir bunu mu fark etmediniz? Bu mektupların ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Kıskançlıktır bunun adı, kıskançlıktan da öte bir şey! Onun... bu

mektuplarında yazdığı gibi, Rogojin'le gerçekten evleneceğini nasıl düşünebiliyorsunuz? Biz evlenelim, ertesi gün intihar eder!

Prens ürperdi. Kalbi duracakmış gibi çarpıyordu. Ama şaşkınlık içinde bakıyordu: Bu çocuğun epeydir artık bir kadın olduğunu kabul etmek zorunda kalması tuhafına gitmişti.

— Tanrı biliyor ya, Aglaya, onun eski huzuruna kavuşması için, onu mutlu edebilmek için canımı verirdim, ne var ki... artık sevemem onu, bunu kendisi de biliyor!

— Öyleyse feda edin kendinizi... size de bu yakışır zaten! Büyük bir iyilikseversiniz. Hem yalnızca adımla hitap ederek "Aglaya" da demeyin bana... Biraz önce de yalnızca "Aglaya" dediniz... Kendisini yeniden hayata döndürmek zorundasınız; onu yatıştırmak, rahatlatmak için tekrar bir yerlere gitmelisiniz onunla. Öyle ya, seviyorsunuz onu!

— Bunu bir ara düşünmüş olsam bile, kendimi böyle feda edemem ve... aslında şimdi bile istiyorumdur belki bunu. Ama kesinlikle biliyorum, benimle olursa mahvolacak, bu nedenle de bırakıyorum onu. Bugün saat yedide görmem gerekiyordu onu, ama şimdi gitmem bile belki. Gururu yüzünden, ona olan aşkım için hiçbir zaman bağışlamayacaktır beni ve bu yüzden ikimiz de mahvolacağız! Doğal değil bu, ama hiçbir şey doğal değil burada. Bana âşık olduğunu söylüyorsunuz, peki ama aşk mı bu? Bütün bu çektiklerimden, yaşadıklarımdan sonra aşktan söz edilebilir mi? Hayır, aşk değil, başka bir şey bu!

Aglaya korkuyla birden:

— Yüzünüz bembeyaz oldu! dedi.

— Önemli değil. Az uyudum da ondandır. Halsizim ve... gerçekten o aralar sizden söz ediyorduk Aglaya...

— Demek doğruymuş? Gerçekten, onunla benim hakkımda konuşabildiniz demek? Hem... hem sonra, beni bir kez görmüşken nasıl âşık olabildiniz bana?

— Nasıl olduğunu bilemiyorum. O sıralar karanlıklar içinde hayal kuruyordum... Belki yepyeni bir ışık gördüm... Nasıl oldu da ilk sizi düşündüm, bilemiyorum. O zaman da bunu bilemediğimi size yazarken doğru söylüyordum. İçinde bulunduğum dehşet dolu anların etkisinden oldu bu... Sonra bir şeylerle oyalanmaya başladım. Üç yıl gelmeyebilirdim buraya...

— Öyleyse onun için geldiniz?

Bir an titremişti Aglaya'nın sesi.

— Evet, onun için.

İnsanın içini karartan iki dakikalık bir sessizlik oldu. Aglaya ayağa kalktı. Titreyen bir sesle,

— Öyle diyorsanız... diye başladı. Onun... kadınınızın... deli olduğuna inanıyorsanız, o zaman onun çılgın fantezileriyle benim işim olmaz... Rica ediyorum Lev Nikolayeviç, alın onun şu üç mektubunu, gidip benim, yüzüne fırlatın! Ve bir daha, (birden sesini yükseltmişti Aglaya) bir daha tek satır yazmaya kalkışırsa bana, bunu söyleyin kendisine, onu tımarhaneye tıkmaları için babama her şeyi anlatacağım...

Prens birden ayağa fırladı. Aglaya'nın bu beklenmedik öfkesi karşısında korkuya kapılmıştı. Önündeki sis perdesi ansızın kalkmıştı sanki.

Prens,

— Böyle hissediyor olamazsınız... diye mırıldandı. Doğru değil bu!

Aglaya kendinde değilmiş gibi haykırdı:

— Doğru! Doğru!

Hemen yakında bir ses duyuldu:

— Nedir doğru olan? Doğru olan nedir?

Lizaveta Prokofyevna karşılarında duruyordu.

Aglaya hemen karşılık verdi annesine:

— Doğru olan, Gavrila Ardalionoviç'le evlenecek olmam! Gavrila Ardalionoviç'i sevmem ve yarın onun evine gidecek olmam! Duydunuz mu? Merakınızı giderebildim mi? Hoşunuza gitti mi?

Koşarak eve doğru uzaklaştı.

Lizaveta Prokofyevna durdurdu prensi.

— Hayır azizim, hemen gitmeyin, lütfen benimle birlikte eve kadar geliverin, biraz konuşalım... Ne biçim bir işkencedir bu, bütün gece gözümü kırpmadım...

Prens onun arkasından eve doğru yürüdü.

IX

Lizaveta Prokofyevna eve geldiğinde ilk odada durdu. Daha ileri gidecek gücü kalmamıştı, bitkindi, prense oturmasını söylemeyi bile unutup kanepeye bıraktı kendini. Şömineli, oldukça geniş bir odaydı burası. Ortasında yuvarlak bir masa, pencere diplerinde sehpalarda çok sayıda çiçek vardı. Arka duvarındaki cam kapı bahçeye açılıyordu. Çok geçmeden, Adelaida ile Aleksandra soru dolu, şaşkınlık okunan bakışlarla annelerine ve prense bakarak girdiler salona.

Yazlıktayken sabahları kızlar yataktan genellikle saat dokuzda kalkarlardı. Yalnız son iki üç gündür Aglaya biraz erken kalkmaya başlamıştı. Bahçede dolaşmaya çıkıyordu. Ama yine de o günkü gibi saat yedide değil, sekizde veya daha geç çıkıyordu evden. Gerçekten de, kaygıları yüzünden bütün gece hiç uyumamış olan Lizaveta Prokofyevna, Aglaya'nın saat sekizde kalkıp bahçede dolaşmaya çıkmış olacağını düşünerek, onun yanına gitmek amacıyla saat sekizde kalkıp bahçeye çıkmıştı. Ama bahçede yoktu Aglaya, yatak odasına bakmıştı, orada da yoktu. O zaman iyice telaşlanmıştı Lizaveta Prokofyevna ve kızları uyandırmıştı. Hizmetçi kızdan "Aglaya İvanovna'nın daha saat yedide parka gittiğini" öğrenmişlerdi. Ne yapacağı belli olmayan küçük kız kardeşlerinin bu yeni tuhaflığı karşısında gülümsemişti kızlar ve annelerine onu aramaya parka giderse belki Aglaya'nın kızabileceğini, onun şimdi belki de elinde bir kitapla, üç gün önce bankın yerinin bir özelliği olmadığını söyleyen Prens Ş. ile neredeyse bozuştuğu o yeşil bankta oturduğunu söylemişlerdi. Lizaveta Prokofyevna prens-le Aglaya'yı bir arada görünce, birçok nedenden ötürü çok korkmuştu. Ama şimdi prensi eve getirdiğinde bunu bir sorun yapmaktan vazgeçmişti: "Ne yani, önceden randevulaşmış olsa bile, parkta prensle buluşamaz, oturup konuşamaz mı yani Aglaya?"

Sonunda toparlamıştı kendini Lizaveta Prokofyevna.

— Sizi buraya sorguya çekmek için getirdiğimi düşünmeyin sevgili prens... Dün akşamki olaydan sonra seninle uzun süre görüşmek istemeyebilirdim dostum...

Sözünün sonunu getirmedi.

Prens son derece sakin, karşılık verdi:

— Öyle ama, yine de Aglaya İvanovna ile nasıl buluştuğumuzu öğrenmeyi çok isterdiniz, değil mi?

Bir anda kıpkırmızı oldu Lizaveta Prokofyevna'nın yüzü.

— Eh, isterim elbette! dedi. Açık konuşmaktan çekinmem ben. Kimseyi gücendirmem çünkü, gücendirmek de istemem...

— Rica ederim, gücendirmeyle ilgisi yok, doğal olarak bazı şeyleri öğrenmek istersiniz, bir annesiniz çünkü. Dünkü daveti üzerine, bu sabah saat tam yedide yeşil bankta buluştuk Aglaya İvanovna ile. Dün bir pusla vermişti bana, beni görmek, benimle önemli bir konuda konuşmak istediği yazıyordu pusulada. Buluştuk, tam bir saat özellikle Aglaya İvanovna ile ilgili konularda konuştuk. Hepsi bu kadar.

Lizaveta Prokofyevna ağırbaşlı bir tavırla,

— Elbette o kadar olacak dostum, elbette... dedi.

O anda salona giren Aglaya,

— Çok güzel prens! dedi. Beni evde yalan söyleyerek küçük düşecek biri gibi görmediğiniz için size yürekten teşekkür ederim! Bu kadarı yeter size maman, daha soracaklarınız var mıydı?

Lizaveta Prokofyevna bir öğretmen tavrıyla,

— Bilirsin, şimdiye kadar senin karşında yüzümün kızaracağı duruma hiç düşmedim... oysa çok hoşlanırdın bundan... Neyse, güle güle prens, sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim... Umarım, size olan her zamanki saygıma güveniniz sarsılmamıştır.

Prens öne eğilerek iki yana da selam verdi, bir şey söylemeden çıktı. Adelaida ile Aleksandra gülümseyip aralarında bir şeyler fısıldaştı. Sert sert baktı onlara Lizaveta Prokofyevna.

Adelaida güldü.

— Yalnızca prensin pek güzel selam verdiğini söylüyorduk maman. Genellikle çuval gibi selam verir de, ama şimdi birden... tıpkı Yevgeniy Pavloviç gibi selam verdi.

Lizaveta Prokofyevna bu kez akıl verir gibi,

— Kibarlık, zariflik insanın içinden gelir, dans öğretmeninden öğrenilmez, dedi ve Aglaya'ya hiç bakmadan üst kata, odasına çıktı.

Prens eve döndüğünde saat dokuza geliyordu. Verandada Vera Lukyanovna ve hizmetçi kızla karşılaştı. Ortalığı temizliyor, dün akşamki dağınıklığı topluyorlardı.

Vera sevinçli,

— Şükür ki siz gelmeden işimizi bitirdik! dedi.

— Merhaba. Biraz başım dönüyor, gece doğru dürüst uyuyamadım. Biraz uyusam iyi olacak.

— Dün olduğu gibi yine verandada mı yatacaksınız? Tamam... Herkesi uyarırım, rahatsız etmezler sizi. Babam bir yere gitti.

Hizmetçi kız çıktı. Vera onun arkasından yürüyecek oldu, ama döndü, endişeli bir tavırla prensin yanına gitti.

— Prens, dedi, acıyın o... zavallıya, kovmayın onu bugün.

— Kovacak falan değilim, nasıl isterse öyle yapsın.

— Artık bir şey yapmaz, ayrıca... sert de davranmayın ona.

— Yok canım, niye sert davranayım?

— Ve... alay da etmeyin onunla. En önemlisi de bu.

— Yo, kesinlikle etmem!

Kıpkırmızı oldu Vera'nın yüzü.

— Aptallık bende ki sizin gibi bir insana böyle şeyler söylüyorum. (Verandadan çıkmak için yarı döndü, gülümseyerek ekledi:) Bitkin olduğunuzu söylüyorsunuz, ama şu anda gözleriniz öyle hoş

bakıyor ki... mutluluktan ışıl ışıl parlıyorlar.

Prens neşeyle gülerek, heyecanla:

— Gerçekten mutluluktan gibi mi? diye sordu.

Ama bir çocuk gibi saf, rahat olan Vera nedense birden utandı, daha da kızardı, gülmeyi sürdürerek çabuk adımlarla çıktı odadan.

“Ne... tatlı kız...” diye geçirdi içinden prens, o anda unuttu onu. Verandanın köşesine, önünde bir sehpayla sedirin bulunduğu köşeye gitti, oturdu, elleriyle yüzünü kapadı, on dakika öyle kaldı. Birden heyecanla, telaşla elini yan cebine soktu, üç mektup çıkardı oradan.

Ama o anda tekrar açıldı kapı, Kolya girdi. Mektupları cebine geri koyması, onları okumayı bir süre daha ertelemesi gerekeceği için sevinmiş gibiydi.

Kolya sedire otururken, her genç gibi doğrudan konuya girdi:

— Şu olanlara baksanıza! dedi. Şu anda ne düşünüyorsunuz İppolit için? Artık hiç saygınız kalmadı mı ona?

— Neden kalmasın? Ama çok yorgunum şu anda Kolya... Yine aynı konuyu açmanın hiç gereği yok şimdi... Peki, durumu nasıl?

— Uyuyor. Daha iki saat uyanmaz. Anlıyorum, gece evde değildiniz, parkta dolaştınız... Heyecandan kuşkusuz... Daha ne olsun!

— Evde olmadığımı, parkta dolaştığımı nereden biliyorsunuz?

— Demin Vera söyledi. Yanınıza girmemem için uyardı da beni, ama sabredemedim, bir dakikalığına girdim. İki saattir başında nöbetteydim. Şimdi nöbeti Kostya Lebedev’e bıraktım. Burdovskiy gitti. Hadi siz de yatın uyuyun prens. İyi... neyse, artık iyi günler diyeyim! Ama biliyor musunuz, çok etkilendim!

— Elbette... bütün bu olanlar...

— Yo, hayır prens, hayır. “İtirafları” etkiledi beni. Özellikle de kaderden ve gelecekteki yaşamdan söz ettiği bölümü.

De-va-sa bir düşünce söz konusu burada.

Prens, yanına kuşkusuz sırf bu de-va-sa düşünceyi anlatmak için geldiği belli Kolya'ya sevgiyle baktı.

— Ne var ki asıl önemli olan yalnızca bu düşünce değil, ortam da önemli! Bunu Voltaire, Rousseau, Proudhon yazmış olsaydı okur, aklımda tutardım, ama asla böylesine etkilenmezdim. Ama önünde yaşayacağı on dakikası olduğunu bilen bir insanın böyle şeyler söylemesi, gururdur işte! Kişisel meziyetin bağımsızlığının en yüksek düzeyi bu! Bir meydan okuma... Dev bir ruhsal güç bu! Sonra da böyle bir insanın tabancaya bilerek kapsül koymadığını iddia etmek... Alçaklık bu, olacak şey değil! Hem biliyor musunuz, dün kandırdı bizi, kurnazlık etti: Valizini falan toplamadım ben, tabancasını da görmedim. Her şeyini kendi hazırladı. Birden şaşırttı beni. Vera onun burada kalmasına izin vereceğinizi söyledi. Size yemin ederim, herhangi bir terslik olmaz. Üstelik biz de hiç yalnız bırakmayacağız onu.

— Gece sizden kim vardı yanında?

— Ben, Kostya Lebedev, Burdovskiy. Keller az kaldı, sonra Lebedev'in yanına gitti. Çünkü hepimize yatacak yer yoktu. Ferdışçenko da Lebedev'in yanında yattı. Saat yedide de gitti. General hep Lebedev'in yanında kaldı, şimdi o da gitti... Biraz sonra belki Lebedev gelir yanınıza. Neden bilmiyorum, sizi arıyordu, iki kez sordu sizi. Yatıp uyumayacaksanız söyleyeyim mi gelsin yanınıza? Ben de yatacağım. (Ah, bir şeyi söylemeyi unuttum size: General demin çok şaşırttı beni. Saat altı civarında Burdovskiy nöbete kaldırdı beni. Altıyı biraz geçiyordu. Bir dakikalığına dışarı çıktım, birden generalle karşılaştım. O kadar sarhoştu ki, tanımadı beni. Karşımda direk gibi dikiliyordu. Ben olduğumu fark edince birden üzerime atıldı: "Hastanın durumu nedir? Hastanın nasıl olduğunu soracaktım..." Anlattım. Bu kez "Bu iyi işte," dedi. "Ama benim buraya gelmemin asıl amacı, bunun için de kalktım yataktan, seni uyarmaktı. Bay Ferdışçenko'nun yanında her şeyin konuşulmaması gerektiği konusunda bazı sezgilerim var... Dikkatli olmak gerekiyor," diye bitirdi sözünü. Düşünebiliyor musunuz prens?

— Gerçekten mi? Ama... neyse, bu bizi ilgilendirmez.

— Evet, elbette öyle, mason değiliz ya biz! Generalin bunu söylemek için gece vakti beni uyandırmaya gelmesine şaşmıştım.

— Ferdışçenko'nun gittiğini mi söylemiştiniz?

— Saat yedide gitti. Giderken uğradı bana. Hastanın başında nöbetteydim. Uyumak için Vilkin'in evine gideceğini söyledi. Vilkin diye sarhoş bir tanıdığımız var. Neyse, ben gidiyorum! İşte Lukyan Timofeyeviç de geldi... Prens uyumak istiyor Lukyan Timofeyeviç. Geri dön bakalım!

Odaya giren Lebedev sözcükleri uzatarak, üzerine basa basa, alçak sesle,

— Çok önemsediğim bir konuda bir dakikanızı almak istiyordum çok saygıdeğer prens, diye başladı.

Bir yandan da yerlere kadar eğiliyordu. Eve yeni dönmüş, daha kendi odasına bile uğramamıştı, hatta şapkası bile elindeydi. Yüzünde pek ağırbaşlı, ciddi, endişeli bir ifade vardı. Oturmasını

söyledi prens.

— İki kez sormuşsunuz beni, öyle mi? Dünkü olaylar yüzünden endişeleniyor olmalısınız...

— Dünkü çocuğu mu diyorsunuz prens? Yo, hayır... Dün kafamın içi karmakarışıktı... Ama ne derseniz deyin, bugün size kontreka[40] etmek niyetinde değilim.

— Kontreka mı? Ne dediniz?

— Kontreka etmeyeceğim dedim... Fransızca bir sözcük bu. Rusçaya giren birçok sözcük gibi bir sözcük. Aslında pek savunduğum bir şey değil ya...

Gülümsedi prens.

— Ne o Lebedev, bugün pek ciddi, ağırbaşlısınız, konuşmanız bile değişik...

Lebedev Kolya'ya döndü, neredeyse dokunaklı bir sesle,

— Sayın Kolya Ardalionoviç, dedi, prense özel bir şey söylemek istiyordum da...

Kolya çıkarken,

— Peki, peki, beni ilgilendirmeyen bir konu! dedi. Hoşça kalın prens!

Lebedev onun arkasından bakarak,

— Severim bu çocuğu, çok anlayışlıdır, dedi. Biraz sırnaşık olmakla birlikte uyanıktır da. Başıma bir felaket geldi, çok saygıdeğer prens, dün gece veya bu sabah şafak vakti... tam zamanını hâlâ bilemiyorum.

— Ne oldu?

— Yan cebimden dört yüz rublem gitti saygıdeğer prensim! (Acı acı gülümseyerek ekledi Lebedev:) Yürüttüler!

— Dört yüz rublenizi kaybettiniz ha? Çok yazık.

— Özellikle kendi emeğiyle yaşamaya çalışan, dürüst, yoksul bir insan için, prens...

— Çok doğru, çok doğru. Nasıl oldu bu?

— Hep içki yüzünden efendim. Kurtarıcım gibi geldim size çok saygıdeğer prensim. Bir borçludan dün dört yüz ruble almıştım, trenle buraya döndüm. Cüzdanım cebimdeydi. Resmi giysimi çıkarıp redingotumu giydim, yanımda dursun diye cüzdanımı da cebine koydum. Akşam birine vermeyi düşünüyordum parayı... bu işlerde bana aracılık eden kişi gelecekti.

— Sırası gelmişken Lukyan Timofeyeviç altın, gümüş, öteberi karşılığında insanlara faizle para verdiğinize dair yazılar mı çıkmış gazetelerde?

— Birinin aracılığıyla efendim... Benim adım, adresim yoktur orada. Giderek kalabalıklaşan yoksul bir ailenin elindeki küçücük sermayeyi siz de kabul edersiniz ki, dürüst bir faizle...

— Evet, evet, yalnızca merak ettiğim için sormuştum, sözünüzü kestiğim için özür dilerim.

— Aracı gelmedi. O arada hastayı getirdiler. Yemekten sonra benim kafam da iyiydi... Konuklar gelince yenildi... içildi... neşelendim, böylece de felaketimi hazırlamış oldum... Geç saatte Keller geldi, kutlamanızdan, şampanya açma düşüncenizden söz etti, o zaman ben de değerli, çok saygıdeğer prensim, temiz kalpli bir insan olarak (siz de öyle olduğumun farkındasınız sanırım, hak ediyorum bunu çünkü), evet efendim, temiz kalpli bir insan olarak, duygulu demiyorum, ama soylu ve dürüst (bu özelliğimle de gurur duyarım) bir insan olarak, kutlamanızın daha görkemli olması için ve sizi kendim de kutlamak beklentisi içinde, üzerimdeki eski püskü şeyleri atıp, eve geldiğimde çıkardığım resmi giysimi tekrar giymeye karar verdim. Sanırım gece boyunca resmi giysili olduğumu fark etmişsinizdir. Üzerimi değiştirirken cüzdanımı redingotumun cebinde unutmuşum... Tanrı birini cezalandırmak istediğinde önce aklını karıştırırmış derler... Ancak bu sabah saat yedi buçukta uyandığımda deli gibi fırladım yataktan, ilk yaptığım redingotuma saldırmak oldu. Cep boştu! Cüzdanım yoktu.

— Ah, çok kötü!

Lebedev biraz sinsi,

— Çok doğru, çok kötü! dedi. Olay için en uygun sözcüğü buldunuz.

Prens bir an düşündükten sonra kaygılıymış gibi,

— Peki ama, nasıl olur... dedi. Gerçekten çok ciddi bir durum bu...

— Gerçekten ciddi... Uygun bir sözcük daha arayıp buldunuz prens...

— Ah, yeter Lukyan Timofeyeviç, uygun sözcük arayıp bulacak ne var burada? Önemli olan sözcükler değildir... İçkiliyken cebinizden düşürmüş olabilir misiniz cüzdanınızı?

— Olabilirim. Bütün içtenliğinizle buyurduğunuz gibi, sarhoş kafayla her şey olabilir çok saygıdeğer prensim! Ama düşünmenizi rica ediyorum efendim: Redingotumu değiştirirken düşürmüş olsam orada yerde olurdu. Peki ama, yok orada efendim, başka nerede olabilir?

— Bir yere, kutuya veya masanın üzerine koymuş olamazsınız mı?

— Her yere baktım, her yeri didik didik aradım. Üstelik bir yere de kaldırmadım, hiçbir kutuyu açmadım, çok iyi hatırlıyorum...

— Küçük dolaba baktınız mı?

— İlk işim oraya bakmak oldu efendim. Bugün bile birkaç kez daha baktım... Hem dolaba neden koymuş olabilirim ki, gerçekten pek saygıdeğer prensim?

— Ne yalan söyleyeyim, Lebedev, bu iş kaygılandırıyor beni. Belki de düşürdüğünüz yerde biri bulmuştur cüzdanınızı?

— Ya da cebimden aşırmıştır! İki alternatif var efendim!

— Çok endişeliyim, öyle ya, kim almış olabilir onu cebinizden? Asıl sorun bu işte!

— Hiç kuşku yok, öyle... İnsanı şaşırtacak derecede yerinde sözcükler ve düşünceler buluyor, durumu saptıyorsunuz yüce prensim...

— Dalga geçmeyi bırakın Lukyan Timofeyeviç, ortada...

Lebedev ellerini çırparak,

— Dalga geçmek mi! diye haykırdı.

— Pekâlâ, pekâlâ, kızmadım. Bambaşka bir durum söz konusu burada... Herkes olabilir. Kimden kuşkulanıyorsunuz?

— Çok zor ve... karışık bir soru! Hizmetçi kızdan kuşkulanamam: Mutfaktan dışarı çıkmadı çünkü. Çocuklarımdan da öyle...

— Daha neler!

— Demek konuklardan biridir efendim.

— Ama olacak şey mi bu?

— Ebette olmayacak bir şey, evet, kesinlikle öyle olsa gerek. Gerçi kabul ederim, hatta eminim, ortada bir hırsızlık söz konusuysa herkesin bir arada olduğu akşam saatlerinde değil, geceyi burada geçirenlerden biri gece geç saatte, hatta sabaha karşı yapmıştır bunu.

— Ah Tanrım!

— Doğal olarak, Burdovskiy ile Kolya Ardalionoviç'i ayrı tutuyorum. Odama hiç girmediler çünkü.

— Daha neler! Girmiş olsalar bile... Sizin bölümde kimler geceledi?

— Beni de sayarsak, bitişik iki odada dört kişi geceledik: Ben, general, Keller ve Bay Ferdışçenko. Demek dört kişiden biri!

— Yani üç kişiden... Ama kim?

— Hakça olmasın, sıra da bozulmasın diye kendimi ayrı tutmadım. Ama kabul edersiniz ki prens, dünyada böyle olaylar çok görülmüş olsa da kendi paramı çalmış olamam...

Sabırsızca bağırdı prens:

— Ah Lebedev, ne can sıkıcı birisiniz! Nerelere götürüyorsunuz işi!..

— Öyleyse geriye üç kişi kalıyor efendim, önce Bay Keller'den başlayalım: Tutarsız biri, sarhoş, bazı bakımlardan da liberal, yani cep konusunda liberal, başka bakımlardan ise, nasıl desem, liberal olmaktan çok şövalye ruhludur... Önce burada yattı, hastanın odasında, ama sonra kuru yerde uyuyamadığını söyleyip bizim bölüme geçti.

— Ondan mı şüpheleniyorsunuz?

— Şüpheleniyordum efendim. Sabah saat yedi civarında cüzdanımın çalındığını fark edince yatağımdan deli gibi fırladım, başımı ellerimin arasına aldım, bir melek gibi uyuyan generali uyandırdım. Ferdışçenko'nun garip bir biçimde ortadan kaybolduğunu düşününce ikimiz de bir an ondan kuşkulandık. Hemen yerde şey gibi... ölü gibi... uyuyan Keller'in üzerini aramaya karar verdik. Üstünü başını güzelce aradık: Ceplerinde para diye bir şey yoktu, hatta delik olmayan tek bir cebine bile rastlamadık. Ekoseli, pamuklu, mavi, berbat bir mendil vardı. Ayrıca hizmetçi bir kızın mektubu:

Kız para istiyordu ondan ve tehditler savuruyordu. Bir de şu bildiğiniz gazete yazısının parçaları... General onun masum olduğuna karar verdi. İyice emin olmak için güçbela uyandırdık onu. Ne olup bittiğini anlaması hiç kolay olmadı. Aval aval baktı yüzümüze. Sarhoştu. Yüzünün anlamsız, masum, hatta salakça görünümünden anladık ki, parayı çalan o değildir!

Prens, sevinçle derin bir nefes alarak,

— Buna çok sevindim, dedi. Onun adına öyle korkmuştum ki!

Lebedev gözlerini kısıp baktı prense.

— Korkmuş muydunuz? Demek korkmanızı gerektiren bildiğiniz bir şey vardı?

— Yok canım, öylesine söyledim işte, diye kekeledi prens. Korktuğumdan falan değil. Aptalca bir şeydi... Lütfen Lebedev, kimseye böyle dediğimi söylemeyin...

Lebedev şapkasını kalbinin üzerine bastırarak heyecanlı,

— Prens, prens! dedi. Söyledikleriniz kalbimdedir... kalbimin derinliklerinde! Orası sözlerinizin mezarıdır!

— Peki, tamam!.. Öyleyse Ferdışçenko mu? Yani Ferdışçenko'dan mı şüpheleniyorsunuz demek istiyorum.

Lebedev prensin yüzüne ısrarlı bakarak sakin bir sesle karşılık verdi:

— Başka kim olabilir ki?

— Haklısınız... Başka kim olabilir ki... Peki, kanıt var mı?

— Kanıtlar var efendim. İlk kanıt saat yedide, hatta yediden önce ortadan kaybolması.

— Biliyorum, Kolya söyledi, yanına uğrayıp... birinin... ismini unuttum... bir arkadaşının evine uyumaya gideceğini söylemiş.

— Vilkin'in evine, efendim. Demek daha önce Kolya Ardalionoviç söyledi bunu size?

— Ama cüzdanınızın çalındığından söz etmedi.

— Onun olaydan haberi yok. Çünkü şimdilik gizli tutuyorum bunu. Demek Vilkin'e gitti. Sabahın köründe bile olsa, ortada bir neden yokken bir sarhoşun kendi gibi bir başka sarhoşun evine gitmesinde şaşılacak ne var? İşte burada ele veriyor kendini: Adres bırakıp gidiyor... Şimdi dikkat edin prens: Neden adres bırakıyor? Neden zahmet edip özellikle Kolya Ardalionoviç'in yanına uğruyor ve ona "uyumak için Vilkin'e gidiyorum" diyor? Hem onun gitmesinden, özellikle de Vilkin'e gitmesinden kime ne? Ne amaçla haber veriyor? Yo, hayır, bir incelik var burada efendim, bir hırsız inceliği! Şu anlama geliyor bu: "Bakın, gideceğim yeri bile gizlemiyorum, bir hırsız hiç böyle yapar mı? Nereye gideceğini söyler mi bir hırsız?" Kuşkuları üzerinden uzaklaştırmak için aşırı titizlik... Başka bir deyişle, kumdaki izleri silmek... Ne demek istediğimi anladınız mı çok sayın prensim?

— Anladım, çok iyi anladım, ama yeterli bir kanıt mı bu?

— İkinci kanıtta ele veriyor kendini efendim: Gideceği yer konusunda yalan söylemiş. Bir saat

sonra, yani saat sekizde Vilkin'in kapısını çaldım. Biraz ötede, Beşinci Sokak'ta oturuyor. Tanışıyoruz. Ferdışçenko evde değildi. Sağır hizmetçi kadından öğrendiğim kadarıyla, bir saat önce gerçekten de biri çalmış kapıyı, hem de ısrarla (öyle ki zilin ipini bile koparmış); ama kapıyı açmamış hizmetçi kadın. Bay Vilkin'i uyandırmak istememiş veya kendi yataktan kalkmaya üşenmiştir belki efendim.

— Bütün kanıtlarınız bunlar mı? Öyleyse yeterli değil.

Lebedev sevimli bir tavırla,

— Öyleyse kimden kuşkulanmamızı buyurursunuz prens? dedi ve kurnaz bir sırıtışla prense baktı.

Prens bir süre düşündükten sonra kaygılı bir tavırla,

— Odalara, çekmecelere bir kez daha baksaydınız!

Lebedev daha da duygulu, içini çekti.

— Baktım efendim!

— Hım!.. (Prens canı sıkkın, elini masaya vurup haykırdı:) Siz de ne diye redingotunuzu çıkardınız ki!

— Eski bir komedide de sormuşlardı bu soruyu efendim. Ah, iyi yürekli prensim! Benim bu felaketimi nasıl da dert edindiniz kendinize! Değmem buna ben... Yani tek başıma değmem... Yanılmıyorsam, siz suçlu için de... şu değersiz Bay Ferdışçenko için de üzülüyorsunuz?

Prens dalgın, canı sıkkın kesti Lebedev'in sözünü:

— Evet, evet, gerçekten tedirgin ettiniz beni. Peki, suçlunun... Ferdışçenko olduğundan eminseniz ne yapmayı düşünüyorsunuz?

— Prens, çok saygıdeğer prensim, başka kim olabilir efendim? (Lebedev giderek yumuşayan bir tavırla konuşuyordu.) Başka birisi düşünülemeyeceğine göre, yani Bay Ferdışçenko'dan başka birini suçlayamayacak durumda olduğumuza göre... buyurun size üçüncü bir kanıt! Hem sonra Bay Burdovskiy'den kuşkulanacak değilim ya! He-he-he!

— Saçmalamayın!

— Sonra generalden de, he-he-he!

Prens olduğu yerde şöyle bir kımıldayarak, neredeyse kızmış gibi,

— Neler söylüyorsunuz öyle! dedi.

— Çok doğru! He-he-he! Güldürdü de beni, yani general! Demin sıcağı sıcağına birlikte iz sürüyorduk kendisiyle... Vilkin'in evine gidiyorduk. Önce şunu söylemeliyim size, cüzdanımın çalındığını fark ettiğim anda ilk iş olarak kendisini uyandırdığımda general benden çok şaşırdı, öyle ki birden yüzü değişti, bembeyaz oldu, kızardı, sonra öylesine soylu bir öfkeye kapıldı ki... o kadarını beklemiyordum bile... Çok dürüst, temiz, soylu bir insan!.. Sık sık yalan söyler, böyle bir zayıflığı vardır, ama en yüce duyguların insanıdır. Bunun yanında, düşünce yönünden biraz zayıf gibi olsa da masumiyetiyle tam bir güven verir insana. Daha önce söylemiştim size çok saygıdeğer prensim,

yalnızca zaafım yok ona karşı, seviyorum da onu efendim. Yürürken birden durdu sokağın ortasında, redingotunun düğmelerini çözüp göğsünü bağrını açtı: “Hadi ara beni,” dedi, “Keller’i aradın, beni niçin aramıyorsun? Hak tanırlık beni de aramanı gerektirir!” Eli ayağı titriyordu, hatta yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Gülmeye başladım, şöyle dedim: “Bak ne diyeceğim general, senin için başka biri söyleseydi bunu, hemen o anda kendi ellerimle kendi başımı koparır, büyücek bir tabağa koyar ve götürüp senden şüphelenenlerin önüne kendim koyardım: “Bu başı görüyor musunuz, derdim, işte bu başımla kefilim ben ona, hem yalnız başımla değil, kendimi ateşe bile atarım. İşte böyle savunmaya hazırım seni,” dedim. Sokağın ortasında birden boynuma sarıldı, ağlamaya başladı. Titriyordu. Göğsüne öyle bastırmıştı ki beni, soluk almakta zorlanıyordum... “Bu mutsuz günlerimde tek dostumsun sen benim!” dedi. Çok hassas bir insan! Yolda giderken bir de olay anlattı bana. Gençliğinde onun da beş yüz bin ruble çaldığından kuşkulanmışlar, ama ertesi gün yangın çıkan evin alevleri arasına dalıp, kendisinden kuşkulanan kontu ve o zamanlar genç bir kız olan Nina Aleksandrovna’yı alevlerin arasından çıkarmış. Kont sarılıp kucaklamış onu, bu olayın sonucunda Nina Aleksandrovna ile evlenmişler, ertesi gün de yanan evin yıkıntıları arasında içinde kaybolan paraların olduğu kutuyu bulmuşlar. İngiliz yapısı çelik bir kutuymuş bu, kilidi de şifreliymiş. Nasılsa aradan döşemenin altına düşmüş, kimse fark edememiş onu orada. Yani yangın çıkmasaymış bulamayacaklarmış... Anlattıklarının hepsi baştan sona yalan efendim. Ama Nina Aleksandrovna’nın adı geçince ağlamaklı bile olmuştu. Bana kızgın olsa da, çok saygıdeğer, soylu bir insandır Nina Aleksandrovna.

— Tanışmıyor musunuz onunla?

— Tanışmıyoruz sayılır efendim. Sırf kendimi onun gözünde aklamak için de olsa, tanışmak isterdim gerçi. Kocasının çok içmesine benim neden olduğumu düşündüğü için kızıyor bana. Oysa değil onun çok içmesine neden olmak, tersine içkiden uzaklaştırmaya çalışıyorum. Kendisini mahvedecek sarhoşlar takımından belki de uzak tutuyorum onu. Ayrıca dostumdur kendisi efendim, size bir şey söyleyeyim mi, artık bırakmam da onu, yani şöyle ki: O nereye, ben oraya... Çünkü onun yanında duygulu hissediyor kendini insan. Yüzbaşının karısını görmeye de gitmiyor artık. Gerçi arada bir kaçamak yaptığı oluyor ya... Hatta kadın aklına geldiğinde arada bir içlendiği de oluyor... özellikle sabahları, yataktan kalktığında çizmelerini giyerken, neden ille de sabahları, bilmiyorum. Hiç parası yok. Kötü olan da bu işte. Yüzbaşının karısına parasız gitmesi de olmuyor. Sizden para istemedi, değil mi çok saygıdeğer prensim?

— Hayır, istemedi.

— Çekiniyordur. Bir ara isteyecek olmuştu... Hatta sizi rahatsız etmek istediğini söylemişti bana, ama çok çekingendir efendim. Geçenlerde kendisine para verdiğiniz için bir daha vermezsiniz diye düşünüyor. Bir dost olarak açıldı bana.

— Siz vermiyor musunuz ona?

— Prens! Çok saygıdeğer prens! Değil para, canımı bile veririm onun için... Hayır, abartmak istemiyorum, hayatımı vermesem de, nasıl desem, hasta olabilirim kendisi için... sıtmaya yakalanmaya, bir yerimde çıban çıkmasına, hatta öksürüğe tutulmaya bile razı olabilirim. Yani onun için çok gerekliyse, yemin ederim, katlanırım hepsine. Çünkü onu yüce ama mahvolmuş bir insan olarak görüyorum!.. İşte böyle efendim, yalnızca para değil efendim!..

— Demek para veriyorsunuz ona?

— Ha-hayır efendim. Şimdiye kadar hiç para vermedim kendisine. Vermeyeceğimi de biliyor. Sırf onun yola gelmesi, düzelmesi için yapıyorum bunu. Şimdi de benimle Petersburg'a gelmeyi taktı kafasına; Ferdışçenko'yu suçüstü yakalamak için Petersburg'a gideceğim, onun kesin orada olduğunu düşünüyorum çünkü efendim. Benim general çok heyecanlı. Ama korkarım, yüzbaşının karısına gitmek için sıvışacaktır yanımdan. Ne yalan söyleyeyim, yanımdan uzaklaşmasına ben de bilerek göz yumacağım. Onunla anlaştık, Petersburg'a varır varmaz Bay Ferdışçenko'yu daha iyi arayabilmek için birbirimizden ayrılacağız. İşte böyle salıvereceğim onu, sonra da gidip elimle koymuş gibi yüzbaşının karısının evinde bulacağım kendisini. Evli barklı birini, genel olarak bir insanı utandırmak için yapacağım bunu...

Prens son derece telaşlı, alçak sesle şöyle dedi:

— Yalnız ortalığı karıştırmayın Lebedev, Tanrı aşkına olay çıkarmayın.

— Yo, hayır efendim, sırf onu utandırmak, sonra da yüzünün alacağı şekli görmek için yapacağım bunu... Çünkü bu tür insanların yüzünden çok şey anlaşılır saygıdeğer prens! Ah prens! Gerçi şu anda benim derdim başımdan aşkın, ama yine de onu ve tuttuğu yanlış yoldan dönmesi için neler yapmamız gerektiğini düşünmeden edemiyorum. Çok önemli bir dileğim olacak sizden saygıdeğer prensim. Hatta itiraf edeyim, özellikle bunun için geldim size efendim. Ailesiyle tanışıyorsunuz, evlerinde bir süre bulundunuz bile. Yani yüce gönüllü prensim, belki bu konuda bana yardımcı olmayı düşünürsünüz. Yalnızca general ve onun mutluluğu için yaparsınız bunu...

Lebedev dua ediyor gibi ellerini bile birleştirmişti..

— Neymiş o? Nasıl yardım edeceğim size? İnanın, tüm gücümle sizi anlamaya çalışıyorum Lebedev.

— Ben de buna inandığım için geldim size! Nina Aleksandrovna aracılığıyla ekselanslarını aile içinde gözaltında bulundurarak, yani sürekli izleyerek bir şeyler yapılabilir. Ne yazık ki ben tanışmıyorum... Ayrıca nasıl söylesem, genç ruhunun derinliklerinde size büyük saygısı olan Kolya Ardalionoviç de yardımcı olabilir...

— Hayır, hayır... Nina Aleksandrovna'yı bu işe karıştırmak... Tanrı korusun, olmaz öyle şey! Kolya'yı da... Galiba hâlâ anlayamıyorum sizi Lebedev.

— Anlaşılamayacak bir şey yok burada! diye bağırdı Lebedev. (Neredeyse sandalyeden ayağa fırlamıştı.) Hastamız için gerekli olan ilaç yalnızca yakın ilgi ve sevgi. İzninizle hasta, diyeyim onun için prens.

— Bu sizin ne kadar ince ruhlu ve zeki olduğunuzu gösteriyor.

— Anlaşılsın diye, gerçek yaşamdan bir örnekle açıklayayım... Bildiğiniz gibi, şu yüzbaşının karısına zaafı var. Parası olmadan da gidemiyor yanına. Bugün kadının yanında basmak niyetindeyim onu. Elbette, onun iyiliği için... Tutalım ki, yalnızca yüzbaşının karısı yoktur da, büyük bir de suç işledi, (böyle bir şey yapacak insan değildir ama) bir ahlaksızlık yaptı... Ona soylu bir incelikle, sevecenlikle yaklaşırsanız elde edemeyeceğiniz bir şey yoktur. Öylesine duyarlı bir insandır efendim! İnanın, beş gün dayanamaz, kendiliğinden anlatmaya başlar, gözyaşları dökerek her şeyi itiraf eder... Özellikle de ustaca, akıllıca davranılacak olursa, ailesi ve siz her davranışını, attığı her adımı sıkı sıkı kontrol ederseniz... Ah, yüce gönüllü prens! (Heyecan içinde ayağa bile fırlamıştı Lebedev.)

Elbette şeyi iddia etmiyorum, yani onun belki... İnanın onun için kanımın son damlasına dek dökmeye hazırım, ama kabul edersiniz ki, onun aşırılıkları, sarhoşluğu, o yüzbaşının karısı ve daha birçok şey bir araya gelince onu nerelere götürür...

Prens ayağa kalkarken,

— Böyle bir amaç uğruna yardım etmeye elbette hazırım, dedi. Yalnız şunu söyleyeyim size Lebedev, korkunç bir huzursuzluk var içimde. Söyler misiniz bana, gerçekten siz hâlâ... Yani kısacası, Bay Ferdışçenko'dan kuşkulandığınızı mı söylüyorsunuz?

— Evet, başka kim var ki kuşkulanacak? (Lebedev dudaklarında yumuşak bir gülümseme, ellerini yine duygulu bir tavırla birleştirerek ekledi:) Başka kimden kuşkulanabilirim ki, temiz kalpli prensim?

Prens yüzünü ekşitip ayağa kalktı.

— Bakın ne diyeceğim Lukyan Timofeyeviç, burada bir yanılma söz konusuysa korkunç bir yanlış olur bu, dedi. Ferdışçenko... onunla ilgili kötü bir şey söylemek istemezdim... ne var ki bu Ferdışçenko... yani kim bilebilir, belki de odur!.. Ben şunu söylemek istiyorum, belki de başka birinden daha yatkındır... yani böyle bir şeye.

Lebedev gözlerini dört açtı, kulak kesildi.

Prens giderek ne diyeceğini daha çok şaşırıyor, kaşlarını çatıyordu. Lebedev'e bakmamaya çalışarak odanın içinde aşağı yukarı gidip geliyordu.

— Biliyor musunuz, dedi, duyduğuma göre... bana dediklerine göre... sözde Bay Ferdışçenko'nun yanında insanın dikkatli olması gerekirmiş... hiçbir şey söylememeliymiş ona... her şeyden söz etmemeliymiş... anlatabildim mi? Bunu şunun için söyledim: Böyle bir şeyi herkesten önce yapabilecek insan belki de odur... Yanılgıya düşmeyelim, bu çok önemli çünkü, anladınız mı?

Lebedev birden heyecanlandı:

— Bay Ferdışçenko ile ilgili bunları kim söyledi size? diye bağırdı.

— Kulağıma fısıldadılar işte... Ama ben inanmıyorum buna... Size bunu söylemek zorunda kaldığım için de çok üzgünüm. Ama inanın, ben inanmıyorum buna... Saçma bu... Öf, ne aptallık ettim!

Birden sarsıldı Lebedev.

— Gördünüz mü prens, dedi. Bu çok önemli işte, şimdi bu çok çok önemli... yani Bay Ferdışçenko konusunda değil, bu bilginin size hangi kanalla ulaştığı konusunda önemli... (Bunları söylerken prensin peşi sıra koşturuyor, adımlarını onun adımlarına uydurmaya çalışıyordu.) Bakın şimdi ne diyeceğim size prens: Demin birlikte şu Vilkin'in evine giderken general bana o yangın olayını anlattıktan hemen sonra pek öfkeliymiş gibi, Bay Ferdışçenko ile ilgili ima yollu aynı şeyleri anlatmaya başladı. Ama öylesine kararsız, bağlantısız konuşuyordu ki, ister istemez bazı şeyler sordum ona ve sonucunda bütün bunların ekselansların hayal ürünleri olduğuna karar verdim... Onun yumuşak yürekliliğinden ileri geliyordu bütün bunlar. Duygusallığını yenemediği için söylüyor bütün bunları. Şimdi görüyor musunuz efendim, o yalan söylediyse (ki kuşkum yok bundan), siz nasıl öğrendiniz bunu? Kabul edin prens, o duygulu olduğu bir anda söyledi bunu size, başka kimden

öğrenmiş olabilirsiniz? Kim söyledi bunu size? Bu çok önemli efendim... bu çok önemli efendim ve... doğrusunu isterseniz...

— Kolya söyledi. Sabah saat altı civarında bir şey için koridora çıktığında babası söylemiş ona.

Prens, Kolya'nın ona anlattıklarını anlattı Lebedev'e. Lebedev ellerini ovuşturarak belli etmeden sırıttı.

— Kanıt bu işte! Tahmin ediyordum zaten efendim! Bu şu anlama geliyor ki, ekselansları sevgili oğluna Bay Ferdışçenko'yla konuşmanın çok tehlikeli olduğunu söylemek için tatlı uykularına özellikle sabahın altısında ara verip kalkıyorlar! Ne tehlikeli biriymiş şu Ferdışçenko! Ekselansları da meğer ne kadar düşkünmüş oğluna, he-he-he!..

Prens ne diyeceğini iyice şaşırmıştı.

— Bakın Lebedev, dedi, beni dinleyin, sakin olun! Ortalığı velveleye vermeyin! Rica ediyorum Lebedev, yalvarıyorum size... Dediğimi yaparsanız, yemin ediyorum, elimden geleni yapacağım sizin için. Ama kimse bilmemeli bunu, hiç kimse!

Lebedev büyük bir heyecanla haykırdı:

— Kuşkunuz olmasın bundan yüce kalpli, çok içten, soylu prensim. Emin olun, bütün bunları soylu kalbime gömeceğim! Ağır adımlarla efendim ve birlikte! Ağır adımlarla efendim ve birlikte! Kanımın son damlasına kadar... Çok değerli prensim, ruhsal yönden de, kalp yönünden de alçağın tekiyim ben, ama en aşağılık birine sorun kiminle iş yapmayı isteyeceğini, kendisi gibi bir aşağılık adamla mı, yoksa sizin gibi son derece soylu biriyle mi? Sizin gibi son derece soylu biriyle diyecektir. Erdemin yüceliği burada işte! Hoşça kalın çok saygıdeğer prensim! Ağır adımlarla... ağır adımlarla ve... birlikte efendim.

X

Prens o üç mektuba her dokunduğunda bedeninin neden buz kestiğini, onları okumayı neden akşama ertelediğini sonunda anlamıştı. Daha sabahleyin üç mektuptan herhangi birini açmakta kararsızlık içindeyken, sedirde derin bir uykuya daldığında da yine kötü bir rüya görmüştü. Yine o “suçlu kadın” girmişti rüyasına. Uzun kirpiklerinde parlayan gözyaşları, yine bakmıştı ona, yine kendisini izlemesini işaret etmiş, önceki gibi yine kadının yüzünü acıyla hatırlamaya çalışarak uyanmıştı. Şimdi onun yanına gitmek istiyor, ama yapamıyordu. Sonunda neredeyse umutsuzluk içinde mektuplardan birini açtı, okumaya başladı.

Mektuplar da rüyadan farksızdı. Bazen inanılmaz, akıl almaz, garip rüyalar görürsünüz. Uyanınca açık seçik hatırlarsınız rüyanızı, tuhaflığına şaşarsınız: İlk hatırladığınız, gördüğünüz rüya süresince aklınızın başında olduğudur. Sizi kuşatmış, kötü niyetlerini sizden gizlemeye, kurnazlık edip dost görünmeye çalışan, öte yandan hazır silahlarını size göstermeyen, harekete geçmek için bir işaret bekleyen katillerin elinden bütün o uzun zaman içinde son derece kurnazca, akıllıca davranıp kurtulduğunuzu hatırlarsınız. Sonunda onları nasıl atlattığınızı, saklandığınızı hatırlarsınız. Ne var ki sonradan saklandığınız yeri de, tüm aldatmacalarınızı da ezbere bildiklerini fark ediverir, sonundaysa yine aldatmayı başarırsınız onları. Bütün bunları açık seçik hatırlarsınız. Peki ama, rüyanızı baştan sona dolduran bütün o apaçık saçmalıklarla, imkansız şeylerle mantığınız nasıl uzlaşır? Sizi kuşatmış katillerden biri gözlerinizin önünde ansızın bir kadına dönüşmüştür, sonra da kadın küçük, kurnaz, iğrenç bir cüceye. Siz de bütün bunları neredeyse en küçük bir kuşku duymadan, olağan birer olay gibi benimsemişsinizdir. İyi de öte yandan mantığınızın en gergin olduğu, olağanüstü bir güç, kurnazlık, sezgi, anlayış gösterdiği anda nasıl olmuştur bu? Neden uykudan uyanıp gerçek yaşama tam olarak dönmek üzereyken, neredeyse her defasında, bazen de olağanüstü güçlü bir biçimde arkada rüyanızla birlikte çözümsüz bir şeyler daha kaldığı izlenimine kapılırsınız? Rüyanızın aptallığına gülersiniz, ama aynı zamanda bu saçmalıkların bir araya geldiğinde bir düşünce, artık basbayağı gerçek bir düşünce oluşturduğu, bu düşüncenin de sizin gerçek yaşamınıza ait, gayet sahici, kalbinizde her an yaşayan bir düşünce olduğunu da hissedersiniz; rüyanızda size yeni, geleceğinizle ilgili, beklediğiniz bir şey haber verilmiş gibidir. İzleniminiz çok güçlüdür. Size neşe veya acı verir, ama aslında nedir, size bununla ne anlatılmak istenmiştir, bunu anlayamaz, aklınızda da tutamazsınız.

Mektuplardan sonra da işte böyle olmuştu. Onları daha açmamıştı ki, mektuplar yalnızca varlıklarıyla da, görünürlükleriyle de prens için bir kâbusa dönüşmüştü. Akşam odanın içinde yalnız başına (kimi zaman nerede yürüdüğünü bilemeden) aşağı yukarı dolaşırken soruyordu kendi kendine: “O nasıl cesaret edebildi ona... yazmaya? Nasıl yazabildi bunu? Böylesine çılgın hayal nasıl yer etti kafasında?” Ama hayal gerçekleşmişti artık. Onun için en şaşırtıcı olan da mektubu okurken bu hayalin gerçekleşebileceğine inanmaya başlaması, hatta bunu aklamaya çalışmasıydı. Evet, elbette bir rüya, karabasan, bir çılgınlıktı bu. Ancak burada insana acı çektiren bir gerçek, ona cefa veren bir doğru vardı ki, prensin rüyasını da, karabasanı da, çılgınlığı da doğruluyordu. Okuduklarını birkaç saat sayıkladı sanki, bazı bölümleri hatırlıyor, onların üzerinde duruyor, düşünüyordu. Arada bir kendi kendine bütün bunları önceden bildiğini, tahmin ettiğini söylemek geliyordu içinden. Hatta bütün bunları çok eskiden okumuş, o zamandan beri bunlar için üzülmüş, acı çekmiş, korkmuş gibi geliyordu ona. Bütün bunların hepsi vardı bu mektuplarda.

“Bu mektubu açtığınızda (ilk mektup böyle başlıyordu), önce altındaki imzaya bakacaksınız. Her şeyi söyleyecektir size o imza, her şeyi açıklayacaktır. Öyle ki kendimi karşınızda temize çıkarmaya

çalışmama, size bir şeyleri açıklamama gerek kalmayacak. Biraz olsun sizinle eşit düzeyde bulunsaydım bu küstahlığım gururunuzu incitebilirdi. Ama ben kimim ki? Aramızda öylesine büyük bir fark var, sizin karşınızda öylesine değersizim ki, istesem bile incitemem sizi."

Başka bir yerinde şöyle yazıyordu:

"Yazdıklarımı hasta bir beynin hasta heyecanına vermeyin. Bilin ki, benim için bir mükemmelliksiniz siz! Daha önce gör-müştüm sizi, şimdi de her gün görüyorum. İnanın, yargılamaya çalışmıyorum sizi. Düşünerek sizin mükemmel olduğunuza karar vermiş değilim. Düpedüz içimden öyle geliyor, mükemmel olduğunuza inanıyorum. Gelgelelim, size karşı bir günahım var: Sizi seviyorum. Mükemmelliği sevmemek imkânsızdır. Mükemmelliğe, yalnızca mükemmelliğe bakılabileceği gibi bakılır, öyle değil mi? Oysa bu arada ben size aşığım da. Gerçi sevgi insanları eşitler, ama endişelenmeyin, ruhumun derinliklerinde bile olsa, sizi kendimle eşitlemiş değilim. 'Endişelenmeyin', diye yazdım size... Hiç endişelenmiş olabilir misiniz ki?

Elimden gelseydi, ayak izlerinizi öperdim. Hayır, sizin düzeyinizde biri değilim ben... İmzaya bakın, hemen bakın imzaya!"

Bir başka mektupta şöyle yazıyordu:

"Ne var ki şimdi fark ediyorum, sizi onunla yan yana düşünüyorum ama, bir kez bile olsun, onu sevip sevmediğinizi sormadım size. O ilk görüşte âşık oldu size. Sizi hep bir 'ışık' olarak anıyordu; kendi sözü bu, çok duydum böyle dediğini. Aslında bunu söylemeden de farkındaydım onun ışığı olduğunuzun. Tam bir ay yanındaydım, sizin de onu sevdiğinizi o zaman anladım. Yalnızca ikiniz varsınız aklımda..."

Bir yerde de şöyle yazıyordu:

"Ne oldu da dün önünüzden geçerken yüzünüz kızardı sanki? Olacak şey değildi, bana öyle gelmiş olsa gerek. En kötüsünden bir batakhaneye soksalar sizi, en ahlaksız şeyleri gösterseler size, yine de kızarmamalı yüzünüz. Aşağılık bir şey yüzünden herhangi birine kızmanız mümkün değil sizin. Tüm o aşağılık, alçak insanlardan nefret edebilirsiniz, ama kendi adınıza değil, başkaları adına, hakaret ettikleri insanlar adına nefret edersiniz onlardan. Siziyse kimse aşağılayamaz. Biliyor musunuz, beni sevmek zorunda olduğunuzu bile düşünüyorum. Siz onun için neyseniz benim için osunuz: Aydınlık bir ruh... Bir melek nefret edemez, sevmemek de elinde değildir belki. Her zaman sormuşumdur kendime: İnsanın herkesi, bütün insanları, bütün yakınlarını sevmesi olacak şey midir? Elbette hayır, doğal da değildir bu. Kişinin insanlara duyduğu soyut sevgi genellikle yalnızca kendine duyduğu sevgidir. Ama bu bizler için geçerli tabii; sizin için söz konusu bile değil, çünkü siz başkasınız: Kendinizi kimseyle karşılaştırmanız imkânsızken, her türlü aşağılanmadan, kişisel her türlü nefretten çok çok yukarılardayken, bir kişiyi olsun sevmemek elinizde mi sizin? Yalnızca siz bencil olmadan sevebilirsiniz, yalnızca siz kendiniz için değil, sevdiğiniz insan için sevebilirsiniz. Ah, benim yüzümden utanç, nefret duyduğunuzu bilmek ne büyük acı verirdi bana...

Dün sizinle karşılaştıktan sonra eve dönünce bir tablo hayal ettim. Ressamlar İsa'nın resmini hep İncil'de anlatılan öykülere göre yapmışlardır. Ben olsam öyle yapmazdım: O tek başına olurdu benim tablomda. Kimi zaman yalnız bırakıyordu onu havarileri. Yalnızca küçük bir çocuk bırakırdım yanında. Küçük çocuk oyun oynardı hemen yanında. Çocuk belki kendi çocuk diliyle ona bir şeyler anlatır, İsa da dinlerdi. Ama o anda düşüncelere dalmıştır İsa. Elini çocuğun aydınlık, küçücük

başında unutmuş gibidir. Uzaklara, ufka bakmaktadır, dalgın. Dünya kadar büyük bir düşünce sinmiştir bakışına. Yüzünde bir hüzün vardır. Küçük çocuk susuyordur. İsa'nın dizine dayadığı koluna yanağını koymuş, (çocukların kimi zaman düşüncelere daldığı gibi) dalgın, küçük başını yukarı kaldırmış, gözlerini kırpmadan İsa'nın yüzüne bakmaktadır. Güneş batmak üzeredir... Benim yapacağım tablo böyle olurdu işte! Günahsız bir meleksiniz siz, bütün mükemmelliğiniz de bu günahsızlığınızdadır. Ah, unutmayın bunu! Size olan tutkumla ne diye ilgileneceksiniz? Artık bütünüyle benimsiniz, ömrüm boyunca yanınızda olacağım... Yakında da öleceğim."

Son mektupta ise şöyle yazıyordu:

"Tanrı aşkına, benimle ilgili hiçbir şey düşünmeyin. Size böyle yazdığım için kendimi küçük düşürdüğümü veya benim gururlarından bile olsa, küçük düşmekten zevk alan o yaratıklardan olduğumu da düşünmeyin. Hayır, benim de avunduğum bir şey var, ama ne olduğunu size anlatmam zor. Bu bana acı verse bile, kendime de anlatmakta zorlanıyorum. Yalnız şunu biliyorum, gurur nöbetine tutulsam bile kendimi küçük düşüremem. Öte yandan, kalbimin temizliğinden de yapamam bunu. Yani kendimi hiçbir zaman küçük düşürmem.

Neden mi birleştirmek istiyorum ikinizi: Kendim için mi, sizin için mi? Herhalde kendim için; böylelikle tümü çözülmüş olacak, uzun zamandır düşünüyorum bunu... Resmimi görünce ablanız Adelaida'nın böyle bir güzellikle insanın dünyayı alt üst edebileceğini söylediğini duydum. Ama dünyayla ilgilenmiyorum ben artık. Bunu benden, danteller, pırlantalar içinde, sarhoşların, alçakların arasında gördüğünüz benden duymanız çok komik, değil mi? Buna bakmayın siz, artık yok sayılırım ben, bunu biliyorum da... Tanrı bilir benim yerime içimde neyin yaşadığını... Sürekli bana bakan bir çift korkunç gözde her gün görüyorum onu. Karşımda değilken, bana bakmıyorken bile görüyorum... O gözler susuyor şimdi (hep susuyor gerçi), ama sırrını biliyorum. O gözlerin sahibinin kasvetli, sıkıcı bir evi var ve sır da orada. Biliyorum, onun küçük sandığında da Moskovalı şu katilinki gibi, ipekli kumaşa sarılı bir usturası var. O katil de annesiyle aynı evde yalnız yaşıyordu ve bir boğazı kesmek için usturasını ipeklilere sarılı saklıyordu. Onun evinde kaldığım sürece hep, Moskovalı katilin evinde olduğu gibi, döşeme altında belki bir zamanlar babasının sakladığı, muşambaya sarılı, dört bir yanına koku giderici Jdanov sıvısı dolu şişeler dizili bir ceset var gibi geliyordu bana. Cesedin nerede olduğunu bile gösterebilirdim. Sözünü ettiğim kişi hep susuyor; ama biliyorum, beni öylesine çok seviyor ki, nefret etmemesi olanaksız benden. Sizin nikâhınızla benimki aynı günde kıyılacak: Onunla öyle kararlaştırdık. Ondan gizlim saklım yok. Korkumdan öldürebilirim onu... Ama o beni daha önce öldürecek... Saçmaladığımı söylüyor, gülüyor bana. Size yazdığımdan da haberi var."

Bu üç mektupta böyle daha birçok sayıklama vardı. Mektuplardan biri, ikincisi hayli uzundu. Büyük boy iki dosya kâğıdı incecik el yazısıyla doluydu.

Bir gün önceki gibi uzun uzun dolaştı parkta prens, sonra çıktı karanlık parktan. Aydınlık, berrak gece daha bir parlak göründü ona. "Daha erken mi yoksa?" diye geçirdi içinden. (Saatini yanına almayı unutmuştu.) Uzaklardan bir yerden müzik sesi geliyordu sanki. "İstasyonda orkestra çalıyor olmalı" diye düşündü: "Bu akşam kesin gitmemişlerdir oraya." O anda Yepançinler'in yazlığının kapısında olduğunu fark etti. Oraya gideceğini biliyordu zaten. Kalbi çarparak çıktı verandaya. Karşılayan olmadı onu, verandada kimsecikler yoktu. Bir süre bekledikten sonra salonun kapısını açtı. "Bu kapıyı hiç kilitlemezler" diye geçirmişti içinden. Ama salonda da kimsecikler yoktu. İçerisi neredeyse karanlıktı. Neye karar vereceğini bilemeden salonun ortasında duruyordu. Birden kapı açıldı, elinde mumla Aleksandra İvanovna girdi. prensi görünce şaşırdı, gelip yüzüne soru dolu

bakışlarla bakarak karşısında durdu. Besbelli, burada kimseyle karşılaşmayı düşünmeden, salondan bir yere geçecekti.

Prensin yüzüne bir süre baktıktan sonra sordu:

— Ne arıyorsunuz burada?

— Ben... uğramıştım...

— Maman pekiyi değil, Aglaya da... Adelaida da yattı. Ben de yatmaya gidiyorum. Bütün akşam yalnızdık evde. Babamla Prens Ş. Petersburg'dalar.

— Ben geldim... size gelmiştim... şimdi...

— Saatin kaç olduğundan haberiniz var mı?

— Hayır, yok...

— Saat yarım. Her zaman birde yatarız biz.

— Ah, ben... dokuz buçuk sanıyordum.

Güldü Aleksandra İvanovna.

— Önemli değil! Daha önce neden gelmediniz? Sanırım bekliyorlardı sizi.

— Ben... sandım ki... diye kekeledi prens.

— Güle güle! Bu saatte geldiğinizi yarın anlatıp herkesi güldüreceğim.

Parkı dolaşan yolda kendi yazlığına doğru yürüyordu prens. Kalbi hızlı hızlı çarpıyordu. Kafasının içi karmakarışıktı. Rüyada gibiydi. Daha önce onu uykusundan iki kez uyandıran aynı hayal ansızın yine çıktı karşısına sanki. Aynı kadın çıkmıştı parktan, onu bekliyormuş gibi gelip önünde durmuştu. Ürperdi prens, durdu. Kadın onun elini yakaladı, kuvvetlice sıktı. "Hayır, hayal değil bu."

Ayrıldıktan sonra işte ilk kez karşı karşıyaydılar. Bir şeyler söylemeye çalışıyordu ona kadın. Ama prens bir şey söylemeden bakıyordu onun yüzüne. Kalbi dopdoluydu, acıyla sızlıyordu. Ah, daha sonra prens hiç unutamayacaktı bu karşılaşmayı, hatırladıkça da aynı sızıyı hissedecekti kalbinde. Kadın hemen orada, yolun ortasında birden çılgın gibi diz çöktü prensin önünde. Korkuyla geri çekildi prens. Öpmek için prensin elini yakaladı kadın. Prensin tıpkı rüyasında gördüğü gibi, uzun kirpiklerinde gözyaşları parlıyordu.

Onu ayağa kaldırmaya çalışırken korku dolu bir fısıltıyla şöyle diyordu prens:

— Kalk, kalk! Hemen kalk oradan!

— Mutlu musun? Söyle mutlu musun? diye soruyordu kadın. Tek bir sözcük söyle bana, şu anda mutlu musun? Bugün, şu anda? Onun yanında mıydın? Ne söyledi sana?

Yerden kalkmıyordu kadın, dinlemiyordu prensi. Aynı şeyi tekrar tekrar soruyor, arkasından kovalayanlar varmış gibi çabuk çabuk konuşuyordu.

— Emrettiğin gibi, yarın gidiyorum buradan. Artık yokum... Son kez görüyorum seni, son kez! Bir

daha görmeyeceksin beni!

Prens umutsuzca,

— Sakin ol, ayağa kalk! dedi.

Kadın prensin eli elinde, gözlerinin içine bakıyordu.

Neden sonra,

— Elveda! dedi.

Ayağa kalktı, çabuk adımlarla, neredeyse koşarak uzaklaştı. Prens bir anda Rogojin'i gördü kadının yanında. Koluna girmiş, götürüyordu onu.

Dönüp seslendi Rogojin:

— Bekle beni prens! Beş dakika sonra gelip biraz konuşacağım seninle.

Beş dakika sonra Rogojin gerçekten de döndü prensin yanına. Prens olduğu yerde bekliyordu onu.

Rogojin,

— Arabaya bindirdim, dedi. Köşede saat ondan beri araba onu bekliyordu. O kızın yanında geç saate kadar oturacağını biliyordu. Bana yazdıklarını harfi harfine söyledim kendisine. Bir daha yazmayacak o kıza. Söz verdi... Senin isteğine uyarak yarın da gidiyor... Sen reddetmiş olsan da, son bir kez daha görmek istedi seni. Dönmeni şurada, şu bankta oturup birlikte bekledik.

— Kendi mi aldı seni yanına?

Dişlerini göstererek sırıttı Rogojin.

— Bunda ne var? Bildiğim şeyi gördüm, o kadar. Mektupları okudun sanırım?

Prens şaşırmıştı.

— Gerçekten sen de okudun mu o mektupları?

— Daha neler! Kendi gösterdi onları bana. Usturayı hatırlıyor musun? He-he-he!

Prens ellerini sallayarak,

— Deli bu kadın! diye haykırdı.

Rogojin, kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Kim bilebilir ki, belki de değildir, diye mırıldandı.

Prens bir şey söylemedi.

— Hadi hoşça kal, dedi Rogojin. Yarın ben de gidiyorum. Kötü anma beni! (Giderken birden geri dönüp ekledi:) Bak ne diyeceğim, sorusuna cevap vermedin dostum? Mutlu musun?

Prens sınırsız bir hüzün içinde karşılık verdi:

— Hayır, hayır, değilim!

Güldü Rogojin,

— Bir de "evet" deseydin bari!

Dönüp arkasına bakmadan uzaklaştı.

Dördüncü Bölüm

I

Öykümüzün iki kahramanının yeşil bankta buluşmasının üzerinden bir hafta geçmişti. Pırıl pırıl bir sabah saat on buçukta Varvara Ardalionovna Ptitsına bazı tanıdıklarını ziyaretten eve dönüyordu. Çok üzgün, dalgındı.

Özelliklerine, kişiliğine dair şeylerin bir çırpıda tam olarak anlatılması zor insanlar vardır. Toplumların gerçekten de çok büyük çoğunluğunu oluşturan bu insanlara genellikle “sıradan”, “çoğunluk” denir. Yazarlar romanlarında, öykülerinde çoğu zaman toplumda belirgin özellikleri olan tipleri ele almaya ve onları canlı, sanat değeri olacak biçimde anlatmaya çalışır. Değişik özellikleri olan bu çeşit tiplere toplumda sık rastlanmaz ama, aslında bunlar gerçeğin kendinden de gerçektir. Örneğin Podkolyosin[41] kendine özgü, hatta abartılı bir karakterdir belki, ama asla uydurma değildir. Kafası çalışan çok kişi Gogol’ün Podkolyosin’ini öğrendikten hemen sonra, iyi yürekli tanıdıklarının, dostlarının yüzlercesinin Podkolyosin’e korkunç derecede benzediğini düşünmeye başlar. Gogol’ü okumadan önce de dostlarının birer Podkolyosin olduğunu biliyorlardı, ama onların adının Podkolyosin olduğundan henüz haberleri yoktu. Gerçek hayatta düğünden hemen önce damat adayları nadiren pencereden atlayıp kaçar; uygunsuzluğundan hiç söz etmiyorum bile. Yine de pek çok damat adayı, hem de ağırbaşlı, akıllı uslu olanları, düğününün hemen öncesinde ruhunun derinliklerinde Podkolyosin olmak istediğini itirafa hazırdır. Her koca da adım başı “Tu l’as voulu George Dandin!”[42] diye bağırmamıştır... Ama Tanrım, balayından sonra, (kim bilir, belki nikâhın ertesi günü bile), dünyada kaç koca milyonlarca, milyarlarca kez yürekten böyle çığlıklar atmıştır.

Daha ciddi konulara dalmadan yalnızca şu kadarını söyleyelim: Gerçek yaşamda kişilerin kişilik yapıları biraz sulanmıştır ve bütün bu George Dandin’ler, Podkolyosin’ler gerçekten vardır ve çevremizde her gün dolaşmakta, koşturmaktadır. Ama biraz sulandırılmış olarak... Bütün bunları anlattıktan sonra gerçeğin tam anlaşılması için nihayet, seyrek de olsa, Molière’nin yarattığı George Dandin gibilerinin günlük yaşamda karşımıza çıkabileceğini ekleyerek dergi yazılarına benzemeye başlayan bu açıklamamızı bitirelim. Gelgelelim, yine de bir soru var önümüzde: Bir romancı, özelliği olmayan, tam anlamıyla “sıradan” insanları ne yapacak, hiç değilse biraz ilginç göstermek için eserlerinde okuyucusunun karşısına ne diye çıkaracak onları? Öyle ya, öyküde es geçmek, atlamak olmaz onları; çünkü sıradan insanlar yaşam içindeki olayların en önemli halkası olarak her zaman ve sürekli olarak vardır. Dolayısıyla onları atlarsak doğrulardan sapmış oluruz. Romanları yalnızca özelliği olan insanlarla ya da ilginç olsun diye doğrudan tuhaf ve hayal ürünü insanlarla dolduracak olursak gerçeklerden sapmış oluruz, üstelik roman belki ilginçliğini de yitirir. Bize göre, yazar sıradan olanlar arasında bile ilginç, yararlı olanı bulmalıdır. Sözgelimi, sıradan bir kısım insanın özelliği sürekli ve değişmez sıradanlıklarındadır ya da daha doğrusu, ne pahasına olursa olsun sıradanlıktan, rutinden kurtulmak için gösterdikleri olağanüstü çabadadır. Ama yine de değişmez, oldukları gibi kalırlar. Bu arada bir ölçüde değişmiş olsalar bile, kurtulmayı öylesine istedikleri sıradanlıklarını atamazlar üzerlerinden. Ama yine de ilgi çekici, orijinal, özgün insanlar olmayı isterler.

Öykümüzün şimdiye kadar okuyucuya yeterince açıklamadığımız (itiraf ediyorum bunu) kahramanlarından bazıları bu çeşit “sıradan”lardan, “özelliksiz”lerdendir. Varvara Ardalionovna Ptitsına da, onun kocası Bay Ptitsın da, ağabeyi Gavrila Ardalionoviç de onlardandır.

Aslında, sözgelimi, insanın zengin, iyi bir aileden gelmesi, hoş görünümlü, eğitimli, akıllı, hatta iyi

niyetli olması, ama öte yandan hiçbir yeteneğinin, hiçbir özelliğinin, hatta hiçbir tuhaflığının, kendine özgü tek bir fikrinin olmaması, yani kesinlikle “herkes gibi” olmasından daha sıkıcı bir şey düşünülemez. Zengindir, ama bir Rothschild değildir; saygın bir ailesi vardır, ama hiçbir zaman bir etkinliği olmamıştır; dış görünümü hoştur, ama neredeyse hiç ifade yoktur hoşluğunda; iyi bir öğrenim görmüştür, ama onu nerede kullanacağını bilemez; aklı vardır, ama kendi fikri yoktur; kalbi vardır, ama soyluluktan yoksundur vesaire, vesaire... Böyle insan çoktur dünyada, hem tahmin edildiğinden de çoktur. Bütün insanlar gibi onlar da iki ana gruba ayrılır: Birinci grup dar kafalılar, ikinci grup “biraz daha kafası çalışanlar”. Birinci gruptakiler daha mutludur. Dar kafalı “sıradan” bir insan için kendini, sözgelimi, olağanüstü, sıra dışı biri olarak düşünmekten, herhangi bir kuşku duymadan buna içtenlikle inanmaktan daha kolay bir şey yoktur. Kadınlarımızdan bazıları için saçlarını kısa kestirmek, mavi gözlük takmak, nihilist olduğunu söylemek, hemen o anda kendine özgü “inançları” olduğuna inanmasına yeterlidir. Bazılarımız için, kalbinde toplumsal, soylu birtakım duygular hissetmek, kimsenin onun hissettiklerini hissedemeyeceğine, dahası insanlığın gelişmesinde kendisinin önder olduğuna kolayca inanmak için yeterlidir. Biri bir yerden iki sözcük duysun veya başı sonu belli olmayan iki sayfacık bir şey okusun, hemen bunların “kendi düşünceleri” olduğuna, kendi beyninde doğduğuna inanmaya başlar. Bu durumlarda saflığın küstahlığı (böyle denebilirse kuşkusuz) inanılmaz bir düzeye çıkar. Bütün bunlar akıl alacak şeyler değildir, ama çok sık çıkarlar karşımıza. Gogol, saflığın bu küstahlığını, aptallığın kendine, kendi yeteneğine bu aşırı güvenini, inanılmaz kahramanı Teğmen Pirogov’da[43] son derece parlak bir biçimde anlatmıştır. Kendisinin bir dâhi, hatta her çeşit dâhiden de üstün olduğundan en küçük bir kuşkusu bile yoktur Pirogov’un. Büyük bir dâhi olduğundan öylesine kuşkusu yoktur ki, bunu bir kez bile sormaz kendine. Aslında soru diye bir şey de yoktur onun için. Öyle ki büyük yazar, okurunun incinen etik duygusunu tatmin için sonunda kırbaçlatmak zorunda kalmıştır onu. Gelgelelim, büyük adamın şöyle bir silkindiğini, işkenceden sonra kendini toparlamak için kocaman bir parça böreği mideye indirdiğini görünce şaşkınlık içinde kollarını iki yana açmış, okurlarını da öylece bırakmıştır. Gogol’ün bu büyük Pirogov’u böyle küçük rütbeli resmetmesine her zaman üzülmüşümdür. Çünkü Pirogov’un kendine öylesine bir güveni vardır ki, omuzlarında apoletlerinin yıllar geçtikçe kabarması, dolmasıyla kendisini sözgelimi bir general, hatta büyük bir ordu komutanı olarak hayal etmesi onun için çok kolaydı. Hayal etmek de değildi onunki, kuşkusu yoktu bundan... General olduktan sonra neden bir ordu komutanı olmayacaktı? Öylelerinin sonra savaş alanlarında ne çok fiyaskolara neden oldukları bilinmedik şey midir? Hem edebiyatçılarımız, bilim adamlarımız, hatiplerimiz arasında da ne çok Pirogov’lar vardı. “Vardı” diyorum ya, kuşkusuz şimdi de var...

Öykümüzün kahramanlarından Gavrila Ardalionoviç İvolgin öteki gruptandı. Her şeyiyle, tepeden tırnağa “daha akıllılar” grubundan olsa da, orijinal, özgün olmak isteği bir hastalıktı onda. Ne var ki bu gruptakiler, yukarıda söylediğimiz gibi, birinci gruptakilere oranla çok daha mutsuzdur. Asıl önemli olan şudur ki, akıllı “sıradan” biri bazen (belki yaşamı boyunca sürekli) kendini bir dâhi, orijinal bir insan olarak görse de, kalbinde onu sonunda umutsuzluğa düşürecek kadar ileri gidecek bir kuşku kurtçuğu da hiçbir zaman eksik olmaz. Buna boyun eğecek olursa da, içine işlemiş kibri tümüyle zehirlenir. Gelgelelim, yine aşırı uçta bir örnek aldık: Bu akıllıların büyük çoğunluğunda olaylar böylesine trajik gelişmez. Yıllar sonra karaciğerleri az veya çok bozulur, hepsi o kadar... Ama bu insanlar yine de gençlik yıllarından başlayarak durulma çağına gelene kadar orijinallik isteğiyle yıllarca çılgınlıklar yaparlar. Çok tuhaf olaylarla karşılaşıldığı da olur: Dürüst bazı insanlar sırf orijinal olma isteğinden alçakça bir iş yapmaya bile hazırdır. Hatta kimi zaman bu mutsuz insanlardan bazıları yalnızca dürüst değil, iyi yürekli de olurlar, ailelerinin kaderi onlara bağlıdır,

çalışarak sadece ailelerinin değil, başkalarının bile geçimini sağlamaktadırlar, peki ama neye yarar bu? Yaşamlarının sonuna kadar huzur bulamazlar! İnsan olarak sorumluluklarını çok iyi yerine getirdikleri düşüncesi yatıştırmaz, teselli etmez onları. Tersine, sinirlerini bozar: "İşte bunun için uğraştım durdum bir ömür boyu... bu bağladı elimi kolumu... bu engel oldu barutu bulmama! Bu olmasaydı kesinlikle ya barutu bulurdum ya da Amerika'yı keşfederdim, aslında ne olduğunu şu anda bilmiyorum, ama kesinlikle bir şey bulurdum!" Bu bayların en karakteristik özelliği de neyi bulmaları gerektiğini, barutu mu bulacaklarını, Amerika'yı mı keşfedeceklerini ömürleri boyunca bir türlü bilememeleridir. Ama hiç kuşku yok ki, buluş yapma uğruna çekecekleri özlem de, acı da Kolomb ile Galileo'nunkinden aşağı kalmaz.

Gavrila Ardalionoviç de böyle başlamıştı, ama henüz yeniydi. Daha uzun süre numaralar yapması gerekiyordu. Yeteneksizliğini sürekli ve derinden hissetmesi, öte yandan da kendine yeter bir insan olduğundan emin olmak için duyduğu önüne geçilemez isteği daha ilk gençlik yıllarında yüreğini fena yaralamıştı. Kıskanç, istekleri taşkın bir gençti, hatta doğuştan aşırı sinirliydi sanki. İsteklerinin taşkınlığını onların güçlü olduğuna verirdi. İsteklerindeki tutkuyu, coşkuyu göstermek için bazen en pervasız adımları atmaya hazırdı. Gelgelelim, iş bu pervasız adımları atmaya karar vermeye gelince, kahramanımız hemen pek akıllı oluverirdi. İşte bu öldürüyordu onu. Sırf hayalini kurduğu bir şeye ulaşmak için en aşağılık bir şeyi yapmaya bile karar verebilirdi. Ne var ki son çizgiye geldiğinde kahramanımız, sanki inadına, böyle alçakça bir şeyi yapamayacak kadar dürüst kesilirdi. (Ancak ufak tefek alçaklıklar yapmak için hemen her zaman hazırdı.) Ailesinin yoksulluğundan ve sosyal düzeyinin düşüklüğünden nefret eder, tiksinirdi. Annesine bile tepeden bakar, onu küçümserdi. Oysa toplum içindeki yerini, kariyerini annesinin adına ve kişiliğine borçlu olduğunu da çok iyi bilirdi. Yepançinler'in yanına girince kendi kendine hemen, "Alçaklık yapacaksam varsın sonuna kadar yapayım, yeter ki sonunda kazanmış olayım," demiş, ama hiçbir zaman alçaklığı sonuna kadar vardırmamıştı. Peki ama, neden ille de alçaklık yapması gerektiğini düşünüyordu? O sıralar Aglaya'dan düpedüz korkuyordu. Ama onunla ilgilenmeyi yine de bırakmamış, genç kızın onun düzeyine ineceğini ciddi olarak hiç beklememesine karşın, ne olur ne olmaz diye, onunla yakınlaşma çabasını sürdürmüştü. Daha sonra Nastasya Filippovna ile ilişkisi sırasında birden her şeye varmanın tek yolunun parada olduğunu düşünür oldu. Biraz korkuyla olsa bile, o sıralar kendine büyük bir güvenle her gün şöyle tekrarlıyordu: "Alçaklıksa alçaklık!" Sık sık cesaret vermeye çalışıyordu kendine: "Alçaklık edeceksen, sonuna kadar gideceksin. Eski kafalılar böyle durumlarda korkar, ama biz korkmayız!" Aglaya konusunda yenilgiye uğradıktan, olaylar karşısında ezildikten sonra ruhsal yönden iyice çökmüş ve daha önce deli adamın getirip çılgın kadının ayaklarının altına serdiği, çılgın kadının da onun yüzüne fırlattığı paraları gerçekten getirip prense vermişti. O paraları geri verdiği için daha sonra bu yaptığıyla pek övünse de çok pişman oldu. O zamanlar, prensin Petersburg'da kaldığı üç gün süresince gerçekten durmadan ağlamıştı, ayrıca "herkesin yapamayacağı" bu davranışı yüzünden ona pek acıyarak baktığı için bu üç gün içinde prensten nefret etmeyi de başarmıştı. Ne var ki bütün üzüntüsünün yalnızca, sürekli ezilen, çiğnenen kibrinden geldiğini içtenlikle itiraf ediyordu kendine ve bu büyük acı veriyordu ona. Ancak aradan uzun bir süre geçtikten sonra, Aglaya gibi masum, tuhaf yaradılışlı bir kızla ilişkisinin nerelere varabileceğini anlamış, bundan emin olmuştu. Pişmanlık duygusu içini kemiriyordu. Görevinden ayrılmış, kendini derin bir hüzne, kedere bırakmıştı. Anne babasıyla birlikte Ptitsın'ın evinde kalıyordu, bu arada açıktan açığa da küçümsüyordu Ptitsın'ı. Oysa öte yandan onun öğütlerini dinliyor, ona akıl danışacak kadar da uysal davranıyordu. Sözgelimi, bir Rothschild olmayı düşünmediği, kendine bunu bir amaç edinmediği için de kızıyordu ona. "Tefecilik yapıyorsan, sonuna kadar yap, ez insanları, soy soğana

çevir... göster kendini, Yahudilerin kralı ol!” Ptitsın alçakgönüllü, sakin biriydi. Bütün bunlara yalnızca gülümseyerek karşılık veriyordu. Ama bir kez Gavrila ile ciddi olarak konuşmayı gerekli görmüş ve son derece ağırbaşlı konuşmuştu onunla. Yaptığı işin alçaklık olmadığını, Yahudi demekle ona haksızlık ettiğini; paranın değeri buysa bunda kendisinin bir suçunun olmadığını; doğru, çağdaş ve dürüst bir iş yaptığını, bu “işlerin” aracılığını yürüttüğünü; nihayet, görevini dürüstçe, başarıyla yerine getirdiği için bu çevrenin önemli kişileri arasında çok iyi bir isim yaptığını ve işlerinin giderek geliştiğini söylemişti. “Bir Rothschild olmayacağım ben (gülümseyerek eklemişti:) Rothschild olacağım da ne olacak? Belki Liteynaya’da bir evim olur, hatta iki... orada dururum işte.” Bunu söylerken şöyle geçiriyordu içinden: “Kim bilir, bakarsın üç evim olur...” Ama hiçbir zaman yüksek sesle dile getirmezdi bu hayalini. Böyle insanları sever doğa, hoş tutar onları. Kesin üç değil, dört evle ödüllendirecektir onu. Bunu da o çocukluğundan beri hiçbir zaman bir Rothschild olabileceğini düşünmediği için yapacaktır. Ancak dört evden öteye gitmeyecektir doğa, Ptitsın’ın işi o kadarla kalacaktır.

Gavrila Ardalionoviç’in kız kardeşi bambaşka yapıda bir insandı. Onun da güçlü istekleri vardı, ancak onunkiler çok daha dirençli, taşkındı. İş son sınıra dayandığında son derece akıllı davranırdı, bu akıllılığını sonuna kadar da sürdürürdü. Doğrudur, o da orijinalliğe özenen “sıradan” insanlardandı, ama kendisinde en küçük bir orijinallik olmadığını çok erken anlamıştı ve bunu pek dert etmiyordu. Kim bilir, belki de bir çeşit gururdan önemsemiyordu bunu. Hayatta olağanüstü bir kararlılıkla attığı ilk akıllıca adım Bay Ptitsın’la evlenmesi olmuştu. Ne var ki kocaya varırken hiç de şöyle dememişti kendi kendine: “Alçaklıksa alçaklık, yeter ki amacına ulaş.” (Ağabeyi Gavrila Ardalionoviç ona evlenme onayını verirken az kaldı söyleyecekti ona aynı şeyi...) Tersine, Varvara Ardalionovna kocası olacak erkeğin alçakgönüllü, cana yakın, az çok eğitim görmüş, hiçbir zaman en küçük bir alçaklık yapmayacak biri olduğuna inandıktan sonra evlenmeye razı olmuştu onunla. Varvara Ardalionovna’nın ufak tefek alçaklıkların üzerinde durduğu yoktu. Böyle ufak tefek alçaklıklar nerede olmuyordu ki? İdeal erkeği arayacak değildi ya! Ayrıca evlenmekle annesine, babasına ve kardeşlerine barınacak bir yer bulmuş olacağını da biliyordu. Gavrila’nın mutsuz olduğunu görünce, aile içindeki eski tatsızlıklara bakmadan, ona yardım etmek istemişti. Ptitsın bir işe girmesi için arada bir (anlaşılacağı gibi dostça) uyarıyordu Gavrila’yı. Kimi zaman şakayla karışık şöyle diyordu ona:“Sen generalleri de, generalliği de küçümsüyorsun, ama dikkat et, sırası gelince ‘onlar’ general olacak ve sen de göreceksin!” Gavrila alaylı gülümseyerek “Nereden çıkarırlar generalleri, generalliği küçümsediğimi?” diye geçiriyordu içinden. Varvara Ardalionovna ağabeyine yardım etmek için eylem alanını genişletmeye karar vermişti: Büyük ölçüde çocukluk anılarından yararlanarak Yepançinler’e yanaşmaya başlamıştı. Kendi de, ağabeyi de çocukken

Yepançinler'in çocuklarıyla birlikte oynarlardı. Bu arada şunu da söyleyelim, Varvara Ardalionovna Yepançinler'e gidip gelirken olamayacak bir hayal peşinde koşsaydı, kendini koyduğu insan grubundan belki de bir anda çıkardı. Ama herhangi bir hayalin peşinde değildi. Hatta bu konuda epeyce sağlam bir hesabı bile vardı: Aile üyelerinin kişilikleri, karakterleri üzerinde duruyordu. Aglaya'nın kişiliğini uzun uzun incelemişti. Ağabeyiyle Aglaya'yı yeniden yakınlaştırmaya kararlıydı. Belki biraz başarılı da olmuştu bu konuda. Belki biraz da hata yapmıştı; sözgelimi, ağabeyine fazlasıyla güvenmekle, ondan hiçbir zaman veremeyeceği birtakım şeyleri beklemekle yanılmış olabilirdi. Ama ne olursa olsun, Yepançinler'in evinde oldukça ustalıkla davranıyordu: Haftalarca ağzına almamıştı ağabeyinin adını, her zaman son derece dürüst, içten davranıyordu, ağırbaşlı, sadeydi. Vicdanının derinlerine gelince, oraya bakmaktan korkmuyordu, hiçbir şey için de suçlamıyordu kendini. İşte bu güç veriyordu ona. Ancak arada bir, kendisi de aşırı gururlu olduğu için öfkeye kapılmış, kendini beğenmişliğini bastırmaya çalışırken yakalıyordu kendini. Yepançinler'den her eve dönüşünde çoğu zaman böyle hissediyordu.

İşte şimdi de Yepançinler'den dönüyordu ve daha önce söylediğimiz gibi çok üzgün ve dalgındı. Üzüntüsünde acı bir alay da vardı sanki. Pavlovsk'ta tozlu bir sokakta gösterişsiz, ama geniş, ahşap bir evde oturuyordu Ptitsın. Bu ev yakın zamanda onun olacaktı ve şimdiden birilerine satmaya hazırlanıyordu. Varvara Ardalionovna verandanın merdivenlerini çıkarken yukarıda bir gürültü duydu. Ağabeyiyle babası bağrışıyordu. Salona girince odanın içinde aşağı yukarı dolanmakta olan Gavrila Ardalionoviç'i gördü. Öfkeden yüzü bembeyazdı, neredeyse saçlarını yolacaktı... Yüzünü buruşturdu Varvara, şapkasını çıkarmadan, yorgun, kanepeye bıraktı kendini.

Bir süre daha susar, ağabeyine neden odanın içinde böyle koşturup durduğunu sormazsa, onun kesinlikle kızacağını bildiği için hemen sorar gibi şöyle dedi:

— Yine aynı şey galiba?

— Ne aynı şeyi! diye bağırdı Gavrila. Aynı şeymiş! Bu kez neler olduğunu Tanrı bilir! Ne aynı şeyi! Çıldırdı ihtiyar... Annem hüngür hüngür ağlıyor. Sana bir şey söyleyeyim mi Varvara, kovacağım onu evden ya da... (Başkasının evinden kimseyi kovamayacağını fark etmiş olacak ki, bir an durup ekledi:) ya da ben alıp başımı gideceğim.

— Biraz hoşgörülü olmalısın, diye mırıldandı Varvara.

Birden parladı Gavrila:

— Neyi hoş göreceğim? Kime neyi hoş göreceğim? Onun adiliklerini mi? Hayır, yetti artık, sen ne dersen de, buraya kadar! Hayır, hayır, hayır! Yaptığına bak: Hem suçlu, hem güçlü! "Kapıdan girmem ben, yıkın duvarı..." derler ya. Senin bu halin nedir? Yüzünden düşen bin parça.

Canı sıkkın, cevap verdi Varvara:

— Ne varmış yüzümde?

Gavrila dikkatle bakıyordu kız kardeşinin yüzüne. Neden sonra birden sordu:

— Orada mıydın?

— Evet.

— Dur... yine bağrışmaya başladılar! Rezalet! Hem de böyle bir zamanda!

— Zamanın neyi var? Özelliği neymiş bu zamanın?

Gavrila daha da dikkatli baktı kız kardeşinin yüzüne.

— Bir şeyler öğrenebildin mi? diye sordu.

— Beklenmedik bir şey yok. Hepsi doğruymuş. Kocam senden de, benden de haklıymış. En başta söylediği doğru çıktı. O nerede?

— Evde yok. Neymiş doğru çıkan?

— Prens artık resmen damat adayı. Karar verildi... Ablaları söyledi bana. Aglaya kabul etmiş. Olayı gizlemiyorlar bile artık. (Oysa şimdiye kadar her şey gizliydi.) Adelaida'nın düğünü tekrar ertelendi, iki düğünü aynı günde yapmak istiyorlar, ne şiirsel bir düşünce, değil mi? Şiir gibi! Odanın içinde koşturup duracağına evlenmeleri üzerine sen de bir şiir yazsana! Bu akşam Belokonskaya onlara gelecek. Tam zamanında geliyor, başka konuklar da olacakmış. Gerçi tanışıyorlar, ama prensi takdim edecekler Belokonskaya'ya... Galiba resmen duyuracaklar olayı... Ama konukların yanına girdiğinde prensin bir şeye çarpıp devirmesinden, kırmasından veya ayağı takılıp yere kapaklanmasından korkuyorlar. Ondan beklenir çünkü.

Gavrila kız kardeşini büyük bir dikkatle dinliyordu. Ama Gavrila için son derece önemli olan bu haberden hiç etkilenmemiş gibi görünmesi Varvara'yı şaşırtmıştı.

Bir süre düşündükten sonra şöyle dedi Gavrila:

— Öyle olacağı belliydi, (tuhaf, kurnaz bir gülümsemeyle kız kardeşinin yüzüne bakarak odanın içinde, şimdi çok daha sakin, dolaşmayı sürdürürken ekledi:) her şey bitti demek!

Varvara,

— Olayı filozofça kabullenmen çok iyi, dedi. İnan, sevindim buna.

— Evet, büyük bir yük kalktı üzerimden. En azından senin de...

— Sanırım, seni usandırmadan, itirazsız, içtenlikle hizmet ettim sana. Mutluluğun için Aglaya'dan neler istediğini bile sormadım sana.

— Yoksa... Aglaya'dan beklediğimin mutluluk olduğunu mu düşünüyordun?

— Hayır, felsefeye yapma lütfen! Elbette bir beklentin vardı. Elbette bizden de bu kadar: Aptal yerine konulduk... Ne yalan söyleyeyim, bu işi hiçbir zaman ciddiye almamıştım. Aglaya'nın şakacı kişiliğini hesaba katarak, yalnızca "ne olur ne olmaz" diye, en önemlisi de seni yatıştırmak için bir şeyler yapmaya çalışmıştım. Sonuç alamayacağım yüzde doksandı. Doğrusu senin ne elde etmek istediğini de hâlâ bilmiyorum.

Bir kahkaha attı Gavrila.

— Şimdi de kocanla birlikte, bir işe girmem için sıkıştırmaya başlarsınız beni. Arkasından sebat

göstermek, irade gücü, azı küçümsememek falan üzerine konferanslarınız gelir... Hepsini ezbere biliyorum.

Varvara bir an düşündü. “Aklında yine bir şeyler var galiba!” diye geçirdi içinden.

— Nasıl? dedi Gavrila. Anne babasının neşesi yerinde miydi?

— Galiba değildi. Ama sen de tahmin edebilirsin bunu. İvan Fyodoroviç memnun. Ama anne korkuyor. Damat adayı olarak ona eskiden de hiç iyi gözle bakmadığı biliniyor.

— Ben de aynı fikirdeyim. Damat adayı olacak biri değil, yakışmaz da. Besbelli bir şey bu... Benim öğrenmek istediğim, şimdi durum nasıl orada? Aglaya resmen “evet” dedi mi?

— Şu ana kadar “hayır” demedi, benim bildiğim bu kadar... Zaten daha fazlası da beklenemez ondan. Çekingenlikte, utangaçlıkta ne kadar acayip olduğunu bilirsin: Çocukluğunda da konukların karşısına çıkmamak için dolaba saklanır, iki saat orada otururdu. Kocaman kız oldu, hâlâ aynı kafada. Sana bir şey söyleyeyim mi, ben nedense orada (onun açısından da) ciddi bir şeylerin olduğunu düşünüyorum. Renk vermemek için sabahtan akşama prensle alay ettiğini söylüyorlar. Ama belli etmeden her gün ona bir şeyler de fısıldadığı kesin. Çünkü pek mutlu görünüyor prens, yüzünden gülücükler eksik olmuyor... Prens çok komik şeyler yapıyormuş. Ablaları öyle diyor. Ayrıca sanırım gözümün içine bakarak alay da ediyorlar benimle.

Gavrila sonunda yüzünü ekşitmişti. Varvara belki de ağabeyinin bu konuda neler düşündüğünü öğrenmek için özellikle açmıştı konuyu. Ama o anda yukarıda yine bağrışmalar başladı.

Gavrila, öfkesini yönlendireceği bir şey bulduğu için sevinmiş gibi bağırdı:

— Kovacağım onu!

— O zaman, dün yaptığı gibi kapı kapı dolaşır, hakkımızda kötü kötü şeyler anlatır yine...

Birden çok korktu Gavrila.

— Nasıl, dün yaptığı gibi mi? Ne demek istiyorsun? Yoksa...

Birden uyandı Varvara.

— Aman Tanrım, dün oraya gittiğini bilmiyor musun yoksa?

Utancından, öfkesinden kıpkırmızı oldu Gavrila’nın yüzü.

— Nasıl... Gerçekten gitmiş mi oraya? diye haykırdı. Tanrım, öyle ya, oradan geliyorsun! Bir şeyler öğrenebildin mi bari? İhtiyar oraya gitmiş ha? Söyle, gitmiş mi, gitmemiş mi?

Gavrila kapıya koştu. Varvara atılıp arkadan sarıldı ona.

— Ne oluyorsun? Peki ama, nereye? diyordu. Şimdi onu dışarı salarsan daha kötüsünü yapar, evleri tek tek dolaşır...

— Neler yapmış orada? Neler söylemiş?

— Bir şey söyleyemiyorlardı. Ne olduğunu anlayamamışlar. Ama herkes korkmuş. İvan

Fyodoroviç'le görüşmek istemiş. Ama yokmuş İvan Fyodoroviç. O zaman Lizaveta Prokofyevna'nın yanına çıkmak istediğini söylemiş. Önce çalışmak istediğini söyleyip, kendisine bir iş vermesini istemiş ondan. Sonra benden, kocamdan, özellikle de senden yakınmaya başlamış... Bir sürü şey anlatmış.

Gavrila sinir nöbeti gelmiş gibi titremeye başlamıştı.

— Neler anlattığını öğrenemedin mi?

— Ne öğrenebilirdim? Ne söylediğini kendi de bilmiyormuş ki! Belki de hepsini anlatmak istemediler bana.

Gavrila başını ellerinin arasına alıp pencereye koştu. Varvara öteki pencerenin önünde oturdu. Birden,

— Çok tuhaf bir kız şu Aglaya, dedi, tam çıkarken durdurdu beni, "Anne babanıza derin saygılarımı iletin, dedi. Birkaç güne kadar babanızla görüşme fırsatını bulabileceğimi umuyorum." Öylesine ciddiydi ki bunu söylerken... Çok tuhaftı...

— Şaka ediyor olmasın? Belki alay ediyordu?

— Sanmam, garip olanı da bu zaten.

— Ne dersin, sence ihtiyarla ilgili bir şeyler biliyor mu?

— Orada hiçbir şeyden haberleri olmadığından kuşkum yok. Ama şimdi sen söyleyince aklıma geldi, Aglaya bir şeyler biliyor olabilir. Ama biliyorsa yalnızca o biliyor, çünkü babama öylesine ciddi bir tavırla selam yollayınca ablaları şaşırmıştı. Hem neden özellikle babama? Bildiği bir şeyler varsa... prens söylemiştir ona!

— Kimin söylediği belli! Hırsız! Bir bu eksikti... Ailemizde bir hırsız var, hem de "aile reisimiz"!

Birden öfkeyle bağırdı Varvara:

— Ne hırsızı! Sarhoş uydurmasından başka bir şey değil bu! Hem kim çıkarmış bunu? Lebedev ile prens... Sanki kendileri doğru dürüst insanlar! Bilmiş şeyler... İkisinin de şu kadar değeri yok gözümde...

Gavrila canı sıkkın,

— İhtiyar hem hırsız, hem ayyaş... ben dilenci... kız kardeşimin kocası tefeci... Tam Aglaya'nın yüzünü kızartacak bir aile. Söylenecek başka bir şey yok. Çok güzel!

— Kız kardeşinin kocası, tefeci dediğin kişi senin...

— Karnını doyuruyor diyeceksin, değil mi? Çekinme, çekinme söyle lütfen.

Kendini toparladı Varvara.

— Ne diye kızıyorsun? Bir şeye aklı ermeyen küçük bir çocuk gibisin. Bütün bunların seni Aglaya'nın gözünde küçülteceğini mi sanıyorsun? Öyleyse onu hiç tanımıyorsun. O en gözde damat adayını geri çevirip, tavan arasında açlıktan nefesi kokan bir üniversite öğrencisine seve seve koşar...

Öyle bir kızdır işte Aglaya! Bu durumumuzu kararlı ve gururla kabullenseydin, onun gözünde ne kadar ilginç biri olacağını bilemezsin. Prens öyle avladı onu işte. Önce hiç ilgilenmiyormuş gibi davrandı... Ayrıca herkesin gözünde de bir budala... Yalnızca bunun için ailesini ayağa kaldırdı. Onun istediği bu işte! Eh, ne diyeyim, hiçbir şey anlamıyorsun!

Gavrila esrarlı bir tavırla,

— Eh, anlayıp anlamadığımı göreceğiz! diye mırıldandı. Ama ben yine de ihtiyarın yaptığının duyulmasını istemezdim. Prensin dilini tutacağını, olayı anlatmayacağını, Lebedev'in anlatmasına da engel olacağını sanıyordum. Üstelediğimde bana bile her şeyi anlatmamıştı...

— Demek ki o söylememiş olsa da her şey biliniyor... Şimdi ne yapacaksın? Ne olacağını umuyorsun? Bir umut daha varsa o da Aglaya'ya acı çekiyor görünmen...

— Bütün romantizmine karşın, bu skandal gözünü korkutmuş olabilir. Sizlerde her şey bir çizgiye kadardır çünkü, her şeyin bir sınırı vardır.

Ağabeyine onu küçümser bir tavırla bakarak sesini yükseltti Varvara:

— Aglaya mı korkacak? Ne kadar yüreksizsin! Siz erkekler hiçbir şeye değmezsiniz. Alaycı ve tuhaf bir kız olsa da, hepinizden bin kat soyludur o.

Gavrila kendini beğenir bir tavırla mırıldandı yine:

— Peki, tamam, tamam, kızma...

— Ben annem için üzülüyorum, diye sürdürdü konuşmasını Varvara. Babamla ilgili bu olayın onun kulağına gitmesinden korkuyorum. Ah, bundan çok korkuyorum!

— Herhalde gitmiştir bile, dedi Gavrila.

Varvara üst kata, annesinin yanına gitmek için kalkacak oldu, ama birden durdu, ağabeyine dikkatli dikkatli baktı.

— Kim söylemiş olabilir bunu ona?

— Belki de İppolit. Sanırım bize gelir gelmez büyük bir zevkle yapmıştır bunu, raporu yetiştirmiştir anneme.

— Söyler misin, nereden öğrenmiş olabilir bunu? Prensle Lebedev kimseye söylememeye karar vermişlerdi. Kolya bile bir şey bilmiyor.

— İppolit mi? Bir yolunu bulup öğrenmiştir. Onun ne hinoğluhin olduğunu bilemezsin. Ne dedikoducudur, burnu her pisliğin, skandalın kokusunu hemen alıverir. Ama ister inan ister inanma, onun Aglaya'yı avcunun içine aldığına ben inanıyorum! Henüz almadıysa da, alması yakındır. Şimdi Rogojin de görüşmeye başladı onunla. Prens nasıl fark etmiyor bunu? Şimdi de bana kötü bir oyun oynamak hevesinde! Can düşmanı olarak görüyor beni, uzun zamandır farkındayım. Yarın öbür gün ölecek, hâlâ neler düşünüyor, anlayamıyorum! Ama hakkından geleceğim onun. Kimin kime oyun oynayacağını görecek!

— Bu kadar nefret ediyorsan neden bize çağırdın onu? Hem oyun oynamaya değer biri mi o?

— Onu bize çağırmamı benden sen istedin.

— Yararlı olacağını düşünmüştüm, oysa biliyor musun, şimdi kendi âşık olmuş Aglaya'ya, mektup yazmış ona. Neler olduğunu bana soruyorlardı... az kaldı Lizaveta Prokofyevna'ya da yazacakmış.

Gavrila kötü kötü güldü.

— Bu açıdan tehlikeli değildir! Gelgelelim, olay öyle değil. Aglaya'ya âşık olmasına olabilir, çünkü daha çocuk! Ancak... yaşlı kadına imzasız mektup yazacak kadar da değil. İçi kin dolu, aşağılık, kendini beğenmiş biridir!.. Aglaya'ya beni kötülediğinden kuşkum yok, biliyorum bunu... Önce ondan başladı... İtiraf ediyorum, başlangıçta aptal gibi anlattım ona her şeyi. Prense olan hıncından benim yanımda olacağını düşün-müştüm. Ne kurnaz tilkidir o! Artık çok iyi tanıyorum onu. Hırsızlık olayını annesinden, yüzbaşının karısından öğrenmiştir. Bizim ihtiyar yaptıysa, yüzbaşının karısı için yapmıştır bunu. Durup dururken gayet rahat birden bana ne dese beğenirsin: "General anneme dört yüz ruble vereceğine söz verdi." O anda her şeyi anladım. Gözlerimin içine alaylı bir bakışı vardı. Anneme de o söylemiştir, sırf kadıncağızın yüreğini parçalamak zevkini tatmak için. Peki ama, neden ölmüyor, söyler misin bana lütfen? Öyle ya, üç hafta sonra öleceğini söylüyordu, oysa şişmanladı bile! Öksürüğü de azalmış. Dün akşam kendi diyordu, üç gündür kanlı da öksürmüyormuş.

— Kov onu gitsin.

Gavrila küçümser bir tavırla,

— Nefret etmiyorum ondan, tiksiniyorum, dedi. (Beklenmedik bir öfkeyle yükseltti sesini:) Hayır, hayır, nefret ediyorum ondan, nefret ediyorum! Ölürken yüzüne karşı da söyleyeceğim bunu... can çekişirken! Onun itiraflarını okusaydın... Aman Tanrım! Ne küstah bir saflıktı o öyle! Bir Teğmen Pirogov'du o, trajedide bir Nozdrev[44], en önemlisi de küçük bir çocuk! Ah tam o anda, sırf şaşkınlığını görebilmek için onu bir güzel kırbaçlamayı ne çok isterdim! Ama ne oluyoruz? Yine başladı gürültü! Nedir bu böyle? Artık bu kadarına dayanamayacağım. (O anda kapıdan giren Ptitsın'a seslendi:) Ptitsın! Ne oluyoruz? Bu gürültü nedir? Yine mi başladılar? Bu... bu...

Ama gürültü hızla yaklaştı, birden kapı açıldı ve ihtiyar İvolgin öfkeyle, alı al moru mor, kendinde değilmiş gibi atıldı Ptitsın'ın üzerine. İhtiyarın arkasından Nina Aleksandrovna, Kolya ve en arkada İppolit daldı odaya.

II

İppolit beş gün önce taşınmıştı Ptitsın'ın evine. Son derece doğal gerçekleşmişti bu. Prensle aralarında herhangi bir özel konuşma veya fikir ayrılığı gibi bir şey olmamıştı. Tartışmadıkları gibi, sanki dostça ayrılmışlardı hatta. O akşam İppolit'e öylesine düşmanca davranan Gavrila Ardalionoviç iki gün sonra, birden aklına ne geldiyse, onu ziyarete gitmişti. Nedense Rogojin de gidip gelmeye başlamıştı hastayı görmeye. Prens ilk günlerde başka bir eve taşınmasının "zavallı çocuk" için çok daha iyi olacağını sanıyordu. Prensin evinden ayrılırken şöyle demişti İppolit: "Çok iyi yürekli Ptitsın evinde bir köşe veriyor bana." Onu eve almaları için ısrar edenin Gavrila olmasına karşın, sanki özellikle, Gavrila'nın yanına taşınacağından kesinlikle söz etmemişti. Gavrila buna gücense de içine atmıştı.

Kız kardeşine hastanın durumunun düzeldiğini söylerken haklıydı Gavrila. Gerçekten de İppolit eskisine oranla biraz daha iyiydi şimdi ve bu ilk bakışta anlaşılıyordu. En arkada, acele etmeden, dudaklarında alaycı, pis bir gülümsemeyle girmişti odaya. Nina Aleksandrovna pek ürkek görünüyordu. (Bu son altı ay içinde hayli zayıflamıştı. Kızını kocaya verdikten sonra onun yanına taşınmış, çocuklarının işine karışmaz olmuştu.) Kolya telaşlı, ne yapacağını bilmez haldeydi; evin içindeki bu yeni karışıklığın asıl nedenlerini elbette bilmese de, kendi deyimiyle "generalin çılgınlıkları"ndan pek bir şey anlamıyordu. Ama çok iyi anladığı bir şey vardı: Babası her yerde, her saat öylesine saçmalıyordu, birden öylesine değişmişti ki, sanki eski babası gitmiş, yerine başka biri gelmişti. Ayrıca bir de ihtiyarın üç gündür ağzına damla içki koymaması endişelendiriyordu onu. Lebedev ve prensle arasının olmadığını, hatta onlarla tartıştığını da biliyordu. Kolya kendi parasıyla aldığı yarım litrelik bir votka şişesiyle yeni gelmişti eve. Annesi Nina Aleksandrovna'yı üst kattan beri ikna etmeye çalışıyordu.

— Gerçekten anneciğim... inan, içsin daha iyi... İşte üç gündür ağzına bir damla koymadı. Baksana, hiç tadı yok. İnan, içse daha iyi olacak... Borçlular cezaevindeyken de götürüyordum ona...

General ardına kadar açtı kapıyı, eşikte durdu. Öfkeden titriyordu. Ptitsın'a doğru gök gürültüsü gibi gürledi:

— Sayın bayım! Hükümdarına yıllarca hizmet etmiş saygın bir ihtiyara, babanıza, yani hiç değilse karınızın babasına bir süt çocuğunu, bir tanrıtanımazı tercih edecekseniz bir daha adımımı atmam buraya, evinizde göremezsiniz beni. Kararınızı verin bayım, hemen şimdi verir kararınızı... Ya ben, ya şu... vida! Evet vida! Farkına varmadan söyledim ama iyi oldu! Vida gibi delip giriyor ruhuma çünkü, hem en küçük bir saygı duymadan... vida gibi!

İppolit atıldı öteden:

— Tirbuşon olmasın? dedi.

— Hayır, tirbuşon gibi değil! Karşındaki bir general senin, şişe değil. Nişanlar, madalyalar almış bir insanım ben... sen ise bir sıfırsın! (Öfkeyle Ptitsın'a döndü, yine bağırdı:) Ya o, ya ben! Kararınızı verin bayım, şimdi, hemen şimdi, şu anda!

O arada Kolya bir sandalyeye getirdi ona. İhtiyar neredeyse bitkin, çöktü sandalyeye.

Ptitsın şaşkın bir durumdaydı.

— Biraz yatıp... uyusaydınız, diyecek oldu.

Gavrila kız kardeşine alçak sesle,

— Bir de gözdağı veriyor! dedi.

— Uyumak ha! diye bağırdı general. Sarhoş değilim ben sayın bayım! Hakaret ediyorsunuz bana. (Tekrar ayağa kalkıp konuşmasını sürdürdü:) Farkındayım, farkındayım, burada herkes bana karşı. Herkes, herkes. Yeter artık! Gidiyorum... Ama bilesiniz ki sayın bayım, bilesiniz ki...

Sözünün sonunu getirmesine izin vermediler. Sakinleşmesi için yalvarmaya başladılar ona. Gavrila öfkeyle bir köşeye çekilmişti. Nina Aleksandrovna titriyor, ağlıyordu.

İppolit sırıtarak haykırdı:

— Ne yapmışım ben kendisine? Neyimden yakınıyor?

Birden söze karıştı Nina Aleksandrovna:

— Daha ne yapacaktınız? Ayıp sizin bu yaptığınız... zavallı bir ihtiyara vicdansızca acı çektiriyorsunuz... hem bu durumunuzda!

— Önce durumumda ne varmış hanımefendi? Size saygım büyüktür, özellikle size efendim, yalnız...

— Vida işte! diye haykırdı general. Döne döne ruhumu, kalbimi deliyor! Benim de tanrıtanımaz olmamı istiyor! Şunu bil ki süt kuzusu, sen daha doğmamıştın, benim bir sürü nişanım, madalyam vardı... Oysa sen kıskançlıktan çatlayıp ikiye bölünmüş, durmadan öksüren... çekememezlikten, inançsızlıktan ölmek üzere bir solucansın... Gavrila neden buraya getirdi ki seni? Herkes bana karşı, yabancılardan oğluma varana kadar herkes!

Öteden bağırdı Gavrila:

— Yeter artık, trajediye çevirdiniz olayı! Bütün kente rezil etmeseydiniz bizi olmaz mıydı?

— Nasıl? Ben mi rezil etmişim seni süt kuzusu? Seni ha? Benim yaptıklarım ancak onur verir sana, utanç değil!

Ayağa fırlamıştı ihtiyar, bu kez tutamamışlardı onu. Ama Gavrila Ardalionoviç çileden çıkmış gibiydi. Büyük bir öfkeyle bağırdı:

— Onurdan söz edene bakın!

General hışımla ona doğru birkaç adım atıp, yüzü bembeyaz, gürledi:

— Ne dedin sen?

— Ağzımı açarsam... diye bağırdı Gavrila, ama gerisini getirmedi.

İkisi de son derece sinirli, birbirinin karşısına dikilmiş, öyle duruyorlardı. Özellikle Gavrila çok sinirliydi.

Nina Aleksandrovna oğlunun yanına koşup,

— Ne yapıyorsun Gavrila? dedi.

Öfkeyle araya girdi Varvara:

— Saçmalamaya başladınız! (Annesinin kolundan tuttu.) Gel sen anneciğim.

Gavrila trajik bir tavırla,

— Anneme dua et, onun için bir şey söylemiyorum sana, susuyorum, dedi.

General iyice çileden çıkmış gibi, büyük bir öfkeyle,

— Söyle! diye gürledi. Söylemezsen lanetliyorum seni, söyle!..

— Çok korkardım sanki beni lanetlemenizden! Peki, bugün, sekizinci gündür, ortalarda deli gibi dolaşmanızın suçlusu kim? Sekizinci gündür diyorum, farkında mısınız? Gününü bile biliyorum... Dikkatli olun, sabrımı taşırmayın! Her şeyi dökerim ortaya... Dün Yepançinler'de ne işiniz vardı? Saçı sakalı ağarmış ihtiyara bakın hele, sözde aile babası... Pek güzel!

Kolya,

— Kes artık Gavrila! diye bağırdı. Sus, aptal şey!

İppolit aynı alaycı tavrıyla ısrar ediyordu:

— Ne yaptım ben ona, ne yaptım da gücendi? Neden vida diyor bana? Duydunuz, değil mi, vida diyor! Üstüme gelen kendisi. Demin yanıma geldi, Yüzbaşı Yeropegov diye birisinden söz etmeye başladı. Sizin sohbetinizden hoşlanmıyorum general. Biliyorsunuz, daha önce de uzak duruyordum sizden. Umurumda değil sizin Yüzbaşı Yeropegov'unuz, bunu bilmiyor musunuz? Yüzbaşı Yeropegov'unuzun hikâyeleri dinlemek için taşınmadım ben buraya. Açıkça söyledim kendisine bunu, belki Yüzbaşı Yeropegov diye biri hiç yoktur dedim. Kıyameti kopardı...

Gavrila kesip attı:

— Elbette yoktur!

Bu arada general aptallaşmış gibiydi, anlamsız anlamsız çevresine bakınıyordu. Oğlunun sözlerindeki olağanüstü açıklık zaten çarpmıştı onu. İlk anda söyleyecek bir şey bulamamıştı bile. Ama ne zaman ki Gavrila'nın söyledikleri üzerine İppolit kahkahayla gülmeye başlayıp "Gördünüz mü işte, kendi oğlunuz da Yüzbaşı Yeropegov diye biri yoktur diyor!" dedi, iyice şaşırdı ihtiyar:

— Kapitan[45] değil Kapiton... Kapiton... Emekli yarbay Kapiton Yeropegov... Kapiton.

Gavrila artık iyice sinirlenmişti.

— Hayır, Kapiton diye biri de yok, diye bağırdı.

— Neden... neden yokmuş? diye mırıldandı general.

Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

Ptitsın ile Kolya ortalığı yatıştırmaya çalışıyorlardı:

— Kes sesini Gavrila!

Kolya ile Ptitsın'ın onu savunmaları kendine getirdi generali. Gözdağı verircesine bağırdı Gavrila'ya:

— Neden yokmuş? Neden öyle biri yokmuş?

— Yoktu da ondan... Yoktu öyle biri, olamaz da! İşte o kadar! Kapatın bu konuyu artık diyorum size!

— Bu da benim oğlum işte... öz oğlum, elimde... aman Tanrım! Yeropegov, Yeroşka Yeropegov yokmuş!

Taşı gediğine koydu İppolit:

— Bir Yeroşka diyor, bir Kapitoşka...

— Yeroşka değil bayım, Kapitoşka, Kapitoşka!.. Kapiton, Kapitan Alekseyeviç... yani (yüzbaşı değil) Yarbay Kapiton... emekli... Marya ile evli... Marya Petrovna Su... Su... Sutugova'yla... Askeri okuldan arkadaşım olur kendisi. Onun için kanımı döktüm... göğsümü siper ettim ona... yine de vuruldu. Kapitoşka Yeropegov diye biri yokmuş ha! Öyle biri olmamış ha!

Büyük bir hırsla bağırarak konuşuyordu general. Ama anlatmak istediği başka, bağırdığı şey başkaydı sanki. Doğrusu, başka zaman olsa Kapiton Yeropegov'un gerçekten olmadığı üzerine çok daha kırıcı sözlere katlanır, kuşkusuz bağırıp çağırır, olay çıkarır, kendini kaybeder, ama sonunda yine de yatıp uyumak için üst kata odasına çıkardı. Oysa şimdi (insan kalbinin tuhaflığı yüzünden) Yeropegov'un varlığından kuşku duyulması gibi bir hakarete uğraması bardağı taşıran son damla olmuştu. Mosmor olmuştu ihtiyarın yüzü, kollarını havaya kaldırıp avazı çıktığınca bağırdı:

— Yeter! Lanetliyorum... Gideceğim bu evden! Kolya, bavulumu getir, gidiyorum... buradan!

Çabuk adımlarla, son derece öfkeli çıktı odadan. Nina Aleksandrovna, Kolya, Ptitsın arkasından koştular.

Varvara ağabeyine döndü.

— Yaptığını beğendin mi? Belki yine oraya gidecek. Rezalet ki, ne rezalet!

Gavrila öfkeden tıkanacak gibi bağırdı:

— O da hırsızlık yapmasaydı! (O anda birden İppolit'le göz göze geldi. Neredeyse öfkeden titreyerek bağırmayı sürdürdü:) Size gelince bayım, başka birinin evinde olduğunuzu ve... buradaki insanların konukseverliğinden yararlandığınızı, zaten yarım akıllı olduğu belli ihtiyarı sinirlendirmemeniz gerektiğini unutmamalıydınız...

İppolit bir an öfkelenir gibi olduysa da hemen toparladı kendini. Sakin bir tavırla karşılık verdi:

— Babanızın yarım akıllı olduğuna katılmıyorum. İnanın, ben tam tersini, hatta son zamanlarda daha çok akıllandığını düşünüyorum. İnanmıyor musunuz bana? Pek dikkatli, kuşkulu konuşmaya başladı çünkü, her şeyi sorup soruşturuyor, her söyleyeceğini tartıp biçiyor... Şu Kapitoşka konusunu da belli bir amaçla açtı. Düşünebiliyor musunuz, beni yoklamak istedi ve...

Gavrila birden yükseltti sesini:

— Aman! Sizinle ilgili ne amacı varsa var, beni ilgilendirmiyor! Rica ederim, benimle oyun oynamayın bayım! İhtiyarın neden bu durumda olduğunu biliyorsanız (son beş gündür laf taşıyıp durdunuz, demek bir şeyler biliyorsunuz), zavallıyı sinirlendirmemeniz, olayı abartarak annemi üzmemeniz gerekirdi... Çünkü bütün bunlar saçmalıktan başka bir şey değil, yalnızca sarhoş uydurmaları, o kadar... üstelik hiçbiri de kanıtlanmış değil... hem benim gözümde hiçbirinin şu kadar değeri yok... Ama yoo, sizin ortalığı karıştırmanız, casusluk yapmanız gerek, çünkü siz... siz...

Gülümsedi İppolit.

— Bir vidayım...

— Çünkü aşağılığın tekisiniz, yarım saat işkence ettiniz insanlara... Dolu olmayan silahınızla kendinizi öldüreceğinizi söyleyerek korkutmak istediniz onları. Utanmadan oyun oynadınız, intihar edecekmiş gibi numara yaptınız... iki ayaklı iğrenç yaratık. Konukseverlik gösterdim size, şişmanladınız burada, öksürüğünüz azaldı ve karşılığını böyle verdiniz...

— İzin verirseniz, iki sözcük söyleyeceğim efendim. Burada sizin değil, Varvara Ardalionovna'nın konuğuyum ben. Hiç de konukseverlik göstermediniz bana, hiç... Ayrıca bana sorarsanız, asıl siz Bay Ptitsın'ın konukseverliğinden yararlanıyorsunuz. Dört gün önce anneme Pavlovsk'ta bana bir ev kiralamasını, kendisinin de buraya taşınmasını söyledim. Çünkü şişmanladığım falan yoksa da ve hâlâ öksürüyorsam da, burada kendimi daha iyi hissediyorum. Dün akşam haber yolladı bana annem, daire hazırmış, size şunu söyleyeyim ki, annenize ve kız kardeşinize teşekkürlerimi bildirdikten sonra evimize geçeceğim. Dün akşam kararımı verdim. Bağışlayın, sözünüzü kestim. Sanırım, daha bir şeyler söyleyecektiniz.

Titremeye başladı Gavrila,

— O! Öyleyse... dedi.

İppolit biraz önce generalin oturduğu sandalyeye son derece sakin bir tavırla otururken,

— Öyleyse izin verin oturayım, diye ekledi. Ne de olsa hastayım... Evet, şimdi dinlemeye hazırım sizi. Nasıl olsa sizinle son konuşmamız bu, hatta belki son görüşmemiz de...

Birden içi burkuldu Gavrila'nın.

— İnanın, sizinle hesaplaşacak kadar küçülmeyeceğim. Eğer siz de...

İppolit sözünü kesti Gavrila'nın:

— Benimle çok yukarıdan konuşuyorsunuz. Buraya taşındığım ilk gün kendime söz vermiştim: Sizinle vedalaşırken içimde birikmiş her şeyi size olanca açıklığıyla dökmek zevkinden kendimi yoksun bırakmayacaktım. Bu sözümü özellikle şu anda yerine getirmek istiyorum. Ama elbette sizden sonra.

— Bense sizin bu odayı terk etmenizi istiyorum.

— Konuşursanız iyi edersiniz, konuşmadığınız için sonra pişman olacaksınız çünkü.

— Kesin artık İppolit! dedi Varvara. Bütün bunlar çok ayıp, rica ediyorum, susun!

İppolit ayağa kalkarken,

— Yanımızda bir kadın var diye mi? dedi. İzninizle Varvara Ardalionovna, sizin için kısa kesmeye hazırım, ama yalnızca kısa keserim, o kadar. Çünkü ağabeyinizle benim aramda bazı şeylerin açıklanması zorunludur ve arkamda bilinmezlikler bırakarak buradan gitmeye kesinlikle razı olamam.

— Düpedüz bir dedikoducusunuz siz! diye bağırdı Gavrila. Sırf bunun için dedikodu etmeden ayrılamıyorsunuz buradan!

İppolit soğukkanlılıkla,

— Görüyorsunuz işte, tutamadınız kendinizi, dedi. İnanın, konuşmadığınıza çok pişman olacaksınız. Bir kez daha bırakıyorum size sözü. Bekliyorum...

Gavrila Ardalionoviç susuyor, küçümser bir tavırla bakıyordu İppolit'e.

— İstemiyorsunuz demek. Kararınızdan dönmeyeceksiniz. Kendi açımdan ben de elimden geldiğince kısa keseceğim. Bugün iki üç kez burada gördüğüm konukseverlik konusunda sitem edildi bana. Haksızlıktı bu. Beni buraya davet etmekle ağınıza düşürdünüz beni. Prensten intikam almak isteyeceğimi düşünüyordunuz. Aglaya İvanovna'nın bana yakınlık gösterdiğini, itiraflarımı okuduğunu duymuştunuz. Nedense kendimi sizin çıkarlarınıza bırakacağımı hesaplayarak, işinize yarayacağımı umuyordunuz. Daha açık konuşmayacağım! Sizin bir şeyleri itiraf etmenizi de, söylediklerimi doğrulamanızı da istemeyeceğim. Sizi vicdanınızla baş başa bırakmak, şimdi birbirimizi anlıyor olmamız yeter bana.

Bağırdı Varvara:

— Son derece olağan bir olaydan Tanrı bilir, neler çıkarıyorsunuz!

Gavrila mırıldandı:

— Söyledim sana: "Dedikoducudur."

— İzninizle devam ediyorum Varvara Ardalionovna. Elbette prensi sevemem de, kendisine saygı da duyamam. Gerçi... komik biridir, ama kesinlikle iyi biridir. Gelgelelim, ondan nefret etmem için herhangi bir neden yok. Ağabeyiniz beni prense karşı kışkırtırken hiç renk vermedim. İşin sonunda gülenin ben olacağımı biliyordum çünkü. Ağabeyinizin ağzından bir şeyler kaçıracağından, büyük açıklar vereceğinden kuşkum yoktu. Beklediğim gibi de oldu... Şimdi hoş görmeye hazırım onu, ama yalnızca size olan saygımdan dolayı Varvara Ardalionovna. Ne var ki benim öyle kolay kolay oyuna gelmeyeceğimi söyledikten sonra, ağabeyinizi kendi gözünde aptal durumuna düşürmeyi neden o kadar çok istediğimi de açıklayacağım size. Şunu bilin ki, hıncımdan yaptım bunu, açıkça itiraf ediyorum... Ölmeden önce (her ne kadar şişmanladığımı söyleseniz de yakında öleceğim, biliyorum bunu), evet, ölmeden önce, saygıdeğer ağabeyinizin önde gelen üyelerinden biri olduğu, hayat boyu bana çektiren ve ömrümce nefret ettiğim çok kalabalık bir insan grubundan birini olsun aptal durumuna düşürürsem, cennete çok daha sakin gideceğimi düşünüyorum. Gavrila Ardalionoviç, sırf şunun için nefret ediyorum sizden (belki şaşıracaksınız buna), evet, sırf şunun için nefret ediyorum sizden: En küstah, en kendini beğenmiş, en adi, en iğrenç sıradanlığın doruktaki temsilcisi, vücuda gelmiş halisiniz! Sıradanlığınız, kendinden en küçük kuşkusu olmayan bir sıradanlık sizinki, Olympos

tanrılarınınki kadar serinkanlı ve kendini beğenmiş bir sıradanlık. Sıradanın da sıradanısınız! Kafanızda da, kalbinizde de kendinize ait tek bir düşünce yok ve asla da olamaz. Ayrıca alabildiğine kıskançsınız, büyük bir deha olduğunuza inanıyorsunuz, ne var ki karanlık bazı anlarınızda yine de kuşkunun ziyaret ettiği oluyor sizi, kızıp köpürüyorsunuz, kıskanıyorsunuz... Ah! Ufkunuzda kara noktalar var şu anda, yakında tam anlamıyla aptallaştığınızda kaybolacaklar. Ama yine de hoş diyemeyeceğim uzun, karmaşık bir yol var önünüzde ki seviniyorum buna... Şimdiden söylüyorum size, o kadını elde edemeyeceksiniz...

— Dayanılmaz bu kadarına! diye bağırdı Varvara. Kesecek misiniz artık, iğrenç yaratık!

Gavrila’nın yüzünde renk kalmamıştı. Susuyordu. İppolit durdu, büyük bir zevkle baktı Gavrila’nın yüzüne, sonra bakışını Varvara’ya çevirdi, gülümsedi, öne eğilip selam verdikten sonra tek sözcük söylemeden çıktı.

Gavrila Ardalionoviç haklı olarak kaderinden, şanssızlığından yakınabilirdi. Varvara’nın önünden kocaman adımlarla geçerken kız kardeşi onunla konuşamıyor, ona bakamıyordu bile. Sonunda pencereye gitti Gavrila, kız kardeşine arkası dönük durdu. Varvara “iki ucu pis değnek” Rus atasözünü hatırladı. Üst katta gürültü yine başlamıştı.

Gavrila kız kardeşinin yerinden kalktığını fark edince ona döndü.

— Gidiyor musun? Bir dakika bekle, şuna bak.

Varvara’nın yanına gelmiş, önüne, masanın üzerine küçük bir pusulaya benzeyen, katlı bir kâğıt parçası atmıştı.

Varvara ellerini çırparak haykırdı:

— Aman Tanrım!

Dört satırlık bir puslaydı bu:

“Gavrila Ardalionoviç! Bana beslediğiniz içten duygulara güvenerek, benim için son derece önemli bir konuda önerinizi öğrenmek istiyorum. Yarın sabah saat tam yedide sizinle yeşil bankta buluşmak istiyorum. Bizim eve uzak değil. Size kesinlikle eşlik etmesi gereken Varvara Ardalionovna çok iyi biliyor orayı. A. Y.”

Varvara Ardalionovna kollarını iki yana açtı.

— Hadi gel de anla şimdi bu kızı!

O anda pek böbürlenmek istemeyen Gavrila, özellikle İppolit’in incitici sözlerinden sonra, mağrur bir tavır takınmadan edememişti. Kendine güven dolu bir gülümseme yayılmıştı yüzüne. Varvara da pek sevinmişti.

— Hem de nişanlarının duyurulacağı gün! dedi. Gel de anla şimdi bu kızı!

— Sen ne düşünüyorsun? diye sordu Gavrila. Yarın ne konuşacak benimle?

— Hiç önemli değil bu, önemli olan altı aydan sonra seninle ilk kez görüşmek istemesi. Beni dinle Gavrila: Orada ne olursa olsun, ortam ne olursa olsun, şunu bilesin ki, çok önemli bu buluşma! Hem

çok önemli! Tekrar havalara girip işi berbat etme lütfen! Korkma, dikkatli ol! Altı aydır neden oraya gidip geldiğimi anlamış olabilir mi? Düşünsene: Bugün hiçbir şey söylemedi bana, hiç renk vermedi. Şöyle bir uğramıştım, içeride oturduğumdan kocakarının haberi yoktu, olsa belki de kovardı beni. Senin için tehlikeliydi, ama bir şeyler öğrenmek amacıyla her şeyi göze alıp gitmiştim yine de...

Üst katta tekrar gürültü, bağrışmalar başladı. Merdivenden birkaç kişi iniyordu.

Varvara telaşlı, dehşet içinde haykırdı:

— Ne pahasına olursa olsun, gitmesine engel olalım! En küçük bir rezalet çıkmamalı! Koş özür dile ondan!

Oysa bu arada aile reisi sokağa çıkmıştı bile. Kolya arkasından bavulunu taşıyordu. Nina Aleksandrovna kapının önünde dikilmiş, ağlıyordu. Generalin arkasından koşmak istiyordu, ama Ptitsın tutuyordu onu.

— Böyle yapmakla daha da kışkırtmış olursunuz onu, diyordu. Hiçbir yere gidemez, yarım saat sonra geri getirecekler, Kolya ile konuştum. Bırakın biraz çılgınlık yapsın.

Pencereden bağırdı Gavrila:

— Kime hava yapıyorsunuz!.. Nereye gideceksiniz? Gidecek yeriniz mi var?

Varvara bağırıyordu:

— Geri dönün babacığım! Komşular duyacak...

General durup döndü, kolunu uzatarak haykırdı:

— Lanetliyorum bu evi!

Gavrila pencereyi çarparak kapatırken söylendi:

— İlle de rol yapacak!

Gerçekten de patırtıyı duymuştu komşular. Varvara koşarak çıktı odadan.

Onun arkasından Gavrila notu masanın üzerinden aldı, öptü, dilini şaklattı, havaya zıplayıp ayaklarını birbirine vurdu.

III

Generalin neden olduğu kargaşa başka zaman olsa bir sonuç vermeden, başladığı gibi biterdi. Oldukça seyrek olmakla birlikte önceleri de böyle birden parlayıverdiği zamanlar vardı. Aslında çok sakin, neredeyse iyi eğilimleri olan bir insandı. Son yıllarda kendini kaptırdığı olumsuzluklarla belki yüz kez savaşmayı denemişti. Ansızın bir "aile babası" olduğunu hatırlıyor, karısıyla barışıyor, içten gözyaşları döküyordu. Nina Aleksandrovna onu çoğu zaman sesini çıkarmadan bağışladığı, bir soytarı gibi komik, kişiliksiz biri olmasına karşın onu sevdiği için karısına taparcasına saygı duyuyordu. Ancak onun bu soylu savaşı genellikle pek uzun sürmüyordu. General aynı zamanda kendine özgü de olsa "heyecanlı" biriydi. Aile içindeki pişmanlıklarla dolu bomboş hayattan sıkılıyor, sonunda isyan ediyordu. Belki de o anda pişman olduğu, kendini suçladığı taşkınlıklar yapıyor, gelgelelim kendini bir türlü tutamıyordu: Herkesle tartışıyor, pek tumturaklı, heyecanlı konuşmaya başlıyor, kendisine büyük saygı göstermelerini istiyor, sonunda (bazen uzun zaman için) kayıplara karışıyordu. Son iki yıldır ailesiyle ilgili olaylardan ancak uzaktan veya kulaktan dolma bilgisi oluyordu. Olayların ayrıntısına inmeyi bırakmıştı ve en ufak bir sorumluluk hissetmiyordu bu konuda.

Ne var ki "generalin çıkardığı bu kargaşada" bir olağanüstülük vardı. Sanki herkes bir şey biliyor, ama bildiğinden söz etmeye korkuyordu. General üç gün önce ailesine, yani Nina Aleksandrovna'ya "resmen" dönmüştü. Bu "dönüşü" hiç de öncekiler gibi yumuşak başlı, pişmanlık duyarak değil, son derece sinirli olmuştu. Susmak bilmiyordu, huzursuzdu, karşısına çıkan herkesle değişik ve beklenmedik konularda büyük bir heyecanla, iştahla konuşuyordu, öyle ki konuşmasından onu böyle heyecanlandıranın ne olduğu bile anlaşılamıyordu. Kimi zaman neşeli oluyordu, ama daha çok ne düşündüğünü bilmediği bir dalgınlık vardı üzerinde. Durup dururken bir şey anlatmaya başlıyordu. Yepançinler'den, prensten, Lebedev'den söz ediyor, sonra birden konuşmayı kesiyor, arkasından kendisine sorulan sorulara, soru sorulduğunu, onun da sorulara gülümseyerek karşılık verdiğini bile fark etmeden, bön bir gülümsemeyle karşılık veriyordu. O son geceyi oflayarak, inleyerek geçirmiş, bir yerlerine koyması için sabaha kadar ısıtıp ısıtıp ona yakı lapası getiren Nina Aleksandrovna'yı hiç uyutmamıştı. Sabaha karşı birden uykuya dalmış, dört saat uyuduktan sonra son derece sinirli, gergin uyanmış, bu sinirli, gergin hali de İppolit'le dalaşması, "evi lanetlemesiyle" son bulmuştu. Üç gün boyunca sık sık kendini beğenmişlik, gurur düşkünlüğü, sonucunda da aşırı gücenme nöbetlerine yakalandığı da kaçmamıştı evdekilerin gözünden. Kolya annesini yatıştırmaya çalışıyor, babasının bu hallerinin belki de içkiyi ve son zamanlar pek içten olduğu Lebedev'i özlemesinden kaynaklandığını söylüyordu. Oysa üç gün önce Lebedev'le birden kavga çıkarmış, evinden büyük bir öfkeyle ayrılmıştı. Prensle bile aralarında bir şeyler geçmişti. Kolya neler olduğunu sormuştu prense, ama onun bir açıklamada bulunmak istemediğini fark edince, prensin de bir şeyler gizlediğinden kuşkulanmaya başlamıştı. Gavrila'nın tahmin ettiği gibi, İppolit'le Nina Aleksandrovna arasında özel bir görüşme olmuş olsaydı, yüzüne karşı Gavrila'nın dedikoducu dediği o kötü, hain çocuğun aynı biçimde Kolya'yı da şaşırtmak zevkinden kendini yoksun bırakmayacağı kesindi. Bu kötü "çocuğun", kız kardeşiyle konuşurken Gavrila'nın dediği gibi değil de, başka çeşit bir kötü olması gayet mümkündür. Sırf Nina Aleksandrovna'nın "yüreğini parçalamak" için kendi düşüncelerini ona aktarmış olması da uzak ihtimal gibi. Şunu da unutmayalım, insan davranışlarını yönlendiren nedenler, genellikle zannettiğimizden daha karmaşık ve çeşitlidir, bu yüzden sonradan onları nadiren kesin olarak açıklayabiliriz. Bir anlatıcı için en iyisi, olayları fazla derine inmeden aktarmaktır. Bu nedenle, generalin yarattığı bu kargaşayı anlatırken biz de öyle yapacağız. Çünkü kim ne derse desin, öykümüzün bu ikinci dereceden kahramanına şu ana kadar verdiğimizden daha fazla önem ve yer

vermek zorundayız.

Olaylar şöyle izledi birbirini:

Lebedev, Ferdışçenko'yu aramak için gittiği Petersburg'dan aynı gün generalle dönmüş, ama bu konuda prense bir şey söylememişti. Prens o sıralar onu ilgilendiren çok önemli birtakım izlenimlere kendini kaptırmış olmasaydı, sonraki iki günde Lebedev'in ona hiçbir açıklamada bulunmaması bir yana, onunla karşılaşmaktan bile kaçındığını da fark ederdi. Prens sonunda dikkat etmeye başlayınca, bu iki gün süresince Lebedev'le rastlantı sonucu her karşılaştığında onu hep pek neşeli gördüğünü, generalin de yanından hemen hiç eksik olmadığını şaşkınlıkla fark etmişti. İki dost bir dakika ayrılmıyordu birbirinden. Prens bazen üst katta yüksek sesli konuşmalar, kahkahalarla karışık neşeli tartışmalar olduğunu duyuyordu. Hatta bir gece geç vakit prens üst katta ansızın neşeli bir asker şarkısı söylemeye başladıklarını duymuş, generalin kısık bas sesini hemen tanımıştı. Ama bu şarkı çok sürmemiş, hemen kesilmişti. Arkasından yaklaşık bir saat kadar süren, her şeyinden sarhoş sohbeti olduğu anlaşılan, aşırı heyecanlı bir konuşma başlamıştı. Seslerden üst katta eğlenen iki arkadaşın arada kucaklaştığını anlamak zor değildi. Bir süre sonra arkadaşlardan biri ağlamaya da başlamıştı. Bunu heyecanlı, gürültülü bir tartışma izlemiş, kısa bir süre sonra o da kesilmişti.

Kolya bu iki gün süresince pek bir telaşlıydı. Prens çoğunlukla evde olmuyor ve kimi zaman çok geç dönüyordu. Döndüğünde Kolya'nın bütün gün onu sorduğunu, aradığını söylüyorlardı. Gelgelelim, karşılaştıklarında Kolya generalin yaptıklarından hiç "hoşlanmadığından" başka özel bir şey söylemiyordu ona: "Sağda solda sürtüyorlar, biraz ötedeki meyhanede içiyorlar, sokaklarda sarılıp kucaklaşıyorlar, tartışıyorlar, birbirlerine olmadık şeyler söylüyorlar, yine de birbirinden ayrılamıyorlar." Prens ona daha önce de hemen her gün aynı şeyin olduğunu söylediğinde ise Kolya ne cevap vereceğini, duygularını, onu asıl neyin huzursuz ettiğini nasıl anlatacağını bilemiyordu.

Sarhoş şarkısının söylendiği, tartışmaların olduğu gecenin sabahı saat on sularında prens evden çıkıyordu ki, birden generali gördü karşısında. Yaşlı adam nedense çok heyecanlı, hatta neredeyse sarsılmış gibiydi.

Prensin elini acıtırcasına sıkarak,

— Çok saygıdeğer Lev Nikolayeviç, diye mırıldandı, uzun zamandır, çok uzun zamandır sizinle görüşme onuruna ermenin yollarını arıyorum... Çok çok uzun zamandan beri...

Oturmasını söyledi ona prens.

— Hayır, oturmayacağım, ayrıca tutmayayım da sizi, başka zaman otururum. Sanırım, emelinize... ulaştığınız için kutlayabilirim sizi efendim.

— Ne emeli?

Prens şaşırmıştı. Onun durumunda olan herkes gibi o da kesinlikle hiç kimsenin bir şeyden haberi olmadığını, bir şey anlamadığını, hissetmediğini sanıyordu.

— Sakin olun, sakin olun! Hassas duygularınızı incitecek değilim. Benim başımdan da geçti... biri... nasıl desem, kendisini ilgilendirmeyen bir işe burnunu soktuğunda... Her sabah aynı şeyi yaşıyorum. Ben başka bir iş için, çok önemli bir iş için geldim size. Çok önemli bir iş için prens...

Prens bir kez daha oturmasını söyledi generale, kendi de oturdu.

— Yalnızca bir saniyeliğine... Akıl danışmaya geldim size. Belki şu anda belli bir amacım olmadan yaşıyorum, ama kendime saygım vardır ve... Rus insanının pek önemsemediği çalışma isteğine de sahip olduğum için yani... genel olarak söylemek gerekirse... kendimi, eşimi ve çocuklarımı da bu saygın bir duruma... sözün kısası prens, akıl danışmaya geldim size.

Prens coşkuyla övmeye başladı generalin bu niyetini.

General hemen kesti onun sözünü:

— Yo, hepsi boş bunların. Ben bunun için değil, başka, önemli bir şey için geldim size. İçtenliğinden, soylu duygularından kuşku duymadığım bir insan olarak size açılmaya karar verdim Lev Nikolayeviç. Size... size... Bu söylediklerim şaşırtmıyor sizi değil mi Lev Nikolayeviç?

Prens büyük bir şaşkınlıkla olmasa da, olağanüstü bir dikkat ve merakla dinliyordu konuğunu. Yaşlı adamın rengi biraz uçuktu, dudakları arada bir hafifçe titriyor, ellerini nereye koyacağını bilemiyordu. Ancak birkaç dakika oturduktan sonra, besbelli ne yaptığını bilmiyormuş gibi, bir şey için sandalyeden iki kez ayağa fırlamış, sonra yine birden oturmuştu. Masanın üzerinde kitaplar vardı. Konuşmasını sürdürürken kitaplardan birini eline aldı, açıp bir sayfasına baktı, sonra hemen kapayıp masaya bıraktı, başka bir kitap aldı, ama onu açıp sayfalarına bakmadı, daha sonra konuşmaları süresince sık sık havada sallayarak sağ elinde tuttu o kitabı. Birden bağırdı:

— Yeter artık! Farkındayım, fazlasıyla rahatsız ettim sizi.

— Yok canım, rica ederim, hiç de değil. Tersine, dinliyorum sizi, bazı şeyleri öğrenmek istiyorum...

— Prens! Saygın biri olmak istiyorum ben... Kendime saygım olsun istiyorum ve... haklarıma...

— Böyle düşünen bir insan yalnızca bununla bile saygıyı hak ediyordur zaten...

Prens bir yazıdan aklında kalmış bu son cümleyi yaşlı adamın üzerinde çok olumlu bir etkisi olacağına büyük bir güvenle söylemişti. Zamanında söylenmiş böyle içi boş, ama hoş bir cümlenin generalin ruhsal durumunda bir insanı bir anda kazanmakta, onu yatıştırmakta çok yararlı olacağını içgüdüsel olarak hissetmişti. Ne olursa olsun, bu durumda bir konuğu rahatlatarak göndermek gerekirdi, önemli olan buydu.

Bu cümle generalin çok hoşuna gitmiş, epey de etkilemişti. Birden duygulandı, değişti, heyecanla uzun uzun açıklamalarda bulunmaya başladı. Ne var ki prens kendini ne kadar zorlasa, ne kadar dikkatli dinlemeye çalışsa da tam olarak bir şey anlayamıyordu. On dakika konuştu general. İçinde birikmiş, sıkış tepiş duygu kalabalığını anlatmaya yetişemeyecekmiş gibi heyecanlı, çabuk çabuk konuşuyordu. Sonunda gözlerinde yaşlar bile birikmişti. Ama yine de cümlelerinin başı sonu belli değildi. Beklenmedik sözcükler, beklenmedik düşünceler birbiri ardından beklenmedik biçimde, hızla geliyordu.

Sonunda birden ayağa kalkarken,

— Yeter! diye bağladı sözünü. Anladınız beni, artık içim rahat. Sizinki gibi bir kalbin acı çeken bir insanı anlayamaması olanaksızdı zaten. Prens, siz bir soyluluk idealisiniz! Sizin yanınızda ötekilerin adı olmaz. Ama henüz gençsiniz ve ben kutsuyorum sizi... Sonunda önemli bir konuyu görüşmemiz için bana bir saatinizi ayırmanızı rica etmeye geldim. Bütün umudum bu işte prens! Dostluk benim

aradığım prens, duyarlı bir kalp... Kalbimin istekleriyle hiçbir zaman uzlaşamadım.

— Neden şimdi olmasın? Sizi dinlemeye hazırım...

General heyecanla kesti prensin sözünü:

— Hayır prens, hayır! Şimdi değil! Şu anda olacak şey değil bu! Çok çok önemli, fazlasıyla önemli bir şey var ortada! Bu bir saatin sonunda kaderim belli olacak. Benim bir saatim olacak o saat ve öyle kutsal bir anda içeri dalacak ilk alçakla bölünmesini istemem; (birden prense doğru eğildi general, tuhaf, esrarlı, neredeyse ürkek bir sesle fısıldadı:) her zaman yapar bunu çünkü sizin... ayakkabınızın ökçesine değmeyen o alçak... Sevgili prens! Ah, benim ayakkabımın demiyorum... Özellikle dikkatinizi çekerim, kendi ayakkabımdan söz etmiyorum, çünkü üstü kapalı konuşmayacak kadar saygım vardır kendime. Ama böyle bir durumda kendi ayakkabımdan söz etmemekle, belki ne büyük, ne soylu bir gurur gösterdiğimi yalnızca siz anlayabilirsiniz. Sizden başka kimse anlayamaz bunu, en başta da o!.. Prens, onun hiçbir şey anladığı yok! Anlama yeteneği yoktur onun, anlama yeteneği yoktur! Anlayabilmesi için önce kalbi olması gerekir insanın!

Sonunda korkuya kapılan prens generale ertesi gün aynı saate randevu verdi. Aceleyle çıktı general. Hayli canlanmış, avunmuş, neredeyse sakinleşmişti. Prens akşam saat altıdan sonra Lebedev’e bir dakikalığına yanına uğraması için haber yolladı.

Lebedev hiç zaman kaybetmeden hemen geldi. Kapıdan girer girmez, üç gündür prensten köşe bucak kaçan o değilmiş gibi, bu çağrıyı “kendisi için onur” saydığını söyledi. Yüzünü şekilden şekle sokarak, gülücüklerle, anlamlı bakışlarla, ellerini ovuşturarak, uzun zamandır herkesin bildiği çok önemli bir şeyi duymayı safça beklermiş gibi bir sandalyeye ilişti. Yine bozuldu prens; birden herkesin bir şey için onu sanki kutlamak istediğini, ima yollu, gülümseyerek, göz kırparak ondan bir şeyler beklemeye başladığını fark etmişti artık. Keller de onu kutlamak amacıyla (apaçık belliydi bu) üç kez bir dakikalığına uğramış, her gelişinde heyecanlı heyecanlı, ağzında anlaşılmaz bir şeyler gevelemiş, sözünün sonunu getiremeden sıvışıp kayıplara karışmıştı. (Son günlerde bir yerlerde çok içmeye başlamış, bir bilardo salonunda da çok ünlü olmuştu.) Çok üzgün olmasına karşın Kolya bile birkaç kez belirsiz bir şeyler söylemeye çalışmıştı prense.

Prens canı biraz sıkkın, Lebedev’e generalin bu durumu, neden bu kadar huzursuz olduğu üzerine ne düşündüğünü sordu. Yaşlı adamla önceki görüşmesini kısaca, birkaç sözcükle anlattı ona.

Lebedev hayli soğuk,

— Herkesin bir sıkıntısı var prens... özellikle de bu tuhaf, huzursuz çağımızda... Evet, öyle işte efendim...

Böyle dedikten sonra gücenmiş gibi, beklentileri boşa çıkmış bir insan tavrıyla sustu.

Prens gülümsedi.

— Ne felsefe!

— Felsefe gereklidir efendim; hele çağımızda çok gereklidir, gelgelelim, günlük yaşamda pek önemsenmiyor. Benim açımdan, çok saygıdeğer prensim, sizin de bir kısmını bildiğiniz o konuda, bana bir noktaya kadar gösterdiğiniz güvenden gurur duyuyorum efendim, gerçi bir başka konuda o kadar olmasa da... Ama anlıyorum sizi ve hiç de yakınmıyorum.

— Bir şeye kızıyorsunuz gibi Lebedev...

Lebedev elini kalbinin üzerine koyup haykırdı:

— Hayır sayın aydınlık yürekli prensim benim, hiç de kızmıyorum, asla! Tersine, şu anda anladım ki, toplum içindeki yerimle de, aklımın ve kalbimin gelişmişliğiyle de, param pulumla da, şimdiye kadar yaptıklarımla da, pek zayıf olan bilgi birikimimle de... hiçbir şeyimle hayalini kurduğum tam güveninizi kazanamayacağım. Ama size bir köle, kiralık bir işçi gibi hizmet edebileceksem, ondan başka hiçbir şey için... kızmam efendim, ancak üzgün olabilirim.

— Lukyan Timofeiç, rica ederim!

— Başka türlü olamaz! Tıpkı şimdi, bu olayda olduğu gibi! Sizinle her karşılaştığımda yüreğimle de, aklımla da sizi izlerken şöyle diyorum kendi kendime: "Dostça bir ilişkim olamaz onunla, değmem buna çünkü, ama ev sahibi olarak, bakarsın uygun bir zamanda oturur, bazı şeyleri veya yapılması gereken değişiklikleri konuşuruz..."

Lebedev böyle derken hayranlık okunan ufak gözlerini ona şaşkınlıkla bakmakta olan prensin gözlerinin içine dikmişti. Hâlâ merakını giderebileceğini umuyordu.

Prens handiyse öfkeyle yükseltti sesini:

— Söylediklerinizden bir şey anlamıyorum ve... (Birden son derece içten güldü.) ve... korkunç bir dalaverecisiniz siz!

Hemen arkasından Lebedev de güldü. Parlayan bakışından umutlarının aydınlandığı, hatta bir kat arttığı belliydi.

— Bakın ne diyeceğim size Lukyan Timofeiç? Ama gücenmeyeceksiniz... Sizin şu saflığınıza hayret ediyorum, hem yalnızca sizin değil!.. Bu saflığınızla bir şeyler bekliyorsunuz benden, sizi tatmin edebilecek bir şeyim olmadığı için kendimi size karşı mahcup hissettiğim, sizden utandığım şu anda bile bir şeyler bekliyorsunuz benden... Yemin ederim, kesinlikle bir şey yok, bundan emin olabilirsiniz!

Prens tekrar gülmeye başladı.

Lebedev şöyle bir kuruldu. Prensin söylediği doğruydu, merakı onu kimi zaman aşırı saf ve çekilmez yapıyordu. Ne var ki aynı zamanda oldukça kurnaz, sinsi, hatta bazı durumlarda aşırı derecede sinsiydi. Prens onu sürekli olarak kendinden uzaklaştırdığı için neredeyse kendine düşman etmişti Lebedev'i. Ancak prens onu küçük gördüğünden değil, merak ettiği konuyu hassas bulduğu için kendinden uzaklaştırıyordu. Prens birkaç gün öncesine kadar birtakım hayallerini suç olarak görüyordu. Lebedev ise prensin onu yanından uzaklaştırmasını hep ondan tiksinmesine, ona duyduğu güvensizliğe veriyordu. Yüreği yaralı uzaklaşıyordu yanından ve yalnızca Kolya ile Keller'den değil, kendi kızı Varvara Lukyanovna'dan bile kıskanıyordu onu. O anda bile prens için son derece önemli, ilginç bir haber verebilirdi, bunu yapmayı içtenlikle istiyordu da, ama karamsarlık içinde susuyor, söylemiyordu.

Uzun süre sustuktan sonra şöyle dedi:

— Size nasıl bir yardımım dokunabilir çok saygıdeğer prens, öyle ya, beni buraya çağırdığınıza

göre...

Prens de bir an düşündükten sonra birden hatırlamış gibi,

— Evet... dedi, özellikle generali ve... bana sözünü ettiğiniz şu... hırsızlık olayını sormak istiyordum size...

— Ne olayını dediniz?

— Neden söz ettiğimi anlayamamış gibisiniz! Aman Lukyan Timofeiç, işiniz gücünüz rol yapmak! Paraları diyorum, o gün kaybolan dört yüz rublenizi... Çalınan cüzdanınızı, sabahleyin Petersburg'a giderken buraya gelip bana çalındığını söylediğiniz dört yüz rublenizi... Sonunda anlayabildiniz mi?

Lebedev, ancak şimdi anlayabilmiş gibi, uzatarak,

— Ha, şu dört yüz ruble! dedi. Yakın ilginize teşekkür ederim prens. Çok mutlu etti beni bu ilginiz, ama... buldum ben o dört yüz rubleyi efendim. Hem çok oluyor bulalı.

— Buldunuz ha! Aman, şükürler olsun!

— Böyle demeniz büyük incelik prensim, evet bu zor koşullar altında bir şeyler yapmaya, çok sayıda öksüzden oluşan kalabalık ailesini geçindirmeye çalışan yoksul biri için hiç de küçük para sayılmaz dört yüz ruble...

Prens durumu kurtarmaya çalıştı:

— Öyle demek istememiştim! Parayı bulduğunuza elbette sevindim, ama... nasıl buldunuz?

— Çok kolay oldu efendim, sandalyenin altına düşmüş, redingotumu astığım sandalyenin altına, demek cüzdan cebimden kayıp oraya düşmüş.,

— Sandalyenin altına mı dediniz? Olamaz, odada her yeri aradığınızı söylemiştiniz. Önce oraya bakmanız gerekmez miydi?

— Bakmasına baktım efendim!.. Baktığımı çok iyi hatırlıyorum efendim! Sandalyeyi kenara çekip, gözlerime güvenmeden, emekleyerek ellerimle de yokladım yerleri. Hiçbir şey yoktu, bomboş, dümdüzdü yerler, işte şu avucumun içi gibi, ama yine de yoklamayı sürdürdüm... Kaybettiği bir şeyi bulmayı çok istediği zaman insan bazen öyle yapar... Bakar bir göremez, bomboştur baktığı yer, öyleyken yine de on beş kez bakar aynı yere.

Prens şaşırmıştı.

— Evet, olabilir, peki ama nasıl oldu bu? diye mırıldandı. Hâlâ tam olarak anlamadım, orada olmadığını söylemiştiniz, sonra yine aradınız aynı yeri, birden orada ortaya çıkıverdi, öyle mi?

— Evet, birden ortaya çıkıverdi efendim.

Prens tuhaf tuhaf baktı Lebedev'in yüzüne. Sonra birden sordu:

— Peki, ya general?

Soruyu anlayamamıştı Lebedev.

— Generale ne olmuş efendim?

— Aman Tanrım! Cüzdanı sandalyenin altında bulduğunuzda generalin ne dediğini soruyorum. Öyle ya, dediğinize göre birlikte arıyormuşsunuz cüzdanı.

— Önce birlikte aradık efendim. Ama ne yalan söyleyeyim, bu kez yalnız başıma aradığımı ve cüzdanı bulduğumu ona söylemeyi uygun bulmadım.

— Neden?.. Dört yüz ruble tam mıydı içinde?

— Hemen açıp cüzdanın içine baktım, paralar tamamdı, hem de son rublesine kadar efendim.

Dalgın, mırıldadı prens:

— Bunu hiç değilse gelip bana söyleyebilirdiniz.

— Kişisel ve nasıl söylesem, belki de çok önemli işleriniz arasında sizi rahatsız etmekten çekindim prens. Ayrıca kendim de cüzdanı bulmamış gibi yaptım. Cüzdanı açıp baktım, sonra hemen kapadım, hemen sandalyenin altına bıraktım yine.

— Neden?

Lebedev ellerini ovuşturarak kıs kıs güldü.

— Öyle işte efendim. Merakımdan.

— Şimdi orada mı duruyor? İki gündür ha?

— Yo, hayır efendim. Ancak bir gün kaldı orada. Düşünebiliyor musunuz, onu orada generalin bulmasını istedim, efendim. Çünkü, nihayet ben bulmuş olsaydım, general koca cüzdanı orada görememiş olacaktı. Cüzdan kolayca görünecek biçimde sandalyenin yerini birkaç kez değiştirdim. Gelgelelim, cüzdanı bir türlü fark edemiyordu general, tam bir gün sürdü bu. Besbelli bu aralar çok dalgın. Nedenini bilmiyorum. Güzel güzel konuşuyor, bir şeyler anlatıyor, gülüyor, kahkahalar atıyorken neden bilmem, birden sinirleniyordu. Bir ara dışarı çıkalım dedik, mahsus odanın kapısını açık bıraktım. Kararsız bir hali vardı, bu kadar büyük bir parayla, kaybolan cüzdanla ilgili bir şeyler söyleyecek oluyordu sanki, ama birden sinirleniyor, yine ağzını açıp bir şey söylemiyordu. Sokakta iki adım yürümemiştik ki, birden uzaklaştı yanımdan, ters yöne doğru yürümeye başladı. Ancak akşam meyhanede karşılaştık.

— Bu arada sandalyenin altından cüzdanı almışsınızdır?

— Hayır efendim. O gece sandalyenin altından kayıplara karıştı.

— Peki, şu anda nerede?

Lebedev oturduğu sandalyeden boylu boyunca ayağa kalkıp prense tatlı tatlı bakarak gülümsedi.

— İşte burada efendim. Cüzdan nasıl olduysa, birden buraya, redingotumun eteğinde astar arasına düşmüş. Yoklayın bakın efendim...

Gerçekten de Lebedev’in redingotunun sol eteği önden torba gibi sarkmıştı. Yoklayınca, orada astarın arasında delinmiş cepten düşmüş deri bir cüzdan olduğu kolayca anlaşılıyordu.

— Çıkarıp baktım efendim, para tamam. Tekrar oraya attım cüzdanı ve dünden beri böyle dolaşıyorum, astarın arasında taşıyorum onu, yürürken bacaklarıma bile çarpıyor.

— Ve farkına varmıyorsunuz?

— Evet efendim, farkına varmıyorum. Heh-heh-heh! Ayrıca düşünebiliyor musunuz çok saygıdeğer prens, şu konu sizin değerli ilginizi çekecek kadar önemli olmasa da söyleyeyim, ceplerim her zaman sapasağlamdır benim, birden kocaman bir delik çıkıyor ortaya! Daha bir dikkatli baktım, sanki biri çakıyla kesmiş cebimi. Akıl alacak şey değil efendim...

— Ya... general?

— Dün de, bugün de hep kızıp durdu bana. Hiç keyfi yok efendim. Kâh neşesi yerinde, yılışıklığa varacak derecede sarhoş, kâh gözyaşı dökecek kadar duygulu... Ama sonra birden öfkeleniyor, hem öylesine ki, inanın korkuyorum efendim. Biliyorsunuz prens, ne de olsa asker değilim ben. Dün meyhanede oturuyorduk, redingotumun eteği nasıl olduysa birden açıldı, cüzdanın kabarıklığı kocaman, ortaya çıkıverdi. General yan gözle bakmaya başladı bana, nedense durup dururken sinirlendi. Uzun zamandır yüzüme öyle baktığı yoktu efendim. Ancak çok sarhoşken veya duyguluyken bakardı. Ama dün iki kez öyle baktı, sırtımdan soğuk bir ürperti geçti. Ancak kararımı verdim, yarın bulacağım cüzdanımı... Bu akşamı da onunla geçirdikten sonra...

— Neden işkence ediyorsunuz adama? diye haykırdı prens.

Lebedev heyecanla karşılık verdi:

— İşkence etmiyorum prens, işkence etmiyorum. Seviyorum onu ben ve... saygı da duyuyorum kendisine. Ayrıca ister inanın ister inanmayın, şimdi daha çok değer veriyorum ona, daha değerli oldu artık o benim için efendim!

Lebedev öylesine ciddi ve içten konuşuyordu ki, prens kızmaya bile başlamıştı ona.

— Hem seviyorsunuz, hem işkence ediyorsunuz adamcağıza! İnsaf, çaldığı cüzdanınızı sandalyenin altına bırakması veya redingotunuzun cebine koyması size karşı dürüst olduğunu, safça sizden özür dilediğini göstermeye yetmez mi? Duyuyor musunuz, özür diliyor sizden! İnceliğinize, ona karşı dostça duygular beslediğinize güveniyor. Oysa siz bu çok dürüst adamı öylesine... küçültüyorsunuz ki!

Lebedev'in gözleri parladı birden,

— Evet prens, çok dürüsttür! dedi. Yalnızca sizin gibi soylu bir insan söyleyebilirdi bunu prens! Birtakım hatalarım yüzünden beni yanınıza sokmuyorsanız da, bu nedenle taparcasına saygı duyuyorum size. Karar verildi artık! Hemen şimdi bulacağım cüzdanımı, şimdi, yarına bırakmayacağım işi! Bakın, sizin önünüzde çıkarıyorum onu oradan efendim. İşte burada! İşte! Dört yüz ruble de içinde tamam. Alın bakın çok saygıdeğer prens, alın yarına kadar sizde dursun. Yarın veya öbür gün alırım onu sizden. Ne dersiniz prens, cüzdanım kaybolduğu geceyi benim bahçede bir taşın altında geçirmiş olsa gerek, öyle değil mi?

— Yalnız dikkat edin, cüzdanınızı bulduğunuzu öyle birden söylemeyin ona. Bırakın, cüzdanın redingotunuzun eteğinde olmadığını kendi fark etsin, durumu anlasın.

— Öyle mi yapalım efendim? Yoksa cüzdanın redingotumun eteğinde olduğunu yeni fark etmişim gibi mi yapsam?

Bir an düşündü prens.

— Hayır... hayır, dedi. Bu saatten sonra olmaz, böylesi daha tehlikeli olur. En iyisi bir şey söylemeyin! Yakınlık da gösterin ona, ama... aşırıya kaçmayın ve... ve... unutmayın ki...

— Biliyorum prens, yani bu dediğimi belki de yapamayacağımı kendim de biliyorum. Çünkü bunu yapabilmesi için insanın sizinki gibi bir yüreği olması gerekir. Ayrıca bu aralar çok sinirli, hassas general, kimi zaman pek yukarıdan da bakıyor bana. Kimi zaman birden boynuma sarılıp hıçkıra hıçkıra ağlıyor, hemen arkasından aşağılamaya, küçümsemeye, alay etmeye başlıyor... O zaman ben de inadıma redingotumun eteğini sokuyorum gözüne, he-he-he! Hoşça kalın prens, sanırım, nasıl desem, çok ilginç duygularınıza engel oldum...

— Ama Tanrı aşkına, aramızda kalsın bu!

— Ağır adımlarla efendim, ağır adımlarla!

Ne var ki konu kapanmış olmakla birlikte, prens öncekinden de kaygılıydı. Sabırsızca, generalle yarınki randevusunu bekliyordu.

IV

Saat on birden sonra buluşacaklardı, ancak hiç beklenmedik bir biçimde geç kalmıştı prens. Eve döndüğünde generali onu bekler buldu. Daha ilk bakışta generalin canının sıkkın olduğunu, can sıkıntısının belki de beklemek zorunda kalmasından kaynaklandığını anlamıştı. Özür diledikten sonra hemen oturdu prens. Ama konuğu porselendenmiş, onu kırmaktan her an korkuyormuş gibi tuhaf bir çekingenlik vardı üzerinde. Daha önce hiç çekinmezdi generalden, böyle bir şey aklının ucundan bile geçmezdi. Çok geçmeden generalin dünkü general olmadığını fark etmişti: Dağınıklığı, dalgınlığı gitmiş, yerini olağanüstü bir sükûnet, kararlılık almıştı. Bir şeye kesin kararını vermiş gibiydi, ama görünüşte sakindi. Öte yandan, ağırbaşlılığı yanında soylu bir serbestlik de vardı üzerinde. Hatta başlangıçta prensle biraz yukarıdan alarak ve aynı zamanda gururuna düşkün kimi insanların haksız yere hakarete uğradıklarında takındıkları o soylu senlibenli tavırla hafifçe hoşgörülü konuşuyordu. Sesi yumuşak olmakla birlikte biraz sitemliydi de.

— Geçen gün sizden aldığım kitap... (Yanında getirdiği, şimdi masanın üzerinde duran kitabı anlamlı bir tavırla göstermişti.) Çok teşekkür ederim...

Hemen asıl konuya girmek zorunda kalmadıklarına sevinmişti prens.

— Ah, evet. Okudunuz mu onu? Beğendiniz mi? Gerçekten ilginç bir kitap, değil mi?

— İlginçtir belki, ama kaba ve elbette saçma... Muhtemelen baştan aşağı da yalan dolan.

General kendine aşırı bir güvenle, sözcükleri de hafifçe uzatarak konuşuyordu.

— Son derece sade, içten bir öykü, dedi prens. Fransızlar Moskova’dayken olaylara tanık olmuş eski bir askerin hatıraları. Bazı yerleri gerçekten harika. Hatıralar, tanıkları kim olursa olsun her zaman ilginç ve değerlidir zaten. Öyle değil mi?

— Yayıncının yerinde olsaydım basmazdım bu kitabı. Genellikle tanıkların anılarına gelince, günümüzde değerli, hak eden saygın kişilerin hatıralarından çok birtakım yalancıların, hokkabazların hatıralarına değer veriyorlar. Napolyon’un 1812 Rusya seferiyle ilgili öyle hatıralar biliyorum ki... (General anlamlı anlamlı baktı prensin yüzüne.) Kararımı verdim ben prens. Ayrılacağım bu evden, Bay Lebedev’in evinden...

Prens ne diyeceğini bilemeden,

— Pavlovsk’ta bir eviniz... kızınızın bir evi var... dedi.

Generalin ona güya kaderinin bağlı olduğu son derece önemli bir konuda akıl danışmak için geldiğini hatırladı.

— Karımın yanında; başka bir deyişle, kızımın evinde.

— Affedersiniz, ben...

— Lebedev’in evinden ayrılıyorum sevgili prens, çünkü bütün ilişkimi kestim onunla... Dün akşam kestim, daha önce kesmediğime de pişmanım. İnsanların bana saygı duymasını isterim prens. Nasıl desem, kalbimi armağan ettiğim insanlardan da beklerim bunu. Prens, ben kalbimi çok sık armağan ederim insanlara ve hemen her zaman aldatılırım. Bu adam değmiyordu bu armağanıma.

Prens kendini tutmaya çalışarak,

— Kafası çok karışık, dedi. Ayrıca bazı bakımlardan... ama yine de besbelli iyi bir kalbi, kurnaz ve kimi zaman muzip bir beyni var.

Prensin ifade inceliği, saygılı tavrı generali (arada bir ona kuşkuyla baksa da) etkilemişe benziyordu. Ancak prensin tavrı öylesine doğal, öylesine içtendi ki, sözlerinden kuşku duymak olanaksızdı.

General sözünü kesti:

— Bu şahsın iyi özelliklerinin de olduğunu ona dostluğumu armağan ederek önce ben gösterdim. Bir ailem varken, onun evine de, konukseverliğine de ihtiyacım yok benim. Eksik yanlarımı, hatalarımı kabul ediyorum. Tutamadım kendimi, onunla birlikte içtim, sanırım bu yaptığım için de ağlıyorum şimdi. Onunla yalnızca kafa mı çektim (sinirleri bozuk bu adamın açıkyürekli konuşmasındaki kabalığı bağışlayın prens), yalnızca kafa çekmek için mi dost oldum onunla? Sizin de sözünü ettiğiniz iyi özellikleri bağladı beni kendisine. Ama her şey bir yere kadar... iyi özellikler bile: Durup dururken gözünüzün içine bakarak, 1812'de daha bebekken sol bacağını kaybettiğini ve kopan bacağını Moskova'da Vagankov Mezarlığı'na gömdüğünü söyleyecek kadar ileri giderse, o kadarı da her türlü sınırı aşar artık, karşısındakine saygısızlık olur, küstahlık olur...

— Belki de şaka olsun diye anlatmıştır bunları...

— Anlıyorum, efendim. Neşelenmek için, kaba da olsa, masum bir şaka... İnsan alınmaz böyle bir şakadan. Doğrusunu isterseniz, bazı insan sırf dostluğundan, arkadaşını neşelendirmek için yalan da söyleyebilir. Ama işi saygısızlığa vardırırsa, saygısızlık ilişkiyi bozar, soylu bir insan küstah adama haddini bildirmek, elini ayağını çekmek, ilişkiyi kesmek zorunda kalır.

Konuşurken yüzü bile kıpkırmızı olmuştu generalin.

— Evet, Lebedev 1812'de Moskova'da bulunmuş olamaz. Bunun için yaşı uygun değil. Çok komik.

— Önce bu... Ama diyelim ki yaşı tutuyor; peki insanın gözünün içine baka baka, Fransız avcı birliğinden bir erin topu ona doğrultup zevk olsun diye bacağına ateş et etmesine, kopan bacağını onun eğilip yerden almasına, eve götürmesine, sonra Vagankov Mezarlığı'na gömmesine, söylediğine göre, başına da bir yüzünde "14. dereceden devlet memuru Lebedev'in bacağı burada yatıyor", öteki yüzünde "O mutlu sabaha kadar huzur içinde dinlenin burada sevgili küller" yazılı bir mezar taşı koymasına, bütün bunlar yetmiyormuş gibi, gömdüğü bacağının anısına ölü duası okutmak için (bu ne dindarlık öyle) her yıl Moskova'ya gitmesine ne buyrulur? Anlattıklarının doğru olduğuna kanıt olarak da bacağının mezarını, hatta Fransızların geri çekilirken bıraktıkları, şimdi Kremlin'de sergilenen Fransız topunu göstermek için birlikte Moskova'ya gitmemizi öneriyor. Kale kapısından sonra on birinci top olduğunu söylüyor, eski tip küçük bir Fransız topuymuş.

Prens gülümsedi.

— Üstelik iki bacağı da sapasağlam! dedi. İnanın, masum bir şakadır bu yaptığı. Kızmayın ona.

— İzin verin bu kadarını ben de bileyim efendim. Bacaklarının sağlam olduğu ortada zaten. Gelgelelim, bu da inanılacak gibi değil, kopan bacağının yerine Çernosvitov'un ona takma bir bacak taktığını söylüyor...

— Ha, evet, Çernosvitov'un taktığı bacakla insanın dans bile edilebildiğini söylüyorlar.

— Biliyorum efendim. Çernosvitov ilk takma bacağı yaptığında önce gelip bana gösterdi onu. Ne var ki Çernosvitov ilk takma bacağı çok sonra yapmıştır... Ayrıca toprağı bol olsun karısının bile, evli oldukları sürece kocasının bir bacağının tahta olduğunu, bilmediğini söylüyordu. Kendisine bu anlattıklarının saçma olduğunu söylediğimde şöyle karşılık veriyordu: "Sen 1812'de Napolyon'un maiyet beyzadesi olduğuna göre, izin ver ben de bacağımı Vagankov Mezarlığı'na gömeyim."

— Yoksa siz... diye başlayacak oldu prens, ama hemen sustu.

General pek yüksekten ve neredeyse alaylı bakıyordu prense.

Sözcükleri özellikle uzatarak,

— Hadi getirin cümlenizin sonunu, getirin... dedi. Hoşgörülüyümdür, açık açık söyleyin söyleyeceğinizi. İtiraf edin, küçük düşmüş ve... işe yaramayan birini karşınızda görmek ve onun sözde büyük olaylara tanık olduğunu dinlemek haz veriyor size... Onun size birtakım dedikodular yetiştirdiği doğru, değil mi?

— Hayır, Lebedev bir şey söylemedi bana... Lebedev'den söz ediyorsanız tabii...

— Hım... Ben öyle sanmıyordum... Dün aramızda "Arşiv" dergisindeki şu... tuhaf yazıdan söz ediyorduk. Olayların bir tanığı olarak yazının saçma olduğunu söylemiştim... Ama yüzüme bakarak gülümsüyor musunuz prens?

— Yo, hayır, ben...

Uzatarak şöyle dedi general:

— Yaşıma göre genç gösteriyorum. Ama aslında gösterdiğimden çok daha yaşlıyımdır. 1812'de on, bilemediniz on bir yaşındaydım. Tam kaç yaşında olduğumu bilmiyorum. Nüfusa kaydımı bir yıl geç yaptırmışlar; ben de kişilik zayıflığımdan, ömür boyu bir yaş küçük olduğumu söyledim.

— Şunu bilmenizi isterim ki general, 1812'de Moskova'da bulunmanızı hiç tuhaf bulmuyorum ve... kuşkusuz, herkes gibi siz de tanık olduğunuz olayları anlatabilirsiniz... Bir otobiyografi yazarımız kitabına daha süt çocuğuyken 1812'de Moskova'da Fransız askerlerin onu ekmekle beslediklerini anlatmakla başlar.

General hoşgörüyle doğruladı prensi:

— Gördüğünüz gibi, benim olayım olağan olaylardan değil kuşkusuz, ama olağanüstü bir şey de yok içinde. Çoğu zaman gerçek olağandışı gibi görülür. Maiyet beyzadesi! Elbette tuhaf geliyor insanın kulağına. Ama on yaşlarında bir çocuğun başından geçenler hiç kuşku yok ki, onun yaşıyla açıklanabilir. On beş yaşında bir çocuk için olay öyle olmazdı kuşkusuz, çünkü o anda on beş yaşında olsaydım, Napolyon'un Moskova'ya girdiği gün kaçmakta geç kalan, korkudan tir tir titreyen annemi yalnız bırakıp, Eski Basmannaya'daki ahşap evimizden kaçamazdım. On beş yaşında olsaydım korkardım, ama on yaşında korkmadım, Napolyon sarayın önünde atından inerken kalabalığı yarıp sarayın kapısına kadar ilerledim.

Prens,

— On yaşında bir çocuğun korkmayacağını çok doğru söylediniz... dedi, ama yüzünün kızaracağı endişesiyle sözünün sonunu getiremedi.

— Elbette. Ve her şey yalnızca gerçekte olabileceği gibi son derece sade, doğal bir biçimde olup bitti. Bir yazar bu olayı anlatmaya kalksaydı, efsaneye çevirir, inanılmayacak şeyler saçmalardı.

— Çok doğru! diye haykırdı prens. Uzun zamandır ben de aynı şeyi düşünüyordum. Saat yüzünden işlenmiş gerçek bir cinayet biliyorum. Gazetelerde bile yer aldı. Hele bir yazar böyle bir olay düşünüp kitabında ona yer verecek olsaydı, halk yaşamını pekiyi bilen kişiler, eleştirmenler hemen yaygarayı koparır, bunun inanılmayacak bir olay olduğunu bağırmaya başlarlardı. Ne var ki gerçekte olmuş bu olayı siz gazetelerde okuduğunuzda bunun Rus gerçeğinin bir örneği olduğunu hissedersiniz. (Yüzünün kızarmasından kurtulduğuna çok sevinen prens coşkuyla şöyle bitirdi sözünü:) Bunu çok doğru söylediniz general!

Sevinçten gözleri yalazlanan general,

— Öyle değil mi ama? Öyle değil mi? diye haykırdı. Küçücük çocuk ne anlar tehlikeden? Pırıl pırıl ışıkları, sırmalı üniformaları, gösterişli subayları ve nihayet öylesine çok sözünü ettikleri o büyük insanı görmek için kalabalığı yararak ilerliyor. Çünkü küçük çocuğa birkaç yıldır hep ondan söz etmişlerdi. Her yerde o vardı... Nasıl desem, annemin emdiğim sütünde bile o vardı... İki adım ötemden geçerken birden benim kendisine bakışımı fark ediyor Napolyon. Üzerimde bir soylu giysisi vardı. Güzel giydirirlerdi beni. Öyle bir kalabalığın içinde yalnızca ben, kabul edersiniz ki...

— Hiç kuşku yok, sizi görünce şaşırmıştır, soyluların hepsinin kenti terk etmediğinin, çocuklarıyla evlerinde kaldığının kanıtı olmuştur ona bu.

— Evet, evet, aynen öyle! Soyluları yanına çekmek istiyordu! Kartal bakışını bana doğrultunca karşılığında benim gözlerim de parlamış olacak: “Voilà un garçon bien éveillé! Qui est ton pére?”[46] Heyecandan tıkanarak hemen cevap verdim: “Vatanı için savaş alanında canını vermiş bir general!”— “Le fils d’un boyard et d’un brave pardessus le marché! J’aime les boyards. M’aimes-tu petit?”[47] Onun çabucak sorduğu bu soruya ben de çabucak cevap verdim: “Rus kalbi, yurdunun düşmanı bile olsa, büyük insanı bilir!” Aslında tam böyle mi dedim, hatırlamıyorum... çok küçüktüm daha... ama bu anlamda bir şeyler söylemiş olmalıyım! Ben böyle söyleyince şaşırdı Napolyon, bir an düşündükten sonra yanındakilere dönüp şöyle dedi: “Şu çocuktaki gurura bakın! Bütün Ruslar bu çocuk gibi düşünüyorsa, o zaman...” Cümlesinin sonunu getirmeden saraya girdi. Yüksek rütbeli subaylar arkasından koşuştu, hemen ben de aralarına karıştım. Beni imparatorun gözdesi gibi gördükleri için subaylar yana çekilip yol veriyorlardı. Ama bütün bunlar hayal görüyormuşum gibi bir anda olup bitmişti... Hatırladığım yalnızca, imparatorun büyük salona girdikten sonra dosdoğru gidip İmparatoriçe Yekaterina’nın portresi önünde durduğu, tabloya uzun uzun baktıktan sonra sonunda dalgın, “Çok büyük bir kadındı!” dediği ve yürüyüp gittiği. İki gün sonra Moskova’da, Kremlin’de herkes tanıyordu beni, “le petit boyard” diyorlardı. Eve yalnızca yatmaya gidiyordum. Olayı öğrenince bizimkiler az kaldı akıllarını yitireceklerdi. İki gün sonra Napolyon’un maiyet beyzadesi Baron de Bazancourt öldü. Seferin ağır koşullarına dayanamamıştı. O zaman beni hatırladı Napolyon. Ne olup bittiğini söylemeden alıp götürdüler beni, on iki yaşında ölen çocuğun üniformasını ölçüp giydirdiler bana ve imparatorun karşısına çıkardılar, başını eğerek onay verdi. Yüce imparatorun benim maiyet beyzadeliğine atanmamı uygun gördüğünü söylediler bana. Sevinçliydim. Gerçekten de baştan beri büyük bir hayranlık, sempati duyuyordum ona... Ayrıca kabul

edersiniz ki, pek gösterişli bir üniformaydı üzerimdeki, o yaşta bir çocuk için bu da önemlidir... Dar uzun kuyruklu, koyu yeşil üniformamla dolaşıyordum ortalarda; altın düğmeli, kırmızı şeritli kol ağızları kürklü, sırmalıydı, önden açık dimdik yakaları ve etekleri altın işlemeliydi. Dar, beyaz pantolonum, beyaz tozluklarım, bembeyaz yeleğim, ipek çoraplarım, tokalı iskarpinlerim... İmparatorun at gezilerinde maiyette ben de varsam, yüksek konçlu çizmelerim... Gerçi durum pek parlak değildi, büyük felaketlerin yaklaştığı hissediliyordu, ama yine de gösterişli saray törenlerinden elden geldiğince geri kalmıyorlardı, hatta felaket beklentisi ne kadar güçlenirse, gösterişe de o ölçüde önem veriyorlardı.

Prens neredeyse şaşkın bir durumda,

— Doğru, elbette... diye mırıldandı. Anılarınızı yazsanız... çok ilginç olurdu.

General, daha dün Lebedev'e anlattıklarını yinelemekte olduğu için elbette hiç takılmadan, akıcı bir biçimde anlatabiliyordu; ama şimdi tekrar kuşkulu kuşkulu bir göz attı prense ve gururu bir kat daha artmış gibi,

— Anılarımı, dedi, anılarımı mı yazayım? Hiç böyle bir istek duymadım prens! Doğrusunu isterseniz, yazdım, evde masamın üzerinde duruyorlar. Varsın, beni toprağa verdikten sonra ortaya çıkarsınlar onları ve başka dillere çevirsinler. Kitabımı yazınsal değeri olduğu için değil, hayır, küçük bir çocuk olsam da, tanık olduğum o çok büyük olaylar önemli olduğu için bassınlar. Ayrıca bir çocuk olarak "o büyük insana" çok da yakın oldum, yatak odasına bile girdim! O "mutsuz devin" inlemesini dinledim geceleri. Bir çocuğun karşısında inlemekten, ağlamaktan utanamıyordu. Oysa ben onun acılarının nedeninin İmparator Aleksandr'ın suskunluğu olduğunu biliyordum.

Prens çekingen bir tavırla onayladı generalin dediğini:

— Evet, barış için... mektuplar yazmıştı...

— Mektuplarında hangi önerilerin olduğunu kesin bilmiyoruz, ama her gün, her saat peş peşe mektuplar yazıyordu! Korkunç derecede heyecanlıydı. Bir gece yalnızdık, koşup ağlayarak sarıldım boynuna (ah, seviyordum onu!): "Özür dileyin, özür dileyin İmparator Aleksandr'dan!" diye haykırdım. Asıl şöyle demem gerekirdi: "Barış yapın İmparator Aleksandr ile," ama bir çocuk olduğum için düşüncemi olanca saflığımla, aklıma geldiği gibi söylemiştim. "Ah benim çocuğum!" diye karşılık verdi. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. "Ah benim çocuğum!" Benim on yaşında olduğumun farkında değilmiş gibiydi, hatta benimle sohbet etmekten hoşlanıyordu da sanki. Sürdürdü konuşmasını: "Ah benim çocuğum, İmparator Aleksandr'ın ayaklarını öpmeye bile hazırım. Ama hep o Prusya kralı yüzünden, Avusturya kralı yüzünden, nefret ediyorum onlardan ve... nihayet... politikadan hiç anlamıyorsun sen çocuk!" Kiminle konuştuğunu o anda fark etmiş gibi birden sustu, ama gözleri hâlâ şimşekler çakıyordu. Çok büyük olayların canlı tanığı olarak anlatsaydım bütün bunları, şimdi de yayınlasaydım bütün eleştirmenler, yazın dünyasının bütün ünlüleri, bütün bu kıskanç insanlar, yandaşlar ve... yo, hayır efendim, bağışlayın, devam edemeyeceğim!

Prens bir an düşündükten sonra mırıldanarak karşılık verdi:

— Yandaşlar konusunda çok haklısınız, ben de sizin gibi düşünüyorum. Bakın, geçenlerde Charras'ın "Waterloo Savaşı"nı okudum. Hiç kuşku yok, önemli bir kitap. Konunun uzmanları yazarın olayı çok iyi bildiğini söylüyorlar. Ama her sayfada satırlar arasından yazarın Napolyon'un küçük

düşmesinden duyduğu haz hissettiriyor kendini. Napolyon'un öteki savaşlarında gösterdiği yeteneğinin de tartışmaya açılabilmesi mümkün olsaydı, Charras'ın bundan da büyük haz duyacağı belliydi. Oysa böyle ciddi bir esere hiç de yakışmıyor bu, çünkü doğrudan doğruya yandaş bir tutum var orada. İmparatorun yanında göreviniz çok mu zamanınızı alıyordu?

General coşmuştu. Prensin ciddi, içten sözleri içindeki son kuşku kırıntısını da silip atmıştı.

— Charras! Ah, nefret etmiştim ondan! O zaman bir mektup yazmıştım kendisine, ama... ne yazdığımı hatırlamıyorum... Görevimin çok zamanımı alıp almadığını soruyorsunuz. Hayır! "Maiyet beyzadesi" diyorlardı, ama o zaman bile pek ciddiye almıyordum bunu. Öte yandan, çok kısa bir zaman sonra Ruslarla uzlaşabileceğine olan bütün umudunu yitirmeye başladı Napolyon. Politika gereği yakınlık gösterdiği beni de, eğer... gerçekten sevmeseydi, kuşkusuz uzaklaştırırdı yanından. Şimdi inanarak söylüyorum bunu. Kalbim çekiyordu beni ona... Bir şeyler yapmamı isteyen yoktu benden: Arada bir sarayda gözükmek... atla dolaşmaya çıktığında imparatorun yanında olmak... benden beklenen bu kadardı işte. Ata iyi biniyordum. İmparator atla dolaşmaya akşam yemeklerinden önce çıkıyordu. Maiyetinde genellikle Mareşal Davout, ben ve imparatorun atlı özel koruması Roustan oluyorduk...

Prens elinde olmadan mırıldandı nedense:

— Ya Constant?

— Hayır, o sıralar Constant Moskova'da değildi. İmparatoriçe Josephine'e mektup götürmüştü. Onun yerine iki emir subayıyla birkaç Leh süvari subayı vardı... Bütün maiyet erkânı bu kadardı işte. Tabii, Napolyon'un çevreyi, birliklerin nasıl yerleştiğini birlikte görmek, fikir alışverişinde bulunmak için yanına aldığı generallerin, mareşallerin dışında... Şimdi hatırladığım kadarıyla, daha çok Davout olurdu yanında: İriyarı, şişman, son derece soğukkanlı, gözlüklü, bakışları çok tuhaf biriydi Davout. İmparator en çok onunla fikir alışverişinde bulunurdu. Onun düşüncelerine değer verirdi. Hatırlıyorum, kimi zaman günlerce fikir alışverişinde bulunurlardı. Davout sabah akşam gelir, görüşürdü imparatorla. Çoğu zaman tartıştıkları bile olurdu. Sonunda onun fikrini yavaş yavaş kabul ederdi Napolyon. Bir gün çalışma odasında yalnızdılar, yalnızca ben vardım yanlarında. Benim orada olduğumun farkında bile değillerdi. Bir ara Napolyon'un gözü ilişti bana, o anda tuhaf bir ifade belirdi gözlerinde. Birden şöyle dedi: "Çocuk! Sen ne dersin? Ortodoksluğu kabul edip, toprağa bağlı kölelerinize özgürlüklerini versem Ruslar arkamdan gelirler mi?" Büyük bir öfke içinde "Asla!" diye haykırdım. Napolyon şaşırdı. "Bu çocuğun gözlerinde parlayan yurtseverlik ışığında Rus halkının düşüncesini okudum," dedi. "Yeter Davout! Olmayacak bir hayal sizin bu dediğiniz! Öteki projenizi anlatın bana."

— Evet ama, bu da fena bir proje değilmiş! dedi prens. (Bunu ilginç bulduğu belliydi.) Yani sizce Davout'nun projesiydi bu, öyle mi?

— En azından, konuyu karşılıklı görüşüyorlardı. Elbette Napolyon'undu düşünce, ona yakışır büyük bir düşünceydi çünkü... ne var ki öteki düşünce de birinciden aşağı kalmazdı... Napolyon'un Davout'a dediği gibi, en ünlü plan "conseil du lion"[48] dedikleri öteki düşünceydi. Bu planın özü şöyleydi: Bütün ordu Kremlin'e kapanacak, orada barakalar yapılacak, siperler kazılacak, toplar savunma düzeninde yerleştirilecek, elden geldiğince çok at kesilecek, etleri tuzlanacak, elden geldiğince çok ekmek yağmalanacak ve ilkbahar beklenecek, ilkbaharda Rus ordusunu yarma harekâtına geçilecekti. Bu plan Napolyon'u çok heyecanlandırmıştı. Her gün Kremlin duvarlarının

dört bir yanını atla dolaşıyorduk. Napolyon bana nerelerin yıkılacağını, barakaların nerelere yapılacağını, savunma hattının nasıl yerleştirileceğini, tabyaların nasıl dizileceğini, siperlerin nasıl kazılacağını tek tek anlatıyordu. Sonunda her şey kararlaştırılmıştı. Davout verdikleri son kararı heyecanla savunuyordu. Bir gün yine ikisi yalnızdı, üçüncü kişi olarak bir ben vardım yanlarında. Napolyon kollarını göğsünün üzerinde çapraz kavuşturmuş, yine odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Gözlerimi ayıramıyordum ondan. Kalbim duracakmış gibi çarpıyordu. "Ben gidiyorum," dedi Davout. "Nereye?" diye sordu Napolyon. "At eti tuzlamaya," dedi Davout. Ürperdi Napolyon, kaderi belli olmak üzereydi. Birden bana dönüp şöyle dedi: "Çocuk! Verdiğimiz karara ne diyorsun?" Kuşkusuz, bunu bana sorması, çok büyük zekâ sahibi bir insanın kimi zaman son anda işi yazı turaya dökmesi gibi bir şeydi. Ben Napolyon'a cevap verecek yerde Davout'a döndüm, büyük bir coşkuyla şöyle dedim: "Hemen tabanları yağlayın general, evinize dönün!" Projeden vazgeçilmişti. Davout omuz silkti, odadan çıkarken kendi kendine mırıldanıyordu: "Bah! Il devient superstitieux!"[49] Ertesi gün çekilme emri verildi.

Prens aşırı derece sakin,

— Bütün bunlar çok ilginç, diye mırıldandı. Her şey anlattığınız gibi olduysa... (Hemen düzeltmeye çalıştı:) Yani demek istediğim...

General anlattıklarından çok etkilenmiş, duygulanmıştı. Böylesine aşırı dikkatsiz bir söz bile durduramadı onu.

— Ah prens! diye haykırdı. "Her şey anlattığınız gibi olduysa," diyorsunuz! Oysa daha çoğu bile oldu, çok daha çoğu! Bu anlattıklarım ufacık şeylerdi, politik şeyler. Ama tekrar söylüyorum size, geceleri o büyük insanın döktüğü gözyaşlarına, inlemelerine tanık oldum. Benden başka tanığı olmadı bunun! Anlayacağınız, ağlamasına ağlamıyordu kuşkusuz, gözyaşı falan da dökmüyordu, yalnızca arada bir inliyordu. Ama yüzü giderek kararıyordu sanki. Sonsuzluk simsiyah kanatlarını germiş gibiydi üzerine. Kimi geceler baş başa, hiç konuşmadan saatlerce otururduk. Özel koruması Roustan'ın bitişik odada horladığı duyulurdu bazen. Ölü gibi uyurdu Roustan. Napolyon onun için "Bana ve tahtıma sadıktır," derdi. Bir gece çok acımıştım ona. Birden gözlerimde yaşları fark etti. Sevgiyle baktı yüzüme. "Benim için üzülüyorsun sen!" diye haykırdı. "Yalnızca sen ve belki bir de başka bir çocuk, oğlum, le roi de Rome[50] üzülüyor bana... Geri kalan bütün çocuklar nefret ediyor benden; en başta da kardeşlerim mutsuz ediyorlar beni!" Hüngür hüngür ağlayarak boynuna atıldım, o da tutamadı kendini, sarıldık birbirimizin boynuna, gözyaşlarımız birbirine karıştı. Şöyle dedim ona: "İmparatoriçe Josephine'e bir mektup yazın, bir mektup yazın ona!" Ürperdi Napolyon, bir an düşündü, sonra şöyle dedi: "Beni seven üçüncü kalbi hatırlattın bana şu anda... Teşekkür ederim sana dostum!" Hemen oturup Josephine'e bir mektup yazdı, ertesi gün de Constant ile yolladı.

— Çok iyi yapmışsınız, dedi prens. Kötü düşünceler arasında güzel bir duyguya yönlendirmişsiniz onu.

General heyecanla,

— Haklısınız prens, çok doğru söylediniz! diye haykırdı. (Tuhaftır, gerçek gözyaşları vardı gözlerinde.) Kalbinizin iyiliğinden böyle söylüyorsunuz. Evet prens, evet, çok büyük bir andı o an! Hem biliyor musunuz, az kaldı onunla Paris'e gidecektim. Gitseydim, hiç kuşku yok, "sürüldüğü o kavurucu sıcak adada" yalnızlığını paylaşacaktım. Heyhat! Kader ayırdı bizi! Ayrıldık işte: O

kavurucu sıcak adada hüzünlü olduğu dakikalarda arada bir olsun, zavallı bir çocuğun onunla vedalaşırken boynuna sarılıp büyük acılar içinde döktüğü gözyaşlarını hatırlıyor mudur acaba? Beni askeri liseye yolladılar. Orada yalnızca sıkı disiplin, arkadaşların kabalığı vardı, bir de... Heyhat! Her şey bitmişti! Fransız ordusu Moskova'dan ayrılırken "Annenden ayırmak istemediğim için yanımda götürmüyorum seni!" dedi. "Ama senin için bir şey yapmak isterdim," diye ekledi. O sırada atına biniyordu. Çok üzgün, sinirleri bozuk olduğu için çekinerek, "Kız kardeşimin albümüne hatıra olarak bir şey yazın," dedim. Dönüp kalem istedi, albümü aldı, kalem elinde, sordu bana: "Kaç yaşında kız kardeşin?"— "Üç yaşında," diye cevap verdim. "Petite fille alors."[51] Ve şöyle yazdı albüme:

"Ne mentez jamais!

Napoléon, votre ami sincére."[52]

Öyle bir anda böyle bir öğüt, düşünebiliyor musunuz prens?

— Evet, çok ilginç.

— Kız kardeşim altın bir çerçeve yaptırdı albümünün o sayfasına, odasının en göze batan duvarına astı. Ölünceye kadar (doğum yaparken öldü) orada asılı durdu Napolyon'un o notu. Şimdi nerede olduğunu bilmiyorum... ama... ah, Tanrım! Saat iki olmuş! Çok zamanınızı aldım prens! Çok ayıp bu yaptığım.

Ayağa kalktı general. Prens alçak sesle,

— Yo, hiç de değil! dedi. Çok güzel zaman geçirdik ve... ayrıca... anlattıklarınız çok ilgimi çekti... size çok teşekkür ederim!

General prensin elini yine acıtırcasına sıkarak,

— Prens! dedi. (Sanki o anda kendine gelmiş, ansızın bir şeyi hatırlamış da şaşırmış gibi ışık saçan gözlerle prensin yüzüne bakıyordu.) Prens! O kadar iyisiniz, o kadar safsınız ki, bazen acımak geliyor size içimden. İçim ısınıyor size bakınca. Ah, Tanrı korusun sizi! Yaşamınız... aşkla dopdolu, apaydınlık olsun! Benimki bitti artık! Ah, bağışlayın, bağışlayın beni prens!

Ellerini yüzüne kapayıp çabuk adımlarla çıktı gitti. Prens onun heyecanının içtenliğinden kuşku duyamazdı. Yaşlı adamın, elde ettiği başarıyla mutlu, odadan çıktığının da farkındaydı. Ama yine de prens onun haz duyarak, hatta zevkten kendinden geçercesine yalan söyleyenlerden, ama duydukları zevkin doruğundayken bile söylediklerine karşısındakilerin inanmadığından, inanamadığından kuşku duyanlardan olduğunu hissediyordu. İçinde bulunduğu durumda yaşlı adam aklını başına toplayabilir, aşırı derecede utanabilir, prensin ona acıdığından kuşkuya düşebilir, gücenebilirdi. Birden endişelendi prens: "İhtiyarı bu kadar heyecanlandırmakla iyi etmedim mi acaba?" Tutamadı kendini, on dakika kadar deliler gibi kahkahalarla güldü. Bu gülüşü için kendine sitem edebilirdi, ama burada sitemi gerektirecek bir şeyin olmadığını, çünkü generale çok acıdığını anlamıştı.

Önsezileri gerçekleşmişti prensin. Akşamüzeri kısa, ama kararlı bir dille yazılmış tuhaf bir not aldı. General, prensle artık tüm bağlarını temelli koparıp attığını, ona saygı ve minnettarlık duyduğunu, ama prensten bile gelse, onu küçülten "zaten mutsuz bir insan olan bu insana acınmasını" istemediğini yazıyordu. Prens yaşlı adamın Nina Aleksandrovna'nın yanına gittiğini öğrenince onun adına

sevinmişti. Ama generalin Lizaveta Prokofyevna'nın evinde de birtakım saçmalıklar yaptığını anlatmıştık. Şimdi onun orada yaptıklarını ayrıntılarıyla anlatacak durumda değiliz. Ancak kısaca şöyle diyebiliriz: Bu görüşmelerinde general korkutmuştu Lizaveta Prokofyevna'yı ve Gavrila ile ilgili üstü kapalı acı bir şeyler anlatarak kızdırmıştı. Sonuçta kapı dışarı etmişlerdi onu. İşte bunun için de evde öyle bir gece ve sabah geçirmiş, iyice çıldırmış, deli gibi kendini sokağa atmıştı.

Kolya hâlâ ne olduğunu anlayamıyor, sertlikle durumu düzelteceğini umuyordu.

— Böyle nereye gidiyoruz, söyler misiniz general? diyordu. prense gitmek istemiyorsunuz, Lebedev'le kavga ettiğinizi söylüyorsunuz, yanınızda para yok, bende zaten hiç yok: Bu durumda sipsivri kaldık sokağın ortasında.

— Kös kös oturacağına sipsivri kalırsın, daha iyi... diye mırıldandı general. Bu söz oyunuyla... kırk dörtte... subay arkadaşları coşturur... kahkahalarla güldürürdüm... Bin... sekiz yüz... kırk dörtte... Evet!.. Hatırlamıyorum... Ah, hatırlatma bana, hatırlatma! "Nerede gençliğim, nerede o hayat dolu günlerim!" Böyle haykırıyordu... Kim nerede böyle haykırıyordu Kolya?

Kolya babasına ürkek ürkek bakarak karşılık verdi:

— Gogol'ün "Ölü Canlar"ında, baba.

— Ölü Canlar! Ah, evet Ölü Canlar! Beni mezara koyduklarında mezar yaşıma "Burada ölü bir can yatıyor" diye yazdır!

"Yüz karası bırakmıyor peşimi!"

Peki, bunu kim söylemişti Kolya?

— Bilmiyorum babacığım.

General birden sokağın ortasında durdu.

— Yeropegov yokmuş! diye bağırdı. Yeroşka Yeropegov!.. Evet, öyle işte, oğlum söylüyor bunu, hem de öz oğlum! On bir ay öz kardeşimin yerini tutmuştu Yeropegov, onun için düello bile etmiştim... İçki sofrasında Prens Vıgoretski şöyle demişti ona: "Yeropegov, nerede kazanmıştın sen şu Anna nişanını, anlatsana bize?" Yeropegov cevap vermişti: "Savaş meydanlarında vatanımı savunarak!" Tutamamıştım kendimi, araya girip birden bağırmıştım: "Yaşa Yeropegov!" O yüzden düelloya çağırmıştı beni Vıgoretski... Sonra evlenmişti Yeropegov... Marya Petrovna Su... Sutugina ile... bir süre sonra da savaş alanında vurulup öldü. Boynumdaki haçtan seken mermi gidip onun alnına saplanmıştı. "Hiç unutmayacağım seni!" diye haykırarak yere yığılmıştı. Ben... ben her görevimi dürüstçe, onurumla yerine getirdim Kolya. Ama "yüz karası bırakmıyor peşimi!" Nina ile sen geleceksiniz mezarıma... "Zavallı Nina!" Eskiden hep böyle derdim ona Kolya. Çok eskiden, daha en başta... Çok sevinirdi ben böyle deyince... Nina, Nina! Kaderinle nasıl oynadım! Nasıl, neden seviyorsun beni, ey sabrı sonsuz kadın? Senin annen bir melektir Kolya, duyuyor musun beni, bir melek!

— Biliyorum babacığım, biliyorum canım, hadi eve, annemin yanına dönelim! Demin biz evden çıkarken arkamızdan koşuyordu. Neden durdunuz? Ne dediğimi anlamıyor gibisiniz... Neden ağlıyorsunuz babacığım?

Kolya kendi de ağlamaya başladı, babasının ellerini öpüyordu.

— Ellerimi öpüyorsun, benim ellerimi öpüyorsun!

— Evet babacığım, sizin ellerinizi öpüyorum. Neden şaşırdınız? Sokağın ortasında neden böğürüp duruyorsunuz? Bir generalsiniz siz, bir askersiniz, hadi gidelim!

— Bu rezil, evet rezil ihtiyara, babana... saygılı davrandığın için Tanrı korusun seni, le roi de Rome... gibi bir çocuk versin sana... Ah, lanet olsun, lanet olsun sizin o evinize!

Birden tepesi attı Kolya'nın.

— Nedir istediğiniz? Ne oldu? Neden eve dönmek istemiyorsunuz? Aklınızı mı yitirdiniz?

— Açıklayacağım sana, anlatacağım... Her şeyi anlatacağım sana. Bağırma öyle, duyacaksın... le roi de Rome... Öf, midem bulanıyor, içim daralıyor!

"Dadıcığım, mezarın nerede senin?"

Kimdi böyle haykıran Kolya?

— Bilmiyorum! Hadi hemen eve dönelim artık, hemen şimdi! Gerekirse Gavrila'ya dersini ben vereceğim... Yine nereye gidiyorsunuz?

Ama general hemen oradaki bir evin kapısına doğru çekiyordu Kolya'yı.

— Nereye? Yabancı bir ev bu!

General evin önündeki merdivenin basamağına oturmuş, Kolya'yı çekeleyip duruyordu.

— Eğil, eğil! diye mırıldandı. Anlatacağım sana... rezalet... Eğil... kulağını yaklaştır... Kulağına söyleyeceğim...

Korkmaya başlamıştı Kolya, ama yine de uzattı kulağını.

— Neyiniz var?

— Le roi de Rome... diye fısıldadı general.

Sanki titriyordu.

— Ne dediniz? Nereden çıktı bu le roi de Rome? Ne oluyoruz?

General "çocuğunun" omzuna giderek daha çok yaslanarak,

— Ben... ben... diye fısıldadı, benim istediğim, sana... Marya, Marya... Petrovna Su-su-su...

Kolya birden geri attı kendini, deli gibi tuttu omuzlarından generali, yüzüne baktı. İhtiyarın yüzü kıpkırmızı, dudakları mosmordu, yüzünde kaslar hafifçe seğiriyordu. Birden öne doğru eğilmeye, yavaşça Kolya'nın kollarına düşmeye başladı.

Sonunda durumu anlayınca bütün sokakta duyulacak kadar yüksek sesle bağırdı Kolya.

— Kriz!..

V

Aslında Varvara Ardalionovna ağabeyiyle konuşurken, prensin Aglaya Yepançina'ya evlenme önerisinde bulunduğu konusunda duyduklarını biraz abartmıştı. Zeki bir kadın olduğundan yakın gelecekte olması gerekeni belki tahmin etmişti; belki de uçup giden hayallerinin arkasından (gerçekte kendi de hiçbir zaman inanmamıştı bu hayallerinin gerçekleşeceğine) bir insan olarak felaketi abartmak, böylece aslında gerçekten çok düşkün olduğu, sevdiği ağabeyinin kalbine daha çok zehir dökme hazzından kendini yoksun bırakmaya gönlü razı olmamıştı. Öyle ya da böyle, Yepançin ailesinin kızlarından, arkadaşlarından kesin bir bilgi alamamıştı. Yalnızca birtakım imalı sözler, yarım bırakılmış cümleler, suskunluklar, bilmece gibi sözler vardı, o kadar. Belki de Aglaya'nın ablaları kendileri Varvara Ardalionovna'nın ağzından bir şeyler almak için öyle imalı konuşmuşlardı. Nihayet, Varvara Ardalionovna onların çocukluk arkadaşı olmasına karşın, onu kızdırmak hazzından kadınca bir duyguyla kendilerini alamamış olabilirlerdi. Çünkü Varvara Ardalionovna'nın niyetini onca zaman içerisinde ucundan kıyısından da olsa fark etmemiş olamazlardı.

Öte yandan prens son derece haklı olarak, Lebedev'i ona bir şey söyleyemeyeceğine, kendisiyle ilgili özel bir durumun olmadığına inandırmaya çalışırken belki o da yanılıyordu. Doğal olarak herkes pek bir tuhaftı: Ortada olan bir şey yokken, aynı zamanda çok şey olmuştu. Sonuncusunu da Varvara Ardalionovna güvenilir kadın içgüdüsüyle sezinlemişti.

Ne var ki Yepançinler'in hepsinde olduğu gibi Aglaya'da da çok büyük bir değişiklik olduğu, kaderinin belirlenmek üzere olduğu düşüncesi nasıl yer etmişti, bunu düzgün bir biçimde anlatmak çok zor. Bu düşünce kendini gösterir göstermez o anda ailede herkes bunun çoktandır farkında olduğunu, bunun gerçekleşmesini beklediğini; "zavallı şövalye" olayında, hatta daha önce her şeyin belli olduğunu, ama böylesine bir saçmalığa o zaman inanamadığını söylemeye başlamıştı. Ablalar böyle diyordu. Kuşkusuz, her şeyi en önce Lizaveta Prokofyevna anlamış, öğrenmişti. Bu yüzden uzun zamandır "sızlıyordu yüreği". Ancak Lizaveta Prokofyevna uzun zamandan beri mi, yeni mi bilinmez, prens konusundan birden hiç hoşlanmamaya başlamıştı. Çünkü kafasını karıştırıyordu konu. Hemen çözülmesi gereken bir sorun duruyordu önlerinde. Oysa bu sorunun çözümü yalnızca olanaksız değildi, ne kadar çalışıyorsa da zavallı Lizaveta Prokofyevna sorunu açıkça koyamıyordu bile önüne. Zor bir soruydu bu: Prens iyi biri miydi, kötü mü? Bütün bu olup bitenler iyi miydi, kötü mü? İyi değilse (kuşkusuz öyleydi), kötü olan neydi? İyiyse (bu da olasıydı) bu kez, iyi olan neydi? Anlaşılacağı üzere baba İvan Fyodoroviç önce şaşırmış, sonra birden "Yemin ederim, baştan beri sonunda böyle olacak gibi geliyordu bana... evet, evet öyle geliyordu bana!" demişti. Ama eşinin sert bakışı karşısında hemen susmuş, sabah susmuş olmasına karşın, akşam eşiyle baş başa kaldığında tekrar konuşmak zorunda kalmış, birden büyük bir canlılıkla beklenmedik birkaç düşünce sürmüştü öne: "Aslında ne olacak ki yani?" (Bir anlık sessizlik.) Doğruysa, elbette çok tuhaf bir durum, ancak..." (Yine bir sessizlik.) "Ama öte yandan, olaylara dosdoğru bakılacak olursa, Tanrı biliyor ya, harika bir insandır prens ve... ve... nihayet, ailemizin adını taşıyor. Bütün bunlar göz önüne alınacak olursa, nasıl desem, sosyetede önemini yitirmeye başlayan ailemiz için yararlı da olabilir... Anlayacağınız, olaya bu açıdan bakıldığında, çünkü... elbette sosyete... kim ne derse desin, sosyete sosyetedir... Sonra pek büyük olmasa da, bir serveti de var prensin. Ayrıca şeyi de var... şeyi... şeyi..." (Susmuştu, sözünün sonunu getirememişti.) Onu sonuna kadar dinledikten sonra çileden çıkmıştı Lizaveta Prokofyevna.

Ona göre bütün bu olan bitenler "bağışlanamaz, hatta suç sayılabilecek bir fantezi, saçmalık,

aptalca ve anlamsız şeylerdi!" Her şeyden önce, "Şu prens bozuntusu koca bir budalaydı, sonra ne sosyeteden haberi vardı, ne de sosyetede kendine bir yer edinebilmişti. Kime gösterebilirdiniz onu, kimin yanına sokabilirdiniz? Hoş görülemeyecek derecede tuhaf bir demokrattır. En küçük bir rütbe sahibi bile değil ve... ve... ve... Ayrıca Belokonskaya ne diyecek bu işe? Hem Aglaya için böyle bir koca mı düşünüyorduk biz?" Kuşkusuz, bu son gerekçe hepsinden önemliydi. Bunları düşündükçe Lizaveta Prokofyevna'nın anne yüreği titriyordu. İçinden bir ses "Peki ama, neden istediğiniz kişi olmasın prens?" diyordu, ama yine de içi kan ağlıyor, gözyaşı döküyordu. Ona en büyük acıyı veren de kendi kalbinden gelen bu itirazdı işte.

Aglaya'nın ablaları nedense hoşlanıyordu prens olayından, ama biraz tuhaf bir biçimde ve o kadar da çok değildi sanki. Ansızın prensin yanında yer alabilirlerdi. Ama ikisi de susmaya karar vermişti. Ailede bir şey tartışma konusu olduğunda Lizaveta Prokofyevna itiraz ediyorsa ve kimi zaman itirazları ne denli güçlüyse, o konuyu sonunda o kadar çabuk onaylayacağının işareti olduğu eskiden beri ailede herkesin bildiği bir gerçekti. Ne var ki Aleksandra İvanovna'nın tam olarak susması kolay değildi. Annesi eskiden beri hep ona akıl danıştığı için şimdi de sık sık yanına çağırıyor, bu konuda ne düşündüğünü soruyordu: "Nasıl olmuştu bütün bunlar? Neden kimse bir şey fark etmemişti? Neden olup biten zamanında haber verilmemişti ona? Şu iğrenç 'zavallı şövalye' ne anlama geliyordu? Neden her şeyle tek başına o, Lizaveta Prokofyevna ilgilenmek, her şeyi önceden hissetmek, anlamak zorundaydı, kimse yardım etmiyordu ona?" vb. vb... Başlangıçta dikkatliydi Aleksandra İvanovna, Yepançin ailesine Prens Mışkin'in damat olmasının sosyetede iyi karşılanacağını söyleyen babasının düşüncesinin ona çok doğru gibi geldiğini söyleyebilmişti yalnızca. Sonra yavaş yavaş açılmıştı, hatta prensin hiç de "aptal" olmadığını, aslında hiçbir zaman da olmadığını, önemli biri olup olmadığı konusundaysa, birkaç yıl sonra Rusya'da önemli kişi denince akla neyin (devlet yönetiminde başarılı olanların mı, yoksa başka kişilerin mi?) geleceğinin bilinmediğini bile cesaretle söylemişti. Annesi bütün bunlara karşı hemen üzerine basa basa Aleksandra'nın şu "özgür düşünceli kızlardan olduğunu, onların bütün bu kahrolası düşüncelerinin kadın sorunundan kaynaklandığını" söyledi. Lizaveta Prokofyevna, yarım saat sonra kente gitti, oradan, şansına Petersburg'da bulunan ama yakında kentten ayrılacak olan Belokonskaya'yı evde yakalamak için Taş Ada'ya geçti. Belokonskaya Aglaya'nın vaftiz annesiydi.

"Kocakarı" Belokonskaya büyük bir endişe ve umutsuzluk içinde olan Lizaveta Prokofyevna'nın anlattıklarını dinlerken, konuşmakta güçlük çeken dertli annenin gözyaşlarından hiç etkilenmedi, hatta alaylı alaylı baktı yüzüne. Korkunç bir despottu Belokonskaya. Dostluklarında, hatta en eskilerinde bile eşitliğe izin vermezdi. Lizaveta Prokofyevna'ya ise düpedüz, bundan otuz beş yıl önce olduğu gibi protegée[53] gözüyle bakıyor, onun başına buyruk, dediğim dedik tavırlarından hiç hoşlanmıyordu. Bu arada ailenin her zamanki alışkanlığıyla olayı çok abarttığını, pireyi deve yaptığını, ne kadar dinlediyse de ortada ciddi bir durum göremediğini, bir şeylerin olmasını beklemelerinin daha iyi olacağını söyledi. Prensin hasta, tuhaf ve çok önemsiz biri olmasına karşın düzgün bir genç olduğuna inanıyormuş, en kötüsüyse açıkça "bir kapatmasının" olmasıymış. Önerdiği Yevgeniy Pavloviç'i reddettikleri için Belokonskaya'nın onlara kızgın olduğunu Lizaveta Prokofyevna çok iyi anlıyordu. Belokonskaya'yı görmeye giderken olduğundan çok daha sinirli döndü Pavlovsk'a. Bu yüzden hemen çatmaya başladı herkese. Özellikle de "akıllarını yitirdikleri", kimsenin ailesinde böyle şeyler olmadığı, yalnızca onların ailesinde olduğu için... "Neydi bu aceleniz? Durup dururken ne oldu? O kadar bakıyorum, ne olduğunu bir türlü anlayamıyorum! Bekleyip görelim bakalım, daha neler çıkacak! Az şey mi hayal eder İvan Fyodoroviç! Pireyi deve yapar!" vb. vb...

Sonunda sakin olmasının, olaylara soğukkanlılıkla bakmasının ve beklemesinin gerektiğine karar verdi. Gelgelelim, ne yaparsınız ki, sükûneti ancak on dakika sürdü. Soğukkanlılığına ilk darbeyi indiren, o Taş Ada'dayken, onun yokluğunda olanlarla ilgili haber olmuştu. (Lizaveta Prokofyevna'nın Pavlovsk'tan ayrılışı, prensin saati dokuz sanıp gecenin on ikisinden sonra onlara gelişinin ertesi sabahına rastlıyordu. Kızlar annelerinin ısrarlı, sabırsız sorularına çok ayrıntılı cevaplar veriyorlardı. Önce "o yokken önemli bir şey olmadığını", prensin geldiğini, Aglaya'nın uzun süre, yarım saat onun yanına çıkmadığını, çıkınca da prense hemen satranç oynamayı önerdiğini, prens satrançta acemi olduğu için Aglaya'nın onu birkaç hamlede yendiğini, bunun üzerine Aglaya'nın çok neşelendiğini, satranç bilmediği için prensle alay ettiğini, onu çok utandırdığını, öyle ki prensi öyle görmenin onları çok üzdüğünü anlattılar. Aglaya sonra iskambil kâğıtlarıyla "aptal oyunu" oynamayı önermiş. Ama bu kez işler tersine dönmüş, bu oyunda prens öylesine iyiymiş ki... oyunun profesörü gibi oynuyormuş. Tam bir ustaymış yani. İşlerin kötüye gittiğini görünce kurnaz Aglaya kartları değiştirmeye kalkışmış, prensin gözü önünde kâğıt çalıyormuş. Ama öyleyken bile Aglaya hep yeniliyormuş. Peş peşe beş kez yenilmiş. Öfkesinden küplere binmiş, hatta kendini kaybetmiş; prense öyle ağır şeyler söylemiş ki, adamcağız gülemez olmuş, Aglaya "o bu odada oturduğu sürece buraya ayağını basmayacağını, onun bütün bu olanlardan sonra gece yarıları, saat on ikiden sonra buraya gelmekten nasıl utanmadığını" söyleyince prensin yüzünde renk kalmamış. Sonra kapıyı çarpıp çıkmış. Kızların bütün teselli edici sözlerine karşın, prens ölü gibi gitmiş. Prens gittikten on beş dakika sonra Aglaya üst kattan deli gibi koşarak verandaya çıkmış. Öyle ki gözyaşlarını bile silmemiş. Gözleri ağlamaktan şişmişmiş. Koşmasının nedeni Kolya'nın elinde bir kirpiyle gelmiş olmasıymış. Hep birlikte kirpinin başına toplanmışlar. Sorduklarında, Kolya kirpinin kendisinin olmadığını, elinde balta olduğu için içeri girmeye utanan liseden arkadaşı Kostya Lebedev'in olduğunu, kirpiyle baltayı biraz önce sokakta karşılaştıkları bir köylüden satın aldıklarını söylemiş. Kirpiyi on beş kapiğe satıyormuş köylü, baltayı ise satmaya onlar razı etmişler köylüyü, çünkü güzel bir baltaymış. Aglaya kirpiyi hemen ona satması için Kolya'ya çok ısrar etmeye başlamış. Kendinden geçmiş gibi yalvarıyormuş, arada "canım" bile demiş ona. Kolya uzun süre satmaya razı olmamış kirpiyi, ama sonunda dayanamamış, Kostya Lebedev'i çağırmış. Kostya gerçekten de elinde bir baltayla utana sıkıla girmiş odaya. O anda anlaşılmış ki, kirpi onların değilmiş, Petrov adında başka bir çocuğunmuş. Petrov, paraya ihtiyacı olduğu için dördüncü bir çocuğun uygun fiyata satmak istediği Schlosser'in tarih kitabını kendisi için satın alsınlar diye para vermiş onlara, ama Kolya ile Kostya kirpiyi görünce dayanamamış, köylüden onu satın almışlardı. Dolayısıyla, kirpi de, balta da, şimdi Schlosser'in Tarih'i yerine bu ikisini götürdükleri dördüncü çocuğunmuş. Ama Aglaya o kadar ısrar etmişti ki, sonunda kirpiyi ona satmaya razı olmuşlardı. Aglaya kirpiyi alır almaz, Kolya'nın yardımıyla bir sepetin içine koymuş, üzerini bir peçeteyle örttükten sonra Kolya'ya kirpiyi alıp hemen şimdi dosdoğru prense götürmesini rica etmiş, bunun prense kendisinin bir armağanı olduğunu, bunu "en derin saygılarının bir işareti" olarak kabul etmesini dilediğini söylemiş. Bu görevi seve seve kabul etmiş Kolya, kirpiyi prense götüreceğine söz vermiş, bu arada sormadan da edememiş: "Böyle bir durumda kirpi ne anlama geliyordu?" Bunun onu ilgilendirmediğini söylemiş Aglaya. Kolya bunun kesinlikle önemli bir anlamı olduğunu söylemiş. Kızmış Aglaya, sert bir dille onun henüz çocuk olduğunu söylemiş. Kolya gücenmiş buna, hemen karşılık vermiş, bir kız olarak ona ve kişisel inançlarına saygısı olmasaymış bu çeşit hakaretlere nasıl cevap vereceğini anında gösterirmiş ona... Ama sonunda Kolya kirpiyi alıp heyecanla yola koyulmuş, Kostya Lebedev de arkasından koşmuş. Kolya'nın sepeti fazla sallayarak yürüdüğünü görünce Aglaya sabredememiş, biraz önce Kolya'ya sitem eden kendisi değilmiş gibi, verandadan seslenmiş: "Lütfen Kolya'cığım, dikkat et, düşürme sepeti canım!" Kolya durmuş, o da aralarında kırıcı bir şey geçmemiş gibi, büyük bir

hazırcevaplılıkla karşılık vermiş: “Korkmayın Aglaya İvanovna, düşürmem. İçiniz rahat olsun!” Tekrar deli gibi koşmaya başlamış. Bunun üzerine Aglaya kahkahalarla gülmüş, pek neşeli odasına çıkmış, günün geri kalan bölümünde de çok neşeliymiş.

Bu haberler Lizaveta Prokofyevna’yı şaşkına çevirmişti. Neydi şimdi bütün bunlar? Keyfi iyice kaçmıştı. Son derece endişeliydi. En rahatsız edici olan da kirpiydi. Ne anlama geliyordu kirpi? Gizli bir anlamı mı vardı? Nasıl bir mesajdı bu? Lizaveta Prokofyevna kızlarını sorguya çekerken rastlantı sonucu evde olan İvan Fyodoroviç verdiği cevaplarla işi iyice içinden çıkılmaz bir duruma soktu. Ona göre mesaj falan söz konusu değildi burada, kirpiye gelince, “yalnızca bir kirpiydi o kadar, kirpiden başka hiçbir şey değildi ve dostluk, kırgınlıkları unutma, barışma anlamına geliyordu, sözün kısası, şımarıklıktan başka bir şey yok ortada. Ama masum, bağışlanabilir bir çocukluk.”

Parantez içinde şunu söyleyelim ki, generalin tahmini çok doğruydu. Prens, Aglaya’nın alaylarıyla küçük düşürülmüş olarak gelmişti evine, Kolya elinde kirpiyle odaya girdiğinde yarım saattir son derece üzgün, umutsuzdu. O anda birden kara bulutlar dağılmış, gökyüzü aydınlanmıştı. Prens yeniden doğmuştu sanki. Kolya’ya peş peşe sorular soruyor, onun her sözcüğünü ağzından kapıyor, her şeyi on kez soruyor, çocuk gibi gülüyor, aydınlık gözlerle ona bakarak gülümseyen iki çocuğun ellerine yapışıyordu. Demek bağışlamıştı onu Aglaya, öyleyse bu akşam gidebilirdi onu görmeye. Prens için yalnızca önemli değildi bu, her şeydi...

Neden sonra büyük bir coşkuyla haykırdı:

— Ne kadar çocuğuz, değil mi Kolya! Hem... hem... ne güzel çocuk olmamız!

Kolya bu işleri iyi bilirmiş gibi, inandırıcı, pek ciddi bir tavırla,

— Düpedüz âşık size Aglaya İvanovna prens, ötesi yok!

Prensin yüzü kıpkırmızı oldu, ama bu kez hiçbir şey söylemedi. Kolya kahkahalarla gülüyor, ellerini çırpıyordu. Bir dakika sonra prens de kahkahalar atmaya başlamıştı. Sonra da akşam olana kadar her beş dakikada bir ne kadar zaman geçtiğini anlamak için saatine bakıp durdu.

Sonunda dayanamadı Lizaveta Prokofyevna, öfkeyle verdi kararını ve kocasının, kızlarının bütün itirazlarına bakmadan, “bir daha adını anmamak üzere işi bitirmek, kurtulmak için” Aglaya’ya son sorusunu sormak, kesin, son cevabını almak amacıyla yanına çağırttı onu. “Yoksa,” diyordu, “akşama çıkmayacağım!” İşi nereye vardırdıklarını, ne kadar saçmaladıklarını herkes ancak şimdi fark etmişti. Aglaya’nın sorgulanmasından ancak yapmacık birtakım şaşkınlıklardan, öfkeden, kahkahalardan, prensle ve onu sorgulayanlarla alaydan başka bir şey elde edilememişti. Lizaveta Prokofyevna yataklara düşmüştü. Odasına çekilip yatmıştı. Ancak prensi çaya bekledikleri saatte çıktı odasından. Prensi sabırsızlıkla bekliyordu. Geldiğinde de sinirinden az kaldı düşüp bayılacaktı.

Prens ürkekçe, neredeyse sağa sola tutunarak, tuhaf tuhaf gülümseyerek, herkesin gözünün içine tek tek bakarak (Aglaya odada yoktu çünkü ve bu korkutmuştu onu) girdi odaya. O akşam çayda yabancı yoktu, yalnızca aile üyeleri vardı. Prens Ş., Yevgeniy Pavloviç’in amcasının işi için gittiği Petersburg’dan dönmemişti. “Hiç değilse o olsaydı, bir şeyler söylerdi belki,” diye üzülüyordu Lizaveta Prokofyevna. İvan Fyodoroviç, yüzünde son derece endişeli bir ifadeyle bir köşede oturuyordu. Ablalar çok ciddiydi ve sanki özellikle susuyor, bir şey söylemiyorlardı. Lizaveta Prokofyevna söze nereden başlayacağını bilemiyordu. Sonunda birden demiryollarına verip

veriştirmeye başladı ve kararlı bakışını meydan okurcasına prensin yüzüne dikti.

Ne yazık ki Aglaya hâlâ görünürlerde yoktu. Prens ne diyeceğini bilemeden, iyice şaşırmış durumda, rayların onarılmasının yararlı olacağını söylemeyi deneyecek oldu, ama o anda birden gülmeye başladı Adelaida ve prens yine tükenmiş hissetti kendini. Tam o anda da Aglaya girdi odaya. Sakin, ağırbaşlıydı. Öne eğilerek resmi bir tavırla selam verdi prense, geçip yuvarlak masanın en göze çarpan yerine mağrur bir tavırla kuruldu. Soran bakışlarla prense baktı. Her şeyin açığa çıkma zamanının gelip çattığını herkes anlamıştı.

Aglaya sert, hatta neredeyse kızgın,

— Yolladığım kirpiyi aldınız mı? diye sordu.

— Aldım, dedi prens.

Birden kulaklarına kadar kızarmıştı. Kalbi duracak gibi çarpıyordu.

— Öyleyse bu konuda ne düşündüğünüzü hemen şimdi söyleyin... Annemin ve bütün ailenin huzuru için çok önemli bu...

Birden telaşlandı general:

— Bak ne diyeceğim sana Aglaya...

Nedense o anda bir şeyden korktu Lizaveta Prokofyevna.

— Her türlü sınırı aşıyor bu kadarı! dedi.

Aglaya hemen, sertçe karşılık verdi annesine:

— Sınır falan yok burada maman. Bugün bir kirpi yolladım prense ve bu konuda ne düşündüğünü bilmek istiyorum. Evet, ne diyorsunuz prens?

— Yani neyle ilgili Aglaya İvanovna?

— Kirpiyle.

— Yani... Öyle sanıyorum ki Aglaya İvanovna, siz o... kirpiyi... nasıl karşıladığımı ya da daha doğrusu... bu armağanınız, yani kirpi... üzerine... ne düşündüğümü öğrenmek istiyorsunuz, bu durumda... kısaca söyleyecek olursam...

Tıkandı prens, sözünün sonunu getiremedi.

Aglaya beş saniye bekledikten sonra,

— Pek bir şey söylemiş sayılmazsınız, dedi. Pekâlâ, kirpiyi bırakıyorum şimdi, biriken bütün yanlış anlamalar açıklığa kavuşacağı için şu anda çok sevinçliyim. Nihayet son derece kişisel bir bilgi almama da izin verin prens: Benimle evlenmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz?

— Aman Tanrım! diye haykırdı Lizaveta Prokofyevna.

Prens ürperdi, geriye attı kendini. İvan Fyodoroviç donup kalmış, ablalar da kaşlarını çatmıştı.

— Yalan söylemeyin prens, gerçeği söyleyin... Sizin yüzünüzden tuhaf sorular soruyorlar bana. Bu soruların kaynaklandığı bir şey var mı ortada? Hadi söyleyin!

Birden canlandı prens.

— Size evlenme önerisinde bulunmadım Aglaya İvanovna, dedi. Ama... sizi ne kadar sevdiğimi, güvendiğimi kendiniz de biliyorsunuz... hatta şimdi...

— Benimle evlenmek isteyip istemediğinizi sordum size.

Sesi zor çıktı prensin:

— İstiyorum.

Büyük bir hareketlenme oldu odada.

İvan Fyodoroviç heyecanlanmıştı.

— Böyle olmaz cancağızım. Ama... olacak şey değil bu... Madem öyle Aglaşa'cığım... Bağışlayın prens, sevgili dostum ama!.. (Ona yardımcı olması için karısına döndü:) Lizaveta Prokofyevna, bu konuyu önce uzun uzun... düşünmemiz gerekiyor, değil mi?

Lizaveta Prokofyevna elini kolunu sallayarak bağırdı:

— Ben kabul etmiyorum, sorumluluk kabul etmiyorum!

— İzin verin ben de konuşayım maman. Burada benim de bir şey söylemeye hakkım var: Kaderimin belirleneceği çok önemli bir an bu (tam böyle söylemişti Aglaya) ve ben bilmek istiyorum, şu anda herkes burada bulunduğu için ayrıca mutluyum da... Prens, izninizle sormak istiyorum size, "böyle bir niyetiniz" varsa, mutluluğumu nasıl sağlamayı düşünüyorsunuz?

— Doğrusunu isterseniz, size nasıl cevap vereceğimi bilemiyorum Aglaya İvanovna. Nasıl... nasıl bir cevap verebilirim size? Hem... hem zorunlu mu bu?

— Herhalde utandınız, soluğunuz da kesildi gibi... Biraz dinlenin, gücünüzü toplayın; bir bardak su için, şimdi çay da getirecekler size...

— Sizi seviyorum Aglaya İvanovna, sizi çok seviyorum; yalnızca sizi seviyorum ve... gülmeyin lütfen, çok seviyorum sizi.

— Ama bu çok önemli. Çocuk değiliz artık, olaya her yönünden bakmamız gerekir... Lütfen açıklayın şimdi: Servetiniz ne kadardır?

İvan Fyodoroviç korkuya kapılmış gibi mırıldandı:

— Aman, aman Aglaya! Ne diyorsun? Neler söylüyorsun öyle! Bu işler böyle olmaz kızım...

Lizaveta Prokofyevna herkesin duyacağı kadar yüksek sesle mırıldandı:

— Rezillik bu!

Aleksandra da yine öyle, yüksek sesle mırıldandı:

— Delirmiş bu kız!

Prens şaşkın bir durumdaydı.

— Servetimi... yani ne kadar param olduğunu mu soruyorsunuz?

— Çok doğru.

Yüzü kıpkırmızı olmuştu prensin.

— Benim... şimdi yüz otuz beş bin ruble var bende, diye mırıldandı.

Aglaya şaşırmış gibi, açıkyüreklilikle, yüksek sesle,

— Hepsi o kadar mı? dedi. Neyse, önemli değil, özellikle tutumlu olunursa... Devlet hizmetine girmeyi düşünüyor musunuz?

— Özel ders vermek için ev öğretmenliği sınavına girmeyi düşünüyordum...

— Çok güzel. Elbette bunun aile bütçemize katkısı olacaktır. Mabeyinci olmayı düşünür müydünüz?

— Mabeyinci mi? Hiç düşünmedim, ama...

İki abla artık dayanamayıp kahkahayı koyuverdi... Adelaida uzun süredir Aglaya'nın yüzündeki seğirmelerden birden gülmemek için kendini zor tutuğunun farkındaydı. Aglaya kahkahalarla gülen ablalarına kötü kötü bakacak olmuş, ama o anda kendini tutamayıp o da çılgınca, neredeyse sinir krizi gelmiş gibi kahkahalar atmaya başlamıştı. Sonunda dayanamadı, koşarak çıktı odadan.

Adelaida,

— Bunun yalnızca bir şaka olduğunu söylemiştim size! dedi. Ta baştan, kirpiden beri...

Birden patladı Lizaveta Prokofyevna:

— Hayır, bu kadarına izin veremem artık!

Ve hızla Aglaya'nın arkasından koştu. Kızlar da annelerini izledi. Odada prensle ailenin babası kalmıştı.

General, besbelli ne söylemek istediğini bilemeden sertçe haykırdı:

— Bu, bu... böyle bir şey gelir miydi aklına Lev Nikolayeviç? Olacak şey değil, güzel güzel konuşurken...

Prens pek hüzünlü,

— Farkındayım, Aglaya İvanovna alay etti benimle, dedi.

— Bir dakika bekle sen burada kardeş. Ben şimdi oraya gidiyorum, sen burada bekle... çünkü... hiç değilse sen söyle bana Lev Nikolayeviç, sen söyle: Nasıl oldu bütün bunlar, ne anlama geliyor bu olanlar? Ben babasıyım onun... ama bir şey bildiğim yok. Bari sen anlat bana...

— Aglaya İvanovna'yı seviyorum, kendisi de biliyor bunu... hem sanırım uzun zamandan beri.

General omuzlarını geriye attı.

— Tuhaf, çok tuhaf... Peki, çok mu seviyorsun onu?

— Çok.

— Tuhaf, doğrusu çok tuhaf bütün bu olanlar. Yani öylesine büyük bir sürpriz ve beni sarsan bir şey ki... Farkındasındır dostum, servetinden hiç söz etmiyorum (gerçi daha büyük bir servetin olduğunu sanıyordum ya), ama... benim için önemli olan kızımın mutluluğudur... nihayet... nasıl desem, onu mutlu edebilecek misin? Ve... ve... nedir bu, bir şaka mı, yoksa kızımın yaptığı bir şaka mı? Yani senin değil, Aglaya'nın yaptığını diyorum.

Kapının ardından Aleksandra İvanovna'nın ince sesi duyuldu. Babalarını çağırıyorlardı.

General telaşla ayağa kalktı, neredeyse korkarak Aleksandra'nın sesinin geldiği kapıya doğru yürürken,

— Bekle beni dostum, burada bekle beni! diye mırıldandı. Bekle ve her şeyi etraflıca düşün. Ben şimdi geleceğim...

Eşiyle küçük kızını birbirine sarılmış, gözyaşları içinde buldu. Mutluluk, duygululuk, barışma gözyaşlarıydı bunlar. Aglaya annesinin ellerini, yanaklarını, dudaklarını öpüyordu. İkisi de sevgiyle sokulmuştu birbirine.

— Şuna baksana İvan Fyodoroviç, baksana, dedi Lizaveta Prokofyevna. Aglaya bu işte!

Aglaya mutluluk okunan, gözyaşlarıyla ıpıslak, küçücük yüzünü annesinin göğsünden çevirdi, babasına baktı, yüksek sesle gülerek ona doğru koşup sıkı sıkı sarıldı, birkaç kez öptü. Sonra yine annesine koştu, kimse görmesin diye yüzünü onun göğsüne bastırdı, yine ağlamaya başladı. Lizaveta şalının ucuyla başını örttü kızının.

— Ah kötü çocuk, ah! Neler yaptın bize! dedi.

Ama şimdi daha bir rahat soluk alıyormuş gibi mutluydu. Aglaya birden annesinin sözünü kesti:

— Kötü çocuk! Evet, kötü çocuk! İşe yaramaz! Şımarık çocuk! Babama da söyleyin bunu. Ah, o da buradaymış! Babacığım, burada mıydınız? Duydunuz, değil mi?

Gözyaşları arasından gülmeye başlamıştı.

— Sevgili yavrum! Canım benim! (Mutluluktan yüzü aydınlanmıştı generalin. Kızının elini öpüyordu. Aglaya elini çekmiyordu.) Demek seviyorsun o... genç adamı?

Aglaya birden başını kaldırıp öfkeyle bağırdı:

— Hayır, hayır! Görmek istemiyorum... sizin o genç adamınızı! Bir kez daha böyle bir şey dediğinizi duyarsam babacığım... çok ciddiyim; duydunuz mu beni: Çok ciddiyim!

Gerçekten de çok ciddiydi Aglaya: Yüzü kıpkırmızı olmuştu, gözleri ateş saçıyordu. Babası korktu, duraladı, ama Lizaveta Prokofyevna Aglaya'nın arkasından işaret etti ona, general de onun bu işaretinden "üstüne varmaması gerektiğini" anladı.

— Tamam meleğim, nasıl istersen öyle olsun. Odada bir başına oturuyor şimdi, varıp kibarca gitmesini söylesem mi ona, ne dersin?

Bu kez general Lizaveta Prokofyevna'ya göz kırpmıştı.

— Hayır, hayır, olmaz; özellikle de "kibarca" olmaz... Siz gidin yanına, sonra ben gelirim, hemen gelirim. Ben bu... genç adamdan özür dilemek istiyorum, çünkü gücendirdim onu.

İvan Fyodoroviç ciddi bir tavırla,

— Hem çok gücendirdin, dedi.

— Pekâlâ... iyisi mi siz hepiniz burada kalın, önce ben gideyim, hemen arkamdan siz gelin, ama hemen... öylesi daha iyi...

Kapıya kadar gitmişti ki birden döndü. Son derece üzgün bir tavırla,

— Ya gülersem! dedi. Gülerim diye korkuyorum!

Ama o anda dönüp koşarak prensin yanına gitti.

İvan Fyodoroviç o çıkar çıkmaz arkasından,

— Nedir bu böyle? dedi. Sen ne diyorsun?

Aynı çabuklukla karşılık verdi Lizaveta Prokofyevna:

— Söylemeye korkuyorum, ama bence her şey ortada.

— Bence de öyle. Gün gibi ortada. Seviyor...

Aleksandra İvanovna seslendi oturduğu yerden:

— Seviyor bile az... düpedüz âşık! Ama kime acaba?

Lizaveta Prokofyevna içtenlikle haç çıkardıktan sonra,

— Kaderi buysa, Tanrı yardımcısı olsun! dedi.

General onayladı karısını:

— Kader işte, kaçamazsın kaderden!

Hep birlikte konuk salonuna yürüdüler. Ama yine bir sürpriz bekliyordu onları orada.

Salonda Aglaya, korktuğu gibi, kahkahalarla gülmek bir yana, neredeyse çekinerek konuşuyordu prensle:

— Bağışlayın bu aptal, kötü, şımarık kızı (Prensin ellerini tutuyordu) ve inanın, hepimizin sonsuz saygısı var size. O harika... içten saflığınızla alay etmek küstahlığını gösterdiysem, yaramazlık yapan bir bebeği bağışlar gibi bağışlayın beni. Belki de en küçük bir sonucu olamayacak saçmalıklarımda ısrar ettiğim için bağışlayın...

Son sözcüklerini üzerine özellikle basarak söylemişti Aglaya.

Babası, annesi, ablaları her şeyi görmek, duymak için aceleyle gelmişlerdi salona ve “en küçük bir sonucu olamayacak saçmalıklarım” sözü herkesi şaşırtmıştı. Daha çok da Aglaya’nın bu saçmalıklardan söz ederkenki ciddi tavrı... Herkes sorar gibi baktı birbirlerine. Ne var ki prens bu sözcükleri anlamıyor gibiydi ve son derece mutluydu.

— Neden öyle söylüyorsunuz? diye mırıldanıyordu. Neden siz... affedersiniz... özür...

Kendisinden özür dilenmeye değen biri olmadığını da söylemek istiyordu. Kim bilir, “en küçük sonucu olamayacak saçmalıklar”ın ne anlama geldiğini anlamış, ama tuhaf yaradılışlı biri olduğu için buna sevinmiş bile olabilirdi. Hiç kuşku yok ki, o anda onun için mutlulukların en büyüğü Aglaya’yı görmek için tekrar gelmesine, onunla konuşmasına, oturmasına, dolaşmasına izin verilecek olmasıydı. Kim bilir, belki yalnızca bu ömrü boyunca yeterliydi onun için! (Anlaşılan, Lizaveta Prokofyevna’nın için için korktuğu da prensin bu kadarını yeterli bulmasıydı. Prensi anlamıştı; içten içe çok şeyden korkuyor, ama korkusunu sözcüklere dökemiyordu Lizaveta Prokofyevna.)

Prensin o akşam kendini ne denli iyi, mutlu hissettiğini hayal etmek bile çok zordu. Öylesine neşeliydi ki, ona bakan biri de neşeleniyordu. Daha sonra böyle diyordu Aglaya. Durmadan konuşuyordu prens. Altı ay önce Yepançinler’le tanıştığı günden bu yana hiç böyle konuşkan gören olmamıştı onu. Petersburg’a döndükten sonra da belirgin derecede suskundu. Hatta bir süre önce Prens Ş. ile konuşurken herkes içinde şöyle demişti: “Kendimi tutmalı, susmalıyım, çünkü sözünü ederek küçültmeye hakkım yok bu düşünceyi.” O akşam yalnızca o konuştu. Durmadan anlatıyordu. Sorulara açık, severek, ayrıntılı cevaplar veriyordu. Ne var ki konuşması hiç de âşık birinin konuşmasına benzemiyordu. Söyledikleri ciddi, hatta kimi zaman akıllıca şeylerdi. Kişisel birtakım görüşlerini, gizli gözlemlerini açıklıyordu. Öyle ki “böylesine güzel anlatılmış” olmasalardı her şey komik bile kaçabilirdi. Onu dinleyen herkes daha sonraları söz birliği etmişçesine böyle diyordu. Gerçi general ciddi konuşmalardan hoşlanırdı, ama o da, Lizaveta Prokofyevna da prensin konuşmasını aşırı bilimsel bulmuş, konuşmanın sonlarına doğru ikisi de sıkılmaya başlamıştı. Öte yandan, prens konuşmasının sonlarına doğru öylesine coşmuştu ki, önce kendisinin güldüğü, çok komik birkaç fıkra bile anlatmıştı. Hem öyle gülüyordu ki herkes fıkralardan çok onun şen kahkahalarına gülüyordu. Aglaya’ya gelince, akşam boyunca hiç konuşmamıştı. Yalnızca Prens Lev Nikolayeviç’i dinlemiş, dinlemekten başka, gözlerini de ondan ayırmamıştı.

Daha sonra Lizaveta Prokofyevna kocasına şöyle diyordu:

— Gözlerini ayırmadan bakıyordu yüzüne; ağzından çıkan her sözcüğü can kulağıyla dinliyor, hemen yakalıyordu, hemen! Ama onu sevdiğini söylesen kıyameti koparır!

— Ne yaparsın, kader! diye karşılık vermişti general ve bu pek sevdiği sözcüğü uzun süre ağzından düşürmemişti.

Bu arada şunu da söyleyelim: İş bilir bir adam olan general, bütün bu olanlardan, en önemlisi de olayın belirsizliğinden hiç mi hiç hoşlanmıyordu. Ama zamanı gelene kadar konuşmamaya, susup... Lizaveta Prokofyevna’nın gözlerine bakarak olayları izlemeye karar vermişti.

Ailenin neşeli havası fazla sürmedi. Ertesi gün Aglaya yine bozuştu prensle. Daha sonraki günler de düzenli olarak aynı şey oldu. Prensi saatlerce alaya alıyor, onu neredeyse soytarıya çeviriyordu. Gerçi kimi zaman bahçede kameriyede bir iki saat oturdukları oluyordu, ama o süre içinde prensin hemen hep Aglaya’ya gazete veya bir kitap okuduğu kaçmıyordu kimsenin gözünden.

Bir gün prensin gazete okumasını bölüp şöyle dedi Aglaya:

— Bakın ne diyeceğim, kültürel yönden çok zayıf olduğunuzu fark ettim. Size kim, hangi yılda, hangi eseriyle gibi bir soru sorulduğunda cevap veremiyorsunuz. Acınacak duruma düşüyorsunuz.

— Pek bilgili olmadığımı söylemiştim size, dedi prens.

— Bu durumda ne işe yararsınız? Nasıl saygı duyabilirim size? Okumaya devam edin. Yok istemez, okumayın.

Aynı akşam hiç kimsenin akıl erdiremediği bir şey daha yaptı Aglaya. Prens Ş. Petersburg'dan dönmüştü. Aglaya çok yakınlık gösteriyordu ona. Durmadan Yevgeniy Pavloviç'i soruyordu. (Prens Lev Nikolayeviç henüz gelmemişti.) Lizaveta Prokofyevna'nın iki düğünü birlikte yapmaları için Adelaida'nın düğününü belki de tekrar ertelemeleri gerekeceğiyle ilgili ağzından kaçırdığı birkaç sözcük üzerine Prens Ş. birden, "ailede yakın ve yeni değişiklik"le ilgili bir imada bulunma cesaretini gösterdi. O zaman Aglaya'nın "bütün bu saçma düşünceler" üzerine parlaması anlatılabilecek gibi değildi. Bu arada laf arasında "kimsenin metresinin yerini almak niyetinde olmadığı" gibi bir şeyler söylemişti.

Onun bu söylediği herkesi şaşırtmıştı, özellikle de annesiyle babasını. Lizaveta Prokofyevna daha sonra kocasıyla baş başayken, prensi karşılarına alıp onunla Nastasya Filippovna konusunu açık açık konuşmaları için ısrar ediyordu.

İvan Fyodoroviç'in dediğine göre: Aglaya'nın bu yaptığı "çocukluk"tan başka bir şey değildi, onun "utangaçlığından" kaynaklanıyordu; Prens Ş. düğünden söz etmemiş olsaydı, kızı böyle bir "çocukluk" yapmazdı, çünkü Aglaya bütün bunların kötü niyetli insanların uydurması olduğunu, Nastasya Filippovna'nın Rogojin'le evleneceğini çok iyi biliyordu. "Açıkça söylemek gerekirse, prensin bu işle ilgisi olmadığını, olamayacağını biliyor Aglaya," diyordu.

Öte yandan prens hiçbir şeye aldırmadan mutluluğunun tadını çıkarmayı sürdürüyordu. Aglaya'nın bakışlarında karamsar, sabırsız bir şeyleri kuşkusuz kimi zaman o da fark ediyordu. Ama daha çok başka şeylere yoruyordu bunu ve huzursuzluğu hemen geçiyordu. Bir kez inandıktan sonra ne olursa olsun kuşkuya kapılamazdı. Belki gereğinden fazla da rahattı. En azından bir gün parkta karşılaştığı İppolit'e öyle gelmişti.

İppolit prensin yanına gelmiş, onu durdurduktan sonra şöyle demişti:

— O zaman âşık olduğunuzu söylediğimde haklı değil miymişim?

Prens elini uzatmıştı İppolit'e, "iyi göründüğü" için kutlamıştı onu. Hasta, bir veremlinin görünebileceği kadar iyi görünüyordu.

İppolit prensin yanına, özellikle onun mutlu görünümü için iğneleyici birkaç şey söylemek için gelmişti, ama bir anda ne söyleyeceğini şaşırmış, kendinden söz etmeye, yakınmaya başlamış, uzun süre ilgisiz şeylerden yakınıp durmuştu.

— İnanmayacaksınız ama, diye bağlamıştı sözünü, oradakiler öylesine can sıkıcı, küçük, bencil, kendini beğenmiş, basit insanlar ki... İnanır mısınız, yalnızca bir an önce öleceğimi düşündükleri için aldılar beni oraya, ölmediğim, giderek iyileştiğim için de hepsi kuduruyor şimdi. Komedi! Bahse girerim, inanmıyorsunuzdur bana, inanmıyorsunuz, değil mi?

Prens itiraz etmek istememişti.

İppolit önemsemez bir tavırla sürdürmüştü konuşmasını:

— Hatta bazen tekrar sizin yanınıza taşınmayı düşünüyorum. Bence siz onların kesinlikle ölmeyecekse, hem de en kısa zamanda ölmeyecekse birini evlerine almayacak insanlar olduklarına inanmıyorsunuzdur, değil mi?

— Ben onların sizi evlerine başka düşüncelerle davet ettiklerini sanıyordum.

— Vay! Söyledikleri kadar saf değilmişsiniz! Şimdi sırası değil, yoksa şu Gavrila'yla, kafasından geçenlerle ilgili bazı şeyler anlatırdım size. Arkanızdan kuyunuzu kazıyorlar prens, acımasızca kazıyorlar... kuyunuzu. Bu kadar rahat olduğunuz için sizin adınıza üzülüyorum bile. Ama ne yazık ki başka türlü de olamazsınız!

Gülümsedi prens.

— Üzüldüğünüz şeye bakın! Ne yani, rahat olmasaydım daha mı mutlu olurdum?

— Aptalca... mutlu olmaktansa, nedenini bilerek mutsuz olmak daha iyidir. Sanırım, ötekilerin... ayağınızı kaydırmaya çalıştıklarından haberiniz yoktur?

— Bu sözleriniz çok yakışıksız İppolit, size cevap veremeyeceğim için üzgünüm. Gavrila Ardalionoviç'e gelince, onun durumunu birazcık olsun bilseydiniz, bütün o kaybettiklerinden sonra rahat olabileceğini düşünebilir miydiniz? Bence olaya bu açıdan bakmakta fayda var. Daha değişebilir... önünde sürprizlerle dolu upuzun bir hayat var... ama... ama... (birden ne söyleyeceğini şaşırdı prens) kuyumun kazılmasına gelince... bununla ne demek istediğinizi anlayamıyorum bile, iyisi mi kapatalım bu konuyu İppolit.

— Bir zaman için kapatalım. Öyle ya, soylu davranışları olan bir insansınız siz. Evet prens, siz parmağınızla dokunduğunuz bir şeyin bile var olup olmadığından kuşku duyabilirsiniz, ha-ha-ha! Ne dersiniz, şu anda küçümsüyorsunuz beni, değil mi?

— Niçin? Bizden çok acı çektiğiniz ve çekmekte olduğunuz için mi?

— Hayır, çektiğim acılara değmediğim için.

— İnsan çekebildiği kadar acıya değer. İtiraflarınızı okuduğunda Aglaya İvanovna sizinle görüşmek istedi, ama...

İppolit kesti prensin sözünü:

— Hep erteledi... Yapamaz, biliyorum, biliyorum... (Konuyu hemen kapatmak istiyormuş gibi ekledi:) Aklıma gelmişken, dediklerine göre, o saçma şeyleri siz okumuşsunuz ona... Aslında bir sayıklamaydı bütün orada yazdıklarım... yaptıklarım. Doğrusu bu itiraflarım için bana sitem etmek ve onu bana karşı bir silah olarak kullanmak ne derece haklıydı, (acımasızcaydı demeyeceğim, bu beni küçültür çünkü) ne çocukça bir övünme ve kin duygusuydu! Merak etmeyin, sizin için söylemiyorum bunu...

— Ama itiraflarınız için böyle söylemeniz üzdü beni İppolit. Oysa içtendi bütün yazdıklarınız, hem bildiğiniz gibi, en komik yerleri bile içtendi, çok yeri öyleydi (İppolit yüzünü ekşitti), acılar çekerek

yazmıştınız hepsini, çünkü böyle şeyleri itiraf etmek kolay değildir ve... belki de büyük yüreklilik gerektirir. Bu işe girişirken ne olursa olsun, kesinlikle soylu duygular içindeydiniz. İtiraflarınızı okurken giderek daha iyi anladım bunu, inanın bana... Suçlamıyorum ben sizi, duygularımı anlatmak istiyorum ve o zaman sustuğum için üzgünüm...

İppolit'in yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bir an prensin içten olmadığı, onu avlamaya çalıştığı düşüncesi çakmıştı beyninde. Ama onun yüzüne bakınca içtenliğine inandı, aydınlandı yüzü.

— Ama yine de ölmeli! diye mırıldandı (az kaldı "benim gibi biri!" diye ekleyecekti.). Sizin şu Gavrila neler diyor bana, bilemezsiniz! Takmış kafasına, o akşam itiraflarımı dinleyenlerden üçü, beşi sözde, belki de benden önce ölecekmiş, öyle diyor! Nasıl, beğendiniz mi? Bu söylediklerinin beni avutacağını sanıyor, ha-ha! İlkin ölen biri yok; öyle olsa, onlardan birkaçı ölse bile, neden ben avunayım bununla? Sizce de öyle değil mi? Kendi kendine karar veriyor. Üstelik daha da ileri gidiyor... Düpedüz küfür ediyor, dürüst insanın bu durumda sessizce ölmesinin gerektiğini, benim yaptığımın ise egoistlik olduğunu söylüyor! Nasıl, bunu da beğendiniz mi? Asıl onun bu yaptığı bencillik! Bir türlü fark edemediği kendi egoizminin inceliği ya da daha doğrusu, öküz gibi kabalığı bu işte!.. On sekizinci yüzyılda Stepan Glebov diye birinin ölümüyle ilgili bir şeyler okudunuz mu prens? Dün bir rastlantı sonucu okudum ben...

— Hangi Stepan Glebov?

— Çar Petro zamanında kazığa oturtulan.

— Ah, aman Tanrım, biliyorum! Dondurucu soğukta kürküne sarınıp on beş saat kazığın tepesinde oturan, soyluluğundan hiçbir şey kaybetmeden ölen Stepan Glebov. Okumaz olur muyum, okudum... neden sordunuz?

— Tanrı kimilerine öyle ölüm veriyor, kimilerine de işte böyle!.. Sanırım benim Glebov gibi soylu ölemeyeceğimi düşünüyorsunuzdur?

Prens mahcup olmuştu.

— Hiç de değil... dedi. Yalnızca sizin... demek istemiştim ki... nasıl söylesem, yani Glebov'dan da öte... öyle bir şey olsaydı...

— Anladım, Glebov gibi değil, Osterman[54] gibi yapardım demek istediniz.

Şaşırdı prens.

— Hangi Osterman gibi?

İppolit ne diyeceğini bilemeden birden,

— Diplomat Osterman, diye mırıldandı. Petro zamanının diplomatı Osterman.

Bir süre ikisi de ne diyeceğini bilemedi. Sonra birden şöyle dedi prens:

— Yo, ha-hayır! Öyle demek istememiştim, sanırım siz... hiçbir zaman Osterman gibi yapmazdınız...

İppolit yüzünü ekşitti.

Prens durumu kurtarmak istiyormuş gibi ekledi:

— Böyle söylememin nedenine gelince, o zamanın insanları (yemin ederim, her zaman şaşmışımdır buna) bizlere benzemiyordu, günümüzün insanlarından bambaşka bir tür, başka bir kabilenin insanlarıydı sanki o zamanın insanları... Tek tip düşünceleri vardı, oysa günümüzün insanları daha sinirli, daha gelişmiş, daha hassas... aynı anda iki, üç düşünceye açık olabiliyorlar... ayrıca günümüzün insanı daha geniş görüşlüdür de. İnanın, bu yüzden o devrin insanları gibi bir kalıptan çıkmışa benzemiyorlar... Bunu söylemek istemiştim işte, yoksa...

— Anlıyorum... Biraz önce bana katılmadığınız saflık konusunda şimdi avutmaya çalışıyorsunuz beni, ha-ha! Çok çocuksunuz prens! Ne var ki beni küçümsediğinizin, bana porselen bir fincan kadar değer verdiğinizin farkındayım... Neyse, önemli değil, gücenmiyorum. Ne olursa olsun, sohbetimiz çok komikti... Bazen gerçekten çok çocuklaşıyorsunuz prens. Ama şunu unutmayın, ben belki de Osterman'dan daha soylu davranmayı bile isterdim. Osterman öldükten sonra dirilmeye değmezdi... Oysa ben elden geldiğince çabuk ölmem gerektiğinin farkındayım, yoksa kendim... Bırakın beni. Hoşça kalın! Neyse, söyler misiniz, sizce ben en soylu biçimde nasıl ölebilirim? Yani olabildiğince... soylu bir biçimde? Haydi söyleyin!

Prens alçak sesle,

— Sesinizi çıkarmadan geçip gidin yanımızdan ve mutluluğumuz için bağışlayın bizi! dedi.

— Ha-ha-ha! Ben de öyle düşünüyordum! Kesinlikle böyle bir şeyler bekliyordum sizden! Yine de siz... siz... Eh! Pek cafcaflı şeyler söylüyorsunuz! Hoşça kalın, hoşça kalın!

VI

Varvara Ardalionovna, Belokonskaya'nın beklendiği Yepançinler'in evindeki akşam toplantısıyla ilgili ağabeyine son derece doğru bilgiler vermişti: Konukları o gün bekliyorlardı. Ne var ki olması gerektiğinden daha bir sert söylemişti bunu Varvara. Bu ailede her şey "başka hiçbir ailede olmadığı gibi" olduğu için hazırlıklar hayli aceleci, hatta hiç de gerekmeyecek derecede heyecanla yapılmaktaydı. Her şeyi "artık daha fazla kuşku içinde kalmak istemeyen" Lizaveta Prokofyevna'nın sabırsızlığına ve sevgili kızlarının mutluluğundan başka bir şey düşünmeyen anne babanın kalplerinin heyecanla çırpınışlarına veriyorlardı. Üstelik çok da kalmayacaktı Belokonskaya. Onun koruması altında olmanın yüksek sosyetede anlamı gerçekten büyüktü. Anne baba onun prense yakınlık göstereceğini umuyordu, böylelikle "sosyete" Aglaya'nın nişanlısını doğrudan bu güçlü "kocakarının" elinden kabul edeceği için, bu evlilikte bir tuhaflık olsa da, böylesine bir koruma söz konusuyken bu tuhaflığın önemsenmeyeceği düşünülüyordu. Bütün sorun da buradaydı işte, anne bana bir türlü karar veremiyorlardı: "Bir tuhaflık var mıydı bu işte, varsa ne kadardı? Veya hiç mi yoktu?"Aglaya yüzünden henüz hiçbir şey kesin karara bağlanmamışken, bu işlerden anlayan dostların açık ve net düşünceleri çok önemliydi. Nasıl olsa, bütünüyle yabancısı olduğu sosyeteye eninde sonunda sokmaları gerekecekti prensi. Sözün kısası, onu sosyeteye "göstermek" niyetindeydiler. Sade bir akşam toplantısı olacaktı, sadece "yakın dostlar" çağrılıydı. Belokonskaya'dan başka, çok önemli bir devlet görevlisinin eşi bekleniyordu. Gençlerden ise Belokonskaya'ya eşlik edecek Yevgeniy Pavloviç'ten başka çağrılı neredeyse yok gibiydi.

Belokonskaya'nın geleceğini prens toplantıdan aşağı yukarı üç gün önce duymuş, toplantıdansa ancak bir gün önce haberdar olmuştu. Aile üyelerinin telaşından, kendisiyle üstü kapalı, kaygılı konuşmalarından onun toplantıda olumsuz bir izlenim yaratmasından endişelendiklerini kuşkusuz fark etmişti. Ancak Yepançin ailesinin bütün üyeleri prensin saflığı nedeniyle, evde herkesin kendisi için telaşlandığını anlayacak durumda olmadığı kanısındaydı. Dolayısıyla ona bakarken üzülüyorlardı. Bununla birlikte, beklenen olayla gerçekte hemen hiç ilgilenmiyordu prens. Şimdi başkaydı onun derdi: Aglaya her saat daha bir kaprisli, daha bir huysuz olmaya başlamıştı. Prens çok üzülüyordu buna. Yevgeniy Pavloviç'i de beklediklerini öğrenince buna çok sevinmişti, onu görmeyi uzun zamandır istediğini söylemişti. Onun böyle söylemesi nedense hiç kimsenin hoşuna gitmemişti. Aglaya suratını asıp çıktı odadan ve ancak gece geç vakit, prens gitmek üzere kalktığında, saat on ikide döndü, onu yolcu ederken bir fırsatını bulup yalnız yakaladı, birkaç sözcük mırıldandı:

— Yarın gündüz bize gelmemenizi rica edecektim. Akşam, şu... konuklar geldikten sonra gelin. Konuklarımızdan haberiniz var, değil mi?

Aglaya sabırsız ve kendini zorlayarak soğuk konuşuyordu. İlk kez söz ediyordu prense bu "toplantıdan". Konukları düşününce onun da canı sıkılıyordu. Herkes farkındaydı bunun. Belki de bu konuda anne babasıyla tartışmayı çok istiyordu, ama gururu ve çekingenliği engel oluyordu ona. Prens, Aglaya'nın da onun için endişelendiğini (ama endişelendiğini itiraf etmek istemediğini) hemen anlamıştı. Birden kendi de korktu.

— Evet, ben de davetliyim, dedi.

Aglaya'nın konuşmakta zorlandığı belliydi. Neden olduğunu bilmeden aşırı derecede öfkelendi birden, kendini tutamadan,

— Bir konuda ciddi olarak konuşabilir miyim sizinle? Hayatta bir kez olsun?

— Elbette konuşabilirsiniz, diye mırıldandı prens. Çok sevinirim, sizi dinliyorum.

Aglaya yine bir dakika kadar sustuktan sonra belirgin bir tiksintiyle başladı:

— Bunu onlarla görüşmek istemedim. Bazı konularda laf anlatamazsınız onlara. Mamanın arada bir koyduğu kurallardan hep nefret etmişimdir. Babam için aynı şeyi söyleyemem. Ona bir şey sormaya bile gerek yok. Kuşkusuz yüce gönüllü, soylu bir kadındır maman. Hele aşağılık, bayağı bir şey önerin ona, neler olur, görürsünüz... Ne var ki o... sümsük kadına tapıyor! Yalnızca Belokonskaya için söylemiyorum bunu: Sümsük bir kocakarıdır o, sümsük karakterli, ama zekidir de, ötekilerin hepsini parmağında oynatıyor. Hiç değilse bu iyi. Ah ne pislik bir şeydir o kadın! Komik de: Her zaman orta sınıftan, olabildiğince orta sınıftan insanlar olduk bizler. Yüksek sosyetede ne işimiz var? Oysa ablalarımın gözü orada. Şu Prens Ş. karıştırdı kafalarını. Yevgeniy Pavloviç'in gelecek olmasına neden sevindiniz?

Prens,

— Bakın Aglaya, dedi, sanırım yarın... o toplantıda bir pot kıracağımdan korkuyorsunuz.

Kıpkırmızı oldu Aglaya'nın yüzü.

— Sizin mi? dedi. Korkuyor muyum? Neden korkacakmışım? İsterseniz... rezil olun. Bana ne? Hem benimle nasıl böyle konuşabiliyorsunuz ki? "Pot kırmak" da ne demek? İğrenç bir sözcük bu.

— Bu... bir öğrenci deyimi.

— Öğrenci deyimi ha! İğrenç bir şey! Demek yarın hep böyle şeyler söyleyeceksiniz. Evinize gidip biraz daha böyle sözcük arayıp bulun. Yarın akşam daha bir etkileyici olursunuz! Ne yazık ki bir salona girmeyi çok güzel beceriyorsunuz. Nerede öğrendiniz bunu? Peki, herkesin gözü inadına üzerinizdeyken kendinize kibarca bir fincan çay alıp içmeyi başarabilir misiniz?

— Sanırım başarırım.

— Yazık, ne güzel gülerdim. Hiç değilse konuk salonundaki Çin vazosunu kırın! Çok değerlidir; lütfen yapın bunu, kırın o vazoyu. Bir armağandır, anneciğim çıldırır, konukların önünde ağlamaya başlar, öylesine değerlidir onun gözünde. Her zamanki jestlerinizden birini yapın, çarpıp düşürün onu, kırılsın. Bilerek hemen dibine oturun.

— Tersine, elimden geldiğince uzağına oturacağım, beni uyardığınız için teşekkür ederim.

— Demek daha şimdiden öyle jestler yapacağınızdan korkuyorsunuz. Bahse girerim, bir "konu" üzerine konuşmaya başlayacaksınız. Gayet ciddi, bilimsel, yüce şeyler anlatacaksınız, değil mi? Ah ne güzel olacak!

— Sırası değilse sanırım... aptalca olur.

Sonunda dayanamadı Aglaya.

— Bakın, ilk ve son kez söylüyorum size... İdam cezası gibi, Rusya'nın ekonomik durumu gibi veya "dünyayı güzellik kurtaracak" gibi şeylerden söz etmeye başlarsanız... elbette eğlenmesine çok

eğlenir, çok gülerim, ama şimdiden uyarıyorum sizi: Sonrasında gözüme gözükmeyin! Duydunuz mu beni: Çok ciddiyim! Bu kez ciddi söylüyorum!

Gerçekten de ciddi, tehditkâr konuşuyordu. Sesinde de, bakışında da prensin o zamana kadar hiç fark etmediği, şakaya hiç benzemeyen çok değişik bir şey vardı.

— Öyle koşullandırdınız ki beni, kesin "çenem düşer" ve hatta... belki de... vazoyu bile kırarım. Biraz öncesine kadar bir şeyden korkmuyordum, ama şimdi içimde bir korku var. Kesin, bir pot kıracağım.

— Öyleyse sesinizi çıkarmayın, susun. Ağzınızı açmadan oturun oturduğunuz yerde.

— Dünyada yapamam bunu. Biliyorum, korkumdan gevezelik etmeye başlayacağım, yine korkumdan vazoya çarpacağım... Belki yüzükoyun yere bile kapaklanacağım veya buna benzer bir şey yapacağım, biliyorum, çok başıma geldi çünkü... Bu gece bütün bunlar rüyalarıma girecek. Keşke söylemeseydiniz bunları bana!

Aglaya ters ters baktı prensin yüzüne. Prens,

— Ne yapalım, biliyor musunuz, dedi, iyisi mi yarın ben hiç gelmeyeyim toplantıya. (Sonunda kararını vermiş gibi ekledi:) Hasta numarası yaparım, olur biter!

Aglaya ayaklarını yere vurdu, öfkesinden yüzü bile bembeyaz olmuştu.

— Tanrım! Görülmüş bir şey mi bu! İnsanlar özellikle onun için... oysa o "gelmeyeyim" diyor... Tanrım! Böyle... sizin gibi... beyinsiz biriyle bir şeye kalkışmak ne de hoşmuş!

Hemen karşılık verdi prens:

— Pekâlâ, geleceğim, geleceğim! Ve size söz veriyorum, hiç kalkmayacağım oturduğum yerden, ağzımı da açmayacağım... Evet, aynen böyle yapacağım.

— Çok iyi yaparsınız. Biraz önce "hasta numarası yaparım" dediniz. Sahi, nereden buluyorsunuz bu deyimleri? Benimle böyle konuşmak çok mu hoşunuza gidiyor? Yoksa kızdırmaya mı çalışıyorsunuz beni?

— Özür dilerim. Bu da bir öğrenci deyimiydi. Artık olmayacak. Benim adıma... korkmakta... çok haklısınız, (kızmayın ama!) çok sevindim de buna. Ağzınızdan çıkan her sözcüğün beni ne kadar korkuttuğunu veya sevindirdiğini bilemezsiniz. Ama inanın, korkular önemsizdir, geçicidir. Yemin ederim öyle Aglaya! Ama sevinçler kalıcıdır. Böyle çocuk... tatlı, iyi yürekli bir çocuk olmanızı öyle çok seviyorum ki! Ah, Aglaya, ne harikasınız!

Aglaya prensin bu söylediğine elbette kızabilirdi, kızmak da istemişti, ama bir anda hiç beklemediği bir duygu seli dolmuştu içine. Hemen şöyle dedi:

— İleride... Bir gün... bu kaba sözlerim için sitem etmeyecek misiniz bana?

— Siz ne diyorsunuz! Ne diyorsunuz! Neden kıpkırmızı oldu yüzünüz yine? İşte yine karamsar bakıyorsunuz! Son günlerde kimi zaman, daha önce hiç olmadığı gibi karamsar bakıyorsunuz. Nedenini biliyorum...

— Susun, susun!

— Hayır, söylemeliyim. Uzun zamandır söylemek istiyordum bunu size; daha önce söyledim de, ama... o kadarı yetmez, çünkü inanmadınız bana. Yine de aramızda biri...

Aglaya birden prensin kolundan yakalayıp, neredeyse dehşetle gözlerinin içine bakarak haykırdı:

— Susun, susun, susun, susun!

Tam o anda seslendiler ona. Buna sevinmiş gibi hemen yalnız bıraktı prensi, koşarak çıktı odadan.

Prens bütün gece ateşler içinde döndü durdu yatakta. Tuhaftır, birkaç gecedir ateşi çıkıyordu. O gece yarı uyur yarı uyanık sayıklarken bir düşünce geldi aklına: "Ya yarın herkesin içinde bir nöbet gelirse?" Öyle ya, uyanıkken de nöbet geldiği olmuyor muydu? Bunu düşününce eli ayağı buz kesti. Bütün gece kendini büyüleyici, inanılmaz bir toplum içinde, tuhaf birtakım insanların arasında hayal etti durdu. Önemli olan "konuşmaya başlamasıydı". Konuşmaması gerektiğini biliyor, ama yine de durmadan konuşuyor, insanları bir şeye inandırmaya çalışıyordu. Yevgeniy Pavloviç ile İppolit de konuklar arasındaydı ve görünüşe bakılırsa çok yakın dosttular.

Sabah saat sekizden sonra uyandı. Başı ağrıyordu. Düşünceleri karmakarışıktı. Çok tuhaf duygular içindeydi. Nedense Rogojin'i görmek, onunla kendisinin de bilmediği bir konuda konuşmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Sonra bir şey için İppolit'e gitmeye karar verecek oldu. Belirsiz bir duygu vardı içinde. Öyle ki o sabah olup bitenler onu olağanüstü etkilemiş olsa da, sanki yine de tam değildi bu duygu. Bu olanların arasında Lebedev'in ziyareti de vardı.

Çok erken, neredeyse saat dokuzda gelmişti Lebedev. Akşamdan kalmaydı. Her ne kadar prens son zamanlarda pek dikkatli olmasa da, General İvolgin'in onun evinden ayrılmasından sonra üç gündür Lebedev'in davranışlarında bir bozukluk olduğu gözünden kaçmıyordu. Birden kir pas içinde, kravatı yana kaymış, redingotunun yakası yırtık dolaşmaya başlamıştı. Evin kaldığı bölümünde bağırıp çağırıyor, sesi avludan duyuluyordu. Bir ara Vera iki gözü iki çeşme prensin yanına gelmiş, bir şeyler anlatmıştı.

Göğsünü yumruklayarak çok tuhaf şeyler söylüyordu Lebedev, kendini suçluyordu... Sonunda trajik bir biçimde bitirdi sözünü.

— Cezasını gördüm... İhanetimin, alçaklığımın cezasını gördüm... Tokadı yedim!

— Tokadı mı? Kimden?.. Hem de sabahın bu saatinde?

Ters ters gülümsedi Lebedev.

— Sabahın bu saatinde mi? Saatin bir anlamı yok bu işte... Fiziksel cezada bile yok... Ama manevi ceza yedim ben... Ma-nevi tokat yedim, fiziksel değil!

Davet beklemeden hemen oturup anlatmaya başladı. Çok karışık, kopuk kopuktu anlattıkları. Prens yüzünü buruşturdu, çıkacak oldu, ama Lebedev'in birkaç sözcüğünü duyunca çarpıldı sanki. Şaşkınlık içinde kalakaldı... Tuhaf şeyler söylüyordu Lebedev.

Anlaşıldığı kadarıyla, başlangıçta söz konusu olan bir mektuptu. Bir ara Aglaya İvanovna'nın adı da geçmişti. Lebedev sonra birden prensi suçlamaya başladı. Prense gücenmiş gibiydi. Sözde, bilinen o

“şahısla” (Nastasya Filippovna ile) ilişkisinde aracı olarak prens kendisini seçmişken sonra uzaklaştırmıştı onu yanından, yüz kızartıcı bir biçimde uzaklaştırmıştı. Hem öylesine yüz kızartıcı biçimde ki, “yakında evde olabilecek değişiklikler üzerine sorduğu masum bir soruya” kabaca bile cevap vermemişti. Sarhoş gözyaşları dökerek anlatıyordu Lebedev: Çok şey biliyordu... evet çok şey biliyordu, Rogojin’den de, Nastasya Filippovna’dan da, Nastasya Filippovna’nın arkadaşı hanımdan da, Varvara Ardalionovna’dan da... hatta... ondan... Aglaya İvanovna’nın kendisinden... “Düşünebiliyor musunuz, sevgili, biricik kızım Vera aracılığıyla... sahi, tek kızım değildi Vera benim, üç kızım var çünkü... öğrendiklerimin hiçbirini, ayrıca Lizaveta Prokofyevna’ya son derece gizli bir biçimde kimin haber verdiğini (he-he-he!) de bundan böyle anlatamazdı prense. Peki, izninizle sorabilir miyim, kimdi o imzasız mektubu hanımefendiye veren?”

— Yoksa siz mi? diye haykırdı prens.

Yaptığıyla övünür gibi karşılık verdi sarhoş:

— Elbette... Hem de bu sabah saat sekiz buçukta, topu topu yarım saat önce... Hayır efendim... üç çeyrek saat önce pek saygıdeğer anneye, elimde önemli... bilgiler olduğunu bildirdim. Notu arka kapıdan hizmetçi kızla ulaştırdım kendilerine... Kabul ettiler beni...

Prens kulaklarına inanamıyordu.

— Bugün gördünüz demek Lizaveta Prokofyevna’yı? diye sordu.

— Gördüm ve tokadı yedim... manevi tokadı. Açmadan suratıma fırlattı mektubu... Ensemden tutup kapı dışarı etti beni... yani manevi olarak... ama az kaldı fiziksel olarak da yapacaktı bunu...

— Açmadan yüzünüze fırlattığı o mektup neyin nesiydi?

— Yoksa... he-he-he! Henüz söylemedim mi size yani? Oysa söyledim sanıyordum... Yerine ulaştırmam için bir mektup verilmişti bana efendim...

— Kim verdi? Kime ulaştırmanız için?

Ne var ki Lebedev’in birtakım “açıklamalarını” anlamak, anlattıklarından bir şey çıkarmak çok zordu. Yine de bir şeyler anlayabilmişti prens: Mektup o sabah erken saatte hizmetçi kız aracılığıyla, “daha önce olduğu gibi... evet, daha önce de olduğu gibi, bilinen kişiye yazılmıştı bu mektup”, gereken kişiye iletilmek üzere Vera Lebedeva’ya ulaştırılmıştı... (aradaki düzey farkını belirtmek amacıyla iki kadından biri için “kişi”, biri için “şahıs” diyorum, çünkü tertemiz, soylu bir general kızıyla... bir kamelyalı kadın arasında çok fark vardır efendim) ve böylece mektup adı “A” harfiyle başlayan “şahıstan” geliyordu...

Prens,

— Nasıl olur? Nastasya Filippovna’ya mı yazmış? diye bağırdı. Saçma!

— Öyle, öyle efendim, o kişiye olmasa bile, Rogojin’e efendim, ne fark eder efendim... (Lebedev prense göz kırparak gülümsedi.) Hatta bir keresinde Bay Terentyev’e iletilmek üzere bile bir mektup geldi adı “A” ile başlayan şahıstan.

Lebedev’in sık sık konudan konuya atladığı, önce söylediğini sonra unuttuğu için prens susuyor,

yalnızca dinliyordu. Öyleyken, yine de ne dediği anlaşılmıyordu: Mektupları yerine ulaştıran o muydu, yoksa Vera mı? "Ha Rogojin'e, ha Nastasya Filippovna'ya ne fark eder..." dediğine göre, mektubu götüren o değildi, ortada mektup diye bir şey vardıysa kuşkusuz... Ne var ki mektubun onun eline nasıl geçtiği kesinlikle karanlıkta kalmıştı. Akla en yakın olanı, mektubu Vera'dan çalmış olmasıydı, fark ettirmeden almış, gizli bir amaçla Lizaveta Prokofyevna'ya götürmüş olmasıydı. Sonunda böyle olduğuna karar verdi prens. Büyük bir panik içinde bağırdı:

— Aklınızı mı yitirdiniz siz?

Lebedev biraz hırçın,

— Pek değil çok sayın prensim, diye karşılık verdi. Doğrusunu isterseniz, mektubu önce size vermeyi düşünmedim değil, size hizmet etmiş olacaktım... Sonra düşündüm, soylu anneye hizmet etmeyi, her şeyi ona anlatmayı uygun buldum... Çünkü daha önce de imzasız bir mektupla hizmetim olmuştu kendilerine. Bugün saat sekizi yirmi geçe beni yanına kabul etmesi ricasıyla kendilerine küçük bir kâğıda not yazdığımda altına şöyle ekledim: "Gizli haberciniz". Arka kapıdan hemen içeri aldılar beni... soylu annenin yanına... üstelik büyük bir acelecilikle...

— Sonra?..

— Sonrası anlattığım gibi efendim. Yani neredeyse, hatta öyle ki doğrusunu isterseniz, az kaldı dövecekti beni efendim... Mektubu da yüzüme fırlattı. Aslında alıkoymak istedi (gördüm bunu, fark ettim), ama sonra caydı, yüzüme fırlattı. "Bunu iletme görevini güvenip de senin gibi birine vermişlerse, götür sahibine ver onu!.." Çok içerlemişti. Bunu benim yanımda söylemekten çekinmediğine göre, demek çok incinmişti... Çabuk öfkelenen bir yapısı var!

— Nerede şimdi o mektup?

— Yanımda, işte burada efendim!

Aglaya'nın Gavrila Ardalionoviç'e yazdığı mektubu prense uzattı Lebedev. O sabah iki saat sonra gururla kız kardeşine gösterecekti bu mektubu Gavrila Ardalionoviç.

— Bu mektup sizde kalamaz, dedi prens.

Heyecanla yükseltti sesini Lebedev:

— Sizde kalsın, sizde kalsın! Size getirdim onu efendim. Şimdi tekrar hizmetinizdeyim! Kısa süreli bir ihanetten sonra tepeden tırnağa hizmetinizdeyim efendim! Thomas Morus'un İngiltere'de, Büyük Britanya'da dediği gibi, kalbimi idam edin, ama sakalımı bağışlayın... Romalı papanın dediği gibi, Mea culpa, mea culpa...[55] Yani Romalı papa, diyorum, aslında "Roma papası" demem gerekirdi.

Prens telaşlı,

— Bu mektup hemen yerine ulaştırılmalı, dedi. Ben sahibine götüreceğim onu.

— Peki, daha iyi olmaz mı çok saygıdeğer prens, daha iyi olmaz mı... hani şey yapsanız...

Lebedev yüzünü tuhaf bir biçimde şekilden şekle sokuyor, bir yerlerine iğne batırıyorlarmış gibi olduğu yerde kıpırdıyor, gözlerini kurnaz kurnaz kırpıştırıyor, elini kolunu bir şey göstermek istiyor gibi sallıyordu.

Öfkeyle sordu prens:

— Ne oluyorsunuz öyle?

Lebedev yılışık bir tavırla, bir sırrı paylaşıyormuş gibi fısıldadı:

— Önce bir açsaydık onu, nasıl olurdu efendim?

Prens yerinden öfkeyle öyle bir kalkış kalktı ki, Lebedev hemen oradan sıvışacak oldu, ama kapıya kadar koşunca acaba prens onu bağışlar mı diye durup bekledi.

Prens üzgün, seslendi ona:

— Ah Lebedev, ah! Bir insanın sizin kadar alçalması olacak şey midir?

Aydınlandı Lebedev'in yüzü. Göğsünü yumruklayarak, gözleri yaşlı, hemen sokuldu prensin yanına.

— Bir alçağım ben! dedi. Bir alçağım!

— Tiksindirici bir alçaklık sizinki!

— Gerçekten öyle efendim. Çok doğru söylediniz efendim!

— Bir alışkanlık mı sizde böyle... tuhaf şeyler yapmak? Doğrudan doğruya... ispiyonculuk sizin bu yaptığınız! Neden imzasız bir mektup yazıp öylesine soylu, iyi yürekli bir kadını huzursuz ettiniz? Hem sonra, Aglaya İvanovna'nın istediği bir kimseye mektup yazmak hakkı yok mudur? Ne o, bugün onu şikâyete mi geldiniz buraya? Ne elde edeceğiniz umuduyla gittiniz oraya? İspiyonculuk yapmaya iten neydi sizi?

Lebedev mırıldanarak karşılık verdi:

— Yalnızca hoş bir merak ve... iyi niyetle hizmet etmek isteği! İşte öyle efendim! Artık her şeyimle sizinim, tekrar hizmetinizdeyim! İsterseniz asın beni, yine sizinim!

Prens iğrenerek sordu:

— Bu halde mi çıktınız Lizaveta Prokofyevna'nın karşısına?

— Hayır efendim... bu kadar değildim... Hatta oldukça kibardım efendim. Kovulduktan sonra böyle oldum...

— Neyse, pekâlâ, yalnız bırakın beni artık.

Bununla birlikte, Lebedev odadan çıkıncaya kadar prens ricasını birkaç kez yinelemek zorunda kalmıştı. Sonunda kapıyı açtı Lebedev, ama o anda tekrar döndü, parmaklarının ucuna basarak odanın orta yerine kadar geldi, mektup açıyormuş gibi birtakım hareketler yapmaya başladı. Ama önerisini sözcüklerle söylemeye cesaret edemedi. Sonra sakin, sevecen gülümseyerek çıktı.

Bütün bunları duymak ağır gelmişti prense. Önemli, olağanüstü bir olay vardı ortada: Aglaya büyük bir endişe, kararsızlık ve nedense ("kıskançlıktan" diye mırıldandı prens) büyük kaygılar içindeydi. Anlaşıldığına göre, kötü niyetli insanlar da kafasını bulandırmışlardı Aglaya'nın. Çok tuhaftır, inanmıştı onlara. Elbette onun deneyimsiz, ama heyecanlı ve mağrur kafasında özel ve belki de...

hiçbir şeye benzemeyen zararlı birtakım planlar oluşmuştu. Prens büyük korku içindeydi; şaşkınlığından, neye karar vereceğini bilemiyordu. Hemen bir şeyler yapması, önlem alması gerekiyordu, hissediyordu bunu. Açılmamış mektubun üzerindeki adrese bir kez daha baktı. Evet, en küçük bir kuşku, endişe yoktu içinde, çünkü Aglaya'ya inanıyordu. Bu mektupla ilgili başka bir şeydi onu huzursuz eden: Gavrila Ardalionoviç'e güvenmiyordu. Mektubu götürüp ona kendi vermek için evden çıktı, ama yolda kararını değiştirdi. Tam Ptitsın'ın evinin önünden geçiyordu ki, sanki mahsus yapıyormuş gibi Kolya çıktı karşısına. Mektubu doğrudan Aglaya'dan getiriyormuş gibi götürüp ağabeyine vermesi için ona verdi. Kolya bir şey sormadan aldı mektubu ve ağabeyine götürdü. Gavrila, kaç elden geçtiğini bilmeden, doğrudan Aglaya'dan geliyormuş gibi aldı mektubu. Prens eve döndükten sonra Vera Lukyanovna'yı yanına çağırdı. Ne yapması gerektiğini anlattı kızcağıza, yatıştırdı onu, çünkü hâlâ arıyordu mektubu, ağlıyordu. Mektubu babasının çaldığını öğrenince dehşete kapıldı kızcağız. (Prens daha sonra Vera'nın birkaç kez Rogojin ile Aglaya İvanovna arasında da gizli getir götür işi yaptığını, bunun prense zararı dokunacağını hiç düşünmediğini... öğrenmişti.)

Sonunda prensin kafası öylesine karışmıştı ki, iki saat sonra Kolya'nın gönderdiği haberci koşarak gelip, babası generalin hasta olduğunu bildirdiğinde ilk anda ne olduğunu anlayamamıştı. Ancak çok etkilendiği için kendine getirmişti onu bu olay. Akşam geç saatlere kadar Nina Aleksandrovna'nın yanında kaldı. Doğal olarak hastayı oraya getirmişlerdi. Prens hemen hiçbir işe yaramıyordu orada, ama insanların bazı kötü anlarında yanlarında görmekten hoşlandıkları insanlar vardır. Kolya perişan bir durumdaydı, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, bir yandan da sağa sola koşturup duruyordu: Doktora koştu, bir yerine üç doktor getirdi, eczaneye koştu, berbere koştu... Generali ölümden döndürdüler, ama kendine getiremediler. Doktorlar "Hasta için tehlike geçmiş değil," diyordu. Varvara ile Nina Aleksandrovna hastanın başucundan ayrılmıyorlardı. Gavrila sarsılmıştı, şaşkın bir durumdaydı, ama üst kata çıkmak istemiyor, hastayı görmekten bile korkuyor, durmadan ellerini ovuşturuyordu. Prensle sürdürdüğü kesik kesik konuşmada bir ara "tam da böyle bir zamanda böyle bir felaket..." demişti. Onun ne demek istediğini anlamıştı sanki prens. İppolit, Ptitsın'ın evinde değildi. Akşama doğru Lebedev geldi koşarak. Sabahki "konuşmadan" sonra o saate kadar deliksiz uyumuştu. Şimdi ayılmış gibiydi. Hastanın başucunda, orada yatan öz kardeşiymiş gibi gözyaşı döküyordu. Ne için olduğunu açıklamadan, yüksek sesle suçluyordu kendini; Nina Aleksandrovna'ya ikide bir "suçun yalnızca kendisinde olduğunu, ondan başka kimsenin bir suçu... olmadığını, bunu iyi niyetli merakı yüzünden yaptığını... 'rahmetlinin' (nedense hep ölmüş gibi söz ediyordu generalden) harika bir insan olduğunu!" tekrarlayıp duruyordu. O anda bunun olağanüstü bir yararı olacakmış gibi, son derece ciddi bir tavırla, generalin harika bir insan olduğunu ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Onun içten gözyaşlarını gören Nina Aleksandrovna en küçük sitem bir yana, hatta neredeyse sevecen bir tavırla şöyle diyordu ona: "Hadi üzülmeyin artık... Tanrı yardımcınız olsun, ağlamayın... Tanrı bağışlayacaktır sizi!" Nina Aleksandrovna'nın bu sözleri, yumuşak tavrı Lebedev'i öylesine etkilemişti ki, akşam boyunca ayrılmak istememişti onun yanından. (Hatta sonraki günlerde, generalin ölümüne kadar sabahtan akşama bütün gününü onların evinde geçirdi.) O gün Lizaveta Prokofyevna iki kez Nina Aleksandrovna'ya adam yollayıp hastanın durumunu sordurdu. Prens akşam saat dokuzda Yepançinler'in konuklarla dolu salonuna girdiğinde Lizaveta Prokofyevna büyük bir ilgiyle hastayı sordu ona ve Belokonskaya'nın "kimdir hasta olan, Nina Aleksandrovna da kimin nesi?" diye sorması üzerine pek mağrur bir tavırla karşılık verdi. Prensin çok hoşuna gitti bu. Daha sonra ablalarının Aglaya'ya anlattıklarına göre prens Lizaveta Prokofyevna ile "çok güzel, ağırbaşlı, sakin, gereksiz tek sözcük söylemeden, gereksiz tek hareket yapmadan, ciddi" konuşmuş. "Salona harika girmiş, kıyafeti

de çok düzgünmüş.” Yalnızca bir gün önce korktuğu gibi “düz yerde ayağı takılıp yüzükoyun düşmediği gibi,” herkesin üzerinde hoş bir izlenim bile bırakmıştı.

Prens oturup çevresine bakındığında, burada toplananların hiç de dün Aglaya’nın onu korkuttuğu hayaletlere veya gece gördüğü karabasandakilere benzemediğini hemen fark etmişti. “Sosyete” gibi tuhaf bir adı olan topluluğu hayatında ilk kez görüyordu. Özel birtakım niyetlerle, düşüncelerle, merakla bu büyülü çevreye girmenin hayalini uzun zamandır kurduğu için ilk izlenimi etkilemişti onu. Çarpılmış gibiydi. Birden bütün bu insanlar bir arada olmak için doğmuşlar, Yepançinler’de bu akşam “toplantı” falan yokmuş, buradakiler konuk değilmiş, herkes buranın insanıymış, kendisi çok eskiden beri onların tek ve sadık dostuymuş, uzun bir ayrılıktan sonra onların yanına dönmüş gibi gelmişti ona. Davranışlardaki zarafet, alımlılık, sadelik ve dikkati çeken içtenlik büyüleyiciydi. Bütün bu içtenliğin, soyluluğun, inceliğin ve kendine güvenin yalnızca muazzam bir artistik ürün olabileceğini aklına bile getiremezdi. Konukların büyük çoğunluğu etkileyici dış görünüşlerine karşın, oldukça boş insanlardı. Kendilerini pek beğendikleri için, soylu, gözalıcı her şeylerinin kendilerine kalıtsal yoldan geçmiş, yalnızca yapmacık şeyler olduğunun farkında değillerdi. İlk izleniminin parlak etkisiyle prens böyle bir şeyi düşünmek bile istemiyordu. Sözgelimi, şu ihtiyar, dedesi yaşındaki şu yüksek devlet memuru mağrur ihtiyar bile (ilk kez bir araya gelmiş olmalarına karşın) onu, bu deneyimsiz genç adamın ne dediğini dinlemek için konuşmasına ara veriyor, yalnızca dinlemekle kalmıyor, hatta onun düşüncesine sevecen, içten, iyi niyetle değer veriyor. Duyarlı biri olan prensi etkileyen belki de daha çok kendisine gösterilen bu incelikti. Belki ona mutluluk veren bu izlenime daha öncesinden hazırdı.

Öte yandan, bütün bu insanlar (elbette her biri “ailenin dostu” olduğu gibi, kendi aralarında da dost olmalarına karşın) aslında prensin onlarda tanıştırıldığı anda algıladığı kadarıyla aileyle de, birbirleriyle de dost olmaktan çok uzaktılar. Aralarında Yepançinler’i kendileriyle az da olsa aynı düzeyde görmeye hiçbir şekilde ve hiçbir zaman razı olmayacak kişiler vardı. Birbirlerinden nefret edenler bile vardı aralarında. Yaşlı Belokonskaya “yüksek devlet memurunun” karısından ömür boyu “nefret” etmişti. Öteki ise Lizaveta Prokofyevna’dan hiç hoşlanmazdı. Şimdi toplantıya başkanlık eden kocası, (gençlik yıllarından beri nedense Yepançinler ailesini koruması altına almış olan) “yüksek devlet memuru”, İvan Fyodoroviç’in gözünde öylesine büyük bir kişilikti ki, onun yanında sonsuz bir saygıdan, korkudan başka hiçbir şey hissetmez, hatta bir an bile olsa kendini onunla aynı düzeyde düşünecek, onu ise Olymposlu Jüpiter gibi görmeyecek olsa, içtenlikle kendine sitem ederdi. Birkaç yıldır birbirini görmemiş, karşılıklı olarak birbirine (nefret olmasa bile) kayıtsızlıktan başka bir şey hissetmeyen, ama öte yandan daha dün son derece dostça ve hoş bir toplantıda görüşmüş gibi davranan konuklar da vardı. Aslında çok konuk yoktu. Belokonskaya ve en önemli konuk olan “yüksek devlet memuru” ihtiyar ile karısının dışında, kont veya baron olsa gerek, Alman adı taşıyan, söze pek karışmayan, devlet işleri konusundaki bilgisiyle ün yapmış, ama “Rusya’dan başka” her şey hakkında bilgili, beş yılda bir kez herkesin dilinde, hatta yüksek çevrelerde dolaşacak özlü bir söz söyleyen, uzun yıllar, (hatta ölünceye kadar) devlete hizmet edecek, (büyük başarılar elde etmemiş, hatta zaferlere düşmanca duygular beslemiş olsalar da) çok yüksek rütbelerde, çok yüksek yerlerde, arkalarında çok büyük paralar bırakarak ölecek, üst düzey yöneticilerimizden pek ağırbaşlı, ciddi tavırlı bir general vardı. Bu General İvan Fyodoroviç’in görev yaptığı dairede onun birinci dereceden amiriydi. İvan Fyodoroviç onu temiz, coşkun yüreği, hatta kendine özgü kişiliği nedeniyle velinimeti olarak görürdü. Ancak general kendisinin İvan Fyodoroviç’in velinimeti olduğunu hiçbir zaman kabul etmez, onun çok çeşitli hizmetlerinden keyifle yararlanmasına ve isterse yerine başkasını, hatta daha küçük rütbeli birini atayabilecek konumda olmasına rağmen ona karşı son

derece iyi, dostça davranırdı. Konuklar arasında bir de yaşlıca, pek kurumlu biri vardı. Lizaveta Prokofyevna'nın akrabası gibiydi, ama kesinlikle aslı yoktu bunun. Önemli bir rütbesi ve adı vardı, çok zengindi, soylu bir aileden geliyordu, epeyce dinç, sağlığı yerindeydi, hoşsohbetti, hiçbir şeyden hoşnut olmamak (sözcüğün en hoş görülebilir anlamıyla elbette) gibi bir ünü vardı, hatta sivri dilli (bu bile hoşa giderdi onda) olduğunu söylerlerdi. İngiliz aristokratlarının havasına ve (özellikle, örneğin kanlı biftek, gösterişli koşumlar, üniformalı uşaklar gibi...) zevklerine sahipti. "Yüksek devlet adamı"nın yakın dostuydu, daha çok ona yakınlık gösteriyordu. Bu arada Lizaveta Prokofyevna'nın kafasında da onunla ilgili bu yaşlıca (biraz havai, kadınlara belli ölçüde düşkün) adamın birden Aleksandra'yı evlenme önerisiyle onurlandıracağı gibi tuhaf bir düşüncesi vardı... Toplantının bu yüksek, saygın tabakasından sonra zarif, kibar, pırıl pırıl özellikleri olan gençler tabakası geliyordu. Bu tabakada Prens Ş. ve Yevgeniy Pavloviç'ten başka, birçok kadınının kalbini çalmakla bütün Avrupa'da ün yapmış, kırk beşinde olsa da hâlâ yakışıklı, hoşsohbet, varlıklı, ama varlığının bir bölümünü yitirmiş ve zamanının çoğunu yurtdışında geçirme alışkanlığı olan göz kamaştırıcı Prens N. de vardı. Ayrıca bir de üçüncü tabakadan diyebileceğimiz konuklar vardı. Bunlar toplumun "üst" tabakasından olmasalar da, Yepançinler'i olduğu gibi, onları da kimi zaman "üst" tabaka arasında görmek olasıydı. Yepançinler seyrek düzenledikleri toplantılara yüksek tabakadan insanların yanında daha bir alt tabakanın, "orta tabakanın" temsilcilerini çağırmayı da alışkanlık edinmişlerdi. Hatta bunun için pek övülürler, toplum içindeki yerlerini ve neyi nasıl yapacaklarını bildikleri söylenirdi. Kendileri için böyle düşünülmesi gurur verirdi Yepançinler'e. Bu akşam Yepançinler'in konukları arasında orta sınıfın temsilcilerinden, Prens Ş.'nin oldukça yakın arkadaşı, ciddi tavırlı bir teknik albay vardı. Besbelli Prens Ş. getirmişti onu Yepançinler'e. Pek suskun biriydi, sağ elinin işaretparmağında armağan olduğu belli kocaman, gösterişli bir yüzük vardı. Konuklar arasında bir de Alman asıllı, hiç çekinmeden, rahatlıkla sosyeteye sokulabilecek son derece kibar bir edebiyatçı, bir Rus ozan da bulunuyordu. Nedense biraz itici olsa da, pek mutlu görünüyordu. Otuz sekiz yaşlarındaydı. Giyim kuşamı kusursuzdu, daha çok burjuvadan, saygın bir Alman aileden geliyordu. Çeşitli fırsatları değerlendirerek önemli kişilerin korumasını ve yakınlığını kazanmıştı. Bir zamanlar önemli bir Alman ozanın önemli bir manzum eserini Rusçaya çevirmişti. Bu çevirisiyle ve ölmüş ünlü bir Rus ozanının dostu olmakla övünürdü. (Büyük ama ölmüş bir yazarın dostluğuyla, bu dostluğunu yazıya dökerek övünmeyi pek seven edebiyatçılar çoktur.) Bir süre önce "Yüksek devlet adamı"nın karısı tanıştırmıştı onu Yepançinler'le. Bu hanım edebiyatçıların, bilimle ilgilenenlerin koruyucusu olarak biliniyordu. Gerçekten de bir veya iki yazara sözünün geçeceği yüksek düzey devlet görevlileri aracılığıyla aylık bağlatmıştı. Kendine göre bazı yerlerde sözünün geçeceğini bilirdi. Kırk beş yaşlarında bir kadındı (yani kocası gibi yaşlı biri için çok genç sayılırdı), bir zamanlar güzeldi, kırk beş yaşında her kadın gibi, aşırı gösterişli giyinmeyi severdi. Pek zeki sayılmazdı, edebiyat bilgisiyse epey kuşkuluydu. Ama edebiyatçıları korumak, tıpkı aşırı gösterişli giyinmek gibi onda bir saplantıydı. Telif veya çeviri birçok eser ithaf edilmişti ona. İki üç yazar onun izniyle, çok önemli konularda ona yazdıkları mektupları yayınlamışlardı... İşte bütün bu topluluğu prens tertemiz insanlardan oluşmuş, saf, katışıksız altın diye benimsemişti. Öte yandan bütün bu insanlar o akşam sanki bilerek, son derece mutlu, neşeliydi. Her biri bu toplantıya katılmakla Yepançinler'i onurlandırdığını düşünüyordu. Ama ne yazık ki prensin bu tür inceliklerden haberi yoktu. Sözgelimi, Yepançinler'in, kızlarının geleceği konusunda böylesine büyük bir adım atarken onu, Prens Lev Nikolayeviç'i ailelerinin velinimeti yaşlı devlet görevlisine göstermeden edemeyeceklerinden de haberi yoktu. Gerçi yaşlı adam, Yepançinler'in başına gelmiş olabilecek en büyük felaketi bile son derece sakin, ilgisiz karşılardı, ama öte yandan Yepançinler kızlarını ona danışmadan, yani ona sormadan nişanlasalardı buna çok gücenirdi. Prens N.'nin, bu sevimli, bu

tartışmasız zeki ve son derece temiz yürekli insanın bu gece Yepançinler'in salonunun üzerine doğmuş bir güneş olduğundan en küçük kuşkusu yoktu. Yepançinler'i kendinden çok aşağılarda görüyordu. İşte bu saf ve soylu düşüncesi onun Yepançinler'e şaşırtıcı-sevimli bir senlibenlilikle, dostlukla davranmasına neden oluyordu. Herkesi kendine hayran bırakmak için bu akşam burada kesinlikle bir şeyler anlatması gerektiğini çok iyi biliyor, buna büyük bir heyecanla hazırlanıyordu. Prens Lev Nikolayeviç onun anlattığı öyküyü dinledikten sonra, hayatında böylesine hoş, inanılmaz neşeli, nükteli, içten ve Prens N. gibi bir Don-Juan'ın ağzından çıktığı için neredeyse hüzünlü bir şey dinlemediğini düşünüyordu. Oysa bunun ne denli bayatlamış, eskimiş, nasıl ezberlenmiş ve konuk salonlarında nasıl kanıksanmış, şimdi de bunda bir suçu olmayan Yepançinler'in konuk salonunda bu parlak, sevimli insanın başından geçmiş hoş, yeni bir olaymış gibi tekrar edildiğini bilseydi prens!.. Hatta şu Alman ozancık bile, her ne kadar aşırı derecede sevimli, alçakgönüllü duruyorduysa da, bu ziyaretiyle ev sahiplerini onurlandırdığını düşünüyor gibiydi. Gelgelelim, olayın öteki yüzünün farkında değildi prens. Arkada bir felaketin olduğunu göremiyordu. Aglaya da görmemişti bu felaketi. Bu akşam çok güzeldi Aglaya. Üç kız kardeş aşırı gösterişli olmasa da şık giyinmişler, saçlarını özenle yapmışlardı. Aglaya, Yevgeniy Pavloviç'in yanında oturuyor, onunla son derece samimi konuşuyor, şakalar yapıyordu. Yevgeniy Pavloviç belki de salonda bulunan yüksek devlet görevlilerine saygısından, her zaman olduğundan daha bir ağırbaşlıydı. Aslında sosyetede uzun zamandır tanıyorlardı onu ve genç olmasına karşın, kendilerinden sayıyorlardı. Bu akşam Yepançinler'e şapkasında siyah bir kurdeleyle gelmişti. Bu kurdele için kutlamıştı onu Belokonskaya: "Sosyeteden başka bir yeğen öyle bir amca için yas kurdelesi takmazdı şapkasına." Yevgeniy Pavloviç'in bu davranışı Lizaveta Prokofyevna'nın da hoşuna gitmişti, ama başka bir şeyler vardı sanki kafasında. Aşırı derecede kaygılı görünüyordu. Bu arada prens Aglaya'nın iki kez kendisine dikkatli dikkatli baktığını fark etmişti. Anladığı kadarıyla Aglaya hoşnut görünüyordu ondan. Yavaş yavaş aşırı bir mutluluk dolmuştu prensin içine. Lebedev'le konuşmasından sonraki "fantastik" düşünceleri, korkuları şimdi hatırladıkça olmayacak, inanılmaz, hatta komik bir düş gibi görünüyordu ona! (Üstelik biraz önce ve bütün gün bilinçsiz de olsa, isteyerek ve ısrarla bu düşe inanmamak için ne yapması gerektiğini düşünmüştü!) Az konuşuyor, ancak kendisine bir şey sorulduğunda cevap veriyordu. Bir süre sonra bütünüyle sustu, oturduğu yerden, besbelli büyük bir hazla konuşmaları dinlemeye koyuldu. Yavaş yavaş bir heyecan dolmaya başlamıştı içine, fırsatını bulursa patlayacaktı... Sonunda bir rastlantı sonucu, yine bir soruya cevap vermek için, besbelli herhangi bir amaç gütmeden konuşmaya başladı.

VII

Prens Lev Nikolayeviç, Prens N. ve Yevgeniy Pavloviç'le hoş bir sohbete dalmış olan Aglaya'yı hazla izlerken birden, öte köşede "yüksek devlet görevlisine" heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatmakta olan İngilizci yaşlı adamın Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'den söz ettiğini duydu.

Konu *** ilinde toprak sahiplerinin çiftliklerinde uygulanmakta olan yeni düzen ve görülen aksaklıklardı. İngilizcinin anlattıklarında komik bir şeyler olsa gerekti, çünkü içindeki zehri heyecanla dökmeye çalışan İngilizcinin anlattıklarına sonunda gülümsemeye başlamıştı ihtiyar. İngilizci tekdüze bir sesle, yüzünü buruşturarak, sözcükleri uzata uzata, sesli harfleri incelterek, *** ilindeki toprağını bu yeni düzen yüzünden, paraya hiç de ihtiyacı olmamasına karşın, yarı fiyatına satmasının, öte yandan harap, zarar eden, mahkemelik bir yeri elinde tutmasının, oraya para yatırmak zorunda kalmasının nedenlerini anlatıyordu. Şöyle diyordu: "Bir de Pavlişçev çiftliği yüzünden mahkemelik olmamak için bırakıp kaçtım. Böyle bir iki miras daha kalırsa düpedüz iflas ederim. Aslında üç bin hektar harika bir toprak kalmıştı bana orada!"

Birden prensin yanına gelen, onun bu konuşmayı büyük bir dikkatle dinlediğini fark eden İvan Fyodoroviç alçak sesle şöyle dedi ona:

— Evet, böyle işte... İvan Petroviç, toprağı bol olsun Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in akrabasıydı... Yanılmıyorsam onun akrabalarını arıyordun sen...

İvan Fyodoroviç o ana kadar amiri generalle ilgileniyordu ve bir süredir Lev Nikolayeviç'in pek yalnız kaldığını fark etmekteydi, bu huzursuz ediyordu onu. Prensi belli ölçüde bu konuşmaya sokmak, böylece onu "yüksek kişilere" bir kez daha tanıtmak istemişti.

İvan Petroviç'le göz göze gelince ekledi:

— Anne babasının ölümünden sonra Lev Nikolayeviç'i Nikolay Andreyeviç Pavlişçev evlatlık almıştı.

İvan Petroviç,

— Tanıştığımıza çok sevindim, dedi. Hatırlıyorum sizi. Demin İvan Fyodoroviç tanıştırdığında hemen hatırladım sizi, yüzünüz bile yabancı gelmedi bana. Gerçi sizi gördüğümde daha bebek sayılırdınız, on veya on bir yaşlarındaydınız. Ama pek değişmemişsiniz. Yüz çizgileriniz aynı...

Prens hayret içinde,

— Demek çocukken gördünüz beni? diye sordu.

İvan Petroviç,

— Ah, çok uzun zaman önceydi, diye sürdürdü konuşmasını. Zlatoverhovo'da kuzinlerimin yanında kalıyordunuz. Eskiden sık giderdim oraya. Siz beni hatırlıyor musunuz? Büyük olasılıkla hatırlamazsınız... O zamanlar sizin... bir hastalığınız vardı. Bir gün çok şaşırtmıştınız beni...

Büyük bir heyecanla karşılık verdi prens:

— Hiç hatırlamıyorum!

İvan Petroviç'in son derece sakin, prensin ise şaşırtıcı derecede heyecanlı birkaç sözcükle açıklamasından sonra anlaşıldı ki, ölen Pavlişçev'in Zlatoverhovo'da yaşayan, prensin eğitimiyle görevlendirdiği hiç evlenmemiş yaşlı iki kız akrabası İvan Petroviç'in kuzinleriydi. Pavlişçev'in evlatlığı küçük prense bu kadar düşkün olmasının nedenleri konusunda herkes gibi İvan Petroviç de hemen hiçbir açıklamada bulunamıyordu. "Evet, bunun nedenini sormak hiç aklıma gelmemişti." Ama yine de çok güçlü bir belleğinin olduğu anlaşılıyordu. Çünkü abla olan kuzin Marfa Nikitişna'nın küçük çocuğa çok sert davrandığını bile hatırlıyordu. "Hatta uyguladığı eğitim sistemi yüzünden sizin için bir gün tartışmıştım bile kendisiyle. Küçücük çocuğu durmadan sopayla cezalandırıyordu. Kabul edersiniz ki bu..." İvan Petroviç küçük kız kardeş Natalya Nikitişna'nın ise zavallı çocuğa tersine, çok iyi davrandığını söylüyordu... "Şimdi ikisi de *** ilinde yaşıyorlar. Hayatta olup olmadıklarını bilmiyorum. Pavlişçev orada onlara oldukça güzel, küçük bir çiftlik bıraktı. Yanılmıyorsam Marfa Nikitişna manastıra kapanmak istiyordu, ama kesin bilmiyorum... Başka biri için de duymuş olabilirim bunu... Evet, galiba doktorun karısı için öyle diyorlardı..."

Prens heyecanla ışıl ışıl gözlerle dinliyordu. Duygulanmıştı. Olağanüstü bir coşkuyla, Rusya içlerinde yaptığı altı aylık gezisi sırasında bir fırsat yaratıp, kendisini eğiten yaşlı iki kadını ziyaret etmediği için kendini hiçbir zaman affetmeyeceğini söyledi. Her gün onları görmeye gitmek istemiş, ama her seferinde bir engel çıkmış... Ama şimdi söz veriyordu kendine... *** iline bile olsa, kesinlikle... gidip bulacaktı onları... "Demek tanıyorsunuz Natalya Nikitişna'yı? Ne harika, ne yüce ruhlu bir kadındı! Ama Marfa Nikitişna da... bağışlayın ama, tanımıyorsunuz onu siz, Marfa Nikitişna konusunda yanılıyorsunuz! Evet sertti, ama... sabrının taşmaması da olanaksızdı... benim gibi bir budala... Dayanılacak gibi değildim o zamanlar... (hi-hi!) Evet, tam bir budalaydım, inanmıyorsunuz, değil mi? (hi-hi!) Evet... evet, o zaman beni görmüş olduğunuza göre... Nasıl oluyor da hatırlamıyorum sizi, söyler misiniz? Demek siz... Aman Tanrım, gerçekten Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in akrabası mısınız siz?

Gülümseyen İvan Petroviç, prensi yukarıdan aşağı süzerek,

— İ-na-nın, dedi.

— Yo, hayır, size... inanmadığım için sormadım... Hiç kuşku duyulabilir mi bundan (he-he!)... Yani herhangi bir şekilde! (he-he!) Benim söylemek istediğim, toprağı bol olsun Nikolay Andreyeviç Pavlişçev'in harika bir insan olduğuydu! İnanın, yüce gönüllü bir insandı Nikolay Andreyeviç Pavlişçev!

Konuşurken prensin soluğu kesilir gibi oluyordu ya da Adelaida'nın ertesi sabah nişanlısı Prens Ş. ile konuşurken dediği gibi "tertemiz yüreğinin heyecanından tıkanıyordu."

Güldü İvan Petroviç.

— Aman Tanrım! Yüce gönüllü bir insanın akrabası olamaz mıyım yani?

— Eyvah! diye haykırdı prens. (Giderek daha çok mahcup oluyor, telaşlanıyor, heyecanlanıyordu.) Ben... ben saçmaladım yine, ama... olağan da bu, çünkü benim... benim... benim asıl söylemek istediğim yine o değildi! Hem söyler misiniz lütfen, öyle ilişkiler... öyle büyük ilişkiler bana göre mi? Üstelik öylesine yüce gönüllü bir insanın karşısında! Yüce gönüllü bir insandı o, değil mi? Öyle değil miydi?

Neredeyse tepeden tırnağa titremeye başlamıştı prens. Ortada bir şey yokken, konuşmanın konusuyla orantısız olarak neden birden öyle heyecanlanmıştı, neden öylesine duygulu bir coşkuya kapılmıştı? Anlamak zordu. O anda çok değişik bir ruhsal durum içindeydi. Hatta birilerine, her nedense bir şey için aşırı minnettarlık duyuyordu. Belki de İvan Petroviç'e veya bütün konuklara... Fazlasıyla "mutluydu". İvan Petroviç bir süre sonra çok daha dikkatli bakmaya başlamıştı ona. "Yüksek devlet görevlisi" de öyle bakıyordu. Belokonskaya öfkeli bakışını prense dikmiş, dudaklarını ısırıyordu. Prens N., Yevgeniy Pavloviç, Prens Ş., kızlar, herkes susmuş, onu dinliyordu. Aglaya korkmuş gibiydi, Lizaveta Prokofyevna ise korkudan ne yapacağını bilemez durumdaydı. Kızlarla annelerinin durumunda bir tuhaflık vardı: Prensin söze hiç karışmaması, toplantı boyunca susup oturması gerektiğini düşünmüş, öyle karar vermişlerdi, ama onu bir köşede bir başına, kaderine boyun eğmiş otururken görünce telaşlanmaya başlamışlardı. Hatta Aleksandra onun yanına gitmek, bütün salonu usulca karşıdan karşıya geçip Belokonskaya'nın yanındaki gruba (Prens N.'nin grubuna) katmak istiyordu ki, tam o sırada prens konuşmaya başlayınca, anneyle kızların endişesi bu kez daha da artmıştı.

İvan Petroviç, ağırbaşlı, ciddi bir tavırla, ama bu kez gülümsemeden,

— Çok haklısınız, dedi, gerçekten harika bir insandı! (Bir an sustuktan sonra ekledi:) Evet... evet... mükemmel bir insandı! Büyük saygıya değer bir insandı diyebilirim. (Bir kez daha sustuktan sonra daha da ağırbaşlı, ciddi bir tavırla ekledi:) Ve... ve sizin de böyle düşündüğünüzü görmek çok güzel...

"Yüksek devlet görevlisi" bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi,

— Şu... bir papazla... papazın adını hatırlamıyorum... tuhaf bir... o zamanlar sözü çok edilen bir öyküsü olan Pavlişçev mi bu?

İvan Petroviç anımsattı:

— Cizvit Papaz Guro olayı... Evet efendim, bizim önde gelen, önemli yurttaşlarımız böyle işte! Ne de olsa soylu, varlıklı, göreve devam etse sarayda mabeyinci olabilecek biri... Katolikliğe geçip Cizvit olmak için durup dururken görevinden ayrılıyor. Hem de neredeyse açıkça, kimseden gizlemeden, bir çeşit coşkuyla yapıyor bunu. Neyse ki öldü de... O sıralar herkesin dilindeydi...

Prens kendinde değildi. Dehşet içinde haykırdı:

— Pavlişçev... Katolikliğe mi geçti Pavlişçev? Olamaz!

İvan Petroviç pek ciddi,

— "Olamaz" mı? diye homurdandı. Kabul edersiniz ki, sevgili prens... çok iddialı bir söz bu! Demek öylesine değerliydi gözünüzde Pavlişçev. Gerçekten de son derece iyi yürekli bir insandı. Ben daha çok o düzenbaz Guro'nun yüzünden o yola saptığını düşünüyorum... Siz bana sorun... bana sorun bu olay yüzünden daha sonra ne kadar uğraştığımı o... Guro ile, neler çektiğimi! Düşünebiliyor musunuz, (Birden ihtiyara dön-müştü.) Pavlişçev'in mirasından bile hak iddia etmeye kalkıştılar, hatta yola gelmeleri için önlemler almak zorunda kaldım... Çünkü işin ustasıydı adamlar! Hem de şaşılacak derecede! Neyse ki Moskova'da oluyordu bütün bunlar, hemen konta koştum kuşkusuz, kısa sürede yola geldiler...

Tekrar haykırdı prens:

— Beni ne kadar üzdüğünüzü, şaşırttığınızı bilemezsiniz!

— Bağışlayın! Açık söylemek gerekirse, boş şeylerdi bütün bunlar, her zaman olduğu gibi bir sonuç da vermezdi. Bundan kuşkum yoktu. (Tekrar ihtiyara döndü.) Dediklerine göre, geçen yaz Kontes K. bile yurtdışında bir Katolik manastırına girmiş. Tutamıyor kendilerini bizimkiler, o... düzenbazların oyununa bir kez kaptırdılar mı kendilerini, bir daha kurtulamıyorlar... hele yurtdışındaysalar...

İhtiyar, otoriter bir tavırla mırıldandı:

— Sanırım bütün bunlar bizim... yorgunluğumuzdan, bir de onların inançlarını yaymaktaki... ve göz korkutmaktaki... büyük ustalıkları... İnanın,1832'de Viyana'da bana da gözdağı vermeye kalkıştılar; ama kaptırmadım kendimi, kaçtım onlardan, ha-ha! Düpedüz tabanları yağladım...

Birden Belokonskaya girdi araya:

— Duyduğuma göre sen o zaman Cizvitlerden değil, güzeller güzeli Kontes Levitskaya ile Viyana'dan Paris'e kaçmıştın.

O hoş anısını hatırlayınca gülerek karşılık verdi ihtiyar:

— Eh, aslında Cizvitlerden kaçıyordum... (Sonra şaşkınlığını hâlâ üzerinden atamamış, ağzı açık, konuşmaları dinleyen Prens Lev Nikolayeviç'e döndü, yumuşak bir sesle:) Sanırım siz çok dindarsınız, dedi. Günümüzde gençler arasında çok az sizin gibiler...

İhtiyarın prensi daha yakından tanımak istediği belliydi. Birtakım nedenlerle çok yakından ilgilenmeye başlamıştı onunla.

Prens birden,

— Pavlişçev'in ışıl ışıl bir zekâsı vardı, kusursuz, gerçek bir Hıristiyan'dı, dedi. Hıristiyanlık dışında bir inanışa geçmiş olamaz!.. (Birden gözleri parladı. Salonda herkesin yüzüne tek tek baktıktan sonra ekledi:) Kim ne derse desin, Katoliklik Hıristiyanlık dışı bir dindir!

— O kadar da değil, diye mırıldandı ihtiyar.

Şaşkın şaşkın İvan Fyodoroviç'e baktı.

İvan Petroviç oturduğu yerde şöyle bir döndükten sonra,

— Nasıl Hıristiyanlık dışı bir dinmiş Katoliklik? diye mırıldandı.

Prens son derece heyecanlı, aşırı kararlı bir tavırla tekrar etti:

— Hıristiyanlık dışı bir dindir, bu bir! Sonra Roma Katolikliği tanrıtanımazlıktan da kötüdür... ben öyle düşünüyorum. Evet! Benim düşüncem budur! Tanrıtanımazlığın öğretisi hiçliktir, Katoliklik ise daha ileri gider: İsa'yı çarpıtır, karalar, aşağılar, deccalı yüceltir! Yemin ediyorum size, deccalı vazederler, inanın bana! Çok eski, kişisel bir inancımdır bu benim ve çok acı vermiştir bana... Roma Katolikliği bir dünya devleti olmadan kilisenin ayakta kalamayacağına inanır ve şöyle haykırır: Non possumus![56] Bana sorarsanız, Roma Katolikliği bir din bile değildir; inancından başlayarak, bütün

özü düpedüz Batı Roma İmparatorluğu'nun devamıdır... Papa yeryüzünü ele geçirdi, tahtına oturdu, kılıcı da yakaladı... o günden bu yana öyle sürüp gidiyor. Yalnız kılıca yalan dolanı, hileyi, aldatmayı, fanatizmi, bağnazlığı, acımasızlığı eklediler; halkın en kutsal bildiği şeylerle, doğrularıyla, içtenliğiyle, coşkun duygularıyla oynamaya başladılar; her şeyini, her şeyini paraya, bayağı dünya hâkimiyetine çevirdiler. Bu öğreti deccallık değil de nedir? Tanrıtanımazlığa götürmez mi insanlığı bu? Tanrıtanımazlık onlardan, Roma Katolikliğinden çıktı işte! Oradan başladı tanrıtanımazlık: İnsanlar nasıl inanabilirlerdi onlara? Onlara duyulan nefretten doğmuştur tanrıtanımazlık. Onların yalanlarının, din adamlarının güçsüzlüğünün eseridir tanrıtanımazlık! Yevgeniy Pavloviç'in çok yerinde söylediği gibi, bizde inanmayanlar köklerini yitirmiş bir kesimdir yalnızca... Orada, Avrupa'da halkın büyük çoğunluğu önce cahillikten, yalan dolandan inanmamaya başlamış, şimdi ise fanatizmden, kiliseye ve Hıristiyanlığa olan nefretinden inanmıyor!

Soluklanmak için durdu prens. Çok hızlı konuşuyordu. Yüzü bembeyaz olmuştu, soluk soluğaydı. Herkes birbirine bakıyordu. Sonunda ihtiyar açıkça gülmüştü. Prens N. saplı gözlüğünü çıkarıp dikkatle bakmaya başladı prense. Alman ozan oturduğu köşeden çıkıp, dudaklarında hain bir gülümsemeyle masaya yaklaştı.

İvan Petroviç canı biraz sıkkın, hatta üzgün, sözcükleri uzatarak,

— Çok bü-yü-tü-yorsunuz, dedi. Oranın kilisesinde de her türlü saygıyı hak eden, erdemli din adamları vardır...

— Ben bazı kiliselerin özel temsilcileri için söylemiyorum bunu. Roma Katolikliğinden, özellikle de Roma'dan söz ediyorum... Yoksa kiliseyi tümden yok saymak olacak şey midir? Hiçbir zaman böyle bir şey söylemedim.

— Katılıyorum, ama bütün bunlar bilinen ve hatta gereksiz şeyler... ayrıca din bilimiyle ilgili şeyler...

— Yo hayır, hayır! Yalnız din bilimiyle değil, inanın öyle değil! Sizin düşündüğünüzden daha çok ilgilendiriyor bizi bu! Bütün yanlışımız da burada işte, bunun yalnızca din bilimiyle ilgili bir şey olduğunu sanıyoruz! Bilindiği gibi, sosyalizm Katolikliğin ve Katolik gerçeğin bir ürünüdür! O da kardeşi tanrıtanımazlık gibi, umutsuzluktan, dinin kaybolan etik değerinin yerini almak, içi yanan insanların ateşini söndürmek ve onları İsa ile değil, yine zorbalıkla kurtarmak için doğmuştur! Bu da zorbalık yoluyla bir özgürlük, kılıç ve kanla bir birleşmedir! "Sakın Tanrı'ya inanayım deme, sakın mal mülk sahibi olayım, özgür olayım deme, fraternité ou la mort[57] ve iki milyon baş!" Kitabın dediği gibi, yaptıklarından tanıyacaksınız onları! Bütün bunların bizler için masum, tehlikesiz şeyler olduğunu düşünmeyin. Karşı koymaya ihtiyacımız var bizim, hemen şimdi, çok acele! Bizim yaşattığımız, onların ise tanımadığı İsa'mızın batıya karşı parlayıp kendini göstermesi gerekiyor! Cizvitlerin oltalarına köleler gibi takılmadan, bizim Rus uygarlığımızı onlara götürmeli, karşılarına dikilmeliyiz. Bundan böyle bizde hiç kimse, şimdi olduğu gibi, onların öğretisinin bizimkinden daha güzel olduğunu söylememeli...

İvan Petroviç,

— Ama izninizle, izninizle, dedi. (Çok telaşlıydı, endişeyle konuklara bakıyordu. Korkmuş gibiydi.) Bütün bu düşünceleriniz övgüye değer kuşkusuz ve hepsi yurtseverlik dolu, ne var ki biraz abartılı... iyisi mi kapatalım bu konuyu artık...

— Hayır, abarttığım falan yok. Az bile söylüyorum. Özellikle az söylüyorum, çünkü tüm duygularımı anlatamıyorum, ama...

— Bir da-ki-ka!

Prens sustu. İvan Petroviç'in yüzüne ateş saçan gözlerle bakarak kıpırdamadan, dimdik oturuyordu sandalyesinde.

İhtiyar sükûnetini koruyarak, sevecen bir tavırla,

— Yanılmıyorsam velinimetinizin kaybı derinden etkilemiş sizi, dedi. Belki de yalnızlığın verdiği duyguyla bu kadar ateşlisiniz... İnsanların arasında daha çok bulunursanız, sanırım, ilginç bir genç olarak sosyetede daha bir hoş karşılayacaklar sizi, o zaman heyecanınız yatışacak, her şeyin hiç de öyle karışık olmadığını... üstelik böyle şeylere sık rastlanmadığını... bana sorarsanız, bir bakıma bizim aşırı doymuşluğumuzdan, biraz da can sıkıntımızdan kaynaklandığını göreceksiniz...

— Evet öyle, öyle! diye haykırdı prens. Çok doğru söylediniz! Evet, "can sıkıntısından, bizim can sıkıntımızdan," ama kesinlikle aşırı doymuşluğumuzdan değil, tersine susuzluğumuzdan... aşırı doymuşluğumuzdan değil, bu konuda yanıldınız! Üstelik sadece susuzluğumuzdan da değil, içimizi kavuran susuzluğumuzdan! Sakın... bunun öyle küçük, gülüp geçilebilecek bir susuzluk olduğunu sanmayın... Bağışlayın, ama sezinlemek gerekir bunu! Bizimkiler kıyıya geldiklerini ancak kıyıya vardıklarında anlarlar, işte o zaman sevinirler... Neden? Bakın, Pavlişçev'e şaşıyorsunuz şimdi, her şeyi onun deliliğine veya iyi yürekliliğine veriyorsunuz, ama hiç de öyle değil! Ayrıca böyle durumlarda bizim Rus tuhaflığımız yalnızca bizi değil, Avrupa'yı da şaşırtır. Bizde Katolikliğe geçen biri kesinlikle Cizvitliğe, hem de en gizli Cizvitliğe vardırır işi. Tanrıtanımaz olursa, Tanrı'ya inancın kökünü zor kullanarak, yani kılıçla kazımaya kalkışır! Neden böyledir, nedendir bu taşkınlık, çılgınlık? Bilmiyor musunuz yoksa? Çünkü vatanını burada bulmuş, sevmiştir. Kıyıyı, karayı görmüş, onu öpmek için atılmıştır! Rus tanrıtanımazlarının, Cizvitlerinin doğuşu yalnızca kendini beğenmişlikten, bütün o iğrenç kibir duygularından değildir; iç acısından, ruhsal doyumsuzluktan, büyük şeyler yapmak tutkusundan, sağlam kıyıya, artık inanmadıkları (çünkü hiçbir zaman tanımamışlardır onu) vatanlarına kavuşmak özlemindendir. Rus insanı kolaylıkla tanrıtanımaz olabilir, hem dünyadaki öteki insanların tümünden daha kolay! Gelgelelim, bizimkiler boşuna tanrıtanımaz olmuyorlar, yeni bir inanç biçimi olarak içtenlikle, yokluğa inandıklarından hiç kuşku duymadan tanrıtanımaz oluyorlar. Bizim doyumsuzluğumuz da bu işte! "Ayağının altında toprağı olmayanın Tanrı'sı da olmaz." Benim sözüm değildir bu. Rusya'da dolaşırken karşılaştığım eski dine bağlı bir tüccarın sözüdür. Tam böyle söylememişti kuşkusuz, şöyle demişti: "Öz yurdunu reddeden kişi Tanrı'sını da reddetmiştir." İyi eğitim görmüş insanlarımızın bile Hlıstovculuğa[58], daha kötüsü, nihilizme, hatta Cizvitliğe girdiğini de biliyoruz.... Öyleyse Hlıstovculuk neden Cizvitlikten, tanrıtanımazlıktan daha kötü olsun? Düşünce yönünden belki onlardan daha bile derindir! Özlem insanı nerelere götürüyor, görüyorsunuz işte!.. Kolomb'un içleri özlemle yanıp tutuşan yol arkadaşlarının önünde "Yeni Dünya'nın" kıyılarını açın, Rus insanının önünde Rus "dünyasını" açın, toprağın altında gizlenmiş bu altını, o hazineyi bulması için yardımcı olun ona! Gelecekte insanlığın belki de yalnızca Rus düşüncesiyle, Rus Tanrı'sıyla, İsa'sıyla tümden değişeceğini, yeniden doğacağını gösterin ona; o zaman görün nasıl bir dev, dürüst, zeki ve sevecen bir dev, şaşırmış dünyanın, şaşırmış ve korkmuş bir dünyanın karşısında doğrulacaktır. Çünkü onlar bizden yalnızca kılıç, kılıç ve zorbalık beklemektedir, çünkü bizi barbarlık olmaksızın anmamaktadır. Bugüne kadar böyleydi ve giderek artarak devam da edecek! Ve...

Ama tam o anda bir şey oldu ve prensin konuşması hiç beklenmedik bir biçimde kesildi.

Bu alışılmadık söylev, bütün bu tuhaf, telaşlı sözcükler sağanağı, bir kargaşa içinde, birbirinin önüne geçmeye çalışır gibi düzensiz bir biçimde ortaya dökülen bu düşünceler bir tehlikenin, genç adamın ortada bir neden yokken birden kabarabilecek öfkesinin habercisi gibiydi. Konuk salonunda bulunanlardan prensi tanıyanlar, onu ürkek (hatta utangaç) biliyorlar ve onun bu çıkışını hayretle izliyorlardı. Bu prens, bir gün öncesinin ürkek (hatta bazı durumlarda çekingen), içgüdüsel bir önsezisi olan, son derece kibar prensinden çok farklıydı. Bunun nedenini bilemiyorlardı. Nedeni Pavlişçev'le ilgili yeni öğrendiği şey olabilir miydi? Hanımların oturduğu köşeden deliymiş gibi bakıyorlardı ona. Belokonskaya ise sonradan, "bir dakika daha devam etseydi kaçacaktım," diyecekti. "Yaşlılar" şaşkınlıklarından ne yapacaklarını şaşırmıştı. Amir general oturduğu yerden kötü kötü bakıyordu. Teknik albay kıpırdamadan oturuyordu yerinde. Almanın yüzü bile bembeyaz olmuştu, ama konukların ne tepki vereceklerine bakarken yapmacık gülümsemesi hâlâ dudaklarındaydı. Ne var ki bu "skandal" belki de bir dakika içinde son derece olağan, doğal bir biçimde sonuçlanabilirdi. Çok şaşıran, ama yine de kendini konuklardan önce toparlayan İvan Fyodoroviç birkaç kez susturmayı denemişti prensi. Ama bunu başaramayınca kesin kararlı, prensin yanına gitmişti. Aradan bir dakika daha geçseydi ve gerekli olsaydı, İvan Fyodoroviç, hastalığını öne sürerek prensi salondan bile çıkarabilirdi... Ama olay başka biçimde gelişti.

Prens daha başta, salona girdiğinde, Aglaya'nın onu öylesine korkuttuğu Çin vazosunun olabildiğince uzağına oturmuştu. Aglaya'nın dünkü sözlerinden sonra prensin içinde ertesi gün ne kadar uzağa oturursa otursun, ne kadar kaçarsa kaçsın, o vazoyu yine de kıracağı, bu felaketten kaçamayacağına ilişkin şaşılası, inanılmaz, silinmesi olanaksız bir önsezi yer etmişti! Öyle de oldu. Toplantı süresince güçlü, aydınlık, ışıltılı başka izlenimler ruhuna dolmaya başlamıştı: Bunları anlatmıştık. O yüzden önsezisini unutup gitmişti. Pavlişçev'den söz edildiğini duyunca, bu arada İvan Fyodoroviç de tanıştırmak için onu İvan Petroviç'in yanına götürünce geçip masaya yakın bir yere, özel bir kaidenin üzerinde duran kocaman, o çok güzel Çin vazosunun hemen yanındaki koltuğa (öyle ki dirseği neredeyse arkadan dokunuyordu vazoya) oturmuştu.

Sözünü bitirirken birden ayağa kalktı, kolunu dikkatsizce omzundan salladı ve... o anda salondakilerden topluca bir çığlık yükseldi... Vazo ihtiyarlardan birinin başına düşeyim mi, düşmeyeyim mi, kararsız, şöyle bir sallandı, sonra birden tam tersi yöne, korkuyla kendini geriye atan Almanın bulunduğu yana yatıp düştü. Büyük bir şangırtı, çığlıklar, halının üzerine dağılan değerli parçalar, korku, şaşkınlık... Ah, o anda prensin durumunu, hem zor, hem de gereksiz, ama onu şaşkına çeviren, öteki bulanık, korku dolu duygularının tümünün üstüne çıkan çok tuhaf bir duygusunu anlatmadan edemeyeceğiz: Utanma duygusu değildi bu, rezalet, korku ya da olayın aniliği de değildi onu öylesine şaşkına çeviren... Onu etkileyen, Aglaya'nın kehanetinin gerçekleşmesiydi! Bundan neden öylesine etkilenmişti, bilemiyordu: Yalnız kalbinin şaşkınlıkla sarsıldığını, içine mistik bir korkunun dolduğunu hissediyordu, o kadar. Bir an önünde her şey açılır, aydınlanır gibi oldu. Kapıldığı dehşet duygusunun yerini bir ışık, sevinç, coşku aldı. Soluk alamaz oldu ve... bir anda geçti. Tanrı'ya şükür, nöbet değildi! Derin bir soluk aldı, çevresine bakındı.

Çevresindeki kargaşayı anlayamıyordu, aslında çok iyi anlıyor, her şeyi de görüyordu, ama masaldaki görülmeyen adam gibi sanki salona yeni girmiş, oradaki yabancı, ilginç insanları bu kargaşaya karışmadan, ayakta izliyordu. Yerlerden vazonun parçalarını topladıklarını görüyor, çabuk konuşmalar duyuyor, yüzü bembeyaz, ona tuhaf tuhaf bakan Aglaya'yı görüyordu. Öfke de, nefret de yoktu Aglaya'nın ona bakışında. Korku vardı, ama öylesine sevecendi... Ancak konuklara bakışında

şimşekler çakıyordu... Birden sızladı yüreği. Sonra konukların bir şey olmamış gibi yerlerine oturduğunu, güldüğünü fark edince tuhaf bir şaşkınlığa kapıldı. Bir dakika sonra gülüşmeler arttı: Artık ona, onun donup kalmış duruşuna bakarak gülüyorlardı. Ama gülüşmeler dostça, neşeliydi. Çoğu kimse, (en başta da Lizaveta Prokofyevna) konuşmaya başlamıştı onunla, dostça, sevecendi konuşmaları. Lizaveta Prokofyevna gülümseyerek ve pek bir hoş konuşuyordu. Prens birden İvan Fyodoroviç'in sevecen bir tavırla, dostça omzuna dokunduğunu hissetti. İvan Petroviç de gülümsüyordu. En hoş, içten, sempatik gülümseyen de ihtiyardı. Prensin elini tutmuş, hafifçe sıkarak, öteki elinin avuç içiyle onun elinin üzerine dokunarak, ürkmüş bir çocuğu avutmak ister gibi yatıştırmaya çalışıyordu onu. Bu çok hoşuna gitmişti prensin. İhtiyar sonunda çekeleyerek yanına oturttu onu. Prens sevgiyle, mutlulukla baktı ihtiyarın yüzüne. Ama nedense hâlâ konuşmaya gücü yoktu. Soluğu kesilir gibi oluyordu. Öylesine hoşuna gidiyordu ihtiyarın yüzüne bakmak.

Sonunda mırıldanabildi:

— Nasıl? Bu yaptığım için bağışlıyor musunuz beni? Ya... siz Lizaveta Prokofyevna?

Gülüşmeler arttı, prensin gözlerinde yaşlar belirdi. İnanamıyordu, hayretler içindeydi. İvan Petroviç,

— Kuşkusuz, harika bir vazoydu, dedi. Hatırlıyorum, on beş... evet on beş yıldır... orada duruyordu.

Lizaveta Prokofyevna yüksek sesle,

— Aman ne büyük felaket! dedi. İnsan bile ölürken, düşüp kırılan bir kil çanak için mi üzüleceğiz! (Prense dönüp endişeli, ekledi:) Korktun mu yoksa Lev Nikolayeviç? Önemli değil canım, üzülme! Doğrusu, korkuttun beni. Oldu bitti işte...

— Her şey için mi bağışlıyorsunuz beni? dedi prens. Vazonun dışında her şey için de mi?

Birden ayağa kalkacak olmuştu, ama ihtiyar tekrar kolundan yakalayıp oturtmuştu onu. Yanından ayrılmasını istemiyordu.

Masada karşısında oturan İvan Petroviç'e fısıldadı:

— C'est trés curieux et c'est trés sérieux![59]

Ama hayli yüksek sesle fısıldamıştı; öyle ki prens belki de duymuştu onu.

— Kimseyi kırmış olmadım mı yani? Bunun için ne kadar mutlu olduğumu bilemezsiniz, öyle olması da gerekir zaten! Burada herhangi bir kimseye nasıl kırıcı davranabilirim? Böyle düşünmekle bile gücendirmiş oluyorumdur sizleri.

— Sakin olun dostum, olayı büyütüyorsunuz... Teşekkür etmenizi gerektirecek bir şey de yok ortada. Hoş bir duygu sizinki, ama büyütüyorsunuz.

— Size teşekkür etmiyorum, yalnızca... size bakarken sevgi duyuyorum, mutlu oluyorum. Belki aptalca konuşuyorum, ama konuşmalı, açıklamalıyım... hiç değilse kendime olan saygımdan yapmalıyım bunu.

Her şeyi taşkın, bulanık ve heyecanlıydı prensin. Çok olasıdır, söyledikleri asıl söylemek istediği şeyler değildi. Bakışlarıyla şöyle soruyordu sanki: "İzin verirseniz konuşabilir miyim?" Bir ara

Belokonskaya ile göz göze geldi.

— Önemli değil cancağızım, dedi Belokonskaya. Devam et sen, devam et... Demin soluğun kesildi, ama şimdi rahatsın. Korkma, konuş. Bu baylar senden çok daha gariplerini gördüler, onun için, şaşırtamazsın onları. Oldukça zeki bir gençsin, gelgelelim, vazoyu kırdın, korkuttun bizi.

Prens gülümseyerek dinliyordu onu. Birden ihtiyara döndü.

— Sahi, bundan üç ay önce üniversite öğrencisi Podkumov ile devlet memuru Şvabrin'i sürgünden kurtaran sizdiniz, değil mi? Sizdiniz?

İhtiyarın yüzü biraz kızarmıştı. Mırıldanarak sakin olmasını söyledi prense.

Prens hemen İvan Petroviç'e döndü.

— Evet, sizinle ilgili de*** ilinde özgürlüğünü verdiğiniz, ama sonra başınıza tatsız işler açmış köylülerinize evleri yanınca inşaat için bedava kereste dağıttığınızı duydum, doğru mu bu?

İvan Petroviç,

— Bü-yü-tüyorsunuz, diye mırıldandı.

Ama böyle derken hoş, mağrur bir tavır takınmaktan da geri kalmamıştı. Ne var ki "bu büyütme" konusunda bu kez bütünüyle haklıydı. Prensin kulağına kadar gelmiş bu söylenti doğru değildi.

Prens sonra aydınlık bir gülümsemeyle Belokonskaya'ya döndü:

— Altı ay önce Lizaveta Prokofyevna'nın mektubuyla Moskova'da size geldiğimde nasıl öz oğlunuz gibi karşılamıştınız, evinize kabul etmiştiniz beni prenses. Gerçekten öz oğlunuz gibi karşılamıştınız ve ömrüm boyunca unutmayacağım bir öğüt vermiştiniz bana! Hatırlıyor musunuz?

Belokonskaya canı sıkkın,

— Neden paralayıp duruyorsun kendini canım? diye mırıldandı. İyi bir insansın, ama komik oluyorsun: Bir parçacık yakınlık gösteriyorlar sana, hayatını bağışlamışlar gibi teşekkürler edip duruyorsun insanlara. Bunun övünülecek bir şey olduğunu sanıyorsun, ama sıkıyorsun insanları.

Büsbütün öfkelenecekti yaşlı kadın, ama birden gülmeye başladı. Bu kez hoş, içten gülüyordu. Lizaveta Prokofyevna'nın da yüzü aydınlandı, İvan Fyodoroviç gülümsedi. Duygulu bir sevinçle, Belokonskaya'nın onu etkileyen söylediklerini tekrarladı:

— Lev Nikolayeviç'in iyi bir insan olduğunu söylemiştim... iyidir... sözcüğün tam anlamıyla iyidir, bir de prensesin dediği gibi konuşurken tıkanmasa...

Yalnızca Aglaya biraz üzgün gibiydi. Ancak yüzü (belki de öfkeden) biraz kızarmıştı.

İhtiyar tekrar fısıldadı İvan Petroviç'e:

— Gerçekten, çok hoş bir genç.

Prens artan bir heyecanla sürdürdü konuşmasını:

— Yüreğimde acılarla geldim buraya. Ben... ben korkuyordum sizden, kendimden korkuyordum.

(Giderek daha çabuk, daha tuhaf, daha duygulu konuşuyordu.) Daha çok da kendimden korkuyordum. Buraya Petersburg'a dönerken söz vermiştim kendime, geldiğim aile sebebiyle benim de aralarında bulunduğum soylularla, toplumun önde gelen, deneyimli, özgün kişileriyle tanışacaktım. Evet, kendim gibi prenslerin arasındayım şimdi, öyle değil mi? Tanımak istiyordum sizleri, gerekliydi benim için bu. Çok, pek çok gerekliydi!.. Çok fazla kötü şey duymuştum sizlerle ilgili, pek az da iyi şey... Küçük merakların insanları olduğunuzdan, geri kalmışlığınızdan, kültürsüzlüğünüzden, komik alışkanlıklarınızdan söz ediyorlardı. Ah, öylesine çok şey yazıyor, söylüyorlar ki sizinle ilgili! Bugün büyük bir merak ve heyecan içinde geldim buraya: Rus halkının bu yüksek tabakası gerçekten işe yaramaz, devri geçmiş, boş, elinden yalnızca ölmek gelebilen, ölmekte olduklarını bile fark etmeden geleceğin insanlarıyla kıskançlık içinde didişen insanlar mıydı, bizzat görmem, anlamam gerekiyordu. Şimdiye kadar tam olarak inanmıyordum bu söylenenlere, çünkü saraydaki üniformalıların veya... oraya rastlantı sonucu yükselmişlerin dışında yüksek tabakadan insanlar yoktu bizde, şimdi bütünüyle yok oldular, öyle değil mi, öyle değil mi?

İvan Petroviç alaylı gülümseyerek,

— Aslında hiç de öyle değil, dedi.

Belokonskaya tutamadı kendini, mırıldandı:

— İşte başladı yine!

İhtiyar tekrar araya girdi, alçak sesle,

— Laissez le dire[60] Baksanıza, tir tir titriyor bile.

Gerçekten de kendinde değildi prens.

— Ne oldu sonra? Harika, içten, zeki insanlar gördüm. Benim gibi bir çocuğa sevecen davranan, onu dinleyen saygın bir yaşlı insan gördüm... Karşısındakini anlayan, bağışlayabilen insanlar gördüm. Rusya içlerinde karşılaştığım samimi, temiz yürekli insanlardan aşağı kalmayan samimi, temiz yürekli, harika insanlar gördüm. Buna ne kadar sevindiğimi bilemezsiniz! İzin verin duygularımı anlatayım! Dünyada her şeyin biçim, köhne bir şekilcilik olduğunu, özün kuruyup tükendiğini daha önce gördüm, biliyorum. Ama bunun bizde olamayacağını anlıyorum şimdi. Başka herhangi bir yerde olabilir, ama bizde hayır... Yani sizler Cizvit misiniz şimdi, yalancı mısınız? Prens N.'nin demin anlattıklarını dinledim. İçtenlik, temiz yüreklilik, insani coşkulu bir mizah, gerçek bir saflık değil de neydi onunki? Canlılığını yitirmiş, yüreği ve sanatsal duyguları kurumuş bir insanın ağzından çıkacak sözcükler miydi onlar? Ölü insanlar sizlerin bana davrandığınız gibi davranabilirler miydi? Gelecek için, umutlar için bir ışık değil midir bu? Böyle insanların anlayamaması, geri kalması olası mıdır?

"Yüksek devlet görevlisi" gülümsedi.

— Bir kez daha rica ediyorum dostum, sakin olun. Bütün bunları başka bir zaman konuşuruz ve ben seve seve...

İvan Petroviç tuhaf bir ses çıkararak şöyle bir döndü oturduğu koltukta.

İvan Fyodoroviç de olduğu yerde kıpırdamaya başlamıştı. İvan Fyodoroviç'in amiri general, prensle hiç ilgilenmeden "yüksek devlet görevlisinin" eşiyle konuşuyordu. Oysa "yüksek devlet görevlisinin" eşi prensin anlattıklarına sık sık kulak kabartıyor, o yana bakıyordu.

Prens ihtiyara dönüp büyük bir heyecanla anlatmayı sürdürdü:

— Biliyor musunuz, konuşursam daha iyi olacak! (Ona özel bir güven duyuyor, bir sırrı onunla paylaşıyor gibiydi.) Dün burada konuşmamı yasaklamıştı Aglaya İvanovna, konuşamayacağım konuları bile belirlemişti. O konulara girince komik olduğumu söylüyor! Yirmi yedi yaşındayım, ama bir çocuk gibi olduğumun farkındayım. Bir düşüncemi açıklama hakkım yok, daha önce de söylemiştim bunu. Ancak Moskova'da Rogojin'le konuşurken açıklayabiliyordum düşüncelerimi... Birlikte Puşkin'i okuyorduk, bütün eserlerini okuduk. Rogojin'in bir şey bildiği yoktu, Puşkin'in adını bile duymamıştı... Komik görünümüm yüzünden düşüncelerimin, en önemli fikirlerimin basitleşeceğinden korkuyorum. Davranışlarım iyi değil. Her zaman yanlış şeyler yapıyorum. Dinleyenlerin gülmesine neden oluyor bu, düşüncemi basitleştiriyor. Ölçü duygum da yok. Önemli olan ise bu. Hatta en önemli olan... Biliyorum, en iyisi susup oturmam. Bir köşede sesimi çıkarmadan oturduğum zaman akıllı görünüyorum, etraflıca düşünebiliyorum da. Ama şimdi konuşursam daha iyi olacak. Bana çok hoş baktığınız için konuşmaya başladım. Harika bir yüzünüz var! Oysa hiç konuşmayacağım diye dün söz vermiştim Aglaya İvanovna'ya.

İhtiyar gülümsedi.

— Vraiment?[61]

— Ama arada bir haksız olduğumu düşündüğüm de oluyor. Şöyle geçiriyorum içimden: "İçtenlik davranışın önünde gelir." Öyle değil mi? Öyle değil mi?

— Kimi zaman öyledir.

— Her şeyi anlatmak istiyorum, her şeyi, her şeyi! Ah, evet! Benim düşüncelerimi bir hayalcinin veya siyaset adamının düşünceleri olarak mı görüyorsunuz? Yo, hayır, inanın yok öyle bir şey, son derece sıradandır benim düşüncelerim... İnanmıyor musunuz bu dediğime? Gülüyorsunuz, öyle mi? Biliyor musunuz, inancımı yitirdiğim zamanlar alçaklık ettiğim oluyor kimi kez. Demin buraya gelirken şöyle geçiriyordum içimden: "Peki ama, nasıl konuşacağım onlarla? Söyleyeceklerimden hiç değilse bir şeyler anlamaları için söze nasıl başlamalıyım?" Çok korkuyordum, en çok da sizden... Çok, çok korkuyordum sizden! Bununla birlikte, korkarsam ayıp olmaz mıydı? Ya bir öncünün hiç de iyi olmayan, çağdışı, dipsiz bir uçurum olduğunu görseydim ne olurdu? İşte benim sevincim de, burada hiç de bir uçurum falan bulmamak, aksine gayet canlı bir materyalle karşı karşıya olduğumdan emin olmaktır! Komikliğimiz yüzünden mahcup olmanın gereği yok, öyle değil mi? Evet, gerçekten öyle, komiğiz bizler, düşüncesiziz, kötü alışkanlıklarımız var, canımız sıkılıyor, gerçeği görme, anlama yeteneğimiz yok. Evet, öyle, hepimiz, siz de, ben de, onlar da! Ama komik olduğunuzu yüzünüze karşı söylediğim için gücenmediniz ya bana? Gücendiyseniz, o materyale ait değilsiniz demektir. Size bir şey söyleyeyim mi, bence komik olmak kimi zaman iyidir, hatta daha iyidir: Birbirinizi daha çabuk bağışlayabilirsiniz, daha kolay barışırsınız. Bir anda her şeyi anlamak gerekmez, doğrudan mükemmellikten başlamak da gerekmez! Mükemmelliğe ulaşmak için önce çok şeyi anlamamak gerekir. Gereğinden fazlasını anlarsak belki iyi anlayamayız. Size söylüyorum bunu, çok şeyi anlamış ve... anlamamış olanlara. Sizin adınıza korkmuyorum artık. Bir çocuğun size böyle şeyler söylemesine umarım kızmıyorsunuzdur? Elbette kızmazsınız! Evet, sizi incitenleri, hiçbir şekilde incitmeyenleri de unutabilir, bağışlayabilirsiniz siz. Çünkü en zoru da sizi incitmeyenleri bağışlamaktır. En zorudur, çünkü yakınmamızın bir nedeni yoktur. Benim büyük insanlardan beklediğim budur işte, buraya gelirken bütün bunları sizlere söylemek için acele etmemin nedeni de

buydu. Oysa nasıl söyleyeceğimi de bilemiyordum... Gülüyor musunuz İvan Petroviç? Yoksa ötekiler adına korktuğumu, onların avukatlığını yaptığımı, demokrasi ve eşitlik söylevi çektiğimi mi sanıyorsunuz? (Sinirli sinirli güldü prens. Konuşurken zaten sürekli kesik kesik, coşkulu gülüyordu.) Sizin adınıza, hepinizin ve hepimizin adına korkuyorum. Doğuştan bir prensim ben ve burada prenslerle birlikte oturuyorum. Hepimizi kurtarmak için söylüyorum bunları, prensler sınıfının karanlıklar içinde, bir şeyin farkında olmadan, sürekli sövüp sayarak, hep kaybederek yok olup gitmemesi için söylüyorum bunları. En önde olmak ve en büyük olmak varken neden başkalarına bırakalım yerimizi? Önde olunca büyük de olacağız. Büyük olmak için önce uşak olalım.

İkide bir koltuktan fırlayıp ayağa kalkmaya çalışıyordu, ama ihtiyar giderek artan bir huzursuzluk içinde yüzüne bakarak sürekli engel oluyordu ona.

— Bakın ne diyeceğim! Yalnızca konuşmanın yetmeyeceğini biliyorum: Basit bir örnek ya da basitçe bir başlangıç... daha iyidir, ben de başladım... Hem sonra, gerçekten mutsuz olabilir mi bir insan? Ah, mutlu olmaya gücüm varsa, hüzün ve felaketin ne anlamı olabilir? Biliyor musunuz, bir ağacın yanından geçeceksiniz, onu göreceksiniz ve mutlu olmayacaksınız ha, işte bunu aklım almaz! Sevdiğiniz bir insanla konuşacaksınız ve mutlu olmayacaksınız! Ah, anlatamıyorum... kötü durumda bir insanın bile adım başı göreceği öylesine çok güzel şey varken mi mutlu olamayacaksınız? Bir çocuğa bakın, güneşin doğuşuna bakın, bir otun boy atışına bakın, sizi seven insanların gözlerinizin içine bakışına bakın...

Uzun süredir ayakta konuşuyordu. İhtiyar korkarak bakıyordu ona. Durumu herkesten önce fark eden Lizaveta Prokofyevna ellerini çırparak “Aman Tanrım!” diye haykırdı. Aglaya prensin yanına koşup onu yakaladı ve o anda yüzü acıyla allak bullak olmuş, zavallı hastanın vahşi çığlığını duydu; “Cin, onu yere vurup şiddetle sarstı.”[62]Boylu boyunca halının üzerine uzanmıştı prens.

Biri çabucak bir yastık getirip koymuştu başının altına.

Böyle bir şeyi hiç kimse beklemiyordu. On beş dakika sonra Prens N., Yevgeniy Pavloviç, ihtiyar toplantıyı tekrar canlandırmaya çalıştılar, ama yarım saat sonra herkes arabalarına binip dağılmıştı. Duygulu çok şey söylendi, yakınanlar, üzüntülerini, düşüncelerini belirtenler oldu. Bu arada İvan Petroviç “Bu genç bir Slavcı veya buna benzer bir şey... yine de tehlikesi yok,” dedi. İhtiyar bir şey söylemedi. Ne var ki ertesi gün ve bir sonraki gün, hemen herkes biraz gücenikti. İvan Petroviç’in canı bile sıkılmıştı, ama çok değil... Amir general bir süre biraz soğuk durmuştu İvan Fyodoroviç’e. Ailenin “koruyucusu” yüksek devlet görevlisi ise aile babasına yumuşak bir dille de olsa, ima yollu, Aglaya’nın geleceği konusunda çok çok endişeli olduğunu söylemişti. Oldukça iyi yürekli biriydi. Toplantı süresince prense ilgisi daha çok prensin Nastasya Filippovna ile olan eski yakınlığınaydı. İkisinin bu yakınlığı üzerine bir şeyler duymuş ve bu çok ilgisini çekmişti. Hatta prense bu olayla ilgili birtakım sorular sormak istemişti.

Belokonskaya ayrılırken Lizaveta Prokofyevna’ya şöyle demişti:

— Ne diyeyim, hem iyi, hem kötü... Benim ne düşündüğümü öğrenmek istiyorsan, daha çok, kötü... Nasıl biri olduğunu kendin de gördün, düpedüz hasta!

Lizaveta Prokofyevna kararını vermişti, prens kesinlikle damat adayı “olamazdı”. Bütün gece düşünmüş, sonunda kararını vermişti: “Ben hayatta olduğum sürece Aglaya’nın kocası olamaz.” Sabahleyin kalktığında da kararı öyleydi. Ama bir saat sonra kahvaltıda kendi kendiyle tuhaf bir

çelişkiye düştü.

Ablalarının şaşırtıcı, ama çekinerek sordukları bir soruya Aglaya, onların sözünü soğuk, ama küstah bir tavırla birden kesip karşılık vermişti:

— Hiçbir zaman, hiçbir söz vermedim ben ona, hayatımda bir an bile kocam olarak da düşünmedim onu. Herhangi bir yabancıdan başka bir kimse değildir o benim için.

O anda kıpkırmızı olmuştu Lizaveta Prokofyevna'nın yüzü. Pek üzgün,

— Senden hiç beklemiyordum bunu, demişti. Seninle evlenebilecek biri değil, biliyorum, böyle olduğu için de Tanrı'ya şükrediyorum. Ama böyle bir şey söylemeni hiç beklemiyordum! Başka şeyler söyleyeceğini bekliyordum. Dünkü bütün o konukları kovardım da, yalnız onu ağırlardım, öyle bir insandır işte o!

Bu söylediğinden korkup birden susmuştu Lizaveta Prokofyevna. Ya o anda kızına ne büyük bir haksızlık ettiğini bilseydi? Oysa Aglaya'nın kafasında kesin kararı biçimlenmişti bile. Yalnızca her şeyin belli olacağı anı bekliyordu ve bu konuda her türlü ima, yarasına dikkatsizce her dokunuş yüreğini parçalıyordu.

VIII

Prens için o sabah ağır önsezilerin etkisi altında başladı; elbette bu durum hastalığıyla açıklanabilirdi, ama çok belirsiz bir hüzün vardı içinde ve ona en büyük acıyı veren de buydu. Gerçi ağır, üzücü, apaçık gerçekler vardı önünde, ama hüznü düşüncelerinin, hatırladıklarının üzerindeydi. Kendi kendini avutamayacağını biliyordu. O gün kendisi için çok önemli, kesin bir şeyin olacağı önsezisi yavaş yavaş yer etmeye başlamıştı içinde. Dün akşam geçirdiği nöbet hafifti. Kaygıdan, başında hafif bir ağırlıktan, omuzlarında ağrıdan başka bir rahatsızlık hissetmiyordu. Ruhunda bir sıkıntı olsa da, kafası çok iyi çalışıyordu. Hayli geç kalkmış, kalkar kalkmaz da akşam olanları bütün ayrıntılarıyla hatırlamıştı. Tam açık seçik olmasa da, nöbetten yarım saat sonra onu eve getirdiklerini de hatırlıyordu. Yepançinler'in adam yollayıp sağlık durumunu sordurduklarını öğrendi. Saat on bir buçukta bir adam daha yolladılar. Bu hoşuna gitti. İlk ziyaretçisi ona yardıma gelen Vera Lebedeva idi. Onu görür görmez ağlamaya başladı Vera Lebedeva, ama prens onu yatıştırınca bu kez güldü. Vera Lebedeva'nın gösterdiği yakınlık çok duygulandırmıştı prensi. Tutup ellerini öptü kızın. Vera kulaklarına kadar kızardı. Birden elini çekip korku içinde haykırdı:

— Ah, ne yapıyorsunuz, siz ne yapıyorsunuz!

Tuhaf bir şaşkınlık içinde çabucak çıkıp gitti odadan. Gitmeden, söz arasında babasının "merhum"un (babası general için hep böyle diyormuş) gece ölüp ölmediğini öğrenmek için gün doğmadan kalkıp İvolginler'e gittiğini, herkesin onun yakında öleceğini söylediğini anlatmıştı. On ikiden sonra döndü Lebedev ve sırf "kendilerinin değerli sağlık durumlarının nasıl olduğunu öğrenmek için bir dakikalığına" vb. prensin yanına uğradığını söyledi. Bu arada "dolapçığa" da bir göz atacaktı... Çok ahlayıp ofluyordu. Prens hemen başından savdı onu. Ama yine de prense dün akşamki nöbetiyle ilgili bir şeyler sormayı başarmıştı. Oysa bu konuda her şeyi bildiği belliydi... Lebedev'in arkasından Kolya geldi koşarak. O da bir dakikalığına uğramıştı. Gerçekten acelesi vardı Kolya'nın ve çok telaşlı, üzgündü. Babasıyla ilgili kendisinden saklanan her şeyi ona anlatması için yalvardı prense. Olayı dün duyduğunu söyledi.

Prens olan biteni Kolya'ya elinden geldiğince içten, eksiksiz, ayrıntılarıyla anlattı... Zavallı delikanlı yıldırım çarpmışa döndü. Bir şey söyleyemiyor, sessizce ağlıyordu. Prens o anın Kolya için hiçbir zaman unutamayacağı, delikanlının hayatında bir kırılma noktası olduğunun farkındaydı. Acele ederek bu olayla ilgili düşüncesini anlattı Kolya'ya. Ona göre yaşlı babası bu yaptığı hatanın üzüntüsünden ölmüştü ki, herkeste görülmeyen soylu bir özellikti bu... Prensi dinlerken Kolya'nın gözlerinin içi ışımaya başlamıştı.

— Gavrila'nın da, Varvara'nın da, Ptitsın'ın da Tanrı cezasını versin! Onlara bir şey söylemeyeceğim, ama bundan böyle yollarımız ayrıdır! Ah prens, dünden beri şimdiye kadar hissetmediğim öyle çok şey hissettim ki! Bir ders olsun bana bu! Varvara'nın yanında annemin rahatı yerinde, ama bu durumda annemi de oradan almam gerektiğini düşünüyorum. Ama şu da var...

Kendisini beklediklerini hatırlayınca yerinden fırladı, ayaküstü prensin sağlığını sordu, cevabı aldıktan sonra aceleyle ekledi:

— Başka bir şey yok mu? Duyduğuma göre, dün... (ancak sormaya hakkım yok bunu) ancak herhangi bir zaman, herhangi bir konuda güvenilir bir dosta ihtiyacınız olursa, o dostunuz şu anda karşınızda... Sanırım ikimiz de pek mutlu sayılmayız, öyle değil mi? Ama... bir şey sormayacağım size,

sormayacağım...

Kolya çıktı. Prens daha da derin düşüncelere daldı: Herkes bir şeyler olmasını bekliyordu, herkes kendince bir sonuca varmış, onun bilmediği bir şeyler biliyormuş gibi bakıyordu yüzüne. Lebedev ağzından laf almaya çalışıyor, Kolya imalı konuşuyor, Vera ağlıyordu. Sonunda “adam sen de” der gibi salladı kolunu prens, “Hep şu pis hastalığım yüzünden böyle şeyler geliyor aklıma,” diye geçirdi içinden. Saat ikiden sonra “bir dakikalığına” ziyaretine gelen Yepançinler’i görünce yüzü aydınlandı. Gerçekten de bir dakikalığına uğramışlardı. Kahvaltıdan kalktıklarında Lizaveta Prokofyevna “hemen” dolaşmaya çıkacaklarını söylemişti. Emir verir gibi soğuk, kesin, başka bir açıklamada bulunmadan söylemişti bunu. Hepsi birlikte, yani anne, kızlar, Prens Ş. çıkmışlardı. Lizaveta Prokofyevna her zaman gittiği yönün tam tersi yöne yürümüştü. Herkes hemen anlamıştı durumu, itiraz etmekten korktukları için sesini çıkaran olmamıştı. Lizaveta Prokofyevna ise, birtakım imalı sözlerden, itirazlardan kurtulmak için arkasına bakmadan, önden koşar adımlarla yürüyordu. Sonunda dayanamamıştı Adelaida, yürüyüşe çıktıklarına göre böyle koşturmalarının hiç gerekmediğini, annesine yetişemediğini söylemişti.

Birden arkaya dönmüştü Lizaveta Prokofyevna,

— Beni dinleyin, demişti, Şimdi onun evinin önünden geçeceğiz. Aglaya dün akşam ne dediyse dedi, sonra neler olduysa oldu, yine de yabancımız değildir, üstelik şimdi üzgün ve mutsuz... Ne olursa olsun, uğrayacağım yanına. İsteyen benimle gelir, istemeyen gelmez, yoluna devam eder, kimseye kapalı değil yol...

Kuşkusuz herkes izlemişti onu.

Doğal olarak, prens hemen dün akşam kırdığı vazo ve... çıkan skandal için özür diledi.

— Hiç önemli değil, dedi Lizaveta Prokofyevna. Vazoyu boş ver, ben senin için üzülüyorum. Bir skandal olduğunun farkındasın demek? Eh, hep “hemen ertesi sabah” fark edilir zaten... Geldi geçti işte... Onun da önemi yok. Çünkü kimse suçlamıyor seni. Neyse, hoşça kal. Kendini iyi hissediyorsan çık dolaş biraz, sonra gel yat yine, sana tavsiyem budur. Aklına gelirse, şimdiye kadar olduğu gibi uğra bize yine. Şunu hiç unutma, ne olmuş, ne sonuç vermiş olursa olsun, her zaman ailemizin bir dostu olarak kalacaksın, en azından benim... En azından kendim için söyleyebilirim bunu...

Lizaveta Prokofyevna’nın duygularını paylaştığını söyledi herkes. Sonra gittiler. Ama hastaya gönül alıcı, moral verici bir şeyler söylemekte gösterdiği bu acelecikte Lizaveta Prokofyevna’nın da farkına varmadığı hayli sert bir şeylerin gizli olduğunu prens hissedememişti. Aldığı “şimdiye kadar olduğu gibi” davette de, “en azından benim için” sözünde de yine gizli bir kehanet var gibiydi. Aglaya’yı düşünmeye başlamıştı prens. Evet, odaya girerken de, odadan çıkarken de çok hoş gülümseyerek bakmıştı ona Aglaya.

Ama iki kez gözlerinin içine bakmış olmasına karşın, herkes yine dost olduklarını söylerken o ağzını açıp bir şey söylememişti bile. Her zamankinden soluktu yüzü, sanki bir gecede zayıflamıştı... Prens “şimdiye kadar olduğu gibi” akşam onlara gitmeye karar vermişti. Heyecanla saate baktı. Yepançinler’in arkasından tam üç dakika sonra Vera girdi.

— Lev Nikolayeviç, dedi, Aglaya İvanovna size iletmem için gizlice...

Ürperdi prens.

— Pusula mı verdi?

— Hayır efendim. Sözlü olarak iletmemi söyledi. Onu bile güçlükle söyleyebildi. Bugün evden bir dakika bile ayrılmamanızı, akşam saat yediye ya da... tam duyamadım, dokuza kadar evde kalmanızı rica ediyor.

— Peki ama,... neden? Ne olacak?

— Hiçbir fikrim yok efendim. Yalnız kesinlikle iletmemi emretti, o kadar.

— Demek “kesinlikle” dedi, öyle mi?

— Hayır efendim, tam öyle demedi. Tam dönüp öyle diyecekti ki, o anda korkup geri çekildim. Ama yüzünden öyle demek istediğini anladım. Yüzüme öyle bir bakış baktı ki, kalbim duracak sandım...

Daha başka sorular da sormasına karşın, Vera’dan bir şey öğrenemedi prens; kızcağızın heyecanının artmasından başka bir şeye yaramamıştı soruları. Yalnız kaldıktan sonra divana uzandı, tekrar düşünmeye başladı. Sonunda, “Belki bu akşam saat dokuza kadar birileri olacaktır onlarda, konukların yanında yine bir saçmalık yapacağımdan korkuyordur,” diye düşündü ve sık sık saate bakarak sabırsızca akşamı beklemeye koyuldu. Ne var ki bilmece akşamdan çok daha önce, yine yeni bir konuğun gelmesiyle çözüldü. Bu çözüm acılı başka bir bilmeceyi de beraberinde getirmişti: Yepançinler’in çıkmasından tam yarım saat sonra İppolit girdi odasına. Öylesine yorgun, bitkindi ki, girer girmez bir şey söylemeden kendini koltuğa atmış, kendinde değilmiş gibi dayanılmaz bir öksürük nöbetine tutulmuştu. Ağzından kan gelene kadar öksürdü. Gözleri parlıyordu, yanaklarında kırmızı lekeler belirmişti. Mırıldanarak bir şey söyleyecek oldu ona prens, ama İppolit cevap vermedi, daha sonra da uzun süre bir şey söylemeden, onu şimdilik rahatsız etmemesi için kolunu salladı prense. Neden sonra geldi kendine. Zorlanarak, hırıltılı bir sesle,

— Gidiyorum! dedi.

Prens yerinden hafifçe doğrulup,

— İsterseniz götüreyim sizi, dedi.

Ama evden ayrılmaması için biraz önce aldığı emri hatırlayınca hemen sustu.

İppolit gülmeye başladı. Güçlükle soluk alırken hırıltılı bir sesle,

— Buradan gitmiyorum, dedi. Tersine, bir iş için özellikle gelmeyi düşündüm buraya... Yoksa rahatsız etmezdim sizi. Oraya gidiyorum ben, hem sanırım bu kez kesin. Bitti! İnanın, bana acıyasınız diye söylemiyorum bunu... Bu sabah saat onda o ana kadar kalkmamak üzere yatmıştım, ama sonra vazgeçtim, size gelmek için tekrar kalktım... Gerekiyordu çünkü...

— Size bakınca içim burkuluyor. Buraya kadar zahmet edeceğinize çağırsaydınız ya beni...

— Bu kadarı yeter işte. Sosyete nezaketi için içinizin burkulması yeter... Sahi, unuttum, sizin sağlığınız nasıl?

— İyiyim. Dün biraz... ama çok değil...

— Duydum, duydum. Olan Çin vazosuna olmuş. Ne yazık ki ben yoktum orada! Bir iş için geldim size. Önce bugün Gavrila Ardalionoviç'i görmek mutluluğuna erdim. Yeşil bankta Aglaya İvanovna ile oturuyordu. Şaşırdım doğrusu, bir insanda o kadar aptal bir görünüm olamaz... Gavrila Ardalionoviç'in ayrılmasından sonra Aglaya İvanovna'nın kendisine de söyledim bunu... (İppolit prensin sakin yüzüne bakarak, buna inanmıyormuş gibi sürdürdü konuşmasını:) Sanırım hiçbir şeye şaşmıyorsunuz siz prens. Hiçbir şeye şaşmamak çok zeki olmanın işaretidir derler. Bence aynı ölçüde aptallığın da işaretidir... Ama kusura bakmayın... sizin için söylemiyorum bunu. Bugün hep yanlış konuşuyorum.

— Dünden biliyordum ben Gavrila Ardalionoviç'in...

Ne söyleyeceğini bilemediğinden olacak, sözünün sonunu getiremedi prens. Oysa İppolit onun neden şaşırmadığına üzülüyordu.

— Biliyordunuz demek! Bu ilginç işte! Ama anlatmak istemezsiniz belki... Peki, bugünkü randevuya tanık oldunuz mu?

— Siz orada olduğunuza göre, benim orada olmadığımı bilmeniz gerekir.

— Eh, belki bir çalının arkasına saklanmışsınızdır... Bununla birlikte, ne olursa olsun, sevindim, sizin adınıza kuşkusuz... Çünkü Gavrila Ardalionoviç'i tercih etti diye düşünüyordum!

— Rica ederim, bu konuda bana bir şey söylemeyin İppolit. Hem bu tür bir ifadeyle...

— Öyle ya, her şeyi bildiğinize göre...

— Yanılıyorsunuz. Hiçbir şey bildiğim yok. Bilmediğimi Aglaya İvanovna da biliyordur kuşkusuz. Buluşacaklarından da haberim yoktu... Buluştular mı diyorsunuz? Tamam, çok güzel, kapatalım artık bu konuyu...

— Peki ama, nasıl oluyor bu, hem biliyordunuz, hem haberiniz yoktu? "Kapatalım artık bu konuyu," diyorsunuz, öyle mi? Hayır, bu kadar safdil olmayın! Özellikle de bir şey bilmiyorsanız. Güveniyorsunuz, çünkü bir şey bildiğiniz yok. Peki, o ağabeyle kız kardeşin hesaplarından haberiniz var mı? Belki birtakım kuşkular vardır içinizde? (Prensin sabırsız bir hareketini görünce ekledi İppolit:) Pekâlâ, pekâlâ, kapatıyorum konuyu... Ama ben buraya önemli bir iş için geldim ve size açıklamak istiyorum onu. Lanet olsun, açıklama yapmadan ölmek çok zor. Açıklama yapmayı öyle çok istiyorum ki! Dinlemek istiyor musunuz beni?

— Anlatın, dinliyorum.

— Gelgelelim, değiştirdim yine fikrimi: Yine de Gavrila denen adamdan başlayacağım. Düşünebiliyor musunuz, bugün bana da yeşil bankta randevu verilmişti. Ama size yalan söylemek istemiyorum: Ben ısrarla istemiştim bu randevuyu, bir sırrı kendisine açacağıma söz vermiştim... Oraya çok erken mi gittim, bilmiyorum (sanıyorum öyle), ama tam Aglaya İvanovna'nın yanına oturmuştum ki, baktım Gavrila Ardalionoviç ile Varvara Ardalionovna, dolaşmaya çıkmış gibi, kol kola geliyorlar. Beni görünce çok şaşırdılar gibi geldi bana. Böyle bir şey beklemiyorlardı. Bozulmuşlardı bile. Aglaya İvanovna, ister inanın ister inanmayın, ben orada olduğum için midir, yoksa Gavrila Ardalionoviç'i gördüğü için midir (o anda çok yakışıklıydı çünkü), biraz paniğe kapıldı, yüzü kıpkırmızı oldu ve bir saniyede çok komik bir biçimde bitirdi işi: Hemen ayağa kalktı,

Gavrila Ardalionoviç'in selamına da, Varvara Ardalionovna'nın yapmacık gülümsemesine de öne eğilerek karşılık verdi ve hemen kesip attı: "Dostça, içten duygularınız için teşekkürlerimi bildirmek amacıyla görmek istemiştim sizi, bir gün bu duygularınıza ihtiyacım olursa, bilesiniz ki..." Böyle dedikten sonra tekrar öne eğilerek selam verdi ve Gavrila Ardalionoviç ile Varvara Ardalionovna'yı yolcu etti. Onlar da gitti. Ama bozuk mu, mağrur mu gittiklerini bilemiyorum. Gavrila'nın bozuk olduğu kesindi, bir şey anlayamamış, ıstakoz gibi kıpkırmızı olmuştu (yüz ifadeleri bazen çok tuhaf oluyor!). Varvara Ardalionovna hemen toz olmalarının gerektiğini, Aglaya İvanovna için bunun gerekli olduğunu hemen anlamış olacak, hemen uzaklaştırmıştı ağabeyini. Ondan daha zeki, eminim şu anda da pek mağrurdur. Ben ise Aglaya İvanovna'ya Nastasya Filippovna ile görüşmesi üzerine bir şeyler söylemek için oradaydım.

— Nastasya Filippovna ile mi? diye haykırdı prens.

— Vay! Yanılmıyorsam soğukkanlılığınızı yitirmeye, şaşırmaya başladınız? Olağan bir insana dönüşmek istemenize çok sevindim. Bunun için güleceğiniz bir şey anlatacağım size. Yüce ruhlu genç kızlara hizmet etmenin karşılığı buymuş işte: Bugün bir tokat yedim kendisinden!

Elinde olmadan sordu prens:

— Ma-nevi tokat mı?

— Evet, fiziki değildi! Benim gibi birine kimsenin elinin kalkacağını sanmam. Bir kadın bile vurmaz bana... Gavrila ise hiç vurmaz! Gerçi dün bir ara üzerime yürüyeceğini sanmıştım ya neyse... Bahse girerim, şu anda ne düşündüğünüzü biliyorum; şöyle düşünüyorsunuz: "Tut ki dövmek olmaz onu, ama uyurken yüzüne bir yastık veya ıslak bir bez parçası bastırıp pekâlâ öldürülebilir, öyle de olması gerekir..." Böyle düşündüğünüz yüzünüzden belli, şu dakikada böyle düşünüyorsunuz.

Prens nefretle,

— Hiçbir zaman öyle düşünmedim! dedi.

— Bilmiyorum, bu gece rüyamda biri ıslak bez parçasıyla boğuyordu beni... Bunu kimin yaptığını söyleyebilirim size: Düşünebiliyor musunuz? Rogojin boğmaya çalışıyordu beni! Ne dersiniz, ıslak bezle boğmak mümkün müdür insanı?

— Bilmiyorum.

— Ben mümkün olduğunu duydum. Pekâlâ, bırakalım bu konuyu. Eh, neden bir dedikoducuymuşum ben? Neden Aglaya İvanovna dedikodu yapmakla suçladı beni bugün? Hem de düşünebiliyor musunuz, söylediklerimi son sözcüğüne kadar dinledikten, bazı şeyleri tekrar tekrar sorduktan sonra... Kadınlar böyledir işte! Onun için Rogojin'le, o tuhaf adamla bile görüştüm. Aglaya İvanovna'nın çıkarı için, Nastasya Filippovna ile baş başa bir buluşma da ayarladım. Nastasya Filippovna'nın "artıklarına mı kaldığı" gibi bir şeyler söylememe mi gücendi acaba? Oysa kendi iyiliği için anlatmaya çalışıyordum bunu ona. Kabul ediyorum, bu konuda iki de mektup yazmıştım ona. İşte bugün de üçüncüsü, buluşmamız... Önce bunun onu küçük düşüreceğini söyledim kendisine... Ayrıca o "artıklar" sözcüğü de benim değildir. En azından Gavrila'nın evinde herkesin dilinde... Nastasya Filippovna da aynı şeyi söylüyor. Öyleyse neden dedikoducu oluyormuşum? Evet, farkındayım, farkındayım: Çok komik buluyorsunuz beni. Hem bahse girerim, Puşkin'in şu aptal mısralarını geçiriyorsunuzdur içinizden:

“Ve belki de hüzünlü son günümde,

Bir veda gülümsemesiyle ışıldar aşk.”

Ha-ha-ha! (Birden nöbet gelmiş gibi gülmeye, arkasından öksürmeye başladı. Boğulurca öksürürken hırlayarak sürdürdü konuşmasını:) Görüyor musunuz şu Gavrila’yı: “Artıklar” diyor, sonra bu artıkları kendi elde etmeye çalışıyor!

Uzun süredir susuyordu prens.

Neden sonra mırıldanarak sordu:

— Nastasya Filippovna ile buluşacağını mı söylediniz?

— Sahi, Aglaya İvanovna’nın bugün Nastasya Filippovna ile buluşacağını, Aglaya İvanovna’nın daveti, benim çabam sonucu Rogojin’in Nastasya Filippovna’yı bu amaçla Petersburg’dan buraya getirdiğini, Nastasya Filippovna’nın şu anda Rogojin’le birlikte sizin çok yakınınızda, şu içten pazarlıklı Bayan Darya Alekseyevna’nın evinde olduğunu bilmiyorsunuz demek... Aglaya İvanovna bugün Nastasya Filippovna ile dostça konuşmak, birtakım sorunları çözmek için oraya, o içten pazarlıklı bayanın evine gidecek. Aritmetik problemleri çözecekler. Bilmiyor muydunuz? Gerçekten mi bilmiyorsunuz?

— İnanılacak gibi değil!

— İnanılacak gibi değilse iyi. Hem siz nereden bileceksiniz ki? Gerçi burada sinek uçsa herkesin haberi oluyor ya... öyle bir yer işte burası! Ama uyardım ben sizi, bana teşekkür etmelisiniz. Neyse, hoşça kalın. Görüşmek üzere... öteki dünyada kuşkusuz... Şu da var: Alçakça davrandım size çünkü... ne için alçaklık etmiş olayım ki? Siz söyleyin. Sizin çıkarınıza mı? Evet, “itiraflarımı” ona adadım ben (biliyor muydunuz bunu?) Evet, seve seve karşıladı bunu! He-he! Ne var ki ona karşı alçaklık etmedim, ona karşı hiçbir suçum yok. Ama küçük düşürdü beni, oyuna getirdi... Öte yandan size karşı da suçlu değilim. Orada “artıklar”dan, bazı şeylerden söz ettiysem, yine de şimdi buluşma gününü, saatini, yerini söylüyorum size, bütün oyunu açık ediyorum... elbette can sıkıntımdan, dürüstlüğümden değil. Hoşça kalın. Bir kekeme veya veremli gibi çok gevezelik ettim... Dikkat edin, zaman geçirmeden önleminizi alın, insanım diyorsanız kuşkusuz... Bu akşam buluşacaklar, orası kesin.

Kapıya yürüdü İppolit, ama prens seslendi arkasından, kapıda durdu İppolit.

— Demek Aglaya İvanovna’nın bu akşam Nastasya Filippovna ile buluşmaya gideceğini söylüyorsunuz? diye sordu prens, alnında, yanaklarında kırmızı lekeler oluşmuştu.

İppolit arkaya yarım dönüp,

— Kesin bilmiyorum, ama herhalde öyle, diye karşılık verdi. Hem başka türlü de olamaz. Nastasya Filippovna onlara gidecek değil ya... Gavrila’nın evinde de görüşemezler, neredeyse ölüm döşeğinde biri var orada çünkü. Generalin durumu için siz ne diyorsunuz?

— Olacak şey değil! dedi prens. İstese bile, nasıl çıkar evden? O evdeki... kuralları bilmiyorsunuz siz: Tek başına evden çıkıp Nastasya Filippovna’ya gidemez. Saçma!

— Görüyorsunuz işte prens: Durduk yerde kimse atlamaz pencereden, ama yangın çıksa en

kibarından bir beyefendi de, hanımefendi de pencereden atar kendini. Zorunlu olduktan sonra yapacak bir şey kalmaz, bizim küçük hanım da Nastasya Filippovna ile görüşmeye gidecektir. Sizin küçük hanımların bir yere gitmelerine gerçekten izin vermiyorlar mı?

— Hayır, onu demek istememiştim...

— Eh, onu demek istememişseniz, küçük hanım da verandadan inip yoluna gidebilir demektir, isterse bir daha da dönmeyebilir. Bazen öyle olur ki, gemileri de yakarsınız, bir daha eve dönmezsiniz... Hayat yalnızca kahvaltılar, akşam yemekleri, Prens Ş.'ler falan değildir. Bana öyle geliyor ki, siz Aglaya İvanovna'yı küçük bir kız veya bir yatılı okul öğrencisi sanıyorsunuz. Bunu ona da söyledim; sanırım hak verdi bana. Saat yediye veya sekize kadar bekleyin... Sizin yerinizde olsam, kapıdan çıktığı anda haberimin olması için gözcü yollardım oraya. Hiç değilse Kolya'yı yollayın. Seve seve casusluk yapar sizin için. Kuşkunuz olmasın bundan, Yani sizin için yapar bunu... Göreceli şeylerdir bunlar çünkü... Ha-ha!

Çıktı İppolit. Casusluk yapması için prensin kimseye ricada bulunmasına gerek yoktu. Bunu kendi de yapabilirdi. Aglaya'nın, akşama kadar evden çıkmamasıyla ilgili verdiği emrin nedeni belliydi artık: Belki uğrayıp alacaktı onu, belki de prensin oraya gelmesini istemiyordu, bu yüzden evde kalmasını söylemişti... İkisi de olabilirdi. Başı dönüyordu prensin. Odanın içinde her şey dönüyordu. Divana uzanıp gözlerini kapadı.

Öyle veya böyle, olay kesindi bu kez ve sonuçlanacaktı. Hayır, prens küçük bir kız veya yatılı okul öğrencisi gibi görmüyordu Aglaya'yı. Uzun zamandır korktuğunun veya buna benzer bir şeyler hissettiğinin farkındaydı. Peki ama, neden Nastasya Filippovna'yı görmek istiyordu Aglaya? Bir ürperti geçti bedeninden, yine ateşi çıktı.

Hayır, çocuk olarak görmüyordu Aglaya'yı! Son zamanlarda onun bazı bakışları, bazı sözleri korkutuyordu prensi. Aglaya sanki aşırı derecede cesaretlenmiş, ciddileşmişti. Prens bunun kendisini korkuttuğunu hatırlıyordu. Evet, bu son günlerde böyle şeyler düşünmemeye, bu ağır düşünceleri kafasından atmaya çalışıyordu. Ama neler gizliydi bu kızın ruhunda? Onun ruh temizliğinden kuşkusu yoktu, ama bu soru yine de acı veriyordu ona. Evet, işte bugün cevaplarını bulacaktı bu sorular, her şey açıklığa kavuşacaktı. Korkunç bir düşünceydi bu! Gelgelelim, yine "şu kadın" çıkmıştı ortaya! Prens neden acaba bu kadının her zaman kaderinin belli olacağı son anda ortaya çıkacağını, her şeyi berbat edeceğini, çürük bir iplik gibi parçalayacağını düşünüyordu? Şu anda uyukluyor olsa da, içinde böyle bir duygunun her zaman var olduğuna yemin edebilirdi. Son günler onu unutmaya çalışmasının tek nedeni ondan korkmasıydı. Peki, seviyor muydu bu kadını, yoksa nefret mi ediyordu ondan? Bu soruyu ilk kez o gün sormuyordu kendine, bu konuda içi rahattı: Kimi sevdiğini biliyordu... İkisinin görüşecek olmasından da, bu görüşmenin tuhaflığından da, bilmediği nedenlerinden de, çıkacak (nasıl olursa olsun) sonuçtan da korktuğu yoktu, ama Nastasya Filippovna'dan korkuyordu... Aradan birkaç gün geçtikten sonra, o hummalı saatlerde hemen her an onun gözlerinin, bakışının gözünün önünde olduğunu, kulaklarında hep onun söylediği (ama o hummalı, hüzünlü saatler geçtikten sonra hemen hiçbirini hatırlamadığı) tuhaf birtakım sözcüklerin çınladığını hissediyordu. Sözgelimi, Vera'nın ona yemek getirdiğini, yemeğini yediğini hayal meyal hatırlıyordu, ama yemekten sonra uyuyup uyumadığını hatırlamıyordu. Ne var ki akşam Aglaya'nın verandanın merdivenlerinden çıkıp odaya girdiği, kendisinin divandan ayağa fırlayıp Aglaya'yı karşılamak için odanın ortasına koştuğu andan sonra olanları açık seçik hatırlıyordu. Saat yediyi çeyrek geçiyordu. Yalnızdı Aglaya. Çok acele giyinmiş gibiydi. Kıyafeti sadeydi. Hafif bir pelerin almıştı omzuna. Yüzü dün olduğu gibi

soluktu. Gözlerinde kuru bir parlaklık vardı. Prens onun gözlerini hiç böyle görmemişti. Gözlerini kırpmadan bakıyordu prensin yüzüne. Sakinmiş gibi, durgun bir tavırla,

— Hazırlanmışsınız, dedi. Giyiniksiniz, şapkanız da elinizde. Demek haber vermişler size. Kimin haber verdiğini biliyorum: İppolit, değil mi?..

Dili tutulmuş gibi mırıldandı prens:

— Evet, bir şeyler anlattı bana...

— Gidelim: Bana eşlik etmek zorunda olduğunuzu biliyorsunuz. Sanırım evden çıkacak gücünüz vardır?

— Var, ama... doğru mu bu yaptığınız?

Bir anda kesildi sesi, artık bir şey söyleyemez oldu. Çılgın kızı durdurmak için tek çabasıydı bu, sonra bir köle gibi yürüdü arkası sıra. Düşünceleri ne denli bulanık, karışık olursa olsun, ona eşlik etse de etmese de Aglaya'nın oraya gideceğini biliyordu. Öyleyse ne olursa olsun, ona eşlik etmek zorundaydı. Genç kızın ne kadar kararlı olduğunun farkındaydı. Böylesine bir heyecanı, taşkınlığı durdurmak onun yapabileceği bir şey değildi. Konuşmadan yürüyorlardı. Yol boyunca aralarında tek sözcük etmediler. Ancak Aglaya'nın yolu çok iyi bildiğinin farkındaydı prens; tenha olduğu için yolu uzatarak başka bir sokaktan dolaşmalarını önerdiğinde Aglaya gergin bir dikkatle dinlemişti onu, kararlı bir sesle kısaca cevap vermişti: "İkisi de aynı!" Darya Alekseyevna'nın evine iyice yaklaştıklarında (kocaman, eski, ahşap bir evdi bu) pek şık giyimli bir bayanla genç bir kız çıktı kapıdan. Aralarında yüksek sesle konuşup gülüşerek, eve doğru yürümekte olanları fark etmemiş gibi, merdivenlerin hemen dibinde bekleyen gösterişli kupa arabasına bindiler. Kupa arabası uzaklaşır uzaklaşmaz evin kapısı bir kez daha açıldı, Rogojin Aglaya ile prensi bekledi, onlar içeri girdikten sonra kapıyı kapadı.

Prensin yüzüne tuhaf tuhaf bakarak yüksek sesle,

— Evde dördümüzden başka kimse yok, dedi.

Nastasya Filippovna ilk odada bekliyordu. O da oldukça sade giyinmişti. Tepeden tırnağa siyahlar içindeydi. Prensle Aglaya'yı karşılamak için ayağa kalktı, ama gülümsemiyordu, prense elini bile uzatmamıştı.

Tedirgin, huzursuz bakışını sabırsızca Aglaya'ya doğrultmuştu. Birbirlerine uzak oturuyorlardı. Aglaya köşedeki sedire, Nastasya Filippovna pencerenin önüne oturmuştu. Prens ile Rogojin ayaktaydı, oturmalarını öneren bile olmamıştı. Prens şaşkın, acı çeker gibi bir kez daha baktı Rogojin'e, ama beriki sadece gülümsüyordu. Sessizlik birkaç dakika daha sürdü.

Sonra kötüye işaret bir ifade belirdi Nastasya Filippovna'nın yüzünde. Israrlı, katı, neredeyse nefret dolu bakışı Aglaya'nın üzerinden bir an ayrılmıyordu. Aglaya'nın hafif mahcup durduğu belliydi, ama kesinlikle korku yoktu bu duruşunda. Odaya girdiğinde şöyle bir bakmıştı rakibesine, oturduktan sonra ise derin düşüncelere dalmış gibi hep önüne bakmaya bakmıştı. Farkında değilmiş gibi, iki kez başını kaldırıp odayı gözden geçirmiş, üzerine burada pislik bulaşacağından çekiniyormuş gibi yüzünü buruşturmuştu. İkide bir giysisinin sağını solunu düzeltiyordu. Bir ara huzursuzca, sedirin ucuna doğru yerini bile değiştirmişti. Ne yaptığının farkında değilmiş gibiydi. Bu

daha da tedirgin ediyordu onu. Sonunda başını kaldırıp kararlı bir tavırla Nastasya Filippovna'nın gözlerinin içine baktı ve o anda rakibesinin öfkeli bakışında parlayan her şeyi açıkça gördü. Birbirlerini anlıyorlardı. Ürperdi Aglaya.

Neden sonra çok sakin,

— Sizinle neden görüşmek istediğimi sanırım biliyorsunuz, dedi.

Bu kısacık cümleyi söylerken bile iki kez duraklamıştı.

Nastasya Filippovna soğuk, kısaca karşılık verdi:

— Hayır, bir şey bildiğim yok.

Aglaya'nın yüzü kızardı. Belki de o anda bu kadınla "bu kadının" evinde oturması, onun cevabını beklemesi son derece tuhaf ve inanılmaz gelmişti ona. Nastasya Filippovna'nın sesini duyduğu anda bütün bedeninde bir ürperti dolaşmıştı. Besbelli "bu kadın" da çok rahat fark etmişti bunu.

Aglaya ısrarla önüne, yere bakarak neredeyse fısıldadı:

— Her şeyin farkındasınız... ama ne olup bittiğini... anlayamıyor gibi... yapıyorsunuz.

Nastasya Filippovna belli belirsiz gülümsedi.

— Nereden çıkardınız bunu?

Aglaya komik, beceriksiz bir tavırla ekledi:

— Sizin evinizde... bulunduğum için benim durumumdan yararlanmak istiyorsunuz...

Nastasya Filippovna birden yükseltti sesini:

— Bu durumunuzun suçlusu ben değilim, sizsiniz! Bu görüşmeyi ben istemedim, siz istediniz! Nedenini de hâlâ bilmiyorum!

Aglaya gururla kaldırdı başını.

— Ağzınızdan çıkanı kulağınız duysun, ben buraya sizinle, sizin silahınızla savaşmak için gelmedim...

— Ya! Ama yine de "savaşmaya" geldiniz, öyle mi? Biliyor musunuz, sizin daha... zeki olduğunuzu sanıyordum.

İkisi de karşılıklı hıncını artık gizlemeden bakıyorlardı birbirinin yüzüne. Oysa bu iki kadından biri kısa süre önce ötekine nasıl mektuplar yazmıştı! Ama işte daha ilk anda, konuşmaya başlar başlamaz her şey açığa çıkmıştı. Ne oluyordu? Odada bulunan dört kişiden hiçbiri durumu o anda yadırgamıyordu. Dün böyle bir şeyi rüyasında bile görebileceğine inanmayan prens, uzun zamandır bunun olacağını hissediyormuş gibi ayakta duruyor, izliyor, dinliyordu. En fantastik rüyası ansızın son derece açık seçik, gerçeğin ta kendisi olarak çıkmıştı karşısına. Bu kadınlardan biri ötekinden öylesine nefret ediyor, bunu onun yüzüne haykırmayı öylesine çok istiyordu ki (ertesi gün Rogojin'in dediği gibi, belki de sırf bunun için gelmişti buraya), ötekinin (karışmış aklıyla, hasta ruhuyla ne denli değişik biri olursa olsun) buraya gelirkenki düşünceleri, rakibesinin bu kadınca nefreti ve tiksintisi

karşısında direnemez, ister istemez değişirdi. Prens, Nastasya Filippovna'nın mektuplardan söz açmayacağına emindi. Onun kıvılcımlar saçan gözlerinden bu mektupların şimdi ona neye mal olacağını anlamıştı. Aglaya'nın ise şimdi o mektuplardan söz etmemesi için prens ömrünün yarısını vermeye hazırdı.

Ama Aglaya birden toparladı kendini.

— Yanlış anladınız, dedi, her ne kadar sevmiyorsam da sizi... buraya sizinle tartışmak için gelmedim. Ben... ben buraya sizinle insanca konuşmaya geldim. Bu görüşmeyi teklif ederken size neler söyleyeceğimi kararlaştırmıştım, ama beni yanlış anlamış olsanız da, kararımı değiştirmeyeceğim. Bu benden çok sizin için kötü olacak. Bana yazdıklarınıza cevap vermek istedim, hem de sözlü olarak, böyle yapmamın daha uygun olacağını düşündüm. Dinleyin, mektuplarınızın hepsine topluca cevap veriyorum: İlk kez kendisiyle tanıştığım gün acıdım Prens Lev Nikolayeviç'e, sonra bir de evinizde verdiğiniz davette olup bitenleri duyduğumda. Acıdım, çünkü sizin gibi bir insanla... mutlu olabileceğine... inanabilecek kadar temiz yürekli ve saf bir insandır. Onun adına korktuğum şey gerçekleşti sonunda: Sevemezdiniz onu; acı çektirdiniz ve fırlatıp attınız... Aşırı gururlu biri olduğunuz için sevemezdiniz onu... Yo, hayır, gururlu değilsiniz siz, yanlış söyledim, kendinizi beğenmiş olduğunuzdan sevemezdiniz onu... O bile değil: Siz handiyse... deliliğe varan bir aşk duyuyorsunuz kendinize, bunun en kesin delili de bana yazdığınız mektuplar. Böylesine sade bir insanı sevemezdiniz. Hatta belki için için küçümsediniz de onu, alay ettiniz onunla... Yüz kızartıcı duruma düşmekten, aşağılanmaktan haz duyuyor da olabilirdiniz. Daha az ayıplanacak bir duruma düşmüş olsaydınız ya da hiç böyle bir şey olmasaydı daha mutsuz bile hissederdiniz kendinizi... (Aglaya böyle bir görüşme daha söz konusu değilken düşünüp hazırladığı bu konuşmayı büyük haz duyarak sürdürürken, bir yandan da Nastasya Filippovna'nın heyecandan değişmiş yüzüne sözlerinin onun üzerindeki etkisini anlamak için alaylı alaylı bakıyordu.) Hatırlıyor musunuz, o zaman bir mektup yazmıştı bana prens, mektuptan sizin haberiniz olduğunu, hatta onu okuduğunuzu söylüyordu? O mektup her şeyi anlattı bana, hem de çok doğru olarak. Geçen gün Lev Nikolayeviç aynı şeyi tekrar söyledi bana, yani şimdi sözcüğü sözcüğüne size anlattıklarımı... O mektubu aldıktan sonra beklemeye başladım. Buraya geleceğinizi tahmin ediyordum, Petersburg'dan başka bir yerde duramazdınız çünkü. Taşrada kalamayacak kadar genç ve güzelsiniz... Ayrıca bu da benim sözüm değildir. (Bunu söylerken kıpkırmızı oldu Aglaya'nın yüzü. O andan sonra da sözünü bitirinceye kadar bir daha gitmedi yüzündeki bu kızarıklık.) Prensi bir sonraki görüşümde onun adına hem çok üzüldüm, hem çok utandım. Sakın gülmeyin! Gülecekseniz bunu anlayabilecek insan değilsiniz demektir...

Nastasya Filippovna hüzünlü, ama sert bir tavırla karşılık verdi:

— Görüyorsunuz, gülmüyorum.

— Aslında benim için hiç önemli değil, ister gülün, ister gülmeyin. Kendisine sorduğumda, uzun zamandır sizi sevmediğini, sizi hatırlamanın bile ona ıstırap verdiğini, hatırladıkça size acıdığını, "yüreğinin sızladığını" söyledi. Size şunu da söyleyeyim, ömrümde onun kadar temiz yürekli, dürüst ve her şeye çabucak inanan bir insan tanımadım ben. Onu dinledikten sonra, isteyen herkesin onu kolaylıkla aldatabileceğini, kendisini aldatan herkesi aradan bir süre geçtikten sonra bağışlayabileceğini öğrendim ve işte bunun için de sevdim onu...

Aglaya, böyle bir şey söyleyebildiğine inanamıyormuş gibi şaşırdı, bir an sustu. Ama o anda

sınırsız bir gururun parıltısı vardı bakışlarında. Şimdi “bu kadın” onun itiraflarına gülüyor olmasına karşın, bunu artık hiç önemsemiyor gibiydi.

— Her şeyi anlattım size, sanırım şu anda sizden ne istediğimi anlamışsınızdır?

Nastasya Filippovna alçak sesle karşılık verdi:

— Belki anlamışımdır... ama bunu siz söyleyin.

Aglaya’nın yüzü öfkeyle kaplandı. Kararlı bir tavırla, tane tane konuşarak,

— Şunu öğrenmek istiyorum sizden, dedi, prensin bana olan duygularına siz ne hakla karışıyorsunuz? Ne hakla yazabildiniz bana o mektupları? Onu terk etmişken, öylesine aşağılayarak yüzüstü bırakmışken... hangi hakla ona ve bana ikide bir onu sevdiğinizi anlatmaya çalışıyordunuz?

Nastasya Filippovna kendini zorlayarak cevap verdi:

— Ona da, size de onu sevdiğimi açıklamadım, (duyulur duyulmaz bir sesle ekledi:) Evet... haklısınız, bırakıp kaçtım onu...

— Nasıl “ona da, bana da” açıklamadınız! diye haykırdı Aglaya. Ya o mektuplarınız? Kim bizi evlendirmenizi, beni onunla evlenmeye razı etmenizi istedi sizden? Bu açıklama değil de nedir? Neden bu kadar düşüyorsunuz üzerimize? Önceleri tersine, bende ona karşı bir nefret uyandırmaya, onu terk etmem için aramıza girmeye çalıştığınızı düşünüyordum. Ama sonra anladım durumu: Bütün bu kıvırmalarınızla büyük bir özveride bulunduğunuzu, kahramanlık yaptığınızı hayal ediyordunuz... Peki ama, kendinizi bu kadar beğeniyorken, böylesine kibirliyken, nasıl sevebilirdiniz onu? Bana o komik mektupları yazacak yerde neden çekip gitmediniz buradan? Sizi o kadar seven, size evlenme önerisinde bulunarak onurlandıran o dürüst insanla neden evlenmiyorsunuz? Nedeni çok açık: Rogojin’le evlenirseniz yüz karanız silinip gidecek, değil mi? Üstelik şerefli bir kadın olacaksınız! Yevgeniy Pavloviç söyledi sizin için, çok şiir okuyormuşsunuz ve “fazlasıyla kültürlüymüşsünüz... durumunuza göre”; çok kitap okuyan, çok aylak biriymişsiniz... Buna bir de kibrinizi ekleyin, neden ortada işte...

— Peki, siz aylak değil misiniz?

Olay bu beklenmedik noktaya aşırı derecede çabuk gelmişti. Çünkü Nastasya Filippovna Pavlovsk’a gelirken yolda iyi bir şeylerden çok, kötü bir şeylerin olacağını tahmin ediyordu. Aglaya ise tam anlamıyla büyük bir heyecana kaptırmıştı kendini, önüne geçemediği korkunç bir öç alma heyecanı vardı içinde. Aglaya’yı böyle görmek Nastasya Filippovna’nın tuhafına bile gitmişti. Onun yüzüne bakıyor ve sanki gözlerine inanamıyordu. İlk anda gerçekten şaşırmıştı. Peki, Yevgeniy Pavloviç’in düşündüğü gibi, gerçekten çok şiir, kitap okuyan bir kadın mıydı Nastasya Filippovna, yoksa prensin inandığı gibi düpedüz bir çılgın... ama ne olursa olsun, (kimi zaman böylesine hayasız, küstah olan) bu kadın gerçekte kendisi için düşünülebileceğinden çok daha utangaç, hassas ve saftı. Evet, kitaplardan, hayallerden oluşan, içe kapanık ve fantastik bir dünyası vardı ve güçlü, derin bir dünyaydı bu... Prens anlıyordu bunu, şimdi de derin bir acı ifadesi belirmişti yüzünde. Bunu fark edince öfkesinden titredi Aglaya. Nastasya Filippovna’ya anlatılamaz bir kibirlenmeyle karşılık verdi:

— Benimle nasıl böyle konuşabiliyorsunuz?

Nastasya Filippovna şaşırmış gibi,

— Yanlış duydunuz galiba... dedi, nasıl konuşmuşum sizinle?

Aglaya durup dururken, birden sordu:

— Onurlu bir kadın olmak istiyorduysanız, sizi baştan çıkaran Totskiy'i neden sade bir biçimde değil de... tiyatro sahnesindeymişsiniz gibi ortalığı ayağa kaldırarak terk ettiniz?

Titredi Nastasya Filippovna, yüzü bembeyaz oldu.

— Benimle ilgili ne biliyorsunuz ki yargılamaya kalkışıyorsunuz beni? dedi.

— Gidip çalışacak yerde, düşmüş melek rolü oynayıp para babası Rogojin'e kaçtınız. Düşmüş meleğin arkasından Totskiy'in kendini vurmaya kalkışması hiç şaşırtmadı beni!

Nastasya Filippovna nefretle, tiksiniyor gibi,

— Kesin artık! dedi. Siz ancak... Darya Alekseyevna'nın oda hizmetçisi, evleneceği erkekle geçenlerde mahkemelik olan şu hizmetçi kızın anlayabildiği kadar anlayabiliyorsunuz beni... Hatta o daha bile iyi anlıyor...

— O kız dürüst biri olsa gerek, kendi emeğiyle de geçiniyordur. Neden öyle küçümser bir tavırla söz ediyorsunuz kızcağızdan?

— Emeği küçümsediğim yok benim. Sizin için öyle söyledim.

— Temiz, namuslu bir kadın olmayı isteseydiniz, gider çamaşırcılık yapardınız.

İkisi de ayağa kalkmış, yüzleri bembeyaz, birbirine bakıyordu.

Prens kendini kaybetmiş gibi,

— Aglaya, dur! diye haykırdı. Haksızlık ediyorsun...

Rogojin gülümsemiyordu artık, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, dudaklarını büzmüş, dinliyordu.

Nastasya Filippovna öfkeden titreyerek,

— Görüyorsunuz işte, dedi. Görüyorsunuz küçük hanımı! Oysa ben onun bir melek olduğunu düşünüyordum! Oda hizmetçinizi yanınıza almadan, yalnız geldiniz buraya Aglaya İvanovna... Peki, ister misiniz... ister misiniz, açıkça, sözü döndürüp dolaştırmadan söyleyeyim size neden buraya geldiğinizi? Korktuğunuz için geldiniz...

Aglaya, Nastasya Filippovna'nın kendisiyle böyle konuşmaya cesaret etmesine gerçekten çok şaşırmış, sinirlenmiş gibi,

— Sizden mi korkmuşum? diye sordu.

— Elbette benden! Buraya gelmeye karar verdiğinize göre, korktunuz benden. İnsan birinden korkuyorsa, onu küçük göremez. Ayrıca düşünün ki, saygı duyuyordum size, hatta şu dakikaya kadar! Hem neden korkuyorsunuz benden, şu anda asıl amacınız nedir, biliyor musunuz? Beni sizden çok

sevip sevmediğini kendiniz gelip görmek istediniz, çünkü çok kıskanıyorsunuz...

Neredeyse mırıldandı Aglaya:

— Bana sizden nefret ettiğini söyledi zaten...

— Olabilir. Belki nefret etmesine değmem bile; yalnız... yalnız, sanırım yalan söylüyorsunuz! Benden nefret edemez o... böyle bir şey de söylemiş olamaz! Bununla birlikte, durumunuzu göz önüne alarak... her şeyinizi bağışlayabilirim. Şu da var, sizin hakkınızda hep iyi şeyler düşünüyordum. Daha zeki, hatta Tanrı biliyor ya, daha güzel olduğunuzu sanıyordum!.. Neyse, alın sizin olsun hazineniz... Görüyor musunuz, size bakıyor, kendinde değil, alın sizin olsun, ama bir koşulla: Hemen alın götürün onu buradan! Hemen şu anda!

Koltuğa çöktü, gözyaşları boşaldı. Ama birden yeni bir şey parladı bakışında. Israrla, gözlerini kırpmadan bakmaya başladı Aglaya'nın yüzüne. Yerinden kalktı.

— Peki, istiyor musun, şu anda... em-re-de-yim, duyuyor musun beni? Yalnızca em-re-de-yim, hemen bıraksın seni, bir daha ayrılmamak üzere bana gelsin, evlensin benimle, sen de evine yalnız dön? Söyle, istiyor musun, bunu istiyor musun?

Nastasya Filippovna çıldırmış gibi bağırıyordu. Belki de o anda bunları kendisinin söylediğine neredeyse inanamıyordu bile.

Aglaya dehşet içinde kapıya koştu, ama kapıda birden çakılmış gibi durdu, Nastasya Filippovna'nın söylediklerini dinlemeye başladı:

— İster misin, Rogojin'ini de kovayım? Senin keyfin olsun diye Rogojin'le evlendiğimi sanıyordun, değil mi? İşte şimdi senin yanında "Git Rogojin!" diye haykıracağım, prense, "Bana ne söz verdiğini hatırlıyor musun?" diye soracağım! Tanrım! Neden bunların karşısında böylesine küçük düşürdüm kendimi? Prens, başıma ne gelirse gelsin, beni hiçbir zaman bırakmayacağına söz veren sen değil miydin? Beni seveceğini, ne yaparsam yapayım bana saygı... duyacağını? Evet, bunu da söyledin sen! Ve sırf özgür bırakmak için kaçtım senden... Ama şimdi bir kez daha yapmak istemiyorum bunu! Neden hafif bir kadınmışım gibi konuştu benimle bu kız? Hafif bir kadın mıyım ben, sor Rogojin'e, söyleyecektir sana! Bu kız beni, hem de senin yanında böylesine aşağıladıktan sonra bana arkanı döneceksin, onu koluna takıp götüreceksin ha? Bir tek sana bu kadar inanmışken bunu yapacaksın bana ha? Lanet olsun! (Kendinde değilmiş gibi bağırdı:) Sen git Rogojin! (Konuşmakta güçlük çekiyordu. Yüzü çarpılmış, dudakları kurumuştu. Bağırıp çağırmasına kendisinin de inanmadığı belliydi. Ama bir dakika daha olsun kendini aldatmayı sürdürmeyi istediği de belliydi. Öylesine şiddetli bir patlamaydı ki bu, belki oracıkta düşüp ölebilirdi de... En azından prense öyle geliyordu! Kolunu uzatıp prensi göstererek bağırdı Aglaya'ya:) İşte o, bak! Şu anda yanıma gelmezse, seni terk edip beni buradan götürmezse, al senin olsun, izin veriyorum, ben istemiyorum onu artık...

Nastasya Filippovna da, Aglaya da durmuş bekliyordu. İkisi de aklını yitirmiş gibi prense bakıyordu. Ne var ki prens bu meydan okumanın ne denli güçlü bir meydan okuma olduğunun farkında değil gibiydi. Belki gerçekten farkında değildi. Şimdi karşısında bir zamanlar Aglaya'ya sözünü ettiği "görüntüsü yüreğini dağlayan" umutsuz, çılgın o yüzü görüyordu yalnızca. Fazlasına dayanamadı, Nastasya Filippovna'yı göstererek, yalvarma ve sitem dolu bakışını Aglaya'ya çevirdi:

— Olamaz! dedi. Aklı başında... değil!

Aglaya'nın korkunç bakışı karşısında donup kaldığı için yalnızca bu kadar söyleyebilmişti. Bu bakışta öylesine büyük bir acı ve aynı zamanda sınırsız bir nefret vardı ki, ellerini çırparak bir çığlık atıp ona doğru koştu prens, ama çok geçti artık! Aglaya onun bir anlık duraksamasına bile dayanamamış, yüzünü elleriyle kapayıp "Aman Tanrım!" diye haykırarak kendini odadan dışarı atmıştı. Arkasından ona sokak kapısının sürgüsünü açmak için Rogojin koştu. Prens de koşacak oldu, ama kapının eşiğinde arkadan iki kol sarıldı ona. Nastasya Filippovna ölgün, çarpılmış bir yüzle dosdoğru onun gözlerinin içine bakıyordu. Morarmış dudaklarından şu sözcükler döküldü:

— Onun peşinden mi gidiyorsun? Onun peşinden ha?

Kendini kaybedip prensin kollarına yığıldı. Prens yakalayıp odaya götürdü onu, koltuğa oturttu, ne yapacağını bilemez bir durumda başında beklemeye başladı. Masada su dolu bir bardak vardı. Odaya dönen Rogojin bardağı kapıp Nastasya Filippovna'nın yüzüne serpti, gözlerini açtı Nastasya Filippovna, bir süre ne olup bittiğini anlayamadı, ama sonra birden çevresine bakındı, ürperdi, bir çığlık atıp prense doğru atıldı.

— Benimsin! Benimsin! diye bağırdı. Kendini beğenmiş küçük hanım gitti mi? (Kriz geçiriyor gibi kahkahalar atmaya başladı:) Ha-ha-ha! Küçük hanıma bırakacaktım onu ha! Peki ama, neden? Ne akılla? Deliyim ben! Deli!.. Defol buradan Rogojin... ha-ha-ha!

Rogojin gözlerini kırpmadan bir süre baktı onlara, bir şey söylemeden şapkasını alıp çıktı. On dakika sonra prens Nastasya Filippovna'nın yanında oturuyor, gözlerini ayırmadan gözlerinin içine bakıyor, küçük bir bebeği sever gibi, iki eliyle başını, yanaklarını okşuyordu. Nastasya Filippovna kahkahalar attıkça o da kahkahalar atıyordu. Gözyaşı döktüğünde ağlamaya hazırdı. Susuyor, Nastasya Filippovna'nın kopuk kopuk, karışık, heyecanlı konuşmasını dinliyordu. Onun söylediklerinden bir şey anladığı kuşkuluydu, ama sakin sakin gülümsüyordu. Nastasya Filippovna tekrar üzülmeye veya ağlamaya, sitemler etmeye veya yakınmaya başlayacak gibi olduğunda hemen bir bebekmiş gibi onu avutmaya, yatıştırmaya çalışıyor, başını okşamaya, ellerini yanaklarında yumuşakça dolaştırmaya başlıyordu.

IX

Bundan önceki bölümde anlatılan olayların üzerinden iki hafta geçti. Öykümüzde anlatılan kişilerin durumlarında öylesine çok değişiklikler oldu ki, birtakım açıklamalar yapmadan öykümüzü anlatmayı sürdürmemiz çok zor olacak. Öte yandan, olayları elden geldiğince sade bir biçimde, ayrıntılara girmeden anlatmakla yetinmemizin gerektiğini de düşünüyoruz. Son derece basit bir nedeni var bunun: Çünkü çoğu durumda olayın nasıl geliştiğini açıklamakta biz de zorlanıyoruz. Böyle bir uyarıda bulunmamız okuyucuya tuhaf, anlaşılmaz gelse gerek: Öyle ya, doğru dürüst bilginizin, kişisel en küçük bir fikrinizin olmadığı bir şeyi nasıl anlatabilirsiniz? Kendimizi daha da sahteci konumuna düşürmemek için iyisi mi, durumu bir örnekle açıklamaya çalışalım; bakarsınız, iyi niyetli okur özellikle neyi anlatmakta zorlandığımızı anlar. Ayrıca bu örnek bizi öykümüzün dışına çıkarmayacağı gibi, bir çeşit devamı da olacaktır.

İki hafta sonra, yani temmuz başlarında, kahramanımızın öyküsü ve özellikle o son olay bütün sokaklarda, Lebedev'in, Ptitsın'ın, Darya Alekseyevna'nın, Yepançinler'in evlerine komşu bütün evlerde, kısacası neredeyse bütün Pavlovsk'ta, hatta çevre kasabalarda tuhaf, oldukça eğlenceli bir öykü olarak anlatılmaya başlamıştı. Neredeyse herkes (yazlıkçılar da, Pavlovsk'un yerlileri de, müzik dinlemeye gelenler de) aynı olaydan çeşitli biçimde söz ediyordu: Bir prensin, nişanlısı olan saygın ve ünlü bir ailenin kızını bir yosma için terk ettiğini; hiçbir şeyi önemsemeden, hiçbir eleştiriye, tepkiye de, halkın öfkesine de aldırmadan yakında burada, Pavlovsk'ta o yosmayla açıkça, herkesin önünde, başı dik, herkesin gözünün içine bakarak evlenmeyi düşündüğünü söylüyorlardı. Olay çeşitli skandallarla öylesine süslenmiş, olaya öylesine önemli ve ünlü kişiler karıştırılmış, öylesine inanılmaz, anlaşılmaz eklemeler yapılmış, öte yandan öyle inandırıcı, çarpıcı olaylar katılmıştı ki, toplumun aşırı ilgisini, bütün bu dedikoduları hoş görmemek olanaksızdı. Ciddi birtakım dedikoduların arasında gerçeğe çok yakın, ince, zekice eklentiler de vardı. Bunları anlatanlar, her toplumda çok bulunan, olayları insanlara önce kendisi anlatmak için acele eden, bunu kendisine görev, çoğu zaman da eğlence bilen zeki insanlardı. Onların anlattıklarına göre, iyi bir aileden olan bu genç prens varlıklı sayılırdı, biraz aptalcaydı, ama Turgenyev'in anlattığı günümüzün nihilizmine biraz karışmıştı, Rusçayı neredeyse hiç bilmiyordu, General Yepançin'in kızına tutulmuştu ve sonunda eve damat adayı olarak kabul edilmeyi başarmıştı. Ama yaptığı, geçenlerde gazetelerde sözü edilen Fransız papaz okulu öğrencisinin olayını andırıyordu. Hani şu, papaz okulunu bitirip papazlığa kabul edilmesi için gerekli her şeyi yerine getirdikten, törenlere katıldıktan, yeminleri vb. ettikten sonra ertesi gün bağlı olduğu piskoposa bir mektupla kendisinin Tanrı'ya inanmadığını, bunun için halkı aldatmayı, hak etmediği ekmeği yemeyi kendine yakıştıramadığını, bu yüzden papazlık görevini bıraktığını yazan, mektubunun bir örneğini de liberal gazetelere yollayacağını bildiren öğrenci... İşte o tanrıtanımaz papaz gibi, prens de ikiyüzlülük etmişti. Söylediklerine göre, nişanlısının ailesinin evinde verilecek olan, kendisinin çok önemli kişilere tanıtılacağı bir daveti özellikle beklemiş; önemli devlet görevlilerine düşüncelerini bağıra bağıra söylemiş, konuklara hakaretler yağdırmış, hepsinin önünde nişanlısını artık istemediğini söylemiş, kendisini salondan çıkarmaya çalışan hizmetçilerle boğuşurken çok güzel bir Çin vazosunu kırmıştı. Bunun yanında hakkını vermiş olmak için şunu da ekliyorlardı: Düşüncesiz genç aslında gerçekten seviyormuş general kızı nişanlısını, gelgelelim, sırf nihilist olduğu ve herkesin gözünün içine baka baka, düşmüş bir kadınla inadına evlenmenin neden olacağı skandalın hazzından kendini yoksun etmemek için kızı reddetmişti... Böylece düşmüş kadın veya erdemli kadın diye bir şey olmadığını, yalnızca özgür kadının olduğunu, sosyetenin bu konuya eski yaklaşımına inanmadığını, yalnızca "kadın sorununa" inandığını

kanıtlayacaktı. Ayrıca onun gözünde düşmüş bir kadın, düşmemiş bir kadından da yükseklerdeydi. Bu açıklama oldukça akla yakın görünüyor, yazlıkçıların büyük bir çoğunluğunca benimsiyor, dahası her günkü olaylarla da doğrulanıyordu. Aslında birçok şey tam anlaşılamamıştı: Söylediklerine göre, zavallı kız nişanlısını (bazıları "kendisini ayartan erkeği" diyordu) o kadar çok seviyormuş ki, ertesi gün koşup ona gitmiş yine... Adam sevgilisiyle baş başa oturuyormuş... Kimileri bunun tam tersini söylüyordu: Sırf nihilist bir düşünceyle çağırmışlar kızcağızı, yani küçük düşürmek, aşağılamak için... Ne olursa olsun, olaya duyulan ilgi her gün biraz daha büyüyordu. Öyle ki bu skandal evliliğin gerçekleşeceğinden sonunda hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştı.

Bizden bir açıklama isteyecek olsalardı (hayır, olayın nihilist öğeleri üzerine değil, doğrudan doğruya, bu evliliğin prensin gerçek isteklerine ne ölçüde cevap verdiği, şu andaki gerçek arzusu, kahramanımızın ruhsal durumu vb. üzerine) bu sorulara cevap vermekte büyük zorluk çekeceğimizi itiraf ederdik doğrusu. Bildiğimiz, yalnızca düğün tarihinin belirlendiği, prensin düğün hazırlıkları için de Lebedev'i, Keller'i ve Lebedev'in bir tanıdığını görevlendirdiğidir. Lebedev'in tanıdığı nikâhla ilgili her türlü ayrıntıyı, kilise işlerini, parasal konuları da üzerine almıştı. Prens paraya acımamalarını söylemişti. Nikâhın bir an önce kıyılmasını isteyen Nastasya Filippovna idi... Kilisede prensin sağdıcı bu konuyu coşkuyla karşılayan Keller olacaktı, Nastasya Filippovna için ise bu görevi büyük bir heyecanla Burdovskiy üstlenmişti. Nikâh tarihi temmuzun başı olarak belirlenmişti. Ama epey kesin görünen bu bilgiler dışında, öncekilerle çeliştiği için bizi tam anlamıyla kuşkuya düşüren, kafamızı karıştıran birtakım bilgiler daha vardı. Sözgelimi, prensin nikâh hazırlıklarıyla Lebedev ve ötekileri görevlendirdikten sonra, bir nikâh töreni sorumlusuyla sağdıcının olduğunu neredeyse hemen aynı gün unuttuğuna, bu işleri de sırf bir daha düşünmemek için çabucak hallettiğine, hatta düğünü bile unutmak istediğine dair güçlü şüphelerimiz var. Öyleyse gerçekte neydi düşündüğü, ne istiyordu? Şundan da kuşkumuz yok ki, nikâhın bir an önce kıyılması için hiç kimse (örneğin Nastasya Filippovna da) baskı yapmıyordu ona. Evet, gerçi hemen evlenmelerini isteyen Nastasya Filippovna idi, prens değil... Ama prens de bir zorlama olmadan kabul etmişti bunu. Hatta son derece dalgın, kendisinden çok olağan bir şey istiyorlarmış gibi sakin... Ama olayların açıklanmasına yardımcı olmadığı gibi, bize göre, ne kadar öne çıkarırsak, olayları o kadar karmaşıklaştıracak birçok şey daha var... Neyse, bu olaylara da bir örnek daha verelim:

Çok kesin biliyoruz ki, bu iki hafta süresince prens gece gündüz Nastasya Filippovna'nın yanındaydı, dolaşmaya, müzik dinlemeye birlikte gidiyorlardı; kupa arabasıyla dolaşmaya birlikte çıkıyorlardı; Nastasya Filippovna'yı bir saat görmeyecek olsa onun için telaşlanıyordu prens (demek içtenlikle seviyordu onu, her şeyden belliydi bu); Nastasya Filippovna (ne olursa olsun) bir şey anlatırken, prens dudaklarında sevecen, hoş bir gülümsemeyle, ağzını açıp bir şey söylemeden saatlerce dinliyordu onu. Ama bu arada onun bu iki hafta içinde birkaç kez, hatta genellikle durup dururken ve bunu Nastasya Filippovna'dan gizlemeye hiç çalışmadan Yepançinler'e gittiğini, Nastasya Filippovna'nın bu nedenle neredeyse umutsuzluğa düştüğünü de biliyoruz. Ayrıca Yepançinler'in Pavlovsk'ta bulundukları sürece onu kabul etmediklerini, Aglaya İvanovna ile görüşme isteğini sürekli geri çevirdiklerini, prensin bir şey söylemeden kapıdan döndüğünü, bir gün önce reddedildiğini unutmuş gibi, ertesi gün yine oraya gittiğini, elbette yine kapıdan döndüğünü de biliyoruz. Ayrıca Aglaya İvanovna'nın Nastasya Filippovna'nın yanından koşarak çıktıktan bir saat sonra, belki daha da önce prensin elbette Aglaya'yı orada bulacağı inancıyla Yepançinler'e gittiğini, Aglaya henüz dönmediği için Yepançinler'in evinde büyük bir kargaşa ve korku yaşandığından da haberimiz var. (Aglaya'nın prensle birlikte Nastasya Filippovna'nın yanında olduğunu ondan öğrenmişlerdi çünkü.) Anlatılanlara göre, Lizaveta Prokofyevna, kızlar ve Prens Ş. o gün çok kötü,

soğuk davranmışlar prense, hele Varvara Ardalionovna koşarak gelip Aglaya İvanovna'nın bir saat önce onlara geldiğini, durumunun çok kötü olduğunu, galiba eve dönmek istemediğini söyleyince hepsi son derece sert, öfkeli bir dille prensin yüzüne karşı, artık aralarında her şeyin bittiğini, onu tanımadıklarını haykırmışlardı. Haklı olarak Lizaveta Prokofyevna'yı en çok bu son haber etkilemişti: Nastasya Filippovna'nın yanından ayrıldıktan sonra evdekilerin gözüne görünmektense, ölmeye razı olurdu Aglaya. İşte bu yüzden de Nina Aleksandrovna'nın yanına koşmuştu. Varvara Ardalionovna ise durumu hiç vakit kaybetmeden Lizaveta Prokofyevna'ya bildirmesi gerektiğini düşünmüş, oraya koşmuştu. Lizaveta Prokofyevna ve kızlar da (arkalarından o sırada eve dönen ailenin babası İvan Fyodoroviç de) hemen Nina Aleksandrovna'ya koşmuşlardı. Kovulmasına, onca kırıcı söz işitmiş olmasına karşın Prens Lev Nikolayeviç de gitmişti arkalarından. Ama Varvara Ardalionovna'nın yasaklaması üzerine, Aglaya'nın yanına almamışlardı onu. Aglaya, annesiyle ablalarının ağladığını, ona sitem etmediklerini görünce koşup sarıldı onlara, hemen hep birlikte eve döndüler. Anlatılanlara göre, söylentiler tam kesin olmamakla birlikte Gavrila Ardalionoviç'in durumu da çok kötüydü. Varvara Ardalionovna haber vermek için Lizaveta Prokofyevna'ya koştuğunda Aglaya İvanovna ile yalnız kalmak fırsatını yakalayınca aşkından söz etmek istemişti ona, ama Aglaya gözyaşlarına, bütün üzüntüsüne karşın, birden kahkahalarla gülmeye başlamış, birden çok tuhaf bir soru sormuştu ona: Aşkını kanıtlamak için hemen şimdi muma tutup parmağını yakabilir miydi? Anlattıklarına göre, böyle bir soru karşısında şaşırmış Gavrila Ardalionoviç, ne söyleyeceğini bilememiş. Öylesine şaşırmış, yüzünü öylesine şaşkın bir ifade kaplamış ki, yüzüne bakarak kriz gelmiş gibi kahkahalarla gülmeye başlamış Aglaya ve koşarak üst kata, Nina Aleksandrovna'nın yanına çıkmış. Annesi, ablaları, babası da orada bulmuşlar onu. Bu bilgi ertesi gün İppolit aracılığıyla prense ulaşmıştı. Yataktan henüz kalkmamış olan İppolit, bu haberi vermek için özellikle çağırmıştı prensi. Bu haberin İppolit'e nasıl ulaştığını bilmiyoruz. Ama prens mum ve parmak konusunu duyunca öyle gülmüş ki, İppolit bile şaşırmış. Sonra birden titremeye başlamış prens, gözyaşları boşalmış... O günlerde genel olarak büyük bir tedirginlik, olağanüstü bir şaşkınlık, anlaşılmaz bir hüzün varmış üzerinde. İppolit açıkça, aklının tam yerinde olmadığını düşündüğünü söylüyordu. Ama bunu kesin olarak söylemek şimdilik olanaksızdır.

Bütün bu olayları, gerekli açıklamayı yapmadan ortaya dökerken, kahramanımızı okurun gözünde temize çıkarmak değil amacımız. Hatta eşinde dostunda ona karşı oluşan nefreti paylaşmaya bile hazırız. Bir ara Vera Lebedeva bile öfke duyuyordu ona. Kolya bile... Keller de sağdıç seçilene kadar nefret ediyordu ondan. Prense karşı çeşitli dolaplar çevirmeye kalkışan Lebedev bile basbayağı içtenlikle nefret etmeye başlamıştı ondan. Ama bunu daha sonra anlatacağız. Öte yandan Nastasya Filippovna olayından altı veya yedi gün sonra Yevgeniy Pavloviç'in dostça bir konuşma sırasında prense açıkça ve senlibenli bir tavırla oldukça güçlü, hatta psikolojik yönden derin bir biçimde söylediklerine de genellikle en yüksek düzeyde katılıyoruz. Bu arada şunu da söyleyelim, yalnızca Yepançinler değil, onlarla doğrudan veya dolaylı ilişkisi olan herkes de prensle dostluğunu kesmişti. Sözgelimi, Prens Ş. bir yerde karşılaştıklarında başını bile öte yana çevirmiş, ona selam vermemişti. Öte yandan Yepançinler'in evine tekrar her gün gitmeye başlayan ve orada çok iyi karşılanan Yevgeniy Pavloviç ise hiç çekinmeden görüşüyordu prensle. Yepançinler'in Pavlovsk'tan ayrılmalarının ertesi günü ziyaret etmişti prensi. Oraya giderken ortalıkta dolaşan her türlü söylentiden haberi vardı, hatta bu söylentilerin bir bölümüne kendi de katılmıştı. Onu gördüğüne çok sevinmişti prens ve hemen Yepançinler'den söz etmeye başlamıştı. Prensin konuya böylesine içten ve doğrudan girişi Yevgeniy Pavloviç'i rahatlatmış, hiç duraksamadan hemen konuya girmesini sağlamıştı.

Yepançinler'in Pavlovsk'tan ayrıldığını yeni duyuyordu prens. Şaşırdı birden, yüzü bembeyaz oldu. Ama bir dakika iki yana salladı başını. Şaşkın, dalgın "Öyle olması da gerekiyordu zaten," diye mırıldandı. Sonra birden sordu: "Nereye gittiler?"

Bu arada Yevgeniy Pavloviç dikkatle onu izliyordu. Bütün bunlar, yani sorularının çabukluğu, basitliği, şaşkınlığı ve aynı zamanda tuhaf içtenliği, endişesi ve heyecanı... hepsi çok şaşırtmıştı onu. Ama her şeyi sevecen bir tavırla, açık açık anlattı prense. Yevgeniy Pavloviç'in anlattıklarının çoğunu bilmiyordu prens. Yepançinler'in evinden ilk kez haber alıyordu. Yevgeniy Pavloviç, Aglaya'nın gerçekten hasta olduğunu söylüyordu. Tam üç gece uyumamış, ateşler içinde kıvranmıştı. Ama şimdi biraz düzelmişti, bir tehlike söz konusu değildi artık, yine de sinirleri çok bozuktu... "Neyse ki eve içine huzur geldi! Geçmiş olaylardan değil Aglaya'nın yanında, kendi aralarında bile söz etmiyorlar artık. Ailenin büyükleri sonbaharda, Adelaida'nın düğününden hemen sonra yurtdışına gitmeye karar verdi. Aglaya bu konuda bir şey söylemedi." Belki o da (Yevgeniy Pavloviç de) gidecekti yurtdışına. Hatta Prens Ş. de işleri izin verirse Adelaida ile birlikte belki iki aylığına gitmeyi düşünüyordu. General onlarla gitmeyecekti. Şimdi Kolmino'ya, Petersburg'a yirmi versta uzaktaki çiftliklerine gitmişlerdi. Belokonskaya henüz Moskova'ya dönmemişti. Hatta sanki özellikle dönmüyordu. Lizaveta Prokofyevna ısrarla, bütün bu olan bitenden sonra Pavlovsk'ta kalamayacaklarını söylemişti. O (yani Yevgeniy Pavloviç) her gün Pavlovsk'ta dolaşan söylentilerle ilgili haberleri ulaştırıyordu ona. Bütün bu olanlardan sonra Yelagin'deki yazlıklarında bile kalamayacaklarını düşünüyorlardı.

— Öyle ya, prens, diye sürdürdü konuşmasını Yevgeniy Pavloviç, siz de kabul edersiniz ki, bu kadarına dayanabilmeleri zordu... Özellikle burada, sizin evinizde olup bitenden her saat haberdar oluyorlarken, ayrıca kabul edilmemenize karşın, siz her gün oraya gidiyorken...

— Evet, evet, evet, haklısınız, (tekrar başını salladı prens) Aglaya İvanovna'yı görmek istiyordum...

Yevgeniy Pavloviç hem heyecanlı, hem üzgün,

— Ah sevgili prens, nasıl yapabildiniz bunu? dedi. Nasıl oldu tüm bunlar? Elbette, elbette birden oldu her şey... Tamam, o anda ne yaptığınızı bilmiyordunuz ve... o çılgın kızı durduramadınız, elinizde değildi! Öyle ama onun size karşı olan... duygularının ne denli güçlü, ciddi olduğunu anlamalıydınız. Sizi başkasıyla paylaşmak istemedi ve... ve siz böylesine değerli bir kızı kaybedebildiniz!

Prens yine çok üzgün,

— Evet, evet, evet haklısınız, dedi. Suçluyum! Hem biliyor musunuz, yalnızca Aglaya İvanovna o gözle bakıyor Nastasya Filippovna'ya... Başka hiç kimse öyle görmüyor onu.

Yevgeniy Pavloviç heyecanla yükseltti sesini:

— İnsanın üzüldüğü de işte bu, ortada ciddi hiçbir şey yokken!.. Beni bağışlayın prens, ama ben... bunu ben de düşündüm prens; çok düşündüm. Daha önceki olayları da, altı ay önce olanları da biliyorum, bunların önemsiz olduğunu da biliyorum! Bütün bunlar yalnızca kendini kaptırma, kafa karışıklığı, hayaldi... ne var ki çok deneyimsiz bir kız da ürkek kıskançlığıyla bütün bu olanları ciddiye alabilir!..

Konuşmanın burasında Yevgeniy Pavloviç resmiyeti bütünüyle bırakmıştı. Öfkesini gizlemiyordu artık. Açık açık, mantıklı olarak, tekrar söylüyoruz, tam bir psikolojik çözümlemeyle, prense onun Nastasya Filippovna ile ilişkisinin bütün geçmişini ortaya döktü. Yevgeniy Pavloviç her zaman çok güzel konuşurdu, şimdi ise tam bir güzel konuşma ustası gibi konuşuyordu. Yüksek sesle sürdürdü konuşmasını:

"Aranızda her şey yalanla başlamıştı, öyle de bitmek zorundaydı, doğanın yasasıdır bu. Birileri sizin bir budala olduğunuzu söylediğinde kabul etmiyorum bunu, hatta nefretle karşılıyorum... Böyle bir nitelendirme için fazlasıyla akıllısınız; ama kabul edersiniz ki, öteki insanlara benzemeyecek kadar da tuhaf birisiniz. Sizi anlıyorum, bu durumunuzun temel nedeni, önce Tanrı vergisi deneyimsizliğiniz (bu 'Tanrı vergisi' sözcüğüne dikkatinizi çekerim prens), sonra olağanüstü saflığınız, daha sonra (birkaç kez sizin de itiraf ettiğiniz gibi) şaşılası derecede ölçü kavramından yoksun olmanızdır... ve nihayet inanılmaz dürüstlüğünüzle, kafanızdaki inançları hâlâ gerçek, doğal, dolaysız inançlar olarak görmeniz! Kabul edin prens, Nastasya Filippovna ile ilişkinizde başlangıçta bir şartlı-demokratlık (kısa olsun diye böyle diyorum), yani (daha kısa olması için şöyle diyeceğim) "kadın sorunu"nun çekiciliği söz konusuydu! Rogojin'in paralarını getirdiği, Nastasya Filippovna'nın evindeki o tuhaf, skandal olayı bütün ayrıntılarıyla biliyorum. İster misiniz sizi size olduğunuz gibi anlatayım, bir aynada gibi göstereyim size kendinizi... Olayın ne olduğunu, neden böyle geliştiğini öylesine iyi, kesin biliyorum! Bir genç olarak İsviçre'de anayurt özlemi çekmiştiniz, bilmediğiniz ama çok şeyler beklediğiniz ülkenize kavuşmak istiyordunuz, Rusya ile ilgili, belki de çok güzel, ama sizin için zararlı birçok kitap okumuştunuz, bir şeyler yapmak heyecanıyla dopdolu gelmiştiniz yurdunuza! Ve ilk gün size, yani bu şövalyeye, düşmüş bir kadının yürek sızlatan öyküsünü anlatıyorlar! Aynı gün görüyorsunuz da o kadını, onun güzelliği karşısında, inanılmaz, şeytani güzelliği karşısında (onun çok güzel olduğunu kabul ediyorum) büyüleniyorsunuz. Sinirlerinizin durumunu ekleyin buna, sara hastalığınızı ekleyin, Petersburg'umuzun buzların çözüldüğü mevsimdeki insanın sinirlerini bozan havasını ekleyin, ayrıca size yabancı, neredeyse fantastik bir kentte geçirdiğiniz karşılaşmalarıyla, olaylarıyla o günü, inanılmaz karşılaşmalarıyla o günü, Yepançinler'in üç güzel kızıyla, bu arada Aglaya'yla da tanıştığınız o beklenmedik olayının olduğu o günü ekleyin... Bütün bunlara yorgunluğunuzu, baş dönmenizi ekleyin, Nastasya Filippovna'nın konuk salonunu, bu salonun havasını ve... o anda ne bekleyebilirdiniz kendinizden, siz söyleyin?"

Başını salladı prens. Yüzü kızarmaya başlamıştı.

— Evet, evet, evet... Çok haklısınız, aşağı yukarı öyle oldu. Hem biliyor musunuz, son gece trende hiç uyumamıştım, ondan önceki gece de... sinirlerim de çok bozuktu...

— Benim demek istediğim de bu işte! (Coşmuştu Yevgeniy Pavloviç.) Olay ortada, nasıl söylesem, heyecanlıydınız, duygu yüklüydünüz, büyük bir düşünceyi, doğuştan bir prens, tertemiz bir insan olduğunuzu, yüksek sosyeteden bir ahlak düşmanının tuzağına düşmüş masum bir kadını düşmüş kabul etmeyeceğinizi herkese göstermek istediniz. Ah Tanrım, gayet anlaşılır! Ama sorun bu değil sevgili prens, sorun burada gerçeğin olup olmadığında, duygularınızın gerçek olup olmadığında, bu yaptığınızın kişiliğinizin mi, yoksa bir anlık heyecanınızın sonucu mu olup olmadığında. Bilirsiniz, kutsal kitapta anlatılır, tapınakta böyle bir kadın bağışlanmıştı, ama yaptığının iyi bir şey olduğu, her türlü onuru ve saygıyı hak ettiği hiçbir zaman söylenmemişti kendisine. Nitekim aradan üç ay geçtikten sonra sağduyunuz da durumun gerçek yüzünü göstermedi mi size? Varsın şimdi suçsuz olsun Nastasya Filippovna... (tersini savunmakta ısrar etmeyeceğim, bunu yapmak istemiyorum çünkü) peki ama bütün bu olanlar onun öylesine dayanılmaz, şeytanca gururunu, öylesine küstah, öylesine aşırı

bencilliğini haklı gösterebilir mi? Kusura bakmayın prens, galiba biraz ileri gittim, ama...

Yine mırıldanarak karşılık verdi prens:

— Evet, hepsi doğru olabilir... Belki haklı da olabilirsiniz... Gerçekten çok gergin, çok sinirliydi, elbette haklısınız, ne var ki...

— Acımayı hak ediyordu, değil mi? İyi yürekli dostum benim, prens bunu demek istiyorsunuz, değil mi? Peki ama, ona acırken, onu mutlu etmek isterken başka bir kızı, soylu, temiz, pırıl pırıl bir kızı o kibirli, nefret dolu gözlerin karşısında küçük düşürmek olur muydu? Öyleyken, bu acıma duygusu nereye kadar gider? İnanılmaz bir abartma değil de nedir bu? İnsanın sevdiği bir kızı rakibesinin karşısında bu kadar küçük düşürmesi, öteki için onu terk etmesi olacak şey midir? Oysa yoluyla yordamıyla ona evlenme önerisinde bulunmuşken... öyle ya, annesinin, babasının, ablalarının önünde evlenme önerisinde bulunmuştunuz kızcağıza! İzninizle sorabilir miyim size prens, bütün bu olanlardan sonra sizin dürüst biri olduğunuz söylenebilir mi? Ayrıca... ayrıca, kendisini sevdiğinizi söyleyerek o pırıl pırıl kızı aldatmış olmadınız mı?

Prens anlatılamaz derecede üzgün,

— Evet, evet haklısınız, diye mırıldandı. Ah, evet, biliyorum, suçluyum!

Yevgeniy Pavloviç öfkeyle bağırdı:

— Peki, bu yeter mi? Yani “suçluyum!” diye haykırmak yeter mi? Suçlusunuz, ama hâlâ bildiğinizi okuyorsunuz! Bunu yaparken kalbiniz, o “Hıristiyan” kalbiniz neredeydi? O anda gördünüz değil mi kızcağızın yüzünü? Ne yani, ötekinden, sizi bırakıp bırakıp kaçan sizin o ötekinden daha mı az acı çekiyordu? Bunu görüp de nasıl boş verebildiniz? Nasıl?

Perişan bir durumdaydı prens.

— Evet ama... boş vermedim... diye mırıldandı.

— Nasıl boş vermediniz?

— Yemin ederim, hiçbir şeye boş vermedim. Bütün bunlar nasıl oldu, hâlâ anlayabilmiş değilim... ben, ben Aglaya İvanovna’nın arkasından koşmuştum, tam o sırada Nastasya Filippovna bayılıverdi... o gün bu gündür de Aglaya İvanovna ile görüştürmüyorlar beni...

— Hiç önemi yok! Öteki bayılmış, yerde yatıyor olsa da, sizin Aglaya’nın arkasından koşmanız gerekirdi!

— Evet... evet, öyle yapmam gerekirdi... ama ölebilirdi Nastasya Filippovna! Öldürebilirdi kendini, onun nasıl biri olduğu siz bilmezsiniz, hem nasıl olsa daha sonra Aglaya İvanovna’ya anlatabilirdim durumu ve... Bakın Yevgeniy Pavloviç, her şeyi bilmediğinizi görüyorum sanırım. Söyler misiniz, neden Aglaya İvanovna ile görüştürmüyorlar beni? Her şeyi açıklayabilirdim ona. Gördüğünüz gibi, ikisi de başka, bambaşka şeylerden söz etmeye başladılar, sonu da öyle oldu işte... Bunu size anlatamam, ama belki Aglaya İvanovna’ya anlatabilirdim... Ah Tanrım! Ah! O andaki, koşarak giderkenki yüzünü söylüyorsunuz... Ah Tanrım! Hatırlıyorum!.. (Prens birden ayağa kalkıp Yevgeniy Pavloviç’in koluna yapıştı, çekelemeye başladı onu.) Gidelim, gidelim!

— Nereye?

— Aglaya İvanovna'ya gidelim, hemen şimdi!..

— Ama Pavlovsk'ta değil ki Aglaya İvanovna. Söyledim size, hem neden gideceğiz ki?

Prens ellerini dua ediyor gibi birleştirip mırıldandı:

— Anlayacaktır beni, anlayacaktır! Bütün bunların öyle bir şey değil, bambaşka, bambaşka bir şey olduğunu anlayacaktır!

— Nasıl bambaşka? Öyle ya, evleniyorsunuz, değil mi? Evleneceğinize göre, demek kararınız karar... Evleniyor musunuz, evlenmiyor musunuz?

— Evet... evlenmesine evleniyorum da...

— Öyleyse?

— Yo, hayır, öyle değil, öyle değil! Evlenecek olmam bir şeyi değiştirmez ki, bir anlamı yok ki bunun!

— Nasıl bir şeyi değiştirmez, bir anlamı yok? O kadar önemsiz bir şey mi bu? Sevdiğiniz kadını mutlu etmek için evleniyorsunuz, öte yandan, bunu görüyor Aglaya, biliyor da, önemli olmaz mı bu?

— Mutlu etmek mi? Ah, hayır! Öylesine evleniyorum onunla işte... o istiyor diye... Hem ne çıkar evleniyorsam... ben... benim için bir şey değişmeyecek ki... Ama o kesin ölürdü. Şimdi çok iyi görüyorum, Rogojin'le evlenmesi bir çılgınlık olacaktı! Şimdiye kadar anlayamadığım her şeyi anlıyorum şimdi ve bakın: İkisi karşı karşıya dururlarken Nastasya Filippovna'nın yüzüne bakamıyordum... Siz bilmezsiniz Yevgeniy Pavloviç (Prens sesini esrarlı bir biçimde alçaltmıştı), hiç kimseye söylemedim bunu, hiç kimseye, Aglaya İvanovna'ya bile... Ama Nastasya Filippovna'nın yüzünü görünce dayanamıyorum... Demin Nastasya Filippovna'nın evindeki o akşamla ilgili söyledikleriniz çok doğruydu. Ama orada dikkatinizden kaçan bir şey vardı, çünkü onun yüzüne bakıyordum ben! O sabah resmine bakamamıştım, dayanamamıştım... Sözgelimi Vera'yı alın, Vera Lebedeva'yı, gözleri onunkilere hiç benzemez. (Çok korkuyormuş gibi ekledi:) Ben... korkuyorum onun yüzünden!

— Korkuyor musunuz?

Renk kalmamıştı prensin yüzünde.

— Evet, diye mırıldandı. Delidir o!

Yevgeniy Pavloviç büyük bir şaşkınlık içinde sordu:

— Kesin biliyor musunuz bunu?

— Evet, biliyorum. Hele şimdi kesinlikle biliyorum. Bu son günlerde artık bir kuşkum kalmadı!

Yevgeniy Pavloviç korku içinde haykırdı:

— Kendinize yaptığınız nedir bu böyle? Yani korkunuzdan mı evleniyorsunuz onunla? İnanılmaz bir şey... Peki, sevgi de mi yok?

— Ah! hayır, bütün ruhumla seviyorum onu! Evet o... çocuk gibidir; hele şimdi tam bir çocuk, tam bir çocuk! Ah, bir şeyden haberiniz yok sizin!

— Bir yandan da Aglaya İvanovna'ya onu sevdiğinizi söylüyordunuz?

— Ah, evet, evet!

— Nasıl olur? Demek ikisini birden sevmek istiyorsunuz?

— Ah, evet, evet!

— Rica ederim kendinize gelin prens, neler söylüyorsunuz!

— Ben Aglaya'sız... Muhakkak görmem gerekiyor Aglaya'yı! Ben... ben çok yakında uykumda öleceğim. Bu gece uykumda öleceğimi düşünüyordum. Ah, her şeyi bilmiş olsaydı Aglaya... yani kesinlikle her şeyi... Çünkü burada her şeyin bilinmesi gerekir, önemli olan bu! Gerekliyken, başka biriyle ilgili her şeyi, o başka kişi suçluyken neden hiçbir zaman bilemeyiz!.. Galiba ne dediğimi bilmiyorum ben, kafam karıştı. Çok kötü karıştırdınız kafamı... Aglaya'nın yüzü hâlâ o zaman odadan koşarak çıktığında olduğu gibi mi yoksa? Ah, evet, suçluyum! Büyük olasılıkla bütün suç bende! Aslında neden suçlu olduğumu tam bilmiyorum, ama yine de suçluyum... Size açıklayamayacağım bir şey var burada Yevgeniy Pavloviç, anlatacak sözcük bulmakta zorlanıyorum, ama... Aglaya İvanovna anlayacaktır! Ah, onun beni anlayacağına her zaman inanmışımdır!

— Hayır prens, anlamayacaktır! Aglaya İvanovna soyut bir varlık olarak değil, bir insan, bir kadın olarak seviyordu sizi. Bakın ne diyeceğim, zavallı dostum benim: Büyük olasılıkla siz onların ikisini de sevmiyordunuz!

— Bilmiyorum... olabilir, olabilir. Çoğu konuda haklısınız Yevgeniy Pavloviç. Çok zeki bir insansınız siz Yevgeniy Pavloviç. Ah, yine ağrımaya başlıyor başım, hadi Aglaya'yı görmeye gidelim! Tanrı aşkına, Tanrı aşkına!

— Ama söyledim size, Pavlovsk'ta değil Aglaya İvanovna, Kolmino'da.

— Kolmino'ya gidelim, hemen şimdi!

Yevgeniy Pavloviç ayağa kalkarken, uzatarak,

— Bu o-la-nak-sız... dedi.

— Beni dinleyin, o zaman bir mektup yazayım, götürüp kendisine verin...

— Hayır prens, hayır! Böyle görevler vermeyin bana, yapamam!

Ayrıldılar. Giderken tuhaf duygular içindeydi Yevgeniy Pavloviç: Prensin aklının tam yerinde olmadığını düşünüyordu. Ayrıca hem korktuğu, hem öylesine sevdiği şu yüz de ne demek oluyordu? Sonra Aglaya'sız belki gerçekten de ölebilirdi... Aglaya da onun kendisini öylesine çok sevdiğini hiçbir zaman öğrenemezdi! Ha-ha! Peki ama, aynı anda ikisini sevmek nasıl bir şeydi? İkisine olan aşkı iki değişik aşk mıydı yoksa? Çok ilginç... zavallı budala! Kim bilir daha neler gelecekti başına?

X

Gelgelelim, Yevgeniy Pavloviç'e dediği gibi "uykuda" da, uyanıkken de evleninceye kadar ölmedi prens. Belki gerçekten iyi uyuyamıyordu, kötü rüyalar da görüyordu, ama gündüzleri insanlar arasında iyi, hatta mutlu gibiydi; ancak arada bir, yalnız olduğu zamanlar çok dalgın, düşünceli duruyordu. Evlilik için acele ediyorlardı. Nikâh Yevgeniy Pavloviç'in ziyaretinden yaklaşık bir hafta sonraydı. Prensin en yakın dostlarının bile (böyle dostları vardıysa kuşkusuz), bu kadar kısa zamanda zavallı kaçığı "kurtarma" çabalarında hayal kırıklığına uğramaları zorunluydu. Söylentilere bakılırsa, Yevgeniy Pavloviç'in ziyaretinin sorumluları kısmen General İvan Fyodoroviç ile eşi Lizaveta Prokofyevna'ydı. Ama bu ikisi, yüreklerinin sınırsız temizliğiyle, acınacak durumdaki kaçığı dipsiz bir uçurumdan kurtarmak istemiş olsalar bile, yalnızca bu küçük denemeyle yetinmek zorunda kalmışlardı. Çünkü durumları da, hatta belki yürekleri de (doğaldı bu) daha ciddi girişimler için elverişli değildi. Prensin yakın çevresindekilerin bile ona karşı tavır aldığını söylemiştik. Örneğin, Vera Lebedeva tepkisini yanında kimse yokken ağlamakla, bir de daha çok odasında oturmakla, prensin yanına eskisine oranla daha seyrek uğramakla sınırlamıştı. Kolya bu arada babasını toprağa vermişti. İhtiyar, birincisinden sekiz gün sonra gelen ikinci krizde ölmüştü. Ailenin acısına prens yakından katılmıştı, hele ilk günler günde birkaç saat kalmıştı Nina Aleksandrovna'nın yanında. Mezarlıkta da, kilisede de bulundu. Çoğu kimse kilisede bulunanların prensi aralarında fısıldaşarak karşıladığının, yine fısıldaşarak yolcu ettiğinin farkındaydı. Sokakta da, bahçede de aynı şey oluyordu. O arabayla önlerinden geçerken konuşmalar oluyor, adını söylüyor, parmaklarıyla onu gösteriyorlardı. Arada Nastasya Filippovna'nın adının duyulduğu da oluyordu. Gözler Nastasya Filippovna'yı aramıştı mezarlıkta. Ama yoktu. Lebedev'in tam zamanında oraya gitmesine engel olduğu yüzbaşının karısını da gören olmamıştı. Kilisedeki cenaze töreni derinden etkilemişti prensi. Kilisede Lebedev'in bir sorusuna fısıldayarak, Ortodoks bir ayinde ilk kez bulunduğunu, bir de çocukluğunda bir köy kilisesinde böyle bir ayinde bulunduğunu hatırladığını söyledi.

Lebedev de fısıldayarak karşılık verdi:

— Evet efendim, şurada tabutta yatan insan, daha geçenlerde, hatırlıyor musunuz, yönetici seçtiğimiz insan değil sanki... Birini mi arıyordunuz efendim?

— Hayır, sanki...

— Rogojin olmasın?

— Kendisi burada mı yoksa?

— Evet efendim, kilisede.

Prens şaşkınlık içinde mırıldandı:

— Görür gibi oldum da onu... Peki ama, neden burada? Davetli mi?

— Onu davet etmeyi aklından geçiren bile olmadı efendim. Tanımıyorlar kendisini çünkü. Ama tanıdık, tanımadık birçok kimse var burada efendim. Onun burada olmasını neden yadırgadınız? Bu aralar sık karşılaşıyorum onunla. Bu son hafta dört kez karşılaştık Pavlovsk'ta.

— Bense hiç görmedim onu, diye mırıldandı prens.

Nastasya Filippovna da “o zamandan bu yana” Rogojin’le karşılaştığından hiç söz etmemişti ona. Prens şimdi Rogojin’in ona görünmekten özellikle kaçındığını düşünmeye başlamıştı. O gün bütün gün son derece dalgındı prens. Nastasya Filippovna ise o gün de, o akşam da olağanüstü neşeliydi.

Babasının ölümünden önce prensle barışan Kolya sağdıç olarak ona (iş önemli ve acil olduğu için) Keller ile Burdovskiy’i önermişti. Keller’in efendice davranacağı, belki “işe bile yarayacağı” konusunda güvence vermişti prense. Burdovskiy içinse bir şey söylemeye gerek yoktu, sakin, alçakgönüllü bir insandı. Nina Aleksandrovna ile Lebedev soracak olmuşlardı prense: Evlenmeye artık karar verildiğine göre, en azından neden ille de Pavlovsk’ta, hem de yazlıkçıların en çok olduğu bu sezonda, böyle kalabalık bir zamanda nikâh kıyacaklardı? Nikâhı Petersburg’da, hatta evde kıydırsalardı daha iyi olmaz mıydı? Bütün bu korkuların nedenini çok iyi anlıyordu prens. Ama kısaca kestirip atmıştı: “Nastasya Filippovna’nın arzusu böyle!”

Sağdıç olduğunu öğrenen Keller ertesi gün prense geldi. İçeri girmeden önce, prensi görür görmez kapıda durdu, işaretparmağını kıvırdığı sağ elini havaya kaldırdı, yemin ediyormuş gibi, yüksek sesle,

— İçki içmiyorum! dedi.

Sonra prensin yanına geldi, iki elini tutup kuvvetlice sıkarak salladı, ilk duyduğunda bu olaya karşı olduğunu, bunu bilardo oynarken de açıkladığını, çünkü bir dostu olarak prensin Prenses de Rohan veya en azından de Chabot ile evlenmesini gece gündüz sabırsızlıkla beklediğini; ama şimdi onun toplumumuzdakilerin “hepsinin toplamından” en azından on iki kat daha soylu düşündüğünün farkına vardığını söyledi! Çünkü ona gerekli olan ışıltı, zenginlik, hatta saygınlık değil, yalnızca gerçekti! Yüksek yerlerdeki insanların eğilimleri herkesçe bilinirdi, oysa prens aldığı eğitimiyle, öğrenimiyle öylesine yüksekti ki, daha yükseği olamazdı! Gelgelelim, ayaktakımı, düzeysiz birtakım insanlar olaya değişik bakıyordu. Kentte, evlerde, toplantılarda, yazlıklarda, konserlerde, meyhanelerde, bilardo salonlarında yalnızca beklenen bu olayla ilgili konuşuyor, bağırıp çağırıyorlardı. Keller’in duyduğuna göre, ilk gece yeni evlilerin penceresi dibinde tencere tavayla gürültü etmeye hazırlananlar vardı. “Dürüst bir dostun silahına gereksiniminiz olursa prens, ilk gecenizin sabahında siz daha yatağınızdan kalkmadan soylu yarım düzine mermim emrinizdedir...” Kiliseden çıktıktan sonra aşırıya kaçan kalabalığın akınına uğrama tehlikesine karşı evininin avlusuna bir yangın tulumbası yerleştirmek önerisinde de bulunmuştu, ama Lebedev karşı çıkmıştı buna: “Avluya yangın tulumbası yerleştirirsek evi yerle bir ederler.”

— İnanın prens, Lebedev denen bu adam size karşı bir komp-lo peşinde. Yemin ederim öyle! Vesayet altına almak istiyorlar sizi, düşünebiliyor musunuz, her şeyinizle, özgürlüğünüzle, paranızla, yani insanı dörtayaklılardan ayıran her şeyinizle!.. Duydum bunu! Gerçek bu, kesin gerçek!

Prens, kendisinin de böyle bir şeyler duyduğunu hatırlar gibi oldu, ama o zaman da üzerinde durmamıştı. Şimdi de şöyle bir gülümsemiş, yine önemsememiş, unutup gitmişti. Bir zamandır gerçekten pek telaşlıydı Lebedev. Onun hesapları her zaman sanki bir esin sonucu yer ederdi kafasında ve aşırı heyecandan gelişir, dallanır budaklanır, başlangıçtaki amacından başka başka yerlere yönlenirdi. Hayatta elde ettikleriyle işte bu yüzden yetinemezdi. Daha sonra, nikâhtan neredeyse bir gün önce çevirdiği dolaplardan duyduğu pişmanlığı anlatmak için prense geldiğinde (onda bir alışkanlıktı bu, özellikle de başarılı olamadığı zamanlarda, arkasından dolap çevirdiği insanlara gider, yaptığından duyduğu pişmanlığı anlatırdı) annesinin onu bir Talleyrand olmak üzere

doğurduğunu, ama nedendir bilinmez, yalnızca bir Lebedev olabildiğini söyledi. Arkasından, prensin büyük ilgisini çeken şeyler anlattı. Anlattığına göre, tasarladığı iş için kendisine destek ve yardımcı olabilecek önemli kişilerden birilerine ulaşmaya çalışmış, bu arada General İvan Fyodoroviç'e de gitmiş. General İvan Fyodoroviç şaşırmış, "genç adam" için yardımcı olmayı çok istermiş, ama "çok istemesine karşın, şu anda elinden bir şey gelmezmiş". Lizaveta Prokofyevna ise prensin adını duymak, yüzünü görmek istemezmiş. Yevgeniy Pavloviç ile Prens Ş. "elimizden bir şey gelmez" anlamına iki yana açmışlar kollarını, başkaca bir şey söylememişler. Ama yılmamış Lebedev, velinimeti sayılabilecek, çok yakın dostu, yaşlı, deneyimli, saygın bir hukuk adamına danışmış. Deneyimli hukuk adamı bunu yapılabileceğini, ancak söz konusu kişinin aklının yerinde olmadığına yetkili kişilerin tanıklık etmesinin, bunun yanında en önemlisinin de üst düzey insanlardan bu konuyu destekleyenlerin bulunmasının gerektiğini söylemiş. Yine yılmamış Lebedev, bir gün doktor bile getirmiş prense. Yazlıkçılardan, yine saygın, boynunda Anna nişanı olan yaşlı bir doktormuş bu. Prensin yaşadığı çevreyi görecek, onunla ilgili bilgi edinecek, şimdilik resmi olmasa da, dostça görüşlerini söyleyecekti. Prens doktorun kendisini ziyaretini hatırlıyordu. Bir gün öncesinden Lebedev onun hasta olduğunu söylemeye başlamıştı. Prensin ilaç almayı kesinlikle reddetmesi üzerine de ertesi gün yanında doktorla çıkagelmişti. Sözde durumu çok kötüleşen Bay Terentyev'in yanından geliyorlardı ve doktor prense hastayla ilgili birtakım bilgiler vermek istiyordu. Prens, Terentyev'i görmeye gittiği için Lebedev'i övmüş, doktoru da çok iyi karşılamıştı. Hemen Terentyev'den söz etmeye başlamışlardı. Doktor prensten o geceki intihar girişimiyle ilgili ayrıntılı bilgi almak istemişti. Prens intihar olayını anlatışıyla da, olayı açıklayışıyla da doktorun hayli dikkatini çekmişti. Petersburg'un havasından, prensin hastalığından, İsviçre'den, Şneyder'den söz etmişlerdi. Şneyder'in tedavi yöntemi, prensin anlattıkları doktorun ilgisini öylesine çekmişti ki, iki saat kalmıştı prensin yanında, bu arada onun nefis purolarından içmeyi de ihmal etmemiş, Lebedev'in ikramı, Vera'nın getirdiği likörden içmişti. Evli barklı doktor Vera'ya öylesine iltifatlar yağdırmaya başlamıştı ki, öfkelenmişti kız. Prensle doktor iki dost gibi ayrılmışlardı. Dışarı çıktıklarında doktor Lebedev'e, "Böylelerini vesayet altına alacaksanız, onlara vasi olarak kimi atayacaksınız?" demişti. Lebedev'in, yakın gelecekte gerçekleşmesi beklenen çok önemli olayla ilgili söyledikleri üzerine ise doktor anlamlı anlamlı, kurnazca başını sallamış ve sonunda şöyle demişti: "Kimler kimlerle evlenmiyor ki..." En azından, duyduğu kadarıyla, inanılmaz çekici bir kadınmış... Yalnızca bu bile varlıklı bir erkeği kendine bağlamasına yetermiş. Ayrıca Totskiy'den de, Rogojin'den de aldığı paraları, incileri, pırlantaları, değerli şalları, mobilyaları da varmış. Dolayısıyla, değerli prensin bu seçimi görüldüğü kadar aptalca değil, son derece zekice, kurnazcaymış; hesabını kitabını iyi bilir bir sosyete adamı olduğunu kanıtlamaktaymış, öyle ki prens için gayet hoş bir şeymiş bu... Doktorun böyle düşünmesi Lebedev'i şaşırmıştı bile.

Böylece bırakmıştı vasilik çalışmalarını. Şimdi de şöyle diyordu prense: "Bundan böyle sadakatten ve sizin için dökeceğim kandan başka bir şey görmeyeceksiniz benden. Buraya da bunun için geldim."

Prensi son günlerde İppolit oyalıyordu. Sık sık haber yollayıp yanına çağırıyordu onu. Yakında, küçük bir evde oturuyorlardı. Çocuklar, erkek ve kız kardeşler, yazlık sayesinde avludaki hastadan hiç olmazsa biraz kurtuldukları için mutluydu. Zavallı yüzbaşının karısıysa her şeyiyle hasta oğlunun emrindeydi. Ama öyleyken yine de her gün barıştırmak zorunda kalıyordu onları prens. Bu nedenle hasta "dadım" diye çağırıyordu prensi, aynı zamanda arabuluculuk çabalarından dolayı onu küçük görmekten de geri kalmıyordu. Önce ölüm döşeğindeki babasının başucundan ayrılmadığı, ardından dul kalan annesiyle ilgilendiği için ziyaretine gelemeyen Kolya için demediğini bırakmıyordu. Sonra alaylarını prens ile Nastasya Filippovna'nı evliliklerine yoğunlaştırdı, öyle ki sonunda çileden çıkan

prens, gücendiği için ona uğramayı kesti. Ne var ki iki gün sonra yüzbaşının karısı iki gözü iki çeşme çıkageldi, evlerini onurlandırması için yalvarıp yakarmaya başladı prense: “Yoksa oğlu öldürecekmiş” kadıncağızı. Yüzbaşının karısı sonra şöyle ekledi: “Size açacağı çok büyük bir sır varmış.” Gitti prens. İppolit barışmak istiyordu onunla, ağlamaya başladı, ama anlaşılacağı üzere gözyaşlarından sonra hırçınlaştı, öfkesini dışa vurmaktan çekiniyordu. Durumu çok kötüydü. Bütün belirtilerden bu kez sonunun artık çok yakın olduğu anlaşılıyordu. Açacağı sır falan yoktu ortada, yalnızca heyecandan tıkanarak (belki de yapmacıktı bu heyecanı) bir ricada bulundu: “Rogojin’den sakının.” Sonra eklemişti: “Elindekini başkasına kaptırmayı sineye çekecek biri değildir o...” vb. vb... Prens daha ayrıntılı bilgi almak için sorular sormaya başladı, ama İppolit’in kişisel duygularından, izlenimlerinden başka bir şey yoktu ortada. Prensi sonunda korkutmayı başardığı için pek keyiflenmişti İppolit. Prens başlangıçta onun birtakım özel sorularına cevap vermek istemiyordu, “hiç değilse yurtdışına kaçmaları, Rus papazlarının her yerde bulunduğu, orada nikâh kıydırabilecekleri” gibi öğütlerini yalnızca gülümseyerek dinliyordu. Sonunda şöyle dedi İppolit: “Aslında ben yalnızca Aglaya İvanovna için korkuyorum: Rogojin Aglaya İvanovna’yı ne çok sevdiğinizi biliyor. Aşka karşı aşk... Siz onun elinden Nastasya Filippovna’yı aldınız, bu yaptığınıza karşılık o da Aglaya İvanovna’yı öldürecek. Gerçi şu anda sizin değildir Aglaya İvanovna, ama yine de büyük acı verecektir size onu öldürmesi, öyle değil mi?” Amacına ulaşmıştı İppolit. Prens deli gibi ayrılmıştı onun yanından.

Rogojin’le ilgili bu uyarı prense nikâhtan bir gün önce ulaşmıştı. O akşam prens evlenmeden önce son kez görüştü Nastasya Filippovna ile. Ama Nastasya Filippovna onu yatıştıracak durumda değildi. Hatta tersine, son zamanlarda giderek daha çok şaşırtıyordu prensi. Daha önce, yani birkaç gün önce prensle görüştüğü zamanlar onu neşelendirmek için büyük çaba harcıyor, onu üzgün gördükçe çok korkuyordu. Ona şarkılar bile söylüyordu, hatırladığı komik her şeyi anlatıyordu ona. Prens onun anlattıklarına her zaman çok gülüyor gibi yapıyor, ama daha çok onun parlak zekâsına, kimi zaman heyecanlandığında (aslında heyecanlandığı çok sık oluyordu) anlatırkenki aydınlık duygularına gülüyordu. Prensi güldürdüğünü, onu etkilediğini gördükçe coşuyordu, kendiyle gurur duymaya başlıyordu. Ne var ki Nastasya Filippovna’nın hüznü ve dalgınlığı şimdi her saat giderek artıyordu. Prensin kafasında biçimlenmiş, Nastasya Filippovna’ya ilişkin oturmuş düşünceleri vardı. Öyle olmasaydı şimdi onun her şeyi elbette esrarlı, anlaşılmaz gelirdi ona. Nastasya Filippovna’nın kendini toparlayacağına içtenlikle inanıyordu. Prens, Yevgeniy Pavloviç’e Nastasya Filippovna’yı içten, yürekten sevdiğini, bu sevgisinde tek başına bırakılamayacak çaresiz, hasta bir çocuğa duyulan yakın ilginin de olduğunu söylerken doğru söylüyordu. Nastasya Filippovna’ya beslediği duygudan kimseye söz etmiyor, elinden gelirse, bu konuda konuşmak bile istemiyordu. Nastasya Filippovna ile baş başa oldukları zamanlar birbirlerine söz vermiş gibi, “duygularından” hiç söz etmiyorlardı. Olağan, neşeli, heyecanlı sohbetlerine herkes katılabilirdi. Darya Alekseyevna daha sonra anlattığına göre, onların sohbetini büyük bir hazla izliyordu.

Nastasya Filippovna’nın ruhsal ve zihinsel durumuna prensin bu bakışı onu bir bakıma birçok belirsizlikten de kurtarıyordu. Onun gözünde Nastasya Filippovna şimdi, üç ay önce tanıdığından bambaşka bir kadındı. Sözgelimi, o zaman evlenmekten öylesine gözyaşları dökerek, lanetler okuyarak, sitemler ederek neden kaçtığına, şimdi ise bir an önce evlenmekte neden ısrar ettiğine akıl erdiremiyordu. Prens “Belki de beni mutlu edemeyeceğinden o zaman olduğu gibi korkmuyor artık,” diye düşünüyordu. Nastasya Filippovna’nın kendine güveninin böyle birden artması prense göre doğal olamazdı. Yalnızca Aglaya’ya olan nefretinden de kaynaklanıyor olamazdı bu güven: Nastasya Filippovna’nın duyguları çok daha derindi. Rogojin’le birlikte olma korkusundan olabilir miydi?

Sözün kısası, bütün bunların yanında başka nedenler de söz konusu olabilirdi... Ama prens için en açık seçik olanı, uzun zamandır kuşkulandığı şeyin, zavallı, hasta ruhun sonunda artık dayanamamış olmasıydı. Gerçi bütün bunlar kuşkularının bir ölçüde dağılmasına neden oluyordu, ama onun huzura kavuşmasına da, içinin rahatlamasına da yetmiyordu. Kimi zaman bir şey düşünmemeye çalışıyordu, nikâhı da pek önemsiz bir formaliteymiş gibi görüyordu. Yevgeniy Pavloviç'le konuşmasında olduğu gibi, kendisine yapılan itirazlara, uyarılara kesinlikle karşılık veremiyor, bunun için yetersiz olduğunu düşünüyor, bu yüzden bu tür konuşmalardan uzak durmaya çalışıyordu.

Öte yandan, Aglaya'nın onun için ne anlam ifade ettiğini Nastasya Filippovna'nın çok iyi bildiğinin de farkındaydı prens. Ama ağzını açıp bir şey söylemiyordu Nastasya Filippovna, gelgelelim, ilk zamanlar prens Yepançinler'e gitmek için hazırlanırken görüyordu onun "yüzünün" nasıl olduğunu. Ama Yepançinler'in Pavlovsk'tan ayrılmalarından sonra yüzü aydınlanmıştı. Prens ne kadar dikkatsiz, olacakları sezinleme yeteneğinden yoksun olursa olsun, bir ara Nastasya Filippovna'nın Aglaya'yı Pavlovsk'tan kaçırmak için bir skandal çıkarmak niyetinde olduğunu hissettiğinden huzursuz olmaya başlamıştı. Yazlık evlerin hepsinde nikâhla ilgili heyecanlı konuşmaların olmasında, rakibesinin sinirlerini bozmak isteyen Nastasya Filippovna'nın payı kuşkusuz büyüktü. Yepançinler'le karşılaşması çok zor olduğu için, Nastasya Filippovna bir gün kupa arabasına prensi de alıp Yepançinler'in yazlık evlerinin tam penceresinin dibinden geçmişti. Bu prens için çok büyük bir sürpriz olmuştu. Her zaman olduğu gibi iş işten geçtikten sonra, kupa arabası tam pencerenin dibinden geçerken durumu fark etmiş, hiç sesini çıkarmamış, ama iki gün hasta yatmış, Nastasya Filippovna da bir daha böyle bir şey yapmamıştı. Nikâh öncesi günlerde pek bir dalgındı Nastasya Filippovna. Ama her zaman üzüntüsünü yenmeyi başarıyor, tekrar neşeleniyordu. Fakat sanki durgun bir neşeydi şimdi onunki, eski şen şakrak, mutlu neşesinden eser yoktu. Prens çok daha dikkatliydi şimdi. Nastasya Filippovna'nın ona Rogojin'den hiç söz etmediğinin farkındaydı. Ancak nikâha beş gün kala Darya Alekseyevna'nın evinden birini yolladılar. Prensin acele gelmesini istiyorlardı. Nastasya Filippovna'nın durumu çok kötüydü. Prens yanına girdiğinde Nastasya Filippovna çıldırmış gibiydi. Çığlıklar atıyor, zangır zangır titriyor, bağırıp çağırarak Rogojin'in bahçede saklandığını, biraz önce onu orada gördüğünü, bu gece onu öldüreceğini söylüyordu... boğazını kesecekmiş! Bütün gün bir türlü sakinleşemedi. Ama aynı akşam prens bir ara İppolit'e uğradığında, birtakım işleri için gittiği kentten yeni dönmüş olan yüzbaşının karısı, o gün Petersburg'da Rogojin'in onun evine uğradığını, ona Pavlovsk'la ilgili birtakım sorular sorduğunu anlattı. Prensin Rogojin'in onun evine özellikle saat kaçta uğradığını sorması üzerine yüzbaşının karısı tam da Nastasya Filippovna'nın Rogojin'i bahçede gördüğünü söylediği saati söyledi. Demek düpedüz hayal görmüştü Nastasya Filippovna. Durumu açıklığa kavuşturmak için kalkıp yüzbaşının karısına gitti, onunla konuştuktan sonra sakinleşti.

Nikâhtan bir gün önce prens çok duygulandırdı Nastasya Filippovna'yı: Petersburg'dan bir moda evinin gönderdiği gelinlik, duvak, öteki süsler, daha bir sürü şey gelmişti. Prens, Nastasya Filippovna'nın bu kadar sevineceğini hiç düşünmemişti. Durmadan övüp duruyordu Nastasya Filippovna'yı, o da prensin övgüsüyle daha da mutlu oluyordu. Ama bir ara ağzından kaçırdı: Birilerinin evlenmelerine karşı olduğunu, birtakım kendini bilmezin pencereleri dibinde gürültülü müzikle gösteri yapacağını, özellikle bu amaçla yazdıkları şiirler okuyacaklarını, Pavlovsk'ta hemen herkesin de bunu onayladığını duymuştu. İşte bunun içindir ki, şimdi onların karşısında başı daha da dik, onlara inat, güzelliğiyle de, son derece şık gelinliğiyle, duvağıyla, takılarıyla da herkesin gözünü kamaştırmak istiyordu. "Cesaretleri varsa, istedikleri kadar bağırıp çağırsınlar, ıslık çalsınlar!" Yalnızca bu düşünce bile gözlerinin ışıl ışıl parlamasına yetiyordu. Gizli bir hayali daha vardı, ama

kimseye açmıyordu onu: Kilisede Aglaya'nın veya en azından onun yolladığı birinin gizlice kalabalığa karışmasını, her şeyi görmesini istiyordu. Kaç gündür bunun için hazırlanmaktaydı... Kafasında böyle düşüncelerle gece saat on bir civarında ayrıldı prensten. Ama saat daha on ikiyi vurmamıştı ki, Darya Alekseyevna'nın evinden biri koşarak geldi prense, hemen "gelmesini, Nastasya Filippovna'nın çok kötü olduğunu" söyledi. Prens gelini yatak odasına kapanmış buldu. Umutsuzluk içinde hıçkıra hıçkıra ağlıyor, sinir krizi geçiriyordu. Kapalı kapının dışından söylenenlerin hiçbirini duymuyordu. Sonunda açtı kapıyı. Yalnızca prensin içeri girmesine izin verdi, kapıyı yine kilitledi ve hemen ayaklarına kapandı prensin. (En azından, bir şeyler görebilen Darya Alekseyevna daha sonra böyle anlatıyordu.)

Prensin ayaklarına sarılmış, haykırıyordu:

— Nedir benim bu yaptığım! Ne yapıyorum ben! Nedir bu sana yaptığım!

Prens bir saat oturdu Nastasya Filippovna'nın yanında. Neler konuştuklarını bilmiyoruz. Bir saat sonra barışmış, mutlu ayrıldıklarını söylüyordu Darya Alekseyevna. Prens o gece bir kez daha adam yollayıp Nastasya Filippovna'nın nasıl olduğunu sordurdu. Ama uyumuştu Nastasya Filippovna. Sabahleyin, Nastasya Filippovna uyanıncaya kadar prens Darya Alekseyevna'ya iki kişi daha yolladı, yolladığı üçüncü kişi ise "şu anda Nastasya Filippovna'nın çevresinde Petersburg'dan gelmiş bir sürü modacının, kuaförün olduğu, dünkü durumundan eser kalmadığı, şimdi ise güzeller güzeli hanımefendinin gelinlik giymeden önce her güzelin yapması gerektiği gibi süslendiği, özellikle şu anda da pırlantalarından hangisini, nasıl takacağına karar vermekte olduğu" haberiyle döndü. Rahatlamıştı prens.

Bu nikâhla ilgili bilgisi olanlar (galiba doğruydu da bu bilgiler), olayları şöyle anlatıyorlardı:

Nikâh akşam saat sekizdeydi. Nastasya Filippovna daha saat yedide hazırdı. Saat altıdan sonra ise aylak takımı yavaş yavaş Lebedev'in, özellikle de Darya Alekseyevna'nın evinin çevresinde toplanmaya, saat yediden sonra da kilise dolmaya başlamıştı. Vera Lebedeva ile Kolya, prens için son derece endişeliydiler. Ama evde çok işleri vardı, prensin bölümünde konukları karşılamakla, ağırlamakla uğraştıkları için başka bir şey düşünecek durumları yoktu. Nikâhtan sonra ayrıca bir toplantı falan da düşünülmüyordu; Lebedev nikâha katılması gerekli birkaç kişinin dışında, yalnızca Ptitsınlar'ı, Gavrila'yı, boynunda Anna nişanı olan doktoru bir de Darya Alekseyevna'yı davet etmişti. Prens merak edip, "neredeyse yabancı olan" doktoru neden davet ettiğini sorduğunda Lebedev kendinden pek hoşnut bir tavırla şöyle cevap vermişti: "Adamın boynunda Anna nişanı var, saygın biri, bir ağırlık verir toplantıya efendim." Gülmüştü prens. Fraklarını giymiş, eldivenlerini takmış Keller'le Burdovskiy pek kibar görünüyorlardı. Yalnız Keller evin çevresinde toplanmış aylaklar kalabalığına düşmanca bakışıyla, her an kavgaya hazır oluşuyla prensi de, onun adına güvence verenleri de huzursuz etmekteydi. Nihayet, saat yedi buçukta prens arabaya bindi, kiliseye doğru yola çıktı. Sırası gelmişken şunu da belirtelim, prens törende hiçbir eksikliğin olmamasını, geleneklere sıkıca uyulmasını istiyordu. Her şeyin "gerektiği" gibi, eksiksiz, tam uygulanmasında ısrar ediyordu. Kilisede, kalabalıktan yükselen sürekli mırıltılar arasında, sağa sola gözdağı verircesine bakarak yürüyen sağdıcı Keller'in eşliğinde mihraba kadar yürüdü prens, gelin gelene kadar beklemesi gereken yere girdi, Keller gelini almaya gitti. Darya Alekseyevna'nın evinin önünde prensin evinin önündeki kalabalığa göre iki ya da üç kat fazla bir kalabalık bekliyor ve üç kat fazla gürültülü ediyordu. Giriş merdivenlerini çıkarken öyle şeyler duydu ki, sonunda tutamadı kendini, gerektiği gibi bir nutuk çekmek amacıyla kalabalığa dönecek oldu, ama neyse ki Burdovskiy ile tam o

anda koşarak kapıya çıkan Darya Alekseyevna zamanında durdurdular onu, kolundan tutup zorla içeri aldılar. Keller çok sinirliydi ve acele ediyordu. Nastasya Filippovna ayağa kalktı, bir kez daha baktı aynaya, daha sonra Keller'in dediğine göre, "çarpık" bir gülümsemeyle, yüzünün "ölü yüzü gibi sapsarı" olduğunu söyledi, tasvirin önünde büyük bir saygıyla öne eğildi ve kapıya çıktı. Büyük bir uğultuyla karşıladı onu kalabalık. Evet, önce gülüşenler, alkışlayanlar, hafifçe ıslık çalanlar da olmuştu. Ama hemen arkasından başka sesler duyuldu:

— Şu güzelliğe bakın!

— Ne ilk gördüğümüz güzel bu, ne de son!

— Salaklar! Duvak her kusuru örter derler!

Merdivenin hemen dibindekiler bağırdılar hep bir ağızdan:

— Bulunmaz bir güzellik, yaşa!

Katibin biri haykırdı:

— Bir prenses bu! Böyle bir prenses için canımı verirdim! "Bir gece için bir ömür!.."[63]

Kapıdan çıktığında Nastasya Filippovna'nın yüzü gerçekten de bembeyazdı. Ama iri, simsiyah gözleri kalabalığa bakarken iki kor gibi parlıyordu. Bu bakışın karşısında dayanamadı kalabalık, yükselen öfkeli bağrışlar coşkun haykırışlara dö-nüştü. Bu arada kupa arabasının kapısı açılmış, Keller elini geline uzatmıştı ki, tam o anda bir çığlık attı Nastasya Filippovna, merdivenlerden doğrudan kalabalığın arasına daldı. Onu yolcu etmekte olanlar şaşkınlık içinde kalakalmışlardı. Kalabalık açılarak yol verdi Nastasya Filippovna'ya, birden merdivenlerin beş altı adım ötesinde Rogojin göründü. Kalabalığın arasında Nastasya Filippovna'ya bakıyordu. Nastasya Filippovna çıldırmış gibi koştu ona ve iki kolundan yakaladı.

— Kurtar beni! Götür beni buradan! Nereye istersen götür, ama hemen şimdi!

Rogojin neredeyse kucağına aldı Nastasya Filippovna'yı. Kucağında arabaya kadar götürdü onu. Sonra bir anda cüzdanından bir yüz rublelik çıkardı, arabacıya uzattı.

— Tren istasyonuna... Trene yetişirsen bir yüzlük daha alırsın!

Nastasya Filippovna'nın arkasından o da atladı arabaya, kapıyı kapadı. Bir an düşünmedi arabacı, kamçıyı şaklattı. Daha sonra Keller her şeyi olayın birdenbire olup bitmesine bağlıyor ve şöyle diyordu: "Çok değil, bir saniye geç kalsalardı yakalardım onları, bırakmazdım!" Hemen oracıkta bekleyen bir arabaya atladıkları gibi arkalarından koşturmuşlar, ama sonra yolda, "artık geç olduğu, onları zorla geri çeviremeyecekleri" için vazgeçmişler.

Şaşkına dönen Burdovskiy şöyle demiş:

— Bu durumda prens de istemez onu zaten!

Rogojin'le Nastasya Filippovna trene yetiştiler. Arabadan indikten sonra trene biniyorlardı ki, Rogojin önlerinden geçmekte olan bir kızı durdurdu. Kızın üzerinde koyu renk, eski, ama düzgün bir başlıklı manto vardı.

— Mantonuza elli ruble! dedi Rogojin.

Birden elli rubleyi uzattı kıza. Kız bir an ne oluyor, anlamaya çalışırken elli rubleliği eline tutuşturdu, mantoyu çekip aldı. Mantoyu Nastasya Filippovna'nın omuzlarına atıp, başlığını kafasına geçirdi. Mantosunu neden satın aldıklarını sonunda anlamıştı kız. Yoksa gelinin gözalıcı kıyafeti trende çok dikkati çekerdi. Eski, bir işe yaramaz mantosuna o kadar parayı başka ne için vermiş olabilirlerdi?

Olan bitenin haberi kiliseye olağanüstü çabuk ulaştı. Keller prensin yanına gelince tanıdık tanımadık bir sürü insan başına toplandı, sorular sormaya başladılar. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Başını sallayanlar, hatta gülüşenler vardı. Kimse çıkmıyordu kiliseden. Prensin haberi nasıl karşılayacağını görmek için bekliyorlardı. Durumu öğrenince yüzü bembeyaz kesildi prensin, ama haberi sakin karşıladı, zor duyulur bir sesle şöyle söyledi yalnızca: "Gerçi bir korku yok değildi içimde, ama yine de böyle bir şeyin olacağını beklemiyordum..." Bir süre sustuktan sonra ekledi: "Öte yandan... Nastasya Filippovna'nın durumunda... son derece doğal bu..." Daha sonra Keller onun bu düşünce biçimini "görülmemiş bir felsefe" diye değerlendirecekti. Prens kiliseden görünüşte son derece sakin ve dinç ayrıldı. En azından birçok kimse öyle görmüştü ve daha sonra öyle anlatıyordu. Prensin bir an önce eve gitmeyi, yalnız kalmayı çok istediği belliydi. Ama buna izin vermediler. Onun arkasından odaya davetlilerden birkaçı, bu arada Ptitsın, Gavrila Ardalionoviç, onunla birlikte, gitmeye hiç niyetli görünmeyen doktor girdiler. Ayrıca aylak takımı da kuşatmış durumdaydı evi. Prens, Keller'le Lebedev'in verandada ısrarla yukarı çıkmakta direnen, memura benzeseler de ne oldukları belli olmayan birtakım insanlarla sert bir biçimde tartıştıklarını duyuyordu. Tartışanların yanına gitti, konunun ne olduğunu sordu ve Lebedev'le Keller'i kibarca kenara çektikten sonra, verandaya çıkmak isteyenlerin en önünde basamaklarda duran ak saçlı, şişman adama içeri buyurmasını rica etti. Adam mahcup oldu, ama yine de içeri girdi. Arkasından ikincisi, üçüncüsü izledi onu. Bütün kalabalıktan içeri giren yedi sekiz kişi çıktı. Elden geldiğince rahat görünmeye çalışıyorlardı. İçeri girmeye başka hevesli çıkmadı. Çok geçmeden dışarıdakiler içeri girenleri "görmemişler" diye suçlamaya başladı. İçeri girenleri oturttular. Konuşmalar başladı, çaylar geldi... Her şeyin olağanüstü sade, alçakgönüllü, ağırbaşlı olması içeri girenleri biraz şaşırtmıştı. Konuşmayı canlandırmak, konuyu "asıl konuya" getirmek, neşelenmek için birkaç girişim oldu kuşkusuz. Gözü pek birkaç soru sorulacak, "cesurca" saptamalarda bulunulacak oldu. Ne var ki prens her soruya öylesine sade, güler yüzle, aynı zamanda ağırbaşlı, konuklarının değerini biliyormuş gibi cevaplar veriyordu ki, bu tür sorular bir süre sonra kesilmişti. Konuşma yavaş yavaş neredeyse ciddileşmeye başladı. Söze karışan biri büyük bir öfkeyle, köyünde ne olursa olsun, çiftliğini satmayacağına, tersine, "iyi para edeceği" güne kadar bekleyeceğine yeminler etmeye başladı. "İşte böyle, efendim," diye sürdürdü konuşmasını, "benim ekonomik sistemim de bu işte... anlatabiliyor muyum?" Adam prense bakarak konuştuğu için prens, (Lebedev kulağına bu adamın değil çiftliği, dikili bir ağacının bile olmadığını fısıldamasına karşın) heyecanla övmeye başlamıştı onun bu düşüncesini. Bir saat geçti aradan, çaylar içildi bitti, nihayet daha fazla oturmaktan utanır olmaya başladılar konuklar. Doktorla ak saçlı adam heyecanla vedalaştılar prensle. Peşinden herkes aynı heyecanla, gürültülü biçimde vedalaştı. İyi dilekler dilendi, "üzülecek bir şey yok ortada, belki böylesi daha iyi oldu", vb. vb. gibi düşünceler açıklandı. Onuruna kadeh kaldırmak isteyen gençler olduysa da, yaşlılar susturdu onları. Herkes dağıldıktan sonra Keller, Lebedev'in kulağına eğilip şöyle dedi: "Görüyor musun, senle ben bağırıp çağırmaya, kavga çıkarmaya, işi polise götürmeye hazırlanıyorduk, oysa o yeni yeni dostlar edindi, hem de nasıl dostlar... Ne mal olduklarını biliyorum ben..." Kafası oldukça "iyi" olan Lebedev derin bir göğüs geçirdikten sonra şöyle dedi: "Akıllılardan, bilge kişilerden sakladı,

küçüklere açtı kendini,[64] zamanında söyledim ben bunu... ama şimdi buna şunu ekliyorum: Tanrı ile melekleri korudular küçüğü, dipsiz uçurumdan yuvarlanmaktan kurtardılar onu!"

Nihayet saat on buçukta yalnız bıraktılar prensi. Başı ağrıyordu. En son giden, nikâh giysisini çıkarıp ev kıyafetini giymesine yardım eden Kolya oldu. Coşkuyla vedalaştılar. Kolya olan bitenden hiç söz etmedi, ama yarın uğrayacağına söz verdi. Kolya'nın daha sonra anlattığına göre, bu son ayrılışlarında prens herhangi bir şey söylememiş, niyetinden ona bile söz etmemişti. Çok geçmeden, hemen hiç kimse kalmamıştı evde. Burdovskiy İppolit'e gitmişti, Keller'le Lebedev bir yere gitmek üzere ayrılmıştı. Yalnızca Vera Lebedeva bir süre daha kaldı, ortalığı çabucak topladı. Giderken prensin odasının kapısını açıp bakmıştı. Prens dirseklerini masaya dayamış, başı ellerinin arasında oturuyordu. Vera sessizce gitmişti yanına, omzuna dokunmuştu. Prens başını kaldırıp şaşkın şaşkın, onun kim olduğunu hatırlamaya çalışıyor gibi bir dakika kadar bakmıştı yüzüne. Vera'yı tanıyıp, olan biten her şeyi hatırlayınca birden büyük bir heyecana kapıldı. Ama sonunda Vera'dan, yarın sabah ilk trene yetişebilmesi için kendisini saat yedide uyandırmasını üzerine basa basa büyük bir heyecanla rica etti. Vera onu uyandıracağına söz verdi. Prens bu kez ona bundan kimseye söz etmemesini söyledi. Vera buna da söz verdi. Vera çıkmak için tam kapıyı açmıştı ki, prens üçüncü kez durdurdu onu, ellerini tutup dudaklarına götürdü, sonra alnından öptü, yüzünde "alışılmadık" bir ifadeyle şöyle dedi: "Yarın görüşmek üzere!" En azından, Vera'nın anlattıkları böyleydi. Kızcağız, içinde prens için büyük bir endişeyle ayrılmış yanından. Sabahleyin, akşam söz verdiği gibi saat yediyi biraz geçerken odasının kapısını çalıp prense Petersburg treninin on beş dakika sonra kalkacağını söylediğinde, prensi pek canlı, rahatlamış, hatta gülümserken görünce endişesi geçmiş. Gece tam soyunup girmemişti yatağa, ama yine de uyumuştu. Petersburg'dan aynı gün dönebileceğini düşünüyordu. Anlaşıldığına göre, Petersburg'a gideceğini de yalnızca Vera'ya söylemeyi uygun ve gerekli görmesi bundandı.

XI

Bir saat sonra Petersburg'daydı prens. Saat sekizi geçerken Rogojin'in oturduğu binanın ana kapısından girdi, Rogojin'in oturduğu bölümün kapısını çaldı. Uzun süre kapıyı açan olmadı. Sonunda açıldı kapı, yaşlı hanım Rogojina'nın oturduğu bölümün kapısı aralandı, temiz yüzlü, yaşlı bir hizmetçi kadın göründü. Kapının arasından,

— Parfyon Semyonoviç evde yok, dedi. Kimi aramıştınız?

— Parfyon Semyonoviç'i.

— Kendileri evde yok.

Hizmetçi kadın tuhaf bir merakla bakıyordu prense.

Prens,

— Hiç değilse şu kadarını söyleyin, dedi, gece evde miydi? Ve... dün yalnız mı geldi eve?

Hizmetçi kadın prense öyle bakmayı sürdürüyor, ama bir şey söylemiyordu.

— Dün akşam geldiğinde... Nastasya Filippovna yanında mıydı?

— İzninizle, kim olduğunuzu sorabilir miyim?

— Prens Lev Nikolayeviç Mışkin. Yakın dostuyum Bay Rogojin'in.

— Evde yoklar efendim.

Hizmetçi kadın başını öne eğdi.

— Ya Nastasya Filippovna? diye sordu prens.

— Öyle birini tanımıyorum efendim.

— Durun, bir dakika durun! Bay Rogojin ne zaman dönecek?

— Onu da bilmiyorum efendim.

Kapı kapandı.

Prens bir saat sonra buraya tekrar gelmeye karar verdi. Avluda etrafa göz atarken kapıcıyı gördü.

— Parfyon Semyonoviç evde mi?

— Evet efendim, evde.

— Nasıl olur, evde olmadığını söylediler şimdi?

— Kim söyledi, onun bölümünden biri mi?

— Hayır, annesinin bölümündeki hizmetçi kadın. Parfyon Semyonoviç'in kapısını çaldım, açan olmadı.

— Belki çıkmıştır, dedi kapıcı. Çıkarken haber vermez çünkü... Bazen anahtarı bile yanına alır, dairesi üç gün kapalı kalır.

— Herhalde biliyorsundur, dün gece evde miydi?

— Evdeydi. Bazen ana girişten girer, o zaman görmem onu.

— Peki, Nastasya Filippovna yanında değil miydi?

— Bilmiyorum. O pek sık gelmez buraya. Dün gelmiş olsaydı görürdüm.

Prens sokağa çıktı, bir süre dalgın dalgın dolaştı kaldırımda. Rogojin'in oturduğu bölümün pencerelerinin hepsi kapalıydı. Annesinin bölümünün pencerelerinin hemen hepsi ise açık. Güneşli, sıcak bir gündü. Prens karşı kaldırıma geçti, durup bir kez daha baktı Rogojin'in kaldığı bölümün pencerelerine. Kapalı olmaları bir yana, hemen hepsinin beyaz perdeleri de inikti.

Çok tuhaftır, bir dakika sonra perdelerden birinin ucu ansızın hafifçe kalkmış, bir an Rogojin'in yüzü görünmüş ve görünmesiyle kaybolması bir olmuş gibi geldi ona. Prens bir süre bekledi, gidip tekrar kapının çıngırağını çalacaktı ki, hemen vazgeçti, bunu bir saat sonraya erteledi: "Kim bilir, belki de bana öyle gelmiştir..."

Şimdi tek istediği, bir an önce, Nastasya Filippovna'nın yakın zamana kadar oturduğu İzmaylovskiy Mahallesi'ne gitmekti. Prens, Nastasya Filippovna'nın, onun isteği üzerine üç hafta önce Pavlovsk'tan oraya, evinin odalarını kiraya vererek geçimini sağlayan dürüst, saygıdeğer, iyi arkadaşı dul bir öğretmen eşinin evine taşındığını biliyordu. Arkadaşı dayalı döşeli bir oda vermişti ona. Nastasya Filippovna tekrar Pavlovsk'a taşınırken o odayı boşaltmamış olabilirdi. En azından dün Rogojin onu oraya bırakmış, Nastasya Filippovna da geceyi orada geçirmiş olabilirdi. Bir arabaya bindi prens. Yolda önce buraya gelmesi gerektiğini, çünkü Nastasya Filippovna'nın gece vakti doğrudan Rogojin'in evine gitmiş olamayacağını düşünüyordu. Bu ara kapıcının söylediklerini de hatırlıyordu: Nastasya Filippovna'nın oraya pek sık gelmediğini söylemişti kapıcı. Rogojin'in evine pek sık gitmediğine göre, gece neden orada kalacaktı? Prens kendini böyle avutmaya çalışarak nihayet İzmaylovskiy Mahallesi'ne geldi. Bitkin bir durumdaydı.

Dul öğretmen eşinin evinde Nastasya Filippovna'yı dün de, o gün de duyan, gören olmadığını öğrenince çok kötü oldu prens. Öyle ki onu görmek için odalarından çıkanlar bile olmuştu. Dul öğretmen eşinin kalabalık ailesi (yedi yaşından on beşe kadar kızlı, oğlanlı bir sürü çocuğu vardı) annelerinin arkasından dışarı çıkmış, prensin çevresini almış, ağızları açık, ona bakıyordu. Çocukların arkasından siyah entarili, sıska, yüzü sapsarı teyzeleri çıktı. Nihayet ailenin büyükannesi, gözlüklü, yaşlı bir kadın göründü. Dul kadın ısrarla içeri girip oturmasını rica etti prensten. Onun ricasını yerine getirdi prens. Oturur oturmaz, onun kim olduğunu, bir gün önce evlenmiş olması gerektiğini çok iyi bildiklerini, dünkü nikâhıyla, şu anda yanında olması gereken kişiyi onlara sormasındaki garipliği ölesiye merak ettiklerini anlamıştı. Nikâhla ilgili meraklarını kısaca bilgi vererek giderdi. Şaşırıp ah vah etmeye başladıklarında bu kez her şeyi, ama kuşkusuz, ana hatlarıyla anlatmak zorunda kaldı. Sonra heyecana kapılan aklı başında iki kadının önerisi üzerine, önce Rogojin'in kapısını çalıp ne olup bittiğini ona sorması gerektiğine karar verdi. Rogojin evde değilse (bunu kesinlikle öğrenmeliydi) veya bir açıklamada bulunmak istemezse Semyonovski Alayı Mahallesi'ne, Nastasya Filippovna'nın ahbabı, annesiyle birlikte oturan bir Alman asıllı kadına (kapıldığı büyük heyecanla, saklanmak için belki de oraya gitmişti Nastasya Filippovna) uğraması

gerekiyordu. Sonunda kalktı prens. Çok bitkindi. Kadınların daha sonra anlattıklarına göre, “yüzünde renk diye bir şey yoktu”. Gerçekten de bacakları titriyordu... Prens korkunç gürültülü bir sürü lakırdı arasında, kadınların da onunla birlikte bir şeyler yapmak istediğini, kentteki adresini sorduklarını nihayet anlamıştı. Belli bir adresi yoktu elbette; bir otele yerleşmesini söylüyorlardı. Prens daha önce kaldığı, beş hafta önce kriz geçirdiği otelin adresini verdi onlara. Sonra yine Rogojin’in evine gitti.

Bu kez Rogojin’in dairesinin kapısının yanında annesinin dairesinin kapısı da açılmadı. Prens avluya inip uzun süre aradıktan sonra kapıcıyı buldu. Kapıcı bir şeylerle meşguldü ve pek konuşmak istemiyordu, prensin yüzüne bile pek bakmıyordu. Ama yine de açıkça Parfyon Semyonoviç’in “sabah erken evden çıkıp Pavlovsk’a gittiğini, bugün dönmeyeceğini” söylemişti.

— Bekleyeceğim. Belki akşam gelir...

— Belki de bir hafta gelmez, kim bilir...

— Demek gece buradaydı?

— Burada olmasına buradaydı...

Kuşku verici, pis bir durum vardı ortada. Bu arada kapıcıya birtakım talimatlar verildiği belliydi: Prensin önceki gelişinde pek konuşkandı çünkü, oysa şimdi konuşmak istemiyordu. Prens iki saat sonra bir kez daha uğramaya, hatta gerekirse evi gözetlemeye karar verdi. Şimdilik tek umudu Alman asıllı kadının evindeydi. Bir arabaya atlayıp Semyonovski’ye gitti.

Ama orada anlamadılar bile onu. Arada geçen birkaç sözcükten prens, Alman asıllı güzel kadının üç hafta önce Nastasya Filippovna’yla kavga ettiğini, o günden bu yana onunla ilgili hiçbir şey duymadığını, “dünyanın bütün prensleriyle evlense bile” duymak da istemediğini anlamıştı.

Oradan çıkmak için acele etti prens. Bu arada şöyle bir düşünce geldi aklına: Nastasya Filippovna Moskova’ya gitmiş olabilirdi, Rogojin de onun arkasından veya onunla gitmişti. “Hiç değilse küçücük bir iz bulabilsem!” Ama otelde kalması gerektiğini hatırladı, doğru Liteynaya’ya gitti. Hemen bir oda verdiler ona. Kat görevlisi yemek isteyip istemediğini sordu. Pek dalgın, istediğini söyledi, ama düşününce, yemeğe yarım saat harcayacağı için çok kızdı kendine, sonra gelen yemeği öyle olduğu gibi, yemeden bırakabileceğini de anladı. Bu loş, havasız otelde tuhaf bir duyguya kapılmıştı. Değişik şeyler düşünmesine neden oluyordu bu duygu. Gelgelelim, öne çıkan bu düşüncesinin ne olduğunu bir türlü çıkaramıyordu. Sonunda kendini otelden dışarı attı. Başı dönüyordu. Peki ama, nereye gidecekti? Tekrar acele Rogojin’in evine gitti.

Rogojin hâlâ dönmemişti. Kapıyı açan olmadı. Anne Rogojina’nın kapısını çaldı. Açtılar, orada da Parfyon Semyonoviç’in evde olmadığını, belki üç gün de uğramayacağını söylediler. Yüzüne yine öyle tuhaf tuhaf bakmaları şaşırtmıştı prensi. Bu gelişinde kapıcıyı aradıysa da bulamadı. Önceki gelişinde olduğu gibi yine karşı kaldırıma geçti prens, pencerelere bakmaya başladı, bunaltıcı sıcak havada yarım saat kadar, belki daha uzun süre dolaştı kaldırımda. Bu kez bir şey kıpırdamadı, pencere açılmadı, beyaz perdenin ucu kalkmadı. Önceki gelişinde yanlış gördüğünden, yanıldığından kuşkusu kalmamıştı. Pencere camları öylesine donuktu, o kadar uzun zamandır silinmemişti ki, camdan bakan biri dışarıdan kesinlikle görünmezdi. Böyle düşününce sevindi, tekrar İzmaylovskiy’e, dul öğretmen eşine gitti.

Orada bekliyorlardı onu. Dul kadın bu arada üç dört yere gitmiş, Rogojin’e bile uğramış, ama

hiçbir şey öğrenemeden dönmüştü. Prens sessizce dinledi dul kadının anlattıklarını, sonra odaya girdi, divana oturup, ne söylediklerini anlamıyormuş gibi bakmaya başladı odadakilerin yüzüne. Tuhaftır: Kâh son derece dikkatli oluyordu, kâh inanılmaz derecede dalgın. Evdekiler daha sonra, o gün onun "şaşılacak derecede" tuhaf olduğunu, her şeyin o zamandan "göründüğünü" söylüyordu. Neden sonra kalktı, ona Nastasya Filippovna'nın kaldığı odaları göstermelerini istedi. Yüksek tavanlı, aydınlık, geniş, oldukça güzel döşeli, kiraları hayli yüksek iki odası vardı Nastasya Filippovna'nın. Hanımlar daha sonra prensin odalarda her şeyi inceden inceye gözden geçirdiğini, sehpanın üzerinde halk kütüphanesinden alınmış, yarım okunup açık bırakılmış "Madame Bovary"yi fark ettiğini, kitabın açık sayfasının kenarını kıvırdığını, kitabı yanında götürmek için hanımlardan izin istediğini, ama olumsuz cevabı beklemeden (kitap halk kütüphanesinindi çünkü) cebine koyduğunu anlattılar. Sonra açık pencerenin önüne oturmuş, gözüne üzeri tebeşirle yazılı oyun sehpası ilişince "Kim oynuyordu burada?" diye sormuş. Nastasya Filippovna'nın her akşam Rogojin'le yanık, pişti, papazkaçtı, vint, prafa ve daha birçok oyun oynadığını söylemişler ona. Nastasya Filippovna Pavlovsk'tan Petersburg'a döndükten sonra çıkmış bu kâğıtlar ortaya. Rogojin akşamları sürekli susup oturduğu, konuşacak bir şey bulamadığı için yakınıp duruyormuş Nastasya Filippovna, sık sık ağlıyormuş da, işte bunun üzerine bir akşam geldiğinde cebinden bir deste iskambil kâğıdı çıkarmış Rogojin. Gülmeye başlamış Nastasya Filippovna, oynamaya başlamışlar. Oynadıkları kâğıtların nerede olduğunu sormuş prens. Ama yokmuş, Rogojin her akşam yanında götürüyormuş onları, her akşam yeni bir desteyle geliyor, giderken cebine koyup götürüyormuş onları.

Bayanlar tekrar Rogojin'e gitmesini söylemişler ona, ama hemen şimdi değil de, akşam: "Belki akşam gelir evine." Bu arada dul kadın, akşam olmadan Pavlovsk'a gidip Darya Alekseyevna'ya uğramayı, ondan bilgi almayı düşündüğünü söylemiş. Ne olur ne olmaz, yarın neler yapacaklarını kararlaştırmak için prensin akşam saat ondan sonra onlara uğramasını rica etmişler. Bütün bu teselli edici, umut veren sözlere karşın, prensin hiç umudu kalmamıştı. Anlatılamaz bir hüzün içinde otele kadar yürüdü. Petersburg'un tozlu, boğucu yaz havası şakaklarını bir mengene gibi sıkıyordu. Asık suratlı, sarhoş insanların arasında dolaşmış, amaçsız yüzlerine bakmış, bu arada yolu da galiba hayli uzatmıştı. Odasına girdiğinde çoktan akşam olmuştu. Biraz dinlenmek, sonra kararlaştırıldığı gibi yine Rogojin'in evine gitmek niyetindeydi. Divana oturdu, dirseklerini masaya dayadı, düşünmeye başladı.

Ne kadar zaman düşündüğünü, neler düşündüğünü Tanrı bilir... Çok şeyden korkuyor ve çok korktuğunu hissedince de dayanılmaz, dehşetli bir ıstırap duyuyordu. Vera Lebedeva'yı hatırladı. Sonra Lebedev'in bu konuda belki de bir şeyler bilebileceği, bilmese bile, ondan daha çabuk ve kolay birtakım bilgilere ulaşabileceği geldi aklına. Sonra İppolit'i düşündü, Rogojin'in Lebedev'i ziyaretlerini hatırladı. Sonra da Rogojin'i... Önce cenaze töreninde, sonra parkta, daha sonra birden burada, otelde, köşede ondan saklandığını, elinde bıçakla gelirken onu beklediğini... Onun gözlerini hatırlıyordu şimdi, karanlıkta onu arayan gözlerini. Ürperdi prens. Biraz önce üste çıkmaya çalışan düşüncesi şimdi birden gelmişti aklına.

Bu düşüncesi şöyleydi: Rogojin Petersburg'daysa, bir zaman için saklansa bile, eninde sonunda, iyi veya kötü niyetle de olsa, kesinlikle ona, prense gelecekti. En azından Rogojin herhangi bir nedenle onu görmek isterse, buradan başka bir yerde aramayacaktı onu, yine bu koridora gelecekti... Başka bir adres yoktu onda, dolayısıyla prensin yine aynı otelde olduğunu düşünüp buraya gelecekti, en azından burada bulmayı deneyecekti onu... Çok gerekirse kuşkusuz... Kim bilir, bakarsın çok gerekli olurdu Rogojin'e...

Böyle düşünüyordu prens ve nedense çok olası geliyordu ona düşüncesi. "Sözgelimi, birden gerekli

olamaz mıydı Rogojin'e, eninde sonunda bir araya gelemezler miydi?" düşüncesini hiç de yersiz bulmuyordu. Ama şu düşünce ağır geliyordu ona: "Keyfi yerindeyse ne diye gelsin bana? Durumu iyi değilse gelir, ama sanırım iyi değildir de durumu..."

Elbette, böyle düşünüyorsa Rogojin'i yerinde, yani otel odasında beklemesi gerekirdi. Ne var ki bu son düşüncesi dayanamayacağı kadar ağır geldi ona, ayağa fırladı, şapkasını aldığı gibi koşarak çıktı odasından. Koridor neredeyse karanlıktı. Çok iyi hatırladığı yere yaklaşınca "Ya şu anda o köşeden çıkar, merdivende önümü keserse?" diye geçti aklından. Ama çıkan olmadı oradan. Merdivenden indi, otelin ana kapısından sokağa çıktı. Günbatımıyla birlikte (tatil günleri Petersburg'da her zaman olduğu gibi) sokağa dökülmüş kalabalığı görünce şaşırdı ve Gorohova yönüne doğru yürüdü. Otelden elli adım uzaklaşmıştı ki, ilk sokak başında kalabalığın içinden biri ansızın koluna dokundu, kulağına eğilip alçak sesle şöyle dedi:

— Lev Nikolayeviç, gel benimle kardeşim, çok önemli...

Rogojin'di bunu söyleyen.

Çok tuhaftır: Prens hemen sevinç içinde, kekeleyerek, cümlelerinin sonunu neredeyse getiremeden biraz önce onu koridorda, otel odasında nasıl beklediğini anlatmaya başladı.

Rogojin prensin hiç beklemediği bir cevap verdi:

— Oradaydım.

Bu cevap şaşırttı prensi. Ama ancak iki dakika sonra Rogojin'in cevabının ne anlama geldiğini kavrayabildiği zaman şaşırdı. Kavradığı anda bir korku da düştü içine, Rogojin'e bakmaya başlamıştı. Rogojin yaklaşık yarım adım önünde, başı önünde, karşılaştığı insanlara başını kaldırıp bakmadan, herkese hemen yana çekilip yol vererek yürüyordu.

Birden sordu prens:

— Madem oteldeydin... odamda olup olmadığımı neden sormadın?

Rogojin durdu, durup prensin yüzüne baktı, bir an düşündü, prensin sorusunu anlamamış gibi,

— Bak ne diyeceğim Lev Nikolayeviç, dedi, sen bu kaldırımdan benim eve kadar yürü, evin yolunu biliyorsun, değil mi? Ben de karşı kaldırımdan yürüyeceğim. Ama dikkat et, aynı anda varalım oraya...

Rogojin böyle dedikten sonra karşı kaldırıma geçti, dönüp prensin yürüyüp yürümediğine baktı, onun olduğu yerde durmuş, gözlerini ayırmadan kendisine baktığını görünce, kolunu Gorohova yönünde salladı ona ve yürüdü. Sık sık dönüp prense bakıyor, onun da yürümesini işaret ediyordu. Prensin onu anladığı, karşı kaldırımda yürümeyi sürdürdüğü için memnun olduğu belliydi. Prens, Rogojin'in birini görmek istediğini, gözden kaçırmamaya çalıştığını, bu nedenle karşı kaldırıma geçtiğini düşünmeye başlamıştı. "Peki ama, kimi gözden kaçırmak istemediğini neden söylemedi bana?" Böyle beş yüz adım kadar yürüdüler. Birden nedense titremeye başladı prens. Rogojin, şimdi daha bir seyrek olsa da, dönüp ona bakmayı sürdürüyordu. Artık dayanamadı prens, kolunu sallayarak işaret etti ona. Rogojin hemen prensin olduğu kaldırıma geçti.

— Nastasya Filippovna senin evde mi? diye sordu prens.

— Evet.

— Bugün perdeyi aralayıp bakan sen miydin bana?

— Bendim...

— Nasıl oldu da sen...

Ama sorusunun sonunu nasıl getireceğini bilemedi prens. Öte yandan kalbi öylesine hızlı çarpıyordu ki, konuşmakta zorlanıyordu. Rogojin de susuyor, önce olduğu gibi bakıyordu ona, yani bir şeyler düşünüyormuş gibi...

Tekrar karşı kaldırıma geçmeye hazırlanırken,

— Neyse, dedi, ben karşıya geçiyorum, sen bu kaldırımda yürü. Bir arada görünmesek... daha iyi... Ayrı kaldırımlarda yürüyelim... Göreceksin, böylesi daha iyi...

Sonunda ayrı kaldırımlardan Gorohova Sokağı'na sapıp Rogojin'in evine geldiklerinde prensin bacakları yine titremeye başladı. Öyle ki yürümekte zorlanıyordu. Saat akşamın dokuzunu geçiyordu. Yaşlı kadının oturduğu bölümde pencereler daha önce olduğu gibi açık, Rogojin'in bölümünde kapalıydı. Beyaz perdeler karanlıkta sanki daha bir koyu görünüyordu. Prens karşı kaldırımdan eve doğru yürüdü. Rogojin merdivenden dış kapının önüne çıktı, prense elini salladı. Prens onun yanına gitti.

Rogojin dudaklarında kurnaz, neredeyse mutlu bir gülümsemeyle,

— Eve döndüğümden kapıcının bile haberi yok, dedi. Dün ona Pavlovsk'a gideceğimi söyledim. Annem de öyle biliyor. Sessizce gireceğiz, evde olduğumuzdan kimsenin haberi olmayacak.

Anahtar elindeydi. Üst kata çıkarken prense döndü, sessiz yürümesi için uyardı onu. Oturduğu bölümün kapısını sessizce açtı, prensi önden içeri aldı, arkasından sessizce kendi girdi, kapıyı kilitleyip anahtarı cebine koydu.

— Gel, diye fısıldadı.

Liteynaya'dan beri fısıldayarak konuşuyordu. Sakin görünmesine karşın, ruhunun derinlerinde büyük bir endişe olduğu belliydi. Salona girdiklerinde, çalışma odasına açılan kapının yanındaki pencerenin önünde durdu Rogojin, gizemli bir el hareketiyle prensi yanına çağırdı.

— Bugün kapıyı çaldığında, gelenin sen olduğunu hemen anladım. Parmaklarımın ucuna basarak kapıya kadar yürüdüm, Pafnutyevna ile konuşmanı dinledim. Sabah erkenden uyarmıştım onu: Sen veya senin yolladığın biri, kim olursa olsun, gelip kapımı çalacak olursa evde olduğumu kesinlikle söylemeyecekti. Özellikle sen gelip, kim olduğunu ona söylesen bile... Sonra sen gidince şöyle düşündüm: "Ya şu anda karşı kaldırımda durmuş, buraya bakıyorsa? Evi gözetliyorsa?" İşte o zaman bu pencereye geldim, perdeyi aralayıp baktım, orada durmuş, doğrudan bana bakıyordun... Öyle oldu işte...

Prens tıkanıyormuş gibi,

— Nastasya Filippovna nerede? diye sordu.

Rogojin cevap vermek için bir an bekledikten sonra tane tane,

— O mu... burada... dedi.

— Nerede?

Rogojin gözlerini prensin yüzüne dikip bir süre baktı.

— Gidelim... dedi.

Rogojin hep alçak sesle, hiç acele etmeden konuşuyordu. Daha önce olduğu gibi üzerinde tuhaf bir dalgınlık vardı. Perdeden söz ederken bile, anlattığı şeyin gerilimine karşın, başka bir şeyden söz ediyor gibiydi.

Odaya girdiler. Prensin gördüğünden bu yana odada birtakım değişiklikler olmuştu: Oda yeşil ipek bir perdeyle boydan boya ikiye bölünmüş, perdenin iki ucunda Rogojin'in yatağının olduğu bölüme geçmek için iki aralık bırakılmıştı. Ağır perde yere kadar indirilmiş, iki uçtaki girişler de kapatılmıştı. Odanın içi çok karanlıktı. Petersburg'un "beyaz" yaz geceleri hafifçe kararmıştı. Dolunay olmasaydı, Rogojin'in perdeleri inik odasında bir şey görmek olanaksız olurdu. Aslında yüzleri seçmek yine de zor oluyordu. Rogojin'in yüzü her zaman olduğu gibi soluktu. Gözlerini prensin yüzüne dikmişti. Sabit bakışında tuhaf bir ışık vardı.

— Mumu yaksaydın? dedi prens.

— Gerekmez, diye karşılık verdi Rogojin. (Kolundan tutup bir sandalyeye oturttu prensi, bir sandalye çekip kendi de prensin karşısına oturdu; sandalyeyi öylesine yakın koymuştu ki, dizleri neredeyse prensin dizlerine değecekti; aralarında, biraz kenarda yuvarlak bir sehpa vardı, prensi oturmaya razı etmeye çalışıyormuş gibi ekledi:) Biraz oturalım! (Bir süre sustular. Sonra genellikle asıl konuya girmeden önce insanların bambaşka ilgisiz bir şeylerden söz ettikleri gibi sürdürdü konuşmasını:) O otelde olduğunu biliyordum. Koridora çıktığımda şöyle geçiriyordum içimden: "Şu anda belki de odasındadır, benim onu beklediğim gibi o da beni bekliyordur... Dul öğretmen eşine uğradın mı?

— Uğradım.

Prens kalbinin çarpıntısından konuşmakta zorlanıyordu.

Rogojin,

— Ben de öyle tahmin etmiştim, dedi. Konuşmamız gerektiğini düşünüyordum... Sonra kendi kendime şöyle dedim: Buraya getiririm onu, bu gece burada kalırız...

Prens birden ayağa kalktı.

— Rogojin! Nastasya Filippovna nerede? diye fısıldadı.

Eli ayağı titriyordu. Rogojin de ayağa kalktı.

Başıyla perdeyi göstererek fısıldadı:

— Orada.

— Uyuyor mu? diye fısıldadı prens.

Rogojin tekrar deminki gibi, gözlerini ayırmadan baktı prensin yüzüne.

— Eh, gel benimle!.. dedi. Yalnız sen... neyse, hadi gel!

Perdenin ucunu kaldırdı, durup prense döndü. Önden prensin gitmesini başıyla işaret ederek yol gösterdi ona “Gir haydi!” dedi. Prens girdi.

— Burası çok karanlık, dedi.

— Gözün karanlığa alışınca göreceksin! diye mırıldandı Rogojin...

— Yavaş vavaş görür gibiyim... bir karyola var.

Rogojin alçak sesle,

— Yaklaş karyolaya, dedi.

Prens bir adım attı, bir daha ve durdu. Olduğu yerde bir veya iki dakika baktı. Rogojin de, prens de karyolanın hemen önünde, konuşmadan öylece duruyorlardı. Prensin kalbi odanın ölüm sessizliği içinde sesi duyuluyormuş gibi çarpıyordu. Ama şimdi gözleri karanlığa alışmıştı, karyolayı bütünüyle görüyordu. Biri derin bir uykuya dalmış, kıpırdamadan yatıyordu karyolada. Ne en küçük bir hışırtı, ne de bir soluk duyuluyordu. Uyuyan kişi beyaz çarşafı başına çekmişti, beden hatları belirsiz de olsa seçilebiliyordu. Çarşafın aldığı biçimden, orada bir insanın yattığı anlaşılıyordu. Odanın içi karmakarışıktı. Karyolanın hemen ayakucundaki koltuğun üzerinde, hatta yerlerde çabucak çıkarılıp atılmış giysiler, pahalı cinsinden beyaz ipek bir gelinlik, çiçekler, kurdeleler vardı. Başucundaki sehpanın üzerinde yine çıkarılıp gelişigüzel atılmış pırlantalar parlıyordu. Ayakucunda yumak yapılıp atılmış danteller, beyaz dantellerin arasında ise çarşaftan çıkmış çıplak bir ayağın ucu göze çarpıyordu. Mermerden oyma bir ayaktı sanki ve korkunç bir kıpırtısızlığı vardı. Prens bakıyor ve ne kadar çok bakarsa odanın içine o kadar derin bir ölüm sessizliğinin çöktüğünü hissediyordu. Uyanan bir sineğin vızıltısı duyuldu ansızın. Karyolanın üzerinde uçmaya başladı, sonra başucuna kondu, sustu. Ürperdi prens.

Arkadan koluna dokundu Rogojin.

— Çıkalım.

Çıktılar perdenin arkasından, tekrar aynı sandalyelere karşılıklı oturdular. Prens giderek daha çok titriyor, soran bakışlarını Rogojin’in yüzünden ayırmıyordu.

Sonunda konuştu Rogojin:

— Titriyorsun Lev Nikolayeviç. Hastalanacağın zamanlar olduğu gibi titriyorsun... Hatırlıyorsun, değil mi? Moskova’da olduğu gibi... Yine bir kez nöbet geldiğinde olduğu gibi... Bu durumda ne yapmam gerektiğini bilemiyorum...

Rogojin’in dediklerini anlamak için zorluyordu kendini prens. Soran bakışlarını Rogojin’in yüzünden ayıramıyordu bir türlü.

Sonunda başıyla perdeyi göstererek sordu:

— Bunu sen mi?

Rogojin,

— Evet... ben... diye fısıldadı.

Başını önüne eğdi. Beş dakika kadar sustular. Sonra konuşmasına hiç ara vermemiş gibi ekledi Rogojin:

— Çünkü... çünkü hastalanırsan, nöbet gelirse, bağırmaya başlarsan, belki sokaktan, avludan birileri duyar, burada olduğumuz anlaşılır. Kapıyı çalarlar, içeri girerler... Çünkü herkes evde olmadığımı düşünüyor. Sokaktan ve avludan görüp evde olduğumu anlamasınlar diye mum bile yakmadım. Çünkü ben evde değilsem anahtarları her zaman yanıma alırım. Ben yokken ortalığı toplamak için bile üç dört gün kimse içeri giremez. Böyle bir düzen vardır burada. Bu yüzden bu gece burada olduğumuzu kimse bilmemeli.

Prens,

— Bir dakika, dedi, geldiğimde kapıcıyla yaşlı kadına Nastasya Filippovna'nın gece burada olup olmadığını sormuştum. Sanırım onlar biliyor, değil mi?

— Onlara sorduğundan haberim var. Pafnutyevna'ya Nastasya Filippovna'nın dün uğradığını, on dakika kalıp sonra Pavlovsk'a döndüğünü söylemiştim. Gece burada kaldığını bilmiyorlar, kimse bilmiyor. Dün sessizce, bugün seninle yaptığımız gibi, gizlice girdik içeri. Yolda hep onun eve gizlice girmemize karşı çıkacağını düşünüyordum. Ama hiç de öyle olmadı... Fısıltıyla konuşuyor, parmaklarının ucuna basarak yürüyordu. Hışırtı çıkmasın diye eteklerini bile toplamış, elinde tutuyordu. Merdivenlerde sessiz olmam için işaret bile ediyordu bana. Senden çok korkuyordu. Trende korkudan deli gibiydi, geceyi burada, benim yanımda geçirmek istiyordu. Önce öğretmen eşinin evine götürmeyi düşündüm onu, istemedi! "Sabah erken gelip bulur beni orada, diyordu. Sen evinde sakla beni, yarın ortalık aydınlanır aydınlanmaz doğru Moskova'ya..." Oradan da Orel'de bir yere gitmek istiyordu. Yatıncaya kadar Orel'i sayıklayıp durdu...

— Dur biraz Parfyon, şimdi ne yapmayı düşünüyorsun?

— Seni merak ediyorum, zangır zangır titriyorsun çünkü. Geceyi burada geçirelim. Ondan başka yatak yok, ben şöyle düşündüm, iki divanın minderlerini alalım, şuraya, perdenin dibine, karyolanın yanına serelim, orada yatalım. Çünkü gelen olursa etrafa bakar, görürler onu, hemen alıp götürürler. Sorguya çekerler beni, ben de anlatırım, benim yaptığımı söylerim, hemen beni de alıp götürürler. O yüzden yanımızda, seninle benim yanımızda yatsın...

Heyecanla onayladı prens:

— Evet, evet!

— Demek itiraf etmeyeceğiz, onu götürmelerine izin vermeyeceğiz...

— Kesinlikle, dedi prens. Kesinlikle!

— Ben de öyle düşündüm. Kesinlikle hiç kimseye vermeyeceğiz onu dostum, hiç kimseye! Bu gece sakin sakin uyuyalım burada. Bu sabah yalnızca bir saatliğine çıktım evden, yoksa sürekli onun

yanındaydım. Bir de akşamüzeri senin için çıktım. Ama hava çok sıcak, kokudan korkuyorum. Koku geliyor mu burnuna?

— Belki de geliyordur, bilmiyorum. Ama sabaha kadar sanırım artar.

— Muşambayla güzelce sarıp sarmaladım onu, Amerikan muşambasıyla... Muşambanın üzerine tıpası çıkarılmış dört şişe koku giderici Jdanov Sıvısı yerleştirdim, sonra çarşafı serdim. Şişeler orada şimdi.

— Tıpkı... Şu Moskovalı gibi mi?

— Çünkü koku bu kardeşim, kötü koku... Şu anda pek güzel yatıyor orada... Sabah ortalık aydınlanınca göreceksin. (Prensin çok titremeye başladığını, oturduğu yerden kalkamadığını görünce şaşkınlık ve korkuyla sordu Rogojin:) Ne o, ayağa kalkamıyor musun?

— Bacaklarımı kıpırdatamıyorum, diye mırıldandı prens. Korkudan bu... biliyorum... Korkum geçince kalkabileceğim...

— Sen dur, yatağımızı hazırlayayım, uzanırsın... Ben de senin yanına... Dikkatle sesleri dinleriz... Çünkü şu anda bilmiyorum dostum... Hiçbir şey bilmiyorum dostum... dolayısıyla her şeyden haberinin olması için önceden söylüyorum sana...

Yatacakları yeri hazırlarken böyle anlaşılmaz şeyler söylüyordu Rogojin.

Bu yatak işini belki de daha sabahtan kararlaştırdığı belliydi. Bir önceki gece divanda yatmıştı. Ama iki kişinin yatması olanaksızdı divanda, yere minder sermek istiyordu, bunun için şimdi iki divanın kocaman minderini güçlükle kaldırıp, odanın öteki ucundan perdenin açık bölümüne taşımıştı. Sonunda hazırdı yatak. Prensin yanına gitti, sevgiyle, heyecanla koluna girip kaldırdı onu, hazırladığı yatağa götürdü. Prens yürüyebiliyordu şimdi. Demek “korkusu geçmişti”, ama titremesi sürüyordu.

Rogojin prensi daha iyi olan soldaki mindere yatırdıktan sonra kendi soyunmadan sağdakine uzandı, ellerini başını altına aldıktan sonra,

— Çünkü kardeş... dedi, hava çok sıcak, bildiğin gibi, sıcakta koku... Pencere açmaya korkuyorum, annemde saksı saksı bir sürü çiçek var, çok da güzel kokuyorlar. Buraya taşımayı düşündüm onları, ama Pafnutyevna hemen farkına varır, çok meraklıdır çünkü.

— Evet, çok meraklı... dedi prens.

— Yoksa çiçekçiden çiçek mi alsak... Her yanına serpiştirsek çiçekleri, ne dersin? Evet dostum, yazık... çiçekler içinde!..

Prens bir şey sormak istiyor da, soracağı şeyi unutmuş gibi,

— Ne diyeceğim... dedi. Söyler misin: Onu neyle? Bıçakla mı? Aynı bıçakla mı?

— Evet, aynı bıçakla...

— Dur! Bir şey daha sormak istiyorum sana Parfyon... Soracağım çok şey var sana... Ama iyisi mi bilmem için en başta şunu söyle sen bana: Evlenmemizden önce, kiliseye girmeden, kilisenin kapısında bıçakla öldürmek istiyordun onu değil mi? İstiyor muydun, istemiyor muydun?

Rogojin soğuk bir tavırla, hatta bu soruya biraz şaşırmış, prensin neden söz ettiğini anlayamamış gibi cevap verdi:

— Bunu isteyip istemediğimi bilemiyorum.

— Pavlovsk'a gelirken bıçağı hiç yanına almıyor muydun?

— Hiç almıyordum. (Bir an sustuktan sonra ekledi:) Bu bıçakla ilgili yalnızca şunu söyleyebilirim sana Lev Nikolayeviç... Kilitli sandıktan dün sabah çıkardım onu. Çünkü her şey dün gece saat üçten sonra oldu. Bir kitabın arasındaydı bıçak... Ve... ve... ve tuhafıma giden ne, biliyor musun: Beş altı santim girdi bıçağın ucu... tam sol memesinin altına... kan da ancak yarım çorba kaşığı bulaştı giysisine. Hepsi o kadarcık...

Prens birden korkunç bir heyecanla doğruldu yattığı yerden.

— Bu, bu, bu... biliyorum, biliyorum bunu, bir yerde okumuştum... İç kanama diyorlar buna... Hiç kan akmadığı bile olurmuş. Demek doğrudan kalbine gelmiş bıçak...

Rogojin birden prensin sözünü kesti:

— Dur, duyuyor musun? Duyuyor musun?

Rogojin'in yüzüne korkuyla bakarak aynı çabuklukla cevap verdi prens:

— Hayır, duymuyorum!

— Gelen var! Duymuyor musun? Salonda...

İkisi de kulak kesildi.

Kararlı bir sesle fısıldadı prens:

— Duydum.

— Geliyor mu?

— Geliyor.

— Kapıyı kilitlesek mi, ne dersin?

— Kilitleyelim...

Kapıyı kilitleyip tekrar yattılar. Uzun süre sessiz kaldılar.

Prens birden tekrar hatırlamış, ama unutmaktan korkar gibi yattığı yerden fırladı, aynı heyecanlı, telaşlı sesiyle fısıldadı:

— Ah, evet! Evet... evet... şu iskambil kâğıtlarını sormak istiyordum sana... şu iskambil kâğıtlarını! Kâğıtları! Onunla kâğıt oynadığını söylüyorlar, doğru mu bu?

Rogojin bir süre sustuktan sonra,

— Evet, dedi.

— Nerede... nerede o kâğıtlar?

Bu kez daha uzun süre sustuktan sonra karşılık verdi Rogojin:

— Buradalar... İşte...

Kâğıda sarılı bir deste iskambil kâğıdı çıkardı cebinden, prense uzattı. Prens aldı desteyi. Ama şaşırmış gibiydi. Yepyeni, hüzün dolu, sıkıntılı bir duygu dolmuştu içine. Birden şu anda da, uzun zamandan beri de söylemesi gerekeni söylemediğini, yapması gerekeni yapmadığını anlamıştı. İşte şu anda elinde tuttuğu, eline aldığı için öylesine sevindiği bu iskambil kâğıtlarının da bir yararı olamazdı artık. Yattığı yerden doğrulup ellerini çırptı. Rogojin neler yaptığını fark etmiyormuş, görmüyormuş gibi kıpırdamadan yatıyordu. Ama karanlıkta gözleri parlıyordu. İri iri açıktı gözleri, bakışları da donuk. Prens kalkıp bir sandalyeye oturdu ve korku içinde bakmaya başladı ona. Yarım saat geçti aradan. Rogojin birden sessiz olması gerektiğini unutmuş gibi yüksek sesle bağırmaya, kahkahalar atmaya başladı.

— O subayı, subayı... hatırlıyor musun, konserde nasıl şaklatmıştı o subaya kırbacı... Hatırlıyor musun, ha-ha-ha! Hele o subay adayı öğrenci... hemen koşmuştu yanına...

Prens oturduğu sandalyeden yepyeni bir korkuyla ayağa fırladı. Rogojin susunca (birden susmuştu), prens usulca eğildi üzerine, hemen yanına oturdu, kalbi duracak gibi çarparken, sık sık soluyarak yüzüne bakmaya başladı. Rogojin başını ondan yana çevirmiyordu, sanki onun orada olduğunu bile unutmuştu. Prens ona bakıyor, bekliyordu. Zaman geçiyordu. Ortalık aydınlanmaya başlamıştı. Rogojin arada bir mırıldanmaya başlıyor, yüksek sesle, kesik kesik, birbiriyle ilgisi olmayan şeyler söylüyordu. Sonra birden bağırmaya, kahkahalar atmaya başlıyordu. Prens titreyen elini uzatıyordu ona, usulca başına, saçlarına dokunuyor, saçlarını, yanaklarını okşuyordu... Başka bir şey gelmiyordu elinden! Tekrar titremeye başlamıştı, bacakları tutmaz olmuştu yine. Yepyeni, dayanılmaz bir sızı saplanmıştı yüreğine. Bu arada ortalık da iyice aydınlanmıştı. Sonunda bitkin bir durumda, umutsuz, uzandı mindere, yüzünü Rogojin'in kıpırtısız yüzüne bastırdı. Gözyaşları Rogojin'in yanaklarına akıyordu. Ancak belki de gözyaşı döktüğünün farkında değildi o anda, bilmiyordu ağladığını...

Saatler sonra kapı açıldı, insanlar girdi odaya. Katili bulduklarında bilinci yerinde değildi, ateşler içinde yanıyordu. Prens onun yanında minderde kıpırdamadan, sessizce oturuyor, hasta her bağırmaya veya sayıklamaya başladığında hemen titreyen elini uzatıp onu sakinleştirmek ister gibi saçlarını, yanaklarını okşuyordu. Ama artık hiçbir şey anlamıyordu, kendisine neler sorulduğunu da fark edemiyordu; odaya girenlerin, çevresini kuşatmış olanların hiçbirini de tanımıyordu. Şimdi Şneyder gelmiş olsaydı İsviçre'den, eski öğrencisi ve hastasını böyle görseydi, İsviçre'de onu tedavi etmeye başladığı ilk yılda bazen böyle olduğunu söyler, elini sallayıp o zaman söylediğinin aynısını söylerdi: "Budala!"

SONUÇ

Dul öğretmen eşi hemen Pavlovsk'a gitmiş, dünden beri sinirleri çok bozuk olan Darya Alekseyevna'nın evinde almış soluğu, bildiği her şeyi anlatmış ona, kadıncağızı çok korkutmuş. İki kadın hemen Lebedev'le görüşmeye karar vermişler. Kiracısının dostu ve ev sahibi olarak Lebedev de büyük bir heyecana kapılmış, Vera bildiği her şeyi anlatmış. Lebedev'in önerisi üzerine, "olması çok muhtemel" olayı önlemek için üçü birlikte Petersburg'a gitmeye karar vermişler. Böylece ertesi gün saat on bir sularında Rogojin'in dairesinin kapısı polis eşliğinde Lebedev'in, hanımların ve Rogojin'in ek binada oturan kardeşi Semyon Semyonoviç Rogojin'in yanında açılmış. Ne yapılabileceğine karar verilmesinde en çok, dün Parfyon Semyonoviç'in konuğuyla ana kapıdan gizlenerek girdiğini gören kapıcının anlattıkları yararlı olmuş. Kapıcının bu anlattıklarından sonra, zil sesine açılmayan kapıyı hiç düşünmeden kırmışlardı.

Beyin iltihabından iki ay yattı Rogojin, iyileşince soruşturma ve yargılama başladı. Duruşmalarda Rogojin her şeyi öylesine kesin, eksiksiz, doyurucu bir biçimde anlattı ki, daha başlangıçta prensin olayla ilgisinin olmadığına karar verildi. Dava süresince Rogojin son derece sessizdi. İşlenen suçun olaydan önce başlamış beyin iltihabının bir sonucu olduğunu, müvekkilinin cinayeti, çektiği derin acı yüzünden işlediğini pek başarılı bir biçimde anlatan avukatının söylediklerine hiç itiraz etmedi Rogojin. Ama avukatın sözlerini destekleyecek bir şeyler de eklemedi ve olayı olduğu gibi her ayrıntısıyla doğruladı. Hafifletici nedenler göz önüne alınarak on beş yıl Sibirya'da sürgün cezasına çarptırıldı. Kararı soğukkanlılıkla, ağzını açıp bir şey söylemeden, "dalgın" dinledi. Önceki çılgın günlerinde harcadığı büyük servetinin kalan çok küçük bölümü (buna pek sevinen) kardeşi Semyon Semyonoviç'e kaldı. Yaşlı hanım Rogojina hâlâ yaşıyor ve arada bir sevgili oğlu Parfyon'u hatırlar gibi oluyor, ama bulanık olarak... Hüzün dolu evinin üzerine çöken felaketin bilincine varmaktan aklını da, kalbini de korumuştu Tanrı.

Lebedev, Keller, Gavrila, Ptitsın, öykümüzün daha birçok kahramanı eskisi gibi sürdürüyor yaşamlarını. Onlar için çok az değişiklik oldu, bu nedenle onlarla ilgili anlatmamız gereken pek bir şey yok. İppolit, Nastasya Filippovna'nın ölümünden iki hafta sonra, korkunç bunalımlar içinde, beklenildiğinden biraz erken öldü. Bütün bu olaylar Kolya'yı çok sarstı. Nastasya Filippovna olayı derinden etkilemişti onu. Annesiyle arası çok iyi şimdi. Yaşına göre fazla düşünceli olduğundan Nina Aleksandrovna kaygılanıyor onun için. İleride belki de bir işadamı olacak. Bu arada biraz da onun çabaları sonucu prensin ilerideki yaşamı biçimlendi: Kolya son zamanlarda tanıdığı insanlar arasında başından beri belki de en çok Yevgeniy Pavloviç Radomskiy'i önemsiyordu. Önce doğru ona gitmiş, olan bitenle ilgili bildiklerini, prensin durumunu anlatmıştı. Yanılmamıştı Kolya: Yevgeniy Pavloviç zavallı "budala"nın durumuyla çok yakından ilgilendi, onun çabası, ilgisi sonucu prens tekrar yurtdışına, Şneyder'in İsviçre'deki sağlık kurumuna gitti. Uzun süre Avrupa'da yaşamak niyetiyle yurtdışına giden, kendini açıkyüreklilikle "Rusya'da bütünüyle gereksiz bir insan" olarak niteleyen Yevgeniy Pavloviç, eski dostunu İsviçre'de oldukça sık, en azından birkaç ayda bir ziyaret ediyor. Bu arada Şneyder her ziyaretinde onunla başını iki yana sallayarak daha bir umutsuz konuşuyor. Hastanın akıl yeteneklerinde bir bozulmanın söz konusu olduğunu söylüyor, ama şimdilik hastalığın tedavi edilemez olduğunu kesin söylememekle birlikte, son derece üzücü birtakım durumlar ima etmekten de geri kalmıyor. Yevgeniy Pavloviç'i derinden etkiliyor bu. Gerçekten de iyi yürekli bir insandı. Kolya'dan aldığı mektuplara arada bir cevap yazmasıyla bile kanıtlıyordu bunu. Ayrıca kişiliğinin tuhaf bir özelliği daha çıkmıştı ortaya. İyi bir özellik olduğu için hemen açıklıyoruz bunu: Şneyder'in sağlık kurumunu her ziyaretinden sonra Kolya'nın dışında, Petersburg'da başka birine daha, prensin

hastalığının son durumuyla ilgili çok ayrıntılı, sevgi dolu bir mektup yazıyordu. Yazdığı bu mektuplarda kimi zaman (giderek sıklaşarak) saygı dolu bir bağlılığın yanında, içtenlikle açıklanan kişisel görüşleri, düşünceleri, duyguları, kısacası dostça, yakın duygulara benzer bir şeyler daha yer almaya başlamıştı. Yevgeniy Pavloviç'le (hayli seyrek de olsa) mektuplaşan, onun ilgisini ve saygısını böylesine kazanan kişi Vera Lebedeva'dan başkası değildi. Bu ilişkinin nasıl başladığı konusunda kesin bir bilgi edinemedik. Prensin durumu nedeniyle başlamış olsa gerek. Vera Lebedeva prensin hastalığına üzüntüsünden hastalanmıştı bile. Ne var ki bu tanışıklığın, yakınlaşmanın nasıl geliştiğini bilmiyoruz. Bu mektuplardan söz etmemizin amacı, bazılarında Yepançin ailesiyle, daha çok da Aglaya İvanovna Yepançina'yla ilgili birtakım bilgilerin bulunmasıdır. Yevgeniy Pavloviç Paris'ten yazdığı oldukça karışık bir mektupta, Aglaya'nın Polonyalı göçmen bir kontla kısa süren alışılmadık bir aşk yaşadıktan sonra, olayın büyük bir skandalla sonuçlanacağa benzemesi üzerine anne babasının ister istemez gösterdikleri rızayla, o kontla ansızın evlendiğini yazıyordu. Sonra altı ay mektup gelmedi Yevgeniy Pavloviç'ten. Petersburg'daki mektup arkadaşı altı ay sonra uzun, ayrıntılı bir mektup aldı. Yevgeniy Pavloviç İsviçre'de Profesör Şneyder'i son ziyaretinde orada (işleri nedeniyle Petersburg'da kalan İvan Fyodoroviç dışında) Yepançinler'le ve Prens Ş. ile karşılaştığını yazıyordu. Bu karşılaşma pek tuhafmış. Yevgeniy Pavloviç'i bir çeşit sevinçle karşılamışlar. Adelaida ile Aleksandra "Zavallı prens için yaptıkları" karşısında ona minnettar olduklarını söylemişler. Lizaveta Prokofyevna prensi öyle hasta, perişan durumda görünce içi sızlamış, ağlamaya başlamış. Prensin her şeyini bağışladıkları belliymiş. Bu arada Prens Ş. zekice, neşelendirici birkaç şey söylemiş. Yevgeniy Pavloviç'e Prens Ş. ile Adelaida henüz uyumlu bir çift olamamışlar gibi gelmiş, ama coşkulu Adelaida'nın bir süre sonra Prens Ş.'nin aklına ve deneyimlerine gönülden boyun eğecek gibi göründüğünü düşünüyormuş. Öte yandan, ailenin başından geçenler, aldığı dersler Adelaida'yı çok derinden üzmüş, en çok da Aglaya'nın göçmen kontla yaşadığı son olaylar... Aglaya'nın o kontla evlenmesine izin verilmesinden sonra ailenin korkuyla beklediği her şey, (hiç akıllarına gelmeyen sürprizlerin de eklenmesiyle) gerçekleşmiş. Kontun aslında kont falan olmadığı, göçmen olmasına göçmen, ama karanlık geçmişi olan bir göçmen olduğu anlaşılmış. Aglaya'yı içini yakan yurt özleminin büyüklülüğünü, soyluluğunu anlatarak öylesine etkilemiş ki, kızcağız evlenmeden önce Polonya'nın kurtuluşu için yurtdışında kurulan derneklerden birine üye olmuş, üstelik günah çıkartmak için gittiği ünlü bir Katolik papazın etkisinde kalıp neredeyse aklını yitirecek duruma gelmiş. Kontun Lizaveta Prokofyevna ile Prens Ş.'ye neredeyse çürütülemez kanıtlarla var olduğunu söylediği çok büyük malvarlığının ise gerçek olmadığı anlaşılmış. Ayrıca kont ve ünlü Katolik papaz nikâhtan altı ay kadar sonra ailesiyle Aglaya'nın arasını açmayı başarmışlar, öyle ki ailesinden hiç kimse birkaç ay görememiş Aglaya'yı... Sözün kısası, anlatılacak çok şey varmış, ama Lizaveta Prokofyevna, kızları, hatta Prens Ş. bile bütün bu "tedhiş"ten öylesine şaşkın bir durumdaymışlar ki, Yevgeniy Pavloviç'e (onun Aglaya İvanovna'nın son olayından haberdar olduğunu çok iyi bilmelerine karşın) bu olaydan söz etmeye korkmuşlar. Zavallı Lizaveta Prokofyevna Rusya'ya dönmek istiyormuş, bunun nedeni olarak da yurtdışının kötülüklerini anlatmaya çalışıyormuş Yevgeniy Pavloviç'e, şöyle diyormuş: "Hiçbir yerde doğru dürüst ekmek pişiremiyorlar, kışları da bodrumlardaki fareler gibi soğuktan titreyip duruyorlar." Onu tanıyamayan prensi göstererek sürdürmüş konuşmasını: "Hiç değilse burada, bu zavallının başucunda bir Rus gibi ağlayabildim!" Daha sonra Yevgeniy Pavloviç'ten ayrılırken neredeyse öfkeli şöyle demiş: "Avrupa hayranlığını bırakalım artık, aklımızı başımıza toplayalım. Burada her şey, bütün bu yurtdışınız... bütün bu Avrupa'nız... hepsi hayal bunların, yurtdışındaki biz Ruslar da hayalden başka bir şey değiliz... unutmayın bu dediğimi ileride görüp anlayacaksınız!"

17 Ocak 1869

[1] Lermontov’un “Gazeteci, Okur ve Yazar” başlıklı şiirine gönderme (ç.n.)

[2] Sizi seviyorum Mari. (Fr.) (ç.n.)

[3] Günaydın bizim iyi yürekli Mari’miz. (Fr.) (ç.n.)

[4] Seni seviyoruz Mari. (Fr.) (ç.n.)

[5] Leon gidiyor, Leon ebediyyen gidiyor! (Fr.) (ç.n.)

[6] Varvara isminin batıdaki karşılığı Barbara, kısaltmasıysa Babette'dir. (ç.n.)

[7] Okuyucuya not (Fr.) (ç.n.)

[8] Kocam yanılıyor. (Fr.) (ç.n.)

[9] Yanılıyorlar (Fr.) (ç.n.)

[10] Doğru değilse de... (İt.) (ç.n.)

[11] Yeni bir şey bu (Fr.) (ç.n.)

[12] Düzenbaz anlamına gelen eski bir Rus deyişi. (ç.n.)

[13]Son gülen iyi güler (Fr.) (ç.n.)

[14] Zaman geçirmek (Fr.) (ç.n.)

[15]Zenginlik, bolluk içinde bunalma (Fr.) (ç.n.)

[16]Kökten, atadan (Fr.) (ç.n.)

[17] Yazar A.A. Bestujev'in mahlası. (ç.n.)

[18]Kamelyalı adam (Fr.) (ç.n.)

[19]Sabah giyinme töreni. (Fr.) (ç.n.)

[20]18. yy’da Kondratiy Selivanov’un kurduğu kabul edilen bir Hıristiyan mezhebi. Cinsel isteklerini yok etmek amacıyla kendilerini hadım ettiriyorlardı. (ç.n.)

[21] 17. yüzyılda Rusya'da gerçekleştirilen kilise reformunu kabul etmeyenlere "eski dine bağlı" deniyordu. (ç.n.)

[22]Ave, Mater Dei (ç.n.)

[23]Göklerin nuru kutsal Roza. (Lat.) (ç.n.)

[24] Burada köklü anlamında kullanılıyor. (ç.n.)

[25] Griboyedov'un "Akıldan Bela" oyunundan bir alıntı (ç.n.)

[26] Doğru Rusya'ya (Alm.) (ç.n.)

[27]Prensin ilk adının küçükler için kullanılan şekli.

[28]A.S. Griboyedov'un Akıldan Bela oyunundan değiştirerek alıntı. (ç.n.)

[29] Başpiskopos Bourdaleau'nun adı ünlü Fransız şarabı "bordeaux"yla benzerliği nedeniyle şarap yerine kullanılıyor. Yine ses benzerliği olan Rusça "burda" sözcüğü kötü içki anlamına gelir. (ç.n.)

[30] Fransız mutfağının baharatı fines herbes değiştirilerek kullanılmış. (ç.n.)

[31]Griboyedov'un ünlü eseri "Akıldan Bela"nın kahramanlarından. (ç.n.)

[32]Baş başa (Fr.) (ç.n.)

[33]İyi şanslar (Fr.) (ç.n.)

[34] Burada sözü edilen Molovtsov konusudur. (ç.n.)

[35]Benden sonra tufan. (Fr.) (ç.n.)

[36]Aşırı uçlar da uzlaşır. (Fr.) (ç.n.)

[37]Dostoyevski'nin biraz değiştirerek alıntıladığı dörtlük Millevoye'ye değil, Nicolas Gilbert'e aittir. (ç.n.)

[38] Ah, görsünler sizin kutsal güzelliğinizi

Gidişimi umursamayan dostlar!

Varsın yaşlılıktan ölsünler, varsın yas tutulsun arkalarından,

Varsın bir dost eli kapasın gözlerini! (Fr.) (ç.n.)

[39]Lacenaire (1800-1836) Fransa'da 1830'lu yıllarda işlediği cinayetlerin sosyal adaletsizliğe bir başkaldırı olduğunu iddia eden ünlü katil ve şair. (ç.n.)

[40]Contrecarrer (Fr.) karşı koymak, itiraz etmek (ç.n.)

[41]Gogol'ün "Evlilik" komedisinin kahramanı. (ç.n.)

[42]Bunu sen istedin George Dandin! (Molière'in "George Dandin" oyunundan) (ç.n.)

[43] Gogol'ün "Nevskiy Bulvarı" öyküsünün kahramanı. (ç.n.)

[44] Gogol'ün Ölü Canlar romanından bir karakter. (ç.n.)

[45]yüzbaşı (ç.n.)

[46] Ne yaman bir çocuk! Baban kim senin? (Fr.) (ç.n.)

[47]Bir soylu çocuğu, üstelik cesur! Severim ben Rus soylularını. Peki, sen beni seviyor musun küçük? (Fr.) (ç.n.)

[48]Aslan birliği (Fr.) (ç.n.)

[49]Kör inançlı oldu çıktı (Fr.) (ç.n.)

[50]Roma kralı (Fr.) (ç.n.)

[51] Pek de küçükmüş. (Fr.) (ç.n.)

[52]“Hiçbir zaman yalan söylemeyin.

İçten dostunuz Napolyon.” (Fr.)

[53]koruduğu, himayesinde olan kişi (Fr.) (ç.n.)

[54]1741’de ölüm cezasına çarptırılmış, sonra kurnazlığıyla cezasını ömür boyu sürgüne çevirtmeyi başarmış, Alman asıllı bir Rus devlet adamı ve diplomat. (ç.n.)

[55]Benim suçum, benim suçum. (Lat.) (ç.n.)

[56]Yapamayız (Lat.) (ç.n.)

[57]Ya kardeşlik, ya ölüm. (Fr.) (ç.n.)

[58]17. yy sonu, 18. yy başlarında Ortodoks kilisesini reddeden bir mezhep (ç.n.)

[59] Bu çok ilginç ve çok ciddi. (Fr.) (ç.n.)

[60] Bırakın konuşsun (Fr.) (ç.n.)

[61]Gerçekten mi? (Fr.) (ç.n.)

[62] Luka 9:42. İsa’nın iyileştirdiği saralı çocukla ilgili ayetten. (ç.n.)

[63] Puşkin’in Mısır Geceleri şiirinden. (ç.n.)

[64] Matta 11:25 (ç.n.)